

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

21. YÜZYILDA KÜRESEL HEGEMONYA KAVRAMI VE
ÇİN HALK CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Güngör ÖZER

Tez Danışmanı
Dr.Öğr.Üyesi Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ

İSTANBUL – 2019

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Güngör ÖZER
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : 21. Yüzyılda Küresel Hegemonya Kavramı ve Çin Halk Cumhuriyeti rneği
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkilere
- TEZİN TÜRÜ** : Doktora
- TEZİN TARİHİ** : 13.03.2019
- SAYFA SAYISI** : 427
- TEZ DANIŞMANLARI** : Dr.Öğr.yesi Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ
- DİZİN TERİMLERİ** : Hegemonya, küresel hegemonya, rıza, ikna, ge parametreleri, uluslararası ilişkiler teorileri, Çin, ABD.
- TÜRKÇE ÖZET** : Tezin araştırma konusu hegemonya üzerinedir. Temel amacı ise, 21. yüzyılda "yükselen ge" profili yakalayan Çin'in küresel seviyede hegemonyasını kurup kuramayacağı konusunda bir sonuca ulaşabilmektir.
- Çin'in otoriter rejiminden, uluslararası sisteme entegrasyondan kaynaklı problem ve engellerinin yanı sıra Tayvan sorunu, enerji bağımlılığı gibi diğer sorunları da bulunmaktadır.
- Çin'in, 21. yüzyılın küresel hegemon gücü olabilmesi için önündeki söz konusu engellerini çözüme kavuşturması gerekmektedir.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne
2. YK Ulusal Tez Merkezi'ne

Güngör ÖZER

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

21. YÜZYILDA KÜRESEL HEGEMONYA KAVRAMI VE
ÇİN HALK CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Güngör ÖZER

Tez Danışmanı
Dr.Öğr.Üyesi Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ

İSTANBUL – 2019

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez/proje olarak sunulmadığını beyan ederim.

GÜNGÖR ÖZER

..... /..... / 2019



İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Güngör ÖZER'in "21. Yüzyılda Küresel Hegemonya Kavramı ve Çin Halk Cumhuriyeti Örneği" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Anabilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan *İmza*

Prof.Dr. Şenol DURGUN

Üye *İmza*

Dr.Öğr.Üyesi Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ
(Danışman)

Üye *İmza*

Dr.Öğr.Üyesi Fatma Zeynep ÖZKURT

Üye *İmza*

Dr.Öğr.Üyesi Selin DİNGİLOĞLU

Üye *İmza*

Dr.Öğr.Üyesi Fatih Fuat TUNCER

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / / 2019

İmzası

Prof.Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışma, uluslararası ilişkiler alanının önemli konularından biri olan hegemonya kavramını araştırmaktadır. Tezin temel problem sahası, “yükselen güç” profili sergileyen Çin’in 21. yüzyılda dünyanın hegemonik gücü olup olamayacağını araştırmak ve bu bağlamda, 21. yüzyılda küresel hegemonya kurabilmek için gerekli olan güç parametrelerinin neler olduğunu belirlemektir.

Çalışmanın ana amacı ise, 21. yüzyılda Çin’in kendi küresel hegemonyasını kurup kuramayacağını araştırıp bu konuda bir sonuca ulaşabilmektir.

Hegemonya kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için “güç/ulusal çıkar, meşruiyet, imparatorluk/emperyalizm, strateji, karşı hegemonya” kavramları ile hegemonya kavramının ilişkisi ortaya konulmaktadır.

21. yüzyıl koşullarında bir devletin küresel çapta hegemon olabilmesi için altı güç parametresine sahip olması gerekmektedir. Bunlar; ekonomik güç, politik güç, askerî güç, bilimsel ve teknolojik güç, kültürel güç ve motivasyon güç unsurlarıdır.

Çin, ekonomik güç bakımından iyi bir seviyededir. Ancak diğer güç parametrelerinde olumlu seviyede ilerleme göstermekle birlikte, henüz hegemonik güç seviyesinde dünyada üstünlüğü bulunmamaktadır. Çin’in hegemonik yükselişinin önündeki en belirgin problemler ise otoriter rejiminden ve aynı zamanda uluslararası sisteme entegrasyondan kaynaklanmaktadır. Ayrıca Tayvan, enerji bağımlılığı, deniz yollarının kontrolü, küresel güç projeksiyonu gibi alanlarda da sorunları devam etmektedir.

Netice itibarıyla, 21. yüzyıl koşullarında Çin’in küresel anlamda hegemon bir devlet olabilmesi için tespit edilen eksikliklerini gidermesi ve mevcut problemlerini çözümülemesi gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Hegemonya, küresel hegemonya, rıza, ikna, güç parametreleri, uluslararası ilişkiler teorileri, Çin, ABD.

SUMMARY

This study investigates the concept of hegemony, which is one of the important issues of international relations. The main problem area of the thesis is to investigate whether China, which exhibits as a *rising power* profile, can be the hegemonic power of the world in the 21st century and in this context, to determine what power parameters are necessary to establish global hegemony in the 21st century.

The main aim of the study is to determine whether China can establish its own global hegemony in the 21st century.

In order to better understand the concept of hegemony, the concepts of "power/national interest, legitimacy, empire/imperialism, strategy, and counter-hegemony" are put forward.

In the conditions of the 21st century, a state must have six power parameters in order to become a global hegemon. These are *economic power, political power, military power, scientific and technological power, cultural power and motivational power*.

China has a good level of economic power. However, although there is a positive progress in other power parameters, there is no superiority in the world at the level of hegemonic power. The most obvious problems facing China's hegemonic rise are its authoritarian regime as well as its integration into the international system. China has other problems such as Taiwan, energy dependence, maritime routes control and global power projection etc.

Consequently, China needs to address the shortcomings identified and solve its existing problems in order to become a global hegemonic state in the 21st century.

Key Words: Hegemony, global hegemony, consent, persuasion, power parameters, international relations, China, USA.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VII
TABLolar LİSTESİ	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
ÖN SÖZ	XIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. HEGEMONYA KAVRAMI	9
1.2. HEGEMONYA VE YAKIN KAVRAMLAR	20
1.2.1. Hegemonya ve Güç/Ulusal Çıkar	20
1.2.2. Hegemonya ve Meşruiyet	29
1.2.3. Hegemonya ve İmparatorluk/Emperyalizm	34
1.2.4. Hegemonya ve Strateji	39
1.2.5. Hegemonya ve Karşı Hegemonya	45
1.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	49
İKİNCİ BÖLÜM: 21. YÜZYILDA KÜRESEL HEGEMONYA PARAMETRELERİ	51
2.1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KÜRESEL HEGEMONYA PARAMETRELERİ	51
2.1.1. Dünya Sistemi Teorisi (World System Theory)	51
2.1.2. Hegemonik İstikrar Teorisi (Hegemonic Stability Theory)	74
2.1.3. Güç Geçişi Teorisi (Power Transition Theory)	90
2.1.4. Realizm / Neorealizm	95
2.1.5. Liberalizm / Neoliberalizm	103
2.2. 21. YÜZYILA ÖZGÜ FARKLI KÜRESEL HEGEMONYA PARAMETRELERİ	110
2.2.1. Kültürel Güç	110
2.2.2. Siber Güç	120
2.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	129

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 21. YÜZYILDA KÜRESEL HEGEMONİK GÜÇ OLARAK ÇİN HALK CUMHURİYETİ	134
3.1. HEGEMONYA PARAMETRELERİNİN ANALİZİNDE İZLENECEK METOT	136
3.1.1. Ekonomik Gücün Unsurları	140
3.1.1.1. Küresel Rekabet Gücü	142
3.1.1.2. Ekonomik Özgürlük Endeksi	143
3.1.1.3. Yolsuzluk Algılama Endeksi	143
3.1.1.4. Rekabet Gücü Yıllığı	144
3.1.1.5. İnsani Kalkınma Endeksi	144
3.1.2. Politik Gücün Unsurları	146
3.1.3. Askerî Gücün Unsurları	149
3.1.4. Bilimsel ve Teknolojik Gücün Unsurları	153
3.1.5. Kültürel Gücün Unsurları	157
3.1.6. Motivasyon Gücünün Unsurları	159
3.2. ÇİN'İN EKONOMİK GÜCÜ	163
3.2.1. Çin'in Ekonomik Gücünün Analizi	167
3.2.1.1. Çin'in Parasal Göstergeleri	167
3.2.1.2. İhracat ve İthalat	172
3.2.1.3. Enflasyon ve Faiz Oranları	173
3.2.1.4. İstihdam ve İşsizlik	175
3.2.1.5. Çin'in Uluslararası Ekonomi Sistemine Entegrasyonu	176
3.2.1.6. Diğer Unsurlar	184
3.2.1.6.1. Çin'in Küresel Rekabet Gücü	184
3.2.1.6.2. Çin'in Ekonomik Özgürlük Endeksi	186
3.2.1.6.3. Çin'in Yolsuzluk Algılama Endeksi	188
3.2.1.6.4. Çin'in Rekabet Gücü Yıllığı	190
3.2.1.6.5. Çin'in İnsani Kalkınma Endeksi	190
3.2.2. Değerlendirme	190
3.3. ÇİN'İN POLİTİK GÜCÜ	196
3.3.1. Çin'in Politik Alandaki Amaçları	197
3.3.1.1. Çin'in "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" Stratejisi	197
3.3.1.2. Tayvan'ı Kendi Topraklarına Katabilmek	206
3.3.1.3. Enerji İhtiyacına Dönük Olarak Ülkelerle İlişkilerini ve İşbirliklerini Geliştirmek	210
3.3.1.4. Artan Enerji İhtiyacına Yönelik Olarak Deniz Yollarını Kontrol Edebilmek	217

3.3.1.5.	Uluslararası Örgütlerde Aktif ve Etkili Rol Almak	224
3.3.1.6.	Tek Kutupluluk Yerine Çok Kutupluluğu Destekleyici Politik Adımlar Atmak	235
3.3.2.	Değerlendirme	242
3.4.	ÇİN'İN ASKERÎ GÜCÜ	245
3.4.1.	Çin'in Askerî Gücünün Analizi	251
3.4.1.1.	Çin'in Kara Gücü	251
3.4.1.2.	Çin'in Deniz Gücü	256
3.4.1.3.	Çin'in Hava ve Uzay Gücü	264
3.4.1.4.	Çin'in Siber Gücü	270
3.4.1.5.	Çin'in Nükleer Gücü	274
3.4.2.	Değerlendirme	276
3.5.	ÇİN'İN BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK GÜCÜ	282
3.5.1.	Çin'in Bilimsel ve Teknolojik Gücünün Analizi	284
3.5.2.	Değerlendirme	299
3.6.	ÇİN'İN KÜLTÜREL GÜCÜ	304
3.6.1.	Çin'in Kültürel Gücünün Analizi	306
3.6.1.1.	Çin'in Dilinin (Lisanı) Etkisi	308
3.6.1.2.	Çin'in Turizm Gücü	310
3.6.1.3.	Çin'in Eğlence ve Sanat Dünyası	312
3.6.1.4.	Çin'in Medya Gücü	320
3.6.1.5.	Çin'in Eğitim Gücü	325
3.6.1.6.	Çin'in Diğer Cazibe Kaynakları	331
3.6.2.	Değerlendirme	336
3.7.	ÇİN'İN MOTİVASYON GÜCÜ	343
3.7.1.	Söylem ve Belge Analizi	343
3.7.2.	Çin'in Dünyada "Sorumluluk Sahibi Devlet" Rolü	350
3.7.3.	Çin'in Küresel Seviyede Girişimleri	353
3.7.4.	Değerlendirme	358
3.8.	BÖLÜM DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	359
	SONUÇ	364
	KAYNAKÇA	376

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	AVRUPA BİRLİĞİ
ABD	:	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
a.g.e.	:	ADI GEÇEN ESER
a.g.m.	:	ADI GEÇEN MAKALE
AIIB	:	ASYA ALTYAPI YATIRIM BANKASI (ASIAN INFRASTRUCTURE INVESTMENT BANK)
APEC	:	ASYA PASİFİK EKONOMİK İŞBİRLİĞİ (ASIA-PACIFIC ECONOMIC COOPERATION)
AR-GE	:	ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME
ASEAN	:	GÜNEYDOĞU ASYA ULUSLAR BİRLİĞİ (ASSOCIATION OF SOUTHEAST ASIAN NATIONS)
Bkz.	:	BAKINIZ
BM	:	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
BMGK	:	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ
BRICS	:	BRASIL, RUSSIAN FEDERATION, INDIA, CHINA, REPUBLIC OF SOUTH AFRICA
CCTV	:	CHINA CENTRAL TELEVISION
CICA	:	ASYA İŞBİRLİĞİ VE GÜVEN ARTIRICI ÖNLEMLER KONFERANSI (CONFERENCE ON INTERACTION AND CONFIDENCE BUILDING MEASURES IN ASIA)
CNC	:	CHINA XINHUA NEWS NETWORK CORPORATION
CNN	:	CABLE NEWS NETWORK
COMECON	:	KARŞILIKLI EKONOMİK YARDIMLAŞMA KONSEYİ (COUNCIL FOR MUTUAL ECONOMIC ASSISTANCE)
CRI	:	CHINA RADIO INTERNATIONAL
CSIS	:	ULUSLARARASI STRATEJİK ÇALIŞMALAR MERKEZİ (CENTER FOR STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES)
Çev.	:	ÇEVİRMEN
ÇİN	:	ÇİN HALK CUMHURİYETİ
ÇKP	:	ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ

Der.	:	DERLEYEN
DTÖ	:	DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ
Ed.	:	EDİTÖR
FOCAC	:	ÇİN-AFRİKA İŞBİRLİĞİ FORUMU (FORUM ON CHINA-AFRICA COOPERATION)
GGT	:	GÜÇ GEÇİŞİ TEORİSİ (POWER TRANSITION THEORY)
GSMH	:	GAYRİ SAFÎ MİLLÎ HASILA
HİT	:	HEGEMONİK İSTİKRAR TEORİSİ (HEGEMONIC STABILITY THEORY)
IBM	:	INTERNATIONAL BUSINESS MACHINES
IEA	:	ULUSLARARASI ENERJİ AJANSI (INTERNATIONAL ENERGY AGENCY)
IMD	:	ULUSLARARASI KALKINMA YÖNETİMİ ENSTİTÜSÜ (INTERNATIONAL INSTITUTE FOR MANAGEMENT)
IMF	:	ULUSLARARASI PARA FONU (INTERNATIONAL MONETARY FUND)
ISA	:	ULUSLARARASI STRATEJİK ANALİZ (INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSIS)
İHA	:	İNSANSIZ HAVA ARACI
İKE	:	İNSANİ KALKINMA ENDEKSİ
KİS	:	KİTLE İMHA SİLAHLARI (WEAPONS OF MASS DESTRUCTION-WMD)
KİT	:	KAMU İKTİSADİ TEŞEKKÜLLERİ
KOBİ	:	KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTE İŞLETME
md.	:	MADDE
NATO	:	KUZAY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ (NORTH ATLANTIC TREATY ORGANISATION)
NDB	:	YENİ KALKINMA BANKASI (NEW DEVELOPMENT BANK)
NSIP	:	NATO GÜVENLİK YATIRIM PROGRAMI (NATO SECURITY INVESTMENT PROGRAMME)
OECD	:	EKONOMİK İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA ÖRGÜTÜ (ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT)

RF	:	RUSYA FEDERASYONU
RSF	:	SINIR TANIMAYAN GAZETECİLER (REPORTERS WITHOUT BORDERS)
SIPRI	:	STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE
SSCB	:	SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ
STK	:	SİVİL TOPLUM KURULUŞU (NON-GOVERMENT ORGANIZATION)
ŞİÖ	:	ŞANGAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ
UNCTAD	:	BM TİCARET VE KALKINMA KONFERANSI (UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT)
UNDP	:	BM KALKINMA PROGRAMI (UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME)
UNESCO	:	BM EĞİTİM, BİLİM VE KÜLTÜR ORGANİZASYONU (UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANIZATION)
UPE	:	ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ
WEF	:	DÜNYA EKONOMİK FORUMU (WORLD ECONOMIC FORUM)
WIPO	:	DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ORGANİZASYONU (WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION)

TABLolar LİSTESİ

TABLO		SAYFA
TABLO-1	TİPİK BİR HEGEMON DEVLETİN SWOT ANALİZİ	19
TABLO-2	ULUSAL GÜÇ FAKTÖRLERİ	22
TABLO-3	GÜÇ SPEKTRUMU	24
TABLO-4	GÜÇ FORMLARI	24
TABLO-5	HEGEMONYA VE İMPARATORLUK KAVRAMLARININ KARŞILAŞTIRMASI	38
TABLO-6	MASLOW'UN "İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ"NE GÖRE TİPİK BİR HEGEMONUN İHTİYAÇLARI	43
TABLO-7	TİPİK BİR HEGEMONUN "5N1K METODU" İLE ANALİZİ	44
TABLO-8	KÜRESEL POLİTİKADA TARİHSEL HEGEMONYA DÖNEMLERİ	46
TABLO-9	MODELSKİ'NİN DÜNYA SİSTEMİ YAKLAŞIMINDA UZUN DÖNEMLER	48
TABLO-10	WALLERSTEIN'IN TARİHİ PERSPEKTİFİNDE HEGEMONYA DÖNEMLERİ	64
TABLO-11	WALLERSTEIN'IN DÜNYA SİSTEMİ KURAMI'NA GÖRE MERKEZ - ÇEVRE - YARI ÇEVRE BÖLGELERİ TASNİFİ	66
TABLO-12	DÜNYA SİSTEMİ KURAMI'NA GÖRE HEGEMON DEVLETLERİN ESAS ALDIKLARI HEGEMONYA PARAMETRELERİNİN ANALİZİ	71
TABLO-13	KÜRESEL KAMU MALLARININ SEKTÖREL SINIFLANDIRILMASINA İLİŞKİN ÖRNEKLER	80
TABLO-14	HEGEMONİK İSTİKRAR TEORİSİ PERSPEKTİFİNDEN TİPİK BİR HEGEMONUN PESTEL ANALİZİ	87
TABLO-15	MORGENTHAU'NUN ULUSAL GÜÇ FAKTÖRLERİNİN YORUMLANMASI	98
TABLO-16	EGEMEN DEVLETLER VE GÜÇ KAYNAKLARI	107
TABLO-17	EGEMEN DEVLETLER VE HEGEMONYA PARAMETRELERİ	108
TABLO-18	21. YÜZYILDA KÜLTÜREL HEGEMONYANIN SWOT ANALİZİ	119

TABLO-19	DÜNYADA SİBER TAARRUZLARA MARUZ KALAN İLK 10 ÜLKE	123
TABLO-20	DÜNYADAKİ SİBER TAARRUZLARA ÖRNEKLER	124
TABLO-21	SİBER SAVAŞ İLE KONVANSİYONEL HARBİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	127
TABLO-22	ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNİN ESAS ALDIKLARI KÜRESEL HEGEMONYA PARAMETRELERİ	130
TABLO-23	ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNİN ESAS ALDIKLARI KÜRESEL HEGEMONYA PARAMETRELERİNİN ANALİZİ	131
TABLO-24	ÇİN'İN EKONOMİK GÜÇ BAKIMINDAN DÜNYADAKİ BAŞARI SIRALAMASI	191
TABLO-25	ÇİN'İN ASKERİ GÜÇ BAKIMINDAN DÜNYADAKİ BAŞARI SIRALAMASI	278
TABLO-26	ÇİN'İN BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK GÜÇ BAKIMINDAN DÜNYADAKİ BAŞARI SIRALAMASI	300
TABLO-27	ÇİN'İN KÜLTÜREL GÜÇ BAKIMINDAN DÜNYADAKİ BAŞARI SIRALAMASI	337
TABLO-28	ÇİN DEVLET BAŞKANLARININ ÇKP'NİN AÇILIŞINDAKİ SÖYLEMLERİ	344
TABLO-29	ÇİN'İN ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİ BELGELERİNİN ANALİZİ	348
TABLO-30	ÇİN'İN GİRİŞİMLERİNİN MASLOW'UN "İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ"NE GÖRE ANALİZİ	355

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL		SAYFA
ŞEKİL-1	ABD'İN HÂKİMİYET DÖNEMLERİ	37
ŞEKİL-2	STRATEJİNİN TEMELLERİ	39
ŞEKİL-3	TİPİK BİR HEGEMON DEVLETİN STRATEJİSİ	41
ŞEKİL-4	AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERİN SERMAYE BİRİKİMLERİNİN MERKEZ ÜLKELERE TAŞINMASI	59
ŞEKİL-5	WALLERSTEIN'IN MERKEZ-ÇEVRE-YARI ÇEVRE KURAMI	60
ŞEKİL-6	DÜNYA SİSTEMİ KURAMI'NIN TEMEL HEGEMONYA PARAMETRELERİ	72
ŞEKİL-7	DÜNYA SİSTEMİ TEORİSİ'NE GÖRE TİPİK BİR HEGEMON DEVLETİN STRATEJİSİ	73
ŞEKİL-8	HEGEMONİK İSTİKRAR TEORİSİ KAPSAMINDA BİLİM İNSANLARININ TEMEL ALDIKLARI HEGEMONYA PARAMETRELERİ	89
ŞEKİL-9	HEGEMONİK İSTİKRAR TEORİSİ'NİN TEMEL HEGEMONYA PARAMETRELERİ	89
ŞEKİL-10	GÜÇ GEÇİŞİ TEORİSİ'NE GÖRE KÜRESEL HİYERARŞİK SİSTEM	90
ŞEKİL-11	GÜÇ GEÇİŞİ TEORİSİ'NİN TEMEL ALDIĞI HEGEMONYA PARAMETRELERİ	95
ŞEKİL-12	REALİZM KURAMI'NIN ESAS ALDIĞI HEGEMONYA PARAMETRELERİ	100
ŞEKİL-13	NYE'İN TARİHSEL AÇIDAN HEGEMONYA PARAMETRELERİNİN ANALİZİ	109
ŞEKİL-14	NEOLİBERALİZM KURAMI'NIN ESAS ALDIĞI HEGEMONYA PARAMETRELERİ	110
ŞEKİL-15	HEGEMON DEVLETİN KÜLTÜREL GÜÇ STRATEJİSİ	113
ŞEKİL-16	ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNİN ESAS ALDIKLARI HEGEMONYA PARAMETRELERİ	132
ŞEKİL-17	21. YÜZYILDA KÜRESEL HEGEMONYA PARAMETRELERİ	133
ŞEKİL-18	MAKRO EKONOMİK PARAMETRELER	141

ŞEKİL-19	BİR ÜLKENİN EKONOMİK GÜCÜNÜN UNSURLARI	146
ŞEKİL-20	ÇİN'İN POLİTİK ALANDAKİ AMAÇLARI	149
ŞEKİL-21	BİR DEVLETİN ASKERÎ GÜCÜNÜN BİLEŞENLERİ	150
ŞEKİL-22	KÜRESEL HEGEMON BİR DEVLETİN ASKERÎ GÜCÜNÜN UNSURLARI	153
ŞEKİL-23	BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK GÜCÜN UNSURLARI	156
ŞEKİL-24	KÜLTÜREL GÜCÜN UNSURLARI	159
ŞEKİL-25	KÜRESEL HEGEMONYA ADAYI BİR ÜLKENİN MOTİVASYON GÖSTERGELERİ	163



ÖN SÖZ

Küresel hegemonya, bir devletin diğer devletleri razı ederek ve gerektiğinde ikna ederek ulusal çıkarlarına ulaşması ve nihayetinde de uluslararası sistemde üstünlük kurması anlamına gelmektedir. Hegemonyanın özünde baskı ve zorlamak yerine diğerlerini razı ve ikna etmek esastır.

Hegemonya, liderlik yapma sürecidir. Bu süreç içerisinde hegemon olan devlet, yumuşak ve sert güç unsurlarına sahip olmalıdır. Ancak küresel hegemonyanın kurulması için ihtiyaç duyulan güç parametreleri yaşanan çağın özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

20. yüzyılın hegemon gücü olarak kabul edilen ABD'nin küresel üstünlüğü, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte çok kutuplu bir dünya düzenine evrilen günümüzde etkisini kaybetmektedir. Bununla birlikte, Mao'nun ölümüyle vizyonunu değiştiren Çin ise, uluslararası alanda yapmakta olduğu girişimleri neticesinde 21. yüzyılın *yükselen gücü* olmayı başaramıştır. Ancak Çin'in hegemonya mücadelesinin önünde gerek otoriter rejiminden gerekse uluslararası sisteme yeni entegre olmaya başlamasından dolayı birçok engelleri ve problemleri bulunmaktadır.

Tezin hazırlanması süresince şahsıma desteklerini esirgemeyen danışman hocam saygıdeğer Dr.Öğr.Üyesi Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Gerek tezin metodunun oluşturulmasına ve şekillendirilmesine gerekse Çin alanındaki birikimleri ile tezin olgunlaştırılmasına büyük katkıları olmuştur. Ayrıca tezin doğru bir şekilde yol alması yönünde her türlü katkıyı sağlayan ve tezin metodu konusunda fikirleri ile yol gösteren Dr.Öğr.Üyesi Fatma Zeynep ÖZKURT ile Dr.Öğr.Üyesi Selin DİNGİLOĞLU'na da minnet borçluyum.

Son olarak, tezin hazırlanması esnasında şahsıma her türlü manevi desteği veren aileme de teşekkür etmek isterim.

Güngör ÖZER

GİRİŞ

20. yüzyıla damgasını vuran en önemli gelişmelerden biri, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaş ve dolayısıyla iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesidir. Söz konusu değişim, uluslararası sistemin tek kutuplu bir yapıya evrilmesine ve ABD'nin bu sistemin hegemon gücü hâline dönüşmesine sebebiyet vermiştir. Ancak 11 Eylül 2001'de ikiz kulelere yapılan terör saldırısı akabinde ABD'nin Ekim 2001 tarihinde Afganistan'ı, Mart 2003'te de Irak'ı işgal etmesiyle birlikte, uluslararası kamuoyunda ABD'nin küresel hegemonyası tartışılır duruma gelmiştir. Zira söz konusu işgaller, ABD'nin hegemonyadan imparatorluğa dönüşünü ifade etmektedir. Çünkü hegemonya düzeninde yumuşak güç parametreleri kullanılarak devletler ikna edilmeye çalışılırken, imparatorlukta ise sert güç unsurları ile topraklar ferthedilmektedir. Bu gelişme, yeni dünya düzeninin tek kutuplu mu yoksa çok kutuplu mu olacağı sorusunu ve bu bağlamda da, *21. yüzyılda yeni hegemonun kim olabileceği* tartışmalarını beraberinde getirmektedir.

Diğer taraftan, Mao'nun ölümü sonrası Çin'de yaşanan gelişmeler göz ardı edilemeyecek kadar önem taşımaktadır. Mao sonrası Çin'in başına geçen devlet başkanı Deng Xiaoping, ülkenin dışa açılması yönündeki politikayı devreye sokarak ülkenin *vizyonunu* tamamıyla değiştirmiştir. Dışarıya kapalı bir ülke olmaktan çıkan Çin, tam tersine *uluslararası sisteme entegre olmaya çalışan* dinamik bir potansiyel güç olma yönünde adımlar atmaya başlamıştır.

Çin; dünyanın hâlihazırdaki toplam nüfusunun neredeyse beşte birine (% 18) sahip olduğu devasa demografik gücü¹ ve geniş toprakları ile potansiyel bir ülke konumundadır. Bununla birlikte, dünyanın toplam istihdam kapasitesinin yaklaşık çeyreğine (% 23) sahip olması², yaklaşık % 10'luk ekonomik büyüme hızı, 1997 Asya ve 2008 dünya ekonomik krizlerinden ekonomisinin diğer devletlere kıyasla daha az etkilenmiş olarak çıkmayı başarması³ gibi ekonomik başarıları da göz ardı edilemez. Özellikle 2001 yılında DTÖ'ne üye olmak suretiyle uluslararası sistemin bir parçası olan Çin, söz konusu ekonomik başarılarını taçlandırmaktadır. Ekonomi alanındaki kapasitesini daha da artırmasının yanı sıra 2015'te BRICS ülkelerinin kurduğu NDB'ye üye olması ve kendi inisiyatifinde 2016'da kurulan AIIB sayesinde

¹ Total Population, The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=CN-1W>, (Erişim: 23.01.2019).

² Total Labor Force, The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN?locations=1W-CN> (Erişim: 23.01.2019).

³ Çin, her iki krizde de % 9'un üzerinde bir ekonomik büyüme hızını yakalamıştır.

uluslararası finans sektöründe yeni araçlara sahip olması da önem arz etmektedir. Aynı zamanda, dünyanın sayılı askerî güçleri arasında yer alması, BM Barışı Koruma Operasyonları'na aktif olarak destek vermesi, caydırıcı nitelikteki nükleer kapasitesi, BMGK'nin daimî beş üyesinden biri olarak veto yetkisi ayrıcalığına haiz olması, BRICS, ASEAN, APEC, FOCAC gibi uluslararası örgütlerde aktif faaliyetler yürütmesi, Afrika, Latin Amerika, Orta Doğu ve Asya ülkeleriyle pek çok alanda geliştirdiği ilişkileri ve işbirlikleri de Çin'in mevcut potansiyelini yükseltmesine katkı sağlamaktadır. Dahası farklı ülkelerde açtığı Konfüçyüs Enstitüleri, kültürel alandaki faaliyetleri ve sahip olduğu güçlü medya araçları ile edindiği yumuşak güç kabiliyeti, ayrıca Rusya Federasyonu (RF) ile birlikte kurulmasına öncülük ettiği ŞİÖ'nün zaman içerisinde amaçlarını genişleterek işlevselliğini ve etkisini giderek artırması da göze çarpan atılımları arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra, hâlihazırdaki devlet başkanı Şi Jinping'in ülke vizyonunu daha ileri seviyeye çıkarabilmek için başlattığı "Çin Rüyası" söylemi gibi daha pek çok girişimi neticesinde, sahip olduğu "yükselen güç" statüsünün ötesine geçmeyi başarmıştır.

Napolyon'un "Çin, uykusundan uyandığında dünyayı hayrete düşürecek"⁴ söyleminden hareketle, yukarıdaki tüm gelişmeler dikkate alındığında, Çin'in kapılarını dış dünyaya açmasından itibaren yaklaşık 40 yıllık bir süre zarfında beklenenden daha hızlı bir şekilde yükselişe geçerek tüm dünya ülkelerini şaşırttığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla 21. yüzyıldaki yeni dönemde hegemon olabilecek potansiyel adaylar arasında Çin'in de olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda, Çin'in 21. yüzyılın yeni hegemonu olup olamayacağı araştırmacılar ve akademisyenler tarafından sürekli olarak tartışılmakta, yeni dünya düzeninde Çin'in oynayacağı rol ve diğer aktörlere olası etkileri gündeme getirilmektedir. Bu konuda Çin'in ekonomik, askerî, politik, kültürel, bilimsel ve teknolojik pek çok parametresi araştırılarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla Çin'in tarihsel deneyimlerinin yanı sıra son dönemdeki söz konusu girişimleri ve atılımları da mevcut araştırmaların artmasına neden olmaktadır.

Uluslararası ilişkiler alanında yeni dünya düzeni üzerine yapılan son dönemdeki tartışmalar, tezin konusunun da Çin üzerine yoğunlaştırılmasına sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla tezin *temel problemlerinden birini*, "yükselen güç" profili ile Çin'in 21. yüzyılda dünyanın hâkim gücü olup olamayacağı sorusu

⁴ Isaac Stone Fish, Crouching Tiger, Sleeping Giant, *Foreign Policy*, 19 January 2016, https://foreignpolicy.com/2016/01/19/china_shakes_the_world_cliche/ (Erişim: 21.01.2019).

oluşturmaktadır. Ancak Çin'in hangi boyutlarıyla nasıl incelenmesi gerektiği ile ilgili başka bir problemle karşılaşılmaktadır. Bu nedenle, 21. yüzyıl koşullarında küresel hegemonya kurabilmek için gerekli olan *güç parametrelerinin* tespit edilmesine de ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmanın *amacını* ise, problem sahası ile ilintili olarak birbirleri ile bütünlük içerisinde ele almak koşuluyla dörde ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi, hegemonya kavramının anlaşılmasını sağlayarak karmaşık yapısını çözümleyebilmek; ikincisi, uluslararası ilişkiler teorilerinin hegemonya kavramına bakış açılarını irdeleyerek ortaya koymak; üçüncüsü, 21. yüzyılda küresel çapta hegemon bir devlet olabilmek için hangi güç parametrelerine ihtiyaç duyulduğunu tespit etmek; dördüncüsü ise, tespit edilen güç parametreleri ölçeğinde Çin'in 21. yüzyıl içerisinde kendi küresel hegemonyasını kurup kuramayacağını araştırıp bu konuda bir sonuca ulaşabilmektir.

Tezin problemi ve amacıyla doğru orantılı olarak kuramsal çerçeveyi, hegemonya kavramına ilişkin açıklayıcı perspektifler sunan beş teori oluşturmaktadır. Bunlardan ilki, Wallerstein tarafından geliştirilen ve uluslararası sistemi, *merkez/çevre/yarı-çevre* olarak tanımlayan ve üç unsur arasındaki hiyerarşik ve dikey ilişkiler ile etkileşimler ağı şeklinde açıklayan Dünya Sistemi Teorisi'dir. Dünya Sistemi Kuramı'na göre hegemonik üstünlük, merkez ülkeler arasındaki ekonomik alanda başat lider olmak yönünde bir mücadele sürecidir. Hegemon, bu merkez ülkeler arasından başarılı olanın dünya ekonomik sistemine hâkimiyeti ile neticelenmektedir.

İkinci olarak, Charles Poor Kindleberger tarafından geliştirilen Hegemonik İstikrar Teorisi'ne göre, uluslararası seviyede ekonomik sistemin bir düzen ve istikrar içerisinde yürüebilmesi için *tek bir hegemon devletin* olması zorunludur. Hegemonik İstikrar Teorisi, anarşik nitelikteki uluslararası yapının hâkim bir güç sayesinde kontrol altında tutulabileceğini ve istikrara kavuşturulabileceğini savunmaktadır.

Üçüncü teori, A.F.K. Organski tarafından öne sürülen Güç Geçişi Teorisi'dir. Bu teoriye göre, uluslararası yapı içerisinde devletler arasındaki ilişkiler ve etkileşimler piramit şeklindeki dikey bir hiyerarşide yer almaktadırlar. Bu dikey hiyerarşide sırasıyla *"küçük devletler, orta seviyeli devletler, büyük devletler, hegemon (dominant) devlet"* yer almaktadır. Hegemon, sahip olduğu güç

kaynaklarını küresel alana çıkararak uluslararası sistemde bir projeksiyon yaratır ve böylece *statükoyu* kurmuş olur. Statüko, hegemon ile büyük devletlerin millî menfaatlerine ulaşabildikleri bir denge durumudur. Aksi durumda, küresel ortamda çatışmalar ve mücadeleler şiddetlenir.

Hegemonya ile doğrudan ilintili diğer bir teori de realizmdir. Realizm teorisinin kurucusu olarak kabul edilen Hans J. Morgenthau, ulusal güç faktörlerini nicel ve nitel unsurlar olarak iki gruba ayırmaktadır. Dolayısıyla realizm, sadece askerî güç odaklı değil aynı zamanda diğer parametreleri de esas almaktadır.

Son olarak, Joseph Nye ve Robert Keohane tarafından geliştirilen neoliberalizm kuramı, uluslararası alanda devletler ile uluslararası örgütlerin karmaşık ilişkiler ağına odaklanmaktadır. Hegemon devlet, liberal bir uluslararası yapı içerisinde farklı coğrafyalardaki devletler ve uluslararası örgütler ile geliştireceği *karşılıklı bağımlılık ilişkileri* sayesinde küresel çapta başat liderliğini tesis edip devam ettirebilecektir.

Tezin hedeflenen amaçlarına ulaşabilmesi için *bilimsel bir metodun* ortaya konulup izlenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda, öncelikle geniş bir yelpazede literatür taraması yapılarak yazılı ve dijital bazlı kitaplar, makaleler, raporlar, tezler ve istatistiki verilerden yararlanılmaktadır. Bunun yanı sıra Çin devlet başkanlarının söylemleri ile Çin'in genelde her iki yılda bir yayımladığı ulusal güvenlik strateji belgelerinin analizi yapılmaktadır. Ayrıca "SWOT, PESTEL ve Stratejik Analiz" gibi yöntemler kullanılarak yapılan incelemeler neticesinde araştırmaya farklı bakış açıları kazandırılması hedeflenmektedir. Söz konusu analiz yöntemlerine ilave olarak, karşılaştırmalı tablolar ile konunun daha iyi anlaşılabilmesine gayret gösterilmekte, Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşisi" küresel hegemonya ve Çin'in hegemonya potansiyeline uyarlanarak yapılmaktadır. Bununla birlikte, 21. yüzyıl küresel hegemonya parametrelerinin Çin üzerinden araştırması yapılırken, Çin'in dünyadaki başarı sıralamaları tablolar hâlinde bir bütün olarak gösterilmeye gayret edilmekte, böylece pek çok alanda Çin'in girişimlerinin dünyadaki yeri ve etkisi büyük resim şeklinde ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca 21. yüzyılda küresel hegemon bir devlet olabilmek için hangi güç parametrelerine ihtiyaç duyulduğunu tespit edebilmek maksadıyla, öncelikle uluslararası ilişkiler disiplinindeki *Dünya Sistemi Teorisi (World System Theory)*, *Hegemonik İstikrar Teorisi*, *Güç Geçişi Teorisi (Power Transition Theory)*, *Realizm/Neorealizm* ve *Liberalizm/Neoliberalizm* teorilerinin hegemonyaya yönelik yaklaşımları incelenmektedir. Daha sonra ise 21.

yüzyılın iletişim, haberleşme, inovasyon, ulaşım/ulaştırma, bilim ve teknoloji ile küreselleşme gibi kendine has özellikleri göz önüne alınarak, küresel hegemon bir devlet için başka hangi güç parametrelerinin incelenmesine ihtiyaç duyulduğu tartışılmakta ve araştırılmaktadır. Nihayetinde de elde edilen tüm verilerin sentezi yapılarak bir sonuca ulaşılmaktadır. Aynı zamanda, tespit edilen hegemonya parametrelerinin Çin üzerinden nasıl araştırılacağı konusunda bir yöntem geliştirilmektedir. Bu bağlamda, tespit edilen her bir güç parametresine ilişkin izlenecek özgün metodun çerçevesi ayrıntılı bir şekilde çizilmektedir.

Çalışmanın toplamda beş varsayımı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, *“Uluslararası ilişkiler disiplinde hegemonya kavramı karmaşık bir yapıya sahiptir”*; ikinci varsayım *“Hegemonya parametreleri tarihi süreçte sürekli bir değişim yaşamıştır ve 21. yüzyılda da küresel hegemonyanın parametreleri değişmiştir”*; üçüncü varsayım *“Tarihi süreçte küresel boyutta hegemonik güç mücadelesi devam etmekte ve hegemonya devletler arasında el değiştirmektedir”*; dördüncü varsayım *“İncelenen uluslararası ilişkiler teorilerinin her biri, hegemonya konusunda farklı yaklaşımlar sergilemekte ve bu teoriler hegemonyanın parametreleri konusunda birbirlerinden farklılık göstermektedir”*; beşinci varsayım ise *“Çin’in, 21. yüzyılda küresel hegemon güç olmasının önünde ciddi engelleri bulunmaktadır”* şeklindedir. Tüm varsayımların doğruluğu, yapılan araştırmalar ile elde edilen veriler ve bulgular neticesinde ispatlanmaya çalışılmaktadır.

Öte yandan, tezin sınırlılıklarına da değinmek gerekmektedir. Tezin birinci sınırlılığı, uluslararası ilişkiler alanında sadece beş teorinin incelenmesidir. Sadece beş teorinin ele alınmasının üç temel sebebi bulunmaktadır. İlki, tezin kapsamını genişletmeden araştırma üzerinde odaklanarak derinliğine inceleme yapabilmektir. İkincisi, bu beş teorinin uluslararası boyuttaki güç ve çıkar eksenli tartışmalarda hegemonyanın başlıca parametrelerini esas almalarıdır. Üçüncüsü ise, küresel hegemonya ile söz konusu beş teorinin analiz birimi ve analiz seviyelerinin örtüşmesidir. Zira gerek beş teorinin gerekse küresel hegemonya kavramının analiz birimi devlet, analiz seviyesi ise uluslararası sistemdir. İkinci sınırlılık ise, temel alınacak zaman süreci üzerinedir. Çin’in güç parametreleri üzerine yapılan araştırmada, 2000 yılı ve sonrasında günümüze kadar olan zaman dilimi esas alınmaktadır. Bunun temel gerekçesi ise, Çin’in özellikle 2000 yılından sonra elde ettiği başarıları ile uluslararası ortamda bir “yükselen güç” profili çizmesinden kaynaklanmaktadır.

Çalışma, tezin temel problem sahası ve amacına yönelik olarak üç ana bölümden oluşmaktadır. “*Kavramsal Çerçeve*” başlıklı birinci bölümde, öncelikle hegemonya kavramı ele alınmakta ve bir devletin hegemon olarak nitelendirilebilmesi için sahip olması gereken güç unsurları tartışılmaktadır. Akabinde hegemonya ile yakından ilişkili kavramlara değinilmektedir ki, bunlar; *güç/ulusal çıkar, meşruiyet, imparatorluk/emperyalizm, strateji, karşı hegemonya* kavramlarıdır.

“*21. Yüzyılda Küresel Hegemonya Parametreleri*” başlıklı ikinci bölüm, iki alt bölümden oluşmaktadır: “*Uluslararası İlişkilerde Küresel Hegemonya Parametreleri*”, “*21. Yüzyıla Özgü Farklı Küresel Hegemonya Parametreleri*”.

Birinci alt bölümde, uluslararası ilişkiler disiplininde hegemonya kavramına değinen beş teori incelemeye alınmaktadır: “*Dünya Sistemi Teorisi (World System Theory), Hegemonik İstikrar Teorisi, Güç Geçişi Teorisi (Power Transition Theory), Realizm/Neorealizm ve Liberalizm/Neoliberalizm*”. Her bir teorinin küresel hegemonya kavramına ve güç parametrelerine farklı paradigmlar sunduğu tespit edilmektedir.

Bu teorilerin incelenmesi neticesinde; hegemon devletin “ekonomik güç, politik güç, askerî güç, bilimsel ve teknolojik güç, motivasyon güç” unsurlarına gereksinim duyduğu belirtilmektedir. İkinci alt bölümde ise, 21. yüzyılın kendine has nitelikleri dikkate alınarak başka hangi güç parametrelerinin göz önünde bulundurulması gerektiği araştırılmakta ve *kültürel güç* ile *siber güç*⁵ parametreleri de analize dâhil edilmektedir.

Tezin “*21. Yüzyılda Küresel Hegemonik Güç Olarak Çin Halk Cumhuriyeti*” başlıklı üçüncü bölümünde, ulaşılan güç parametreleri ölçeğinde Çin özelinde bir çalışma yapılmaktadır. Söz konusu çalışmaya başlamadan evvel, hegemonya parametrelerinin analizinde izlenecek metodun tespit edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, tespit edilen her bir güç unsurunun hangi kriterler ölçeğinde nasıl incelenmesi gerektiği yönünde bir çalışma yapılmakta, her bir güç parametresinin bileşenleri ortaya konulmak suretiyle çerçevesi belirlenmektedir.

⁵ Siber gücün, askerî güç kapsamında ele alınmasına karar verilmiştir.

Tespit edilen meot çerçevesinde, Çin'in mevcut durumu analiz edilmektedir. Buna göre, ekonomik güç alanında Çin, ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumunda olduğu ve istikrarlı bir ekonomik büyüme hızına sahip bulunduğu ifade edilmektedir. Çin'deki pazar piyasasının oldukça büyük olması, GSMH'sının giderek büyümesi ve iş gücü ücretlerinin düşük seviyede olması gibi faktörler yabancı yatırımcılar açısından cazip görüldüğü belirtilmektedir. Fakat küresel rekabet gücü, ekonomik özgürlük, insani kalkınma, mülkiyet haklarının korunması, özel teşebbüsler, şeffaflık, hukukun üstünlüğü gibi konularda iyi bir seviyede olmadığı da vurgulanmaktadır.

Çin'in politik gücünü etkileyen amaçları "barış içinde bir arada yaşamak, Tayvan'ı kendi topraklarına katabilmek, özellikle enerji ve ham madde ihtiyacına yönelik olarak diğer ülkelerle ilişkilerini ve işbirliği fırsatlarını geliştirmek, deniz yollarını kontrol edebilmek, uluslararası sistemde çok kutupluluğu desteklemek ve uluslararası örgütlerde aktif rol almak" şeklinde sınıflandırılabilir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi Çin'in politik gücünü ciddi anlamda artıracığından, Çin'in bu kapsamdaki potansiyeli ele alınmaktadır.

Önemi yadsınamaz bir güç parametresi olan askerî bakımdan ise Çin, dünyanın en büyük güçleri arasında yer almaktadır. Askerî alanda reform ve modernizasyon faaliyetlerini planlı ve programlı bir şekilde sürdürmektedir. Zira Çin'in gelecekte "*dünyanın polis memuru*" rolünü üstlenebilmesi için sadece kendi bölgesiyle yetinmeyerek denizaşırı coğrafyalarda da *güç projeksiyonu*⁶ yapabilme imkân ve kabiliyetine sahip olması zorunludur.

21. yüzyılda küresel anlamda hegemon olmak kaçınılmaz olarak bilim, teknoloji ve inovasyon alanında atılımları zorunlu kılmaktadır. Çin, bilim ve teknoloji alanında ilerleme (tekâmül) kaydetmesine rağmen, bu alanda birçok eksiklikleri ve kısıtlamaları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisinin, bilim ve teknolojinin nüvesinin atıldığı akademik ortamlarda özgür ve özgün fikir ve tartışma ortamlarına müsaade edilmemesi olduğu ifade edilmektedir.

⁶ Küresel seviyede güç projeksiyonu yapabilmek için; vurucu uçak gemisi grubuna, dünyanın farklı coğrafyalarına konuşlandırılan üsler ile askerî personele, özel kuvvetlere, lojistik yeterliliğe, benzersiz hava ve deniz ulaştırması imkân ve kabiliyetlerine sahip olmak gerekmektedir.

Kültürel yumuşak güç alanında Çin, ekonomik yönden güçlü olduğundan, özellikle finansman gücüyle geliştirilebilecek kültürel alanlarda⁷ iyi bir konumda yer almaktadır. Ancak yaratıcılığın ön planda tutulduğu kültürel alanlar⁸ ile medya sektöründe ise durum tersi bir görüntü çizmektedir. Bu durumun başlıca sebebinin, otoriter rejimden kaynaklanan baskı ve sansür uygulamaları neticesinde ortaya çıktığı değerlendirilmektedir.

Son olarak, Çin'in küresel hegemonya idealinin olup olmadığı konusunda motivasyonu ele alındığında ise, dünya sahnesindeki girişimlerinin henüz yeterli seviyede olmaması nedeniyle hegemonyacılık söylemini açıkça ilan etmediği vurgulanmaktadır. Ancak hegemonya konusundaki motivasyonunu, küresel çaptaki girişim ve faaliyetleriyle devam ettirdiği gözlemlenmektedir.

Tezin "Sonuç" bölümünde ise, yapılan tüm araştırma, inceleme, tartışma ve analizler neticesinde elde edilen değerlendirmeler, bulgular ve sonuçlar ortaya konulmaktadır.

⁷ Uluslararası organizasyonlar ve festivaller gibi.

⁸ Edebiyat, müzik, film, moda, güzel sanatlar gibi.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. HEGEMONYA KAVRAMI

Hegemonya, toplumsal yaşamdaki kullanımından devletler arasındaki güç biçimlerini ifade etmeye kadar birçok alanda kullanılmaktadır. Aile içerisinde ana-erkil ya da baba-erkil liderliği ifade ederken kullanılabilmesi mümkün görünen hegemonya kavramı, ulusal seviyede hâkim güç olabilecek işçi sınıfı, burjuva sınıfı veya bürokrat sınıfın başat liderliğini ifade etmek amacıyla da kullanılmaktadır. Analiz seviyesi uluslararası alana çıkarıldığında ise, bu liderlik 'bölgesel' ya da 'küresel' bir boyut kazanmaktadır.

Tezdeki birinci varsayım, “*Uluslararası İlişkiler disiplinde hegemonya kavramı karmaşık bir yapıya sahiptir*” şeklindedir. Literatür taraması yapılarak hegemonya kavramının tanımı araştırıldığında, tam bir uzlaşma sağlanarak yapılmış tanımın bulunamadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bunun sebebinin ise, her yaşanan çağın öne çıkan temel güç parametrelerinin doğurduğu devletler arasındaki etki ve kontrol şekilleri ile ilişki biçimlerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Yunancada “*hēgemonia*” (liderlik), “*hegemon*” (lider) ve “*hēgisthai*” (öncülük yapma-eylem hali) kullanılmış ve günümüzde de İngilizce dilinden literatüre girmiş olup karşılığı; “hegemony, supremacy, primacy, predominance, dominance, prevalence, preponderance, leadership, domination, control, dominion, power, authority, command, ascendancy, government, rule” şeklindedir.⁹ Hegemon kavramı ilk olarak eski Yunan’da lider, hegemonya ise bir şehir devletinin diğer şehir devletleri üzerindeki üstünlüğü anlamında kullanılmıştır.¹⁰ Bu tanımda; şehir devletleri arasındaki üstünlüğün askerî, ekonomik, siyasi, kültürel gibi hangi alanlarda olduğu belirtilmemiş, bu üstünlüğün rıza ve ikna yoluyla mı yoksa sert güç ile mi kurulduğu da ortaya konulmamıştır. Aynı zamanda hegemonya sadece birinin diğerlerine üstün olması ile sınırlandırılmıştır. Zira hegemonya kavramında üstün olmanın yanı sıra diğerlerine liderlik yapmak da önem arz etmektedir.

⁹ Hegemony, **Redhouse Sözlüğü**, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 2008, s.457.

¹⁰ Safa Kılıçlıoğlu ve Nezihe Araz, **Meydan Larousse Ansiklopedisi**, 5. Cilt, Hakkı Devrim (ed.), Meydan Yayınevi, İstanbul, 1979, s.747.

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne¹¹ göre hegemonya, “Bir devletin başka bir devlet üzerindeki siyasal üstünlüğü ve baskısı” anlamına gelmektedir. Bu tanımda, üstünlüğün sadece siyasal açıdan olduğu vurgulanmaktadır. Oysa hegemonik üstünlük sadece siyasal alanda değil farklı daha birçok alanlarda da kurulabilmektedir. Aynı tanımda bu üstünlüğün baskı yoluyla sağlandığı belirtilmektedir. Oysa hegemonya kavramı üzerine araştırmalar yapan birçok bilim insanı ve teorisyen, hegemonyanın özünde *ikna ve rızanın* yattığını belirtmektedirler.¹²

Türkçe karşılıkları ise “egemenlik, baskın olma, hâkim olma, üstün olma, üstünlük, hükmetme, kumanda etme, başatlık, liderlik ve ağır basma” olarak yer almıştır.¹³ Görüldüğü üzere, hegemonyanın Türkçe olarak pek çok karşılığı bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu Türkçe karşılıkları arasında hegemonya için en uygun kelimenin “*başat lider*” ya da “*hâkim lider*” olduğu ifade edilebilir.

Uluslararası İlişkiler Sözlüğü’nde ise hegemonya şu şekilde ifade edilmektedir: “*Hegemonya; bir ülkenin, bir başka ülke ya da bölge üzerinde oluşturduğu belirleyici etki ya da denetim. Eski Yunan’da ‘hegemonia’, bir devletler topluluğu içerisinde bir devletin diğerlerine önderlik etmesi anlamında kullanılmıştır. Günümüzde ise bir ülkenin başka bir ülke, ülkeler grubu ya da bölgeyi kendi etki alanı içine aldığı, kendisine bağlı birimler, uydular yarattığı bir ilişki biçimi olmaktadır. En önemli özelliği, taraflar arasındaki etkileşim ve güç dağılımının büyük ölçüde simetrik olmayan bir nitelik göstermesidir*”.¹⁴ Hegemonya, kısaca “asimetrik üstünlük” olarak tanımlanabilir. Ancak Faruk Sönmezoğlu’nun yukarıdaki tanımında, eski Yunan’da hegemonya “önderlik veya liderlik” olarak kısaca tanımlanırken, bu tanımın zaman içerisinde değişikliğe uğrayarak güçler arasında bir ilişki biçiminin ve etkileşimin oluştuğundan bahsedilmektedir.

¹¹ Türk Dil Kurumu (TDK) internet sitesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55d3336ea76007.33369098 (Erişim: 23.10.2015).

¹² J.J. Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, Çev. Vedat Günyol, Çan Yayınları, İstanbul, 1965, s.25; Giovanni Arrighi, Hegemony and Social Change, Chase Dunn et. al., *Mershon International Studies Review*, Vol. 38, No. 2, 1994, p.365; William I. Robinson, *Küresel Kapitalizm ve Ulusötesi Kapitalist Hegemonya: Kuramsal Notlar ve Görgül Deliller*, Çev. Erdem Türközü, Praksis, Sayı 8, 2006, s.126; Robert Cox, *Gramsci, Hegemony, and International Relations: An Essay in Method, Approaches to World Order*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, pp.124-125; Graham Evans and Jeffrey Newnham, *Hegemony*, The Penguin Dictionary of International Relations, Penguin Books, Suffolk, 1998, p.221; Nilüfer Karacasulu, Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11 (4), 2009, s.60.

¹³ Cengiz Ekin, Uluslararası Hegemonyanın Sürdürülmesinde Deniz Alanındaki Girişimler, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2011, s.10 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

¹⁴ Faruk Sönmezoğlu, Hegemonya, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul, 2010, s.320.

Genel anlamıyla hegemonya, bir devletin, gücün, grubun veya bir sınıfın; diğer devletler, güçler, gruplar veya sınıflar üzerinde çeşitli araçlarla oluşturduğu üstünlük, liderlik, baskın/hâkim etki veya otoritedir. Devletler arasındaki eşit ilişkiden, eşitsiz hiyerarşik ilişkiye geçiştir. Üstün devletin/gücün bu eşitsizlikten yararlanarak kendi lehine oluşturduğu bir düzendir.¹⁵ Cengiz Ekin'in bu tanımında hâkimiyetin ya da liderliğin çeşitli araçlarla (parametrelerle) yapılabildiği ifade edilirken, bu araçların neler olduğu konusunda net bir açıklama yapılmamıştır. Hegemonyanın tanımında, genel olarak parametreler yani araçlarla yapılan bir üstünlük kurma mücadelesinden bahsedilmektedir. Ekin'in yaptığı hegemonya tanımında parametrelerden net bir şekilde bahsetmemesinin altında yatan temel sebebin, bu parametrelerin yaşanan çağın konjonktürel yapısına göre farklılaşmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Hegemon, eşitsizlikten yararlanarak kendi lehine oluşturduğu düzende kendisiyle birlikte hareket eden birimler, güçler ve uydu ülkelerin de menfaatlerini mutlaka göz önünde bulundurur. Hegemon devlet gücünü devam ettirebilmek için diğerlerinin rızasını da almalıdır. Hegemon devletin diğerlerinin rızasını *nasıl* alacağı ise kilit bir sorunu oluşturmaktadır. Zira ikna ve rızayı sağlayabilen devlet zaten hegemonik üstünlüğü de elde edebilecek ve sürdürebilecektir.

Hegemonya kavramı, Bolşevik Devriminin öncüleri olan Georgii Plekhanov, Pavel Axelrod, Vladimir Lenin gibi teorisyenler tarafından da ortaya konmuştur.¹⁶ Hegemonya kavramının Rusça karşılığı olan "gegemonia", 1890'lardan 1917'ye kadar Rus Sosyal Demokrat hareketinin en temel siyasi sloganlarından biri olmuştur. Bu bağlamda hegemonya kavramı, Rusya'da Çarlığı devirmek için, proleteryanın köylü kesiminin desteğini zor kullanma yönteminin yerine ikna yöntemini kullanarak kazanmasını ifade etmiştir. Böylece kavram daha ilk ortaya çıktığında "rıza" boyutu ağırlıklı olacak biçimde kullanılmıştır. Bu bağlamda Plekhanov, Rus işçi sınıfının işverenlere karşı ekonomik mücadeleyle yetinmeyip, Çarlığa karşı siyasi mücadele de vermesi gerektiğini vurgulamıştır.¹⁷

Çarlık Rusyası döneminin siyaset ve bilim insanları tarafından yapılan hegemonya tanımları ulusal ölçekte ele alınmıştır. Bu çerçevede, hegemonya

¹⁵ Ekin, a.g.e., s.10.

¹⁶ Thomas R. Bates, Gramsci and the Theory of Hegemony, *Journal of the History of Ideas*, April-June 1975, Vol: 36, No: 2, p.352.

¹⁷ Perry Anderson, *Gramsci: Hegemonya, Doğu-Batı Sorunu ve Strateji*, Çev. Tarık Günersel, Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2007, ss.31, 69.

kavramının temel dinamikleri için ekonomik ve siyasal mücadeleye dikkat çekilmiş, işçi sınıfının ikna ile yönetilmesine vurgu yapılmıştır. Bu nedenle, hegemonya kurulurken yönetilen kesim olan proleteryanın hakkı, hukuku ve menfaatleri dikkate alınmak zorundadır. Rızanın ve dolayısıyla hegemonyanın devamlılığı için diğerleri de önemlidir. Aksi takdirde, baskıya ve sert otoriteye dayalı rejimler sürekli olarak ayakta kalamaz, en sonunda halk isyanı veya diğerlerinin gücüyle hâkimiyetlerine son verilir.

Proleteryanın köylü sınıfı üzerindeki hegemonyasını ve Komünist Parti'nin de proleterya üzerindeki hegemonyasını savunan Plekhanov, bu kesimlerin kültürel düzeylerinin yeterince gelişmiş olmaması nedeniyle *elit liderliğin* gerekliliğini ileri sürmüştür. Lenin ise hegemonya kavramını, misyonu kitlelere gerçek çıkarları çerçevesinde yol göstermek olan proleteryanın siyasal liderliğinden daha fazla bir anlam yükleyerek kullanmış, Lenin'in kullanımında hegemonya büyük köylü sınıfının küçük proleterya sınıfına sadakati anlamına gelmiştir.¹⁸

Lenin, hegemonya kavramının içeriğine sadakati katmış ve bu sadakatin oluşması konusunda rızanın önemine vurgu yapmıştır. Ancak burada öne çıkan husus, azınlığın çoğunluğa hükmetmesi ve bu hükmetmedeki temel gerekçenin ise kültürel düzeyde yetersiz olan çoğunluğa rehberlik yapacak bir güce ihtiyaç duymasından kaynaklandığı öne sürülmüştür.

Hegemonya kavramının açıklanmasına fikirleriyle en fazla katkıda bulunan düşünürlerden biri de İtalyan Komünist Partisi eski lideri *Antonio Gramsci*'dir. Hegemonya kavramının analiz birimi ve analiz seviyesi her disipline göre farklılıklar göstermektedir. Gramsci de, hegemonya kavramını incelerken analiz birimi olarak "sınıfsal toplumu", analiz seviyesi olarak ise "ulusal sistemi" temel almıştır.

Gramsci, Batı Avrupa'daki yerleşmiş ekonomik düzen içerisinde burjuva sınıfı ile proleterya sınıfı arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek için hegemonya kavramı üzerine araştırmalar yapmıştır. Gramsci, Batı Avrupa'da kurulan kapitalist düzenin salt şiddet ve baskı ile değil, ideolojik olarak burjuva sınıfının değer yargılarının toplumun diğer sınıfları tarafından "herkesin ortak düşüncesi" şeklinde kabul edilmesi ile kurulabildiğini tespit etmiştir. Gramsci'nin hegemonya üzerine yaptığı araştırmalarında temel problemi, kapitalist sistemin baskı ve şiddet içeren

¹⁸ Bates, a.g.e., p.352.

uygulamalarına rağmen toplum tarafından nasıl meşru olarak kabul edildiğini açıklayabilmektir. Diğer bir deyişle, nasıl olur da bir azınlık grup, baskı ve zora başvurmaksızın çoğunluğu yönetebilir ve kontrol edebilir? Gramsci, bu problemi hegemonya kavramı ile açıklamaya çalışmaktadır.

Gramsci'ye göre hegemonya, çoğunluğun yönetici sıfatındaki azınlık grubun konumunu kabul etmesi (ikna olması) ve rıza göstermesidir. Azınlık, bu üstünlüğünü diğerlerine kabul ettirebilmek için silahlı gücünü ya da baskı araçlarını kullanmak yerine entelektüel seviyede önderlik yapar. Gramsci'ye göre, hegemonyanın tesis edilebilmesi için halkın ikna edilmesi ve kurulan üstünlüğün meşru bir zemine oturtulması önemlidir. Halkın ikna ve rıza ile bu üstünlüğü kabul edebilmesi için, yönetici kesimin kendi dünya düşüncesinin halkın tabanına kadar ulaştırılmasında ortak bir dil ve söylemin geliştirilmesi önemlidir.

Ortak dil ve söylemin geliştirilmesinde, ideoloji yoluyla ortak bir kimlik oluşturulması etkilidir. Bu ortak kimlik ise ötekine karşı "biz" olgusunun oluşturulmasıyla sağlanabilir. 20. yüzyılda ABD'nin ötekisi statüsünde bulunan Komünist Blok'a (SSCB liderliğinde) karşılık kapitalist aileyi oluşturması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. ABD tarafından oluşturulan "Biz Bir Aileyiz" kimliği çerçevesinde karşılıklı güven ve dayanışma ile beraber karşılıklı işbirliği olanakları sağlanabilmiştir. Bu sayede, karşılıklı kazan-kazan prensibine dayalı olarak hegemonun başını çektiği güvenli bir ortam yaratılmıştır.

Gramsci'nin hegemonya kavramı üzerine incelemeleri analiz edilmeye devam edildiğinde, hegemonyanın özünde sadece sert gücün olmadığını aksine hâkim güce karşı aktif rızaya dayalı bir kabullenmenin olduğunu savunduğu söylenebilir. Gramsci, gücün unsurlarından özellikle yumuşak gücü sert güce tercih etmektedir. Gramsci, hegemonyanın kurulmasında sert gücün varlığını inkâr etmemekle birlikte, kalıcı ve sağlam temeller üzerine oturtulmak istenen hegemonyanın özellikle yumuşak güç unsurları ile sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, aslında Gramsci daha çok savaşırsız bir hegemonya olgusundan bahsetmektedir.

Gramsci, hegemonyanın oluşması bağlamında, sivil toplum ve siyasal toplum ayrımını yapmaktadır. Hükümet, yargı organları, güvenlik güçleri gibi kamu oluşumlarından meydana gelen siyasal toplum, devletin zora ve siyasal egemenliğe dayanan güç ve baskı alanıdır. Siyasal toplumun "devlet"i nitelediğini belirten

Gramsci'ye göre, yönetici sınıf gücünü toplum üzerinde bu oluşumlar aracılığıyla göstermektedir. Rıza ve iktidarın oluşturduğu bir hegemonya alanı olan sivil toplum ise okullar, kiliseler, kulüpler, dergiler ve partiler gibi özel oluşumlardan meydana gelmektedir.¹⁹ Dolayısıyla entelektüel ve moral düzeyde ideolojinin işleme alanı olması bağlamında doğrudan hegemonya alanını oluşturan sivil toplumda²⁰, yönetici sınıfın yönetilen sınıf üzerinde hegemonik bilinci yaratmaya ve hegemon konumuna rıza gösterilmesini sağlamaya yönelik tüm faaliyetleri söz konusu olmaktadır.²¹

Küresel çaptaki bir hegemon ele alındığında da, Gramsci'nin tespit ettiği aynı ilke ve prensiplerin uygulanması etkinlik sağlayacaktır. Küresel hegemon; politika, ekonomi, güvenlik, kültür, teknoloji, hukuk gibi birçok alanlardaki kendi düşünüş biçimleri ile fikirlerini *medya araçları* yoluyla diğer devletleri etkileyebilmek ve onları ikna edip razı edebilmek için kullanılmalıdır. Hegemonun fikirlerinin kabul görebilmesi için öncelikle kullandığı dilin birçok ülkede yaygın bir şekilde kullanılması da önemlidir. Kültürel etkileşimlerin olabilmesi için dilin yaygınlaştırılması etkili olacaktır.

Sosyal sınıflar, bu sınıfların çıkarları ve bu çıkarların siyasal iktidar pratikleri aracılığıyla siyasal alanda temsili arasında bir ilişkinin varlığını belirten Gramsci, hegemonyayı hâkim bir sosyal sınıfın egemen olma pratiği olarak görmektedir.²² Ancak Gramsci, hegemonik gücün hâkim sosyal sınıf tarafından alt sınıflara zorla dayatılmayacağını, hegemonyanın uzlaşmaya dayanan bir proje olduğunu,²³ oluşturulan düzenin bir yandan hegemon sosyal sınıfın çıkarlarını yansıtırken bir yandan da alt sınıflara da belli ölçüde memnuniyet sağlaması gerektiğini belirtmiştir.²⁴

Hâkim bir sosyal sınıfın oluşması için diğerlerine öncelikle güç yönünden asimetric üstünlük sağlanması gerekmektedir. Ancak bu asimetric üstünlük, hegemonyanın inşası için tek başına yeterli gelemmez. Bunun için diğerlerinin bu

¹⁹ Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler*, Çev. Kenan Somer, Onur Yayınları, İstanbul, 1986, s.75; Bates, a.g.e., p.353.

²⁰ Serpil Sancar Üşür, *İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997, s.29.

²¹ Gökhan Telatar, 11 Eylül Sonrası Amerikan Dış Politikasında Hegemonyanın Yeniden İnşası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2011, s.11 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

²² Üşür, a.g.e., s.30.

²³ Gramsci, a.g.e., s.18; Egan, a.g.e., p.77.

²⁴ Robert W. Cox, *Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method*, International Relations: Critical Concepts in Political Science, Volume III, Andrew Linklater (ed.), London: Routledge, 2000-a, p.1214.

üstünlüğü kendi özgür iradeleriyle kabul etmeleri, yani ikna olmaları ve rıza göstermeleri önemlidir.

Hegemonya, bir sınıfın diğer sınıfların gönüllü rızasını kazandığı sınıflar arası bir ilişki ve etkileşim şeklidir. Hegemonyanın özünde karşılıklı kazanç ve memnuniyet vardır. Hegemonyada, hegemon ile diğerleri arasında yazılı olmasa da kazan-kazan prensibine dayalı bir anlayış yer almaktadır. Hegemon, kendi ulusal çıkarları istikametinde kazançlarını hedeflerken, aynı zamanda kendisi ile birlikte olanların menfaatlerini de düşünür ve gözetir, onların da kazanmaları yönünde girişimlerini planlar. Bu yönüyle hegemonya, imparatorluk ve emperyalizm kavramlarından farklıdır.

Hegemonya, uluslararası sistemin kuralları ve normlarını kendi motivasyon ve isteklerine göre değiştirme yeteneğine ve gücüne sahip olma konumudur.²⁵ Hegemonik güç çatısı arkasında ikna ve rıza düzeyi yaratacak, meşruiyetine zemin hazırlayacak kuramsal bir çerçeve gerektirir. Böylece hegemonya güç uygulamalarına uluslararası düzeyde gerekçe bulur ve diğer ülkelerin kendi uygulamalarını istenilen yönde algılamalarını sağlayacak bir örtü sağlar.²⁶

Hegemon güç, Gramsci'nin de temel düşüncesine paralel bir şekilde yapmayı planladığı girişimlerde kendi toplumunun yanı sıra aynı zamanda uluslararası kamuoyunun²⁷ da rızasını almalıdır. Bu bağlamda, ABD günümüzde çoğu zaman kendi kamuoyuna ve uluslararası camiaya kendini haklı ve meşru gösterebilmek için demokrasi, insan hakları, özgürlük ve uluslararası hukuk kuralları gibi argümanları kullanmaktadır. Hatta NATO ve BM gibi uluslarüstü kuruluşları da ikna ederek ve desteklerini alarak yaptığı girişimleri sayesinde kendini haklı göstermeye çalışmaktadır.

Hegemon, gücünü maksimize ederek ulusal çıkarlarına ulaşabilmek için farklı alanlarda ittifaklar kurar. Bu ittifaklar pek çok alanlarda olabilir. Söz konusu ittifaklar

²⁵ Thomas J. Volgy vd., *Resistance to Hegemony within the Core*, Matthew B. Ridgway Center for International Security Studies, University of Pittsburgh, 2005, ss.1-2.

²⁶ Sait Yılmaz, ABD Hegemonyası, s.16, [http://usam.aydin.edu.tr/ABD_Hegemonyasi\(4a5a\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/ABD_Hegemonyasi(4a5a).pdf) (Erişim: 30.10.2015).

²⁷ *Uluslararası (dünya) kamuoyu*; bir hükümetin ya da bir uluslararası aktörün uluslararası alanda dünya halkları açısından onaylanmayacak bir davranış içerisine girdiğinde, tüm insanlığın bu davranışa karşı çıkması ya da tepki yolu ile görüşünü bu hükümete ya da aktöre kabul ettirmeye çalışması süreci olarak tanımlanabilir. Ancak, bu çerçevede kurumsal ve sürekli bir uluslararası kamuoyundan söz etmek oldukça güçtür. Uluslararası kamuoyunun iki kaynağı bulunmaktadır: Birincisi, tüm insanlığı birbirine bağlayan psikolojik bağlar ve beklentiler, ikincisi ise teknolojik gelişmeler sayesinde iletişim ve oydaşmanın daha kolay sağlanmasıdır. Bkz. Sönmezoğlu, a.g.e., ss.236-237.

aynı zamanda blok, pakt veya koalisyon şeklinde de kurulabilir. Bir hegemonu ittifaklar kurmaya yöneltten sebepler olarak; uluslararası alanda hegemonu meydan okuyan devlet ya da devletler topluluğuna karşı bir güç dengesinin oluşturulması, görev ve sorumlulukların paylaşarak karşılıklı kazançların maksimize edilmesi, devletler arasında işbirliğinin sağlanması şeklinde sıralanabilir.

Hegemonya özünde rızaya dayandığından dolayı, bir işbirliği modeli niteliğinde olan ittifakların kurulması hegemonyanın doğal bir sürecidir. Hegemonu ittifak yapmaya yöneltten bir diğer neden ise girişimlerinin meşruiyetinin sorgulanmasının önüne geçmektir. 20. yüzyılda ABD, uluslararası alanda yaptığı birçok girişiminde ittifaklara başvurmuştur. ABD'nin bu ittifakları için, birçok ülke ile kurduğu ekonomi alanındaki örgütler, askerî koalisyonlar ve yaptığı operasyonlarda NATO'nun kendisini desteklemesini sağlaması örnek olarak verilebilir.

Raymond Williams'ın sözleriyle ise hegemonya, "Bir egemenlik biçimi olarak edilgen biçimde var olmaz, sürekli olarak yenilenmek, yeniden yaratılmak, savunulmak ve değiştirilmek zorundadır. Var olan kültürel değerler egemen grupların çıkarlarına en iyi hizmeti verebilecek biçimde yapılandırılırlar ve yorumlanırlar".²⁸

Hegemon devletin küresel hâkimiyetini diğerlerine kabul ettirip devam ettirebilmesinde öncelikle kendi motivasyonu önemlidir. Hegemonya adayının bu motivasyon süreci maddi kazanımlara yönelik olabileceği gibi manevi ve dinsel amaçlar için de olabilir. Örneğin, ABD'nin motivasyon sürecinde, Amerikan halkının ekonomik bakımdan refah seviyesinin maksimize edilmesi, kapitalizmin dünyada yayılması ve Kuzey Amerika topraklarının güvenliğinin sağlanması gibi maddi motivasyon kaynakları üretilebildiği gibi, insan hakları ve demokrasinin yayılması gibi manevi tetikleyici faktörler de yer almaktadır.

Motivasyon, hegemon bir devletin başat liderlik arayışının başlangıcında ve elde ettiği küresel hâkimiyetinin devam ettirilmesinde önemli bir tetikleyici unsurdur. Motivasyon olmaz ise, hegemon devlet diğer güç parametreleri ile dünyada diğer ülkelere nazaran açık ara üstün olsa dahi, hegemon güç olabilmeyi sürdürmez. Ancak motivasyonu olan bir ülke, hegemon olma yolunda hızlı adımlar atabilir ve bu başat liderliğini devam ettirebilir. Motivasyon, hegemonya sürecinin başlangıcından

²⁸ P. Shoemaker ve S. Reese, *İdeolojinin Medya İçeriği Üzerinde Etkisi, Medya Kültür Siyaset*, Der. Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara 1997, s.151.

sonuna kadar katma değerli bir güç unsuru, âdeta lokomotif gibi tetikleyici bir parametredir.

Öte yandan hegemonya, *liderlik yapma sürecidir*. Vizyonu, stratejileri ve planları hegemon devlet yapar. Hegemonun ittifak yaptığı dostları ise çizilen bu vizyon doğrultusunda hegemonu takip ederler. Ancak hegemon tarafından çizilen bu vizyonun tıpkı politikada²⁹ da olduğu gibi çoğunluğu (diğerlerini) memnun kılacak nitelikte olması gerekir. Yapılan stratejilerin, hegemonun lehine ve yararına olduğu kadar diğerlerinin de faydasına ve çıkarına olması kritik bir meseledir. Bu nedenle, hegemonya pragmatik yaklaşımı esas almalıdır.

Hegemonyanın özünde lider güce karşı bir sempati ve bu sempatiden kaynaklanan bir razı olma söz konusudur. Rızanın başarılmasında temel araç, sert gücün uygulanmasından daha çok esasen yumuşak güç unsurlarıdır. Yumuşak gücün kullanılmasıyla hegemonu karşı bir sempati ve hayranlık duyulur. Sert gücün uygulanması ise diğerleri üzerinde korku, endişe hatta nefret oluşturabilir.

Hegemon devlet izleyeceği politikalarda katı olmamalı, aksine gerekirse esnek bir politika izleyebilmelidir. Hegemon devlet, gerektiğinde bazı tavizler verebilmeli, ancak bu durum daha etkin yeni politikalar üretmesi için zaman kazanmasını sağlamalıdır. Bu duruma ABD'nin 1957 yılında SSCB ile yaşadığı "Suriye Buhranı" sonrasında vermiş olduğu tavizler ve Orta Doğu'daki itibar kaybı örnek olarak verilebilir. SSCB, Suriye Buhranı sonrasında ABD'nin Suriye'ye karşı bir askerî harekât düzenlemesini önleyen ülke gibi görünerek Arap halkının güvenini daha fazla kazanmayı başarmıştır. Ancak ABD, buhran sonrasında hegemonyasının devamı için yeni ve daha etkin stratejiler üretmeye ve uygulamaya devam etmiştir.

Bu kısımda, hegemonyanın kavramsal analizi yapılmış, söz konusu kavramın farklı kaynaklardaki tanımları irdelenmiş ve aynı zamanda birçok düşünür, siyasetçi ve bilim insanının bu kavrama yönelik tanımları ve mülâhazaları incelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde, hegemonya kavramının karmaşık bir yapıya sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla tezin birinci varsayımı olan "Uluslararası ilişkiler disiplinde hegemonya kavramı karmaşık bir yapıya sahiptir" ile uyumlu bir sonuca ulaşılmıştır. Bunun sebepleri ise;

²⁹ Politikanın birçok tanımı vardır. Siyaset bilimi literatürüne girmiş olan politikanın bir anlamı da, "*kırmadan dökmekten yönetme sanatı*"dır.

- Hegemonyanın güç parametrelerinin yaşanan çağın konjonktürel yapısına göre farklılık gösterebilmesi,
- Dünya düzenini anlamada hegemonyanın çok değişkenli ve dinamik bir yapıya sahip olması,
- Hegemonya sürecinin uzun bir dönemi kapsaması, dinamik ve karmaşık bir yapıda olması,
- Hegemonun uygulayacağı stratejilere göre hedeflerinin, kullanacağı kaynaklarının (parametrelerin) ve yol/yöntemlerinin farklılaşabilmesi,
- Hegemonu tetikleyen motivasyon nedenlerinin (dünyaya düzen verme, güçlü olabilme, zenginlik, dinsel ögeler, hâkim olma, hüküm kurma, hırs vb.) farklı olması şeklinde sıralanabilir.

Bu bölümde son olarak, hegemonya üzerine yapılan bütün tanımlar, açıklamalar ve incelemelere dayanarak tipik bir hegemonik gücün SWOT analizi gerçekleştirilmiş ve Tablo-1'de sunulmuştur. SWOT analizi yapılırken, tarihi süreç boyunca hegemon güç olmuş herhangi bir ülke dikkate alınmamış, bunun yerine yukarıda çeşitli tanımları, özellikleri ve unsurları ile betimlenen tipik bir hegemon devlet göz önünde bulundurulmuştur.

Tablo-1 Tipik Bir Hegemon Devletin SWOT Analizi³⁰

Tipik Bir Hegemonik Gücün SWOT Analizi	
<p style="text-align: center;"><u>GÜÇLÜ TARAFLARI</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Diğerleri üzerinde kontrol ve etkiye sahiptir.➤ Asimetrik üstünlüğünü kullanarak kendi lehine bir uluslararası düzen oluşturur.➤ Rıza ve iknayı sağladığından dolayı, diğer uluslararası sistemlere (imparatorluk, emperyalizm gibi) göre daha meşrudur.➤ Uluslararası sistemin kuralları ve normlarını kendi motivasyon ve isteklerine göre değiştirme yeteneğine ve gücüne sahiptir. Uluslararası gündemi belirleme yeteneğine sahiptir.➤ Gerekğinde bağımsız kararlar alabilir, ancak dostlarının menfaatlerini gözetebilir. Pragmatik bir yaklaşım sergilemektedir.➤ Kolektif anlamda güçlü ittifaklara sahiptir.➤ Dünyada bir cazibe merkezidir. Sempatizanı fazladır.➤ Küresel ölçekte değerini koruyabilen bir para birimine sahiptir.➤ Ulusal ve uluslararası seviyede çok güçlü örgütlere üyedir ve bu örgütleri yönlendirici pozisyonundadır.➤ Uluslararası ilişkiler sisteminin pratikte işlediği kurumlar ve rejimler üzerinde neredeyse mutlak bir etkiye sahiptir.➤ Küreselleşme sürecinde baş aktör olarak yönlendiricidir.	<p style="text-align: center;"><u>ZAYIF TARAFLARI</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Sürekli sert güce başvurduğu takdirde hegemonik üstünlüğü sorgulanabilir, hatta bu üstünlüğünü kaybedebilir. Bu nedenle, sert gücünü muhafaza etmekle birlikte, bu gücünü kullanmaktan imtina etmelidir.➤ Hegemonyasını küresel bir savaş ile kaybedebilir (Modelski'nin savunduğu 'hegemonya süreci' yaklaşımına göre).➤ Çıkarları istikametinde kazançlarını hedeflerken, aynı zamanda kendisi ile birlikte olanların menfaatlerini de düşünmek zorundadır. Bu bağlamda, kendi ulusal çıkarlarını belirlerken dostlarının menfaatleri de kendini bağlayıcı olabilmektedir.➤ Motivasyonunu sürekli olarak tetiklemek zorundadır. Zira hegemonya süreci dinamik bir yapıya sahiptir.➤ Uluslararası alanda yapacağı girişimlerinde mutlaka kamuoyunu ikna etmek ve rızasını almak zorundadır.➤ Meydan okuyan güce karşı sürekli olarak dinamik hareket etmek zorundadır.➤ Bağımsız kararlar alabilme yeteneğine sahip olmakla birlikte, dostlarının menfaatlerini de gözetemezse hegemon gücü zedelenebilir. Zira dostlarının rızası önemlidir.➤ Gücünün doruğunda olduğu zaman bile, meşruiyet esasına dayalı sürdürülebilir bir sistemsel düzenlemeye ihtiyaç duyar.➤ Hegemonik sistemin sürdürülmesi için gerekli olan çeşitli sorumluluk ve maliyetleri kendisi üstlenmek zorundadır.
<p style="text-align: center;"><u>FIRSATLAR</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Dostlarıyla ortak bir kimlik etrafında oluşturduğu aile içerisinde karşılıklı olarak iş birlikleri kurulabilir ve kazan-kazan prensibine dayalı faydalar sağlayabilir.➤ Uluslararası düzende kendisi ve dostları için belirsizlik ortamını azaltabilir ya da ortadan kaldırabilir.➤ İdeolojisini ve kültürünü küreselleşme ile daha geniş coğrafyalara yayabilme imkânına sahiptir.➤ Liderliğini yaptığı uluslararası örgütler aracılığıyla; evrensel normlarını ortaya koyabilir, uluslararası düzenin kurallarını ideolojik olarak meşrulaştırabilir, oluşabilecek hegemonya karşıtı görüşleri engellemeye çalışabilir.	<p style="text-align: center;"><u>TEHDİTLER</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Hegemonya kaygan bir zemindir, yanlış stratejilerle kaybedilebilir.➤ Yerine göre kısa vadeli çıkarlarını feda etmek ve gerektiğinde de tavizler vermek zorunda kalabilir.

³⁰ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

1.2. HEGEMONYA VE YAKIN KAVRAMLAR

1.2.1. Hegemonya ve Güç/Ulusal Çıkar

Tezin temel problemi olan “Çin Halk Cumhuriyeti³¹, 21. yüzyılda küresel hegemonik bir güç olabilir mi” sorusunun araştırılmasında kaçınılmaz olarak öne çıkan kavramlar “güç” ve “çıkar” kavramlarıdır. Zira hegemonya kavramının temelinde güç ve çıkar ilişkisi yatmaktadır.

Güç, uluslararası sistemde aktörlerin siyasi, askerî, ekonomik kapasitelerine dayalı olarak, birbirlerinin davranışlarına etki edebilme potansiyelleridir.³² Bazı kaynaklarda gücün araçları ya da parametreleri siyasi, askerî ve ekonomik kapasiteler olarak sınırlandırılrsa da, bu kapsamın yelpazesi artık 21. yüzyılda daha da genişlemiştir. Bu nedenle siyasi, askerî ve ekonomik güç parametrelerine ilave olarak siber güç, uzay gücü, kültürel etkenler ile medya, teknoloji ve yenileşme konsepti, bilgi üstünlüğü, motivasyon ve girişimler gibi unsurlar da bu yelpaze içerisinde yer almaktadırlar.

Uluslararası ilişkiler disiplininde güç kavramını en fazla ön planda tutan ve önemini vurgulayan teori realizmdir. Realizm, uluslararası ilişkilerde devletler arasındaki mücadeleyi güç ve çıkar ekseninde tartışmaktadır. Realist görüşü savunan teorisyenlere göre devletlerin millî menfaatlerini elde edebilmeleri için başvurdukları başlıca faktör güçtür. Realistler, devletlerin güçlerini en üst seviyeye çıkarma yönünde faaliyet gösterdiklerini iddia etmektedir. Bu nedenle, uluslararası ortam anarşik bir yapıya sahip olduğundan devletler arasında çatışma kaçınılmazdır. Devletlerin nihai amacı ise, karşılarındaki düşmanı yok ederek kendi beka ve güvenliğini sağlamaktır.

Realizm, uluslararası ilişkiler ortamını güç mücadelesi olarak değerlendirmektedir. Uluslararası ilişkilerin ana gündemi de güvenlidir. Güvenlik ile güç kavramları arasında doğrudan bir ilişkinin mevcut olduğunu ifade etmek mümkündür. Güçlü ya da gücünü artırma potansiyel ve iradesine sahip bir devlet, diğerleri için doğrudan ya da dolaylı olarak bir tehdit unsuru olabilir. Nitekim 25 yıl kadar süren Peloponezya Savaşları'nda da Thucydides'e göre savaşın asıl nedeni,

³¹ Tezin bundan sonraki bölümlerinde “Çin Halk Cumhuriyeti” için kısaca “Çin” kullanılacaktır.

³² Tayyar Arı ve Elif Toprak (ed.), *Uluslararası İlişkiler Kuramları-II*, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2954, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1990, s.3.

Atina'nın güçlenmesinin Sparta'da yarattığı kuşku ve güvenlik kaygısıydı. Bu durum da “Güvenlik İkilemi”ni doğurmuştur. Bir ülke caydırıcılık sağlayarak ülkesinin güvenliğini artırmaya yönelik girişimlerde bulunmak isterken, diğer bir deyişle gücünü en üst düzeye çıkarmaya yönelirken, komşu ve bölge ülkeler tarafından da artan bir tehdit olarak algılanmaya başlanmasına da neden olabilir. Burada “Caydırıcılık Eşiği”³³ durumu söz konusu olur.

“Caydırıcılık Eşiği”, minimum caydırıcılıktan farklıdır. Minimum caydırıcılık, bir ülkenin komşularını veya bölge ülkelerini silahlanarak ve diğer alanlarda güçlenerek caydırmayı başarabildiği asgari seviyedir. Minimum caydırıcılık seviyesinden itibaren bir ülkenin güvenlik ile birlikte diğer alanlarda güçlenmeye devam etmesi, artık belli seviyeden itibaren o ülkenin de diğer ülkeler tarafından tam anlamıyla bir tehdit olarak algılanmasını doğurur. İlgili diğer ülkeler artık o ülkenin ulusal ve uluslararası faaliyetlerinden güvenlik anlamında ciddi rahatsızlıklar duymaya başlarlar. İşte ulaşılan bu seviye “Caydırıcılık Eşiği” olarak adlandırılmıştır. Aslında “Caydırıcılık Eşiği”, “Güvenlik İkilemi”nin başladığı noktadır.

Hegemon devlet ile birlikte ittifak hâlinde hareket eden dost ülkeler (müzahir) ise, hegemonun kendi güvenlik araçlarını maksimize etmesinden rahatsızlık duymazlar. Aksine bu durum hegemonun dostlarının da güvenliğinin sağlanması açısından olumlu bir katkı olarak algılanır. Dolayısıyla hegemon devletin güvenliğe yönelik kapasite ve yeteneklerini maksimize etmeye yönelik yatırımları ve faaliyetleri, dost ülkeler açısından bir güvenlik ikileminin doğmasına ya da caydırıcılık eşiğinin geçilmesine neden olmaz. Bu durum, daha çok hegemonun problemler çıkararak ve meydan okuyan devletler için geçerlidir.

Güç ile çıkar kavramları arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası realizmi teorileştiren kişi olarak kabul edilen Hans Joachim Morgenthau,³⁴ 1943 yılında yayımladığı “Politics Among Nations (Uluslararası Politika)” adlı kitabında klasik realizmin genel çerçevesini belirlemiştir. Morgenthau kitabında, realizmi altı ilke ile tanımlarken şunları söylemektedir³⁵: “*Uluslararası politikanın en önemli noktası, güç terimi ile ifade edilen ulusal çıkar kavramıdır. Bu kavram rasyonel dış politika değerlendirmesi için esastır... Söz konusu güç ve çıkar*

³³ Caydırıcılık eşiği kavramı, tezin yazarı tarafından üretilen bir kavramdır.

³⁴ Detaylı bilgi için bkz. Martin Griffiths, *Fifty Key Thinkers in International Relations*, Londra: Routledge, 1999, pp.36-41.

³⁵ Hans J. Morgenthau, *Uluslararası Politika*, Çev. Ünsal Oskay, Baskın Oran, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1970, ss.2-18.

kavramları, politikanın özüdür, zaman ve yere bağlı değildir... Evrensel ahlak ilkeleri, evrensel soyut formlarıyla devletlerin dış politika davranışlarına uygulanamaz...”

Morgenthau, uluslararası politik alanda devletlerin yegâne amaçlarının güçlerini en üst düzeye ulaştırmak olduğunu savunmaktadır. Morgenthau'ya göre maksimum gücü elde edip devam ettirebilmek devletler için bir amaç olduğu kadar, ulusal çıkarlarına ulaşabilmelerini sağlamak için de aynı zamanda bir araç niteliğindedir.

Morgenthau, ulusal güç faktörlerini Tablo-2'de olduğu gibi nicel ve nitel unsurlar olmak üzere iki gruba ayırarak analiz etmektedir.

Tablo-2 Ulusal Güç Faktörleri³⁶

Nicel (Sayısal) unsurlar	Nitel (Sayısal olmayan) unsurlar
Coğrafya, Nüfus, Doğal kaynaklar, Endüstriyel kapasite, Askerî hazırlık derecesi.	Ulusal moral, Ulusal karakter, Diplomasinin niteliği, Hükümetin niteliği.

Neorealizm kuramının öncüsü olan Kenneth Waltz'a göre ise güç, karşılıklı bağımlılığa dayalı bir uluslararası sistemde diğer aktörlerden bağımsız karar alabilme ve onların kararlarından en az etkilenme kapasitesi olarak tanımlanabilir. Bir aktöre daha fazla hareket serbestisi yaratan ilişki, kurum, önyargı ve uygulamalar onun gücünü oluşturur. Devletlerin amacı, gücü maksimize etmek değil güvenliği sağlamaktır. Sahip olunan hareket serbestisi, aynı zamanda güvenliği tehlikeye atmadan izlenebilecek olası politika yelpazesinin de genişlemesini ifade eder.³⁷

Waltz, klasik realistlerden farklı olarak gücün sürekli olarak maksimize edilmesi yerine gücün dengelenmesi gerektiğini savunmuştur. Gücünü diğerlerine göre dengelemeyi başarabilen devlet, Waltz'a göre güvenliğini de sağlamayı başarabilecektir. Waltz, gücün azının da çoğunun da güvenliği tehdit edebileceğini savunmaktadır.

³⁶ Morgenthau, a.g.e., 2005, ss.122-162.

³⁷ Kenneth Waltz, *Theory of International Relations*, Waveland Press Inc., New York, 1979, p.195.; Kenneth Waltz, Realist Thought and Neorealist Theory, *Journal of International Affairs*, 44/1, 1990, pp.21-37.

Sahip olunan güç, mutlaka hegemon için önemli bir yetenektir, ancak bu gücün stratejinin en önemli parçası olan yol/yöntem ile taçlandırılması da gerekmektedir. Gücün nasıl kullanılacağı, hegemonun statüsünü belirleyen önemli bir unsurdur.

Öte yandan gücün ilişkisel yönü çerçevesinde iki kavramın öne çıktığı görülmektedir: *kontrol ve etki*. Bazı yazarlar, kaynakların kontrolü çerçevesinde "kontrol"e vurgu yaparlarken bazıları da "etki"yi öne çıkarmaktadırlar.³⁸ Birçok yazar gerçek gücün kullanılabilen ve diğer ülkeler üzerinde etki oluşturan güç olduğunu ifade etmektedir. Örneğin Raymond Aron gücü, bir diğer devlet üzerinde etki yapabilme, onların davranışlarını değişikliğe uğratabilme ve isteklerini onlara kabul ettirme yeteneği olarak görmüştür.³⁹ Gramsci ise, hegemonyanın özünde sadece sert gücün olmadığını aksine hâkim güce karşı aktif rızaya dayalı bir kabullenmenin olduğunu savunmaktadır.

Güç konusunda diğer öne çıkan kavram ise algılamadır. Hegemonyanın devamlılığı açısından, kitle iletişim araçlarının izlenen politikalar doğrultusunda amaca yönelik olarak kullanılması önemlidir. Devletler haiz oldukları imkân ve yetenekleri ile kapasitelerini olduğundan daha büyük ve daha etkiliymiş gibi gösterme eğilimindedirler. Daha çok medya araçlarıyla yapılan algı değişikliklerinin maliyeti, güç kapasitelerinin artırılmasıyla oluşacak maliyetten daha azdır. Dolayısıyla güç unsurlarının olduğundan daha büyükmüş gibi gösterilmesi, güvenlik ve caydırıcılığı sağlamada daha maliyet-etkin bir yöntemdir, gayret tasarrufu sağlamaktadır.

Günümüzde uluslararası örgütlerin geniş coğrafyalarda yaygınlaşması, uluslararası medyanın etkisinin gün geçtikçe artması ve hükümet dışı örgütlerin güçlenerek politika, ekonomi, sağlık, çevre gibi birçok alanlarda gücünü hissettirmesi, hâlihazırda yaşanan çağda gücün farklı yönlerini tartışılır boyuta getirmiştir. Günümüzde güç; sert, yumuşak ve akıllı olmak üzere farklı yönleriyle ele alınmaktadır. Bir ülke, ulusal hedeflerine ulaşabilmek amacıyla gücün farklı araçlarını kullanmayı tercih edebilir. Güç; yaşanan dönemin konjonktürel yapısına, devletlerin ulusal çıkarlarına ve gelişen olaylara göre bu üç kavram arasında geçişkenlik ve değişim gösterebilmektedir.

³⁸ Sönmezoğlu, a.g.e., s.136.

³⁹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İş birliği*, (2. Baskı), Alfa Yayınları, İstanbul, 2002, s.171.

Gücün derecelendirilmesi, sınırlarının belirlenerek çerçevesinin çizilmesi, davranış kalıplarının, hedeflerinin ve kaynaklarının tespit edilmesi maksadıyla güç kavramı çeşitli unsurlara ayrılmıştır. Bu unsurları, davranış spektrumlarını, kullandıkları kaynak ve temel araçları, bunlarla bağlantılı hükümet politikalarının nasıl olması gerektiğini Joseph Nye aşağıda sunulan “Güç Spektrumu” ve “Güç Formları” tablolarında özetlemektedir.⁴⁰

Tablo-3 Güç Spektrumu⁴¹

	Sert	Yumuşak
Davranış Spektrumu	<p>Zorlama İkna Etme</p> <p>← Emir ● ● →</p>	<p>Gündem Yaratma Cazibe</p> <p>● ● → Yanına Çekme</p>
En Uygun Kaynaklar	<p>Baskı Yaptırımlar</p> <p>Ödemeler Rüşvet</p>	<p>Kurumlar</p> <p>Değerler Kültür</p>

Tablo-4 Güç Formları⁴²

	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askerî Güç	Zorlama Caydırma Koruma	Tehdit Kuvvet	Zorlayıcı diplomasi Savaş İttifak
Ekonomik Güç	Teşvik Zorlama	Para verme Yatırım	Yardım Rüşvet
Yumuşak Güç	Hayranlık uyandırma Gündem yaratma	Değerler Kültür Politikalar Kurumlar	Kamu diplomasisi İki taraflı ve çok taraflı diplomasi

Tablo-3'te belirtilen zorlama ve baskı kavramları ile ikna kavramı arasında ince bir ayrım söz konusudur. Zorlama ve baskıyı gerçekleştirebilmek için sert güç doğrudan (direkt olarak) uygulanabilir. İkna için ise sopayı yani sert gücü göstermek ya da sert gücün varlığından diğerlerini haberdar etmek yeterli olabilecektir. Sonuçta ikna etmek için sert güç direkt değil, bunun yerine dolaylı bir şekilde kullanılacaktır. Özetlemek gerekirse, hegemonun diğerlerini ikna etmesinde sert gücünü üstün

⁴⁰ H. Murat Sönmez, Sert Güç Unsuru Silahlı Kuvvetlerin Yumuşak Güç Kapsamında Kullanılması: Türk Silahlı Kuvvetleri ve Balkanlar Özelinde Modelleme, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2014, s.16 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

⁴¹ Joseph Nye, **Yumuşak Güç**, Çev. Rayhan İnan Aydın, Elips Kitap, Ankara, 2005, s.17.

⁴² Nye, a.g.e., s.37.

seviyede muhafaza etmesi, diğerlerinin ise hegemonun bu sert gücünün farkında olması ve sopanın olası şiddetini kendinde tahayyül edebilmesi önem arz etmektedir.

Tablo-3 ve Tablo-4'te sert ve yumuşak güçlerin spektrumları ile ne şekilde kullanılacakları belirtilmektedir. Önceki yüzyıllarda sert gücün kullanımı daha etkili ve yaygın iken, çok sayıda devletin sosyal ve siyasal bağlarla birbirlerine bağlandığı günümüz uluslararası ortamında; zorlama, baskı ve savaş uygulamaları geri planda kalabilmektedir. Günümüzde devletlerin ulusal çıkarlarına ulaşabilmek için daha çok sorunlar arasında bağlantı kurma, gündem belirleme, uluslar ve hükümetler ötesi ilişkileri geliştirme ve uluslararası örgütlerde söz sahibi olabilmek kapasitelerine sahip olmaları gerekmektedir.

Günümüzde aktörlerin hareket alanları karmaşık ilişki ve bağımlılık esasıyla sınırlanmakta, bir aktörün ulusal çıkarları bir anda küresel sorun haline gelebilmekte ve askerî güç kullanımı devletleri zor duruma sokarken, sivil toplum örgütleri ve uluslararası örgütler devletlerin dış politikalarına müdahale edebilmektedir.

Suzanne Nossel tarafından ortaya atılan⁴³ ve Nye ile Richard L. Armitage gibi önde gelen uluslararası ilişkiler uzmanları tarafından geliştirilen “akıllı güç” kavramı ise; sert ve yumuşak gücün sadece birleşmesinden oluşmamakta, gücün uygulanacağı aktörün davranışlarına uyum sağlayacak şekilde önceden hazırlanmış bir zeminde ölçülü bir tepki öngörmektedir.⁴⁴ Ayrıca koşullar, hedef, maliyet, zaman ve etkinlik sert ve yumuşak güç optimalinin belirlenmesine etki etmektedir. Uzmanlar sert gücün gerekliliğini vurgulayarak, bunun bir ülkenin yumuşak gücünün de garantisi olacağını belirtmekte ve akıllı güç kullanımına dikkat çekmektedir.⁴⁵

Akıllı gücün kullanılması, koşul ve şartlara göre değişkenlik arz edebilir. İmparatorluk kurma ve devam ettirme için sert güç çoğunlukla kullanılırken,

⁴³ Suzanne Nossel, Smart Power, *Foreign Affairs*, Vol.83, No.2, 21 January 2004, pp.131-142, <http://www.democracyarsenal.org/SmartPowerFA.pdf> (Erişim: 09.11.2015); Fan Shiming, *Smart Power and China*, School of International Studies, Peking University, p.2, http://www.waseda.jp/gsaps/eai/research_program/pdf/PPT/7.%20Assoc.%20Dean.%20FAN,%20Shiming_Smart%20power%20and%20China.pdf (Erişim: 09.11.2015); Suzanne Nossel, Smart Power, *Foreign Affairs*, March/April 2004, <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2004-03-01/smart-power> (Erişim: 09.11.2015); Hendrik Hertzberg, Smart Power, *The New Yorker*, 26 January 2009, <https://www.newyorker.com/magazine/2009/01/26/smart-power> (Erişim: 09.11.2015).

⁴⁴ Joseph Nye & Richard Armitage, *A Smarter, More Secure America*, CSIS Commission on smart power, CSIS, 2007, p.14.

⁴⁵ Atilla Sandıklı, *Yumuşak Güç Savaşları*, *BİLGESAM*, 14 Nisan 2014, ss.188-189, <http://www.bilgesam.org/incele/791/-takdim--yumusak-guc-savaslari/#.Vj4wsPnhChc> (Erişim: 08.11.2015).

hegemonyanın tesis edilebilmesi için ise daha çok yumuşak gücün kullanılması öne çıkmaktadır. Akıllı gücün kullanılması, bir devletin stratejisinin üç ayağını oluşturan “eldeki kaynaklar, hedefler ve seçilecek yol/yöntem” göre değişebilmektedir.

Zaman ve mekâna, uluslararası sitemin yapısındaki ve kurallardaki gelişime uygun olarak gücün anlamında da önemli değişimler yaşanmıştır. Geçmişte ve Soğuk Savaş sürecinde askerî güç ve yetenekler en etkin güç olarak kabul edilirken, içinde bulunduğumuz bilgi ve iletişim çağında bu etkinlik kamuoyunu yönlendirebilme, ikna ve pazarlık yeteneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yumuşak güç kavramını literatüre kazandıran Nye’a göre; küresel sistemin çok kutuplu yapısı, uluslararası örgütler ve medyanın artan etkisi sonucu askerî kapasite geri planda kalmıştır. Asimetrik savaş yöntemlerinin üretilmesi ve klasik orduların etkinliğinin azalması sonucu çağımızda sert/kaba gücün önemi azalmıştır.⁴⁶

Zorlama yerine işbirliğini öneren Nye, yumuşak gücü; “Eğer istediğim şeyi istemeni sağlayabilirsem, o zaman yapmak istediğim şeyi yapman için seni zorlamama gerek yoktur”⁴⁷ şeklinde tanımlamaktadır. Yumuşak güç; bir devletin kendi ulusal çıkarlarını, liderlik ettiği ülkelerin ulusal çıkarlarıyla örtüşürecek bir biçimde sunabilme ve diğerlerini de hoşnut edecek bir biçimde uygulayabilme kapasitesi demektir.

İstenilen neticeleri elde etmek adına başkalarının güdülerini zorlamaktan ziyade onları cezbederek istediğini yaptırma kabiliyeti olan yumuşak güç; aktöre iliştilmiş güç ve aktöre doğrudan bağlı olmayan güç kullanımı olarak ikiye ayrılır. Bir aktör onu cazibe merkezî haline getiren özellikleri ile doğrudan bir ülkenin kamuoyuna etki edebileceği gibi, uluslararası örgüt, kurum ve yapılar üzerinden de etki edebilir. Kurumsal çerçeve ve yapısal ilişkiler güç dengelerini değiştirebilir.⁴⁸

Yumuşak gücün kullanımında birçok unsurla karşılaşmaktadır. Bunlar asker sayısından ve yaptırım gücünden çok bir ülkenin ekonomik ve finansal kapasitesi, rekabet kabiliyeti, yaratıcı düşüncesi, insan kalitesi ve sosyal sermayesi, özgürlükleri, demokrasisi, refahı, tarihi birikimi, kültürel zenginliği, sanatı, sineması, mimarisi, müziği, eğitim sistemi, bilim ve teknoloji altyapısı, yenileşme kapasitesi,

⁴⁶ Joseph Nye, Soft Power, *Foreign Policy*, No. 80, 1990, pp.71-153.

⁴⁷ Joseph Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003, ss.10-11.

⁴⁸ Robert W. Cox, *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*, Der. Robert Keohane, Columbia University Press, New York: 1986, p.219.

diplomatik becerisi ve kendini anlatabilme yeteneğinin toplamıdır. Bu unsurları bir araya getiren bir ülke, bir cazibe merkezî haline gelir. Takip edilen, konuşulan, "hikâyesine kulak kabartılan" bir ülke olur.⁴⁹ Sert gücün kullanılması ise, kazanılan tüm cazibe ve sempatiyi yok etme riski taşımaktadır.

Sonuç olarak, güç kavramı konusunda yapılan tanımlamalar ve tartışmalar, bilim insanlarının ve teorisyenlerin bakış açılarına ve ölçütlerine göre farklılaşmaktadır. Tüm bu gücü tanımlama çabaları, herkesin hakkında konuştuğu ancak çok az insanın işleyiş mantığını anladığı gücü "hava durumu" ve "aşk"a benzeten⁵⁰ Nye'ı doğrulamaktadır.

Görüldüğü üzere, güç ve çıkar kavramlarının içerikleri ve tanımları, hegemonya kavramının içerik ve tanımında olduğu gibi, akademisyen ve araştırmacıların paradigmalarına göre farklılaşmaktadır. Bu noktadan itibaren, güç ve çıkar kavramlarının hegemonya ile ilişkisi irdelenecektir.

Hegemonya kavramının incelendiği önceki bölümde de görüldüğü üzere, hegemonya üzerine yapılan hemen hemen bütün tanımlar mutlaka güç ve çıkar kavramları ile açıklanmaktadır. Bu bakımdan, hegemonya ve güç kavramları arasında sıkı bir bağ vardır. Hegemonyanın özü, esasen güç ve çıkar odaklıdır.

Hegemonya; bir ülkenin motivasyon ve istekliliğine dayalı olarak uluslararası sistemin kural ve normlarını değiştirmek için güç ve yeteneğe sahip olunması durumu olarak ifade edilmektedir.⁵¹ Eğer yol haritanızla paralel bir şekilde küresel gelişmeleri etkileyecek yeterli güce sahip değilseniz, bu durum tehlikeli bir yanılgı (illüzyon) olacaktır.⁵² Bu nedenle, hegemon devletin elindeki kaynakları ile ulaşmayı hedeflediği amaçları arasında orantılı ve makul bir ilişki olmalıdır.

Güç için hegemonya yaklaşımında hegemonya, hegemonun gücünü maksimize etmesi için bir araçtır. Güç için hegemonya yaklaşımında, düzen için hegemonya anlayışından farklı olarak hegemon, düzen koyucu ve uluslararası düzenin işleyişi için önemli bir fonksiyon gören yarı kamusal bir uluslararası otorite

⁴⁹ Sandıklı, a.g.e., s.190, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-81-201409106guvenlik-11.pdf>, (Erişim: 07.11.2015).

⁵⁰ Joseph Nye, The Changing Nature of World Power, *Political Science Quarterly*, 105/2:177, 1990.

⁵¹ Volgy, a.g.m., pp.1-2.

⁵² Susan Strange, *Toward a Theory of Transnational Empire*, Ernst-Otto Czempiel and James N. Rosenau, (eds.), 1989, p.165.

olmaktan çok kural koyma üstünlüğünden faydalanarak gücünü ekonomik faydaya dönüştüren bir siyasal aktör konumundadır. Hegemon, koyduğu kurallar ve yaptırım gücüyle diğer aktörlerin ilişkilerini de büyük oranda belirleme gücüne sahiptir. Bu belirleme kapasitesi hegemonun gücünün kaynağıdır, ancak hegemonun elde ettiği bu gücü kurduğu sistemde kalıcı bir güvence altına alma arayışı söz konusu olacaktır.⁵³

Hegemonun liderliğinin temelinde yumuşak gücün varlığı en önde yer alırken, bu liderliğin kalıcı olabilmesi için sert gücünü de elinde tutmalıdır. Bu kapsamda örnek vermek gerekirse, AB ve Japonya'nın günümüzde ekonomik, teknolojik ve siyasi güçleriyle dünyadaki ülkeler arasında en ön sıralarda yer aldığı ve cazibe merkezî oldukları söylenebilir. Ancak AB ve Japonya'nın askerî gücünün (kaba güç) yetersiz olması hegemonya kurmadaki başarısını engellemektedir. Diğer taraftan ABD ise, 20. yüzyılda elde etmiş olduğu küresel liderliğini medya gücü, ideolojik güç, kültürel güç, teknolojik güç gibi yumuşak unsurlarla perçinlemekle birlikte; deniz gücü ile deniz ticaret yollarını kontrol altında bulundurması, dünyadaki problem sahalarına askerî müdahaleler yapabilmesi, dünyanın birçok yerinde askerî üsler bulundurması ve yüksek seviyeli caydırıcılıktaki bir nükleer güce sahip olması vb. askerî güç faktörleri neticesinde, bu küresel liderliğini kalıcı ve etkin bir şekilde yapabilmeyi başarabilmiştir.

Uluslararası ilişkiler literatüründe hegemon gücün taşıdığı özellikler şu şekilde tespit edilmiştir: Hegemon güç uluslararası alanda geçerli para birimine sahiptir, dünyanın birçok yerinde üsler ve müttefikler bulundurur, bölgesel ve küresel kriz ve çatışmalara liderlik eder, nükleer silahlara sahip olduğu kadar ikna yeteneği vardır. Sert güç unsurları yanında hegemon güç, kendi yaşam biçimini ve değerlerini tüm dünyaya yayarak konumunu meşrulaştırır, cazibesini (yumuşak gücünü) artırır.⁵⁴ Brzezinski'ye göre de, hegemonik gücün üç temel unsuru vardır: para, üretim kapasitesi ve askerî güç.⁵⁵ Dolayısıyla salt yumuşak gücün varlığı hegemonya için yeterli görünmemektedir. Sert gücün varlığı da önemlidir. Ancak hegemon, sert gücü kullanmaktan imtina etmelidir.

⁵³ Çınar Özen, Neogramşyan Hegemonya Yaklaşımı Çerçevesinde Güç ve Global Finans: Pax Britannica'daki Büyük Dönüşüm, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 8, Kış 2005-2006, s.10.

⁵⁴ İlhan Uzgel, *Hegemonik Güç Kutusu*, Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.31.

⁵⁵ Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası*, Çev. Yelda Türedi, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2005, s.44.

1.2.2. Hegemonya ve Meşruiyet

Bu kısımda yanıtlanmaya çalışılan temel soru “Hegemonya kurmak meşru mudur ve uluslararası kural, norm ve hukuka uygun mudur? Hegemonya kurulurken meşru dayanaklar neler olmalıdır? Hegemonyanın meşru bir zemine oturtulmasını sağlayan başlıca araçlar nelerdir?” şeklindedir.

Encyclopaedia Britannica, hegemonyayı “Bir grubun diğer grup üzerinde *meşrulaştırılmış* normlara ve fikirlere dayanan hâkimiyeti” olarak tanımlamaktadır.⁵⁶ Uluslararası ilişkilerde meşruluğun kapsam ve sınırları ile özellikleri hâlihazırda tartışılmaya devam edilmektedir. Meşruluk konusunda temel olarak uluslararası hukuk kuralları esas alınmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası norm ve kurallara paralel olan faaliyetler ve uygulanan politikalar meşru kabul edilmektedir. Ancak uluslararası hukuk kurallarında belirtilmeyip de genel olarak kabul görmüş uygulamalar ve teamüller de meşru sayılabilmektedir. Bir devlet uyguladığı politikalarında diğer devletlerin çekince veya tepkileri ile karşılaşmıyorsa da meşru kabul edilebilmektedir. Bu nedenle, devlet politikaları oluşturulurken diğer devletlerin menfaatlerini engellemeyecek şekilde planlama yapılmalıdır. Aksi takdirde, devletler arasında rekabet ve aynı zamanda bir güvensizlik ortamı meydana gelebilir. Bu durum da, o devletin politikalarının meşruiyetini sorgulanabilir duruma sokabilir.

Günümüz uluslararası sistemde meşruluk oldukça önemlidir. Ortak güvenlik sistemi içerisinde meşruluk tıpkı askerî, ekonomik güç unsurları gibi güç politikasında etki yaratan önemli güç unsuru olmuştur. Ortak güvenlik sistemi dâhilinde uluslararası toplumu oluşturan hukuk normlarına ve değerlere aykırı davranan devletler, yine uluslararası toplumu oluşturan hukuk kurallarınca belirli yaptırımlara maruz kalacaklardır.⁵⁷ Bu nedenle, uluslararası toplum üyeleri kuvvet kullanımı yasağını ihlal ettikleri durumlarda dahi bunu meşru müdafaaya ve BM Antlaşması'nın getirdiği diğer istisnalara dayandırmaya çalışırlar.⁵⁸ Bir devletin politikaları uluslararası ortamda meşru kabul edilmediği takdirde, bu durum o devlet için kendi üzerinde bir baskı oluşturacaktır.

⁵⁶ Hegemony, *Encyclopaedia Britannica*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1922977/hegemony>, (Erişim: 18.11.2015).

⁵⁷ Sammanuel Huntington, The Lonely Superpower, *Foreign Affairs*, Mart-Nisan 1999, Cilt:78, Sayı:2'den aktaran, Ayşe Özkan, Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu, *Avrasya Dosyası BM Özel*, İlkbahar 2002, ss.255-256.

⁵⁸ Yelda Erçandırı, Uluslararası Politikada Güç ve Güce İlişkin Alternatif Stratejiler, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Kırıkkale, Şubat 2009, s.130 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

ABD, 11 Eylül saldırılarının sadece kendi topraklarına ve Amerikan halkına yapılmış bir terör saldırısının ötesinde, tüm insanlığa ve özellikle de NATO topraklarına yapılmış bir saldırı olduğunu iddia etmiştir. Bu nedenle de, ABD bu saldırının BM'in 51. md.si gereğince ve NATO'nun kolektif güvenlik anlayışının vurgulandığı V. md.si uyarınca, tüm NATO ülkeleri tarafından gerekli müdahalenin yapılması ve üst seviyede tedbirlerin alınması gerektiğini savunmuştur. ABD'nin bu şekilde davranmasının bir nedeni, 11 Eylül saldırısı sonrası yapmayı planladığı müdahaleler konusunda diğer devletleri de ikna etmek ve onların rızasını almaktır. Böylece ABD kendi müdahalelerini meşru bir zemine oturtmak ve diğer devletlerin de desteklerini almak amacını gütmüştür.

Hegemonik güç, hegemonik sistemin sürdürülmesi için gerekli olan çeşitli sorumluluk ve maliyetleri kendisi üstlenir. Bir hegemonik güç yaşam süresi içinde, uluslararası ilişkiler sisteminin pratikte işlediği kurumlar ve rejimler üzerinde neredeyse mutlak bir etkiye sahiptir. Hegemonik güç, oluşturduğu güç yapılanmasının devamlılığı için ve kurup sürdürdüğü uluslararası sistem içindeki diğer aktörlerin sistemin meşruiyetini kabullenmelerini sağlamak amacıyla, kendi kültürel/ideolojik değerlerini onlara benimsetmek yolunda çaba sarf eder. Böylelikle tarihsel olarak hegemonik güç olmanın bir ayırt edici özelliği, ideolojik/kültürel değerlerin yardımı ile diğer aktörlerde yaratılan "rıza" yoluyla güç kullanımına başvurmaksızın, kendi çıkarlarının bütün aktörlerin faydasına olacak şekilde "genel çıkarlar" olarak algılanmasını sağlayabilmektir.⁵⁹

Hegemon, uluslararası sistemde yaptığı girişimlerde bencil davranmaz, aksine kendi ulusal çıkarları kadar dostlarının da menfaatlerini gözeterek bir kazan-kazan döngüsü yaratır. Böylece çok yönlü bir karşılıklı memnuniyet oluşur. Bu durum da hegemonu karşı sempati, hayranlık ve rızanın oluşmasını sağlar. Rıza ve memnuniyetin olduğu ortamda ise hegemonun faaliyetlerinin meşru olup olmadığı sorgulanmaz.

Hegemonya'da "ortak değer ve algılamaların yaratılması yoluyla ortaya çıkan ortak bir yaşama biçimi kavrayışı"⁶⁰ önemlidir. İşte bu temel kavrayış, hegemonik bir düzeni yaratan ve devamını sağlayan unsur olarak çok önemlidir. Belli bir ideolojik

⁵⁹ Cox, a.g.m., pp.49-66.

⁶⁰ Ersin Embel, Hegemonya ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği: Kore ve Kosova Örneği, Ankara, 2004, s.24 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

perspektif temelinde gelişen bu yaşama biçimi, diğer tüm şeyler için olduğu kadar, meşruiyet kavramı için de geçerlidir.⁶¹

İnşacı kuram kapsamında Alexander Wendt'in *kimlik-çıkarcı* ilişkisi perspektifinden meşruiyet kavramı incelendiğinde de, hegemonun uluslararası sistemde kuracağı ortak kimlik anlayışı ile aynı kimlikteki aileye mensup devletler birbirlerini dost olarak görürler, aynı aile ortamı içerisinde kendilerini güvende hissederler. Örneğin, İngiltere'nin nükleer kapasitesi ile Kuzey Kore'nin nükleer kapasitesi ABD nezdinde karşılaştırıldığında; Batı Ailesi içerisinde bulunan İngiltere'nin nükleer gücü ABD'yi rahatsız etmek yerine dahası aynı ailenin gücüne güç kattığından dolayı meşru olarak değerlendirilir. Komünizm rejimiyle yönetilen ve Batı Ailesi'nin değerlerine karşı bir güç statüsündeki Kuzey Kore'nin nükleer gücü ise, ABD ve Batı Ailesi'nin güvenliği için bir tehdit olarak algılanmakta, dolayısıyla meşru kabul edilmemektedir. Aynı durum Batı Ailesi nezdinde RF, Çin ve İran gibi ülkeler için de geçerlidir.

Söz konusu hegemonik meşruiyetin gerek kuruluşunda gerek yeniden üretilmesinde, "uluslararası örgütler" olarak tanımlanan kurumsal yapı çok temel bir rol oynamaktadır.⁶² Neo-Gramsci'ci Eleştirel Uluslararası Ekonomi Politik'e göre, dünya hegemonyasının evrensel normlarının ifade mekanizması uluslararası örgütlerdir. Uluslararası örgütler, hegemonyanın araçları olarak şu işlevleri yerine getirmektedirler⁶³: Hegemonik dünya düzeninin yayılmasını kolaylaştıracak kuralları uygularlar, uluslararası düzenin kurallarını ideolojik olarak meşrulaştırırlar, çevre ülkelerin elitleriyle merkez ülkeler arasında işbirliği yaptırırlar, oluşabilecek hegemonya karşıtı görüşleri engellemeye çalışırlar.

Uluslararası örgütlerin yukarıdaki işlevleri analiz edildiğinde, aslında söz konusu işlevler hegemonun meşruluğuna da büyük ölçüde katkı ve destek sağlamaktadır. İşte bu yüzden ki ABD; NATO'ya mali anlamda büyük destek sağlayarak⁶⁴ operasyonlarda söz sahibi olmaya çalışmakta, BM'de daimî beş

⁶¹ Embel, a.g.e., s.24.

⁶² Cox, a.g.e., pp.62-63.

⁶³ Theodore Cohn, *Global Political Economy Theory and Practice*, 3. B., New York, Pearson, 2005, p.131.

⁶⁴ ABD, NATO Güvenlik Yatırım Programı (NATO Security Investment Programme-NSIP) kapsamında ülkeler tarafından sağlanan katkı paylarının toplamının yaklaşık % 25'ini tek başına NATO'ya vermektedir. Bu açıdan, NATO'ya mali destek sağlayan ülkeler arasında birinci sırada gelmektedir. ABD'nin NATO'ya yapmakta olduğu bu mali desteğinin büyüklüğünü anlamak ve kıyaslama yapabilmek için Türkiye'nin yaptığı katkı payını ele aldığımızda ise, Türkiye'nin desteği yaklaşık % 1,5 civarındadır. NATO NSIP hakkında daha fazla bilgi için bkz. <http://www.act.nato.int/nsip> (Erişim: 23.02.2016).

üyeden biri olarak alınan kararlarda mutlak etkiye sahip olmakta, IMF ve Dünya Bankası'nın fonksiyon alanlarında yönlendirici olmaktadır. İlave olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik alanda her ülkenin kendi parasını ABD Dolarına endekslediği Bretton Woods Sistemi'ni⁶⁵ de kurmuştur. Dünya çapında etkileme ve yönlendirebilme imkân ve kabiliyetine haiz birçok STK'lara da sahip bulunmaktadır.

Uluslararası örgütler aracılığıyla hegemon devlet evrensel normlarını ortaya koyar. Hegemonik dünya düzeninin yayılmasını kolaylaştıracak kuralları uygulayan ve kendileri bu düzenin ürettiği kurumlar olan uluslararası ekonomik örgütler, bu kuralları ideolojik olarak meşrulaştırma ve oluşabilecek hegemonya karşısı görüşleri engelleme işlevlerini yerine getirmeleri için tasarlanmıştır.⁶⁶

Eğer bu örgütler, sistemin meşru olarak algılanmasında ve işleyişinde temel bir işlev görüyorsa, sistem için bir kriz veya olağandışı bir gelişme olarak değerlendirilebilecek bir askerî müdahale sırasında önemleri daha da artmaktadır. Müdahale edilecek tarafa gösterilecek tepki ne kadar "ortak" olursa, sistem bu bunalımı o kadar rahat atlatacak, sistem içindeki bu "sapkınlık", kurallara uygun olarak ve "haklı bir biçimde" bertaraf edilecektir.⁶⁷ Batı ülkeleri tarafından kurulan NATO, esasen bu amaca hizmet etmektedir. ABD'nin Irak, Afganistan ve Libya harekâtlarında NATO'nun desteğini alarak operasyonları yürütmesi de, askerî operasyonların meşruluğunun diğer devletler tarafından kabullenilmesini kolaylaştırmıştır.

Hegemon devletin uluslararası alanda yapacağı faaliyetlerinin meşru bir zemine oturtulmasında medya araçlarının rolü ve önemi yadsınamaz. Hegemon, yönettiklerinin dünyayı ve küresel konjonktürü kendisinin istediği gibi algılaması için medya araçlarını etkin bir şekilde kullanır. Diğerlerine neyin gerçek ve yalan olduğunu anlatır. Diğer bir deyişle, tüm gerçekler ve doğrular hegemonun medya vasıtasıyla gösterdiğinden ibarettir. Dolayısıyla hegemonyanın en önemli unsurları olan 'rıza' ve 'ikna'nın sağlanmasında, medyanın kilit rol oynayan güç unsurlarından

⁶⁵ 2. Dünya Savaşının akabinde ABD'nin liderliğinde kurulan Bretton Woods Sistemi; Araplarla İsrail arasında meydana gelen Yom Kippur Savaşı esnasında Arap ülkelerinin İsrail'i zor durumda bırakmak maksadıyla petrol fiyatlarını yükseltmesi, ayrıca ABD'nin Vietnam Savaşı esnasında mali anlamda çok harcama yapmasının doğurduğu sıkıntılardan dolayı 1973 yılında sona ermiştir. 1973'ten günümüze kadar da "serbest kur" sistemi tüm dünyada uygulanmaktadır.

⁶⁶ Robert Cox and Timothy J. Sinclair (eds.), *Approaches to World Order*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, p.138.

⁶⁷ Embel, a.g.e., s.25.

biri olduğu söylenebilir. Rıza ve ikna başarılığında ise meşruiyet daha mümkün olabilmektedir.

Medya, devletin ideolojik aygıtı olarak kendi gerçeklerini topluma sunmaktadır ve insanlar ekrandakileri gerçek kabul ederek rıza göstermekte ve hegemonyayı kabul etmektedir.⁶⁸

ABD, hegemonik süreç içerisinde birçok girişiminde medyayı uluslararası kamuoyunu ikna etmek ve haklılığını kabul ettirebilmek için kullandığı gibi, Afganistan ve Irak'ın işgali öncesinde de kitle iletişim araçlarından azami yararlanmaya çalışmıştır.

11 Eylül ve Afganistan'ın işgalini takip eden dönemde Irak'ın kitle imha silahları programına dair iddiaların, yönetimin etkili isimleri tarafından kamuoyu önünde dillendirilmeye başlandığı görülmektedir. 2002 Ağustos'undan itibaren art arda gelen beyanatlarla, hem kamuoyunun savaşa hazırlanması hem de BM'den işgali meşrulaştıracak bir kararın çıkartılması için yürütülen çabaların desteklenmesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır.⁶⁹

Esasen hegemon, meşruluğunun öncelikli olarak ulusal seviyede de kabul görmesini ister. 11 Eylül 2001 sonrasında başlatılan Afganistan Harekâtı öncesinde ABD, ulusal ve uluslararası ölçekte ikna çalışmalarına ağırlık vermiş ve gerekçe olarak ABD'nin teröre karşı vatan savunmasının önemine vurgu yapmış ve Usame Bin Ladin'in liderliğini yaptığı El-Kaide Terör Örgütü'nün etkisiz bırakılması gerektiği hakkında yoğun propaganda çalışmaları başlatmıştır. Harekâtın başlamasının ardından ABD ve koalisyon kuvvetleri kanadında zayıfların artması neticesinde, Amerikan halkı kendi kayıplarından dolayı rahatsızlık ve endişe duymuştur. Bundan dolayı Amerikan halkı, harekâtı ciddi bir şekilde sorgulamaya başlamıştır. Akabinde ABD Hükümeti, tekrar medya aracılığıyla harekâtın devamlılığına neden ihtiyaç duyulduğu ve meşru olduğu hususunda halkını ikna etmek zorunda kalmıştır.

⁶⁸ Savaş Çoban, Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Radyo TV Bilim Dalı, İstanbul, 2011, s.4 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

⁶⁹ Mehmet Akif Okur, Hegemonya ve İmparatorluk Tartışmaları Bağlamında Irak Savaşı'nın Politikası, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Ankara, 2008, s.295 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

Hegemon, karşısındaki meydan okuyucunun geliştirdiği tezat argümanlara ve kendisine karşı yaptığı “gri” ve/veya “kara” propagandalara karşı da meşruiyetini sağlayabilmek için ulusal ve uluslararası kamuoyuna sağlam gerekçeler sunmak zorundadır.

Son olarak, hegemonun girişimlerinin uluslararası kamuoyunda meşruluğunu sağlayabilmesinde sert güçten daha çok yumuşak gücü esas alarak hedeflerine ulaşmaya çalışması önemlidir. Çünkü sert gücün kullanılması, uluslararası ortamda hegemonun diğer devletleri ikna etmek için kullanacağı gerekçelerini zayıflatır. Hegemonun cazibesini azaltır, ona karşı nefret duyulmasını salıklar. Oysa yumuşak güç parametrelerinin kullanılması, meşruiyetini artırmasına büyük destek sağladığı gibi hatta hegemonun girişimlerinin diğer devletler tarafından birçok yönden desteklenmesine de olumlu katkılar sağlanmasına yardımcı olur.

1.2.3. Hegemonya ve İmparatorluk/Emperyalizm

Hegemonya kavramı sık sık imparatorluk ve emperyalizm kavramları ile karıştırılmaktadır. Bu nedenle, imparatorluk ve emperyalizm kavramlarının açıklanması ve bu iki kavram ile hegemonya arasındaki farkın ortaya konulması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu üç kavramın birbirlerinden temel farkı, ulusal çıkar doğrultusunda gücün nasıl kullanıldığı ve diğer devletlere etkileri ile ilintilidir.

Kökene itibariyle koruma ve savunma olgularıyla açıklanabilecek olan imparatorluk kavramında, çeşitli etnik grupların kendi istekleriyle bir imparatorluk ya da jeopolitik topluluk içinde bir araya gelmeleri söz konusudur. İmparatorluk içinde, belirlenen amaçları yerine getirmek için, siyasal organ ve adli organ olmak üzere iki temel organ mevcuttur. Bütünlük, bu organlara, belli sınırlar içinde olmak kaydıyla, otoritesini verir ve yönetme işini emanet eder. Organların halklar üzerinde yönetim yetkilerini kullandığı bu sınırların dışında, her grup faaliyetlerini özgürce yürütebilir ve kendi yerel (belediye vb.) kurumlarını otonom bir şekilde düzenleyebilir.⁷⁰ İmparatorluk, fethettiği ülkelerdeki siyasal ve adli otoriteyi elinde bulundurur. Ancak bu elinde bulundurmada özellikle kontrol ve denetim yetkisini kullanır.

⁷⁰ Magdalena Grau Figueras and Chalaux de Subirà Agustí, *Essay on Currency, Market and Society*, 2nd edition, Çev. Loto Perrella, Joan Bardina Studies Center, Barcelona, 1997, <http://www.pangea.org/~jbardina/ammsukin.htm>, (Erişim: 23.02.2016); **aktaran** Telatar, a.g.e., s.55.

Emperyalizm ise “Bir devletin kendi sınırları dışında yaşayan başka halklar üzerinde, onların rızası olmaksızın denetim kurmayı amaçlayan politikası” şeklinde açıklanmaktadır.⁷¹

Emperyalizm ile hegemonya kavramlarının her ikisinin özünde de toprakların fethedilmeden üstünlüğün sağlanması söz konusudur. Ancak kontrol ve etki alanında bu iki kavram birbirlerinden ayrılırlar. Hegemonyada ikna etme ve diğerlerinin rızasını kazanma söz konusu iken, emperyalizmde bu durum geçerli değildir. Emperyalizmde gerektiğinde zor kullanarak diğerini sömürme söz konusudur. Emperyalizmde gerektiğinde baskı ve zor kullanma vardır.

Üstün yönetim, mutlak güç ve hâkimiyet kavramlarıyla nitelendirilen modern anlamıyla imparatorluk, pek çok halkın ve toprağın tek bir yöneticinin veya yönetim aygıtının otoritesi altında birleştirilmesiyle oluşan bir yönetim şeklidir.⁷² Modern imparatorluklar, askerî güçlerinin yardımıyla büyürler. İmparatorluklar ele geçirdikleri toprakları ve burada yaşayan insanların sahip oldukları varlıkları talan ederler. Daha sonra ise hâkimiyetlerini sürdürmek için siyasal, ekonomik, ideolojik vb. güç araçlarına başvururlar. Ancak bunu, o birimleri kendi yönetimi altına alarak ve bu birimler üzerinde otoriter bir yönetim sergileyerek yaparlar. Ayrıca merkezî yönetimin imparatorluğa bağlı çevre birimler üzerindeki otoritesi o kadar güçlüdür ki, çevre birimler kendi aralarında iletişim kanalına sahip bulunmamakta, birbirleriyle olan tüm iletişimlerini merkez aracılığıyla yürütmek zorunda kalmaktadır.⁷³ Oysa imparatorluğun orijinal anlamında bağlı birimler belli oranda otonomiye sahiptir.⁷⁴

Bir imparatorluk kurulurken topraklarının büyük bir çoğunluğu fetihler yoluyla kazanılmaktadır. Fethedilen yerlerdeki toplulukların bağımsızlıkları ellerinden alınmaktadır. Fethedilen tüm imparatorluk toprakları tek bir merkezden yönetilmekte, fethedilen topraklarda asayiş ve güveni sağlayabilmek amacıyla vali gönderilmekte ve buralarda askerî güç bulundurulmaktadır. Fethedilen topraklardaki insanlar zorla vergilere tabi tutulmaktadır.

⁷¹ Sönmezoğlu, a.g.e., ss.253-254.

⁷² John Agnew, *American Hegemony into American Empire? Lessons from the Invasion of Iraq*, Antipode, 2003, p.874.

⁷³ Michael Mann,, *American Empires: Past and Present*, Canadian Review of Sociology and Anthropology, Vol: 45, No: 1, 2008, p.8; Telatar, a.g.e., p.56.

⁷⁴ Telatar, a.g.e., s.56.

Hegemonyada ise hegemon devletin diğer devletleri yönetmesi, kendi hâkimiyeti altına alması veya onları koruması gibi durumlar söz konusu değildir. Hegemonun, emperyalizmdeki gibi diğerlerini sömürmesi durumu da söz konusu değildir. Hegemon devlet, sert güce mümkün olduğunca az başvurmakla birlikte, yumuşak güç unsurlarını daha çok kullanır. Hegemonya; imparatorluk ve emperyalizm kavramlarına göre daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Çünkü hegemonyanın kullanmayı daha çok tercih ettiği yumuşak güç unsurlarının ölçülmesi ve diğerleri üzerinde oluşturacağı etkilerinin hesaplanması sert gücün unsurlarına nazaran daha zordur.

Emperyalizmde ham maddelere erişim için sanayileşmiş ülkeler arasında bir rekabet devam eder. Emperyalist devletler arasındaki rekabetin çatışmaya dönüşme olasılığı da ham madde erişimini sağlamaktan kaynaklanmaktadır. Hegemonyada ise, hegemon devlet diğerleri adına ham madde akışının güvenli bir şekilde sağlanması için ihtiyaç duyulan coğrafyaları denetimi ve kontrolü altına almaya çalışır. Bu durum, hegemon devlete karşı duyulan sempati ve rızayı artırır.

Yukarıda detayları ile açıklanmaya çalışılan hegemonya, emperyalizm ve imparatorluk kavramlarının daha somut bir şekilde anlaşılabilmesi açısından, ABD'nin kuruluşundan günümüze kadar olan sürecini kısaca analiz etmekte fayda görülmektedir.

ABD, kuruluşundan sonra ham maddelere erişim ihtiyacı duymuş ve sanayisi gelişmiş olan ülkeler ile bir rekabete girmiştir. ABD'nin emperyalizm dönemi olarak adlandırabilecek bu dönem İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiştir. Küresel bir savaşın sonunda yeni dünya düzeninin kural koyucusu olarak gücünü daha da artıran ABD'nin hegemonya dönemi ise, ABD'nin özellikle 11 Eylül terör saldırısı sonrası askerî güç kullanımı ile Afganistan ve Irak'ı işgal etmesi, ABD'nin hegemonyası mı yoksa artık imparatorluğa dönüşünü mü ifade etmekte olduğunu tartışılır boyuta getirmiştir. Bu bağlamda, ABD'nin askerî gücünü kullanması neticesinde Afganistan ve Irak'ı işgal etmesi ile hegemonik sürecinin de sona erdiği akademisyenler ve araştırmacılar tarafından sorgulanmaktadır. Şekil-1, ABD'nin kuruluşundan günümüze kadar olan bu hâkimiyet dönemlerini emperyalizm, hegemonya ve imparatorluk olarak sınıflandırmaktadır.



Şekil-1 ABD'nin Hâkimiyet Dönemleri⁷⁵

Aşağıdaki Tablo-5'te ise, hegemonya ile imparatorluk kavramlarının daha iyi anlaşılabilmesi ve birbirlerinden farklı açılardan ayrıldığı özelliklerinin ortaya konulabilmesi amacıyla bir kıyaslaması yapılmıştır.

⁷⁵ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

Tablo-5 Hegemonya ve İmparatorluk Kavramlarının Karşılaştırması⁷⁶

Hegemonya	İmparatorluk
Çok geniş bir alanda kontrol ve etkiye sahiptir.	Hegemona göre kontrol ve etki alanı daha dardır.
Farklı güç alanlarındaki asimetric üstünlüğünü kullanarak kendi lehine bir uluslararası düzen oluşturur.	Sert gücünü kullanarak bölgesel anlamda bir düzen oluşturabilir.
Yaşanılan çağın özelliklerine göre kullandığı güç parametreleri değişmekle birlikte, daha çok yumuşak gücün kullanılarak istikrar ve güven ortamının sağlandığı hizmetlerin sunulması önem arz etmektedir.	İmparatorluğun devamı açısından, uluslararası alanda rakipsiz bir askerî güce sahip olmak, karşı ittifakların şekillenmesini engelleyecek müdahalelerin yapılabilmesine olanak sağlayan denetimli bir istikrarsızlık ortamı yaratmak özellikle önemlidir. ⁷⁷
Rıza ve ikna temelli bir hâkimiyet kurduğundan dolayı meşrudur. Bu nedenle, ittifaklar, uluslararası örgütler ve medya araçlarını kullanarak meşruiyetini artırmaya gayret gösterir. Sert güçten daha çok yumuşak gücü kullanması da meşruiyetine olumlu katkı sağlar.	Sert gücüne dayalı olarak baskı ve zorlama yoluyla üstünlük sağladığından dolayı, uluslararası hukuka aykırıdır ve meşruiyetini ispat etmekte zorlanır. Bu nedenle, meşruluğu çoğunlukla sorgulanır.
Gerektiğinde bağımsız kararlar alabilir, ancak dostlarının menfaatlerini gözetmelidir. Pragmatik bir yaklaşım stratejisi uygular.	Hâkim olduğu bölgesel alanda bağımsız kararlar alabilir, ancak kararlarına karşı isyan veya başkaldırıyla karşılaşılabilir. Aldığı kararlarda diğerlerinin hak ve menfaatlerini gözetmek gibi bir sorumluluk duymaz.
Kolektif anlamda güçlü ittifaklara sahiptir.	Güçlü ittifakları yoktur.
Toprak fetihleri yapmak yerine ülkelerin sempatisini kazanmaya çalışır. İttifaklar hiyerarşisi mekanizmasının etkin bir biçimde çalıştırılmasını sağlayarak karşı hegemonyanın ortaya çıkmasına imkân tanımayacak istikrar ve düzen ortamını sağlar.	Toprak fetihleri yaparak ülkeleri kontrol altında bulundurur. Sürekli olarak genişleme ve yeni coğrafyalarda etki alanlarını artırmayı hedefler.
Dünyada bir cazibe merkezidir. Sempatizanı fazladır.	Sert gücünü kullandığından dolayı, diğer ülkeler korku ve endişe duyarlar, güven duymazlar.
Dostlarıyla ortak bir kimlik etrafında oluşturduğu aile içerisinde karşılıklı olarak işbirlikleri kurar ve kazan-kazan prensibine dayalı faydalar sağlayabilir.	İşgal ettiği ülkelerde korku saldığından dolayı, sürekli olarak asayiş tedbirleri almak zorundadır. İşgal ettiği ülkelere vergi alır, ancak bu ülkelerle işbirliği yapmaz.
Hegemonik sistemin sürdürülmesi için gerekli olan çeşitli sorumluluk ve maliyetleri kendisi üstlenmek zorundadır.	İmparatorluğun devamı için yeni ülkeler fethetmeye ve bu yolla yeni enerji kaynakları bulmaya çalışır. İmparatorluğun devamı için maliyetler üstlenmez, fethettiği ülkelerin kaynaklarını sömürmeye çalışır.
Yerine göre kısa vadeli çıkarlarını feda etmek ve gerektiğinde de tavizler vermek zorunda kalabilir.	Asla taviz vermez. Zor durumda kaldığında ise sert gücünü kullanmaktan çekinmez.

⁷⁶ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

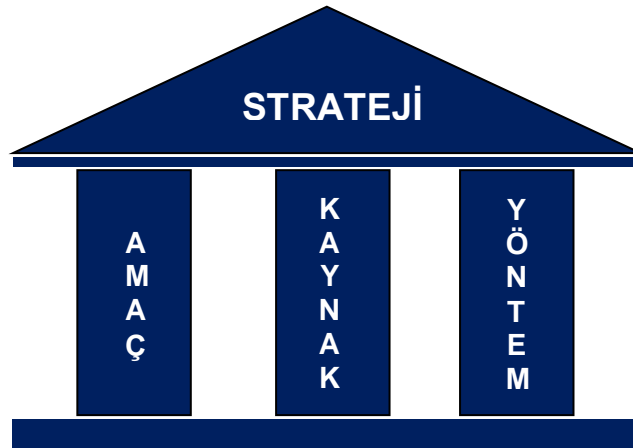
⁷⁷ Ergin Yıldızoğlu, *Hegemonyadan İmparatorluğa*, Everest Yayınları, İstanbul, 2003, ss.343-344.

1.2.4. Hegemonya ve Strateji

Strateji, genel olarak askerî bir kavram olarak algılanmaktadır. Kavramın askerî anlamda algılanışı tümüyle doğru bir durumu ifade etmez, ama kökeni bakımından çok da yanlış bir algılama değildir. Kavramın kökenini oluşturan “Strategos”, eski Mısır ve eski Yunan uygarlıklarında en yüksek askerî ve sivil yöneticileri ifade eden bir sözcük olarak kullanılmıştır.⁷⁸ Strateji kavramı ilk olarak askerî kapsamda geniş olarak kullanılmaya başlansa da, günümüzde bireysel yaşamdan toplumsal yaşama, ulus devlet seviyesinden küresel boyuta kadar birçok yelpazede ve her alanda kullanılmaktadır.

Sönmezoğlu, strateji kavramını şu şekilde ifade etmektedir:⁷⁹ “*Strateji, bir amaca ulaşmak için izlenmesi gereken ana yol. Clausewitz’e göre strateji, devletin kararlaştırdığı amaca kuvvet yolu ile ulaşmaktır. Bu amaç çoğu kez düşmanın yok edilmesi olduğuna göre, strateji, düşmanın maddi ve manevi tüm güçlerinin yok edilmesi olarak derinlemesine hazırlanan planlardan oluşmaktadır...*”.

Strateji kısaca “amaca giden yol, yöntem, metot” olarak tanımlanabilir. Strateji, birbirleriyle sıkı ilişkisi bulunan üç parçadan oluşmaktadır. Bunlar, Şekil-2’de belirtildiği gibi amaç, kaynak ve yöntem/yol/metot’tur.



Şekil-2 Stratejinin Temelleri

Strateji oluşturabilmek için öncelikle ne istediğinizi ifade eden bir amacınızın olması gerekir. İkinci olarak, belirlediğiniz bu amaca ulaşmanızda ihtiyacınız olacak

⁷⁸ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yeniüzyıl Yayınları, İstanbul, 2008, s.66.

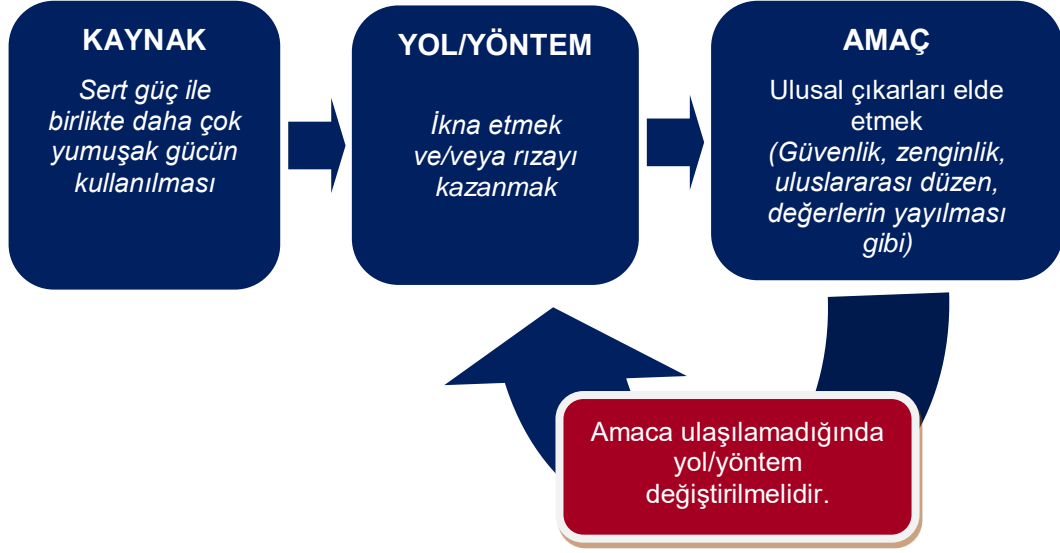
⁷⁹ Sönmezoğlu, a.g.e., ss.600-601.

finans, zaman, insan gücü, askerî güç, ekonomik güç, siyasi güç, teknolojik güç vb. kaynaklara sahip olmalısınız. Belirlediğiniz amaç ile kaynaklarınızın birbirleriyle orantılı bir şekilde uyumlu olması gerekmektedir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, amaçlarınızın makul ve ulaşılabilir olması gerekmektedir. Aksi takdirde, amaca ulaşmak için harcanan kaynaklar hedefe ulaşmada yetersiz kalacaktır. Bu da boşuna gayret israfı anlamına gelmektedir. Üçüncü olarak da, belirlediğiniz amaca ulaşabilmek için sahip olduğunuz kaynakları nasıl yöneteceğinizi, bunun için hangi politikaları izleyeceğinizi hesaplamalısınız.

Aynı amaç ve kaynaklara sahip A ve B ülkeleri örnek olarak kıyaslandığında; eğer A ülkesinin B ülkesine göre siyasi, ekonomik, askerî, kültürel gibi pek çok alanda çok daha iyi seviyede olduğu gözlemleniyor ya da ölçülebiliyorsa, bu durumda A ülkesinin B ülkesine göre çok daha etkili yöntem/yol izlediğini iddia etmek doğru olacaktır. Dolayısıyla stratejiyi oluşturan üç bacağın her biri birbirleriyle bağlantılı olarak önemli olsa da, farkı yaratan seçtiği yöntem/yoldur.

O zaman stratejiyi tekrar tanımlamak gerekirse; “Strateji, sahip olunan kaynaklarla belirlenen amaca nasıl ulaşılabileceğini açıklayan bir rehber, bir plandır.” Bir stratejide, amaca nasıl ulaşılacağı ise en kritik meseledir. Başarılı ile başarısız stratejiler arasındaki farkı yaratan en büyük ölçüt de izlenen yol/yöntem/metottur.

Strateji kavramı kapsamında, “hegemonik güç olma amacı” stratejinin birinci basamağını oluşturur. Amaca yönelik olarak “zenginlik, güvenlik, değerler (insan hakları, demokrasinin yayılması..), dünya düzeninin korunması” gibi alt amaçları da bulunabilir. Bu alt amaçlar zamana ve ülkeye göre farklılaşabilmektedir. İkinci basamakta ise siyasi, askerî, ekonomik, kültürel, demografik, coğrafik, medya gibi güç parametrelerine sahip olunan kaynakları gelir. Bu parametreler, bir ülkenin millî güç unsurları olarak da ifade edilebilmektedir. Hegemonik güç olma amacına, söz konusu kaynaklarla (araçlar) hangi yol ve yöntemleri kullanarak ulaşılacağı ise, hegemonik gücün stratejisinin üçüncü basamağını oluşturmaktadır. Şekil-3'te, tipik bir hegemon devletin stratejisi açıklanmaktadır.



Şekil-3 Tipik Bir Hegemon Devletin Stratejisi⁸⁰

Hegemon, ulusal çıkarları istikametinde belirlediği stratejilerinin başarıya ulaşabilmesi için değişen konjonktürel yapıya göre yeni stratejiler de üretebilir veya uyguladığı stratejilerini değiştirebilir. Bu nedenle, hegemonun stratejilerinde başarıya ulaşabilmesi için;

- Öncelikle geniş bir vizyona sahip olmalı, yaşadığı dünya düzenini çok yakından takip etmeli, geleceğin dünya düzenini şekillendirmede kilit rol oynayabilecek güç parametrelerini araştırmalı, bu güç parametrelerini gerektiğinde yeterli seviyeye çıkararak yeni güç yapısını oluşturmalı, diğer rakip devletlerin stratejilerini de doğru analiz edebilmeli, mevcut kaynakları ile orantılı makul amaçlar seçmeli, her bir stratejisini uygulayacak doğru zamanı tespit etmeli, uluslararası konjonktürü iyi analiz edebilmeli,

- Enformasyon ve istihbarat kapasitesini doğru yönlendirerek karşı güçlere göre daha hızlı davranmalı, asimetrik üstünlüklerini etkin kullanabilmeli, gerekirse riskler alabilmeli, tavizler verebilmelidir.

Hegemon, sürekli olarak güç mücadelesi içerisindedir ve gücünü maksimize etmeye çalışırken, belirlemiş olduğu kazançlarına da ulaşmayı hedefler. Bunun için sürekli olarak stratejiler geliştirir ve amaçlar belirler. Hegemonya, bir anlamda uzun vadeli stratejik bir yaklaşım, bir düşünce biçimidir.

⁸⁰ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi, genel anlamda analiz birimi olarak bireyin ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ni, küresel seviyede tipik bir hegemonun stratejisi açısından incelemek mümkündür. Aşağıdaki Tablo-6, tipik bir hegemonun bu ihtiyaçlarını "Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi" perspektifinde analiz ederek ortaya koymaktadır. Bu yolla hegemonun ihtiyaçlarının somut bir şekilde neler olduğunu anlama açısından fayda sağlayacağı değerlendirilmiştir.

Hegemonun stratejisini daha geniş bir spektrumda ele alıp inceleyebilmek için "5N1K Metodu" ile de analiz etmek mümkündür. Söz konusu metot ile yapılan incelemenin amacı ise, hegemonya kavramının daha iyi anlaşılmasını kolaylaştırabilmek içindir. Söz konusu metot ile yapılan hegemonyanın analizi aşağıda Tablo-7'de sunulmuştur.



Tablo-6 Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşisi"ne Göre
Tipik Bir Hegemonun İhtiyaçları⁸¹

 Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşisi"		Hegemonun İhtiyaçları
	Kendini Gerçekleştirme İhtiyaçları	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kendi coğrafyasına yakın ülkelerle ekonomik ve güvenlik alanındaki işbirliklerini derinleştirir. ✓ Ulusal çıkarları doğrultusunda stratejilerini sürekli olarak yeniler. ✓ Etki, kontrol ve ilgi alanlarını çıkarları doğrultusunda genişletmeye çalışır. ✓ Yenileşme konsepti, bilim ve teknoloji alanlarında liderliğini devam ettirmeye çalışır. ✓ Küresel alandaki birçok ittifaklara ve örgütlere liderlik yapar.
	Saygınlık İhtiyaçları	<ul style="list-style-type: none"> ✓ İdeolojisini, kültürünü ve değerlerini yaşatmaya ve yaymaya çalışır. ✓ Dünyadaki eşitlik ve adaleti sağlamaya çalışır. ✓ Kendi ideolojisine yakın ideolojileri destekler. ✓ Meydan okuyan güce karşı üstünlük mücadelesi yapar. ✓ Kurduğu ittifaklarını daha da güçlendirmeye çalışır. ✓ Dünyada barış ve istikrarı sağlamanın yollarını araştırır. ✓ Medyayı kullanarak dünyada algı operasyonları yapar.
	Sevgi ve Aidiyet İhtiyaçları	<ul style="list-style-type: none"> ✓ İdeolojisini dünyaya yaymaya çalışır, dostları ile kimlik-çıkâr ilişkisi bağlamında "Biz Aileyiz" idealini oluşturmaya çalışır. ✓ Blok oluşturur, Paktlar kurar, askerî operasyonlar için gerektiğinde koalisyonlar kurar. ✓ Kültürünü yayarak bütün dünyanın sempatisini kazanmaya çalışır.
	Güvenlik İhtiyaçları	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Millî savunmasını güçlendirir ve ülkesini korumak için askerî kapasitesini artırır. ✓ Caydırıcılık stratejisini geliştirir. ✓ Dostları ile askerî ittifaklar kurar, paktlar oluşturur, gerektiğinde koalisyonlar kurar. ✓ Terörizm ile mücadele eder. ✓ Çatışmaları önlemek için yeteneklerini geliştirir. ✓ KİS'lerin yayılmasını önlemek için çalışmalar yapar. ✓ Küresel ısınmaya karşı tedbirler geliştirir. ✓ Uzayda üstünlük kurmaya çalışır. ✓ Dünya çapındaki sağlık problemlerine çözümler üretir. ✓ Dünyadaki soykırımları önlemeye çalışır.
Fizyolojik İhtiyaçlar	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Halkının refahı için ekonomisini maksimize etmeye çalışır. Bunun için dünyadaki petrol, doğalgaz, su gibi enerji kaynaklarına sahip olmaya çalışır. ✓ Küresel ekonomik düzeni yönetmeye çalışır. ✓ Aşırı yoksullukla ve açlıkla mücadele eder. 	

⁸¹ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

Tablo-7 Tipik Bir Hegemonun “5N1K Metodu” ile Analizi⁸²

5N1K Metodu	Kim?	✓ Hegemon Devlet
	Ne Maksatla?	✓ Ulusal çıkarlarına ulaşmak amacıyla
	Ne Zaman?	✓ Yeterli güce ulaştığını hesap ettiğinde hegemonya mücadelesine başlar ve hegemonyasını kurduğunda da sonsuza kadar bu hâkimiyetinin sürmesi için mücadelesini sürdürür. ⁸³
	Nerede?	✓ “Biz Bir Aileyiz” anlayışıyla oluşturduğu coğrafyalarda liderlik ve hâkimiyetini sürdürmek, ✓ Uluslararası ortamda millî menfaatlerini gerçekleştirebileceği coğrafyalarda faaliyet göstermek.
	Nasıl?	✓ İkna Ederek ve diğer ülkelerin rızasını kazanarak, ✓ Bulunduğu yüzyılda geçerli ve etkili olan güç parametrelerini kullanarak, ✓ Sert gücü ile birlikte, özellikle ve öncelikle yumuşak gücünü uygulayarak.
	Ne Yapacak?	✓ Ulusal çıkarları doğrultusunda; - Değerlerini, ideolojisini ve kültürünü yayararak hayranlık uyandıracak, - Uyguladığı politikalarının haklılığını ve meşruiyetini, uygun olan araçlarını (medya, STK gibi) kullanıp tüm dünyaya anlatarak ikna edecek, - Uluslararası alanda gündemi belirleyecek, - Yaptığı girişimlerinde, oluşturduğu bloğa veya pakta üye olan ittifaklarının (dostlarının) da çıkarlarını gözetecek, - Dost olduğu ülkelere maddi ⁸⁴ ve manevi anlamda yardım ve destek sağlayacak, - İki taraflı ve çok taraflı kamu diplomasisini etkin bir şekilde kullanarak dostluklarını pekiştirecek, dost yelpazesini daha da genişletecek, kendisine sempati duyan ülkelerin sayısını artıracak, - Ülkelerle işbirliği ve ortaklıklarını artıracak.

⁸² Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

⁸³ Hegemon, dünya hâkimiyetini elinde bulundurarak sağlamış olduğu kazançlarından büyük memnuniyet duyar. Bu nedenle, liderlik ve üstünlüğünün sonsuza kadar sürmesini ister ve bunun için girişimlerine devam eder. Ancak tarihsel olarak bakıldığında, bu sürecin sonsuza kadar sürmesinin imkânı bulunmamaktadır. Ayrıca ‘Uluslararası Rejim Teorisi’ de bu tezi destekleyecek niteliktedir. Bu bakımdan Uluslararası Rejim Teorisi, hegemonya sürecinin sürekli olarak devam etmeyeceği, uluslararası sistemin hegemonik bir güç olmadan da sürdürülebileceği iddiasında bulunmaktadır.

⁸⁴ Maddî yardımlar için, ABD’nin farklı zamanlarda yapmış olduğu yardımları örnek olarak verilebilir. Bu bağlamda, ABD, Marshall Planı kapsamında II. Dünya Savaşından sonraki dönemde SSCB’ye karşı Batı Avrupa ülkelerine yönelik ekonomik yardımda bulunmuş, Truman Doktrini kapsamında 1947’de mali ve askerî yardımlar yapmış, aynı zamanda Eisenhower Doktrini çerçevesinde 1957’de yine SSCB tehdidine karşı Orta Doğu ülkelerine askerî ve ekonomik yardımlar yapmıştır.

1.2.5. Hegemonya ve Karşı Hegemonya

Hegemonyanın özü güç ve çıkar merkezlidir. Bir başka deyişle, güç ve çıkarların çatıştığı bir mücadele sürecidir. Küresel anlamda hegemonya ise hegemonun diğerleri üzerinde farklı alanlarda üstünlük kurarak liderlik yapmaya çalıştığı bir süreçtir. Devletlerin her birinin sahip olduğu kapasiteleri ile buna paralel farklı ulusal hedeflerinin olması, hegemon ile diğerleri arasında bir güç ve çıkar mücadelesi sürecini doğal kılmaktadır. Söz konusu süreç esnasında, hegemon devletin çıkarları ile çatışan ve kendi çıkarlarına ulaşarak hegemonun yerini almak isteyen bir meydan okuyan (challenger)⁸⁵ güç bulunmaktadır.

George Modelski, hegemonya sürecini dört aşamalı bir süreçte ele almıştır. Bu aşamalar; “küresel savaş, hegemonya, sorgulanma ve sarsılma” aşamalarıdır. Bu aşamalar, küresel politik seviyede birbirini izleyen olaylar kümelerini tanımlayıcı etiketlerdir.⁸⁶

Modelski tarafından ortaya konulan hegemonik mücadele sürecinde, hegemonun faaliyetlerine karşı uluslararası konjonktürde meydan okuyan bir başka güç vardır. Modelski'ye göre, hegemon devlet ile meydan okuyan devlet arasında farklı alanlarda (ekonomi, politika, güvenlik, çevre, kültür, sağlık gibi) sürekli bir mücadele devam etmektedir. Hegemonik mücadele sürecinde devam eden bu rekabet en sonunda hegemon ile meydan okuyucunun arasında çıkan küresel bir savaş neticesinde yeni bir uluslararası dönüşüme uğrayabilir, küresel alandaki konjonktür yeni bir nitelik kazanabilir.

Tarihsel süreç incelendiği zaman, bu mücadelenin var olduğu daha anlaşılır bir şekilde görülecektir. Tablo-8, Modelski'nin tanımladığı bu dört aşamalı hegemonya sürecini detaylı olarak açıklamaktadır.

⁸⁵ “Karşı hegemonya (counter-hegemony)” kavramı, bazı kaynaklarda “meydan okuyan (challenger)” olarak geçmektedir.

⁸⁶ George Modelski, *Long Cycles in World Politics*, University of Washington Press, Seattle and London, 1987, p.66.

Tablo-8 Küresel Politikada Tarihsel Hegemonya Dönemleri⁸⁷

AŞAMALAR			
I. Aşama Küresel Savaş	II. Aşama Hegemonya	III. Aşama Sorgulanma	IV. Aşama Sarsılma
Büyük Savaş	Ulus Devlet		Meydan Okuyan
1494-1516 İtalya ve Hint Okyanusu Savaşları	Portekiz Dönemi (1516-1539) Portekiz	1540-1560	1560-1580 İspanya
1580-1609 İspanya-Hollanda Savaşı	Hollanda Dönemi (1609-1639) Hollanda	1640-1660	1660-1688 Fransa
1688-1713 XIV. Louis Savaşları	I.Britanya Dönemi (1714-1739) Britanya I	1740-1763	1764-1792 Fransa
1792-1815 Fransız İhtilali ve Napolyon Savaşları	II.Britanya Dönemi (1815-1849) Britanya II	1850-1873	1874-1914 Almanya
1914-1945 I. ve II. Dünya Savaşları	ABD Dönemi (1945-1973) ABD	1973-2000	2000-2030 SSCB

Tablo-8'den de anlaşılacağı üzere, 16. yüzyıldan başlayarak İspanya ile Portekiz arasında, 17. yüzyılda Fransa ile Hollanda arasında, 18. yüzyılda Fransa ile Britanya arasında, 19. yüzyılda Britanya ile Almanya arasında ve son olarak 20. yüzyılda ABD ile SSCB arasında bir hegemonik mücadele süreci yaşanmıştır.

Modelski'nin fikirleri doğrultusunda hegemonya büyük savaşlar sonrasında ortaya çıkar ve belirlenir. Dünya düzeninde 16. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar her dönemde üstün konumda bir hegemon güç ve bu hegemon güce meydan okuyan karşı bir hegemon güç var olmuştur.

Hegemonya adayı devlet hazırlık sürecini başarıyla tamamlar ve hayata geçirirse; güç kazanıp yükselişe geçer, bu dönemde devlet meydan okuyan bir konumdadır ve mevcut hegemon tarafından dikkate alınmıştır. Bu aşamada mevcut

⁸⁷ Modelski, a.g.e., p.40.

hegemonun karşı girişimlerine⁸⁸ maruz kalabilir. Bu karşı girişimlerin meydana okuyan devlette oluşturduğu olumsuz etki ve meydana okuyan devletin geliştirdiği savunma stratejisinin başarısı onu bir diğer aşamaya taşıyabileceği gibi meydana okuyanı konumundan da edebilir.⁸⁹

Bu konuda Çin'i örnek vermek gerekirse; Çin, 21. yüzyılın küresel hegemonya adaylarından biridir. Çin; ekonomik, politik, teknolojik, kültürel gibi birçok alanda uluslararası seviyede girişimlerde bulunmaktadır. Çin'in bu girişimleri dünyadaki lider ülkeler tarafından hassasiyet ve tedirginlikle izlenmektedir. Çin yaptığı girişimlerini *'barışçıl strateji'* olarak dünyaya ilan etse de, diğer ülkeleri tatmin etmek yerine hâlâ tedirgin etmektedir. Modelski'nin tanımladığı hegemonya süreci çerçevesinde ele alınırsa, Çin yeterli güce ulaştığı kanaatine vardığında veya ulusal çıkarlarını hegemonya doğrultusunda belirleyip makro kararını verdiğinde, öncelikle hâlihazırdaki küresel hegemonu karşı meydana okuma yönünde girişimlerde bulunacak, sonrasında ise iki gücün şartları yüzleşme seviyesine geldiğinde ve krizler doruğa ulaştığında küresel bir savaş çıkabilecektir.

"Karşı hegemon" olarak da tanımlanmakta olan meydana okuyucu, aynı zamanda bir hegemonya adayıdır. Bu adayın hegemon olma süreci Modelski'nin tanımladığı küresel hegemonya sürecinden geçmektedir. Modelski, Parsons'un öğrenme aşamaları ile kendi sistematize ettiği hegemonya aşamalarını ilişkilendirmiştir. Hegemonun öğrenme aşamaları ise;⁹⁰ Tanımlama-değerlendirme (Clarification), küresel problemlere cevap verebilmek için harekete geçme (Coalitioning), makro karar, uygulamadır. Bu aşamalar küresel seviyede değil, ancak küresel hegemonyanın zirvesine götüren birbirini izleyen olaylar dizisi şeklindedir.⁹¹

Modelski, küresel hegemonya süreci ile hegemonun öğrenme aşamalarını aşağıdaki Tablo-9'da ilişkilendirmektedir.

⁸⁸ Girişimler, hegemonun belirlemiş olduğu stratejileri doğrultusunda küresel seviyede yapmış olduğu faaliyetlerdir. Bu faaliyetleri, hegemonyasının temellerini üzerine kurmuş olduğu güç parametreleri kapsamında yapmaktadır. Söz konusu parametreler ise, tezin varsayımı ile paralel olarak her hegemon her dönemde değişmektedir.

⁸⁹ Ekin, a.g.e., s.13.

⁹⁰ Modelski, a.g.e., p.66.

⁹¹ Modelski, a.g.e., p.66.

Tablo-9 Modelski'nin Dünya Sistemi Yaklaşımında Uzun Dönemler⁹²

Aşamalar	Sistemik Mod	Öğrenme Modu
Aşama	Tanımlama-değerlendirme (Clarification)
Aşama	Küresel problemlere cevap verebilmek için harekete geçme (Coalitioning)
Aşama	Küresel savaş	Makro karar
Aşama	Hegemonya	Uygulama
Aşama	Meşruiyetin sorgulanması	
Aşama	Sarsılma (Küresel problemlere odaklanamama)	

Meydan okuyucu 'karşı hegemon', öncelikle hegemon olma konusunda istekli olmalı, dünya liderliğini ele geçirme konusunda kararlı ve yeterli motivasyona sahip olmalıdır. Ardından hegemonya adayının ya da meydan okuyan karşı hegemonun öğrenme aşaması başlar. Öğrenme sürecinde, "tanımlama-değerlendirme" aşamasında; öncelikle bulunduğu dünya düzeninin konjonktürel yapısını kavramaya çalışır ve değerlendirir, güç analizleri yapar ve kendi gücünü diğer güçler ile ve özellikle de hegemon ile mukayese eder, hegemon güç olabilmek için temel parametrelerini belirler, stratejilerini oluşturur. Bu aşamada, meydan okuyucu hegemonik güç olma amacını gizleyebilir ve bu esnada gücünü toparlamaya çalışır, hazırlıklarını ve uzun vadeli planlarını yapar. Aynı zamanda, dünyada meydana gelen bazı olaylara karşı hegemonun reaksiyonunu test etmek amacıyla bir takım küçük ölçekli sayılabilecek karşı girişimlerde bulunabilir. Bu yolla, hegemonun güç kapasitesini analiz etmeye ve reel politikalarını anlamaya çalışır.

İkinci aşama olan "Küresel problemlere cevap verebilmek için harekete geçme" sürecinde, karşı hegemon artık gücünü toparlamış, hegemon olmaya kesin karar vermiş ve hegemonun karşısında duruş sergilemeye hazırdır. Hegemonun stratejilerine karşı sürekli yeni 'karşı stratejiler' oluşturur, sert gücünün yanı sıra özellikle yumuşak güç faktörleri ile diğer ülkelerin sempatisini de kazanmaya çalışır. Artık hegemonun girişimlerine karşı harekete geçmiştir. Hegemon olma kararını vermiş olan meydan okuyucu, gerektiğinde hegemon ile bütün kozlarını paylaşmak için bir büyük hesaplaşmaya da gidebilecek kararlılıktadır. Bu ikinci aşamada, ilk

⁹² Modelski, a.g.e., p.66.

başlangıçta bir devlet olarak yola çıkan güç, artık 'meydan okuyan' sıfatıyla uluslararası alanda kendini gösterir ve bir duruş/kararlılık sergiler.⁹³

Kriz ve gerginliklerin peyderpey zirveye ulaştığı noktada, eğer meydan okuyucu gücünü yapmış olduğu plan ve stratejileri doğrultusunda maksimize etmeyi başarır, artık üçüncü aşama olan "makro karar" seviyesine ulaşır. Bu durumda, küresel bir savaşın göze alınıp alınamayacağı hesap edilir. Bu duruma SSCB örnek verilebilir. SSCB, 20. yüzyılda hegemon olarak kabul edilen ABD'nin karşısına meydan okuyucu olarak çıkmıştır. ABD ve SSCB birkaç kez "makro karar" aşamasına gelmişler, ancak hesaplaşmalar geri çekilme ile neticelenmiştir. Soğuk Savaş döneminde bu iki güç arasındaki gerginlik durumlarına 1957 Suriye Bunalımı ve 1962 Küba Füze Krizi örnek olarak gösterilebilir. İki kutup arasında yaşanan bu örneklerde, hegemon ve meydan okuyucu rolündeki aktörlerin her ikisi de makro karar aşamasında, başlaması hâlinde nükleer boyutta küresel bir savaşı doğurabilecek nitelikteki bir ateşlemeden çekinmişlerdir. Dolayısıyla nükleer bir savaşın eşiğinden dönülmüştür.

Sonuç olarak, hegemon devletin kurduğu küresel düzen sorgulanmaya ve gücü sarsılmaya başladığında meydan okuyan gücün varlığı etkileri ile birlikte ortaya çıkar. Hegemon devlet, artık uluslararası konjonktürü kendi kontrolünde yönetememekte ve diğer devletlere liderlik yapabilecek kapasiteden yoksun kalmaktadır. Bu durumda, eğer meydan okuyan devlet yeterli gücü muhafaza etmekte ise mevcut hegemonun yerini almaya başlar.

1.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Hegemonya kavramı ile ilgili uluslararası literatürde birçok tanım bulunmaktadır. Hegemonyayı, "Bir devletin diğer devletleri razı ederek ve gerektiğinde de ikna yöntemlerini kullanarak onların üzerinde üstünlüğünü kurması ve liderlik yapması" şeklinde tanımlamak mümkündür. Ancak yapılan araştırmalarda hegemonyanın açık ve anlaşılır bir tanımı bulunamamıştır. Bunun asıl sebebinin ise, söz konusu kavramın karmaşık bir yapıya sahip olmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, tezin birinci varsayımı olan "*Uluslararası ilişkiler disiplinde hegemonya kavramı karmaşık bir yapıya sahiptir*" ile de paralellik arz

⁹³ Çin'in hegemon güç olma amacının olup olmadığı hâlihazırda bilinmemekle birlikte, "tanımlama-değerlendirme" safhasını geçerek artık "küresel problemlere cevap verebilmek için harekete geçme" safhasında olduğu değerlendirilmektedir. Tezin üçüncü bölümünde de araştırılacağı üzere, Çin ekonomisi, askerî, politik, kültürel, bilimsel ve teknolojik gibi alanlarda küresel seviyede girişimler yapmaktadır.

etmekte ve dolayısıyla söz konusu varsayımı doğrulamaktadır. Çünkü hegemonyanın güç parametrelerinin neler olduğu, hangi tür güç grubunun (yumuşak/sert/akıllı) kullanılması gerektiği, hangi devletler veya coğrafyalar üzerinde başat üstünlüğün kurulacağı, hangi tür stratejilerin kullanılmasına gereksinim duyulduğu gibi hususlar yetersiz kalmaktadır.

Aynı zamanda, hegemonyanın güç parametreleri yaşanan çağın konjonktürel yapısına göre değişim gösterebilmekte, dünya düzeni her çağın özelliklerine göre değişmekte ve uluslararası sistem dinamik bir yapıya sahip bulunmakta, hegemonun izleyeceği strateji hedeflediği ulusal çıkarlarına ve sahip olduğu güç parametrelerine göre farklılaşabilmekte, hegemonun motivasyon gücünün tetikleyicileri kendi tarihine, değerlerine ve hedeflerine göre değişim gösterebilmektedir. Sıralanan bütün bu nedenlerden dolayı, hegemonya kavramının karmaşık bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

21. YÜZYILDA

KÜRESEL HEGEMONYA PARAMETRELERİ

2.1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KÜRESEL HEGEMONYA PARAMETRELERİ

Bu kısımda temel problem, “Uluslararası ilişkiler disiplininde küresel hegemonya için temel alınması gereken parametreler neler olmalıdır” şeklindedir. Bu sorunun cevabını bulabilmek için Dünya Sistemi Teorisi (World System Theory), Hegemonik İstikrar Teorisi, Güç Geçişi Teorisi (Power Transition Theory), Realizm/Neorealizm ve Liberalizm/Neoliberalizm teorilerinin hegemonyaya yönelik paradigmaları incelenmekte, bu teorilerin küresel boyutta hegemonik hâkimiyetin ele geçirilmesi ve sürdürülmesinde esas aldıkları temel güç parametreleri araştırılmaktadır.

2.1.1. Dünya Sistemi Teorisi (World System Theory)

Hegemonyanın tanımı, yaşanan çağın karakteristiklerine ve uluslararası disiplinde araştırmalar yapan bilim insanlarının bakış açılarına göre değişmektedir. Dünya Sistemi Kuramı'nı uluslararası ilişkiler alanına kazandıran *Immanuel Wallerstein* da, hegemonya kavramını tarihsel perspektiften *ekonomi temelli* olarak incelemiş ve araştırmıştır.

Dünya Sistemi Kuramı, 1960'lı yıllarda geliştirilen Bağımlılık Kuramı ve Asya Tipi Üretim Tarzı çalışmalarının bir devamı ve geliştirilmiş versiyonu niteliğinde Wallerstein tarafından üretilmiş ve gündeme getirilmiştir. Wallerstein'ın Karl Marks'ın fikirlerinden oldukça etkilenecek geliştirdiği bu kuram, bir bakıma neo-marksist bir teori niteliğindedir. Dünya Sistemi Kuramı, dünyadaki iktisadi düzenin güçler arasındaki karşılıklı işbirliğine ve aynı zamanda kapitalizmin tarihi süreçte gelişimine 16. yüzyıldan başlayarak farklı bir paradigma getirmektedir.

Wallerstein'ın fikirlerinin oluşmasında Karl Marks'ın dünya düzenine ve hegemonya kavramına bakış açısı etkili olmakla birlikte, her iki bilim insanının fikirleri arasında benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Marks araştırmalarında

analiz birimi olarak ulus devleti alırken, Wallerstein dünya sistemini (uluslararası sistemi) temel almıştır. Marks'ın ve Wallerstein'ın her ikisinin de çalışmalarında temel aldıkları hegemonya parametresi ekonomik güç olmakla birlikte; Marks komünist ekonomik düzeni savunurken, Wallerstein ise kapitalist ekonomik düzenin önemli bir parametre olduğunu savunmaktadır. Marks, aktörler arasındaki ilişkileri incelerken burjuvazi ve işçi sınıfı arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri esas almış; Wallerstein ise merkez, çevre ve yarı-çevre unsurlar arasındaki ilişki ve etkileşimleri esas almıştır. Her iki bilim insanı da esas aldıkları unsurlar arasındaki ilişkilerde çatışma ve sömürgeciliğin odak noktası olduğunu vurgulamışlardır. Marks, gelecekte ortaya çıkacak yeni sistemin komünist sistem olacağını savunurken, Wallerstein ise Marks'a yakın bir görüşle sosyalist⁹⁴ bir dünya sistemini savunmaktadır.

Wallerstein, dünya sisteminin yapısının ve işleyişinin hiyerarşik bir düzende devam ettiğini savunmaktadır. Wallerstein, bağımlılık kuramının öne sürdüğü merkez-çevre döngüsünü irdelemiş ve bu döngüye yeni bir kavram olarak yarı-çevreyi dâhil etmiştir. Wallerstein, Dünya Sistemi Teorisi bağlamında öne sürdüğü dünya düzeninde, merkez/çevre/yarı-çevre olarak tanımladığı bu üç unsur arasındaki hiyerarşik ve dikey ilişkiler ile etkileşimleri açıklamaktadır.

Dünya sistemi öncelikle *kapitalist dünya ekonomisine* dayanır. Kapitalist dünya ekonomisi, belli üretim türlerinin yani kapitalist üretim tarzının, tarihsel bir süreç içinde sermaye birikiminin belli sınırlı bölgelerde yoğunlaşmasına dayanan, hiyerarşik bir dağılım eşitsizliğini içeren sistemdir. Bu yoğunlaşma, kapitalist tekellerin ayakta kalmasını güvence altına almaya çalışacak olan devlet yapılarının desteklenmesini mümkün kılmaktadır. Fakat tekeller doğaları gereği kırılğan olduklarından modern dünya sisteminin bu yoğunlaşma merkezleri, tarih boyunca bazen sabit, bazen süreksiz ve sınırlı olmuştur.⁹⁵

⁹⁴ *Sosyalizm ve komünizm*, birbirleriyle benzerliklerinin yanı sıra farklılıkları da olan ideolojik doktrinlerdir. Bu iki ideolojinin birbirlerinden en büyük farkı; sosyalizmin ekonomik sistem odaklı, komünizmin ise ekonomik ve politik sistem odaklı olmasından kaynaklanmaktadır. Komünizmin, sosyalizmin daha ileri ya da daha aşırı bir biçimi olduğu yönünde değerlendirmelere rastlamak mümkündür. Sosyalizmde halk, ekonominin nasıl işleyeceğine komünler veya seçilmiş konseyler vasıtasıyla kendisi karar verir. Komünizmde ise ekonomi tek bir otoriter parti vasıtasıyla yönetilir. Sosyalistler mülkü bireyin üretkenliğine göre dağıtır, komünistler ise mülkü bireyin ihtiyacına göre dağıtır. Sosyalistler şahsi mülk edinebilir, komünistler ise edinemezler. Sosyalist bir sistemde kapitalizm var olabilir, fakat komünist bir sistemde kapitalizmin yaşam şansı yoktur. Sosyalizm ve komünizm arasındaki farklılıklar hakkında daha fazla bilgi için bkz. <http://www.wisegeek.org> (Erişim: 14.05.2016).

⁹⁵ Immanuel Wallerstein, *Jeopolitik ve Jeokültür*, Çev. Mustafa Özel, İz Yayınları, İstanbul, 1998 b, pp.168-170.

Wallerstein'a göre modern anlamda dünya sistemi, kapitalist olarak nitelendirilebilecek bir dünya ekonomisidir. Bu tür bir dünya ekonomisinde ise; sürekli olarak bir döngü hâlinde devam eden bir sermaye akışı bulunmakta, diğerlerine karşı kendi cazibesini artırarak etki alanlarını genişletmekte ve diğerlerinin de bu ekonomik merkezli çevrime dâhil olması konusunda süreç içerisinde diğerlerini razı ve ikna etmeye çalışmaktadır.

Dünya sisteminin evrimleşerek devletler arasındaki ilişkilerin yelpazesi ve çeşitliliği küreselleşme ile ivme kazanmaktadır. Küreselleşme, dünya sistemine yön veren hegemonun uluslararası düzende koyduğu kurallar ve normlarının işlerliğini ve diğer devletler tarafından kabul edilmesini kolaylaştırmaktadır. Küreselleşme, ulus seviyesindeki ekonomik yapıların dünya pazarları ile bütünleşmesi ve bütün iktisadi karar süreçlerinin zaman içerisinde dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik dinamikleriyle belirlenmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, dünya kapitalizminin aslında tarihin başlangıcından itibaren ulus devletlerin sınırlarının da ötesinde dünyadaki sermaye birikimlerini yönetmeyi hedeflediği söylenebilir.

Wallerstein, Dünya Sistemi Teorisi ile öne sürdüğü fikirlerini 16. yüzyıldan başlayarak dünya tarihini analiz ederek ortaya koymuştur. Bu bakımdan, Wallerstein'ın düşünce ikliminde merkez, çevre ve yarı-çevre döngüsüne dayalı hiyerarşik bir sistem olmakla birlikte, bu sistem içerisindeki aktörler ve rolleri tarih boyunca dönemsel olarak el değiştirmiştir.

Wallerstein'ın Dünya Sistemi Kuramı'nı geliştirirken kullandığı bilimsel metot "tümdengelim metodu"dur. Wallerstein'a göre dünya düzeninin nasıl şekillendiğini çözümleyebilmek için öncelikle analiz birimi olarak dünya sisteminin incelenmesi gerekmektedir. Wallerstein'a göre dünya düzenindeki merkez, çevre ve yarı-çevre arasındaki ilişkiler, hiyerarşik yapı, karşılıklı çıkarlar, hegemon ile diğer ülkeler (merkez ülkeler, yarı-çevre ülkeler ve çevre ülkeler) arasındaki ilişkiler ve karşılıklı bağımlılıklar, hegemonun rolü ve sorumlulukları analiz edilip çözüme kavuşturulmadan ulus-devlet yapılarının işleyişlerini, toplumsal yapılarını ve dolayısıyla da dünya sistemini anlamak mümkün olamayacaktır.

Wallerstein, dünya sistemini görece olarak diğer gruplardan farklılık gösteren özerk ve birbirlerine bağlı birçok toplum takımlarından oluşan bir bütünlük olarak görür. Bu toplumsal sistemdeki her grup, sistemi yeniden şekillendirmek üzere

birbirleriyle mücadele etmektedirler.⁹⁶ Bu sistem, sınırları ve yapıları olan, üye gruplardan oluşmuş, yasalara sahip, tutarlı bir sosyal sistemdir.⁹⁷

Dünya Sistemi Kuramı'na göre merkez grubunda yer alan ancak tüm sistemi düzenleyen tetikleyici mekanizma olarak "hegemon devlet" ön plana çıkmaktadır. Dünya Sistemi Kuramı'na göre, uluslararası alanda birden fazla merkez ülke bulunmakta ve mücadele bu ülkeler arasında meydana gelmektedir. Hegemon devlet ise, bu mücadeleden zaferle sıyrılan ve diğerleri tarafından küresel liderliği kabul edilmiş devlettir. Küresel hegemonik rekabette hegemon olamayan diğer merkez ülkelerini ise, tezin birinci bölümünde detayları ile açıklanan "karşı hegemon" kavramı ile özdeşleştirmek yerinde bir tespit olacaktır. Birinci bölümden hatırlanacağı üzere "karşı hegemon" olarak da tanımlanan meydan okuyucu, aynı zamanda bir hegemonya adayıdır. Bu nedenle, "karşı hegemon" kavramı Wallerstein'ın da aynı şekilde hegemonya adayı olarak tanımladığı "merkez ülke" kavramı ile tam bir paralellik taşımaktadır.

Dünya sisteminin temel özellikleri şunlardır:⁹⁸

- Dünya sistemi sosyal bir sistemdir. (Bir sosyal sistemin en ayırt edici özelliği, içindeki yaşamın büyük oranda kendi başına/bağımsız olmasıdır),
- Dünya sisteminin sınırları, üye grupları, meşruiyet kuralları, sistematığı ve bağdaşıklığı vardır,
- Küçük, özerk veya herhangi bir düzenli-talep edici sistemin parçası olmayan geçimlik ekonomiler, dünya sistemi içerisinde yer almaz. Aksine bu sistem oldukça büyük, karmaşık ve birbirine bağımlıdır,
- Dünya sistemi, gerilime sahip bir ortam içinde çatışan gruplardan oluşur. Her grup kendi menfaatleri için çabalar. Sistemi bu doğrultuda şekillendirme arzusundadır,
- Dünya sistemi bir organizmaya benzer, onun özelliklerine sahiptir.

Dünya Sistemi Kuramı, Karşılıklı Bağımlılık Kuramı'ndan etkilenmiş ve bir bakıma bu kuramın yenileştirilmiş versiyonu gibidir. Aynı şekilde Karşılıklı Bağımlılık Kuramı'ndaki sistemsel mekanizmada olduğu gibi, Dünya Sistemi Kuramı'nda da

⁹⁶ Nurgün Oktik ve Füsün Kökalan, *Immanuel Wallerstein; Tarihsel Kapitalizmin Analizi ve Dünya Sistemi, Doğu-Batı*, Yıl 4, Sayı 17, 2001-02, s.122.

⁹⁷ Immanuel Wallerstein, *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*, Academic Press, INC, New York, 1974, p.347.

⁹⁸ Immanuel Wallerstein, *Modern Dünya-Sistemi (1); Kapitalist Tarım ve 16.Yüzyılda Avrupa Dünya-Ekonomisinin Kökenleri*, Çev. Latif Boyacı, Bakış Yayınları, İstanbul, 2004, ss.359-360.

merkez ile çevre ülkeler arasında menfaat ilişkilerine dayalı bir kazan-kazan anlayışı vardır. Merkez ülkeler, çevre ülkelerin sahip olduğu ham madde ve tarımsal ürünleri sömürürlerken, merkezden çevre ülkelere de sanayi ürünleri, teknolojik ürünler ve çeşitli alanlarda hizmetler sunulmaktadır. Bu bakımdan, her iki tarafta da kendi millî menfaatlerine ulaşabilmişlikten kaynaklanan bir memnuniyet söz konusudur. Bu memnuniyetin oluşması, epistemolojik açıdan hegemonya kavramının temel felsefesini oluşturan ikna ve rızanın sağlanması yönüyle de değerlendirilebilir.

Wallerstein, modern dünyanın kökenlerini 16. yüzyıla dayandırır. O'nun Dünya Sistemi Kuramı'na göre yeryüzünde "dünya ekonomiler" ve "dünya imparatorluklar" olmak üzere iki temel yapı/unsur vardır.⁹⁹ Dünya imparatorluklar, diğerleri üstündeki hâkimiyetlerini sert güçlerini (çoğunlukla askerî güçlerini) kullanarak oluştururlar. Dünya ekonomiler ise, bunun aksine hegemonyalarını daha çok uluslararası sistemde koydukları ve diğerlerinin de kabul ederek uygulanan kural, norm ve yasalar çerçevesinde oluşturmaktadırlar.

Wallerstein'a göre tarihten günümüze kadar dünya imparatorluğunu başarılı bir şekilde kurabilmiş üç büyük devlet vardır. Bunlardan ilki V. Charles tarafından 16. yüzyılda kurulmuş Avrupa İmparatorluğu, ikincisi 19. yüzyılda Napolyon tarafından kurulan imparatorluk ve üçüncüsü de 20. yüzyılda Hitler tarafından kurulmuş olan Alman İmparatorluğu'dur.

Wallerstein'ın analizleri neticesinde tespit etmiş olduğu bu üç imparatorlukta düzenin sürdürülebilir olması için baskıcı rejimlere ihtiyaç duyulmaktadır. İmparatorluk, fethettiği ülkeler üzerindeki üstünlüğünü ve otoritesini devam ettirebilmek için sürekli olarak yeni stratejiler oluşturmak zorundadır. Bu imparatorlukların başarılarının devam edebilmesi için en üstün askerî güce sahip olmaları belirleyici bir esastır. Tezin birinci bölümünde "imparatorluk" kavramı incelenirken de hatırlanacağı üzere, bir imparatorluk kurulurken topraklarının büyük bir çoğunluğu fetihler yoluyla çoğunlukla askerî güç kullanılarak kazanılmaktadır. Fethedilen yerlerdeki toplulukların bağımsızlıkları ellerinden alınmaktadır. Bir imparatorluk, sert gücüne dayalı olarak baskı, tehdit ve zorlama yoluyla üstünlük sağladığından dolayı, uluslararası hukuka aykırıdır ve meşruiyetini ispat etmekte zorlanır. Bu nedenle, meşruluğu çoğunlukla sorgulanır. Ancak hegemonyada ise durum bunun aksinedir. Hegemon, kendi ulusal hedefine ulaşabilmek için ağırlıklı

⁹⁹ Wallerstein, a.g.e., 2004, s.32, 33, 360.

olarak yumuşak gücüne başvurduğundan, rıza ve ikna ön plana çıkmakta ve dolayısıyla da yaptığı girişimleri uluslararası alanda meşru olarak kabul edilmektedir.

Hegemonik ya da lider konumunda olan devletlerin sınırlı bir ömrü vardır. Wallerstein, hegemonik konuma gelebilmek için kapitalistlerin üretim yapma koşullarının geliştirilmesi gerektiğini belirtir. Fakat hegemonik konumu sürdürebilmek için bunun yanı sıra politik ve askerî yaptırımların yapılması da gerekir. Zaman içinde diğer devletlerin ekonomik rekabet koşullarında daha iyi yere gelmeleri, hegemonik devletin ekonomik gücünü azaltır. Bu durumda hegemonik devlet, kendi konumunu koruyabilmek için önce askerî gücüne başvurmak durumunda kalır. Wallerstein'a göre ise askerî gücün kullanılması, yalnızca güçsüzlüğün işareti değildir. Aynı zamanda gelecekte ortaya çıkacak olan çöküşün de işaretidir. Wallerstein bu kavramsallaştırmasını ABD'nin 1960'lardan sonra gerilemeye başlayan konumunu açıklamak için kullanır. O tarihten itibaren kapitalist özgürlüğün artmasıyla beraber küresel şirketler güçlenmeye başlamıştır. Günümüzde, birçok ulus-devletten daha güçlü olan çok uluslu şirket bulunmaktadır.¹⁰⁰

Wallerstein'a göre, dünya sistemine hâkim olabilmek için hegemonun öncelikle yeterli *ekonomik gücünün ve üstünlüğünün* olması gerekmektedir. Hegemon devlet, üstün ekonomik gücü sayesinde uluslararası ortamda ticaret ve finans ilişkilerinin serbestçe sağlanabilmesi ve bu ortamdan kendisi adına en fazla çıkar sağlayabilen devlet olmak zorundadır. Uluslararası ortamda ekonomik alanda sağlanan düzen ve istikrar, aynı zamanda küresel istikrar ve düzenin de garantisi olabilecektir. Hegemon, kurduğu küresel ekonomik düzenin bozulmaya ya da bu düzende hedeflediğinden daha az ulusal çıkar sağlamaya başladığında, artık küresel üstünlüğünün düşüşe başladığının işaretlerini de vermiş demektir. Bu durumda, bozulmaya başlayan küresel ekonomik düzen ve istikrar ortamını askerî gücü sayesinde yeniden şekillendirmek isteyen hegemon, artık imparatorluk sürecine de girmeye başlamıştır.

Dünya Sistemi Kuramı'na göre, hegemon olduğu diğerleri tarafından kabul edilen devlet her istediğini yapmakta serbest değildir. Aksine diğerlerinin de uluslararası konjonktürde oyunun kurallarına uymaları, düzen ve istikrar ortamının sürdürülebilmesi için gerekirse diğerlerini ikna edecek ya da zorlayacak bir rol ve sorumluluğa sahiptir.

¹⁰⁰ Aylin Görgün Baran ve Serap Suğur (ed.), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Anadolu Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2673, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1639, 1. Baskı, Eskişehir, Ağustos 2012, s.183.

Dünya sisteminde hegemonya kavramı, küresel hâkimiyeti ele geçirme süreci ve aynı zamanda bir arayıştır. Sermaye sahibi pozisyonunda bulunan merkez ülkeler arasında başat olma mücadelesidir. Bu sebeple, Dünya Sistemi Kuramı'na göre hegemon tarafından sağlanan uzun vadeli bir düzen ve istikrardan söz etmek mümkün değildir.

Hegemon nitelikte bir devlet olabilmek için tetikleyici ilk ve en önemli parametre “*motivasyon*”dur. Dünya Sistemi Teorisi'ne göre bir devletin hegemonik güç olabilmesinde en önemli ölçüt onun istekli olmasıdır. Merkez ülkeler arasında başlayan başat lider olma mücadelesinde temel motivasyon kaynağı dünya düzenindeki sermaye birikimlerini kendi ulusal çıkarları istikametinde kontrol edebilmektir. Bu nedenle, dünya lideri olabilmek hedefine kilitlenmiş bir devletin stratejilerini de bu yönde planlaması gerekmektedir.

Dünya sistemi, küresel alanda devletleri merkez, çevre ve yarı-çevre olmak üzere üç gruba ayırmaktadır. Wallerstein, dünya sistemini kapitalist küresel ekonomik sistem olarak tanımlamaktadır.

Wallerstein'la özdeşleşen Dünya Sistemi Kuramı; kapitalist sistemin dünya pazarını yaratması, bu sayede yaratılan işbölümünün merkez olarak nitelendirilen gelişmiş kapitalist devletlerin çıkarlarına, çevre ve yarı-çevre adı verilen devletlerin (Wallerstein bu devletlere periferi ve yarı-periferi alanlar demiştir) aleyhine işleyen hiyerarşik bir sistem oluşturması, tarihin bu sistemin oluşturduğu ilişkiler ağı kavranmadan anlaşılamayacağı tezidir. Merkez ülkeler, ilişki kurdukları diğer ekonomileri kendi gereksinimlerine göre dönüştürmüşlerdir (Avrupa pazarları için ham madde üretip buralardan mamul madde alacak biçimde). Merkezde sermaye ağırlıklı üretim, çevrede ise emek yoğun üretim yürütülerek eşitsiz mübadele aracılığıyla değiştirilir, bu sayede büyüyen kapitalizm az gelişmişlik yaratır.¹⁰¹

Merkez ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi kazan-kazan yaklaşımından kaynaklanan memnuniyet gibi gözükmeyle birlikte, ikisi arasında bir “*eşitsiz mübadele*” söz konusudur. Dünya Sistemi Teorisi'ne göre, merkez ülkeler kukla yönetimler ile kolonileştirdikleri çevre ülkelerini (daha çok üçüncü dünya ülkelerini) sömürülen devlet yapılarına dönüştürmektedirler. Bu yönüyle incelendiğinde, merkez ile çevre arasındaki ilişki çevre ülkelerin zayıflıklarından

¹⁰¹ Halil Seyidoğlu, *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, 3. Baskı, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 2002, s.126.

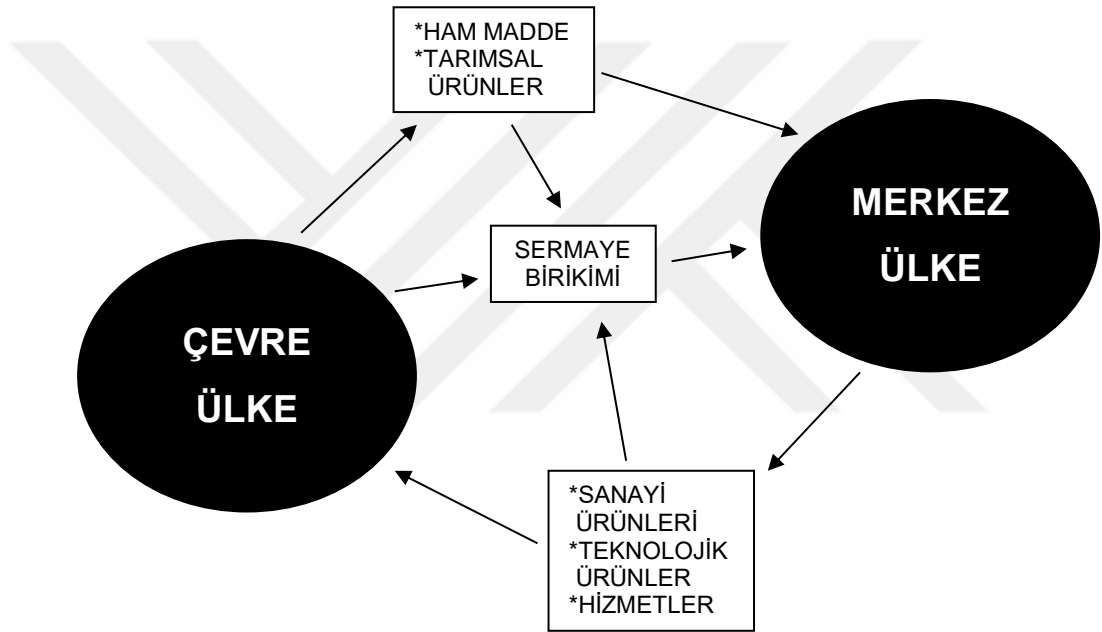
faydalanarak merkezî'n kendi ulusal çıkarları doğrultusunda çevre ülkelerini sömürmesi şeklinde izah edilebilir. Merkez, çevre ülkelerden almış olduğu ham maddenin karşılığında yaptığı yardımlarla aslında çevre ülkelerin ekonomilerini ya da refah seviyelerini artırmayı hedeflememektedir. Bilakis, çevre ülkelerini kendisinin bir iç sömürgesi durumuna dönüştürmeyi hedeflemekte ve kendisine bağımlı bir pozisyona zorlamaya çalışmaktadır. Böylelikle çevre ülkelerin az gelişmişlikleri daha da derinleşir bir hâl almaktadır. Zaten dünya tarihinde çevre ülke olarak nitelendirilebilecek ülkeler incelendiğinde, hiçbirinin ekonomik ve diğer parametreler açısından dünyada söz sahibi ülkeler olmadıkları görülecektir. Çünkü, sömürülen ülke giderek fakirleşmekte ve güçsüzleşmektedir.

İki ya da çok yönlü bir kazan-kazan anlayışı ile işbirlikleri ve ortaklıkların geliştirilmesinin amaçlandığı Karşılıklı Bağımlılık Teorisi'nde ise durum bunun aksinedir. Karşılıklı Bağımlılık Teorisi'nde, esasen işbirliği içerisinde bulunan ülkeler arasında çok yönlü bir kazanç, kazançtan kaynaklanan memnuniyet ve memnuniyetten doğan bir karşılıklı bağımlılık durumu söz konusudur. Karşılıklı işbirliğinden kaynaklanan bağımlılık ise memnuniyetin azalması ya da sona ermesi neticesinde ülkelerden herhangi birinin iradesiyle sonlandırılabilir. Bu yönüyle Dünya Sistemi Teorisi incelendiğinde ise, çevre ülkeler bu karşılıklı bağımlılığın devamı ya da sona erdirilmesine karar verilmesi konusunda özgür bir iradeye sahip değillerdir. Karşılıklı bağımlılığın sonlandırılmasında karar verici, dominant bir şekilde merkez ülkelerin ya da hegemon devletin bizzat kendisidir. Dolayısıyla Dünya Sistemi Teorisi'nde, merkez ile çevre arasında karşılıklı bir bağımlılık ilişkisinden ziyade tek taraflı bir şekilde merkezî'n ya da hegemon devletin çevre ülkeleri sömürdüğü gerçeği daha yerinde bir tespit olacaktır. Bu durum, tezin birinci bölümünde detayları ile açıklanmaya çalışılan emperyalizm kavramıyla bir bakıma özdeşleşir gibi görünmektedir. Birinci bölümde de açıklandığı şekliyle emperyalizmde, ham maddelere erişim için sanayileşmiş ülkeler arasında bu coğrafyalarda üstünlük kurmak yönünde bir mücadele ve rekabet devam eder. Emperyalist devletler arasındaki rekabetin çatışmaya dönüşme olasılığı da ham madde erişimini sağlamaktan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, merkez ile çevre ülkeler arasında esasen *emperyalist bir ilişkinin kurulduğu* ifade edilebilir.

Merkez ülke, hegemonyasının devamı için çevre ülkelerin sahip olduğu ham madde kaynaklarına ve tarımsal ürünlere muhtaçtır. Merkez ülke bu sayede sermaye birikimini artırmaktadır. Merkez ülke, hegemonyasının devamı için hegemonya olgusunun özünü oluşturan ikna ve rızayı çevre ülkeler nezdinde

kazanmalıdır. Bunun için de tezin birinci bölümünde açıklandığı gibi hegemon devlet; diğerleri adına ham madde akışının güvenli bir şekilde sağlanması için ihtiyaç duyulan coğrafyaları denetimi ve kontrolü altına almaya çalışmalı, çevre ülkeleri ikna edebilmek ya da rızalarını kazanabilmek için karşılığında sanayi ve teknoloji ürünlerini vermeli, aynı zamanda çeşitli hizmetler sunabilmelidir.

Dünya Sistemi Teorisi bu yönüyle analiz edildiğinde, merkez-çevre bağlamında oluşturulan hegemonya döngüsünde yumuşak güç unsurlarının kullanıldığı görülmektedir. Merkez ve çevre ülkeler arasındaki ilişkiler Şekil-4'te açıklanmaktadır.



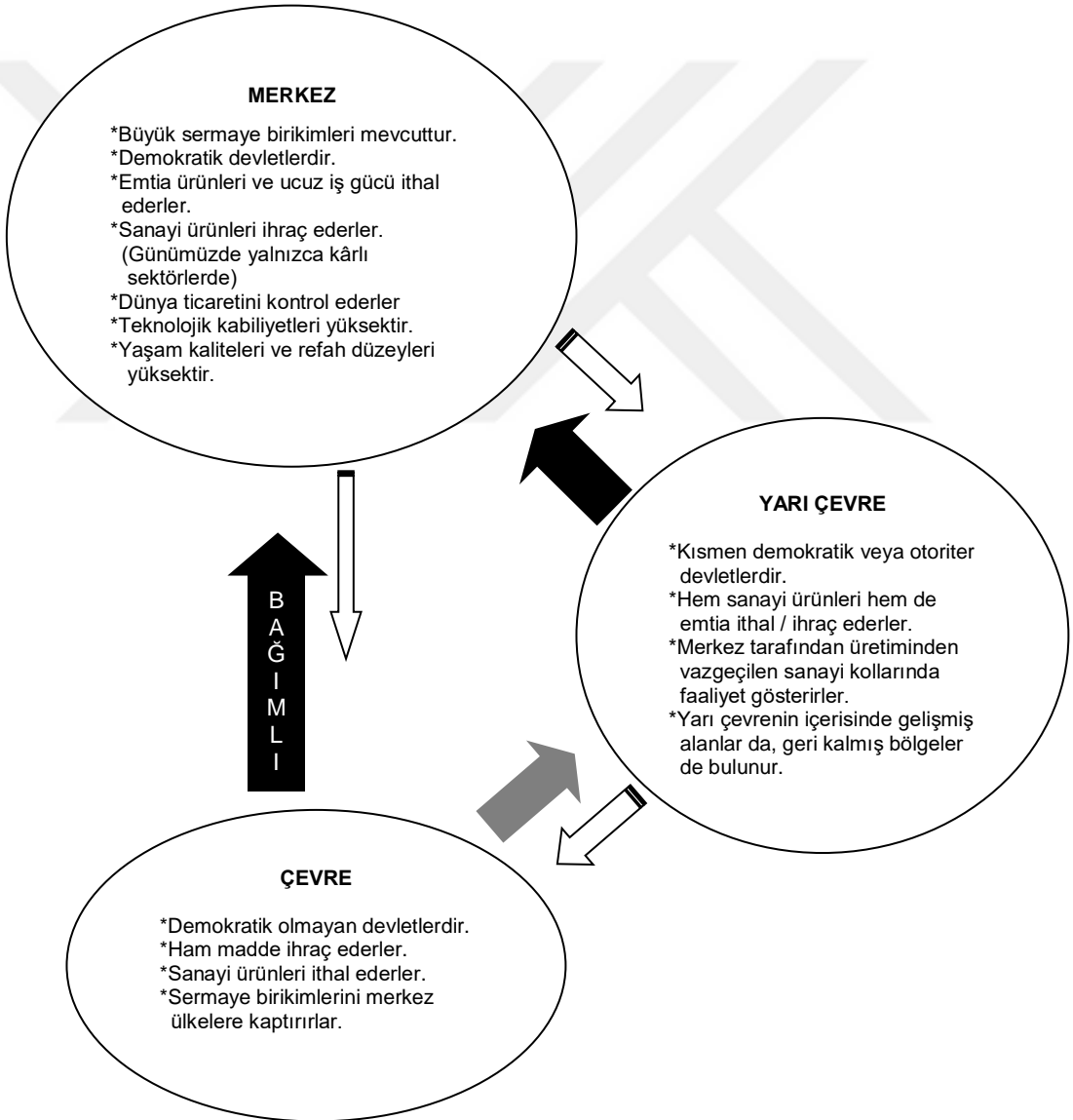
Şekil-4 Az Gelişmiş Ülkelerin Sermaye Birikimlerinin Merkez Ükelere Taşınması¹⁰²

Merkez ve çevre ülkelerin özelliklerini, Şekil-4'ü göz önünde bulundurarak daha detaylı bir şekilde analiz etmek mümkündür. Çevre ülkeler henüz sanayileşememiş ya da sanayileşme süreci devam etmekte iken, merkez ülkeler ise çok hızlı bir şekilde sanayileşerek endüstrileşme aşamalarını çok daha öncesinden tamamlamışlardır. Çevre ülkelerde ekonomik sektör basit teknolojilere dayandığından dolayı tarım ağırlıklıdır. Bu durum, merkez ülkelerde gelişmiş teknoloji kullanıldığından dolayı sanayi ve hizmet alanlarında yoğunlaşmaktadır.

¹⁰² Emre Aydılek, Uluslararası İlişkilerde Bağımlılık Yaklaşımı, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2011, s.69 (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).

Bunun bir sonucu olarak da, çevre ülkelerdeki toplumların gelir düzeyleri düşük ve toplumlari fakir iken, merkez ülkelerin gelir düzeyleri ise yüksektir.

Çevre ülkeler daha çok otoriter ve baskıcı yönetim şekillerine sahip olduğundan dolayı mal-mülk edinme oranı düşüktür. Merkez ülkeler ise liberal ve demokratik rejimlerle yönetildiğinden dolayı mülkiyet hakları daha gelişmiştir. Bu nedenle de, mal-mülk edinme oranı yüksek seviyededir. Genel olarak bir kıyaslama yapıldığında da; çevre ülkelerde geleneksel bir toplum yapısı hâkim iken, bu durum merkez ülkelerde bugünkü anlamıyla çağdaş ve demokratiktir. Wallerstein'ın Dünya Sistemi Teorisi'ne göre merkez, çevre ve yarı-çevrenin özellikleri ve birbirleri arasındaki ilişkiler Şekil-5'te açıklanmaktadır.



Şekil-5 Wallerstein'ın Merkez-Çevre-Yarı Çevre Kuramı¹⁰³

¹⁰³ Wallerstein, a.g.e., 2004, ss.110-174.

Merkez, çevre ve yarı-çevre ülkelerin özellikleri ile aralarındaki ilişkilerin Wallerstein tarafından ortaya konulduğu Şekil-5, hegemonya parametreleri açısından analiz edildiğinde, hegemonya adayı bir merkez ülkenin;

- Büyük sermaye birikimlerine sahip olması, dünya ticaretini kontrol edebilmesi, kalkınma seviyesinin yüksek olması, halkının görece olarak yüksek ücretler alması gibi özellikleri nedeni ile *etkin bir ekonomik güce* sahip olduğu,

- Teknolojik kabiliyetinin yüksek olması, sanayi ürünlerini üretip ihraç edebilmesi, kitlesel piyasa endüstrilerine sahip olması gibi nitelikleri nedeniyle *bilimsel ve teknolojik güce* haiz olduğu,

- Demokratik hükümetlere, fonksiyonel ve etkin devlet mekanizmalarına, aynı zamanda gelişmiş refah seviyeleri ile halkına kaliteli bir yaşam sunabilmesi özellikleri ile *etkin bir ideolojik güce* sahip olduğu,

- Yaşam kalitesi ile refah düzeyinin yüksek olması, halkının birçok açıdan özgürlüklere haiz olduğu demokratik bir toplum yapısına sahip olması, bilim ve teknoloji alanında kayda değer bir seviye almasından dolayı ürettiği teknolojik ürünlerin uluslararası ortamda birçok toplum tarafından kullanılması gibi özelliklerinden dolayı, küresel alanda âdeta bir cazibe merkezî olması, bu sebeple de *etkin bir kültürel güce* sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Diğer ülkeler, hegemonun bu özelliklerinden etkilenerek hegemonu özenirler ve hegemonun kültürel özelliklerini kendi kültürel yapıları ile yaşamlarına doğal bir süreçte ithal etmek isterler).

Netice itibarıyla, Wallerstein tarafından Şekil-5'te belirtilen merkez ülkenin nitelikleri göz önünde bulundurulduğunda; merkez ülkenin ekonomik güç, bilimsel ve teknolojik güç, ideolojik güç ve kültürel güç parametrelerine sahip olduğunu ifade etmek doğru bir çıkarım olacaktır.

Dünya Sistemi Kuramı'na göre hegemonik mücadele merkez ülkeler arasındaki üstünlük mücadelesidir. Hegemon, bu merkez ülkeler arasından başarılı olanın dünya ekonomik sistemine hâkimiyeti ile neticelenir. Hegemon, üstünlüğünü devam ettirebilmek için stratejilerini uluslararası konjonktürel yapıya göre şekillendirir. Stratejik bir planlama çerçevesinde hegemon devletin hedefi, dünya ekonomik sisteminin kural, norm, esas ve yasalarını diğerlerine kabul ettirmektir. Hegemonun stratejisi kapsamında kullanacağı kaynaklar ise çevre ülkelerden sağlayacağı ham madde ve tarımsal ürünler sayesinde mümkün olabilir. Bu yüzden, hegemon devlet yeni enerji kaynaklarının olduğu bölgelerdeki çevre ülkelerle *politik ilişkilerini* derinleştirir. 21. yüzyılda merkez bir ülke olarak değerlendirilebilecek olan

Çin'in; Orta Doğu, Afrika ve Orta Asya (enerji kaynakları bakımından zengin olan Türkmenistan, Kazakistan gibi) ülkeleri ile olan politik ilişkilerini kuvvetlendirmeye yönelik girişimlerini bu yönde değerlendirmek yerinde olacaktır. Çin'in hegemonya ideali Dünya Sistemi Kuramı perspektifinde irdelendiğinde; Orta Doğu, Afrika ve Orta Asya ülkelerini çevre ülkeler olarak değerlendirmek mümkündür.

Yarı çevre bölgelere ise belirli bir ekonomik rol verilir, fakat bunun nedeni ekonomik olmaktan daha çok siyasidir. Bir başka deyişle, biri dünya ekonomisinin yarı-çevre olmadan da işleyeceğine dair iyi bir gerekçe öne sürebilir. Ancak bu kutuplaşmış bir dünya sistemi anlamına geleceğinden, siyasi olarak çok daha az istikrarlı olacaktır. Üçüncü kategorinin varlığı üst tabakanın diğer tabakaların birleşik muhalefeti ile karşılaşmaması anlamına gelir; çünkü orta-tabaka hem sömüren hem de sömürülendir. Buradan iktisadi rolün çok da önemli olmadığı ve modern dünya sisteminin çeşitli tarihsel aşamalarında değişiklik gösterdiği anlaşılır.¹⁰⁴

Yarı-çevre ülkeler; hegemon devletin çevre ülkelere ikna ve rızasını oluşturmasında destek sağlarlar, hegemonun uluslararası alandaki meşruiyetini kabul ederler, hegemonun liderliğiyle küresel çapta kurulmuş olan örgütlere üye olurlar, hegemonu özellikle siyasal alanda desteklerler, uluslararası konjonktürde hegemon için tampon vazifesi görürler ve diğer merkez ülkeler tarafından oluşturulan bir karşı muhalefette hegemonu politik destek sağlarlar, karşı hegemonun faaliyetlerine yönelik olarak hegemonu birçok yönden desteklerler, böylece hegemonun üstünlüğünü kabul ederek uluslararası konjonktürde meşruiyetine de olumlu katkı sağlarlar.

Wallerstein'in "yarı-çevre" olarak tanımladığı kavramı, uluslararası ilişkiler alanında kullanılmakta olan "eksen ülke" kavramı ile örtüştürmek mümkündür. Eksen ülke; hegemon devletin politik, askerî, ekonomik, ideolojik, kültürel vb. her alanda birlikte çalışabildiği işbirlikçisidir, âdeta ortağı gibidir. Hegemon devlet, kendi çıkarları yönünde etki, kontrol ve ilgi alanları oluşturmak istediğinden, kendisine bağlı birimler ve uydular oluşturur.

Eksen ülke; hegemonun meşruluğunu perçinleyen, dünya ekonomik sisteminin bir hegemon liderliğinde sürdürülmesine destek sağlayan, sömürülen konumundaki

¹⁰⁴ Wallerstein, a.g.e., 1974, p.405.

çevre ülkelerle sömürgeci niteliğindeki hegemon devlet arasındaki emperyalist nitelikli ilişkilerin düzenlenmesine yardımcı olan ülkedir.

Eksen ülke; önemli bir jeostratejik konuma sahiptir, hegemonun ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarına ulaşmasında kilit bir coğrafyaya sahiptir. Merkez ülkeler kadar önemli bir ekonomik büyümesi bulunmayabilir, ancak hegemon için uluslararası alanda ekonomisi açısından stratejik seviyede sayılabilecek bir işbirlikçidir, aynı zamanda hegemon için önemli bir ekonomik potansiyele sahip olabilir.

Eksen ülkenin asıl önemi, bölgesel ve uluslararası istikrarı etkileyebilmesinde aranır. Onun çökmesi hâlinde bölgede kontrol edilmesi zor olabilecek değişiklikler meydana gelebilir (göç, çatışmalar, salgın hastalık vb.). Buna karşılık eksen ülkenin ekonomik gelişmesi ve istikrarı bölgenin ekonomik canlılığını ve siyasal istikrarını ayakta tutacaktır; bundan en fazla yararlanacak olan da, bu bölgede kendi “barışını” bu “mızrak ucu” sayesinde kurarak etkinliğini sürdüreceği olan hegemon devlettir.¹⁰⁵ Bu nedenle, hegemon devlet kendisi için seçtiği eksen ülkelerin mümkün olduğunca problemsiz ülkeler olmalarını tercih etmektedir.

Wallerstein’in hegemonyaya bakış açısı tamamıyla merkez ülkeler arasındaki ekonomik mücadele sürecidir ve bu mücadele sürecinde galip olan merkez ülke hegemonyasını da diğerlerine kabul ettirmiş olmaktadır. Ancak küresel hâkimiyetini kurmada başarılı olan hegemon, uluslararası alanda yapacağı girişimlerinin meşruluğunu sağlayabilmek ve diğerlerini razı edebilmek için yarı-çevre ülkelerin siyasi anlamda desteklerine ihtiyaç duymaktadır. Dünya Sistemi Kuramı’na göre, hegemonun politik gücü marifetiyle yarı-çevre ülkeler üzerinde siyasi etki oluşturması ve kendi kanadına çekmesi önemlidir.

Merkez-çevre modeli, güçlü devletlerin zayıf devletlere nasıl eşit olmayan değişim ilişkileri dayattığını vurgular; ekonomik fazlalıkların çevre bölgelerden merkez bölgelere taşınarak bağımlılık ilişkilerinin ve az gelişmişlik durumunun devam ettirildiği üzerinde durur.¹⁰⁶ Küresel fakirliğin ve bölgesel dengesizliklerin sona ermesi için kapitalist dünya sisteminin yıkılması ya da sistemin kendi içindeki

¹⁰⁵ *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 1919-1980*, Baskın Oran (ed.), İletişim Yayınları, 17. Baskı, Cilt I, İstanbul, 2012, s.32.

¹⁰⁶ Andrew Heywood, *Küresel Siyaset*, Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir, 3. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, Ağustos 2014, s.438.

istikrarsızlıklar ve tekrarlanan krizler çerçevesinde kendi kendine yıkılması gerekmektedir.¹⁰⁷

Wallerstein, tarihsel süreçte 17. yüzyılda Birleşik Eyaletler (bugünkü adıyla Hollanda), 19. yüzyılın ortalarında Birleşik Krallık ve 20. yüzyılda da ABD'nin dünyada hegemon olduklarını belirtmektedir. Wallerstein, 'Modern Dünya-Sistemi' isimli dört ciltten oluşan eserinde, bu üç devletin nasıl hegemonyayı elde ettiklerini detaylı bir şekilde analiz etmektedir. Çalışmanın bu kısmında, Wallerstein tarafından hegemon devlet olarak kabul edilen bu üç ülkenin (Hollanda, İngiltere ve ABD), hangi güç parametrelerini esas aldıkları tarihi perspektiften incelenmiştir. Bu şekilde yapılan bir inceleme sayesinde, Dünya Sistemi Teorisi'nin esas aldığı temel parametrelerin tespit edilebilmesine katkı sağlanmış olunacaktır.

Wallerstein'in perspektifinden tarihi süreçte hegemonya dönemleri Tablo-10'da açıklanmaktadır.

Tablo-10 Wallerstein'in Tarihi Perspektifinde Hegemonya Dönemleri¹⁰⁸

Hegemonya	Hegemonya Geçişini Sağlayan Savaş	Hegemonik Süreç	Düşüş
Hollanda	<i>30 Yıl Savaşları</i> 1618-1648	1620-1650	1650-1672
İngiltere	<i>Napolyon Savaşları</i> 1792-1815	1815-1873	1873-1896
ABD	1. ve 2. <i>Dünya Savaşları</i> 1914-1945	1945-1967	1967-

Yukarıdaki Tablo-10 irdelendiğinde, Wallerstein'a göre tarihi süreçte farklı dönemlerde üç hegemonun varlığından söz etmek mümkündür. Bu hegemon devletler kronolojik olarak Hollanda, İngiltere ve ABD'dir. Bu bağlamda, tezin üçüncü varsayımı ile uyumlu bir şekilde tarihi süreçte küresel alanda sürekli bir hegemonik güç mücadelesinin olduğunu ve devletler arasında hegemonyanın el değiştirdiğini

¹⁰⁷ Heywood, a.g.e., s.438.

¹⁰⁸ J.S.Nye, *Bound to Lead, The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1990, p.44.

ifade etmek doğru bir tespit olacaktır. Bu üç hegemon da, küresel üstünlüğünü bir büyük savaş sonunda elde edebilmiştir.

Dünya Sistemi Teorisi daha çok ekonomik parametreye dayandırılrsa da, hegemonun küresel liderliği ele geçirebilmesinde askerî gücünün üstünlüğü ilk etapta öne çıkmaktadır. Bu durum, yukarıdaki Tablo-10'dan da anlaşılmaktadır. Hegemonyanın elde edildikten sonra sürdürülebilirliği sürecinde ise hegemon devlet bu askerî gücünü kullanmamakla birlikte, kendi güvenliğini sağlamasının yanı sıra çevre ülkelerden temin edeceği ham madde ve tarımsal ürünlerin kendi ülkesine güvenli bir şekilde ulaştırılmasında, kendi kontrolündeki ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması açısından askerî gücünün varlığı ve bir caydırıcılık unsuru olarak kullanılması da hegemon için önemli bir ölçüt, âdeta bir zorunluluk haline gelmektedir.

Tezin birinci bölümünde AB ve Japonya örneklerinde de açıklandığı gibi, üstün seviyede bir askerî güç olmadan hegemonyanın inşası ve devamlılığı mümkün görünmemektedir. Hegemonyanın kurulması ve hegemon devletin küresel liderliğinin devamı açısından *askerî güç* önemlidir. Hegemon, askerî gücünü kullanmayı tercih etmemekle birlikte, diğerlerini ikna edebilmek için sert gücünü de muhafaza edebilmeli, bu askerî güç potansiyeli ile varlığını ve kudretini diğerlerine hissettirebilmelidir. Diğer ülkeler (çevre ve yarı çevre ülkeler), hegemonun sahip olduğu askerî gücünden çekinmelidirler.

Wallerstein, bu üç hegemonun (Hollanda, İngiltere ve ABD) belirli periyotlarda kendiliğinden ortaya çıkmadığını;¹⁰⁹ devletlerarası sistemde oyunun kurallarını oluşturduklarını, dünya ekonomisinde üretimde, ticarette ve finans alanlarında üstünlük kurduklarını, politik hedeflerine ulaşabilmek için askerî güçlerini minimum seviyede kullandıklarını (askerî güçleri en üstün seviyede olmasına rağmen), son olarak da dünyada tek bir kültürel dili formüle etmeye çalıştıklarını belirtmiştir.

Böylelikle Wallerstein, dünyada tarihi süreçte hegemonya kuran üç devletin (Hollanda, İngiltere ve ABD) de temelde sahip oldukları hegemonya parametrelerinin başta ekonomik güç olmak üzere askerî güç, politik güç ve kültürel güç olduğunu vurgulamaktadır.

¹⁰⁹ Immanuel Wallerstein, *World-Systems Analysis, An Introduction*, Duke University Press, Durham and London, 2004, pp.57-58.

Wallerstein, Tablo-11'de Dünya Sistemi Kuramı'na göre tarihi perspektifte dünya sisteminin merkez - çevre - yarı çevre bölgelerinin tasnifini yapmaktadır.

Tablo-11 Wallerstein'in Dünya Sistemi Kuramı'na Göre Merkez – Çevre – Yarı Çevre Bölgeleri Tasnifi¹¹⁰

	1600 Öncesi Kapitalizm Öncesi Dönem	1600 – 1900 Kapitalizmin Ortaya Çıktığı Dönem	1900 – 1970
Merkez (Sömüren)	Portekiz (1450–1600) Hegemon güç	Kuzey Batı Avrupa: Hollanda (1600–1700) Hegemon Güç İngiltere (1700–1900) Hegemon Güç Fransa (Motor güç/ikincil güç)	ABD (1900-...) Hegemon Güç Avrupa Ülkeleri ve Japonya (Motor güç/ikincil güç)
Çevre (Sömürülen)	-	L.Amerika D.Avrupa	G.Asya, Afrika ve L.Amerika ¹¹¹
Yarı-çevre (Hem sömüren hem sömürülen)	-	Portekiz, İspanya, Rusya	D.Avrupa G.Doğu Asya

Wallerstein'in Tablo-11'de ortaya koyduğu büyük resimden de anlaşılacağı üzere, tezin üçüncü varsayımı ile yine paralel bir şekilde tarihi perspektifte devletler arasında hegemonya mücadelesinin devamlı bir şekilde süregeldiği ve hegemonyanın devletler arasında el değiştirdiği çıkarımı yapılabilmektedir.

Wallerstein, "Modern Dünya-Sistemi" isimli eserinin "Seville'den Amsterdam'a İmparatorluğun Çöküşü" kısmında, Hollanda'nın hegemonik mücadelede nasıl galip geldiğini ve hangi hegemonya parametrelerini kullandığını açıklamaktadır. Hollanda'nın coğrafi keşifler neticesinde dış ticaretini artırdığını ve

¹¹⁰ Wallerstein, a.g.e., 2004, s.108.

¹¹¹ Yukarıdaki Tablo-11 irdelendiğinde, ABD'nin hegemonya sürecinde Güney Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri çevre ülkeler kategorisinde yer almaktadır. Ancak ABD'nin Orta Doğu enerji kaynaklarına sahip olabilmek için tarihsel süreçte fazlasıyla mücadele ettiği gözlemlenmektedir. Bu bakımdan, ABD'nin hegemonik mücadelesi göz önüne alındığında Orta Doğu ülkelerini de çevre ülkeler kategorisine dâhil etmek rasyonel bir değerlendirme olacaktır.

zengin bir konuma yükseldiğini ifade etmektedir. Hollanda coğrafi keşifler neticesinde baharat ticaretini ele geçirmiş, öncelikle bölgesinde daha sonra ise dünyada bir ticaret merkezî haline gelmiştir. Ticari üstünlükte başarı sağlayan Hollanda, zaman içerisinde bankacılık ve yatırım alanları ile finansal alanda kontrolü de sağlayabilmiştir. Hollanda'nın hegemonik mücadelede zafere ulaşmasında, ticarete başarı sağlamanın ve diğer merkez ülkelere (İspanya, İngiltere ve Portekiz) göre ekonomik gücünün süreç içerisinde asimetric olarak yüksek olmasının önemi ön plana çıkmaktadır.

Hollanda'nın hegemonik mücadelede üstün gelerek küresel hâkimiyetini kazanması ve sürdürmesinde baharat ticaretini ele geçirmesi ve dış ticaretini küresel boyutta artırması önemlidir. Ancak Hollanda'nın baharat ticaretinin yanı sıra diğer ham maddeleri ülkesine akıtabilmesinde etkin ve caydırıcı askerî gücünün varlığı yadsınamaz. Zira sahip olduğu üstün askerî gücü sayesinde ham madde ulaşımı için kullanılan deniz ticaret yollarının emniyet ve güvenliği de sağlanmıştır.

Wallerstein, Hollanda'nın hegemonik zaferinin sebeplerini araştırırken teknolojik yönden ileri bir seviyeye ulaşmasının da altını çizmektedir. Bilimsel yenilikler ile Hollanda'nın teknolojisi üstün bir konum kazanmış, tarım sektöründe ve gemicilik alanlarında bu teknolojik kazanımlarını kullanmayı başarabilmiştir. Gemicilik alanında kullanılan teknolojik yenilikler sayesinde dünyanın birçok yerine ticaret akışını sağlayabilen Hollanda; dünya ticaretini kontrol edebilmeyi, kendisine sömürge devletler kazandırmayı, bu yolla kazançlar sağlamayı başarmıştır.

Wallerstein'a göre Hollanda'dan sonra hegemonik liderlik İngiltere'ye geçmiştir. İngiltere'nin hegemonya mücadelesinde başarı sağlamanın deniz ticareti yoluyla elde etmiş olduğu ekonomik kazançlar önem arz etmektedir. İngiltere de, Hollanda gibi sömürge devletlere sahip olmuştur. İngiltere'nin sanayisinin ve ekonomi seviyesinin yükselmesinde, ihtiyaç duyduğu ham maddeyi sömürge devletlerden (çevre ülkeler) sağlamanın önemi önemlidir.

Kapitalist dünya ekonomisinin temel yapılarından biri dünya sistemi içinde hegemonyaların çevrimsel yükseliş ve düşüşleridir.¹¹² Şöyle ki: 19. yüzyılda coğrafi açıdan kıt'a Avrupası'nın dışında yer alması ve denizler üzerindeki hâkim konumundan dolayı İngiltere, Avrupa devletlerini denizaşırı kolonilerden mahrum

¹¹² Immanuel Wallerstein, *Jeopolitik ve Jeokültür*, Çev. Mustafa Özel, İz Yayınları, İstanbul, 1993, s.13-14.

bırakarak dünyanın geri kalan kısmına bu devletlerin girişini kontrol altında tutmaya muktedir olmuştur. Bu siyasal ve askerî üstünlüğünden dolayı İngiltere iktisadi gelişmede lider olmayı başararak, kendisinin merkezinde olduğu, serbest ticaret temeline dayanan bir uluslararası iktisadi sistem kurmaya muktedir olmuştur. Böylece liberalizmin ortaya çıkışıyla siyasal sistemin değişmesi iktisadi sistemi de değiştirmiştir.¹¹³ Neticede İngiltere, hegemonyasını kurarken politik ve askerî gücünü kullanmıştır. Başarılı olan İngiltere, ekonomik gücünü perçinleştirerek dünya hegemonyasını kurmayı başarabilmiştir.

Wallerstein'a göre, İngiltere'nin hegemonya mücadelesinde zafere ulaşmasının birinci sebebi, 18. yüzyılda başlayan sanayi devriminin etkisiyle bilimsel alandaki ilerlemeler ve bu ilerlemenin sonucu olarak da teknolojik üstünlükten kaynaklanmaktadır.¹¹⁴ Doğal olarak, bu üstünlüğün sağlanmasında kök neden İngiltere'nin bilimsel alandaki gücüdür. Zira bilimsel alanda ilerleme kaydetmeden teknolojiye gelişme sağlamak mümkün değildir. Diğer bir neden ise, özellikle deniz alanında sağlamış olduğu askerî üstünlüktür. O dönemde güçlü bir donanmaya sahip olan İngiltere, okyanuslar ve büyük denizlerde ticaret yollarının kontrolünü ele geçirmiştir. Aynı zamanda büyük gemiler sayesinde kolonilerinden elde etmiş olduğu ham maddeyi ve altın-gümüşü güvenli bir şekilde ülkesine ulaştırabilmeyi başarmıştır. İngiltere'nin ticarete üstünlük kurmasında deniz ulaştırıcılığının maliyet-etkin olması önemlidir. Wallerstein, İngiltere'nin askerî gücünü denizde yoğunlaştırmasının İngiltere'ye yeni pazarların oluşumu ve ticaretin gelişimi ile ekonomik gücünün sağlanması konusunda üstünlük sağladığını belirtmektedir.

Wallerstein, o dönemde İngiltere ile Fransa arasındaki hegemonya mücadelesinde İngiltere'nin galip gelerek üstünlüğü kurabilmesinin kaynaklarını sıralarken, teknolojik üstünlükle birlikte modernize olmayı da başarabilen İngiliz askerî gücüne ve özellikle de güçlü donanmasına vurgu yapmaktadır.¹¹⁵ Küresel

¹¹³ J.E. Spero, *The Politics of International Economic Relations*, Unwin Hyman Ltd, London, 1990, p.5.

¹¹⁴ Robert Gilpin, *U.S. Power and The Multinational Corporation: The Political Economy of Foreign Direct Investment*, Basic Books, New York, 1975, p.80; T. Boswell, *Accumulation Innovations in the American Economy, The Affinity for Japanese Solutions to the Current Crisis*, in T. Boswell and A. Bergesen (Eds.), *America's Changing Role in the World-System*, New York: Praeger, 1987, p.106; R. Cameron, *A Concise Economic History of the World*, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 1997 p.226; Yunus Emre Koçak, *Power and Decline in The British and American Hegemonies: A Wallersteinian Analysis*, Middle East Technical University, Ankara, December 2006, pp.52-53, **Masters Thesis (Open Access)**, <https://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12607960/index.pdf> (Erişim: 14.05.2016).

¹¹⁵ S. R. Johnson, *National Size and International Power: A Demographic Perspective on Hegemony*, in P. K. O'Brien and A. Clesse (Eds.), *Two Hegemonies: Britain 1846-1914 and the United States 1941-2001*, Aldershot: Ashgate, 2002, p.338; F. Crouzet, *Mercantilism, War and the Rise of British Power*, in P. O'Brien and A. Clesse (eds.), *Two Hegemonies, Britain 1846-1914 and the United States 1941-2001*, Aldershot: Ashgate, 2002, p.77; P.K. O'Brien, *The Pax Britannica and American Hegemony: Precedent, Antecedent or Just*

hâkimiyeti ele geçiren İngiltere’de, o dönemde Londra zaman içerisinde âdeta dünyanın finans merkezî konumuna yükselmiştir.

İngiltere’nin 13. yüzyıldan itibaren uzun bir süreç içerisinde devlet mekanizmasının demokratik bir zemine oturması ve liberal bir ekonomik sisteme sahip olması, İngiltere’nin dünyada bir cazibe merkezî haline dönüşmesine katkı sağlamıştır. Dolayısıyla İngiltere’nin hegemonya mücadelesinde başarıya ulaşmasının nedenleri arasında ideolojik gücünü de vurgulamak önemlidir. Aynı zamanda İngilizce dilinin tüm dünyada yaygın bir şekilde o dönemden itibaren kullanılmaya başlaması da, kültürel gücünün varlığının ve etkisinin bir işaretidir.

Wallerstein’a göre, 1945 ile 1990 arası süreç ABD’nin hegemonyasının küresel ölçekte kabul gördüğü dönemdir. İki dünya savaşı sonrasında dünya liderliğini ele geçiren ABD, özellikle ekonomi ve finans sektörlerinde merkez konuma gelebilmek için farklı stratejiler üretmiştir. Bugünkü küresel finans sisteminin oluşumu, İkinci Dünya Savaşı sonrasına dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı’nın galip Batılı Devletleri yeni bir küresel finans sisteminin kurulması için ABD’nin Bretton Woods kasabasında toplanırlar. Bu toplantıda, bugünün dünya ekonomisini şekillendiren IMF ve Dünya Bankası kurulur. Böylece yeni bir sistemin temelleri atılır. Kurulan finans sistemi aslında basittir. Her ülke kendi parasını ABD dolarına endeksler, ABD doları da altına endekslenir. 1945 sonrası küresel finans sisteminin temelini bu basit denklem oluşturmaktadır. Bretton-Woods Konferansı sonrasında oluşturulan yeni dünya ekonomik sisteminde, ABD dolarının dünyanın birçok yerindeki ticaret ve finans sektörlerinde temel alınması sayesinde, ABD küresel çaptaki ekonomik sistemin kontrolünü elinde bulundurmayı başarmıştır.

Aslında 1950 ve 1960’lar, yüksek kâr getiren ürünler ve öncü sanayiler olmak üzere bir bütün olarak dünya-sisteminde üretim artışlarının yaşandığı yıllardır. Dönem içinde SSCB ve ABD temkinli politikalar izlemiş ve iki blok da kendi içinde ticaret gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Sosyalist Blok’un ulusal sanayileşme politikaları bazı çevre ülkeler arasında kabul görmüş ve ithal ikameci dış ticaret stratejisi olarak uygulamaya konmuştur. Süreç içinde hem Amerika hem de SSCB tedbirli davranmış ve statükolarını koruyucu biçimde hareket etmiştir. SSCB meta zincirlerinden uzak kalmıştır. ABD’nin kurmaya çalıştığı askerî birlikler ise dünya

Another History? in P. K. O’Brien and A. Clesse (eds.), *Two Hegemonies: Britain 1846-1914 and the United States 1941-2001*, Aldershot: Ashgate, 2002, pp.12, 18; Koçak, a.g.e., pp.50-53; Gilpin, a.g.e., p.82.

ticaretinde Amerika kökenli çok uluslu şirketlerin hareket alanlarını genişletici etki göstermiştir.¹¹⁶

ABD'nin çevre ülkelerden enerji gibi ham madde ihtiyacını temin edebilmesinde uyguladığı stratejilerini irdelemenin, Dünya Sistemi Teorisi'ni anlamada faydalı olacağı değerlendirilmektedir. ABD'nin ham madde olarak enerjii sağlamada geliştirdiği stratejileri temelde şu şekildedir:¹¹⁷

- ABD'nin ihtiyaç duyduğu enerji, % 80'i ABD donanması tarafından kontrol edilen deniz yolları kanalıyla ulaştırılmaktadır.

- ABD, enerji ithalatının yaklaşık % 50'sini Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden sağlamaktadır. Bu durum, dünya petrol piyasalarında hâkimiyet kurmasına neden olmaktadır.

- Başarılı bir boru hatları projesi uygulamaktadır. Bu konuda yarı-çevre ülkeler ile ciddi işbirlikleri yapmaktadır.

- Enerji kaynaklarını çeşitlendirmede başarılıdır. Son dönemde kaya gazından enerji üretimi konusunda ciddi sonuçlar aldığı bilinmektedir.

- Enerji kaynağı sağlayan ülkelerin istikrarının sağlanması ve enerji fiyatlarının kontrol edilebilmesi yönünde Afrika ve Orta Doğu ülkeleri ile etkin bir dış politika izlemektedir.

ABD'nin yukarıdaki paragrafta açıklanan stratejileri irdelendiğinde, Dünya Sistemi Teorisi'ne göre hegemon olduğu kabul edilen ABD'nin;

- Enerji yollarını kontrol edebilmesini sağlayan güçlü bir askerî güce sahip olduğu,

- Enerji ithalatının yarısına yakınına gerçekleştirdiği Orta Doğu ve Afrika gibi çevre ülkeleri üzerinde politik bir hâkimiyet kurduğu, aynı zamanda eksen ülke niteliğindeki yarı-çevre ülkelerle de politik, ekonomik ve diğer alanlarda kayda değer ilişkiler ve ortaklıklar geliştirdiği,

- Enerji kaynaklarını çeşitlendirme konusunda bilimsel ve teknolojik yönden çalışmalar yaparak önemli neticeler aldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Görüldüğü üzere, Wallerstein tarafından tarihsel süreçte yapılan araştırma dikkate alındığında, her üç ülkenin de (Hollanda, İngiltere ve ABD) kendi

¹¹⁶ Filiz Elmas, Modern Dünya-Sistemi Analizi ve Dış Ticaret, Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt: 23, Özel Sayı, Ankara, s.152.

¹¹⁷ R.Kutay Karaca, Çin'in Değişen Enerji Stratejisinin Dış Politikasına Etkileri (1990-2010), **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 9, Sayı 33, Bahar 2012, ss.93-118.

hegemonyalarını kurmak ve sürdürülebilmek için kullandıkları parametreler birbirlerinden farklılık arz etmektedir.

Wallerstein tarafından tarihsel süreç boyunca hegemon olmuş Hollanda, İngiltere ve ABD'nin esas aldıkları parametreler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Tablo-12, söz konusu devletlerin tarihi süreç içerisinde hegemonik güçlerini küresel anlamda kurup devam ettirebilmeleri için temel aldıkları parametrelerin bir analizini sunmaktadır.

Tablo-12 Dünya Sistemi Kuramı'na Göre Hegemon Devletlerin Esas Aldıkları Hegemonya Parametrelerinin Analizi¹¹⁸

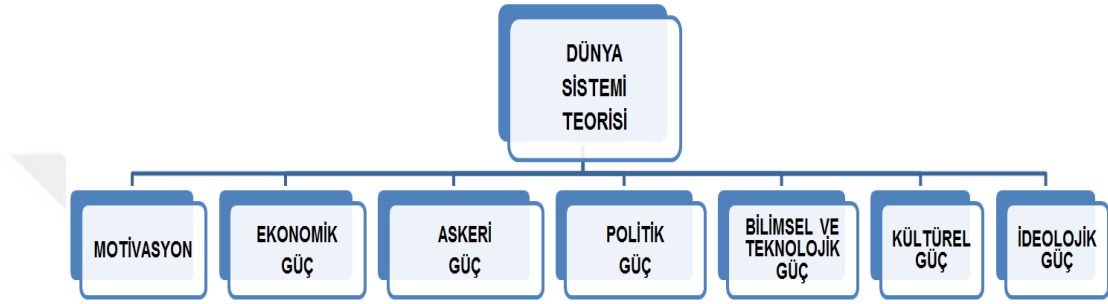
	Hollanda	İngiltere	ABD
Motivasyon	✓	✓	✓
Ekonomik Güç	✓	✓	✓
Askerî Güç	✓	✓	✓
Politik Güç	✓	✓	✓
Bilimsel ve Teknolojik Güç	✓	✓	✓
Kültürel Güç		✓	✓
İdeolojik Güç		✓	✓
Coğrafi Güç			
Demografik Güç			

Tablo-12 incelendiğinde, Hollanda'nın esas aldığı hegemonya parametreleri arasında kültürel ve ideolojik güç yer almazken; İngiltere ve ABD'nin hegemonya dönemlerinde ise bu iki parametrenin de yer aldığı görülmektedir. Neticede, Tablo-12'de de görüldüğü üzere, tezin ikinci varsayımı ile uyumlu bir şekilde

¹¹⁸ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

hegemonya parametreleri tarihi süreçte sürekli bir değişim yaşamıştır. Tablo-12, bu varsayımı ispat eder bir nitelik taşımaktadır.

Dünya Sistemi Teorisi'nin hegemonya parametrelerini özetlemek gerekirse, temel parametrelerin en başta ekonomik güç olmak üzere motivasyon, bilimsel ve teknolojik güç, politik güç, askerî güç, ideolojik güç ve kültürel güç olduğunu ifade etmek mümkündür. Dünya Sistemi Teorisi'nin temel aldığı söz konusu güç parametreleri Şekil-6'da sunulmuştur.



Şekil-6 Dünya Sistemi Kuramı'nın Temel Hegemonya Parametreleri¹¹⁹

Daha önceki birinci bölümde; hegemonya ve strateji arasındaki ilişki detaylı bir şekilde açıklanmış, hegemon devletin kendi küresel hâkimiyetini kurmak ve devam ettirebilmek amacıyla strateji ürettiği vurgulanmıştır. Wallerstein'ın Dünya Sistemi Kuramı'na göre özellikleri açıklanan tipik bir hegemon devletin stratejisi ise bu kapsamda aşağıdaki Şekil-7'de açıklanmaktadır. Şekil-7, Dünya Sistemi Teorisi'ne göre hegemon bir devletin stratejisini ortaya koymaya çalışmaktadır.

¹¹⁹ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.



Şekil-7 Dünya Sistemi Teorisi'ne Göre Tipik Bir Hegemon Devletin Stratejisi¹²⁰

Daha önce tezin birinci bölümünde detayları ile açıklandığı gibi, hegemon devletin hedefi ile kaynakları arasında bir uyum olmalıdır. Hegemonya kurma idealinde olan bir devletin öncelikle yeterli olabilecek kaynaklara (parametrelere) sahip olması gerekir. Yeterli kaynaklara sahip olamayan bir devletin hegemonya

¹²⁰ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

ideali de hayâlden öteye geçemeyecektir. Bu bakımdan, ulaşılabilir hedefler koymak önemlidir. Hegemonya adayı devletin küresel çapta bir hegemonya idealine ulaşabilmesinde kaynaklarının yeterli olması kadar hegemonya hedefine nasıl ulaşabileceği de kritiktir. Daha önce de vurgulandığı gibi, stratejinin başarısında kritik nokta eldeki kaynaklarla (güç parametreleri) hedefe nasıl ulaşılabiliridir. Bu noktada asıl farkı yaratan ve etkili olan da yol ve yöntem, diğer bir deyişle uygulanacak metottur. Bundan dolayı, yukarıdaki Şekil-7’de de Dünya Sistemi Kuramı’na göre tipik bir hegemon devletin uygulaması gereken yol/yöntemler özellikle detaylı bir şekilde sunulmuştur.

2.1.2. Hegemonik İstikrar Teorisi (Hegemonic Stability Theory)

Hegemonik İstikrar Teorisi (HİT), Uluslararası Politik Ekonomi (UPE) bilimi alanında çalışma ve araştırmalar yapan Charles Poor Kindleberger tarafından 1970’li yıllarda “*The World in Depression 1929-1939*”¹²¹ adlı eseriyle ortaya konulan bir kuramdır. HİT’nin geliştirilmesine fikirleriyle katkı sağlayan diğer bilim insanları ise Robert O. Keohane, Duncan Snidal, Stephen D. Krasner, David A. Lake ve Robert Gilpin gibi isimlerdir. Bu kısımda HİT’nin hegemonya kavramına bakış açısı ve hangi parametreleri esas aldığı üzerine araştırma yapılırken, anılan bilim insanlarının fikirlerine yeri geldikçe başvurulacaktır.

Kindleberger, “The World in Depression 1929-1939” başlıklı eserinde Britanya’nın 1929 yılında meydana gelen dünya ekonomik krizinde bu krizi önleme konusunda istekli olmakla birlikte yeterli ekonomik gücünün bulunmadığını, küresel çapta başka bir devletin de bu krizi önleyebilecek yeterli motivasyona sahip olmamasından dolayı krizin başarılı bir şekilde üstesinden gelinemediğini anlatmaktadır. Bundan dolayı Kindleberger, 1929 dünya ekonomik bunalımının başarılı bir şekilde atlatılamamasının temel nedeni olarak uluslararası alanda ekonomiyi yönlendirebilecek ve bunalımı söndürebilecek başat bir lider devletin olmamasından kaynaklandığı sonucuna ulaşmaktadır. Bu nedenle, HİT’ne göre hegemon devletin her şeyden önce küresel çapta *güçlü bir ekonomiye* sahip olması gerektiği çıkarımı yapılabilir.

Kindleberger’ın aynı eseri incelenmeye devam edildiğinde, 1929 yılında dünyada meydana gelen ekonomik krizin önlenmesi için Britanya’nın ekonomik

¹²¹ Charles P. Kindleberger, *The World in Depression 1929-1939*, University of California Press, London, 1973.

gücünün yeterli olmadığını, ABD'nin ise yeterli ekonomik gücü olmasına rağmen krizin önlenmesi konusunda istekli davranmadığı açıklanmaktadır. Kindleberger'e göre eğer ABD istekli davranıyorsa, ekonomik kriz kısa zamanda atlatılabilecekti.¹²² Burada dikkati çeken nokta, uluslararası düzenin sağlanmasına liderlik yapacak devletin sadece gerekli ekonomik güç parametresine sahip olmasının yeterli olmadığını, bununla birlikte dünya düzenine liderlik yapması için en önemli koşullardan birinin de bu başat liderliği yapabilmek için gerekli istek, azim ve kararlılığa da sahip olması gerektiğidir. Bu yönüyle de HİT perspektifinden bir hegemon devlet için *motivasyonun* olmazsa olmaz bir parametre olduğu iddia edilebilir.

HİT paradigmasıyla tek bir hegemon gücün uluslararası alanda mevcudiyeti önemlidir. HİT'ne göre, küresel seviyede ekonomik sistemin bir düzen ve istikrar içerisinde yürüebilmesi için *tek bir hegemon devletin* olması zorunludur. Aksi takdirde, küresel seviyede bir istikrar ve düzenden bahsetmek söz konusu olamaz. Diğer bir deyişle HİT, uluslararası sistemin istikrarlı bir şekilde kurulabilmesi ve sürdürülebilirliği için mutlaka tek bir hegemonun varlığını temel ölçüt olarak şart koşmaktadır.¹²³ Bu bağlamda, tek bir hegemon devlet gerektiğinde ekonomik krizlere hızlı ve etkin bir şekilde müdahale edebilecek ve krizler bir an evvel önlenebilecek, böylelikle de küresel istikrarın devamlılığı sağlanabilecektir.

HİT, uluslararası yapının anarşik olduğunu kabul etmekle birlikte, bu anarşik yapının hâkim bir güç sayesinde kontrol altında tutulabileceğini ve istikrara kavuşturulabileceğini savunmaktadır. Bu nedenle HİT, uluslararası düzen ve istikrar için bir liderin varlığına ihtiyaç duyulduğunu şart koşmaktadır.

HİT'nin; uluslararası ortamın anarşik olduğunu ve devletler arasındaki ilişkilerin güç-çıkarcı merkezli işlediğini kabul etmekle klasik realist bir bakış açısına, hegemon ile diğer devletler arasında karşılıklı bağımlılık seviyesinde işbirliklerini

¹²² Charles P. Kindleberger, Hierarchy versus Initial Cooperation, *International Organization*, Vol.40, No. 4, Autumn 1986, p.841; Charles P. Kindleberger, *The World in Depression, 1929-1939*, Penguin Books, England, 1987, pp.28, 290-305; Kindleberger, 1973, a.g.e., p.305.

¹²³ HİT'nin savunduğu görüşlerin tam tersine geliştirilmiş uluslararası ilişkiler teorileri de mevcuttur. Örneğin, bunlardan biri "*Uluslararası Rejim Kuramı*"dır. Uluslararası Rejim Kuramı; uluslararası ortamda hegemon bir iktidarın olmadığı ya da henüz öne çıkamadığı ve dolayısıyla da devletleri işbirliğine ikna edici bir gücün bulunmadığı bir yapıda, uluslararası düzenin ve ülkeler arasındaki karşılıklı işbirliği ve pozitif etkileşimin nasıl mümkün kılınabileceğini araştırmaktadır.

teşvik etmesinden dolayı da aynı zamanda liberalist ve hatta neoliberalist bir bakış açısına sahip olduğu iddia edilebilir.¹²⁴

HİT, analiz birimi olarak devleti; analiz seviyesi olarak ise uluslararası sistemi esas almaktadır. HİT, aktör olarak devletler ile ulusüstü ve hükümetler arası örgütler arasındaki ilişkileri incelemektedir. HİT'nin merkezinde hâkim güç odaklı karmaşık ya da çok yönlü karşılıklı ilişkiler ağı vardır.

HİT, uluslararası politikada güçlü baskın bir aktörün varlığının uluslararası sistemde bütün devletler için kolektif olarak arzulan bir durum olduğunu ve böyle bir aktörün mevcudiyetinin uluslararası politikada ve ekonomide daha fazla işbirliğine yol açtığını kabul etmektedir.¹²⁵

HİT'ne göre hegemon devlet, küresel çapta liberal bir ekonomik düzenin kurulması için girişimlerde bulunur. Liberal ekonomik sistemin kurulması neticesinde oluşturulan küresel ortamda, hegemon ile diğer devletler arasında sürekli geliştirilen bir kazanç döngüsü kurulur. Bu döngü fasit daire döngüsü şeklinde değil, tam aksine doğurgan bir döngüyü tetiklemektedir. Bu bağlamda ittifaklar, paktlar ve ortak pazarlar kurularak ekonomik alandaki ilişkiler ağı kuvvetlendirilir. Bu sayede uluslararası ortamın düzen ve istikrara kavuşturulabileceği kabul edilmektedir.

HİT'nin, UPE içindeki üç temel düşünce okulunda hemen hemen eş zamanlı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Kindleberger'in liberal açıklaması, küresel ekonomik yönetimde bedavacılık probleminin varlığından dolayı *kamu mallarının*¹²⁶ sağlanması için hegemonik gücün gerekli olacağına dayanmaktadır. Liberal kurumsalcılar, "rejim" olarak adlandırılan uluslararası işbirliği alışkanlığını harekete geçiren ve dünya ekonomisinde belli dönemlerde ortaya çıkan hegemonik liderleri kabul etmektedirler. Tarihte serbest ticaret rejimi ve altın standardının İngiltere hegemonyası altında bir ölçüde geliştiği söylenebilir. Benzer biçimde, Amerikan hegemonyası altında da Bretton Woods anlaşması, tarife ve ticaret düzenlemeleri,

¹²⁴ HİT'nin, realist paradigma açısından mı yoksa liberal paradigma açısından mı ele alınıp incelenmesi gerektiği açık olmadığından dolayı, uluslararası ilişkiler alanında bu yönüyle eleştirilmektedir.

¹²⁵ Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1984, p.34; Duncan Snidal, *The Limits of Hegemonic Stability Theory*, International Organization, Vol. 39, No:4, Autumn 1985, p.579.

¹²⁶ *Küresel kamu mallarını*, küresel topluma fayda sağlayan, herkes tarafından elde edilebilen ve küresel toplumca finanse edilebilen mallar olarak tanımlamak mümkündür. İleriki kısımlarda bu konuya daha detaylı yer verilecektir. Bkz. Murat Pehlivan, *Küresel Kamu Malları ve Finansmanı*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Maliye Programı, İzmir, 2010, s.2. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).

OECD vb. kurumların yaratılmasının daha bilinçli bir süreçte gerçekleştiği görülmektedir.¹²⁷

HİT'nin benimsediği paradigmaya göre, uluslararası ekonomik sistemin hegemonik devlet yapıları ile tarihte ortaya çıkması iki defa gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki Napolyon Savaşlarından sonra ortaya çıkan ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam eden Britanya dönemi, ikincisi ise ABD tarafından oluşturulmuş ekonomik düzen ve istikrar ortamıdır.

Britanya döneminde küresel boyutta sağlanan hegemonik istikrar; liberal ekonomik yapıyı ve işleyişi özümsemiş bir orta tabaka sınıfın ortaya çıkması, ekonomik yönden gelişmiş devletler tarafından liberal ekonominin kendilerine sağladığı kazanımlar sayesinde liberal ekonomik yapının o dönemde temsilcisi olarak görülen Britanya'nın bir cazibe merkezî olması ve aynı zamanda başat liderliğinin diğer devletler tarafından kabul edilmesi, liberal düzenden kazançlar sağlayan devletlerin gümrük duvarlarını azaltarak diğerlerine kapılarını açmaları sonucunda kurulmuştur.

ABD'nin hegemonik üstünlüğünü İkinci Dünya Savaşı'ndan galip gelmesi sonucunda kurduğu süreçte ise; GATT rejimi ve IMF gibi kurumlar ile diğer örgütler yoluyla liberal ekonomik sistemi dünyada yaygınlaştırmayı, ticarete ortak malların kullanılmasını teşvik etmeyi, doların dünyada ticaret ve finans alanlarında diğer devletler tarafından kullanılmasını yaygınlaştırmayı ve teşvik etmeyi, Bretton Woods Konferansı sonrasında ABD dolarının ticaret ve finans gibi birçok alanlarda geçerli bir para birimi olarak kullanılmasını yaygınlaştırmayı başarabilmiştir.

Görüldüğü üzere, HİT'ne göre hegemonik üstünlüğü kurduğu kabul edilen Britanya ve ABD'nin temel hegemonya parametresi ekonomik güç merkezlidir. Britanya ve ABD'nin hegemonya dönemlerinde, her iki devletin de askerî güç parametrelerinin en üstün seviyede oldukları görülmektedir. Ancak her iki devletin de diğerleri üzerinde asıl etkilerinin ekonomi odaklı olduğunu ifade etmek yerinde bir tespit olacaktır.

Kindleberger'e göre bu teori, kamu malının istikrarlı bir biçimde sağlanması için uluslararası topluluğun liderlik temelinde örgütlenmesinin gerektiğini

¹²⁷ Servet Akyol ve Süleyman Ulutürk, Küresel Kamu Malları: Hegemonya ve İstikrarın Küresel Ekonomi Politikası, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (13), 2007, s.71.

vurgulamaktadır. Böyle bir örgütlenme sağlanmadığında ise, istikrar sağlayıcısı olmayan bir sistem ortaya çıkabilecektir. Bu ise dengesiz ya da istikrarsız bir dünya düzeninin meydana gelmesine neden olabilecektir. HİT temel olarak, uluslararası siyasette güçlü, baskın bir aktörün, sistemde tüm devletler için kolektif olarak arzu edilen sonuçlara ulaşmak amacıyla liderlik yapması biçiminde de tanımlanmaktadır.¹²⁸

Kindleberger, küresel çapta bir istikrar ve düzen ortamının sürdürülebilmesi için *kamu mallarının* hegemon tarafından sağlanması gerektiğinin altını çizmektedir. Liberal ekonomik ortamın oluşturulması ve devam ettirilmesi ise uzun vadede hegemonun girişimleri sonucunda başarıya ulaşabilir. Bu nedenle, Kindleberger'e göre uzun vadede oluşturulması oldukça zor olan küresel ekonomik sistemin kurulabilmesi için askerî ve politik güç kaynaklarına da ihtiyaç duyulur ve gerektiğinde başvurulmalıdır. Hegemonun gerek askerî gerekse politik kapasitesi ve yetenekleri sayesinde uluslararası ekonominin kural, norm ve yasalarına uyulması sağlanabilir.

Kindleberger'e göre hegemonun görevi, kamu mallarının istikrarlı bir biçimde işleyişini sağlamaktır. Burada kamu malları ile ifade edilen kavram ulusal ya da küresel seviyede olabilir. Ancak hegemonun uluslararası alandaki faaliyetleri ve görevleri yönüyle incelendiğinde, daha çok küresel kamusal mallarının istikrarlı bir şekilde hegemonun liderliğinde kurulan mekanizmalarla akışının güvenilir bir şekilde sağlanması kastedilmektedir.

“Küresel kamu malları” kavramı ekonomi biliminin inceleme konusu olmakla birlikte, HİT kapsamında Kindleberger tarafından öneminin vurgulanması sebebiyle kısaca incelenmesinde fayda görülmüştür.

Fevzi Rifat Ortaç küresel kamu malı kavramını, “Dünya üzerindeki bütün bireyler (şu anda yaşayanlar, bireyler ve gelecek kuşaklar) tarafından elde edilebilen, tüketiminde rekabetin ve kısıtlamanın bulunmadığı, herkesin yararlanabildiği ve finansmanının global olarak sağlandığı faydalar” olarak tanımlamaktadır.¹²⁹

¹²⁸ I. Grunberg, *Exploring the 'Myth' of Hegemonic Stability*, International Organization, 44 (4), 1990, p.431.

¹²⁹ Fevzi Rifat Ortaç, *Global Kamu Malları ve Finansmanı*, Gazi Kitabevi, 1.Baskı, Ankara, 2004, s.15.

Küreselleşme ile küresel kamu mallarının dağıtılması arasında sıkı bir bağ vardır. Günümüzde teknoloji, finans, ticaret, haberleşme, ulaşım ve ulaştırma gibi daha birçok alandaki hızlı gelişmeler sayesinde dünya küçülerek âdeta bir köy haline dönüşmektedir. Giderek küreselleşen dünyada da kamu mallarına ulaşmak ve aynı zamanda bu küresel kamu mallarının adil ve eşit bir şekilde paylaşılması hem önemli hem de devletler arasında çatışma ve huzursuzlukların çıkmaması adına kritiktir. Diğer bir deyişle, küreselleşmenin başarılı bir şekilde yönetilmesi ve devamlılığı esasen küresel kamu mallarının sağlanmasına ve adaletli bir şekilde dağıtılmasına bağlıdır. HİT'ne göre, işte tam da burada bu malların dağıtılması için bir düzenin oluşturulması ve adil olarak dağıtılması noktasında başat bir lidere ihtiyaç duyulmaktadır.

Hegemonya kavramının irdelenip detayları ile araştırıldığı tezin birinci bölümünde, hegemonyanın özünde “rıza” ve “ikna”nın olduğu vurgulanmıştı. İşte küresel kamu mallarının sağlanıp paylaşılması noktasında, bu malları sağlayabilen ve adil bir düzen içerisinde dağıtabilen bir devletin hegemonik liderliğinin diğer devletler ve güçler tarafından da ikna ve rıza yoluyla kabul edilmesi kolaylaşır. Hegemonun meşruiyeti¹³⁰ de bu sayede, uluslararası alanda kamu mallarının adil ve istikrarlı akışını sağlayabildiği müddetçe sorgulanmaz, meşru kabul edilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD'nin liderliğinde kurulan IMF, Dünya Bankası ve DTÖ gibi uluslararası ekonomi örgütleri, ABD'nin küresel düzendeki amaçlarını gerçekleştirebilmesinde büyük destek sağlamıştır. Bu örgütler sayesinde devletlerin kendi mallarını dünya pazarlarına açmaları teşvik edilmiş, kendi ekonomilerini liberalleştirmelerini tetiklemiş ve kazançlar sağlamalarına aracılık etmiştir. Aynı zamanda ABD, diğer devletlerin küresel kamu mallarından özgür ve adil bir şekilde yararlanabilmeleri için farklı alanlarda yapılan çalışmalara öncülük yapmıştır. Örneğin AIDS virüsünün küresel toplumu ciddi bir biçimde rahatsız etmeye başladığı dönemde gerek ABD'nin öncülüğünde kurulan yardım kuruluşları, gerek AIDS virüsüne karşı etkili olabilecek ilaç ve tıbbi destekler konusunda yapılan araştırmaların neticeleri tüm devletler ile paylaşılmış, insanlığın faydasına sunulmaya çalışılmıştır. Netice olarak, kendi millî kazançlarının yanı sıra küresel kamu mallarından da fayda sağlayabilen devletler, böyle bir düzen ve istikrar ortamının kurulmasına liderlik yapan ABD'nin hegemon gücüne “ikna” olmuşlar ve

¹³⁰ Tezin birinci bölümünde hegemonya ile meşruiyet kavramları arasındaki ilişki irdelenmişti. Birinci bölümde de vurgulanan düşünceye paralel olarak, rıza ve memnuniyetin oluştuğu ortamda hegemonun faaliyetlerinin meşru olup olmadığı sorgulanmaz.

“rıza” göstermişler, hegemon devletin politikalarının âdeta savunucusu ve destekçisi olmuşlardır.

Oliver Morrisey, Willem te Velde Dirk ve Adrian Hewitt; küresel kamu mallarını çevre, sağlık, bilgi, güvenlik-barış ve yönetim sektörleri kapsamı içerisinde tanımlamaktadırlar. Bu bağlamda, küresel kamu mallarının sektör temelli sınıflandırması Tablo-13'te sunulmuştur.

Tablo-13 Küresel Kamu Mallarının Sektörel Sınıflandırılmasına İlişkin Örnekler¹³¹

Sektör	Kapsam	Temel Faaliyetler	Tamamlayıcı Faaliyetler
Çevre	Küresel	Araştırma ve Emisyonları Azaltma	Regülasyonlar ve Vergisel Teşvikler
	Ulusal	Doğal Kaynakların Korunması	Çevresel Eğitim
Sağlık	Küresel	Hastalıkların Yok Edilmesi	Aşı Dağıtım Sistemleri Oluşturulması
	Ulusal	Koruyucu Sağlık Hizmetleri	Sağlık Sistemi
Bilgi	Küresel	İhtisaslaşmış Araştırma Merkezleri	İnternet Altyapısı
	Ulusal	Eğitim Hizmetleri	Eğitim Altyapısı
Güvenlik Barış	Küresel	Uyuşmazlıkların Önlenmesi	Uyuşmazlıkları Yönetecek Kurumların İnşası
	Ulusal	Suçun Azaltılması	Güvenliğin Sağlanması
Yönetişim	Küresel	Çok Uluslu Kurumlar	Yerel Sivil Toplumun Güçlendirilmesi
	Ulusal	İyi Yönetim	Sivil Hizmetler Reformu

¹³¹ Oliver Morrisey vd., *Defining International Public Goods: Conceptual Issues* içinde Marco Ferroni and Ashoka Mody, *International Public Goods: Incentives, Measurement and, Financing*, Kluwer Academic Publishers, The Netherlands, 2002, p.41.

Tablo-13'ten de anlaşılacağı üzere, kamu malları küresel ve ulusal boyutta olabilmektedir. Herhangi bir kamu malı ülke sınırları içerisinde kalıyor, komşu ülkelere ve tüm dünyaya yayılmıyorsa bu durumda bu kamu malı ulusal ölçekte bir kamu malıdır. Eğer bir kamu malı tüm dünya insanlığının fayda ve hizmetine sunularak kullanılıyorsa, bu malı “küresel kamu malı” olarak tanımlamak doğru olacaktır. Örneğin ülke sınırları içerisinde salgın hastalıklar konusunda yoğun çalışmalar yapılıyor ve bu çalışmaların faydası sadece o ülke içerisinde yaşayan halkın hizmetine ve faydasına sunuluyorsa, bu durumda bu fayda “ulusal kamu malı” olarak nitelendirilebilir. Ancak salgın hastalıklar konusunda dünya çapında farklı seviyede ve fonksiyonlarda kurumlar kuruluyor, araştırmalar yapılıyor, Dünya Sağlık Örgütü gibi uluslararası ölçekteki kuruluşlar harekete geçirilerek yapılan çabaların ve bilimsel araştırmaların tümü evrensel boyutta tüm insanlığa fayda sağlıyorsa, bu durumda bu sağlanan hizmet ve faydalar “küresel kamu malı” olarak adlandırılabilir. Bu örnekleri sadece sağlık alanı ile değil geniş yelpazede çevre, bilgi, güvenlik ve yönetim gibi daha birçok alanlara yaymak mümkündür.

Bu tezin araştırma konusu hegemonya kavramı olduğundan dolayı, yukarıdaki Tablo-13'teki alanlar içerisinde daha çok küresel seviyedeki kamu malları ile ilgilenilmektedir. Bu çerçevede, küresel kamu malları konusundaki temel faaliyet alanlarına farklı sektörlerde şu örnekler verilebilir: Tüm insanlık için önemi gün geçtikçe artan hava kirliliği konusunda emisyonları azaltma ve ozon tabakasının korunması için koruyucu tedbirlerin artırılması, tüm dünyayı tehdit eden günümüzdeki salgın hastalıklar konusunda araştırmaların yapılarak önleyici tedbirlerin alınması, internet ve haberleşme sistemleri gibi alanlarda gerekli araştırma merkezlerinin kurularak tüm devletler tarafından ihtiyaç duyulan altyapının kurulması, uyuşmazlıkların çatışmaya dönüşmeden önlenmesi için devletler arasında kural, norm ve esasların belirlenerek uluslararası seviyede kurum ve kuruluşların (AB, NATO gibi) tesis edilmesi gibi.

Duncan Snidal da, teoriyi kamu mallarının sağlanması ekseninde ele almaktadır. O'na göre HİT, bir hegemonik aktör tarafından kamu mallarının sağlanması ile ilgili bir düşüncedir.¹³² Snidal, küresel kamu mallarının uluslararası alanda başat bir devletin öncülüğünde organize edilerek adil bir şekilde dağıtılması görüşündedir.

¹³² Duncan Snidal, The Limits of Hegemonic Stability Theory, *International Organization*, Volume 39, Issue 4, Autumn 1985, p.481.

Kindleberger, sistemi istikrara kavuşturacak devletin sorumluluklarını şöyle sıralamıştır: Normal mallar için bir piyasa sağlamak, sermaye akışını sağlamak, finans sistemi tıkandığında likidite sağlamak, kur oranlarını düzenlemek ve ulusal mali politikaları koordine etmek.¹³³ Görüldüğü üzere, Kindleberger'ın hegemonya parametreleri arasında motivasyon ile askerî güç ve politik güç olmakla birlikte, *ekonomik güç parametresi* bunlar arasında daha öne çıkmaktadır.

Kamu mallarının sağlanması konusunun küresel boyutta ele alınması UPE'nin de araştırma alanına girmektedir. Ulusal seviyede kamu mallarının sağlanmasını küresel boyutta ele alırken "tümevarım metodu" ile HİT'nin hegemonyaya bakış açısı daha anlaşılır kılınabilir. Ulusal kamu mallarının sağlanmasında otorite hâlihazırdaki iktidardır ve ülke içerisinde üretilen malların akışının sürdürülebilirliğini devam ettirebilmek için ülke içerisinde istikrar ve düzen ortamının sağlanmasından sorumludur. HİT'ne göre uluslararası ortamda kamu mallarının akışının sağlanmasından ise başat lider olarak tanımlanan hegemon devlet sorumludur.

HİT hakkında incelemeleri ve fikirleri ile katkı sağlayan Robert Keohane de Kindleberger gibi, uluslararası ortamda ekonominin istikrar ve bir düzen içerisinde ahenkli döngüsünün sağlanabilmesi için mutlaka bir lidere gereksinim duyulduğunu vurgulamaktadır.¹³⁴ Keohane, hegemon merkezli kurulacak uluslararası istikrar ortamında, iki ya da çok taraflı işbirliklerinin önemine vurgu yapmaktadır. Nye ile birlikte geliştirdikleri "Karşılıklı Bağımlılık Teorisi" odağında da Keohane, ülkeler ve değişik güçler (uluslararası örgütler gibi) arasındaki işbirlikleri ve kurulan ittifaklar sayesinde kazan-kazan prensibine dayalı olarak devletlerin kendi ulusal menfaatlerini elde edebileceklerini ifade etmektedir.¹³⁵ Bu sayede de uluslararası ortamın anarşik olmaktan ziyade istikrarlı olacağını savunmaktadır. Keohane, bu şekilde geliştirilecek karmaşık ve karşılıklı ilişkiler ağı sayesinde evrensel bir barışın ve güvenlik ortamının da mümkün kılınabileceğini iddia etmektedir.

¹³³ Charles P. Kindleberger, *Dominance and Leadership in the International Economy: Exploitation, Public Goods, and Free Rides*, *International Studies Quarterly*, Vol. 25, No. 2, June 1981, p.247.

¹³⁴ Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Little, Brown and Company, Boston, Toronto, 1977, s. 11; Keohane, a.g.e. pp.18, 31, 39.

¹³⁵ Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye, *Güç ve Karşılıklı Bağımlılık*, Çev. Zana Çitak, Der. H. Williams, M. Wright and Tony Evans, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, pp.354, 362; Robert O. Keohane and Joseph Nye, *Interdependence in World Politics*, George Crane and Abba Amawi (eds.), *The Theoretical Evolution of International Political Economy*, Oxford University Press, New York, 1991, pp.122-132.

Keohane HİT'ni, deneysel olarak uluslararası ilişkilerde enerji, para ve ticaret alanlarına uygulayarak sınımış ve gücün salt anlamda toparlayıcı bir kavram olmadığını, devletin etkin olmaya çalıştığı alanın bağlamına göre farklılaştırılması gerektiğini vurgulamıştır.¹³⁶ Hegemon devletin kullanması gereken enstrümanlar, diğer bir deyişle hegemonya parametreleri ya da kaynakları, ulaşmayı hedeflediği ulusal çıkarlarına göre değişebilmektedir.

HİT'nin Keohane'a göre iki temel varsayımı vardır: İlk olarak dünya politikasında düzen tek bir baskın güç tarafından yaratılır. İkinci olarak düzenin devamı ve korunması bu hegemonyanın devamına bağlıdır.¹³⁷ Keohane için uluslararası düzenin ve istikrar ortamının yaratılmasında, aynı zamanda bu durumun devamlılığının sağlanmasında mutlak tek bir hâkim gücün varlığı olmazsa olmaz bir ölçüttür.

Keohane de Kindleberger gibi HİT kapsamında *ekonomi alanında* kurulan üstünlüğün belirleyici bir parametre olduğuna vurgu yapmaktadır. Keohane, ekonomi merkezli kurulacak/kurulan bir küresel hâkimiyetin alt unsurlarını işaret etmektedir.

Keohane'e göre hegemon "Ham maddeler üzerinde, sermaye kaynakları üzerinde, piyasalar üzerinde ve yüksek katma değerle üretilen mallar üzerinde kontrolü olan güçtür".¹³⁸ Dolayısıyla Keohane, küresel hegemonyanın temel parametresinin ekonomi olduğunu vurgulamaktadır.

Hegemon devletin diğerleri üzerindeki üstünlüğü özellikle ekonominin alt unsurları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar finans, ticaret ve önemli teknolojilerdir. Bu alanlardaki üstünlüğünü ve liderliğini karşılıklı bağımlılık prensibiyle geliştirip etki ve kontrol alanını genişleten hegemon devlet, diğerleri üzerinde bir memnuniyet ve rıza etkisi oluşturur, dostlarını ya da kendisine sempati duyan devletleri kendi hegemonyası konusunda ikna etmeye çalışır. Tezin "Kavramsal Çerçeve" başlıklı birinci bölümünde de ele alınan "karşı hegemon"a ve diğer düşman ya da rakip devletlere yönelik ise ekonomik yaptırımlar, ekonomik kısıtlamalar ve ambargo gibi yöntemler kullanarak zorlama yoluna başvurulabilir.

¹³⁶ Robert W. Cox, *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making of History*, New York, Columbia University Press, 1987, p.401.

¹³⁷ Keohane, a.g.e., p.31.

¹³⁸ Keohane, a.g.e., p.32.

David A. Lake ise teoriyi farklı bir biçimde ele almakta ve onun analitik olarak iki ayrı teoriden oluşan bir araştırma programı olduğunu söylemektedir.¹³⁹ Bu iki ayrı teorinin ilki liderlik teorisi iken ikincisi hegemonya teorisidir. Liderlik teorisi, uluslararası istikrarın üretimine odaklanmakta ve kamu malları teorisi üzerine inşa edilmektedir. Hegemonya teorisi ise, uluslararası iktisadi serbestliğin biçimlerini açıklamayı amaçlamaktadır.¹⁴⁰

Lake'in HİT'ne yönelik yukarıdaki fikirlerinden yola çıkılarak uluslararası ortamda düzen ve istikrarın sağlanabilmesi için üstün konumda tek bir lider devletin varlığını önemseydiği ve aynı zamanda bunu temel bir ölçüt olarak kabul ettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Lake; küresel seviyede ekonomik istikrarın sağlanabildiği, kamu mallarının serbest bir şekilde ülkeler tarafından kullanılabilirdiği ve aynı zamanda bu malların gerektiğinde adil bir şekilde dağıtılabildiği, sermaye hareketlerinin serbest olduğu, ticaret ve finans gibi ekonominin birçok alt unsurlarında liberal prensiplerin hayata geçirilebildiği, devletler arasında ekonomik ilişkilerin serbestçe yapılabildiği ve hatta karşılıklı ilişkilerin bağımlılık seviyesinde geliştirilebildiği, uluslararası güven, istikrar ve düzen ortamının sağlanabilmesi için mutlaka küresel ölçekte başat bir liderin olması gerektiğinin altını çizmektedir.¹⁴¹

HİT'ne göre serbest uluslararası ticaret sisteminin varlığı önemli olmakla birlikte, bunun devam ettirilebilmesi için ekonomik girişimlerin mi yoksa askerî girişimlerin mi daha etkili olduğunun araştırılması önemlidir. Stephen Krasner, hegemon devlet ile zayıf güçteki devletler arasında büyük asimetrik farklılıklar olduğunda, hegemonun askerî gücünü kullanarak serbest ticaret akışının tekrar açılabileceğini belirtmektedir. Ancak Krasner, ekonomik politikaların değiştirilmesinde askerî gücün etkisiz olacağını altını çizmektedir.¹⁴² Krasner, serbest ticaret yapısının oluşturulabilmesi için hegemon devletin ekonomik kaynaklarını kullanmasının en iyi yöntem olacağını belirtmektedir.¹⁴³

¹³⁹ David A. Lake, Leadership, Hegemony, and the International Economy: Naked Emperor or Tattered Monarch with Potential?, *International Studies Quarterly*, 37, 1993, p.460.

¹⁴⁰ Zafer Öztürk, Hegemonik İstikrar Teorisi Çerçevesinde Dünya Ekonomisinin Yeniden Şekillendirilmesi ve Türkiye'nin Bu Süreçteki Yeri ve Katkısı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı, İstanbul, 2011, s.62 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

¹⁴¹ Jeffrey A. Frieden ve David A. Lake, *International Political Economy Perspectives on Global Power and Wealth*, 4. B., London and New York, Routledge, 2000, p.10, 12; David A. Lake, American Hegemony and the Future of East-West Relations, *International Studies Perspectives*, Vol. 7, No 1, 2006, p.25.; Lake, 1993, a.g.e., p.460.

¹⁴² Stephen D Krasner, State Power and the Structure of International Trade, *World Politics* 28, 2 (April), 1976, p.322.

¹⁴³ Krasner, a.g.e., pp.322-323.

Krasner'e göre hegemon, büyük ekonomik gücü sayesinde uluslararası alanda serbest ticaret sistemini kuracak, ülkelerin birbirleriyle serbest bir şekilde ekonomik ilişkilerini geliştirebilmeleri için uygun küresel ortamı hazırlayacaktır. Krasner, hegemon devletin asıl hegemonya parametresinin *ekonomik güç* temelli olduğunu savunmakla birlikte, tezin ikinci varsayımı ile paralel bir şekilde hegemonyanın kullandığı parametrelerin uluslararası ortamın durum ve şartlarına göre değişebileceğini, hegemonun bazı durumlarda askerî güç parametresine de başvurabileceğini belirtmektedir.

Krasner, serbest ticaret ortamının kurulması sayesinde çatışmaların önlenebileceğini, böylece küresel istikrar ve düzenin sağlanabileceğini öne sürmüştür. Krasner, vardığı sonuçları doğrulayabilmek için İngiltere ve akabinde de ABD'nin hegemonik gücünün kaynaklarını araştırmıştır. Bu bağlamda, her iki devletin hegemonyalarını kurdukları dönemlerin ekonomik yapılarını araştırmıştır. Krasner söz konusu araştırmalarında, İngiltere ve ABD'nin hegemonik lider oldukları dönemlerdeki ekonomi alanındaki tarife düzeylerini, bölgesel ticaret ortaklarını, ticaret paylarını ve devletler arasındaki gücün dağılımını incelemiştir.

Nye, HİT kuramcılarının askerî, ekonomik güç ve hegemonya arasındaki nedensel ilişkileri ayrıntılarıyla açıklamada genelde başarısız olduğunu söylemektedir.¹⁴⁴ Kindleberger ise, HİT'nin temellerini açıklarken "hegemon" kavramından daha çok "lider" kavramını tercih ettiğini, bunun sebebinin ise hegemonun baskı yapmaya daha istekli bir kavram olmasından kaynaklandığını açıklamaktadır. Ancak klasik realist bakış açısıyla HİT, askerî gücün kullanılmasını da önermektedir. Bu askerî gücün kimlere karşı, nasıl ve hangi dereceye kadar kullanılması gerektiği ise HİT'de açıklanmamaktadır.

HİT, küresel kamu mallarının arzının nasıl sürdürülebileceği konusunda yeterli bir açıklama sağlamamaktadır.¹⁴⁵ Küresel kamu mallarının akışının nasıl adil bir şekilde dağıtılacağı, bu kamu mallarının güvenliğinin nasıl sağlanacağı, uyuşmazlıkların çözümünde askerî gücünü belli bir dereceye kadar kullanıp kullanmayacağı gibi hususlar eksik kalmaktadır.

HİT, aynı zamanda teorik, tarihsel ve siyasal yönlerden de eleştiriye uğramaktadır. Robert Gilpin teoriyi, bilimsel bir teori olmaktan ziyade belirli bir tarih

¹⁴⁴ Joseph .S. Nye, The Changing Nature of World Power, *Political Science Quarterly*, 105(2), 1990, p.188.

¹⁴⁵ S. Gill, *The Global Political Economy*, Harvester/Wheatsheaf, Hertfordshire, 1988, p.48.

okuması üzerine temellenen, sezgisel bir düşünce olarak nitelendirmektedir.¹⁴⁶ Kindleberger'ın 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nı konu edindiği meşhur kitabı ile geliştirilen HİT, hegemonyanın hangi parametrelerinin nasıl kullanılması konusunda net değildir. En çok öne çıkarıp vurguladığı parametre ise *ekonomik güç* ve bunun alt unsurlarıdır.

HİT'ne yönelik yukarıdaki eleştiriler göz önüne alındığında, bu teorinin anlaşılmasında zorluklar yaşanabileceği aşikârdır. Hegemonik bir devlet, yapılandırılmış organizasyonel bir sistem olarak düşünüldüğünde, bu sistemin stratejik planlaması yapılırken içinde bulunduğu ortamının politik, ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik, çevresel ve yasal açılardan incelenmesinin HİT'nin daha anlaşılır kılınabilmesi açısından fayda sağlayabileceği değerlendirilmektedir. Bu maksatla, aşağıda yapılan analiz ile en azından yukarıdaki eksikliklerin ortaya konulması ve giderilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, tipik bir hegemonun *PESTEL Analizine*¹⁴⁷ göre incelemesi Tablo-14'te sunulmuştur. Bu analiz yapılırken de, özellikle HİT perspektifinden hegemon devletin stratejik yapılanması göz önünde bulundurulmuştur.

¹⁴⁶ Robert Gilpin, *Global Political Economy*, Princeton University Press, New Jersey, 2001, p.93.

¹⁴⁷ *PESTEL Analizi*, bir organizasyonun, departmanın ya da ürünün stratejik planlaması yapılırken içinde bulunduğu pazarı ya da faaliyet gösterdiği çevreyi değerlendirmek için kullanılır. PESTEL Analizinde, araştırılacak olan organizasyon *Politik, Ekonomik, Sosyo-Kültürel, Teknolojik, Çevresel ve Yasal* faktörler bakımından incelenir. PESTEL, İngilizce'de Politik, Ekonomik, Sosyo-Kültürel, Teknolojik, Çevresel ve Yasal faktörlerin baş harflerinden oluşturulmuş bir analiz metodudur. Araştırılacak olan organizasyonun dışındaki faktörleri inceleyen bir analiz aracıdır. Daha fazla bilgi için bkz. <http://pestleanalysis.com/what-is-pestle-analysis/> https://www.k4health.org/sites/default/files/migrated_toolkit_files/Handout%20PEST%20Analysis.pdf (Erişim: 14.05.2016).

Tablo-14 HİT Perspektifinden Tipik Bir Hegemonun PESTEL Analizi¹⁴⁸

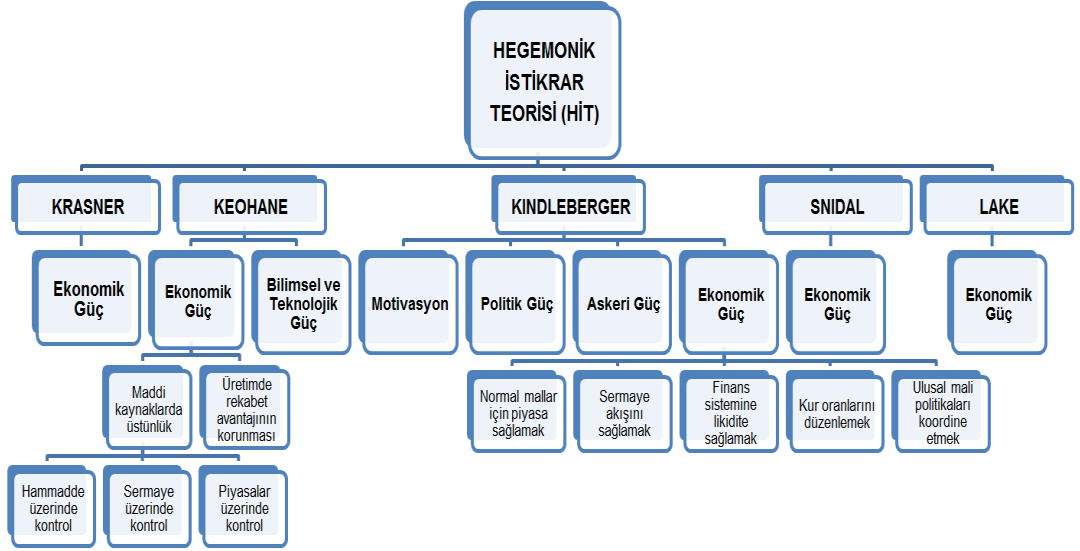
HİT Perspektifinden Tipik Bir Hegemonun PESTEL Analizi	
Politik	<ul style="list-style-type: none">- Güçlü bir demokratik yapıya sahiptir. Erkler arasında birbirini kontrol eden ve dengeleyen mekanizmalara sahiptir.- Yasaları şeffaftır.- Diğer ülkeler üzerinde etkili politik ilişkileri vardır.- Uluslararası sistemin istikrar ve düzen içerisinde işletilmesi konusunda liderlik yapmaya isteklidir, büyük motivasyona sahiptir.- Politik olarak güçlü olan uluslararası organizasyonlara liderlik yapar.- Uluslararası sistemde barış ve güvenliği sağlayabilmek, uyuşmazlıkları önleyebilmek için uyuşmazlıkları yönetecek ve sonlandırabilecek uluslararası kurumların inşasına öncülük eder. Tartışmalarda arabulucu, koalisyon ve düzenleyici olarak faaliyette bulunur.- Önemli bölgelerdeki güç dengesini sürdürür.
Ekonomik	<ul style="list-style-type: none">- Ulusal seviyede liberal ekonomik yapıya sahiptir.- Uluslararası alanda liberal ekonomiyi teşvik eder. Uluslararası ekonomik sistemin liberal bir yapıya sahip olması için uluslararası organizasyonların kurulmasına liderlik yapar.- Diğer ülkelere nazaran maddi kaynaklarda üstünlük sağlar.- Dünyadaki küresel ekonomik buhranların yaşanmaması için tedbirler alır, gerekirse ekonomik müdahaleler yapar.- Küresel kamu mallarının sağlanmasından ve adil bir şekilde paylaşılmasından sorumludur.- Uluslararası ekonomik istikrarın sağlanabilmesi için gerekirse mali sorumlulukları üstlenir.- Uluslararası alanda; normal mallar için piyasa sağlar, kur oranlarını düzenler ve mali politikaları koordine eder, finans sistemi tıkandığında likidite sağlar, sermaye akışını düzenler.- Uluslararası ticaret yollarında enerjinin güvenli bir şekilde akışını sağlar.- Üretimde rekabet avantajını korur.- Diğer devletlerin kendi piyasalarına girişine izin verir.- En çok kâr getirecek ürünlerin üretilmesi ve satılması konusunda başarılıdır.- Dünyadaki ham maddeler üzerinde, sermaye kaynakları üzerinde, piyasalar üzerinde ve yüksek katma değerle üretilen mallar üzerinde kontrole sahiptir.- Baskı aracı olarak askerî gücü kullanmak yerine daha çok ekonomik gücünü kullanarak "havuç-sopa" dengesini kurmaya çalışır. Bu bağlamda ödül olarak mali ve ekonomik yardımlarda bulunur, ceza olarak ise ekonomik yaptırımlar ve ambargo gibi enstrümanları kullanmayı tercih eder.- Yeni pazar alanları araştırır.- Devletlerin iktisadi kalkınmalarına yardımcı olur.
Sosyo-Kültürel	<ul style="list-style-type: none">- Yoksulluğun önlenmesi ve fakir devletlere yardım konusunda uluslararası örgütler kurar, diğer zengin devletleri de bu fakir ülkelere yardım konusunda teşvik eder.- Uluslararası insan kaçakçılığı, uyuşturucu trafiği ve silah kaçakçılığının önlenmesi konusunda önlemler alınmasına liderlik yapar.- Kanser, AIDS gibi yaygın ve tehlikeli hastalıkların önlenmesi konusunda yapılacak araştırmalara öncülük yapar, elde edilen olumlu sonuçları ve ürünleri dünya devletleri ile paylaşır, bu konuda diğer uluslara maddi destek sağlar.- Dünyanın demografik yapısı (Nüfus artış hızı, nüfus dağılımı gibi), iş gücü maliyetleri, toplumların eğitim seviyeleri gibi konuları araştırarak kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaya çalışır.- Nitelikli beyin göçünün ülkesine akmasını planlar.

¹⁴⁸ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

Teknolojik	<ul style="list-style-type: none"> - Bilim, teknoloji ve yenileşme konsepti gibi parametrelerin, ekonomik alanda liderliğini sağlayacak temel kaynaklardan olduğunun bilincindedir. Dünyadaki belli başlı önemli sayılabilecek teknolojiler üzerinde liderdir. - Yeni teknolojik buluşlar sayesinde ekonomik alandaki üstünlüğünü sürdürmeye çalışır. - Teknolojik gelişmelerin ekonomi üzerine etkilerini araştırarak kendi politika ve stratejilerini biçimlendirir. - AR-GE faaliyetlerini ekonomide üstünlüğü sağlayacak şekilde yönetir.
Çevresel	<ul style="list-style-type: none"> - Çevresel bakımdan küresel kamu malı sayılabilecek yeraltı kaynakları, okyanuslar, atmosfer (ozon tabakası gibi), uzay gibi malların adil paylaşılmasının yanı sıra bu malların yok edilmesi veya zarar görmelerini engelleyecek tedbirlerin alınması konusunda liderlik yapar. - Çevre duyarlılığı ve ekolojik dengenin korunması konusunda uluslararası yasaların çıkarılıp uygulanması konusunda çalışır.
Yasal	<ul style="list-style-type: none"> - Demokratik ve liberal bir uluslararası yapının kurulabilmesi için kurallar, normlar ve yasaların çıkarılmasına çalışır. Liberal bir dünya ekonomisi için kuralları belirleyecek kurumların kurulması konusunda başat liderlik yapar. - Uluslararası sistemde liberal ekonomik düzeni oluşturacak ve kendi meşruiyetini de sağlayacak uluslararası örgütlerin kurulmasına öncülük eder. Bu nedenle de diğer devletler tarafından meşruiyeti çoğunlukla sorgulanmaz, uluslararası sistemde meşrudur. Bu bağlamda hegemonun liderliğinde kurulan uluslararası örgütler, hegemon tarafından kurulan istikrar ve düzenin sürdürülebilirliği için konulan norm ve kuralların ideolojik olarak meşruiyetini sağlarlar. - Uluslararası ortamda yaptığı girişimlerinde diğerlerinin hak ve çıkarlarını da gözetir ve korur. Sömürgeci bir anlayışa sahip değildir. - Uluslararası sistemdeki belli başlı norm ve kuralların uygulanmasını sağlayacak dünya mahkemelerinin ve düzen sağlayıcı organizasyonların kurulmasına liderlik eder. Bu kurumlar sayesinde uluslararası istikrar ve düzeni sağlamaya çalışır. - Evrensel insan haklarına önem verir. Farklı alanlardaki özgürlüklerin yaygınlaştırılmasını destekler.

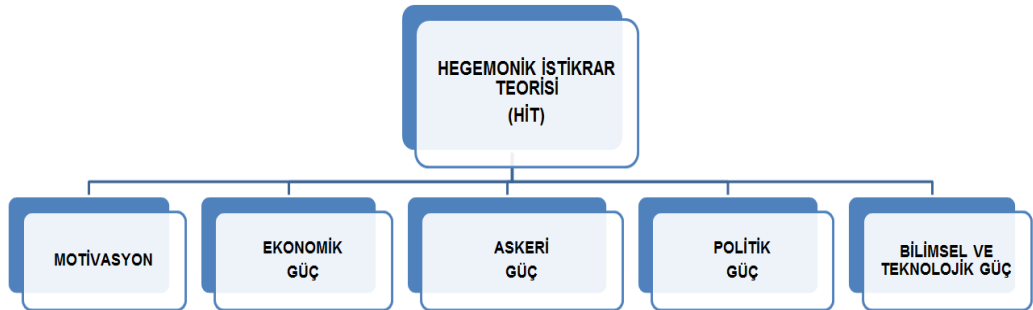
Yukarıdaki Tablo-14'ün bir değerlendirmesi yapıldığında, HİT perspektifinden PESTEL yöntemiyle tipik bir hegemon devletin uluslararası ortamda ekonomi alanındaki görev ve sorumlulukları ile girişimlerinin diğer alanlardakine (politik-sosyokültürel-teknolojik-çevresel-yasal) kıyasla daha fazla olduğu görülmüştür. Bu noktadan hareketle, PESTEL analizi yöntemiyle elde edilen söz konusu bulgu ile HİT'in temel paradigmasının örtüştüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Zira HİT'nin temel paradigması, hegemon devletin her şeyden önce küresel çapta güçlü bir ekonomik yapıya sahip olmasının zorunlu oluşudur.

HİT'ne yönelik olarak birçok bilim insanının fikir ve görüşleri incelenmiş, küresel hegemonyanın hangi parametrelerine öncelik verdikleri araştırılmıştır. Aşağıdaki Şekil-8'de bilim insanlarının HİT kapsamında öncelik verdikleri hegemonya parametreleri özetlenmektedir.



Şekil-8 Hegemonik İstikrar Teorisi Kapsamında Bilim İnsanlarının Temel Aldıkları Hegemonya Parametreleri¹⁴⁹

Sonuç olarak, bilim insanlarının yukarıdaki Şekil-8’de sunulan fikirleri dikkate alınarak özetlemek gerekirse; HİT çerçevesinde özellikle ekonomik gücün hegemon devlet için en önemli parametre olduğu, bilimsel ve teknolojik güç, motivasyon, politik güç ve askerî güç parametrelerinin ise küresel ortamda serbest ticaret akışının sağlanabilmesi ve devamı ile hegemonun ekonomik gücünün sürdürülebilirliği amacıyla kullanılması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu çerçevede, aşağıdaki Şekil-9’da HİT’nin esas aldığı hegemonya parametreleri özetlenmiştir.



Şekil-9 Hegemonik İstikrar Teorisi’nin Temel Hegemonya Parametreleri¹⁵⁰

¹⁴⁹ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

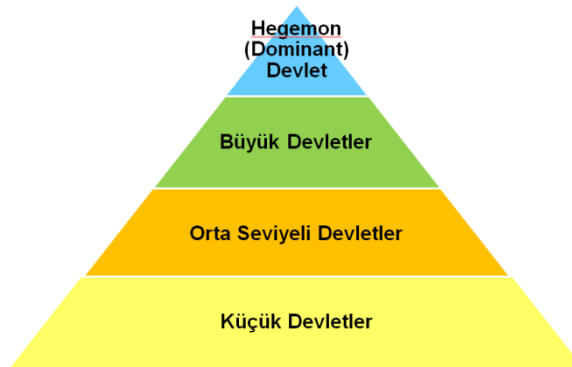
¹⁵⁰ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

2.1.3. Güç Geçişi Teorisi (Power Transition Theory)

Uluslararası ilişkiler alanında Güç Geçişi Teorisi (GGT), 1950'li yılların sonlarına doğru A.F.K. Organski tarafından öne sürülen bir kuramdır. Temelleri Organski tarafından oluşturulan GGT, daha sonrasında Jacek Kugler, Douglas Lemke ve Ronald Tamen gibi uluslararası ilişkiler uzmanları tarafından geliştirilmiştir.

GGT'ne göre, uluslararası sistemde dikey bir hiyerarşi bulunmaktadır. Bu hiyerarşik ortam istikrarlı ya da istikrarsız olabilir. GGT, uluslararası yapı içerisinde devletler arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri piramit şeklinde oluşturduğu sistem kapsamında açıklamaya çalışır. Piramit şeklindeki uluslararası sistemin en altında düşük seviyede zayıf ulusal güç parametrelerine sahip "küçük devletler", küçük devletlerin üstünde bölgesel seviyede etkili olan "orta seviyeli devletler", daha üstünde ise "büyük devletler" yer almaktadır. "Büyük devletler"; tezin birinci bölümünde detaylı bir şekilde açıklanan "karşı hegemon"u temsil ederler, hegemon olma konusunda istek ve azimleri yüksek seviyededir, hegemonu karşı hırslı ve öfkeli bir duruşları vardır. Büyük devletler, hegemon devletin en büyük rakipleridirler. Piramidin en tepesinde ise "hegemon devlet" bulunur. Hegemon devlet, diğer devletlerin rızasını kazanmış, farklı alanlardaki hegemonya parametreleri ile maddi kaynaklardaki üstünlüğünü kurmuş ve diğer devletler tarafından bir cazibe merkezî gibi algılanan bir dominant güçtür.

Organski tarafından uluslararası ilişkiler alanına kazandırılan GGT'nin tanımlandığı devletler arasındaki dikey hiyerarşi aşağıda Şekil-10'daki piramit ile gösterilmiştir.



Şekil-10 GGT'ne Göre Küresel Hiyerarşik Sistem¹⁵¹

¹⁵¹ Jacek Kugler and A. F. K. Organski, *The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation*, Manus Midlarsky (ed.), Handbook of War Studies, Unwin Hyman, Michigan University Press, Boston, 1989, p.174.

GGT, uluslararası ortamın istikrarlı ya da istikrarsız oluşunu temel kabuller üzerinden açıklamaktadır. Eğer uluslararası ortamdaki hiyerarşi istikrarlı ise, “Dünya üzerinde küresel ortamda ülkelerden birisi mutlaka dominant (hegemon) konumundadır” demektir. Eğer hiyerarşik ortam istikrarlı değil ise, bu durumda birden fazla ülkenin hegemon olma yönünde potansiyeli ve mücadelesi devam etmektedir, dolayısıyla bu potansiyel ülkeler arasında bir yarış ve mücadeleden söz edilebilir. Netice itibarıyla GGT, küresel ortamda düzen ve istikrarın olabilmesi için tek bir hegemonun varlığını şart koşmaktadır.

GGT, uluslararası ortamı öncelikle hiyerarşik olarak tanımlar. Ancak GGT’ne göre bu ortam anarşik bir yapıda da olabilir veya tam tersine bir düzen ve istikrar içerisinde de olabilir. Bu durum, küresel seviyede bir hegemon devletin varlığı ile doğru orantılıdır. Eğer uluslararası alanda bir hegemon devlet varlık gösteriyorsa, bu durumda GGT bakış açısıyla uluslararası ortamda bir düzen ve istikrardan söz edilebilir. Aksi durumda ise uluslararası ortamın anarşik olabileceği kabul edilir. Ancak GGT her şeyden önce uluslararası ortamı anarşik veya istikrarlı olmak yerine hiyerarşik olarak tanımlamaktadır.

GGT’nin hegemonya kavramına bakış açısını ve esas aldığı hegemonya parametrelerini daha iyi tespit edebilmek amacıyla, dikey hiyerarşik yapı içerisinde piramit ile açıklanmaya çalışılan bu devletleri irdelemenin faydalı olacağı kıymetlendirilmektedir.

Büyük devletler, uluslararası hiyerarşinin ikinci basamağını oluştururlar. Bu devletler önemli denilebilecek seviyede ekonomik, politik, askerî, kültürel, bilimsel ve teknolojik güce sahiptirler, ancak güçleri dominant devletten daha alt seviyededir. Güçleri dominant olmaya veya koalisyonun lideri olmaya yeterli gelmez, ancak koalisyonun bir parçası olmak için yeterli güce sahiptirler.¹⁵² Büyük devletler, uluslararası alandaki oyunun kurallarının belirlenmesinde etkilidirler.

Tezin ikinci bölümünde incelenen Dünya Sistemi Teorisi kapsamında Wallerstein tarafından ifade edilen “merkez ülke” kavramının, GGT’nde “büyük devlet” olarak tanımlandığını ifade etmek yerinde bir tespit olacaktır. Her iki teoride de tanımlanan “*merkez ülke/büyük devlet*”, hegemonya statüsüne geçmeye adaydır, aynı zamanda hegemon devlet için “meydan okuyan” niteliğindedir. Ancak her iki

¹⁵² A.F.K. Organski, *World Politics*, New York, 1958, p.326.

teorinin kendi paradigması çerçevesinde bu devletlerin özellikleri, güçleri ve yapıları da farklılık gösterebilmektedir.

Orta seviyeli devletler, küresel sistemde üçüncü tabakayı oluştururlar. Bu devletlerin ulusal güç kaynakları hegemon devletin gücünden ve büyük devletlerin gücünden daha düşük seviyededir. Bu devletlerin uluslararası konjonktürün akışını değiştirebilecek ya da etkileyebilecek yeterli seviyede güçleri bulunmadığından, uluslararası ortamda oyunun kurallarının belirlenmesinde ancak kısıtlı seviyede etkileri olabilmektedir. Bu devletler, kendi çaplarında önemli bir millî güce sahiptirler, ancak bu güçleri küresel boyuttan ziyade daha çok kendi bölgelerinde ve komşularının olduğu coğrafyalarda etkilidir.

Küçük devletler ise, piramidin en alt seviyesinde dördüncü tabakayı oluştururlar. Bu devletlerin güçleri orta seviyeli devletlerinkinden de düşük seviyededir. Uluslararası ortamı ve konjonktürel yapıyı etkileyebilecek güçleri yoktur. Orta seviyeli devletlere karşı zaman zaman meydan okuyabilecek ya da aldığı kararlara karşı bir duruş sergileyebilecek kadar bir güç yapısına sahip olabilirler.

Uluslararası alanda devletler arasındaki etkileşimlerin kurallarını belirleme ayrıcalığı sistemde dominant gücün elindedir. Organski, uluslararası alanda ekonomik, politik ve askerî yönlerden kullanılan bu özel etkileşim usullerinin bütününe “statüko” adını vermektedir.¹⁵³ Diğer bir ifadeyle, hiyerarşik düzende küresel veya bölgesel seviyedeki dominant devlet ve diğer devletlerin (potansiyel meydan okuyucular) kendi aralarındaki ilişkilerden memnun olmaları durumuna “statüko” adı verilmektedir.¹⁵⁴

Statüko, dominant devlet ile büyük devletlerin millî menfaatlerine ulaşabildikleri bir durum ve seviyedir. Dominant devletin ya da büyük devletlerin hedefledikleri millî menfaatlerine ulaşamamaları durumunda ise taraflardan herhangi birinin iradesi ile statüko durumu bozulabilir veya sona erdirilebilir.

GGT'ne göre, savaşın olması veya işbirliği durumlarının artması tamamıyla büyük devlet ile hegemon arasındaki statüko durumuna ve aynı zamanda sahip oldukları hegemonya parametrelerine bağlıdır. Örneğin her ikisi de mevcut

¹⁵³ Organski, a.g.e., p.325.

¹⁵⁴ Organski, a.g.e., p.325.

statükodan memnun değilse, bu durumda savaş ya da bir gerginliğin başlaması olasılığı yüksektir.

Hegemon, uluslararası sistemin düzen ve istikrar içerisinde işlemesi için stratejilerini geliştirir, mevcut statüko durumundan memnun olan devletlerin sayısını artırabilmek için işbirlikleri ve ortaklıkların artırılması yönünde girişimler yapar. Bunun için farklı alanlarda ortaklıklar, ittifaklar, paktlar ve koalisyonların kurulması için liderlik yapar. Dominant devlet, güçlü ve istikrarlı ittifakların kurulabilmesi için diğer devletlerin millî menfaatlerini gözetmek zorundadır. Bir başka ifadeyle, hegemonun liderliğinde oluşturulan ittifakın ortak bir çıkarının olması gerekir. Hegemon sadece kendi çıkarları doğrultusunda oluşturduğu bir ittifakın sağlıklı ve uzun süreli devam etmesini sağlayamaz. Kurulan ittifaka üye olan devletlerin, uluslararası oyunun kuralları ile ilgili olarak tam bir uzlaşma içerisinde olması gerekir. Aksi takdirde, bu devletler arasındaki ilişkiler uzun vadeli olmak yerine kısa ömürlü olur.

GGT'ne göre, hegemonya parametreleri *demografi (nüfus), verimlilik ve politik kapasitedir*. Güç şu şekilde formüle edilebilir:¹⁵⁵

Güç = (Kişi Başına Ekonomik Üretim x Nüfus) x Göreceli Politik Kapasite

Güç = Gayri Safi Millî Hasıla (GSMH) x Göreceli Politik Kapasite

Organski ve Kugler tarafından geliştirilen yukarıdaki formülden de anlaşıldığı üzere, GGT için temel hegemonya parametreleri *demografik güç, ekonomik güç ve politik güçtür*.

Politik kapasite soyut bir kavramdır ve bu nedenle politik kapasitedeki değişiklikleri tahmin etmek mümkün değildir. Çünkü politik kapasitedeki varyasyonlar, nüfustaki tahminler ile ekonomik alandaki verimliliği bozabilir.¹⁵⁶

Hegemonun diğer devletler ile politik alanda kurduğu ya da sürdürmekte olduğu diplomatik ilişkileri birçok alandaki ilişkilerini olumlu/olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Devletler arasındaki diplomatik ilişkilerde yaşanabilecek olumsuz durumlar; özellikle ekonomi alanındaki ticaret akışını ve finans sektörünün verimliliğini azaltabilecek, ekonomi alanında karşılıklı yapılan ortaklıkları

¹⁵⁵ Kugler and Organski, a.g.e., p.191.

¹⁵⁶ Jacek Kugler and Ronald Tamen, *Regional Challenge: China's Rise to Power*, Jim Rolfe (ed.), The Asia-Pacific: A Region in Transition, Asia-Pacific Center for Security Studies, Honolulu, 2004, p.39.

bozabilecek, demografik alanda ise dominant devlete akmakta olan nitelikli beyin göçünün azalması gibi olumsuzluklara neden olabilecektir.

GGT'ne göre demografik güç, hegemonun uluslararası alandaki etki ve kontrol gücünü etkileyebilen önemli bir parametredir. GGT perspektifinden bakıldığında, nüfusu az olan devletlerin dominant veya büyük devlet olabilme imkânı söz konusu olamaz. Bu duruma nüfusu yaşlanmaya ve azalmaya başlayan Almanya, İngiltere, Fransa gibi Avrupa ülkeleri örnek olarak gösterilebilir. Bu ülkeler, nüfusun getirdiği olumsuz etkileri azaltabilmek için farklı stratejiler geliştirmekte ve göç konularında politik girişimlerde bulunmaktadır. Diğer taraftan, Çin ve Hindistan gibi çok büyük nüfusa sahip ülkeler ise uluslararası sistemde gelişme gösteren devletler arasında yer almaya başlamıştır.

Dominant devlet, sahip olduğu politik ve ekonomik kaynaklarını uluslararası alana çıkararak uluslararası bir projeksiyon yaratır ve böylece statükoyu kurar.¹⁵⁷ Lemke, böyle bir projeksiyonun hegemonu maddi ve maddi olmayan faydalar sağladığını tartışmaktadır. Lemke'ye göre maddi açıdan bakıldığında, kurulan modeller ile yurt içinde kazanılan politik ve ekonomik faydalar aynı zamanda dominant gücün uluslararası alanda aktif olmasıyla birlikte kazandığı faydalarını da yok edebilmektedir.¹⁵⁸ Farklı açıdan bakıldığında da, yurt içinde başarılı bir şekilde kurulan modeller, dominant gücün liderliğini uluslararası alanda meşrulaştırabilir de.¹⁵⁹ Dünyada büyük güç olabilmek için devletler mutlaka açık ve şeffaf politikalar izlemeli, teknoloji/ticaret/finans/eğitim/sağlık/kültür gibi birçok alanlarda kapılarını diğer devletlerle işbirliği için açmalıdır. Uluslararası alana kapalı olan devletler kendi içerisinde ne kadar başarılı olurlarsa olsunlar büyük güç olamazlar. Kapılarını uluslararası ortama açan ve her türlü işbirliği ile ortaklıklara hazır olan devletlerin ise, ülkesi içerisindeki kazançlarından çok daha fazlasını işbirlikleri sayesinde sağlaması mümkündür.

İrdelenen konuları özetlemek gerekirse, GGT ülkeler arasında dikey bir hiyerarşi olduğunu savunmaktadır. Bu hiyerarşinin en üstünde uluslararası ortamda düzen ve istikrarı sağlayan bir hegemon (dominant devlet) bulunmaktadır. Uluslararası ortam dinamiktir ve ülkeler hırslı bir şekilde kendi stratejilerini

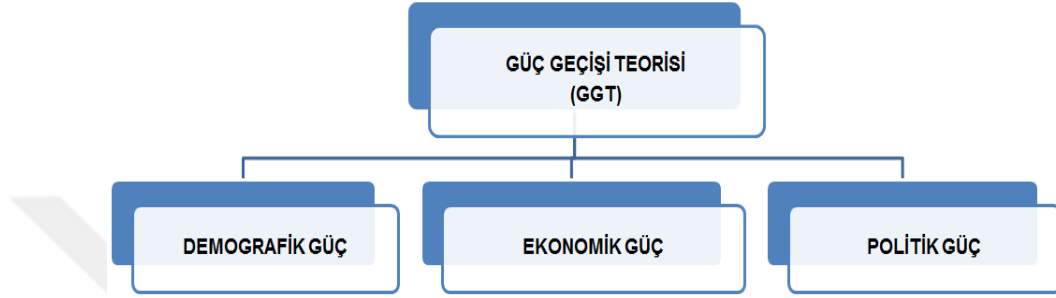
¹⁵⁷ Douglas Lemke and William Reed, *Regime Type and Status Quo Evaluations: Power Transitions and the Democratic Peace Proposition*, International Interactions, 22, 1996, p.146.

¹⁵⁸ Lemke, *Regions of War and Peace*, p.22.

¹⁵⁹ Lemke, a.g.e., p.22.

geliştirerek piramidin bir üst basamağına çıkmayı hedefler. GGT'ne göre, uluslararası ortamın düzen ve istikrar içerisinde bulunması ile hegemon devletin varlığı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir deyişle, hegemonun olmadığı durumda küresel istikrar ve düzen de olmayacaktır.

GGT'nin temel aldığı hegemonya parametreleri Şekil-11'de sunulmuş olup, bu parametreler demografik güç, ekonomik güç ve politik güçtür.¹⁶⁰



Şekil-11 GGT'nin Temel Aldığı Hegemonya Parametreleri¹⁶¹

2.1.4. Realizm / Neorealizm

Bir uluslararası ilişkiler teorisi olarak realizm kuramı 20. yüzyıl ile birlikte gelişim göstermiş olsa da, neredeyse insanlık tarihi kadar uzun ve köklü bir geçmişe sahip olduğu söylenebilir. İnsanlık tarihinde toplumsal yapıların, klanların, feodal sistemlerin, imparatorlukların ve ulus-devlet modelinin gün yüzüne çıktığı 1648 Westfalya Anlaşması'ndan günümüze kadar realizm önemini korumaktadır. Ancak uluslararası sistemin sürekli olarak değişim ve dönüşüm hâlinde evrilmesine paralel bir şekilde, realizm kuramı da özüne sadık kalmak koşuluyla değişim yaşamaktadır.

Realizm, temel olarak devletler arasında güç ve çıkar ilişkilerini inceler. Devletlerin, anarşik bir uluslararası ortamın var olduğu konjonktürde kendi ulusal çıkarlarını nasıl gerçekleştirebileceklerini araştırır. Bu nedenle, realizm kuramı Yunan tarihçi Thuchidydes'in Spartalılarla Atinalıların arasında yaklaşık 25 yıl kadar

¹⁶⁰ GGT'ndeki dikey hiyerarşik yapıya göre, piramidin özellikle en üst (dominant devlet) ile bir altında (büyük devletler) yer alan devletler arasında sürekli bir mücadele söz konusudur. Uluslararası ortamın dinamik bir yapıya sahip olduğunu savunan GGT'ne göre, dominant devlet ile büyük devletler arasında devamlı bir iktidar olma yarışı mevcuttur. Bu noktadan hareketle, GGT'nin temel aldığı hegemonya parametreleri arasına "motivasyon" gücünü de dâhil etmek gerekebilir. Ancak GGT'ni açıklamaya çalışan teorisyenlerin temel aldıkları hegemonya parametreleri kesin bir şekilde ifade edildiğinden dolayı, motivasyon bu parametrelere dâhil edilmemiştir.

¹⁶¹ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

süren sıcak çatışmayı konu edindiği Peloponnesos Savaşı'na kadar uzanmaktadır. Tarihi süreç boyunca bu kurama İtalyan düşünür Niccolo Machiavelli, İngiliz bilim insanı Thomas Hobbes gibi düşünürlerin katkılarının yanı sıra 20. yüzyılda E.H.Carr, Morgenthau, Gilpin, John Mearsheimer ve Stephen Walt gibi daha birçok bilim insanı da fikirleriyle katkı sağlamışlardır. Neorealizm teorisinin kurucusu olarak kabul edilen bilim insanı ise Kenneth Waltz'dur. Bu bağlamda, her iki teori de araştırılırken, fikirleriyle öne çıkmış bilim insanlarının görüşlerine yer verilmiştir.

15. ve 16. yüzyılda yaşamış olan Machiavelli, siyasal düşünce tarihinin en tartışmalı isimlerindedir ve realist bir düşünür olarak kabul edilmektedir. Machiavelli, amaca giden her türlü yol ve yöntem ile bu uğurda kullanılan araçların kabul edilebilir/makûl olduğunu savunmaktadır. "Amaçlar araçları meşru kılar" ya da "Hedefe giden her yol mübahtır" şeklindeki paradigmasıyla, devletlerin hayatta kalabilmeleri ve başarıya ulaşabilmeleri için hiçbir ahlakî ve etik kısıtlamayı dikkate almaksızın uluslararası konjonktürün dikte ettirdiği her türlü parametrenin kullanılması gerektiğinin altını çizmektedir. Günümüzde "Makyevelist" düşünce biçiminin öncüsü olarak kabul edilen Machiavelli'nin görüşleri bu bağlamda irdelendiğinde, realizm kuramı kapsamında bir devletin sınırlama olmaksızın ihtiyaç duyduğu her türlü ulusal güç parametresini kullanmasının isabetli bir karar ve uygulama olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Dolayısıyla Machiavelli'ye göre amaca ulaşabilmek için ihtiyaç duyulan sert ve yumuşak güç parametrelerinin gerekirse tümü dahi kullanılabilir.

Realizm, analiz birimi olarak devleti esas kabul eder. Devlet kendi çıkarları doğrultusunda gücünü en üst düzeye çıkarmaya çalışır. Realizme göre gücü elde etmek, bir araç olmaktan ziyade bir amaçtır. Realizm, uluslararası ortamı başıboş gezen bilardo topları gibi düzensiz ve kontrol altına alınamayan anarşik bir alana benzetir. Uluslararası ortam, Hobbes'un üzerinde durduğu gibi "doğa hali"nde bulunmaktadır. Uluslararası sistemde hâkim ve lider bir güç bulunsa da, bu lider uluslararası ortamın düzen ve istikrara kavuşmasını sağlamaya çalışmaz, bunun yerine sürekli olarak kendi gücünü artırmayı ve böylelikle de ulusal çıkarlarına ulaşabilmeyi hedefler. Bu nedenle, realizme göre her devletin bir motivasyonu vardır. Devletin motivasyonu, kendi güvenliğini ve bekâsını sağlamaya ve bunu devam ettirmeye yöneliktir.

Realizm kuramına göre, uluslararası ilişkilerde temel aktör hür ve bağımsız ulus devletin bizzat kendisidir. Bu bağlamda realizm; devletlerin haricindeki

uluslararası örgütler, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile medya kuruluşları, çok uluslu şirketler, uluslararası çevre ya da insan hakları örgütleri gibi uluslararası kurum ya da kuruluşlarla ilgilenmez. Realizm için devlet dışındaki başka aktörlerin faaliyetleri ve bu aktörlerin olup olmadıkları önem taşımaz. Hatta günümüzde önemli ve etkin durumda olan NATO, BM, IMF, UNESCO, DTÖ, Dünya Bankası gibi uluslararası örgütler dahi küresel ortamın aktörleri olarak kabul edilmez. Dolayısıyla realizm kuramı devletler arasında birçok alanda karşılıklı bağımlılığı sağlamaya yardımcı olan örgütleri kabul etmemekte, aynı zamanda devletler arasında işbirliği ve ortaklıkların kurulmasını da önemsememektedir.

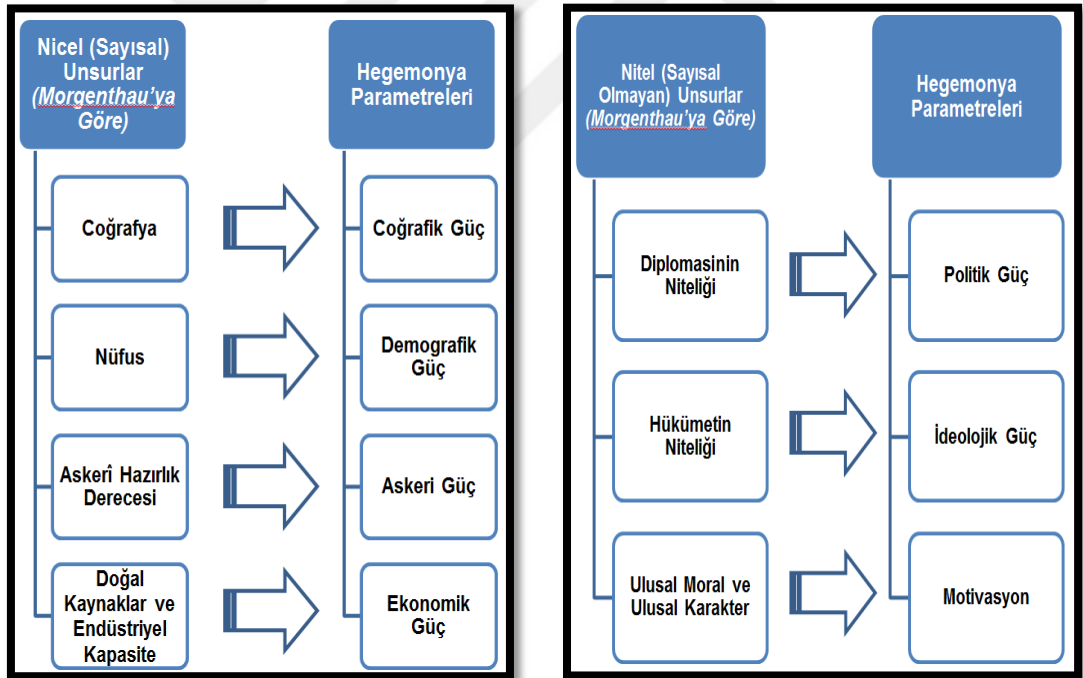
Realizmin güç ve çıkar ilişkilerini ele aldığı analiz seviyesi devlet seviyesidir. Realizme göre uluslararası ortam anarşik bir yapıda olduğundan dolayı, devletler güvenliklerini sağlayabilmek için sürekli olarak stratejilerini geliştirirler. Realizme göre, bir devletin güvenliğinin sağlanması hayatidir. Realizmde güvenliğin sağlanmasında temel hegemonya parametresi askerî güçtür. Devlet, sürekli olarak savunma planlamaları yapar ve silahlı gücünü azamî seviyeye çıkarmaya çalışır. Klasik realistlere göre, bir devletin güvenliğini tehdit eden en büyük güç diğer devletlerin askerî güçleridir.

Klasik realistlere göre, devletin kendi bekâsını devam ettirmeye yönelik ulusal güvenlik konuları *yüksek politika (high politics)*, güvenlik dışındaki diğer konular (ticaret, finans, sağlık, çevre, teknoloji, yasal mevzular gibi) ise *alçak politika (low politics)* olarak sınıflandırılmaktadır. Diğer taraftan, her ne kadar realistler tarafından ulusal güvenlik konuları bir devletin varlığını devam ettirebilmesi için en önemli parametre olarak vurgulansa da, günümüzde diğer parametreler de olmadan askerî gücün en yüksek seviyeye çıkarılması mümkün görünmemektedir. Örneğin, “bilimsel ve teknolojik güç” olmaksızın askerî gücün en üstün seviyeye ulaştırılması mümkün görünmemektedir. Yüksek maliyetli silah sistemlerine sahip olabilmek veya satın alabilmek için, aynı zamanda bu silah sistemlerini dünyada öncü seviyesinde geliştirip kendi envanterine ilk kazandırabilen devlet olabilmek için ekonomik yönden güçlü pozisyonda olmak da gerekmektedir. Neticede realistlere göre devletin bekâsı ve güvenliği için tek temel parametre askerî güç gibi görünse de, askerî gücü etkin/etkili yapan ve onu besleyen ekonomik güç, bilimsel ve teknolojik güç, hatta politik güç gibi dinamiklerin de günümüz koşullarında realizmin hegemonya parametreleri arasında yer alması gerektiği doğal bir saptama ve kabullenme olmalıdır.

Realizm teorisinin kurucusu olarak kabul edilen Morgenthau da, realizmin sadece askerî güç odaklı değil aynı zamanda diğer parametreleri de esas aldığını belirtmektedir. Bu husus, tezin birinci bölümünde hegemonya ve güç arasındaki ilişkinin araştırıldığı kısımda açıklanmıştır. Buna göre Morgenthau, ulusal güç faktörlerini Tablo-2’de *nicel ve nitel unsurlar* olmak üzere iki gruba ayırarak analiz etmektedir. Bu çerçevede Morgenthau, ulusal gücün nicel unsurlarını “coğrafya, nüfus, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite ve askerî hazırlık derecesi” olarak sıralandırmakta; nitel unsurlarını ise “ulusal moral, ulusal karakter, diplomasinin niteliği ve hükümetin niteliği” şeklinde gruplandırmaktadır.

Morgenthau’nun ulusal gücün unsurlarını analiz ettiği tezin birinci bölümündeki Tablo-2 günümüz koşullarına göre yorumlandığında, Morgenthau’nun aşağıdaki Tablo-15’te belirtilen hegemonya parametrelerini işaret ettiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo-15 Morgenthau’nun Ulusal Güç Faktörlerinin Yorumlanması¹⁶²



Morgenthau’nun belirtmiş olduğu ulusal gücün unsurlarının tezin yazarı tarafından yorumlanarak analiz edildiği Tablo-15 incelendiğinde; Morgenthau’nun günümüz koşullarına göre “Coğrafik Güç, demografik güç, ekonomik güç, askerî

¹⁶² Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

güç, motivasyon, politik güç ve ideolojik güç” parametrelerini hegemonya için esas aldığı çıkarımı yapılabilir.

Tablo-15’te Morgenthau’nun nitel bir ulusal güç faktörü olarak belirttiği “hükümetin niteliği” ibaresinden ideolojik güce işaret ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Hükümetin niteliği ve devletin yönetim şeklinin nasıl olduğu da ülke içerisinde yaşayan toplumu ve aynı zamanda diğer devletleri de etkilemektedir. Örneğin, liberal devlet yapısına sahip ülkeler günümüzde ekonomi, politika ve iletişim gibi birçok alanlarda daha hızlı ilerleme sağlayabilmektedirler. Bunun aksine, komünist sistemler gibi dışa kapalı devlet yönetimleri ise günümüzde fasit (kısır) daire içerisinde kaldıklarından dolayı, bu ilerlemeyi tatmin edici ölçüde sağlayamamaktadırlar. Bu nedenle, Tablo-15’te ifade edilen hükümetin niteliği ibaresi ideolojik güç olarak yorumlanmıştır.

Realizm kuramının süreç içerisinde evrilerek değişim yaşadığı tezin yazarı tarafından daha önce bu kısımda belirtilmişti. Bu kapsamda, realizm kuramının nasıl bir değişikliğe doğru evrildiği irdelenerek günümüz koşullarında hegemonyanın hangi parametrelerini esas aldığı üzerinde bir tartışma aşağıdaki kısımda yapılmıştır.

Realizm kuramına göre hayatta kalma yani devletin bekâsı ile güvenliğinin sağlanması en öncelikli ve en mühim konudur. Realizme göre; devletin ekonomik alanda çok büyük atılımlar yapması, politik alanda devletler arasında üstün bir konumda olması, ideolojik yönden dünyadaki birçok devleti etkileyebilmesi, bilim ve teknoloji alanında yaptığı çalışmaları ve başarıları gibi olumlu faaliyetlerinin hiçbiri devletin güvenlik ve bekâsı kadar mühim olamaz. Realizm kuramına göre, devletin hayatta kalmasının garanti altına alınabilmesi için ihtiyaç duyulan en önemli parametre askerî güçtür. Askerî gücün oluşturularak nicel/nitel yönlerden güçlendirilmesi ve artırılması en önemli husustur. Realizme göre, sonucunda askerî güce dönüştürülemeyen hiçbir güç unsurunun önemi yoktur. Diğer bir ifadeyle, devletin bekâ ve güvenliğinin artırılmasına katkı sağlamayan hiçbir ulusal güç parametresi önem taşımaz.

Ancak realizme göre askerî güç en önemli ve yegâne parametre olarak kabul edilse de, günümüz koşullarında diğer ulusal güç unsurları olmadan tek başına yetersiz kalacaktır. Örneğin, yeterli seviyede bilimsel ve teknolojik güce sahip olmayan bir devletin askerî yapılanması da düşük ve etkisiz kalacaktır. Bilim ve

teknoloji alanında ileri seviyede olan devletler ise; kendi silahlı kuvvetlerini çağın gereksinimlerine göre modernize edebilecek, değişen harekât ortamının ihtiyaçlarına göre yeni silah sistemleri geliştirebilecek ve ordularını buna göre teçhiz edebilecekler, böylece kendi bekâlarını daha etkinlikle sağlayabilme ve artırabilme fırsatı yakalayacaklardır.

Yine aynı şekilde yeterli finans ve ekonomik güce sahip olmayan bir devlet, kendi tehdit değerlendirmesine göre ihtiyaç duyduğu silah sistemleri ve gerekli teçhizatı ilgili şirketler ya da ülkelerden satın alamayacak, etkin silah sistemlerinin üretilmesine yönelik yapılacak bilimsel araştırmalar için finans desteğini sağlayamayacak, nihayetinde askerî yönden güçsüz bir durumda kalacaktır.

Diğer bir örnek de politik güç açısından verilebilir. Diğer devletlerle diplomatik ilişkileri iyi seviyede olmayan, komşuları ile ikili ilişkilerinde başarısız olan, dünya siyasetinde etkin ve belirleyici bir konuma sahip olmayan bir devlet, aynı zamanda kendi bekâsı için de zor şartları yaratmış kabul edilmelidir.

Netice olarak, devletin bekâ ve güvenliğinin sağlanması için günümüz koşullarında askerî güç tek başına belirleyici bir nitelik taşımamaktadır. Bununla birlikte bir devletin bilimsel ve teknolojik güç, politik güç, ekonomik güç gibi parametrelere de sahip olması kendisinin hayatta kalma güvencesi niteliğini taşımaktadır. Sonuç olarak; söz konusu parametreler ile yukarıda Morgenthau tarafından ortaya konulan Tablo-15'teki parametreler birleştirilmek suretiyle realizm kuramının esas aldığı hegemonya parametreleri bir bütünlük içerisinde aşağıda Şekil-12'de sunulmuştur. Realizm kuramı günümüz koşullarında Şekil-12'deki parametrelerin tümünü esas almakla birlikte, yumuşak güç unsurlarına nispeten daha çok sert güç unsurlarını kullanmayı tercih ettiğinin de altı çizilmelidir.



Şekil-12 Realizm Kuramının Esas Aldığı Hegemonya Parametreleri¹⁶³

¹⁶³ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

Realizm kuramının esas aldığı hegemonya parametreleri tespit edildikten sonra, neorealizmin hegemonya kavramını nasıl algıladığı ve temel aldığı parametreler ele alınacaktır.

Anarşik bir uluslararası ortamda devletlerin davranışlarını inceleyen ve yapısal realizm olarak da isimlendirilen neorealizm, ilk olarak Waltz'un "Theory of International Politics" adlı kitabıyla gündeme gelmiş bir teoridir.¹⁶⁴

Neorealist yaklaşıma göre devletler arasında işbirliğinin gerçekleşebileceği, ancak sınırlı olacağı kabul edilmektedir. İşbirliğinin sınırları ise, işbirliklerinin düzeyinden bağımsız olarak güvenlik meseleleri üzerinden şekillenecek ve hâkim güvenlik rekabeti mantığına dayanacaktır. Dolayısıyla uzun dönemli kalıcı bir barıştan veya güç mücadelelerinden arınmış bir dünyadan söz etmek mümkün değildir.¹⁶⁵

Neorealizm de tıpkı realizmde olduğu gibi Hobbes'un "doğa hali"ni benimser. Hobbes'a göre insan; doğası itibariyle hırs, korku, nefret, ego, açgözlülük gibi kötümser huylara sahiptir. Dolayısıyla insanların yönettiği devletler de bu şekilde doğa hâlinde bulunurlar. Bu kadar kötümser olan uluslararası ortamda devletlerin birbirlerine karşı iyimser ve barışçıl olabileceği kabul edilmediğinden, neorealistlere göre daimî bir barıştan söz etmek mümkün değildir.

Waltz, farklı siyasal sistemlere ve farklı ideolojilere sahip olan devletlerin benzer davranışlar ve politikalar benimsemesinin nedenini açıklamaya çalışmıştır.¹⁶⁶ Waltz, neorealizm üzerine yaptığı çalışmalarda realizmden farklı olabilecek güç parametrelerini incelemek yerine daha çok uluslararası sistemi bir yapı olarak ele almıştır. Bu bağlamda Waltz'un merak edip araştırdığı problem, uluslararası yapıda sistemsel bir düzen ve kontrol olmamasına rağmen bu sistemin nasıl işlediğini çözebilme. Netice olarak neorealizm; realizmden farklı bir şekilde uluslararası yapıyı incelemiş, ancak realizm kuramının ortaya koyduğu güç parametreleri üzerine farklı bir değerlendirme yapmamıştır. Aynı zamanda, bu konuda realizm kuramına muhalif bir görüş de belirtmemiştir. Dolayısıyla Şekil-12'de realizm kuramı için ortaya

¹⁶⁴ Bkz. Waltz, a.g.e., pp.79-101, 117; Kenneth N. Waltz, *Anarchic Orders and Balances of Power*, Der. Robert O. Keohane, *Neorealism and its Critics*, p.108; Reinhard Meyers, *Grundbegriffe und Theoretische Perspektiven der Internationaler Beziehungen*, Bundeszentrale für Politische Bildung, p.379.

¹⁶⁵ John Baylis, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008, s.72.

¹⁶⁶ Andrew Linklater, *Neo-realism in Theory and Practice*, Ken Booth and Steve Smith, (eds.), *International Relations Theory Today*, Polity Press, Cambridge, p.242.

konulan hegemonya parametrelerinin neorealizm kuramı için de geçerli olduğu söylenebilir.

Waltz, neorealizm kuramı kapsamında; realizme göre uluslararası ortamda tek aktör olarak kabul edilen devlet yerine öncelikli olarak “uluslararası sistemi ve yapıyı” esas almış ve incelemiş, uluslararası yapı içerisinde devletlerin nasıl davranacağını tahmin etmeye çalışmıştır. Klasik realistlerden farklı olarak “gücün fazlası da azı da zarardır” mantığı ile gücün aşırı bir şekilde artırılmasının ya da azaltılmasının devletlerin güvenliğini sağlayamayacağını belirtmiş, bu bağlamda da “Güç Dengesi Teorisi”ni ortaya koymuştur. Waltz, devletler arasında bir “Güç Dengesi”nin kurulmasının devletin kendi güvenliğini sağlayabilmesinde kritik öneme haiz olduğunu belirtmiş, bu bağlamda uluslararası ortamda “iki kutuplu bir güç dengesi”nin, “çok merkezli bir dünya düzeni”ne göre şeffaflık ve öngörülebilirlik sağlaması açısından küresel istikrar ve düzenin korunmasında daha olumlu olduğunu savunmuştur. Aynı zamanda zayıf olmanın güçlü devletlerin saldırısına davetiye çıkarması, çok güçlü olmaya çalışmanın ise diğer devletleri silahlanmaya ya da ittifak ilişkisi içerisinde bulunmaya iteceğini, bu nedenle devletlerin anarşik sistemde güvenlik ve bekâ kaygısıyla benzer tedbirler almalarının devletler arası ilişkilerde “güvenlik ikilemine (security dilemma)”¹⁶⁷ yol açacağını ifade etmiştir.¹⁶⁸

Görüldüğü üzere, Waltz’un neorealist kuram üzerine yaptığı araştırmalarının odak noktasını yukarıdaki çalışmaları oluşturmaktadır. Waltz, daha çok yukarıdaki konular üzerine yeni fikirler ortaya koyarak neorealizm teorisini geliştirmiştir. Hegemonya parametreleri konusunda ise realizm kuramına hilâf olabilecek farklı fikirler öne sürmemiştir. Bu çıkarımdan yola çıkarak, realizmin hegemonik güç olabilmek için esas aldığı Şekil-12’de açıklanan parametreleri ile neorealizmin parametrelerinin birbirleriyle uyum içerisinde paralellik gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bundan dolayı, realizm ve neorealizm kuramlarının küresel hegemonya için öne sürdüğü parametreleri Şekil-12’de açıklandığı şekliyle: “coğrafi güç, demografik güç, ekonomik güç, askerî güç, motivasyon, politik güç, ideolojik güç, bilimsel ve teknolojik güç” şeklinde özetlenebilir.

¹⁶⁷ Tezin daha önceki birinci bölümünde “Caydırıcılık Eşiği” ile “Güvenlik İkilemi” kavramlarının birbirleriyle ilintisi yazar tarafından ortaya konulmuştur. Bu çerçevede, “Caydırıcılık Eşiği”, “Güvenlik İkilemi”nin başladığı nokta olarak tespit edilmiştir.

¹⁶⁸ Waltz, a.g.e., pp.65-71, 126; John M. Hobson, *The State and International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000, p.25; Kenneth N. Waltz, *Realist Thought and Neorealist Theory*, Robert L. Rothstein (ed.) *The Evolution of Theory in International Relations*, University of South Carolina Press, South Carolina, 1992, p.36.

Realizm konusunda başka bir sonuca daha ulaşmak mümkündür. Realizm kuramı uluslararası ilişkiler alanında kabul görmeye başladığı 1940'lı yıllardan günümüze kadar bir evrim yaşamış ve esas aldığı hegemonya parametrelerinde değişiklikler olmuştur. Dolayısıyla bu durum, tezin ikinci varsayımı ile örtüşmektedir. Çünkü yapılan analiz neticesinde realizmin öne sürdüğü hegemonya parametrelerinin de tarihi süreçte değişim yaşadığı tespit edilmiştir. Şöyle ki; uluslararası ilişkiler disiplinde realizm kuramının ilk kabul gördüğü iki dünya savaşı sonrası dönemde bu kuram, dünyaya ve tüm insanlığa evrensel bir barış önerisi şeklinde ortaya atılan idealizm paradigmasına âdeta bir tepki olarak çıkmıştır. Realizm kuramının moda bir yaklaşım olarak görüldüğü 1940'lı yıllarda bu teori sert gücün ve de özellikle askerî gücün tek ve en önemli parametre olduğunu savunmaktaydı. Hobbes'un ısrarla savunduğu uluslararası ortamın "doğa hali"nde bulunduğu ve "insan insanın kurdudur" fikri o dönemlerde realistler tarafından tamamiyle kabul edilen bir yaklaşımdı. Ancak çağın koşulları dikkate alınarak yapılan bir değerlendirme neticesinde, günümüzde artık sert güce ilave olarak yumuşak güç unsurlarının da devletlerin kendi güvenliklerini sağlamada önemli bir ölçüt olduğu realistler arasında kabul görmektedir. Realizm kuramının uluslararası ilişkiler disiplininin ilk kabul gördüğü dönemlerde hegemonya parametresi olarak esas alınan sert güce ilave olarak, artık günümüz koşullarında yumuşak güç de devletlerin kendi güvenliklerini sağlamada olmazsa olmaz bir parametre durumuna gelmiştir. Netice olarak, bu durum "Hegemonya parametreleri tarihi süreçte sürekli bir değişim yaşamıştır ve 21. yüzyılda da küresel hegemonyanın parametreleri değişmiştir." şeklindeki tezin ikinci varsayımının doğruluğuna katkı sağlamaktadır.

2.1.5. Liberalizm / Neoliberalizm

Liberalizm kavramı, özgürlük anlamını taşıyan "liber" kelimesinden türetilmiştir. Daha çok bireyin özgürlüğünü vurgulayan liberalizm kuramı, bireyin kutsal olduğunu benimser ve hür teşebbüslerin önündeki engellerin kaldırılması neticesinde toplumsal refah ve kalkınmanın artacağını iddia eder. Liberalizm, Batı Avrupa'da ortaçağ feodal düzeninin sona ermesi ve gelişime kapalı nitelikteki bağınazcı skolastik düşünce yapısının sona ermesi ile ortaya çıkmıştır.

Uluslararası ilişkiler alanında liberalizm kuramının analiz birimi "birey"dir. Bireyin hakları ve özgürlükleri, toplumsal alandan uluslararası seviyeye kadar her şeyden önce gelir. Liberalizm için temel aktör ve odak noktası "bireyin kendisi"dir.

Örneğin liberal düşüncenin öncülerinden Kant'a göre¹⁶⁹ "İnsan kendi başına bir son, bir amaçtır, asla bir araç değildir. Liberalizme göre bireyin çıkarı ön plandadır ve "bireylerin çıkarından toplumsal çıkar doğacaktır." Fikirlerini "Ebedi Barış" adlı eserinde dile getiren Kant'a göre "uluslararası ilişkiler, devletlerarası ilişkilerin de ötesine geçen ve bireyi temel alan ilişkilerdir."¹⁷⁰

Kant gibi daha birçok düşünür ve bilim insanları liberal paradigmanın gelişmesine fikirleriyle katkı sağlamışlar ve bireyi liberalizmin merkezine yerleştirmişlerdir. Bunlar arasında John Locke, Hugo Grotius, Montesquieu, Voltaire, David Hume, Jean Jacques Rousseau ve Adam Smith en önde gelen liberal düşünürlerdendir. Kant gibi liberal akımın öncüleri sayılan bu düşünürler de toplum içerisinde yaşayan her bireyin eşit yaratıldığını ve yaşam hakkı, ifade özgürlüğü, mutluluğunu sürdürme gibi birçok hak ve özgürlüklerinin doğuştan itibaren olduğunu savunmuşlardır. Dolayısıyla liberalizm kuramının araştırma konusu ve temeli, diğer bir deyişle analiz birimi "birey" üzerinedir.

Neoliberalizm kuramı ise, temellerini liberalizmden almakta ve liberalizmin bir türevi niteliği taşımaktadır. Nye ve Keohane tarafından geliştirilen neoliberalizm, uluslararası ilişkiler alanında bireye ilave olarak daha başka aktörlerin önemine dikkat çekmiştir. Neoliberalizm, uluslararası alanda devletler ile uluslararası örgütlerin kendi aralarında yapmakta oldukları karmaşık ilişkiler ağını işaret etmektedir. Bu nedenle, neoliberalizm kuramı analiz birimi olarak "devletler ile farklı alanlarda faaliyetlerini sürdürmekte olan uluslararası örgütler"i odak noktasına yerleştirmiştir.

Faydacı bir bakış açısına sahip olan liberalizm tek tek bireylerin zenginleşmesinin toplumun genel zenginliğini artıracaklarını ileri sürer ve devlet ile pazar arasındaki ilişkide pazara/piyasaya öncelik verir. Dolayısıyla pazarın işleyişine dair yapılan her devlet müdahalesi, özünde pazarın adaletsizliklerini hafifletmeyi öngörse de, son kertede genel refahı düşünür ve daha büyük adaletsizliklere yol açar. Aynı zamanda liberalizm ile kapitalizm arasındaki yakın ilişki çok belirgindir. Bu

¹⁶⁹ Halis Çetin, Liberalizmin Tarihsel Kökenleri, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3. Cilt, Sayı 1, 2002, s.222.

¹⁷⁰ *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler*, Haydar Çakmak (ed.), Platin Basın Yayın Dağıtım, 2007, Ankara, s.157.

bağlamda, kapitalizmin bir ekonomik örgütlenme modeli olarak liberal değerlere inanan toplumlarda ortaya çıkması ve güçlenmesi bir tesadüf değildir.¹⁷¹

Liberalizm, sınırlı devlet müdahalesi ile birlikte kapitalizmin öngördüğü serbest ticaret, serbest piyasa ve teşebbüs hürriyetinin yayılmasını benimsemektedir. Dolayısıyla liberalizm, ekonomik gücün önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Hegemonya kavramının özünde analiz birimi olarak devletler ile günümüzde artık etkileri kabul edilen uluslararası örgütler yer almaktadır. Hegemonya kavramı, birey merkezli bir yaklaşımın çok ötesinde uluslararası seviyeyi kendisine araştırma konusu olarak seçmiştir. Dolayısıyla bu noktada liberalizm ile küresel hegemonya kavramının analiz birimi ve analiz seviyesi yönünden örtüşmediği ifade edilebilir. Ancak bu durum neoliberalizm için söz konusu değildir. Analiz birimi ve analiz seviyesi yönleri ile neoliberalizm ve hegemonya kavramı birbirleriyle örtüşmektedir. Netice olarak, yukarıdaki gerekçeler dikkate alındığında, liberalizm ve neoliberalizm kuramlarının hegemonya kavramına yönelik çalışmada her iki teoriyi ayrı ayrı araştırmak yerine, birlikte ve bir bütünlük içerisinde incelemenin faydalı olacağı değerlendirilmiştir.

Locke, liberalizmin öncüsü olarak kabul edilmektedir. Locke'a göre, doğa durumunda tüm insanlar özgür ve eşittirler. Locke, realist düşünür Hobbes'un "insan insanın kurdudur" anlayışının tersi bir görüşe sahip olup evrensel bir barışın mümkün olabileceğini savunmaktadır. Locke, özgür ve eşit olarak gördüğü bireylerden oluşan bir düzeni hayal etmiştir. Bu yönüyle günümüzdeki demokrasi anlayışına paralel bir görüşe sahip bulunmaktadır.

Liberalizmin temel prensiplerini; bireyin önceliği, evrensel insan hakları, hukukun üstünlüğü, sınırlı devlet müdahalesi, seküler devlet anlayışı, serbest ticaret, serbest piyasa ve teşebbüs hürriyeti şeklinde sıralamak mümkündür. Bu prensiplerden yola çıkarak liberalizmin bireylerin özgürlüğü üzerine kurulan bir paradigma olduğu ifade edilebilir. Bu noktadan hareket ederek, öncelikle bireyin birçok alanda (yaşama, kendini ifade etme, ticaret, eğitim, seyahat... gibi) özgürlüğünü garanti altına alacak bir devletin yönetim şekline ihtiyaç duyduğu ifade edilebilir. Bu da demokratik bir yaşamı bireylere vaad eden bir yönetim anlayışı ile

¹⁷¹ Tarık Oğuzlu, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Şaban Kardeş ve Ali Balcı (ed.), Liberalizm, Dördüncü Basım, İstanbul, Ekim 2015, s.148.

mümkün kılınabilir. Netice itibariyle, toplum içerisinde yaşamlarını sürdüren bireylerin her alanda özgürlüklerini sağlamayı garanti eden bir hükümete ve yönetim şekline ihtiyaç duyması, insanların özgürce yaşayabilmelerine olanak sağlayan bir demokratik ortamın temin edilmesi gerektiğinden dolayı, “ideolojik güç” liberalizm kuramı için önemli bir parametredir.

Neoliberalizm açısından da ideolojik gücün önemli bir parametre olduğu iddia edilebilir. Neoliberalizm, devletler arasında birçok alanda yapılacak olan karşılıklı işbirliklerinin savaş riskini azaltacağını ve daha güvenli bir uluslararası ortamın oluşturulabileceğini savunmaktadır. Bu nedenle neoliberalizm, uluslararası ortamda devletlerin demokratikleşme sürecinin hızlanmasını desteklemekte, birçok alanda devletler arasında işbirliği imkânlarının artırılması yönünde serbestliklerin çoğaltılması gerektiğini savunmaktadır. Neoliberalizm, özgürlüklerin artırılması yönündeki ideolojik düşüncenin yaygınlaştırılmasını desteklemektedir. Hegemon devlet de liberal bir uluslararası ortamda farklı coğrafyalardaki devletler ile geliştireceği ilişkileri sayesinde küresel çaptaki başat liderliğini tesis edebilecek ve devam ettirebilecektir.

Neoliberaller, neorealistlerin anarşi varsayımını kabul etmektedir. Bununla beraber, neoliberallere göre, işbirliğine ulaşmada sistemin anarşik yapısı neorealistlerin öngördüğü kadar büyük bir engel değildir. Neoliberaller, devletler arasında, özellikle ekonomik konularda “karşılıklı bağımlılığın” (interdependence) artışını ve devletlerin gücün askerî boyutundan ziyade ekonomik boyutuna önem vermeye başladığını, bu yüzden de ekonomik konularda işbirliği çabalarının daha yoğun ve başarılı olduğunu savunmaktadırlar.¹⁷²

Aşağıdaki Tablo-16’da, neoliberalizm teorisinin kurucularından Nye tarafından tarihsel perspektiften bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma kapsamında 16. yüzyıldan başlayarak hegemon olmuş İspanya, Birleşik Eyaletler (Bugünkü adıyla Hollanda), Fransa, İngiltere ve ABD’nin küresel üstünlük kurmak için sahip oldukları güç kaynakları Nye tarafından ortaya konulmuştur.

¹⁷² Arthur Stein, *Coordination and Collaboration: Regimes in An Anarchic World*, Der. David A. Baldwin, Neorealism and Neoliberalism, pp. 29-59; Charles Lipson, *International Cooperation in Economic and Security Affairs*, Der. David A. Baldwin, Neorealism and Neoliberalism, p.72.

Tablo-16 Egemen Devletler ve Güç Kaynakları¹⁷³

Zaman	Egemen Devlet	Güç Kaynağı
XVI. yüzyıl	İspanya	Külçe altın, koloni ticareti, paralı askerlik, dinsel ilişkiler
XVII. yüzyıl	Birleşik Eyaletler	Ticaret, sermaye piyasası, donanma
XVIII. yüzyıl	Fransa	Kırsal endüstri, ordu, kamu idaresi, nüfus
XIX. yüzyıl	İngiltere	Endüstri, liberal normlar, donanma, finans ve krediler
XX. yüzyıl	ABD	İktisadi, bilimsel ve teknolojik liderlik, kültür, askerî güç, liberal uluslararası rejim, ulusötesi iletişim merkezi olmak

Nye tarafından ortaya konulan Tablo-16 analiz edildiğinde; tezin *ikinci varsayımı* ile paralel bir şekilde hegemonya parametrelerinin tarihi süreçte devamlı bir şekilde farklılık gösterdiği, tezin *üçüncü varsayımı* ile de tam bir uyum içerisinde tarihi süreçte küresel boyutta hegemonik güç mücadelesinin devletler arasında el değiştirdiği ve bu rekabetin/mücadelenin devam ettiği doğrulanmaktadır.

Aşağıdaki Tablo-17'de ise; Nye tarafından Tablo-16'da ortaya konulan tarihsel süreç içerisinde hegemon devletlerin sahip oldukları güç kaynakları, günümüz hegemonya parametreleri ölçeğinde tezin yazarı tarafından yorumlanarak analiz edilmiştir.

¹⁷³ Joseph Nye, *The Changing Nature of World Power, Power in the Global Information Age from Realism to Globalization*, Routledge Press, 2004, p.57.

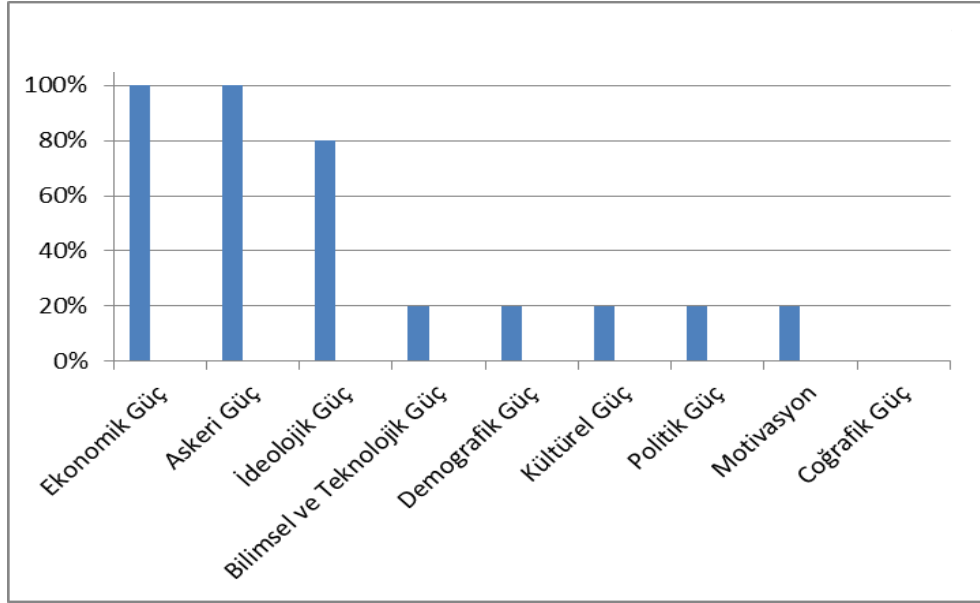
Tablo-17 Egemen Devletler ve Hegemonya Parametreleri¹⁷⁴

Zaman	Egemen Devlet	Güç Kaynağı	Hegemonya Parametreleri
XVI. yüzyıl	İspanya	Külçe altın, koloni ticareti	Ekonomik güç
		Paralı askerlik	Askerî güç
		Dinsel ilişkiler	İdeolojik güç
XVII. yüzyıl	Birleşik Eyaletler	Ticaret, sermaye piyasası	Ekonomik güç
		Donanma	Askerî güç
XVIII. yüzyıl	Fransa	Kırsal endüstri	Ekonomik güç
		Ordu	Askerî güç
		Kamu idaresi	İdeolojik güç
		Nüfus	Demografik güç
XIX. yüzyıl	İngiltere	Endüstri, finans ve krediler	Ekonomik güç
		Liberal normlar	İdeolojik güç
		Donanma	Askerî güç
XX. yüzyıl	ABD	İktisadi liderlik	Ekonomik güç, motivasyon
		Bilimsel ve teknolojik liderlik	Bilimsel ve teknolojik güç, motivasyon
		Askerî güç	Askerî güç
		Liberal uluslararası rejim	İdeolojik güç, politik güç
		Kültür, ulusötesi iletişim merkezî olmak	Kültürel güç, motivasyon

Yukarıdaki Tablo-17'deki Nye'in incelemeleri genel olarak analiz edildiğinde, hegemon devlet olabilmek için sert ve yumuşak güç unsurlarının birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Yukarıdaki Tablo-17'deki veriler hegemonya parametreleri yönünden incelenerek aşağıdaki Şekil-13'teki analiz elde edilmiştir. Şekil-13'teki analiz yapılırken, güç kaynaklarının ne kadar sıklıkla devletler tarafından tarihi süreçte kullanıldığı göz önünde bulundurulmuştur.

¹⁷⁴ Yukarıdaki Tablo-17'deki "Hegemonya Parametreleri" başlıklı sütun, Nye'in güç kaynakları yorumlanarak tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.



Şekil-13 Nye'in Tarihsel Açısından Hegemonya Parametrelerinin Analizi¹⁷⁵

Şekil-13 irdelendiğinde, Nye'in neoliberal bakış açısıyla 16. yüzyıldan itibaren hegemon olmuş devletlerin esas aldıkları hegemonya parametreleri arasında en öne çıkan iki parametrenin ekonomik güç ile askerî güç olduğu görülmektedir. Bu iki parametre 16. yüzyıldan itibaren beş hegemon devlet tarafından da kullanılmıştır. Daha sonra ise ikinci sırayı ideolojik güç almıştır. Üçüncü sırayı ise bilimsel ve teknolojik güç, demografik güç, kültürel güç, politik güç ve motivasyon aralarında paylaşmaktadır. Coğrafik gücün ise neoliberal kuram kapsamında bu beş hegemon devlet tarafından hiç kullanılmadığı görülmektedir.

Yukarıda sunulan Şekil-13'teki analiz kapsamında neoliberal kuramın esas aldığı parametreler aşağıdaki Şekil-14'te özetlenmektedir.

¹⁷⁵ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.



Şekil-14 Neoliberalizm Kuramının Esas Aldığı Hegemonya Parametreleri¹⁷⁶

2.2. 21. YÜZYILA ÖZGÜ FARKLI KÜRESEL HEGEMONYA PARAMETRELERİ

2.2.1. Kültürel Güç

Hegemon devlet, dünyada elde etmiş olduğu üstünlüğünü ve hâkimiyetini korumak ve devam ettirebilmek amacıyla 21. yüzyılda değişik yollara başvurmaktadır. Bu yollardan biri de yumuşak gücünü kullanmaktır.

Birinci bölümde yumuşak güç ayrıntılarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Yumuşak güç kavramını uluslararası ilişkiler literatürüne kazandıran Nye'a göre bu kavram, zorlama yerine işbirliğini öneren bir kavramdır ve "Eğer istediğim şeyi istemeni sağlayabilirsem, o zaman yapmak istediğim şeyi yapman için seni zorlamama gerek yoktur"¹⁷⁷ şeklinde tanımlanmıştır. Bu bağlamda yumuşak güç, bir devletin kendi ulusal çıkarlarını, liderlik ettiği ülkelerin ulusal çıkarlarıyla örtüşürecek bir biçimde sunabilme ve diğerlerini de hoşnut edecek bir biçimde uygulayabilme kapasitesi demektir.

Yumuşak gücün önemsendiği önemli güç parametrelerinden biri de 21. yüzyıl koşullarında kültürel güçtür. Kültür; devletleri sert güç kullanarak zorlamaya, caydırmaya, tehdit etmeye ya da korkutmaya çalışmak yerine razı ve ikna etmeyi amaçlayan bir yumuşak güç kaynağıdır (Birinci bölümde Tablo-3 ve Tablo-4'e bakınız).

¹⁷⁶ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

¹⁷⁷ Joseph Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003, ss.10-11

Kültürel güç unsuru, genellikle yumuşak güç kavramı içinde ele alınmaktadır. Ayrıca yumuşak gücün unsurlarından motivasyon gücü bir parametre olarak zaten önceki kısımda 21. yüzyıl koşullarında küresel hegemonya için olmazsa olmaz nitelikte güç parametresi olarak kabul edilmiştir. Bu sebepten dolayı bu kısımda, yumuşak güç bir bütün olarak değil de sadece kültürel boyutuyla incelenmiştir.

Kültür; gelenekler, inanç ve davranışlardan oluşur. Tarih, dil, etnik köken, din ve millet gibi birçok faktör tarafından şekillenir. Çeşitli etkiler, baskılar ve bir süreç boyunca toplumda meydana gelen olgular ile gelişir. Kısaca kültür, dünyaya kendi üyelerinin gördüğü ve anladığı bir bakış açısıyla bakmaktır.¹⁷⁸

Hegemonya kavramını uluslararası ilişkiler literatürüne kazandıran Gramsci de, hegemonyanın biri politik diğeri kültürel olmak üzere iki ayağının bulunduğunu vurgulamaktadır. Gramsci, hegemon devletin tesis etmiş olduğu kültürel üstünlük yoluyla sivil toplum üzerinde rıza ve iknayı sağlayarak toplumu kanalize ettiğini, böylece de kendi değer yargılarını, dünya görüşünü ve düşünce yapısını diğer kesimlere ya da devletlere benimsetmeyi başardığını savunmuştur.¹⁷⁹

Hegemonya mücadelesi, özünde kültürel bir mücadeledir. Hegemon devlet kalıcılığını sağlayabilmek için kendi kültür yapısını, özelliklerini ve yaşam biçimini diğer devletlerin toplumlarına aktarır. Bunun nedeni, kültürün diğer öğelerden daha etkili olmasıdır. Hâkim devlet kendi değerlerini, inançlarını hegemonyasına dönük kültürel mesajlarını ön plana çıkarır ve empoze etmeye çalışır. Gramsci hegemonya kavramını da bu minvalde ele almış, hâkim sınıfa ait egemen ideolojinin ve kültürün bütün sınıflara yayılması anlamında kullanmıştır. Bu anlamda Gramsci, hegemonyayı, ekonomiden ziyade ideolojinin ve kültürün ön plana çıktığı bir yapı olarak nitelendirmiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁸ William D. Wunderle, *Through The Lens of Cultural Awareness: A Primer for United States Armed Forces Deploying in Arab and Middle Eastern Countries*, Government Printing Office, 2006, p.57.

¹⁷⁹ Daniel Egan, *The Limits of Internationalization: A Neo-Gramscian Analysis of the Multilateral Agreement on Investment*, Critical Sociology, Vol. 27, No 3, 2001, pp.76-77; Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*, International Publishers, New York, 1971, p.10; P.D. Thomas, *The Gramscian Moment: Philosophy, Hegemony and Marxism*, Leiden: Brill, 2009, p.437; Ali Ercan Su, Eleştirel Teori Çerçevesinde Hegemonya ve Alt-Hegemonya: Almanya ve Japonya Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2006, s.20, (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

¹⁸⁰ Ekin, a.g.e., s.137.

Samuel Huntington'a göre de, yeni dünya düzeninde çatışmaların temel kaynağı öncelikle ideolojik ve ekonomik olmayacaktır.¹⁸¹ Bunun yerine beşeriyet arasındaki ortaya çıkacak büyük bölünmelerin ve çatışmaların belirleyici kaynağı kültürel olacaktır. Dolayısıyla Huntington'a göre 21. yüzyıldaki oluşumun temel göstergesi kültüredir. Soğuk Savaş sonrası dünyada halklar arasındaki en önemli farklılıklar artık ideolojik, politik ya da ekonomik değil kültürelidir. Ulus devletler dünya olaylarında en güçlü aktörler olarak yer almaya devam edecekler, fakat küresel politikanın önemli çatışmaları farklı medeniyetlere sahip uluslar ve gruplar arasında ortaya çıkacaktır. Medeniyetler çatışması küresel politikayı etkisi altına alacaktır. Medeniyetler arasındaki çatlaklar (fay hatları) geleceğin savaş hatları olacaktır.

Yaşadığımız yüzyılda halklar artık kendi kimliklerini yeniden tanımlama süreci içerisine girmişlerdir. Önceleri "kimin tarafındansın?" şeklinde sorulurken 21. yüzyılda ise artık "Biz kimiz?", "Dostumun düşmanı düşmanımdır" veya "Düşmanımın düşmanı dostumdur" şeklinde kimliğin çerçevesi çizilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle, 21. yüzyılda artık aynı yaşam tarzının, aynı değer yargılarının, aynı dünya görüşünün ve aynı normların birlikte paylaşıldığı bir ortamda aynı kimliğin motiflerinin çizildiği bir *aile çatısının* kurulmasında kültürel etkileşimlerin büyük etkisi bulunmaktadır.

21. yüzyılın diğer yüzyıllara göre farklı yapısı ve özellikleri ile birlikte diğer yüzyıllara göre kültürel gücün de stratejik yaklaşımları ve planlaması da boyut kazanmış ve farklılaşmıştır. Devletler ve özellikle de hegemon devlet, kültürel gücünü stratejik seviyede ele alarak bu gücünü küresel hegemonyasının inşası ve devam ettirilmesinde etkili bir araç olarak kullanmayı hedeflemektedir. Tezin birinci bölümünde hegemonya ve strateji kavramları arasındaki ilişki incelenirken, stratejinin kaynak-yol/yöntem-amaç olmak üzere üç unsurdan oluştuğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, 21. yüzyılda küresel hegemon bir devletin *kültürel güç stratejisi* aşağıda Şekil-15'te ortaya konulmaya çalışılmıştır.

¹⁸¹ Samuel P. Huntington, The Clash of Civilisations?, *Foreign Affairs*, Vol. 72, No. 3, Summer 1993, p.22.



Şekil-15 Hegemon Devletin Kültürel Güç Stratejisi¹⁸²

Yukarıdaki Şekil-15'te hegemonun kültürel gücünün stratejik seviyede planlaması ortaya konulmuştur. Tezin birinci bölümünde de detayları ile açıklandığı gibi, stratejinin en önemli unsuru yol/yöntemdir. Dünyadaki pek çok ülke hegemon seviyeye gelmek isteyebilir. Ancak bu hedefe ulaşabilmesi için kaynaklarının yeterli olması kadar bu kaynaklarını nasıl kullanması gerektiği de önemlidir. Bu bağlamda, 21. yüzyılda hegemon devletin kültürel gücünü hegemonyanın hedefleri doğrultusunda nasıl etkin bir şekilde kullanması gerektiği ayrıntılarıyla bu kısımda aşağıdaki paragraflarda açıklanmıştır.

21. yüzyılda özellikle haberleşme ve iletişim araçlarının çok yaygın bir şekilde kullanılmasıyla etkisini artıran küreselleşme sayesinde hegemon devlet, kültürel alandaki hedeflerini daha hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirme fırsatı bulmaktadır.

Hegemon, kültürel gücünün unsurlarını oluşturan dilini, din ve inanç sistemini, değerlerini, normlarını, simgelerini, tutumlarını, tarihini, örf ve adetlerini, yasalarını, ahlak kurallarını, sanatını, eğitim alanındaki birikimlerini, bilim ve teknoloji alanındaki

¹⁸² Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

gelişmelerini ve dünya görüşünü kitle iletişim araçlarının da yardımıyla paylaşarak diğerlerine kabul ettirmeye çalışır. Böylece yaptığı girişimlerinin ve mevcut statüsünün meşrulaştırılması için kültürel gücü bir araç olarak kullanır.

Hegemonya özünde rıza ve iknaya dayandığından dolayı, kültürel faaliyetler ve etkileşimler yoluyla sevilen ve saygı duyulan çekici bir ülke modelinin yaratılması önemlidir. Yumuşak güç sayesinde rızayı tesis eden hegemonun uluslararası alanda birçok sektörde yaptığı girişimlerinin kültürel güç yoluyla meşruiyet zemininde sorgulanmasının da önüne geçilmiş olunur. Hegemonun girişimlerinin diğer devletler tarafından meşru olarak kabul edilmesi, tezin birinci bölümünde de detayları ile açıklandığı gibi önem arz etmektedir.

21. yüzyılın en göze çarpan özelliklerinden biri de küreselleşmedir. Küreselleşme, dünyada giderek hızlı bir şekilde yaygınlaşmaktadır. Bunun başlıca nedeni olarak; iletişim ve haberleşme alanında geliştirilen araçların insanlar tarafından yaygın bir şekilde kullanılması gösterilebilir. 21. yüzyılda giderek artmakta olan küreselleşmenin de etkisiyle kültürel güç, hegemon bir devlet için etkin bir parametre olarak ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme, kültürel güç için âdeta bir katalizör vazifesi görmektedir.

Küreselleşme, kültürel güç alanında günümüzde farklı içeriklerle, yöntemlerle ve amaçlarla devletler tarafından kullanılmakta olan bir araçtır. 21. yüzyılda küreselleşmenin en görünür ve en etkili kullanım alanlarından biri kültürel alandır. Küresel ölçekteki kültürel faaliyetler ve etkileşimler diğer ulusların kültürlerine nüfuz ederek yeni oluşumlara gidilmesini ve âdeta küresel boyutta homojen bir yapıya dönüşüm sağlanmasını, bu yolla da melez denebilecek kültürel oluşumların ve kimliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan küreselleşme, dünyadaki hem mal ve bilgi hareketliliklerindeki artışı hem de kültürel alandaki hızlı denebilecek değişim ve farklılaşmaları ifade etmektedir.

Küreselleşmenin hızı hegemonyanın etkinliği ile doğrudan ilişkilidir. Küreselleşme, ancak devletler arası hiyerarşi ve hegemonya ilişkileri altında oluşan görece bir istikrar ortamında var olabilmektedir. Hegemonya salt şiddete dayanmayan, başat devletin liderliğini sürdürmek için kendi ekonomik, kültürel modelinin ve bu

modelden doğan yaşam tarzının üstünlüğünü diğer toplumlara kabul ettiren yönüyle küreselleşmeyi gerçekleştirmiştir.¹⁸³

21. yüzyıldaki hegemon bir devlet, küreselleşmenin sunmuş olduğu fırsatları değerlendirerek sanatını, tarihini, dünya görüşünü, yaşam tarzını, ürünlerini, normlarını ve değer yargılarını, kısacası kendi kültürel unsurlarını kitle iletişim araçlarını (internet, televizyon, radyo, sinema, popüler müzik, basılı yayın organları gibi) etkin bir şekilde kullanarak tüm dünyaya yayma fırsatı elde eder. Bu sayede dünyada kendine has bir tüketim kültürü oluşturur. Küreselleşmekte olan dünyada hegemon devlet tarafından üretilen ve tüm dünyada kabul edilen/benimsenen ürünler sayesinde, hegemon güç aynı zamanda; diğerleri ile kültürel bağlar kurmakta ve karşılıklı etkileşim yaşamakta, güçlü ve hâkim ülke imajını yaratabilmekte, bunu da hayatın doğal bir parçası hâline dönüştürebilmektedir.

Diğer ülkelerin de yararına ve hizmetine sunulan birçok ürün, hegemon olan sempati ve ilgiyi artırmakla birlikte dünyadaki tüketim kültürünü de kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirerek ekonomisine büyük avantajlar sağlayabilmektedir. Aynı zamanda bu durum, hegemonun diğerlerinin rızasını kazanmasında etkin bir durum ortaya koymaktadır. Bu sebeple, 21. yüzyılın en öne çıkan özelliklerinden biri olan küreselleşme, ülkeler arasında ilişkiler ve işbirlikleri oluşturabilmek için hegemonu uygun ortam ve zemin hazırlamakta, küresel seviyede kültürel alandaki hegemonyasını tesis etmesinde ve devam ettirmesinde kendisine uygun bir ortam oluşturmaktadır.

Birçok bilim insanı tarafından 20. yüzyılın küresel hegemon gücü olarak kabul edilen ABD, kültürel güç açısından örnek olarak incelendiğinde, dünyanın birçok yerinde;

- “Mc Donald’s, Burger King” ürünlerinin tüketilmesi,
- “Iphone” marka cep telefonlarının kullanılması,
- “Microsoft, Intel, Apple, IBM (International Business Machines)” gibi dev teknolojilerin insanlara sunduğu hizmetler,
- “Google-Facebook-Twitter-Instagram-Youtube” gibi sosyal medya ağlarının kullanılması,

¹⁸³ Ali Bilgin Varlık, Küreselleşme ve Küreselleşmenin Orta Doğu’ya Etkileri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2009, s.109, **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

- “Amazon, e-bay” gibi sanal alışveriş sitelerinde insanların çok geniş yelpazede ve farklı kalitelere istedikleri ürünlere ulaşabilmeleri ve kolay kargolama servisleri sayesinde insanların evlerine kadar ulaştırılması,
- “Levis, Nike” gibi endüstriler tarafından üretilen markalı giyim eşyalarının gençler tarafından giyilmesi,
- “Coca-Cola, Pepsi” gibi içecek endüstrisinin ürünlerinin yaygın bir şekilde tüketilmesi,
- “Hollywood film endüstrisi” tarafından çekilen filmlerin seyredilmesi gibi faaliyetler sayesinde hegemonyasının varlığını dünyanın birçok yerinde hissettirebilmektedir. Ayrıca diğer ülke insanlarıyla kültürel bir bağ kurabilmiş, kendine özgü oluşturduğu tüketim kültürü ile ekonomisi için gelir sağlayabilmiş, aynı zamanda başka alanlarda yapmış olduğu girişimlerinin (askerî, politik ve ideolojik alanlar gibi) meşruiyetinin sorgulanmasının önüne bir nebze de olsa geçmeyi başarabilmiştir.

Küreselleşme, ülkeler arasında ortak bir kimliğin ve geçmişin oluşturulmasında bütünleştirici bir role sahiptir. Küreselleşme yoluyla ülkeler karşılıklı bağımlılık paradigması çerçevesinde kazan-kazan usulüne dayalı ortaklıklar ve işbirlikleri kurabilmektedirler. Hegemon devlet, kültürünü ve ideolojik düşünce yapısını küreselleşme sayesinde daha büyük kitlelere ve coğrafyalara yayabilme fırsatı bulabilmektedir. Bunun sonucunda ise hegemon; diğer devletleri de içerisine alan bir aile çatısı kurabilmekte, düşmana karşı ortak çıkarlar merkezinde bir birlik ve bütünleşme ortamı yaratabilmektedir.

Hegemonun kültür alanında diğer devletlere nüfuz etme çabalarının tümüne ise “kültürel hegemonya” adı verilmektedir. Kültürel hegemonya kavramı da, Antonio Gramsci tarafından geliştirilen bir kavramdır. Kültürel hegemonya, ideolojik ve kültürel araçlarla diğerleri üzerinde üstünlük kurmak anlamına gelmektedir. Bu terim, hegemon devletin yaşam tarzını, dünya görüşünü, inanç sistemlerini, değer yargılarını, sanatını, tarihini, normlarını, beklentilerini, eğitim sistemini, teknolojik alandaki paylaşımlarını, ürünlerinin geniş kitleler tarafından kullanılmasını ve dilinin zenginliğini etkili bir şekilde kullanarak diğer devletler üzerinde hâkimiyet ve üstünlük kurması anlamına gelmektedir. Kültürel hegemonya, kültürel güç ile hegemonya kavramlarının birbirleriyle tam manasıyla bütünleştiği bir zemindir.

Kültürel hegemonyanın birçok unsuru vardır. Bu unsurlardan biri de hegemonun eğitim sistemidir. Hegemon, dünyanın birçok yerinden eğitim almaya

istekli kişileri ülkesine davet etmekte, böylelikle diğer ülkelerin gelecekteki bilim insanlarının hem sosyalleşmesine katkıda bulunmakta aynı zamanda da bu kişileri kendi millî menfaatleri, dünya görüşü, değer yargıları ve yaşam tarzı perspektifinde yönlendirmekte, netice itibariyle de kendisine hayranlık duyan aydın bir tabakayı oluşturmaktadır. Sonrasında ise ülkelere geri dönen bilim insanları hegemonun düşüncelerini, yaşam tarzını, sanatını, değerlerini, örf ve adetlerini kendi öz toplumlarına yaymaktadırlar.

Kültürel hegemonyanın diğer bir unsuru da onun dilidir. Kültürel hegemonyanın sağlam bir temele oturtulmasında hegemonun dilinin yaygın bir şekilde diğer ülke toplumları tarafından kullanılması gerekmektedir. Çünkü aynı dili konuşmayanların aynı duyguları ve müşterekliği hissetmeleri pek mümkün görünmemektedir. Aynı dili kullanan ve konuşan toplumlar ya da milletler bir aile kimliği altında kendilerini güvenli ve huzurlu hissederler. Hegemonun kendi dünya görüşünü, değerlerini ve yaşam tarzını diğerlerine benimseterek sempati toplaması ve rızayı tesis edebilmesi için hegemonun dilinin yaygın bir şekilde kullanılması önem arz etmektedir. Bu nedenle, hegemon devletin kendi dilini zenginleştirerek tüm dünyada yaygın bir şekilde birçok alanda (teknoloji, eğitim, eğlence sektörü, sanat, film endüstrisi, müzik, folklor, örf ve adet gibi) kullanması ve herkes tarafından etkin bir şekilde kullanılmasını da sağlaması elzem bir durumdur. Dil ile kurulan iletişim daha sonra kültür aktarımı ile hedefine ulaşmış olacaktır. Çünkü insanlar, kendi duygu ve düşünceleri ile yaşam tarzlarını hegemon gücün diliyle ifade ettikleri takdirde, hegemonun küresel üstünlüğünün korunmasına ve devam ettirilmesine katkı sağlamış olacaklardır.

Kültürel hegemonyanın diğer unsurlarını ise hegemonun “sosyal sorumluluk” ve “kültürel etkileşimler” adı altında yapacağı girişimler olarak aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Dünyadaki açlığın önlenmesi, yoksulluğun azaltılması ve fakir olan devletlere yardım konusunda uluslararası alanda örgütler kurar, diğer zengin devletleri de bu fakir ülkelere yardım konusunda teşvik eder,
- Dünyanın demografik yapısı (Nüfus artış hızı, nüfus dağılımı gibi), iş gücü maliyetleri, toplumların eğitim seviyeleri gibi konuları araştırarak kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaya çalışır, aile planlaması konularında devletlere destek olur,
- Kanser, AIDS gibi yaygın ve tehlikeli hastalıkların önlenmesi konusunda yapılacak araştırmalara öncülük yapar, elde edilen olumlu sonuçları ve ürünleri

dünya devletleri ile paylaşır, bu konuda diğer uluslara maddi destek sağlar, aynı zamanda bu alandaki birikimlerini diğerleri ile paylaşır,

- Uluslararası insan kaçakçılığı, uyuşturucu trafiği ve silah kaçakçılığının önlenmesi konularında tedbirler alınmasına liderlik yapar, diğer devletlerle bu alanlarda işbirlikleri yaparak onlara destek olur,

- Çevre kirliliği, çevre duyarlılığı ve ekolojik dengenin korunması konularında uluslararası yasaların çıkarılıp uygulanmasına öncülük eder, bu alanda kurulacak örgütlerin kurulmasını teşvik eder ve aynı zamanda liderlik yapar, atmosferin (ozon tabakası) korunması ve küresel ısınma konularında yine dünyada öncülük yaparak bu alanlarda kapsamlı araştırmalar yapılmasına, gerekirse yasalar çıkarılmasına ve lüzumlu görüldüğünde uluslararası araştırma kurumları kurulmasına öncülük yapar, insanların bu konulardaki farkındalıklarının artırılmasına liderlik yapar,

- Olimpik spor dallarında ülkesinin profilini önemser, bu bağlamda şampiyonluklar elde edip bayrağının, varlığının ve kendi hegemonya imajının tüm dünyada hissedilmesi için gayret sarf eder,

- Kendi düşünce ve araştırma kuruluşları tarafından yapılan bilimsel etkinlikler (konferans, sempozyum gibi) ve ürettiği bilimsel yayınlar aracılığıyla bu alanlarda da öncü olmaya çalışır, kendi düşünsel dünyasını ve görüşünü diğerlerine yaymaya çalışır,

- Küresel ölçekte müzik ve özellikle de popüler müzik alanında öncü girişimlerde bulunur, kendi müziği ile insanlara hedeflediği mesajları ulaştırabilme fırsatı yakalar,

- Kendi film endüstrisi ile ürettiği birçok filmin dünyada yaygın bir biçimde seyredilmesi konusunda girişimlerde bulunur, bu filmler aracılığıyla kendi yaşam tarzını ve dünya görüşünü diğerlerine ulaştırmaya ve diğerleri üzerinde hayranlık uyandırmaya çalışır.

Yukarıda da görüldüğü üzere, kültürel hegemonyanın diğer devletler üzerinde sosyal sorumluluk ve kültürel etkileşimler kapsamında birçok işlevi ve etkisi bulunmaktadır.

Kültürel hegemonyanın aşağıdaki Tablo-18'de bir SWOT analizi yapılmıştır. 21. yüzyılın yapısı ve özellikleri dikkate alınarak hazırlanan bu tabloda, kültürel hegemonyanın güçlü ve zayıf tarafları ile hegemonu sunmuş olduğu fırsatlar ve aynı zamanda tehditler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tablo-18 21. Yüzyılda Kültürel Hegemonyanın SWOT Analizi¹⁸⁴

21. Yüzyıl Kültürel Hegemonyanın SWOT Analizi	
<p style="text-align: center;"><u>GÜÇLÜ TARAFLARI</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Rıza ve iknayı sağladığından dolayı, hegemonun mevcut konumunu meşrulaştırmasına katkı sağlar. Hegemonun dış politika hedeflerinin sistemi oluşturan diğer aktörler tarafından meşru olarak görülmesini sağlar.➤ Hegemonun dünyada bir cazibe merkezî pozisyonuna gelmesine ve sempatican devletlerin artmasına katkı sağlar.➤ Hegemon devletin kolektif anlamda güçlü ittifaklara sahip olmasını kolaylaştırır.➤ Hegemon devlet tarafından üretilen, tüm dünyada kabul edilen/benimsenen ve tüketilen ürünlerinin varlığı, hegemon devlet ile diğerleri arasında kültürel bir bağ kurulmasına yardımcı olur. Bu durum da, hegemon devletin her yerde bulunma algısını yaratmakta ve ona karşı olan sempati ve ilgiyi artırmaktadır. Tüketim alışkanlıklarının değişerek hegemon devletin mallarına olan talebin artmasına ve ekonomisinin büyümesine de katkı sağlar.➤ Hegemon devlet tarafından üretilen değerler, normlar, fikirler, beklentiler, dünya görüşü, inanç sistemleri, dilinin zenginliği ve etkili kullanılması yollarıyla diğer devletler üzerinde üstünlük kurmasını sağlar.➤ Hegemon, kendi kültürel unsurlarını (sanat, edebiyat, eğitim gibi) diğer devletlerde yaşayanlar için ilgi çekici hâle getirerek, bunun sonucunda kendi dış politikasının olumlu algılanmasını sağlar.➤ Hegemonyanın tesis edilmesinde sert güce kıyasla daha az maliyetlidir. Aynı zamanda uzun vadede daha etkili ve kalıcı sonuçlar doğurabilir.➤ Hegemon, kendi kültür ve değerlerini kitlesel iletişim araçları (sinema, radyo, popüler müzik, internet, yazılı basın gibi) yoluyla diğerlerine ulaştırabilir ve bu sayede rıza ve iknanın tesis edilmesine katkı sağlayabilir.	<p style="text-align: center;"><u>FIRSATLAR</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Değer yargılarını, yaşam tarzını ve ürünlerini küresel anlamda tüm dünyaya yayma fırsatı bulur.➤ Dostlarıyla ortak bir kimlik etrafında oluşturduğu aile içerisinde karşılıklı olarak iş birlikleri kurabilir ve kazan-kazan prensibine dayalı faydalar sağlayabilir.➤ 21. yüzyılın yapısı ve avantajları sayesinde kültürünü küreselleşme ile daha geniş coğrafyalara yayarak diğer devletlerin rızasını daha kolay kazanma fırsatı yakalayabilir.➤ Hegemon, diğer devletlerin davranışlarından önce onların isteklerini şekillendirebilme ve yönlendirebilme fırsatına sahip olur.➤ Değerlerini diğer ülkelere aktarıcı sektörleri (film endüstrisi, TV, internet vb.) güçlendirerek rıza ve iknanın tesis edilmesinde etkin olarak kullanabilir.➤ Kendi düşüncelerini, değerlerini, üretim ve yaşam tarzını tüm dünyaya ihraç etme fırsatı yakalar.➤ Hegemon, diğer devletlerin elde etmek istedikleri değerleri temsil etmeyi başarabilirse, liderliğini uzun vadede sürdürebilir. Bununla birlikte hegemon devletin kültürü dünyada çekici olduğu zaman diğer devletlerin arasında tehlike ve güvensizlik hissi azalır.➤ Hegemonun diğer devletlere ekonomi, eğitim, askerî gibi alanlarda yapacağı yardımlar sayesinde;<ul style="list-style-type: none">- O ülkenin kamuoyunda imajını olumlu yönde güçlendirebilir,- Mallarını kullanmak bir prestij haline gelebilir,- Hegemonun kültürüne ve değerlerine karşı büyük bir ilgi ve hayranlık başlayabilir.
<p style="text-align: center;"><u>ZAYIF TARAFLARI</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Sert güce göre amaca ulaşmak ve etkisini görmek daha uzun sürebilir.	<p style="text-align: center;"><u>TEHDİTLER</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Hegemonun kültürel alanda yaptığı girişimlerinden karşı hegemon ya da merkez statüsündeki devletler rahatsızlık duyabilir. Bu durum da yumuşak güç savaşlarının¹⁸⁵ başlamasına sebep olabilir.

¹⁸⁴ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

¹⁸⁵ *Yumuşak güç savaşları*, çıkarları çelişen ülkelerin birbirlerinin yumuşak güçlerini yok etmek ve zayıflatmak için kendi yumuşak güçlerini kullandıkları bir mücadele türüdür. Yumuşak gücü hızlı bir şekilde gelişen ülkenin

Yukarıda Tablo-18'deki SWOT analizinin genel bir değerlendirilmesi yapıldığında; kültürel hegemonyanın birçok güçlü tarafları ve hegemonu sunduğu fırsatları görülmekle birlikte, inceleme neticesinde tespit edilebilen zayıf tarafları ve doğurabileceği tehditler ise daha azdır. Sonuç olarak da, kültürel hegemonyanın başat bir küresel aktöre tatmin edici seviyede çok sayıda faydalar ve fırsatlar sunduğunu söylemek yerinde bir çıkarım olacaktır.

Bu kısımda, kültürel güç ile ilgili araştırmalar ve analizler yapılmıştır. Bunların neticesinde, 21. yüzyılın yapısı ve özellikleri dikkate alındığında, küresel seviyede bir hegemonya adayının olmazsa olmaz sahip olması gereken güç parametreleri arasında kültürel gücün de bulunması gerektiği sonucuna varılmıştır.

2.2.2. Siber Güç

Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle devletler birbirlerine karşı bağımlı hale gelmekte, karşılıklı bağımlılık ilişkileri neticesinde dünya üzerindeki her şey birbirleriyle ilişkili ve birbirlerine bağımlı duruma gelmektedir. 21. yüzyıl koşullarında özellikle bilişim teknolojisi alanındaki gelişmeler ve teknolojik ürünlerin (bilgisayar, cep telefonları, haberleşme sistemleri, ulaşım sistemleri gibi) küresel alanda yaygınlaşmasıyla birlikte ülkeler arasındaki bu bağlantılar coğrafik mesafeleri engel tanımaksızın daha da yakınlaştırmış, hatta bu mesafeleri iç içe geçirmiştir. Dijital sistemlerdeki gelişmeler sayesinde saniye ya da saliselerle ölçülebilecek kadar kısa süreler içerisinde farklı coğrafyalardaki bilişim teknolojileri arasında bağlantı kurma olanakları daha da kolaylaşmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak, küreselleşmenin sunduğu söz konusu imkânlar ve kolaylıkların aynı zamanda devletleri *siber ortamda güvenlik* yönünden bir tehlikeyle yüz yüze bıraktığı da yadsınamaz bir gerçektir.

Günümüzde ülkeler konvansiyonel savaşın yanı sıra siber savaşa karşı da hazırlık yapmaktadırlar. Çünkü gelişmiş ülkelerin ulusal savunma sistemleri ileri düzeydeki bilgi teknolojileriyle korunmaktadır. Bu da gelişmiş ülkeleri olası bir savaşta siber saldırı tehdidi altında bırakmaktadır. Ulusal savunma ve bilgi depolama gibi alanlarda teknolojiye üst düzeyde yararlanmanın getirdiği kolaylıkların yanında, savunma sistemlerinin güvenliği açısından önemli

politikaları küresel ve bölgesel güçleri hedef almaya veya yumuşak gücüne zarar vermeye başlarsa, Yumuşak Güç Savaşları'nın çıkması kaçınılmaz olur. Bu savaşlarda, karşı tarafın etkili olan yumuşak güç unsurları hedef alınır. Yumuşak güç savaşlarında şiddet içermeyen mücadele yöntemi esas alınır. İletişim ve teknoloji ile uluslararası kamuoyu ve hedef kamuoyu şekillendirilmeye çalışılır. Ülke içindeki kutuplaşmadan azami şekilde istifade edilir. Yumuşak Güç Savaşları hakkında daha fazla bilgi için bkz. <http://www.bilgesam.org/IcerikAra/-yumuşak%20güç%20savaşları/>, (Erişim: 20.05.2016).

hassasiyetler de bulunmaktadır. Teknolojiyi verimli kullanarak rakiplerine üstünlük sağlayan gelişmiş ülkeler, terör grupları tarafından hedef alınıp haberleşme, savunma veya temel altyapı hizmetleri gibi alanlarda zarara uğratılabilmektedir. Trafik ışıklarının ya da metro hatlarının sinyalizasyon sistemlerini devre dışı bırakabilecek kadar siber kapasite kullanımına sahip gruplar tarafından düzenlenebilecek siber saldırılar, teknolojik gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerin de kendi güvenliklerinin ve düzenin tesisi konusunda zafiyet yaşamasına neden olabilmektedir.¹⁸⁶

Siber savaş “Bir devlet tarafından, başka bir devletin bilgisayar sistemlerine veya ağlarına hasar vermek ya da aksama yaratmak amacıyla nüfuz etme faaliyetleridir.”¹⁸⁷ ABD Savunma Bakanlığı ise siber savaşı “Saldırıcıları düzenleyenlerin temel amaçlarına ulaşmak için sahip oldukları siber uzay yeteneklerinin siber alanda kullanılması ya da istihdam edilmesi” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁸⁸ Başka bir tanımda siber savaş “Bilgi teknolojilerini korumak için siber alanda savunma yapmak veya saldırmak ya da rakip saldırıları engellemek için yapılan faaliyetlerin tümü” şeklinde ifade edilmektedir.¹⁸⁹

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere siber savaş, konvansiyonel ve nükleer savaştan farklı olarak fiziki hedeflere taarruz etmek yerine düşmanın siber ortamda dijital sistemlerine ve bilişim teknolojilerine nüfuz ederek harbin nihai hedefine¹⁹⁰ ulaşılmasına katkı sağlamaya çalışır.

Siber taarruzlar sayesinde;

- Askerî haberleşme dâhil girilip yanıtıcı bilgilerin sistemlere bırakılabileceği, hava kontrol sistemlerine sızılabilceği, stratejik sistemlerin ve projelerin devre dışı bırakılabileceği, kritik altyapıların her zaman tehdit altında kalabileceği,

¹⁸⁶ Muharrem Gürkaynak ve Adem Ali İren, Reel Dünyada Sanal Açmaz: Siber Alanda Uluslararası İlişkiler, **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı 2, 2011, s.268.

¹⁸⁷ Richard A. Clarke ve R. Knake, **Cyber War-The Next Threat to National Security and What to Do About it**, Harper Collins Publishers, New York, 2010, p.6.

¹⁸⁸ United States of America Department of Defence, Joint Chiefs of Staff, **USA Department of Defence Dictionary of Military and Associated Terms**, April 2018, p.60.

¹⁸⁹ Steven A.Hildreth, **Cyberwarfare Congressional Research Service Report for Congress**, Congressional Research Service & The Library of Congress, No: RL30375, 2001, p.1.

¹⁹⁰ Harp sanatı üzerine fikirleriyle ün salmış Prusyalı general ve entelektüel Carl von Clausewitz (1780-1831), harbin nihai hedefinin politik amaçlara ulaşmak olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda savaşın, siyasetin başka yollarla devamı olduğunu vurgulamaktadır. Askerler de harbi kendi ülkelerinin millî çıkarları doğrultusunda politikacılar (devlet yöneticileri) tarafından belirlenmiş olan politik hedeflere ulaşabilmek amacıyla icra ederler. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Carl von Clausewitz, **Savaş Üzerine**, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2008.

- İletişim ağlarının devre dışı bırakılarak haberleşmenin sekteye uğratılabileceği, ulaşım ve su sistemlerinin bozulabileceği, bankacılık ve finans sektörünün çökertilebileceği,
- Elektrik ve doğal gaz sisteminin kapatılabileceği, doğalgaz borularındaki basıncın artırılarak tahrip edilebileceği, baraj kapaklarının açılarak şehirlerin sular altında bırakılabileceği,
- Enerji santrallerinin kontrolünün ele geçirilerek potansiyel birer atom bombasına dönüştürülebileceği, ülkelerde karma (hibrit) savaş tekniklerinin kullanılabileceği,
- Toplumsal olayların çıkarılabileceği veya yönlendirilebileceği, halka verilen haberleşme, elektrik, doğalgaz, e-devlet, ulaşım vb. hizmetler engellenerek ülkede kargaşa ve karışıklık yaratılabileceği,
- Kişi, toplum, devlet ve ülke güvenliği için çok büyük endişeler yaratılabileceği gibi önemli sonuçlara ulaşmak yanlış olmayacaktır.¹⁹¹

Siber gücün yukarıdaki etki alanlarından da görüleceği üzere, siber taarruzların 21. yüzyıl koşullarında barış şartlarında ve harpte nüfuz edebilme yeteneği ile harbin nihaî hedefine ulaşılmasında ne kadar etkili olabileceği tahayyül edilebilmektedir. Dolayısıyla etkin bir siber güce sahip olan hegemon devletin 21. yüzyıl koşullarında diğer ülkeler üzerinde etkili olabileceği açıktır. Siber gücün etkin enstrümanlarına sahip olan hegemon bir devlet, küresel çaptaki bu gücünü diğer devletlere de hissettirebilecektir. Aynı zamanda siber güç, bir harp ortamında düşmanın savaşma azîm ve kararlılığının bertaraf edilmesinde etkili bir güç parametresidir.

20. yüzyılın sonlarından günümüze kadar siber gücün önemi giderek artmakta ve dünyadaki siber taarruzların sayısında da artış gözlenmektedir. Symantec Şirketinin 2017 yılında yayınladığı İnternet Güvenliği Tehdit Raporu'na göre¹⁹²:

- Günümüzde internete yaklaşık 3,5 milyar kişi bağlanmaktadır ve 2021 yılına kadar internetten alışveriş yapacak kişi sayısının 2,1 milyarı bulacağı tahmin edilmektedir. Aynı zamanda 2016 yılında dünyada günlük bazda gönderilen elektronik posta sayısı 269 milyardır,

¹⁹¹ Mustafa Şenol, Siber Güçle Caydırıcılık Ama Nasıl? *İstanbul Teknik Üniversitesi, Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi*, Cilt:2, No:2, 2016, s.13.

¹⁹² Symantec Website Security, *Internet Security Threat Report*, Vol.22, April 2017, http://img.website-security.symantec.com/Web/SymantecWSS/%7B43362233-d74f-4470-a996-076c5db5d722%7D_ISTR22_Main-FINAL-APR24.pdf (Erişim: 08.06.2018).

- Kötü amaçlı internet sitelerinin sayısı 2016 yılı itibariyle % 76 seviyesindedir ve 2016 yılında 1,1 milyar bilgisayar ya da yazılım bu kötü amaçlı yazılımlardan etkilenmiştir (2015 yılına göre % 95 artış). 2016 yılındaki veri ihlallerinde, kaybolan bilgilerin yaklaşık % 40'ını kişilere ait özel finans bilgileri oluşturmaktadır (2015 yılına göre % 6'lık bir artış),

- Son 8 yılda (2009-2016 arası) yaklaşık 7,1 milyardan fazla bilgisayar ya da yazılıma kötü amaçlı siber taarruz gerçekleştirilmiştir.

Yine Symantec Şirketi'nin yayınladığı 2017 yılı raporuna göre, dünyadaki ülkeler arasında 2016 yılında siber taarruzlara en fazla maruz kalan ilk 10 ülkenin bir sıralandırması yapılmıştır. Söz konusu sıralandırma Tablo-19'da sunulmuştur. Tablo-20'de ise dünyada yapılmış önemli siber taarruzlara örnekler verilmiştir.

Tablo-19 Dünyada Siber Taarruzlara Maruz Kalan İlk 10 Ülke¹⁹³

Sıralama	Ülke	Maruz Kalınan Siber Taarruz sayısı
1.	ABD	791.820.040
2.	Fransa	85.312.000
3.	RF	83.500.000
4.	Kanada	72.016.746
5.	Tayvan	30.000.051
6.	Çin	11.344.346
7.	Güney Kore	10.394.341
8.	Japonya	8.301.658
9.	Holanda	6.595.756
10.	İsveç	6.084.276

¹⁹³ Symantec Website Security, a.g.e., p.50.

Tablo-20 Dünyadaki Siber Taarruzlara Örnekler¹⁹⁴

Siber Taarruz	Yıl	Açıklama
Sibirya Doğalgaz Patlaması	1982	Tarihte siber teknoloji kullanılarak gerçekleştirilen ilk siber saldırıdır. Ruslar, 1982 yılında Kanada'da bir şirketten doğal gaz boru hatlarını kontrol etmek için kullanılan bir yazılımı çalmaya başlamıştır. ABD, Rusların yazılımı çalmaya başladıklarını fark etmiştir. Ancak operasyonu durdurmak yerine yazılımın içine virüs yerleştirmeyi tercih etmiştir. Rusların çaldığı yazılım bir süre sonra bozulmuş, boru hatlarındaki akışı anormal seviyelere çıkartmış ve Rusların doğalgaz borusunun patlamasına sebep olmuştur.
Irak Savaşı	1990	ABD Ordusunun istihbarat birimi, Irak Ordusunun tüm telsiz frekanslarını tespit etmiştir. Irak Ordusunda arazide görev yapan komutanlar, merkezden emir olsa bile dinlenildikleri için cevap verdikleri takdirde buldukları yerin tespit edilebileceği düşüncesiyle cevap vermemeye başlamıştır. Hatta cihazları kapatmışlardır. Muhabere hatlarının ele geçirilmesiyle Irak komuta-kontrol sistemi tamamen devre dışı bırakılmıştır.
Ay Işığı Labirenti	1998	Mart 1998'de başlayan bu operasyon ile ABD'nin Pentagon, NASA, ABD Enerji Bakanlığı ve üniversitelerine ait araştırma ve geliştirme sırları, askerî tesislerin haritaları, askerî yapılandırmaları ve askerî donanım tasarımlarını içeren birçok gizli bilgi çalınmıştır.
NATO Kosova Krizi	1999	Sırlar tarafından NATO karargâhına ve NATO'ya üye ülkelerin askerî haberleşme sistemlerine yönelik siber saldırılar yapılmıştır. Saldırıları incelendiğinde Sırların yanı sıra Çinli ve Rus hackerların da saldırılara destek verdikleri anlaşılmıştır. NATO'nun resmî web sitesi sık sık kesintiye uğratılmış, NATO'nun elektronik posta hesabı günlerce kapalı bırakılmıştır.
Irak Savaşı	2003	ABD, Irak Ordusunu konvansiyonel saldırı öncesinde, hackerların Irak savunmasının gizli ağına girerek göndermiş olduğu mesajla subayları psikolojik olarak çökertmiştir. Eski usul kâğıt broşür atma yöntemi yerini elektronik posta ve başka internet malzemelerine bırakmıştır. Siber savaşın yöntem ve etkisiyle propaganda göndererek düşmanın morali bozulmuştur.
Estonya Siber Savaşı	2007	Siber saldırıya maruz kalan Estonya'da 27-29 Nisan 2007 tarihleri arasında devletin internet sayfaları, gazetelerin web siteleri kullanılamaz hale gelmiştir. Akabinde ulusal bilgi sistemleri ve internet hizmet sağlayıcılarına büyük zararlar verilmiştir. Ülkenin en büyük bankası Hansabank tamamen etkisiz hale getirilmiştir. İletişim ve ticaret durma noktasına gelmiştir.
Gürcistan Siber Savaşı	2008	RF, Gürcistan'ın dış dünya ile bağlantılarını kesmek için Gürcü medyasına ve devletin web sitelerine saldırmıştır. Saldırı silahı olarak DDoS'u kullanmıştır. Gürcistan'ın CNN ve BBC web sayfalarına girişini engellemiştir. Rusya siber savaşçıları Gürcistan'a bilişim alanında trafiği destekleyen tüm yönlendiricileri ele geçirmiştir. Dışarıdan haber alamayan Gürcistan, dışarıya elektronik posta bile gönderememiştir.
Kırgızistan Olayları	2009	Manas askerî üssünün kapatılması ve 6 ay içinde boşaltılması konusunda parlamento kararı alan Kırgızistan, ABD ile müzakerelere açık olduğunun sinyallerini de vermiştir. Bunun üzerine, müzakerelerin hemen ardından Kırgızistan'ın dört internet servis sağlayıcısı siber saldırıya maruz kalmıştır. Saldırıları nedeniyle internet servis sağlayıcıları Batı Kırgızistan'ın %80'ine internet hizmeti verememiştir.
Opİsrael Operasyonu	2012-2013	Anonymous adlı bir grup, İsrail'e büyük bir siber saldırı yapacağını, İsrail'i internetten sileceğini günler öncesinden duyurmuştur. Eylemin Op_Israel adlı twitter hesabı üzerinden yapılan açıklamada 100.000'den fazla internet sitesinin, 40.000 facebook hesabının, 5.000 twitter hesabının ve 30.000 civarında İsrail banka hesabının eylemden etkilendiği, ayrıca eylemin İsrail'e 3 milyar dolar civarında maddi zarara yol açtığı belirtilmiştir. İsrail yetkililerinin yaptığı açıklamalara göre de İsrail'in web sitelerine karşı 44 milyon siber saldırı gerçekleştirildiği duyurulmuştur.

¹⁹⁴ Mahruze Kara, Siber Saldırıları-Siber Savaşlar ve Etkileri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilişim ve Teknoloji Hukuku Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2013, ss.40-52. **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).**

Öncelikle Tablo-19'daki veriler irdelendiğinde, ABD'nin kendisinden sonra gelen dokuz ülkenin toplamının üç katından daha fazla bir siber taarruza maruz kaldığı anlaşılmaktadır. 20. yüzyılın küresel hegemon devleti olarak kabul edilen ABD'nin bu üstünlüğünü kazanmasında bilişim teknolojilerinin büyük payı vardır. Ancak büyük altyapı yatırımlarının yüksek teknolojiye dayandırılması aynı zamanda ABD'yi siber taarruzlara da açık hale getirmiştir. Dolayısıyla 21. yüzyılda küresel hegemonik üstünlüğü kuracak bir devletin de yine bu üstünlüğünü günümüz koşullarında yüksek bilişim teknolojilerine dayandırması gerekir ki, bu da aynı zamanda bu hegemon devletin siber taarruzlara açık hale gelebileceğini gösterir. Bu bağlamda, 21. yüzyılın küresel hegemonya adayı için siber güç parametresi hayati önem taşımakla birlikte, siber güvenlik konusuna karşı tedbirler geliştirmesi esastır.

Tablo-19 ve Tablo-20 birlikte analiz edildiğinde ise, siber taarruzların gerçek olduğu ve ülkelerin güvenliklerini tehdit ettiği gerçeği öne çıkmaktadır. Hatta şimdiye kadar olanlardan daha kötüsü olabilir. Saldırganlar henüz en gelişmiş kapasitelerini açık etmek istemiyorlar. ABD ve diğer uluslar bir siber savaşta modern bir ülkeyi mahvedebilecek yeteneğe sahiptirler.¹⁹⁵ Siber güç, 21. yüzyılın önemli güç parametrelerinden biridir. 21. yüzyılda bilişim dünyasındaki teknolojik gelişmelerin çok hızlı bir şekilde tekâmül etmesi neticesinde siber savaş ve siber güvenlik kavramları önem kazanmış, siber alanda sahip olunacak yeteneklerin hegemon devlete *asimetrik bir üstünlük* sağlayabileceği aşikâr bir duruma gelmiştir.

Günümüz şartlarında artık savaşların geleneksel yöntemler yerine siber ortamdaki yeteneklerle sürdürülebileceği, silahlı kuvvetlerin niceliksel üstünlüğünün öneminin giderek azaldığı anlaşılmaktadır. 21. yüzyıl koşullarında can kayıplarının yaşanmadan siber ortamın ele geçirilmesi suretiyle harplerin kaderinin değiştirilmesi mümkün kılınabilmektedir.

21. yüzyılın durum ve şartlarında, ülkelerin altyapı sistemlerinin siber uzaya bağımlı hale gelmesi ile bireyler, kurumlar-kuruluşlar, şirketler ve devletler siber tehditlere karşı hassas hale gelmektedir. Devletler de, millî çıkarları doğrultusunda belirli bir politik amaca ulaşabilmek için bilgisayar sistemleri aracılığıyla siber taarruzlar gerçekleştirebilmekte, buna mukabil siber savunmalarını da güçlendirmek zorunda kalmaktadırlar. 21. yüzyılın hegemonu olacak devletin de mutlaka siber güç bağlamında *kendi bilişim sistemlerinin savunmasını* güçlendirmesi gerekmektedir.

¹⁹⁵ Yıldırım Turan, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Şaban Kardaş ve Ali Balcı (ed.), Liberalizm, Dördüncü Basım, İstanbul, Ekim 2015, s.726.

Siber savaşlar, ÷lkelerin g÷venlik stratejilerinde yer almaya başlamıştır. Bu baēlamda devletler, siber kuvvetler tesis etmeye y÷nelmiştir. ABD, 2009'da Siber Savaş Komutanlıēı'nı kurmuştur. Çin, 2050 yılına kadar d÷nyada elektronik ÷st÷nl÷ēü hedeflemektedir ve bu kapsamda bir *siber doktrin* geliştirmiştir. Bu baēlamda, yakın gelecekte devletlerarası m÷cadele siber alanda yoēunlařacaktır. Bilgi ve bilişim sistemlerinin g÷venliēi ulusal ve uluslararası g÷venliēin bir parçası hâline gelmektedir.¹⁹⁶

Ařaēıdaki Tablo-21'de, siber savaş ile konvansiyonel harp arasında çok y÷nl÷ karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. S÷z konusu analiz ile her iki harp t÷r÷n÷n birbirlerine karşı ÷st÷nl÷klerinin ve eksikliklerinin ortaya konulması amaēlanmıřtır.



¹⁹⁶ Atilla Sandıklı, Siber G÷venlik, **BİLGESAM**, 09 Ekim 2012, <http://www.bilgesam.org/incele/907/-siber-guvenlik/#.WxKkd49QJhg> (Erişim: 02.06.2018).

Tablo-21 Siber Savaş ile Konvansiyonel Harbin Karşılaştırmalı Analizi¹⁹⁷

Konu	Siber Savaş	Konvansiyonel Harp
Harekât Alanı	Bir siber savaşın harekât alanı tüm dünya olup küresel bir özellik taşımaktadır.	Konvansiyonel harbin harekât alanı ise belirli bir bölge ya da düşman ülke/ülkeler ile sınırlıdır.
Nicelik/Nitelik	Siber savaş, girişim ve konum özellikleri nedeniyle genellikle nicelikten daha çok niteliksel bir karaktere sahiptir.	Konvansiyonel harpte nitelik önemli olduğu kadar düşman hedefine teksif sağlanabilmesi için nicelik de önem taşır.
Meteorolojik ve Coğrafik Şartlar	Siber silahlar, her türlü hava ve arazi koşullarında her istikametten, istenilen süreyle ve etkin bir biçimde rahatlıkla kullanılabilir.	Konvansiyonel harbi; meteorolojik şartların şiddeti, coğrafik şartların zorluğu etkiler. Bu şartların olumsuz olması harekâtın başarısını da aynı yönde olumsuz etkilemektedir.
Emniyet	Can kaybı yoktur.	Can kayıpları ve yaralı sayısı çok fazla olabilir.
Maliyet	İleri teknoloji ihtiyacına gereksinim duyulmadan mevcut teknoloji ile gerçekleştirilebilir. Bu nedenle, maliyeti çok düşüktür. Hatta bazen birkaç bilgisayar ile de amaca ulaşmak olasıdır.	Maliyeti çok yüksektir. Aynı zamanda, silahlı gücün barış şartlarında bakım, idame ve işletmesi de yüksek derecede maliyetlidir.
Taarruzun Belirtileri	Siber saldırıların belirtilerini tespit etmek oldukça zor ve nereden gerçekleştiğini bulmak da oldukça güçtür.	Taarruzların nereden yapıldığını tespit etmek nispeten kolaydır. ¹⁹⁸
Harekâtın Hızı ve Temposu	Siber taarruzlar ışık hızında gerçekleştirilir ve aynı harekât temposunu kesintisiz sürdürmek mümkündür.	Konvansiyonel harpte harekâtın ya da taarruzların hızı, muharebeye katılan silah sistemlerinin ya da silahlı gücün hızı kadardır. Harekâtın temposunu aynı başarıyla sürdürmek de oldukça zordur.
Etkili Olduğu Alan ¹⁹⁹	Düşmana ait bilişim ve iletişim teknolojileri üzerinde etkilidir. Ancak bu etkileme, düşmanın fiziki olarak sahip olduğu alanları da (askerî silah sistemleri, kritik altyapı tesisleri, ulaşım, elektrik, doğal gaz, enerji tesisleri, e-devlet hizmetleri gibi) dolaylı olarak etkilemektedir.	Düşmanın fiziki sistemleri üzerinde etkili olabilmektedir. Bunlar düşman bölgesindeki köprüler, barajlar, askerî birlikler, radarlar, tanklar, uçaklar, fırkateynler gibi.

¹⁹⁷ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

¹⁹⁸ Klasik bir harpte, düşman-arazi-hava faktörleri birlikte değerlendirilerek, düşmanın en kuvvetli olasılıkla *nereden taarruz edeceğini* tahmin edebilirsiniz. Yine düşmanın en son ürettiği uçağın havada kalma süresini, maksimum uçuş yüksekliğini, kullandığı silah cinslerini istihbarat elemanlarınızla tam olmasa bile belirli bir olasılıkla öğrenebilir, tehdit değerlendirmenize dâhil edebilirsiniz.

¹⁹⁹ Siber savaş ve konvansiyonel harbin etkili olduğu alanlar birbiriyle paralellik arz etmekle birlikte, siber taarruzlarda gayret tasarrufu (maliyet, insan gücü, harcanan zaman, can kaybının olmaması gibi) sağlanarak harbin amaçlarına ulaşabilmek mümkündür. Ancak tahrip gücü yönünden aralarındaki fark ise siber savaşta "soft kill" olarak tanımlanan geçici tahrip ya da devre dışı bırakma söz konusuysen, konvansiyonel harpte tahrip "hard kill" olarak tanımlanan kalıcı hasar ve imha şeklinde olabilmektedir.

Silah Sistemleri	Siber savaşta kullanılan silah sistemlerini bilgisayarlar, çipler, bilişim teknolojilerinde kullanılan donanım ve yazılımlar şeklinde sıralandırmak mümkündür.	Kullanılan silah sistemleri olarak kara, deniz ve hava kuvvetlerinin silah sistemleri kullanılır (Top, tank, firkateyn, hücumbot, jet uçakları gibi).
Baskın	Siber taarruzun farkına bile varılmayabilir. Bu yüzden <i>baskın</i> tarzında siber taarruz yapmak fırsatı verir. Ani ve beklenmedik saldırı ile düşmanı hazırlıksız yakalar ve düşmana savunma imkânı dahi vermeyebilir. ²⁰⁰	Baskın tarzında taarruz gerçekleştirmek imkânı günümüz koşullarında çok düşüktür. ²⁰¹
Coğrafi Mesafe	Siber uzayda sınırlar olmadığından, siber taarruzlarda saldırının nereden geldiğinin belirlenmesi de oldukça zordur. Ayrıca siber saldırı yapacak olan ülkenin saldırı yapacağı ülkeye sınırı olması gibi bir zorunluluk da yoktur.	Savaş ilanı yapılan ülkenin komşu bir ülke olması, konvansiyonel harbin başarısını ikmal kolaylıkları, baskın yapabilme imkânının artması, düşman derinliklerine kadar nüfuz edebilme olasılığı yönleriyle olumlu etkiler. Coğrafi olarak uzak bir ülke ile savaşmak ise bu avantajları ortadan kaldıracaktır.
Etkilenen Ülkeler	Siber savaş küreseldir. Daha önceden farklı ülkelerden habersiz bir şekilde ele geçirilmiş sunucular sayesinde diğer ülkeler de bir anda kendini siber savaşın içinde bulabilir ve bu durum savaşı küresel bir hâle sokabilir.	Konvansiyonel harp; iki ülke arasında ya da ülkeler topluluğu arasında gerçekleşebilir. Küresel boyutta olması söz konusu değildir. Dünya savaşları bile belli başlı güçlü ülkeler topluluğu arasında gerçekleşmiş, tüm dünya ülkelerini kapsamamıştır.
Harbin Nihaî Hedefi	Siber savaş ile harbin nihaî hedefine tek başına ulaşmak mümkün olabilir. ²⁰²	Harbin nihaî hedefine ulaşmak mümkündür.
Kuvvet Tasarrufu	Siber silahlar, kolayca çoğaltılır ve ağırlar arasında dağıtılır. Dolayısıyla kuvvet tasarrufu sağlamak nispeten daha kolaydır.	Konvansiyonel silahların üretimi oldukça maliyetli ve teknik olarak zordur.
Emir ve Komuta Birliği	Siber savaşta emir ve komuta birliğini sağlamak konvansiyonel harbe göre daha kolay ve sadedir.	Emir ve komuta birliğini bir harp ortamında sağlamak oldukça karmaşık ve yoğun koordinasyon isteyen bir iştir.
Harp Hasar Tespiti	Çoğu zaman hangi sistemlerde ne kadar hasar olduğunu ve taarruzun etkisini tespit etmek zordur, hatta imkânsız olabilir.	Fiziksel etkilerinden ve tahribatından dolayı harp hasar tespitini yapmak nispeten kolaydır.

²⁰⁰ Siber savaşta; seferberlik, yedeklerin askere alınması, muhtemel düşman ülkeye nota verilmesi, birliklerin intikal ettirilmesi, cepheye ikmal akışının artırılması ve sınıra yığınaklanma yapmak gibi "kriz öncesi" veya "kriz esnası" faaliyetler yoktur.

²⁰¹ Konvansiyonel harbin safhalarını "kriz öncesi durum, kriz, krizin tımandırılması, sıcak çatışma ve barış" şeklinde safhalara ayırmak mümkündür. Bu nedenle, sıcak çatışma öncesi özellikle de kriz ve krizin tımandırılması safhalarında yapılan intikaller, politik alandaki gerginlikler ve ekonomik zorlamalar (ekonomik ambargo gibi) neticesinde harp yapacak ülkeler birbirlerinin olası taarruzlarına karşı hazırlık yaparlar. Kısacası bir harbin çıkmasının işaretleri; siyasi, ekonomik ve askerî işaretler olarak ifade edilebilir. Neticede 21. yüzyıl şartlarında konvansiyonel bir harpte baskın niteliğinde bir ani taarruz yapıp karşı tarafı hazırlıksız yakalama fırsatı çok düşüktür. Çünkü harp öncesi söz konusu işaretler baskın fırsatını ortadan kaldırmaktadır.

²⁰² Siber savaşlar, klasik savaşlarda verilecek etkiyi verebilecek güçtedir. 21. yüzyılda ülkelerin büyük altyapı sistemleri bilişim teknolojileri ile donatılmış ve dijital sistemlerle işletilebilmektedir. Dolayısıyla bir ülkeyi vurmak istiyorsanız, o ülkenin enerji ve su kaynaklarına yönelik siber taarruzlar düzenlemeniz gerekmektedir. Siber savaşlar bunu tek kurşun bile kullanmadan yapabilmektedir. Dolayısıyla siber savaşta düşman ülkelerin enerji, su, gıda, güvenlik, sağlık, ulaşım, haberleşme gibi önem arz eden birimlerinin altyapıları hedef alınmaktadır.

Tablo-21'den de anlaşılacağı üzere, siber savaş sayesinde; çok daha az maliyet ile, çok daha basit ve sade bir emir-komuta birliği ile, kuvvet tasarrufu sağlayarak, hiç can kaybı yaşanmadan, meteorolojik ve coğrafik engellerden etkilenmeksizin, küresel boyutta ve neredeyse ışık hızında olabilecek saldırılarla, hatta öncesinde hiçbir taarruz işarı dahi vermeden baskın şeklinde taarruzlar icra edilebilmektedir. Ayrıca modern toplumlardaki altyapının yüksek teknolojiye ihtiyaç duyması nedeniyle, siber ortam üzerinden gerçekleştirilen saldırıların etkileri konvansiyonel silahlar kadar büyük olabilmektedir. Bu nedenle, günümüz şartlarında siber savaş ile de harbin nihaî hedefine ulaşabilmek mümkündür. Bu noktadan hareketle, 21. yüzyıl koşullarında *siber savaşın konvansiyonel harbe göre daha avantajlı* bir konumda olduğu iddia edilebilir.

Netice olarak, yapılan araştırmalar neticesinde siber gücün, 21. yüzyılda hegemon bir devlet için olmazsa olmaz bir güç parametresi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ancak siber gücün, daha çok askerî güç parametreleri çerçevesinde ele alınması gerektiği değerlendirilmektedir. Bu nedenle de, siber güç parametresi kendi başına ayrı bir parametre olarak tezin inceleme alanına dâhil edilmemiştir. Tezin üçüncü bölümünde Çin'in hegemonik gücü masaya yatırıldığında; siber güç, askerî güç kapsamında incelenecektir.

2.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Uluslararası ilişkiler disiplininde beş teorinin her birinin hegemonyaya bakış açıları ve küresel hegemon devlet olabilmek için esas aldıkları parametreler araştırılmış ve tespit edilmiştir. Aşağıdaki Tablo-22'de, her bir teorinin küresel hegemonya için ihtiyaç duyduğu güç parametrelerinin özet bir dökümü sunulmuştur.

Tablo-22 Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Esas Aldıkları Küresel Hegemonya Parametreleri²⁰³

PARAMETRE ANALİZİ		GÜÇ PARAMETRELERİ								
		Ekonomik Güç	Politik Güç	Askeri Güç	Bilimsel ve Teknolojik Güç	İdeolojik Güç	Demografik Güç	Kültürel Güç	Motivasyon	Coğrafik Güç
T E O R İ L E R	Dünya Sistemi Teorisi	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
	Hegemonik İstikrar Teorisi	✓	✓	✓	✓				✓	
	Güç Geçişi Teorisi	✓	✓				✓			
	Realizm/ Neorealizm	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
	Liberalizm/ Neoliberalizm	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	

Tezin *dördüncü varsayımı*, “İncelenen Uluslararası ilişkiler teorilerinin her biri, hegemonya konusunda farklı yaklaşımlar sergilemekte ve bu teoriler hegemonyanın parametreleri konusunda birbirlerinden farklılık göstermektedir” şeklindedir. Bu kapsamda, tezin ikinci bölümü boyunca her bir teorinin hegemonya konusunda farklı yaklaşımlar sergilediği ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Ayrıca yukarıdaki Tablo-22 de, bu teorilerin her birinin hegemonyanın güç parametreleri konusunda farklılık gösterdiğini kanıtlar niteliktedir.

Her bir teorinin esas aldığı hegemonya parametreleri tek tek ortaya konulduktan sonra, bu beş teorinin hepsinin birlikte hegemonyaya bakış açılarının bir sentezinin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Aşağıdaki Tablo-23, bu ihtiyacı karşılamaya yönelik hazırlanmış bir analizdir. Tablo-23'te;

- Toplamda beş teori üzerinden her bir güç parametresinin kaç defa esas alındığı tabloda gösterilmiş,
- Akabinde her bir güç parametresinin % hesabı yapılmış, (Örneğin, demografik güç parametresi beş teoriden sadece Güç Geçişi Teorisi ile realizm/neorealizm teorileri olmak üzere toplamda iki teori tarafından esas alınmıştır. Bu nedenle toplam beş teori üzerinden bir yüzde hesabı yapıldığında $[(2/5) \times 100] = \% 40$ değeri elde edilmiştir. Bu şekilde her bir parametrenin aldığı yüzde değeri tabloda gösterilmektedir),

²⁰³ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

- Sonrasında parametrelerden hangisinin kabul edilip hangisinin kabul edilmeyeceği konusunda ise, dokuz adet parametrenin aldıkları puanların toplamının aritmetik ortalaması hesaplanarak % 66,6 (600/9) değeri elde edilmiştir. Elde edilen bu değer bir ölçüt (baraj) olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda, % 66,6 değerinin altında kalan parametre, başka bir ifadeyle bir ölçüt (baraj) olarak kabul edilen aritmetik ortalamasının altındaki parametreler hegemonik güç olabilmek için yeterli puanı alamadığından dolayı barajın altında kalmıştır.

Bu çerçevede, % 66,6 barajını geçemedikleri için küresel hegemonya parametresi olarak kabul edilmeyen parametreler demografik güç, kültürel güç, ideolojik güç ve coğrafi güçtür. % 66,6 barajının üstünde olan parametreler ise yeterli ölçütü sağladığı için kabul edilmişlerdir.

Tablo-23 Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Esas Aldıkları Küresel Hegemonya Parametrelerinin Analizi²⁰⁴

PARAMETRE ANALİZİ		GÜÇ PARAMETRELERİ								
		Ekonomik Güç	Politik Güç	Askeri Güç	Bilimsel ve Teknolojik Güç	İdeolojik Güç	Demografik Güç	Kültürel Güç	Motivasyon	Coğrafi Güç
T E O R İ L E R	Dünya Sistemi Teorisi	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
	Hegemonik İstikrar Teorisi	✓	✓	✓	✓				✓	
	Güç Geçişi Teorisi	✓	✓				✓			
	Realizm/ Neorealizm	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
	Liberalizm/ Neoliberalizm	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
Her Bir Parametrenin Teoriler Tarafından Esas Alınması		5	5	4	4	3	2	2	4	1
Her Bir Parametrenin Başarı Oranı		%100	%100	%80	%80	%60	%40	%40	%80	%20
% 50 Barajına Göre Değerlendirme		+	+	+	+	-	-	-	+	-
SONUÇ (Küresel Hegemonik Bir Devlet Olabilmek İçin İhtiyaç Duyulan Güç Parametreleri)		+	+	+	+				+	

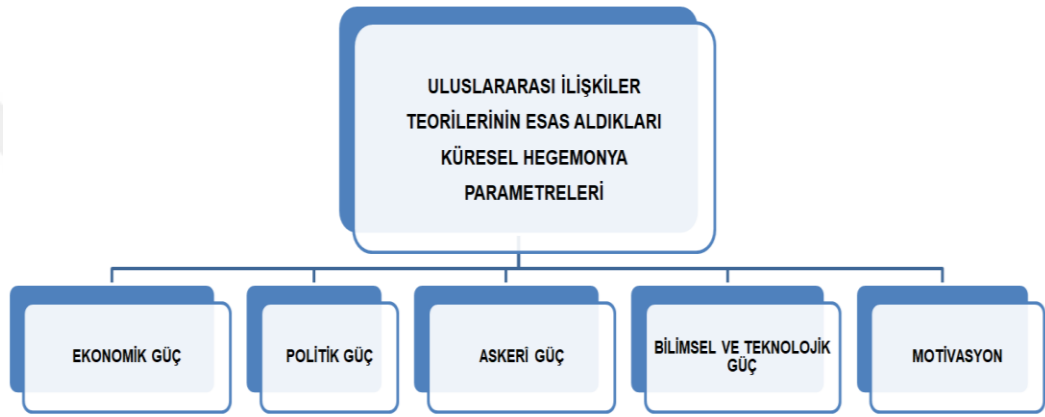
+ Küresel hegemonik bir güç olabilmek için bu parametre önemlidir ve mutlaka olmalıdır.

- Küresel hegemonik bir güç olabilmek için bu parametre olmazsa olmaz bir güç kaynağı değildir.

²⁰⁴ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

Yukarıdaki Tablo-23'ün analiz edilmesi neticesinde, küresel hegemonya için gerekli olan parametrelerin önceliklendirmesini şu şekilde sıralandırmak mümkündür; birinci öncelikli parametreler ekonomik güç ve politik güçtür (Her iki parametre de % 100 oranında puan almıştır), ikinci öncelikli parametreler ise askerî güç, motivasyon, bilimsel ve teknolojik güçtür (Bu parametrelerin üçü de % 80 oranında puan almıştır).

Yine yukarıdaki Tablo-23'teki analiz sonucunda uluslararası ilişkiler teorilerinin esas aldıkları küresel hegemonya parametreleri Şekil-16'da sunulmuştur.



Şekil-16 Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Esas Aldıkları Hegemonya Parametreleri²⁰⁵

İkinci alt bölümde ise, 21. yüzyıla özgü gelişmeler, bu çağın konjonktürel yapısı ve özellikleri dikkate alınarak bir araştırma yapılmış, *kültürel güç* parametresi masaya yatırılıp araştırılmış, bu bağlamda “kültürel güç-hegemonya” ölçeğinde araştırma yapılarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca hegemonya mücadelesinin esasen kültürel bir mücadeleden ibaret olduğu ifade edilmiş, hegemon devletin üstünlüğünü sağlayabilmesi için kendi kültürel yapısını, özelliklerini ve yaşam biçimini diğer devletlerin toplumlarına aktarmaya çalıştığı belirtilmiştir. Devletler ve özellikle de hegemon devletin kültürel gücünü stratejik seviyede ele alarak, bu gücünü küresel hegemonyasının inşası ve devam ettirmesinde etkili bir araç olarak kullanmayı hedeflediği vurgulanmış, bu kapsamda 21. yüzyılda küresel hegemon bir devletin kültürel güç stratejisi Şekil-15'te ortaya konulmaya çalışılmıştır. Küreselleşmenin, ülkeler arasında ilişkiler ve işbirlikleri oluşturabilmek için hegemonu uygun ortam ve zemin hazırladığı, aynı zamanda küresel seviyede kültürel alandaki hegemonyasını tesis etmesinde ve devam ettirmesinde kendisine uygun bir ortam sunduğu, küreselleşmenin, kültürel güç için

²⁰⁵ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

âdeta bir katalizör vazifesi gördüğü çıkarımı yapılmış, ayrıca Gramsci tarafından ileri sürülen “kültürel hegemonya” kavramının SWOT yöntemiyle bir analizi yapılmıştır. Neticede ise kültürel gücün, 21. yüzyılda küresel seviyede bir hegemon devlet için olmazsa olmaz bir güç parametresi olduğuna karar verilmiştir.

Siber güç parametresi ile ilgili olarak da; 21. yüzyılın önemli güç parametrelerinden biri olduğunun altı çizilmiş, konvansiyonel harbe göre 21. yüzyıl koşullarında daha avantajlı bir konumda olduğu açıklanmıştır. Ancak siber gücün, daha çok askerî güç parametreleri çerçevesinde ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmış, bu nedenle de, siber gücün, tezin üçüncü bölümünde Çin’in hegemonik gücü masaya yatırıldığında, askerî güç kapsamında incelenmesi planlanmıştır.

İkinci bölüm boyunca yapılan araştırmalar neticesinde; beş teorinin analizi sonucu elde edilen parametrelere bir de 21. yüzyılda hegemon bir devlet için olmazsa olmaz nitelikteki kültürel güç ilave edilmiş, bu kapsamda elde edilen hegemonya parametrelerinin tümü toplu halde Şekil-17’de sunulmuştur.



Şekil-17 21. Yüzyılda Küresel Hegemonya Parametreleri²⁰⁶

²⁰⁶ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

21. YÜZYILDA KÜRESEL HEGEMONİK GÜÇ OLARAK ÇİN HALK CUMHURİYETİ

Tarihsel süreç irdelendiğinde, dünyadaki birçok büyük devletin küresel seviyede hegemonyayı elde edip sürdürebilmeyi kendisine millî hedef ve politika olarak belirlediği görülecektir. Uluslararası ilişkiler alanındaki birçok bilim insanı tarafından tarihsel süreç analizleri yapılmış ve küresel hegemonyanın belli bir zaman sonra *başka bir devlete geçtiği* sonucuna varılmıştır. Bu durum tezin ikinci bölümü kapsamında incelenen beş teoride de tespit edilmiştir.

Gelinen noktada ABD'nin, pek çok bilim insanı tarafından 20. yüzyılın küresel hegemon devleti olarak kabul edildiği görülmektedir. Ancak ABD'nin Afganistan'ı ve Irak'ı işgal etmesiyle başlayan süreçte ise artık *hegemonyası tartışılır* duruma gelmiştir.²⁰⁷ Bu durum, ABD'nin uluslararası ilişkilerde giderek askerî güç kullanımını ön plana çıkarması ve buna bağlı olarak zor kullanma yöntemiyle üstünlük tesis etmesi şeklinde değerlendirilmektedir. Zira hegemonyanın en önemli unsuru olan rıza ve uluslararası işbirliği kavramlarından ABD hızla uzaklaşmakta ve hegemonyasının zayıfladığına dair bazı izleri kendi davranışlarında göstermektedir.²⁰⁸ ABD, 21. yüzyılın şartları içerisinde gelişen uluslararası seviyedeki problemlere çözüm bulabilmek için belki de en iyi olduğu alan olan askerî gücünü kullanma yolunu tercihe eğilim göstermektedir. Bu durum ise, ABD'nin rıza ve ikna temelli hegemonya olgusundan uzaklaşmasına neden olmaktadır.

²⁰⁷ Bkz. Francis Shor, War in the Era of Declining U.S. Global Hegemony, *Journal of Critical Globalisation Studies*, Issue 2, 2010, pp.72-73, 75-76; Stefan Halper and Jonathan Clarke, *America Alone: The Neoconservatives and the Global Order*, Cambridge University Press, New York, 2004, pp.80-81; Charles Krauthammer, A World Imagined: The Flawed Premises of Liberal Foreign Policy, *The New Republic*, Vol. 220 (11), 15 March 1999, pp.22-25; Lionel Barber, The End of American Hegemony: The Legacy of September 11, *Financial Times*, 05 September 2011, <https://www.ft.com/content/f6acf1a6-d54d-11e0-bd7e-00144feab49a> (Erişim: 07.12.2018); Robert Jervis, Understanding the Bush Doctrine, *Political Science Quarterly*, 118(3), Fall 2003, pp.365-388; Robert Jervis, The Remaking of a Unipolar World, *The Washington Quarterly*, Vol. 29, No.3, Summer 2006, p.11; Liu Debin vd., Withering Hegemony of US and Evolving De-centered Globalism: A Theoretical Account, *Journal of Political Studies*, 19(2), 2012, p.144; Ekin, a.g.e., ss.172-178; Uzgel, a.g.e., s.31; Brzezinski, a.g.e., p.17; Raymond Hinnebusch, The US Invasion of Iraq: Explanations and Implications, *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, 16:3, 2007, pp.213-215, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10669920701616443?needAccess=true> (Erişim: 07.12.2018); Ayrıca bkz. Immanuel Wallerstein, *The Decline of American Power: The U.S. in a Chaotic World*, The New Press, New York, 2003; Chalmers Johnson, *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy, and the End of the Republic*, Owl Books, New York, 2004; Faruk Yalvaç, *Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar*, Der. Atila Eralp, Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, ss.169-170; Atila Eralp, *Hegemonya, Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, ss.158, 180-181.

²⁰⁸ Eralp, a.g.e., s.180.

Daha önce tezin birinci bölümünde imparatorluk ve emperyalizm ile hegemonya kavramları birlikte incelenip karşılaştırması yapılırken, hegemonyanın rıza ve iknaya dayalı bir üstünlük ve liderlik olduğu vurgulanmış; imparatorluk ve emperyalizmde ise zorlama, tehdit etme ve korkutmaya dayalı bir yaklaşımın olduğunun altı çizilmiştir. Bu bağlamda, *hegemonya sürecinde* diğer devletlerle bağımlılık ilişkileri dikkate alınarak karşılıklı memnuniyet ve tatmin boyutunda bir ilişkiden söz edilirken; *imparatorlukta* diğer devletlerin topraklarını fethetme yoluyla bir hâkimiyet kurulduğu, emperyalizmde ise diğerlerinin rızası alınmadan sömürülmeye çalışıldığı vurgulanmıştır. Dolayısıyla ABD'nin diğer ülkelerin topraklarını işgal etmesiyle başlayan yeni süreçte artık ABD hegemonyasının sona ererek imparatorluk dönemine girdiği kabul gören bir düşüncedir.²⁰⁹

ABD hegemonyasının tartışılır bir duruma gelmesi, yeni hegemonun kim olabileceği tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. 21. yüzyıldaki yeni dönemde hegemon olabilecek potansiyel adaylar arasında Çin de yerini almaktadır. Çin'in 21. yüzyılın yeni hegemonu olup olamayacağı araştırmacılar ve akademisyenler tarafından sürekli olarak gündeme getirilmekte²¹⁰, bu konuda Çin'in ekonomik, askerî, politik, kültürel gibi pek çok parametreleri araştırılarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır. Çin'in tarihsel deneyimlerinin yanı sıra son dönemdeki girişimleri ve atımları da bu merakın artmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, merak uyandıran söz konusu gelişmeler de, tezin konusunun *Çin üzerine yoğunlaştırılmasına ve araştırılmasına* sebebiyet vermiştir.

²⁰⁹ Tezin birinci bölümünde Şekil-1'de; ABD'nin kuruluşundan günümüze kadar olan hâkimiyet dönemleri "emperyalizm, hegemonya ve imparatorluk" olarak analiz edilirken de, ABD'nin askerî gücünü kullanması neticesinde Afganistan ve Irak'ı işgal etmesi ile hegemonik sürecinin de sona erdiği vurgulanmıştır. Ancak bu durumun uluslararası ilişkiler alanında hâlâ tartışılmakta olduğu da bir gerçektir.

²¹⁰ Joseph Nye, *Is the American Century Over?*, Polity Press, Cambridge, 2015, p.48; Kenneth Rogoff, Will China Really Supplant US Economic Hegemony?, *Project Syndicate*, 02 April 2018, <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-huge-population-may-hinder-growth-by-kenneth-rogoff-2018-04?barrier=accesspaylog> (Erişim: 07.12.2018); Jennifer Lind, Life in China's Asia, What Regional Hegemony Would Look Like, *Foreign Affairs*, March/April 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-02-13/life-chinas-asia> (Erişim: 07.12.2018); Chas W. Freeman, China's Challenge to American Hegemony, *Middle East Policy Council*, London, <https://www.mepec.org/speeches/chinas-challenge-american-hegemony> (Erişim: 07.12.2018); Xing Li, The Expansion of China's Global Hegemonic Strategy: Implications for Latin America, *JCIR Special Issue*, 2016, pp.10-12, 21, <https://journals.aau.dk/index.php/jcir/article/view/1587/1287> (Erişim: 07.12.2018); Monish Tourangbam, Countering Hegemony: The US-China Balance, *The Diplomat*, 24 July 2017, <https://thediplomat.com/2017/07/countering-hegemony-the-us-china-balance/> (Erişim: 07.12.2018); Robert Muggah and Yves Tiberghien, The Future Global Order Will Be Managed by China and the US - Get Used to It, World Economic Forum (WEF), 12 February 2018, <https://www.weforum.org/agenda/2018/02/the-future-global-order-will-be-managed-by-china-and-the-us-get-used-to-it/> (Erişim: 07.12.2018); G. John Ikenberry, *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*, Princeton University Press, Princeton, pp.63-65; Addison Daniel Huygens, *American Decline and Changing Global Hegemony*, Iowa State University, 2017, pp.29-31, <https://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7155&context=etd> (Erişim: 07.12.2018).

Çin, büyük bir hızla küresel hegemonya mücadelesine dâhil olmaktadır. Ancak diğer küresel rakipler, özellikle de son küresel hegemon ABD, Çin'in bu hızlı gelişimine karşı stratejiler geliştirmektedir. ABD; enerji kaynaklarında sürdürülen mücadeleye ek olarak, Asya-Pasifik bölgesinde Çin gücünün dengelenmesi için Japonya, Güney Kore ve diğer Asya ülkelerindeki üslerini muhafaza ederken, Çin'in batısında Afganistan, Özbekistan gibi ülkelerde yeni üsler edinmekte ve böylece Çin'i askerî açıdan çevrelemektedir. Ekonomi alanında ise Çin ekonomisi, küresel sisteme entegre edilmeye gayret gösterilmekte, küresel ticaretin evrensel kurallarına uymaya zorlanmaktadır.²¹¹

BM daimî üyeleri arasında yer alan ve veto yetkisi bulunan Çin, devlet yetkililerinin hemen her fırsatta tekrarladığı barışçıl bir stratejinin gereği olarak "Çin, barışın en büyük destekçisidir ve hiçbir ülkeye tehdit oluşturmayacaktır" söylemine karşın, sahip olduğu nükleer silahları ve barındırdığı büyük ordusuyla pek çok ülke tarafından büyük bir tehdit olarak görülmektedir.²¹² Çin'in son yıllardaki tutarlı politikaları ve küresel ölçekte yapmış olduğu girişimleri, özellikle ABD'nin 11 Eylül sonrası "Bush Doktrini" ile dünya kamuoyunda kaybettiği itibardan kaynaklanan boşluğu doldurmaya aday bir imaj çizmektedir. Bir yönüyle büyüyen ekonomisi ve izlediği uyumlu politikalarla Çin'in küresel bir güç olma yolunda emin adımlarla ilerlediği söylenebilir.²¹³

3.1. HEGEMONYA PARAMETRELERİNİN ANALİZİNDE İZLENECEK METOT

Çin'in 21. yüzyılda küresel çapta hegemonya gücü araştırılırken bir zaman kısıtlamasına gitmenin, daha odaklanarak verimli bir şekilde araştırma yapılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, Mao'nun ölümü sonrasında devletin başına geçen Deng Xiaoping'den itibaren önemli gelişmeler olduğu değerlendirilmektedir. Deng'in açık kapı politikasını (serbest piyasa ekonomisini) başlatarak dünya ile entegrasyon sürecinin ilk adımını atmış olması kritiktir. Aynı zamanda, kendi başkanlığı döneminde başlatmış olduğu reformlar da bugünkü Çin'in gücünün temellerini oluşturmaktadır.

²¹¹ Ekin, a.g.e., s.181.

²¹² Herbert Yee and Ian Storey, *The China Threat: Perceptions, Myths and Reality*, Routledge Curzon Press, London, 2002.

²¹³ Peter Hays Gries, China Eyes The Hegemon, *Journal of Orbits*, 2005, p.3.

Bununla birlikte, Çin'in dünya sahnesinde kendinden bahsedilmesini sağlayan önemli atılımları ve "yükselen güç (*rising power*)" imajı daha çok 2000'li yıllar ve sonrasında oluşmuştur. Bunun nedenlerini ise şu şekilde özetlemek mümkündür:

- 2000'li yıllarda Çin ekonomisinin ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline gelmesiyle 1990'lardaki reaktif milliyetçilik, yerini kendine güvenen ve proaktif bir dış politika stratejisine bırakmıştır. Gerek dil ve kültür enstitüleri (Konfüçyüs Merkezleri), 2008 Pekin Olimpiyatları, 2010 Shanghai Expo, yerel dilde yayın yapan Çin televizyon kanalları üzerinden yürütülen yumuşak güç stratejileri sayesinde olsun, gerekse Güneydoğu Asya, Afrika ve Latin Amerika'yla kurulan ekonomik ilişkiler gibi bölgesel güç dengelerini değiştirici hamleler aracılığıyla olsun, Çin, dünyayla kendi geliştirdiği politikalar üzerinden ilişki kurmaya başlamıştır.²¹⁴

- Ekonomik açıdan yaşanan yapısal dönüşüm, Çin'in daha etkin ve proaktif bir dış politika izlemesine olanak vermiştir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin Çin'in "hayat alanı" olarak gördüğü bölgelere yönelmesi ile Çin; bölgesel ve küresel çapta birçok siyasi ve ekonomik oluşuma öncülük ederek ABD'nin tek kutuplu anlayışına karşı ciddi bir başkaldırıda bulunmuştur.²¹⁵ Bu süreçte Çin, dış politikasında köklü değişiklikler yaparak özellikle ABD'ye ve onun tasarladığı sisteme alternatif yeni bir düzen getirmeye çalışmıştır.²¹⁶ Bu bağlamda Pekin, uluslararası sistemde paralel yapılar kurarak dünya çapındaki varlığını kuvvetlendirme çabasıdadır. Bu maksatla, bir taraftan mevcut uluslararası kurumlar ile bağını devam ettirirken, diğer taraftan ise bu kuruluşları kısmen tamamlayıcı kısmen de onlarla rekabet edebilir bir mekanizma oluşturmaya çalışmaktadır.²¹⁷

- 1997 ve 2008 ekonomik krizlerinden çok etkilenmeden çıkan Çin, gerek ABD ve AB gibi büyük güçlerle kurduğu stratejik partnerlik ilişkileriyle, gerekse kalkınmakta olan ülkelerle kurduğu ekonomik bağlantılarla tüm dünya tarafından yeni bir *yükselen güç* olarak tanımlanmıştır.²¹⁸

²¹⁴ Ceren Ergenç, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Şaban Kardaş ve Ali Balcı (ed.), Çin'in Yükselişi, Dördüncü Basım, İstanbul, Ekim 2015, s.661.

²¹⁵ Esme Özdaşlı, Çin'in Gölge Politikası: Uluslararası Sistemde Paralel Yapılar ve Yeni İpek Yolu Ekonomik Kuşağı, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 18.11.2014, <http://www.21vyte.org/tr/arastirma/cin-halk-cumhuriyeti/2014/11/18/7863/cinin-golge-politikasi-ulus> (Erişim: 12.10.2018).

²¹⁶ Esme Özdaşlı, Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri, *Turkish Studies*, Volume 10/14, Fall 2015, s.584.

²¹⁷ Sebastian Heilmann vd., China's Shadow Foreign Policy: Parallel Structures Challenge the Established International Order, *China Monitor*, Number 18, 28 October 2014, http://www.merics.org/fileadmin/templates/download/china-monitor/China_Monitor_No_18_en.pdf (Erişim: 12.10.2018).

²¹⁸ Ergenç, a.g.m., s.661.

- Daha önce Deng ile başlatılan uluslararası ekonomik sisteme entegrasyon süreci, Çin'in 2001 yılında DTÖ'ne üye olmasıyla birlikte ivme kazanmıştır.

- 2015 yılında BRICS ülkelerinin girişimleriyle kurulan Yeni Kalkınma Bankası (New Development Bank-NDB) ve ayrıca Çin'in liderliğinde 2016 yılında aktif olarak faaliyete geçen Asya Altyapı Yatırım Bankası (Asian Infrastructure Investment Bank-AIIB) sayesinde, uluslararası alanda ekonomi hedeflerinin yanı sıra politik hedeflerini de gerçekleştirebilmek için yeni araçlara sahip olmuştur.

- Komünist Parti görevine terfi ettiği Kasım 2012 tarihinde Şi Jinping tarafından "Çin ulusunun büyük dirilişi" şeklinde ilk defa dile getirilen "Çin Rüyası" söyleminin²¹⁹ günümüze kadar hâlâ iddiasını koruduğu görülmektedir.²²⁰ "Çin Rüyası", çizdiği vizyon doğrultusunda; 2021 yılında (ÇKP'nin kuruluşunun 100. yılı) orta halli refah toplumu inşasını kapsamlı bir biçimde tamamlamayı ve Çin'in kuruluşunun 100. yılı olan 2049 yılında ise müreffeh, güçlü, demokratik, medeni ve uyumlu sosyalist, çağdaş bir ülke kurmayı, böylece Çin halkının büyük yeniden kalkınışını öngören idealini gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.²²¹ Şi tarafından ortaya konulan "Çin Rüyası", Çin'in uluslararası kamuoyunda *yükselen bir güç* olarak algılanmaya başlanmasında etkili bir slogan olarak rol oynamaktadır.

- Çin ve RF'nin liderliğinde 1996 yılında kurulan Şangay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) ilk başlardaki kuruluş amacı, üye ülkeler arasındaki sınır kontrolleri ve bölgesel güvenlik merkezlidir. Ancak sonrasında yaşanan gelişmeler sonucunda ise söz konusu örgüt, hem üye ülke sayısını artırarak hem de kuruluş amacı olan güvenliğe ilave olarak ticaret, yatırım, politika, kültür, teknoloji ve çevresel amaçları da dâhil ederek daha geniş bir yelpazede işlevsellik kazanmıştır. Hatta söz konusu örgüt, bölgesinde bir "enerji kulübü" olma işlevine doğru yol almaktadır. Dolayısıyla ŞİÖ, ABD ve Batı bloğuna karşı bir enerji bloğu konumuna doğru evrilmektedir.

- Nikaragua Kanalı'nın açılmasına yönelik olarak, 19. yüzyılın başlarından itibaren günümüze kadar büyük ülkeler tarafından başlatılan girişimlerin tümü başarısız olmuştur. En nihayetinde ise, Çin merkezli bir konsorsiyum tarafından

²¹⁹ Robert Lawrence Kuhn, Xi Jinping's Chinese Dream, *The New York Times*, 04 June 2013, <https://www.nytimes.com/2013/06/05/opinion/global/xi-jinpings-chinese-dream.html>, (Erişim: 01.10.2018).

²²⁰ "Çin Rüyası" söyleminin Şi tarafından resmî bir şekilde ifade edilmesi, 18 Ekim 2017 tarihindeki ÇKP'nin 19. Kongresi'nde gerçekleşmiştir. Bkz. Xi Jinping, Jinping's Speech Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China, *Xinhuanet News*, 18 October 2017, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (Erişim: 02.10.2018).

²²¹ Xi Jinping'in 17 Kasım 2012 tarihinde ÇKP 18. Merkez Komitesi Siyasi Büro Çalışma Grubu'nun ilk toplantısındaki konuşması. Bkz. *Xi Jinping: Çin'in Yönetimi*, Ertem Basın Yayın Dağıtım Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, 1. Basım, Ankara, Temmuz 2017, s.40.

Nikaragua Kanalı'nın açılmasına yönelik girişimler 2013 yılında²²² başlatılmıştır. Nikaragua Kanalı'nın açılması durumunda Çin, Latin Amerika bölgesinde ticari yönden bir üstünlük sağlamasının yanı sıra, aynı zamanda politik ve jeo-stratejik üstünlükler de kazanabilecektir. Çin'in söz konusu kanala yönelik girişimi, aynı zamanda Panama Kanalı'nın açılmasına liderlik yapan ve hâlihazırda bölgede üstünlüğünü devam ettiren ABD'ye karşı da bir bakıma *meydan okuma* şeklinde de yorumlanabilir. Bu bağlamda, Nikaragua Kanalı'nın açılması durumunda Çin'in dünya sahnesinde çok daha etkin bir konuma yükselebileceğini iddia etmek mümkündür.

- 2003 yılında, Çin'in ekonomik yükselişi ve bunun uluslararası ilişkiler ortamındaki aktörlere etkisi sonucu, "1989 Washington Konsensüsü" diye tanımlanan neoliberal ekonomik düzene bir alternatif olarak "Pekin Konsensüsü"²²³ söylemi siyasal analistlerce ön plana çıkarılmıştır. Çin'e atfedilen bu model ile Çin'in kalkınmakta olan ülkelere, ülkelerin iç işlerine müdahale edilmeden devlet-merkezli, aşamalı bir ekonomik kalkınma modeli önerdiği görüşü yaygınlık kazanmıştır. Bu algıya göre, Çin kendi kalkınma modelini paradigma yaratıcı bir reçete olarak tüm dünyaya sunmakta ve bu nedenle, Amerikan hegemonyasına âdeta meydan okumaktadır²²⁴.

Sonuç olarak, Çin'in özellikle 2000'li yıllardan itibaren izlediği çok yönlü ve çok aktörlü dış politika stratejisi ve girişimleri sayesinde "yükselen güç" imajıyla uluslararası ortamda kendinden bahsedilmesini başarmış, daha önce çok fazla etkili olmadığı dünyanın birçok bölgesinde artık daha etkin bir güç haline gelmeyi gerçekleştirebilmiştir. Yukarıdaki nedenlerden dolayı, tezin üçüncü bölümünde yapılacak araştırmalarda daha çok 2000 yılından günümüze kadar olan gelişmelerin esas alınması planlanmıştır.

²²² Haziran 2013 tarihinde Nikaragua Devlet Başkanı Daniel Ortega, Çin merkezli bir konsorsiyum tarafından inşa edilecek 40 milyar dolarlık kanal projesine ilişkin önerisini Kongre'ye göndermiş ve onaylanmıştır. Akabinde ise, Nikaragua Kanalı'nın açılmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

²²³ *Pekin Konsensüsü*, yükselen Çin'in ABD merkezli küresel ekonomik düzene karşı geliştirdiği iddia edilen bir ekonomik gelişme modelidir. Bu terim, Çin Devleti tarafından değil, mevcut uluslararası gelişmeleri izleyen analistler tarafından geliştirilmiştir. Terimi ilk kullanan Joshua Ramo'dur. Pekin Konsensüsü'nün üç temel dayanağı vardır. Bunlardan birincisi, her ülkenin kendisi için uygun olan gelişme modelini deneme yanılma yöntemiyle kendisinin bulmasıdır. İkincisi, ekonomik sürdürülebilirliği ve toplumsal eşitliği gözetmesidir. Üçüncüsü ise, tüm ülkelere iç işlerine karışılmaması sözü verilmesidir. Daha fazla bilgi için bkz. J. Cooper Ramo, *The Beijing Consensus*, **Foreign Policy Center**, London, 2004.

²²⁴ Ergenç, a.g.m., s.661.

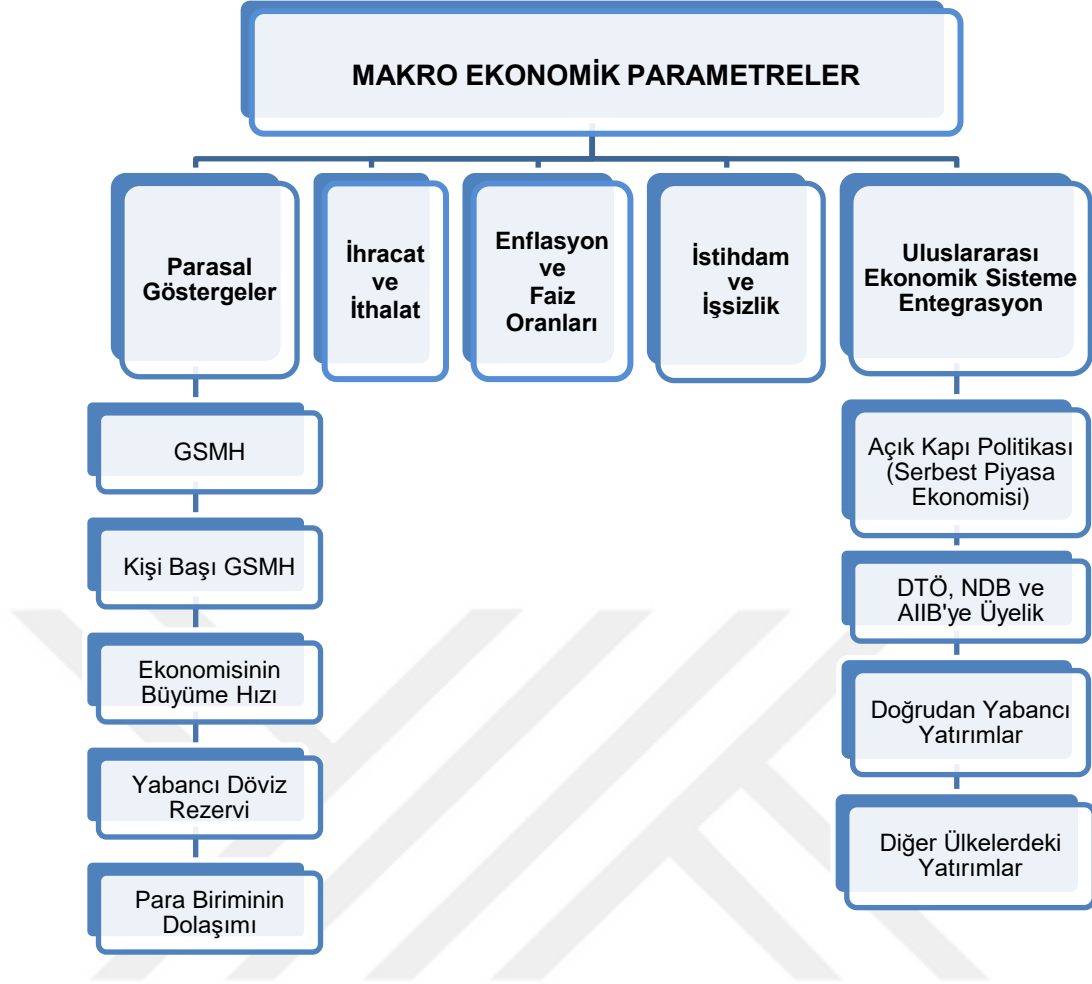
3.1.1. Ekonomik Gücün Unsurları

Ekonomik raporlar ve göstergeler; devlet kurumları, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve hatta özel şirketler tarafından ortaya konulan hacimli istatistiklerdir. Söz konusu raporlar ve raporlarda belirtilen göstergeler, bir ülkenin ekonomisinin gücünü göstermesi yönüyle önemli parametrelerdir. Bu kısımda, bir ülkenin ekonomisini değerlendirebilmek amacıyla hangi ekonomi parametrelerinin incelenmesi gerektiği araştırılmıştır. Burada önem arz eden konu ise, ele alınması gereken ekonominin unsurlarının özellikle makro²²⁵ düzeyde olması gerektiğidir.

Bir ülkenin makroekonomi parametreleri konusunda en güvenilir kaynakların, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) ve Dünya Bankası'nın esas aldığı parametreler²²⁶ olduğu değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, her iki kuruluşun ekonomi alanında makro düzeyde esas aldıkları ekonominin unsurları aşağıda Şekil-18'de sunulmaktadır.

²²⁵ *Makro ekonomi*, ülke ekonomisi ve dünya ekonomisini ilgilendiren konu başlıklarını inceleyen bir ana alt daldır. Makro ekonomi; bir ülkenin milli geliri, istihdam ve işsizlik durumu, gelir dağılımı, dış ticareti, ekonomik büyüme hızı gibi konuları ele almaktadır.

²²⁶ OECD Main Economic Indicators (MEI), OECD, <http://www.oecd.org/sdd/oecdmaineconomicindicatorsmei.htm>; World Development Indicators, Economy, The World Bank, <http://wdi.worldbank.org/tables> (Erişim: 02.10.2018).



Şekil-18 Makro Ekonomik Parametreler²²⁷

Makro ekonomik parametrelerin her biri o ülkenin ekonomik gücü hakkında belirli bir bilgi verirken, söz konusu parametrelerin hepsinin bir bütünlük içerisinde ele alınması daha sağlıklı ve tarafsız veriler ortaya koyacaktır. Ancak yukarıdaki Şekil-18'deki makro ekonomik parametreler önemli olmakla birlikte, bir ülkenin ekonomik gücünün unsurları araştırılırken, ülkenin ekonomisinin sağlam bir zeminde sürdürülebilirliğinin devamı önem taşımaktadır. Bu nedenle, yukarıdaki Şekil-18'deki makro ekonomik göstergelerin yeterli olmadığı değerlendirilmektedir.

İlave olarak, uluslararası sistemdeki ülkelerin ekonomik rekabet edebilme gücü, halkının refah seviyesinin sürdürülebilirliği, ekonomi sektöründe yozlaşmanın ve yolsuzluğun olup olmadığı, ülkedeki bireylerin insani kalkınma düzeyi ve

²²⁷ Bir ülkenin makro ekonomik unsurları arasında uluslararası ekonomi sistemine açık kapı politikalarıyla ya da diğer bir deyişle serbest piyasa ekonomisine geçiş ile entegrasyonu da önemlidir. Bununla birlikte, uluslararası sistemde etkin olan ekonomi kurumlarına/kuruluşlarına üye olarak entegrasyon sürecini hızlandırması ve böylelikle de ekonominin kazanımlarını sağlaması da önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Çin'in DTÖ'ne üye olması ve üyeliğiyle birlikte ülke ekonomisine kazançları ele alınacaktır.

ekonomisinin hangi ölçüde özgür olduğu gibi hususlar da bir ülke ekonomisinin sağlamlığını gösteren faktörlerdir. Dolayısıyla aşağıdaki faktörlerin de bir ülkenin ekonomisi incelenirken ele alınmasına ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir.

3.1.1.1. Küresel Rekabet Gücü

Küresel rekabet kavramı; Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum-WEF), OECD, DTÖ, Uluslararası Kalkınma Yönetimi Enstitüsü (International Institute for Management-IMD) gibi örgütler tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Dünya Ekonomik Forumu, rekabet gücünü; bir ülkede sürdürülebilir büyümeyi sağlayacak olan kurumların, politikaların ve üretim faktörlerinin tümünü kapsayan verimlilik düzeyi olarak tanımlamaktadır. OECD'ye göre ise rekabet gücü; serbest piyasa koşulları altında, bir ülkenin reel millî gelirini artırmaya paralel olarak yabancı rekabete dayanabilecek mal ve hizmet üretebilme yeteneği şeklinde tanımlanmaktadır.²²⁸

Değişen dünya düzeninde tüm ülkelerin hedefi, ülkelerinde rekabet şartlarını oluşturmak ve refah düzeylerini artırabilmektir. Ancak rekabetin çok boyutlu olması nedeniyle, ülkelerin ve işletmelerin rekabet gücü değişik faktörlere bağımlı kalmaktadır. Yaşanan hızlı değişim sonrası rekabet gücü konusuna verilen önemin artmasıyla birlikte, rekabet ve rekabet gücü konuları üzerinde yapılan araştırmaların sayısında büyük artış görülmektedir. Rekabetin boyutunun sürekli değişim göstermesi, konunun en farklı algılanan kavramlardan olmasına neden olmaktadır. Çeşitli bilim disiplinleri bu konuya değişik bakış açıları getirmekte, ancak rekabet gücünün çok boyutlu yapısı genellikle göz ardı edilmektedir.²²⁹

Rekabetçilik düzeyinin belirlenmesi üzerine araştırmalar yapan birçok kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların ortak amaçları, ülkelerin vatandaşlarına sunduğu sosyo-ekonomik ortamın kalitesini belirlemek ve bu ortamın iyileştirilerek insanların refahlarını artırmaya yönelik önlemler alınması için bir rehber sunmaktır.²³⁰

²²⁸ Erik S. Reinert, Competitiveness and its Predecessors - A 500-Year Cross-National Perspective, MPRA Paper No. 48155, Oslo, May 1994, https://mpra.ub.uni-muenchen.de/48155/1/MPRA_paper_48155.pdf (Erişim: 12.10.2018).

²²⁹ Emin Çivi vd., Uluslararası Rekabet Gücüne Farklı Bakışlar, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Yıl:4, Sayı:1, 4, Bahar 2008, s.2.

²³⁰ S.Muharrem Gökmenoğlu vd., Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler Üzerine Değerlendirmeler, *Rekabet Dergisi*, 13(3), 2012, s.26.

3.1.1.2. Ekonomik Özgürlük Endeksi

Ekonomik özgürlük endeksi, *The Heritage Foundation* adlı kurum tarafından 186 ülke hakkında yapılan bir araştırmadır. Ekonomik özgürlük; bir ülkedeki insanların çalışma, üretme, tüketme ve yatırım tercihlerini diledikleri gibi kullanabilmeleri, bu haklarının devlet tarafından korunduğu ve sınırlandırılmadığı durumu ifade etmektedir. Ekonomik özgürlük derecesi yüksek olan ülkelerdeki bireyler bu özgürlüklerini yaşadıkları gibi, aynı zamanda malların, emeğin ve sermayenin serbest dolaşımı da özgürce sağlanabilmektedir.

Ekonomik özgürlük endeksi²³¹, ekonomik alandaki özgürlüğü toplam 12 faktör yönünden incelemektedir. Bunlar; mülkiyet özgürlüğü, yolsuzluktan uzaklık, hükümetin sağlamlığı, vergi yükü, kamu harcamaları, mali özgürlük, iş özgürlüğü, emeğin özgürlüğü, parasal özgürlük, ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü ve finansal özgürlüktür.

3.1.1.3. Yolsuzluk Algılama Endeksi

Yolsuzluk²³²; bir ülkenin ekonomisini derinden etkilemekte, karar verme mekanizmalarına zarar vermekte, etkin ve verimli yapıları ödüllendirmek yerine, bozulmuş ve sistemi yanlış yönlendirenleri desteklemektedir. Ülkelerde yolsuzluğun yoğun olarak yaşanması nedeniyle ekonomik özgürlüklerin sınırlandığı ortaya çıkmakta, oysa yolsuzluğun daha az olduğu ülkelerin yabancı sermayeye daha cazip geldiği, tüm yatırımcılar için daha uygun bir ortam hazırladığı ve sonuç olarak, ülkenin rekabet gücünün arttığı çeşitli araştırmacılar tarafından ortaya konulmaktadır.²³³

Uluslararası Saydamlık Enstitüsü (Transparency International) tarafından hazırlanan yolsuzluk endeksinde²³⁴; analize dâhil edilen ülkelerde karşılaşılan yolsuzluğun ne şekilde ortaya çıktığı, düzeyinin ne olduğu ve nasıl algılandığının

²³¹ 2018 Index of Economic Freedom, **Country Rankings**, The Heritage Foundation, 2018, <https://www.heritage.org/index/country/china> (Erişim: 07.10.2018).

²³² Corruption Perceptions Index 2000, Transparency International, http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/previous_cpi_1/2000 (Erişim: 12.10.2018).

²³³ Shang-Jin Wei, How Taxing is Corruption on International Investors?, **The Review of Economics and Statistics**, No.1, February 2000; James R. Jr. Hines, Forbidden Payment: Foreign Bribery and American Business After 1977, NBER Working Paper 5266, 2000; M. Habib ve L. Zurawicki, Country-Level Investments and the Effect of Corruption: Some Empirical Evidence, **International Business Review**, Vol.:10, 2000, pp.687-700.

²³⁴ Transparency International 1998, Corruption Perceptions Index, 1998, www.gwdg.de/~uwwv/Q&A.html (Erişim: 08.10.2018).

belirlenmesi hedeflenmektedir. Her ülkede yolsuzluğun farklı şekilde algılandığı noktasından hareketle, ülkelerin kendi yapı ve değerleri çerçevesinde yolsuzluğun tanımlandığı ve değişik kriterlerin kullanıldığı endekste, ülkeler arasında öznel karşılaştırmalar yapılmaktadır. Yolsuzluğun ülkelerde nesnel olarak karşılaştırmasını yapabilecek bir çalışmanın gerçekleştirilmesinin imkânsızlığından dolayı, birçok farklı kriterin dâhil edildiği yeni bir endeksleme yöntemi Uluslararası Saydamlık Enstitüsü tarafından uygulanmaktadır.

3.1.1.4. Rekabet Gücü Yıllığı

Yönetim Geliştirme Örgütü (Institute of Management Development-IMD) tarafından hazırlanan Dünya Rekabet Gücü Yıllığı'nın²³⁵ hazırlanmasındaki ana amaç, ülke yapılarının ve pazar koşullarının işletmelerin rekabet güçlerini artırmasında ve sürdürülebilir konuma gelmesindeki katkıyı ortaya çıkarmak ve rekabet gücü açısından ülkeler arası karşılaştırmalar yapmaktır. İşletmelerin ülkenin politik, kültürel ve eğitim yapısıyla yakın ilişkide olması ve buralardan kaynaklanan problemlerden etkilenmesi sonucu, aynı kurum tarafından benzer bir çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. IMD'ye göre piyasalarda rekabet eden işletmelerdir (özel ya da kamu). Bu işletmelerin sağlıklı ortamda rekabet etmeleri için gerekli ortamı yaratan da devletlerdir.²³⁶

Ülkelerin rekabet gücü ve işletmelerin rekabet güçleri birbirleriyle bağlantılıdır. IMD, bu iki kavramdan hareketle kendi araştırmasında işletmelerin rekabet gücünü temel faktör olarak seçmiş ve işletmelere bulunduğu ulusal çevrenin ülke içinde ve küresel pazarda ne kadar katkı sağladığının ortaya çıkarılması gerektiğini savunmuştur.²³⁷

3.1.1.5. İnsani Kalkınma Endeksi

İnsanlığın yaşam şartlarındaki gelişmelerin sadece ekonomik göstergelerdeki iyileşmelerle ifade edilemeyeceği, yaşam kalitesinin belirlenmesi için çeşitli ayrıntılara inilmesi gerektiği noktasından hareketle, ilk İnsani Kalkınma Endeksi

²³⁵ Methodology, The World Competitiveness Yearbook 1999, IMD, 1999, www.imd.ch/wcy/methodolgy.html (Erişim: 08.10.2018).

²³⁶ Çivi vd., a.g.m., s.15.

²³⁷ Çivi vd., a.g.m., s.15.

(İKE)²³⁸ BM Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1990 yılında hazırlanmıştır. 1990 yılı ve sonrasında itibaren İKE, aralıksız olarak her yıl tüm dünya ülkelerindeki yaşam şartlarını görüntülemek ve insanlığın karşı karşıya kaldığı problemleri ortaya çıkarıp, yaşam standartlarını artırmak için neler yapılması gerektiği konusunda öneriler sunmak amacıyla yayınlanmaktadır.

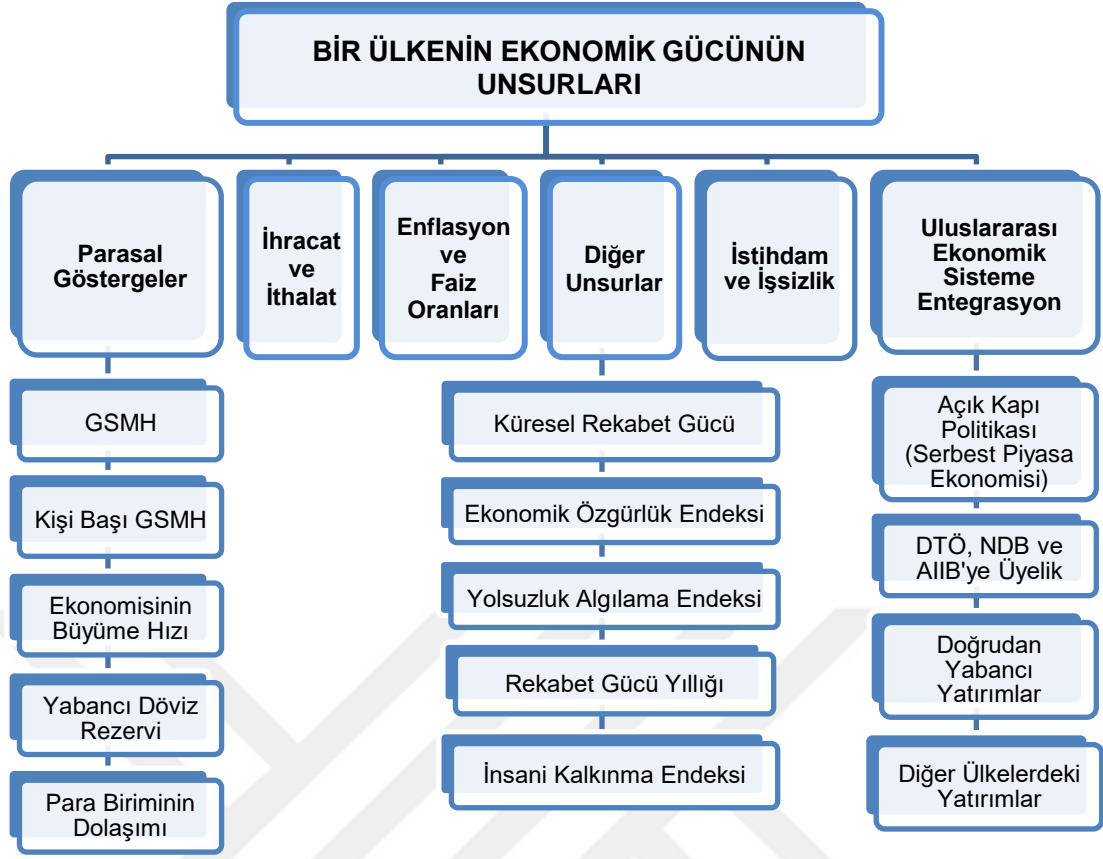
İnsani gelişme endeksi üç ana göstergeden hareket etmektedir: Bunlar uzun ömürlülük (ortalama yaşam süresi), eğitim durumu (yetişkinlerdeki okur-yazarlık oranı ve okullaşma oranı) ve kişi başına düşen GSMH (satın alma gücü endeksine göre hesaplanmış GSMH) oranıdır.²³⁹

Sonuç olarak, Şekil-18'deki ekonominin makro göstergelerine ilave olarak, "küresel rekabet gücü, ekonomik özgürlük, yolsuzluk algılama endeksi, rekabet gücü yıllığı ve insani kalkınma endeksi" hususlarının da eklenmesine ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda hazırlanan ekonomik gücün unsurları Şekil-19'da sunulmaktadır.

Çin'in ekonomik gücü kapsamında, diğer ülkelerle ekonomik ilişkileri ve enerji politikaları gibi konular "Çin'in Politik Gücü" başlıklı kısmında irdeleneceğinden dolayı bu kısımda yer verilmemiştir.

²³⁸ UNDP Human Development Report, Oxford University Press, New York, 1996, pp.1-12, 124-129.

²³⁹ Çivi vd., a.g.m., s.17.



Şekil-19 Bir Ülkenin Ekonomik Gücünün Unsurları²⁴⁰

3.1.2. Politik Gücün Unsurları

Çin'in politik gücünün ve nüfuzunun hangi unsurlara dayandığı, diğer bir deyişle, Çin'in hegemonya arayışı hangi politik amaçlara ulaşması neticesinde gerçekleşebilecektir sorusuna yanıt verebilmek için ilk öne çıkan unsur olarak “*barış içinde bir arada yaşama*” stratejisi, Çin'in politikalarında temel bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

Çin, dış politikasının temellerini “*barış içinde bir arada yaşama*” politikası üzerine yapılandırmaktadır. Söz konusu politikanın başarılabilmesi için beş koşulun hayata geçirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bunlar; *diğer ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüklerine saygı, mütekabiliyete dayalı olarak saldırmazlık, başka devletlerin iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı fayda.*²⁴¹ Çin dış politikasının

²⁴⁰ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

²⁴¹ Chen Qimao, *Çin'in Güvenlik Anlayışı ve Politikası, Geleceğin Süper Gücü Çin*, Atilla Sandıklı ve İlhan Güllü (ed.), TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s.57.

amacı, dünya barışının korunması ve sürdürülmesi sağlanarak kendi yükselişini gerçekleştirebilmektir. Bu nedenle Çin, dünyada düzen-barış-istikrar-güven ortamının sağlanabilmesi için barış içinde bir arada yaşama stratejisini oluşturan söz konusu beş ilkeye tüm ülkeler tarafından da uyulmasını istemektedir. Çin, Mao sonrasında ülkenin başına geçen liderler sayesinde, söz konusu stratejisini “*barışçıl uyum, barışçıl yükseliş, barışçıl kalkınma*” gibi benzer söylemlerle sürdürmektedir.

Çin’in politik alandaki bir diğer amacı, Hong Kong ve Makao’da izlediği benzer stratejilerle ve ısrarlı bir politik duruş sergileyerek zaman içerisinde Tayvan’ı kendi topraklarına katabilmektir. Barış içinde bir arada yaşama stratejisi ile temkinli bir dış politika izleyen Çin, gelecekte mutlaka Tayvan’ın da Hong Kong ve Makao örneklerinde olduğu gibi kendi egemenliği altında topraklarına dâhil edileceğine inanmaktadır. Bu nedenle, Tayvan ile ilgili siyasi duruşundan da uluslararası ortamda hiçbir şekilde taviz vermemektedir.

Giderek artmakta olan enerji ihtiyacına dönük olarak, ham madde kaynakları olan ülkelerle ilişkilerini ve işbirliklerini geliştirmek de Çin’in dış politika alanında güttüğü stratejilerinden biridir. Çin’in barış içinde yaşama ilkesi ve diğer devletlerle iyi ilişkiler kurmak istemesi, Çin’in enerji güvenliği politikasıyla birebir örtüşmektedir. Günümüzde yalnızca kendi iç talebinin bir kısmını karşılayabilecek kısıtlı miktarda petrol üretebilen Çin, hem mevcut ekonomik yapısını korumak hem de kalkınmasını sürdürmek için kesintisiz bir biçimde enerji temin edeceği kaynaklara ulaşmak zorundadır.²⁴² ABD Ticaret Bakanlığı’nın Temmuz 2017 verilerine göre, Çin 2016 yılındaki petrol ihtiyacının % 65,6’sını diğer ülkelerden karşılamıştır ve söz konusu enerji bağımlılığının 2030’a kadar % 80’e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA) da, Çin’in diğer ülkelerden petrol ihtiyacının 2040’a kadar % 80’e çıkacağını belirtmektedir.²⁴³ Bu nedenle, ülke ekonomisini ayakta tutacak olan güvenilir petrol kaynaklarına ulaşmak Çin dış politikasının ana hedeflerinden biridir. Bu bağlamda, Çin dış politikasının yönünü belirleyen temel faktörlerden birinin, hatta ana motivasyon kaynağının hızlı ekonomik büyümesini desteklemek için enerji ve ham maddeye erişim ihtiyacı olduğu iddia edilebilir. Bu nedenle Çin; özellikle Orta Doğu, Orta Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme yönünde sağlam adımlar atmaktadır.

²⁴² İnanç Özekmekçi, Türkiye’nin Doğu Sınırında Yeni Bir Güç: Çin, *Dış Politika Forumu*, Aralık 2005, s.2.

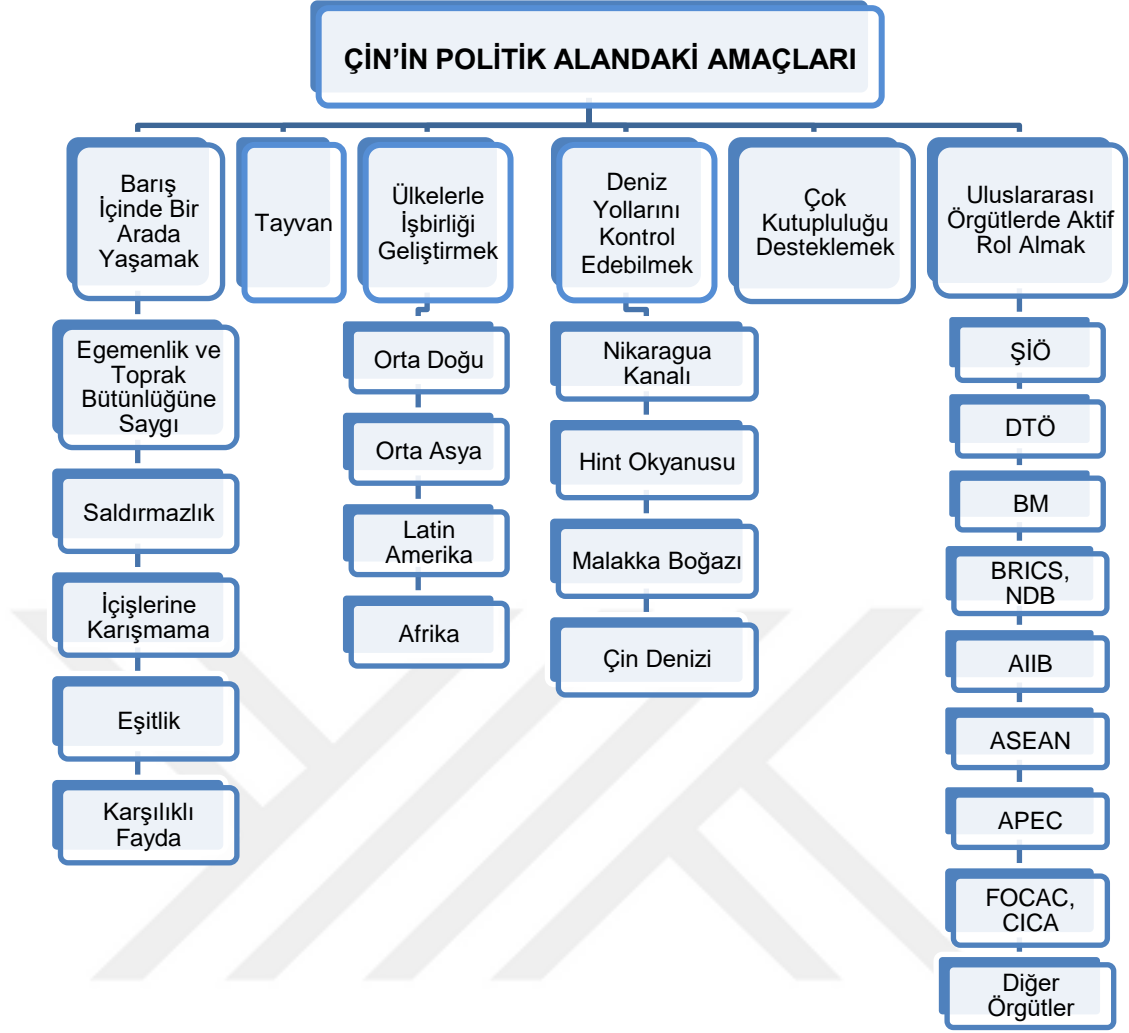
²⁴³ Tsvetana Paraskova, *China Set to Become More Dependent on Oil Imports*, 05 December 2017, <https://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/China-Set-To-Become-More-Dependent-On-Oil-Imports.html> (Erişim: 08.10.2018).

Artan enerji ihtiyacına yönelik olarak deniz yollarını kontrol edebilmek de Çin için kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda Çin, ihtiyaç duyduğu enerjiyi Orta Doğu, Orta Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkelerinden güvenli bir şekilde kendi topraklarına ulaştırabilmek için deniz yollarının güvenliği ve kontrolü noktasında bir dış politika geliştirmek zorunda kalmıştır. Hatta enerji ve ham madde kaynaklarının var olduğu ülkelerden bu kaynakların tedarik edilmesi ne kadar önemliyse, aynı oranda söz konusu enerji ve ham maddenin Çin topraklarına güvenli bir şekilde ulaştırılmasının da aynı seviyede önem arz ettiği iddia edilebilir. Diğer bir deyişle, Çin için enerjinin tedarik edilmesinde, enerji kaynaklarına sahip olan ülkelerle işbirliklerinin geliştirilmesi ve artırılması kadar, dünyadaki deniz yollarına hâkim olmak ve kontrol edebilmek gerek ekonomik gerekse jeopolitik kazanç anlamına geldiğinden dolayı önem taşımaktadır.

Çin için uluslararası kurum ve kuruluşlarda aktif ve etkili rol alarak millî çıkarları doğrultusunda hedeflerine ulaşabilmek kalkınması açısından önemlidir. Çin; dış politika bağlamında “barış içinde bir arada yaşama” stratejisi yönünde izlediği politikalarına da bağlı kalarak ŞİÖ, DTÖ, BM, BRICS, NDB, AIIB, ASEAN, APEC, CICA ve FOCAC gibi uluslararası seviyedeki organizasyonlarda aktif bir şekilde faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda Çin, söz konusu kuruluşların içerisinde aktif rol alarak dünya siyasetinde etkin bir pozisyona gelebilmeyi amaç edinmektedir.

Bununla birlikte, 21. yüzyılda uluslararası sistem çok kutupluluğa doğru şekillenmektedir. Çin de, uluslararası sistemde çok kutupluluğu destekleyici politik adımlar atarak, ABD'nin yönettiği tek kutuplu dünya düzenine bir son vermeye çalışmaktadır. Bunun temel faktörlerinden belki de en önemlisinin, enerji kaynakları ve enerji nakil hatlarının kontrol edilmesi konusunda ülkelerin birbirleriyle millî menfaatlerinin örtüşmemesi olduğu iddia edilebilir. Dolayısıyla Çin, dünyanın tek kutuplu bir düzenden çok kutupluluğa doğru evrilmesi yönünde bir strateji gütmektedir.

Bu kısımda yapılan araştırmalar neticesinde, Çin'in uluslararası sistemde ulaşmayı hedeflediği politik alandaki amaçlarının neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Çin'in politik alanda kendi millî çıkar ve menfaatlerine ulaşabilmek maksadıyla birbiriyle esasen ilintili de sayılabilecek amaçları bulunmaktadır. Çin'in yukarıda bahsedilen politik alandaki amaçları Şekil-20'de sunulmaktadır.



Şekil-20 Çin'in Politik Alandaki Amaçları²⁴⁴

3.1.3. Askerî Gücün Unsurları

Çin'in askerî gücü konusunda metot olarak RAND Cooperation'ın Aralık 2000 tarihli *Measuring National Power in the Postindustrial Age, MR-1110-A* başlıklı araştırma kitabından²⁴⁵ istifade edilmiştir. Bu bağlamda, söz konusu dokümanda bir devletin hegemon olma yönünde potansiyelini artırabilmesi için mutlaka etkili askerî yeteneklere sahip olması gerektiğinin altı çizilmektedir. Askerî gücün unsurları Şekil-21'de sunulmaktadır.

²⁴⁴ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

²⁴⁵ Ashley J. Tellis vd., *Measuring National Power in The Post Industrial Age*, MR-1110-A, Analyst's Handbook, Arroyo Center, Rand Corporation, 12 December 2000.



Şekil-21 Bir Devletin Askerî Gücünün Bileşenleri²⁴⁶

Bir devletin askerî alandaki imkân ve kabiliyetleri olarak *stratejik kaynaklarının* ve *dönüşüm yeteneklerinin* yeterli seviyede olması elzemdir. Bununla birlikte, küresel seviyede bir askerî güç ya da “dünyanın polis memuru” rolünü yerine getirebilmek için hegemon bir devletin *güç projeksiyonu* yapabilme kabiliyetine, diğer bir deyişle gerektiğinde ileri konuşlanabilir bir güce sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda, hegemon devletin dünyanın her yerinde gücünü kullanma ve küresel istikrarı koruma kapasitesi, bir dizi birbirine bağlı askerî bir sistem ile mümkün kılınabilir. Bunun birinci şartı *vurucu uçak gemisi grubuna* sahip olmaktır. Söz konusu vurucu grubun en kritik elemanı, bünyesinde uçakları da barındıran uçak gemileridir. Uçak gemilerinin himaye ya da eskort adı verilen kruvazörler, güdümlü füze kapasiteli destroyerler, nükleer taarruz yeteneği olan denizaltılar ve destek

²⁴⁶ Tellis vd., a.g.e., pp.5, 29, 33.

gemileri ile korunması gerekmektedir. Söz konusu eskort yetenekleri, hegemonun sadece muazzam ateş gücünü temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda bir yumuşak güç aracı (Diğer ülkelere lojistik, eğitim, sağlık, istihkam gibi alanlarda yardımların ulaştırılması) olarak da diplomatik yönden hizmet etmektedir.

Uluslararası alanda gelişen olaylara hızla tepki verebilmek için söz konusu vurucu uçak gemisi grubunun dünyanın çeşitli bölgelerine hegemon tarafından stratejik olarak yerleştirilmesi gerekir. Hegemon, sahip olduğu vurucu uçak gemisi grubu sayesinde; bir gerginlik ya da kriz olması durumunda, düşmanın bulunduğu bölgede hava üstünlüğünü ve deniz kontrolünü ele geçirmeyi başarır, barış zamanlarında ise, dünya deniz ticaretini kolaylaştırmak için deniz iletişim hatlarını güvenceye alır ve bazen yüksek profilli bir güç gösterisi olarak da kullanabilir.

Güç projeksiyonunda bir diğer önemli unsur, dünyanın farklı yerlerinde üslere sahip olmaktır.²⁴⁷ Buna ek olarak, hegemonun birçok ülkede konuşlandırılan askerî personelinin de olması gerekir.²⁴⁸ Askerî personelin ileriye dönük olarak farklı coğrafyalarda konuşlandırılması, yalnızca önceden konuşlandırılmış personelin görevlerini yerine getirmekle kalmayıp, aynı zamanda diğer bölgelerden transfer edilen askerlere altyapı sağlayarak, acil durumlarda diğer kriz bölgelerine de askerî personelin intikalini ve böylece takviyesini de kolaylaştırma fırsatı tanımaktadır. Ayrıca, özellikle yüksek sayılarda askerî birliklerinin olduğu yerlerde caydırıcı bir unsur olarak hareket etmesini de sağlar. Bu işlevlerin yanı sıra, ev sahibi ülkeye güvence sağlayarak ve taraflar arasındaki güvenlik işbirliğini güçlendirerek “yumuşak bir güç projeksiyonu” rolünü de üstlenebilmektedir.

²⁴⁷ Örneğin, ABD'nin dünya çapında 600-800 civarında askerî üssü bulunmaktadır. Bunlar arasında büyük askerî üsler olduğu gibi aynı zamanda küçük “kooperatif güvenlik yerleri” de bulunmaktadır. Bkz. David Vine, Where in the World Is the U.S. Military?, *Politico*, July-August 2015, <http://www.politico.com/magazine/story/2015/06/us-military-bases-around-the-world-119321> (Erişim: 22.08.2018).

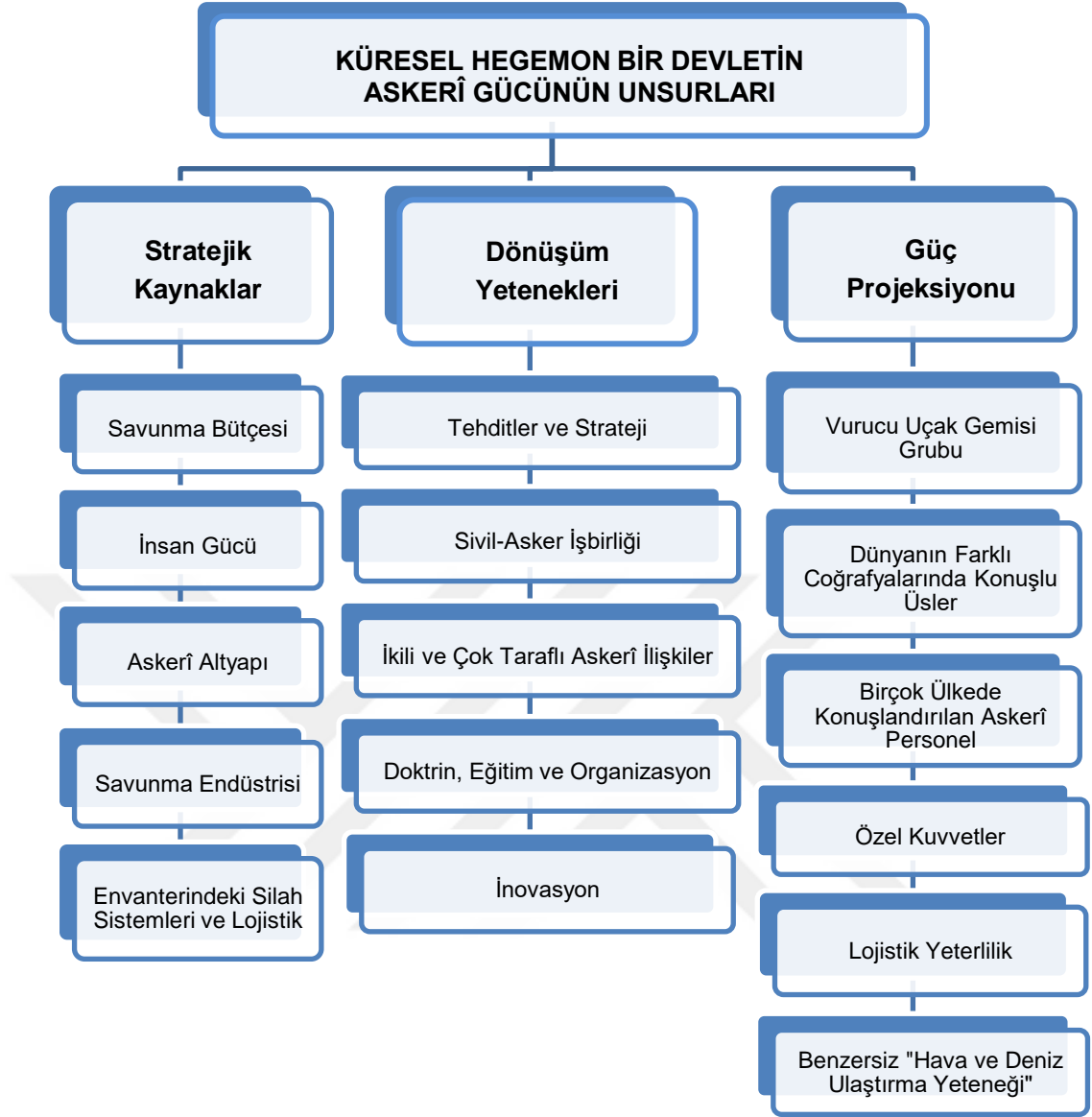
²⁴⁸ Örneğin, ABD Savunma Bakanlığı'nın 2015 yılı verilerine göre, ABD'nin 181 ülkede konuşlandırılan askerî personeli bulunmaktadır. Bunların arasında en önemlileri Kuzey Kore'yi istila etmekten caydırmak için Güney Kore'de yaklaşık 25.000, Asya'daki müttefiklerinin güvenliğini temin etmek için Japonya'da yaklaşık 52.000, NATO güvencesi amacıyla İtalya'da 12.000, Almanya'da 37.000 ve Basra Körfezi'nin güvenliğini korumak için Bahreyn'de 3.500 askerî personel bulundurmaktadır. Fransa ve İngiltere'nin bile dünya çapında 25-30 civarında üssü bulunmaktadır. Bkz. US Global Power Projection: Is the World's Policeman Still Credible?, Institute for Foreign Affairs and Trade, Budapest, 2016, pp.7-8. Ayrıca bkz. Department of Defense of US, Defense Manpower Data Center, 2015; Johnny Harris, Why Does the US Have 800 Military Bases around the World?, Vox, 18 May 2015, <http://www.vox.com/2015/5/18/8600659/militarybases-united-states> (Erişim: 22.08.2018).

Hegemonun güç projeksiyonu kapsamında önem arz eden diğer unsur ise *Özel Kuvvetleri'nin* varlığıdır.²⁴⁹ Fakat güç projeksiyonu yapabilmek için bütün bu unsurları bir arada tutan ve besleyen temel yetenek *lojistik yeterlilik*dir. Bu bağlamda, güç projeksiyonu yapabilme yeteneğini gerçekleştirebilmek için hegemon devletin, *benzersiz hava ve deniz ulaştırma yeteneğine* de sahip olması gerekir. Çünkü, olası bir harekâtın sürdürülebilirliği açısından lojistik yeterlilik ve lojistik kaynakların harekât alanına kadar ulaştırılması da kritik seviyede önem arz etmektedir.

Netice itibariyle, Şekil-21'deki askerî yeteneklere ilave olarak hegemon devletin güç projeksiyonu yapabilme imkân ve kabiliyetinin de olmasının şart olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, Şekil-21 yenilenerek aşağıdaki Şekil-22 elde edilmiştir.



²⁴⁹ Örneğin, ABD Özel Kuvvetler Komutanlığı'na bağlı dünyanın en az 80-85 ülkesinde hazır bir şekilde bulunan yetişmiş ve kalifiye askerî personeli bulunmaktadır. Bkz. Barbara Starr, Behind the Scenes with the Commander of Special Ops, **CNN**, 5 October 2015, <http://edition.cnn.com/2015/10/05/politics/specialoperations-command-gen-joe-votel/> (Erişim: 22.08.2018).



Şekil-22 Küresel Hegemon Bir Devletin Askerî Gücünün Unsurları

Sonuç olarak, eğer bir ülke küresel çapta hegemonya kurmayı hedefliyorsa, bu takdirde stratejik kaynaklarına ve dönüşüm yeteneklerine ilave olarak, mutlaka dünyanın farklı coğrafyalarına (denizaşırı) güç projeksiyonu da yapabilme imkân ve kabiliyetine haiz olmak zorundadır.

3.1.4. Bilimsel ve Teknolojik Gücün Unsurları

Journal of Tchnology adlı bilimsel dergide yayımlanan bir makalede²⁵⁰, teknolojik kabiliyetlerin *AR-GE* esaslı geliştirilebildiği belirtilmektedir.

²⁵⁰ Fernanda Maciel Reichert and Paulo Antônio Zawislak, Technological Capability and Firm Performance, Management and Innovation, *Journal of Tchnology*, Volume 9, Issue 4, November 2014, p.23

Technological Forecasting & Social Change adlı bilimsel dergideki bir makalede²⁵¹ ise, ülkelerin teknolojik yeteneklerini ölçebilmenin bir yolu olarak, dünyadaki diğer ülkelerle mukayesesi yapılmıştır. Bu bağlamda yapılan inovasyon endeksi kapsamında; teknoloji endeksini, teknolojiye hazırlık derecesi endeksini, teknolojik ilerleme endeksini, bilgi endeksini ve teknolojik faaliyet endeksini incelemenin önemine değinilmektedir.

World Intellectual Property Organization adlı kuruluş tarafından her yıl yapılan *The Global Innovation Index*²⁵² başlıklı araştırmada ise, ülkelerin inovasyon yönünden kendi aralarında başarı sıralaması yapılmıştır. Bu bağlamda, inovasyonun alt bileşenleri olarak; *yaratıcı ürünler, altyapı, bilgi ve teknoloji tabanlı ürünler, araştırma kuruluşları, insan kaynakları (beşeri sermaye), pazar kapsamı ve iş kapsamı* faktörlerine yer verilmektedir.

Savunma Sanayii Gündemi adlı dergide yayımlanan bir makalede²⁵³, inovasyonda itici gücün *beyin göçü* olduğu üzerinde durulmaktadır. Hasan Gürak da “Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi” başlıklı kitabının “Küresel Beyin Göçü”nü ele aldığı kısmında, bir ülkenin kalkınmasına en büyük katkıyı sağlayabilecek faktörün nitelikli iş gücü olduğunu, bu durumun farkında olan gelişmiş ülkelerin, sahip oldukları iş gücünün niteliğini daha da artırabilmek amacıyla sürekli önlemler alıp çaba sarf ettiklerini ifade etmektedir. Gürak, nitelikli emeğe kısa sürede sahip olabilmenin en kolay ve pratik yolunun başka ülkelerden beyin göçü almak olduğunu, nitelikli iş gücünün küresel ortamda serbest dolaşımına birçok kısıtlamalar getirilmiş olmasına rağmen, gelişmiş ülkelerin her yıl on binlerce yüksek nitelikli iş gücünün kendi ülkelerine göç etmesine izin verdiğini, hatta göçü teşvik edici çeşitli olanaklar sağladığını açıklamaktadır. Beyin göçü kapsamında, nitelikli iş gücünde ülkelerin aradığı nitelikler ise bilgi birikimi, yetenek ve deneyimdir. Araştırmasının devamında Gürak, gelişmiş ülkelere göre çok daha düşük oranda yüksek öğrenim sahibi insanlar yetiştiren gelişmekte olan ülkelerin ise, çok kıt denebilecek değerli insan kaynaklarının önemli bir bölümünü gelişmiş ülkelere beyin göçü yoluyla âdeta

²⁵¹ Daniele Archibugi vd., *The Technological Capabilities of Nations: The State of the Art of Synthetic Indicators*, ***Technological Forecasting & Social Change***, 11 January 2009, pp.5-6.

²⁵² Global Innovation Index 2018, World Intellectual Property Organization, 2018, http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf (Erişim: 01.09.2018).

²⁵³ Bülent Ecevit Beyoğlu vd., *İnovasyonda İtici Güç*, ***Savunma Sanayii Gündemi***, s.28, http://www.vizyon21y.com/documan/Genel_Konular/Inovasyon/Inovasyonda_Itici_Guc.pdf (Erişim: 01.09.2018).

armağan ettiklerini vurgulamaktadır.²⁵⁴ Neticede beyin göçü, bir ülkenin kalkınmasına doğrudan katkı sağlayan “maliyet-etkin” nitelikte önemli bir itici güçtür.

Başka bir incelemede²⁵⁵, ülkelerin bilimsel ve teknolojik güçleri araştırılırken önem arz eden faktörler olarak; üniversitelerin ve araştırma kuruluşlarının sayısı, bilim insanı sayısı, beyin göçünün nicelik ve niteliği, AR-GE için ayrılan bütçe, akademik yayınların sayısı ve ülkenin patent sayısı sıralanmaktadır.

RAND Corporation adlı araştırma kuruluşu tarafından yayımlanan bir raporda²⁵⁶, ülkenin ulusal güç parametrelerinden biri olan bilimsel ve teknolojik gücün unsurları şu şekilde gruplandırılmaktadır;

- *Bilgi ve Haberleşme Yetenekleri*: Yüksek performanslı bilgi işlem ve ağ oluşturma, yazılım, veri depolama ve çevre birimleri, bilgisayar simülasyonu ve modelleme, mikroelektronik ve optoelektronik, sensörler ve sinyal işleme, yüksek tanımlı görüntüleme ve görüntüler.
- *Malzemeler*: Ekonominin hemen hemen her sektörü tarafından kullanılan seramikler, kompozitler ve yüksek performanslı metaller ve alaşımlar, üretilen ve kullanılan ürünlerin performansında iyileşme.
- *Üretim Teknolojisi*: Hassas işleme, malzeme üretimi, mikro ve nano üretim teknolojileri ile çeşitli makine aletleri.
- *Biyoteknoloji ve Yaşam Bilimleri*: Moleküler biyoloji, tıbbi teknoloji.
- *Havadan ve Karadan Ulaşım Yetenekleri*: Sivil ve askerî yeteneklerin artmasını, ulaşımın emniyetli ve kolay yapılmasını sağlayan gelişmiş sistemler.
- *Enerji ve Çevre*: Güvenli, emniyetli ve kalıcı enerji kaynakları sağlayabilen ve gelecek nesiller için sağlıklı bir ortam temin edilmesini sağlayan teknolojiler.

The Bloomberg Innovation Index adlı araştırmada²⁵⁷ ise, metot olarak esas alınan parametreler şu şekilde belirtilmektedir; AR-GE, üretim kapasitesi (imal

²⁵⁴ Hasan Gürak, *Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi*, Küresel Beyin Göçü, Bölüm 15, Ekin Kitabevi Yayınları, 01 Ocak 2006, http://www.academia.edu/2404588/K%C3%BCresel_Beyin_G%C3%B6%C3%A7%C3%BC (Erişim: 01.09.2018).

²⁵⁵ Gayle Allard, Science and Technology Capacity in Africa: A New Index, *Journal of African Studies and Development*, Volume 7, Number 6, June 2015, p.139, http://www.academicjournals.org/ebook/journal1434982373_JASD%20Ebook%20-%20June%202015%20Issue.pdf (Erişim: 01.09.2018).

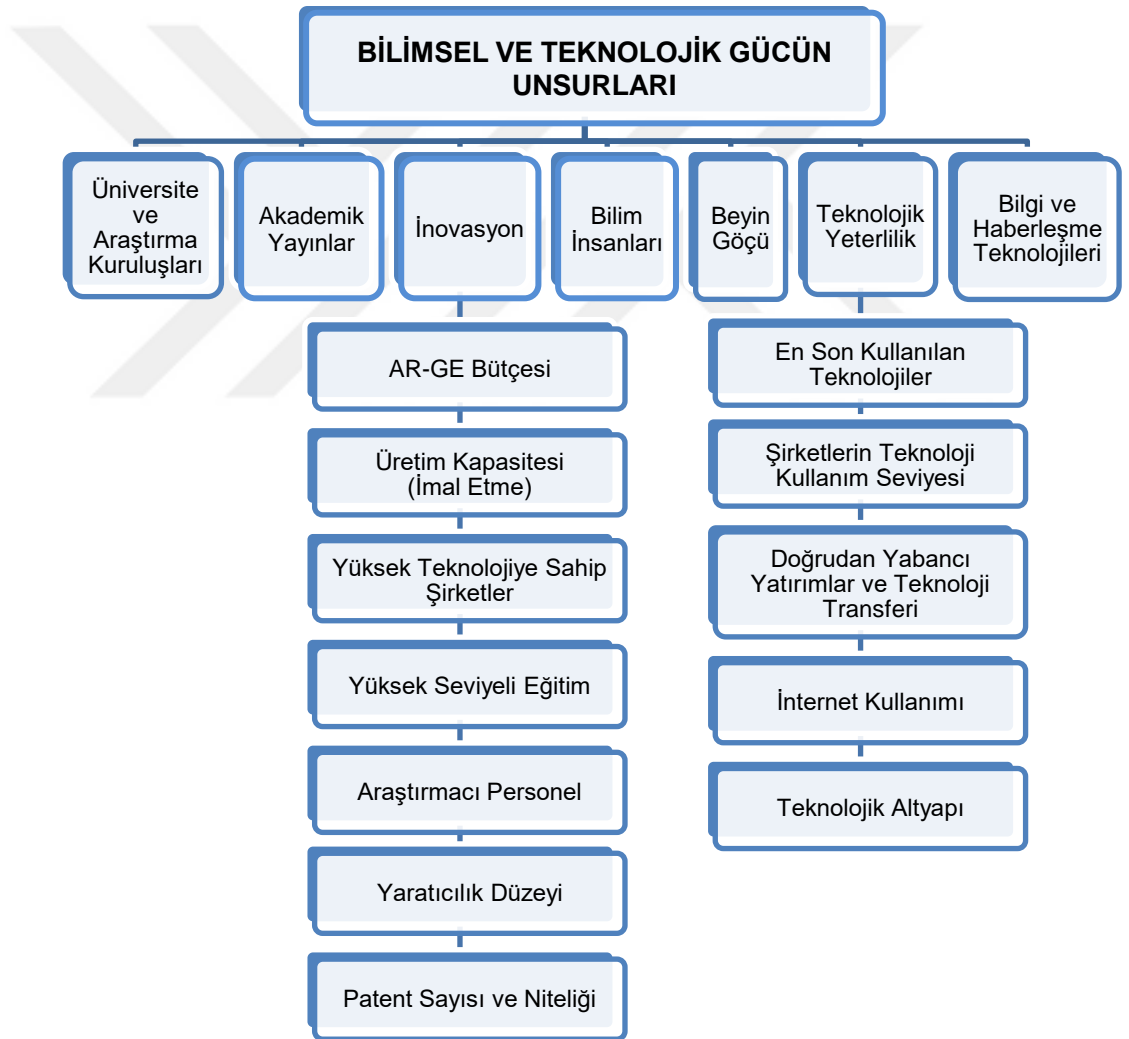
²⁵⁶ Tellis vd., a.g.e., pp.8-10.

²⁵⁷ The Bloomberg Innovation Index, <https://www.bloomberg.com/graphics/2015-innovative-countries/> (Erişim: 01.09.2018).

etme), yüksek teknolojiye sahip şirketler, yüksek seviyeli eğitim, araştırmacı personel sayısı ve niteliği, ülkenin patent sayısı.

RAND Corporation tarafından ülkelerin bilimsel ve teknolojik güçlerinin araştırıldığı bir çalışmada, metot²⁵⁸ olarak; bilim insanı sayısı ve niteliği, akademik yayınların sayısı ve alıntılanma oranları, AR-GE için ayrılan bütçe, üniversitelerin ve araştırma kuruluşlarının sayısı ve niteliği, beyin göçünün nicelik ve niteliği, ülkenin sahip olduğu patent sayısı esas alınmaktadır.

Yukarıdaki tüm verilerden yola çıkılarak, bir ülkenin bilimsel ve teknolojik gücünün unsurlarını aşağıda Şekil-23'teki gibi gruplandırmak mümkündür.



Şekil-23 Bilimsel ve Teknolojik Gücün Unsurları²⁵⁹

²⁵⁸ Caroline S. Wagner vd., Science and Technology Collaboration: Building Capacity in Developing Countries?, *RAND Science and Technology*, March 2001, p.10.

²⁵⁹ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

3.1.5. Kültürel Gücün Unsurları

Dünyadaki ülkelerin kültürel etkilerini ölçen bir araştırmada²⁶⁰, kültürel gücün unsurları olarak *ülkenin prestiji, eğlence dünyası, moda, ülkenin modernliği, kültürünün etkisi ve insanların mutluluk derecesi* şeklinde sıralanan kriterler esas alınmıştır.

Uluslararası Stratejik Analiz (International Strategic Analysis-ISA) adlı kuruluş tarafından yapılan bir araştırmada²⁶¹, kültürel gücün unsurları olarak *kültürel etki, eğlence dünyası, dil (lisan) ve ülkenin cazibesi* kriterler olarak alınmıştır.

- *Kültürel Etki*: Bir ülkenin sınırları dışında dünyadaki kültürel etkisi, birinci seviyede öneme sahiptir. Güçlü bir kültürel etki, ülkenin diğer güç parametrelerine de olumlu yönde katkı sağlamaktadır.

- *Eğlence Dünyası*: Güçlü ülkeler genellikle eğlence sektörlerine (Film, televizyon, müzik, edebiyat, sanat gibi) ev sahipliği yaparlar ve bu tür sektörler, ülkenin uluslararası toplumda sempati kazanmasına katkı sağlar.

- *Dil (Lisan)*: Dil, ülkeleri bir araya getirebilen ya da ayırabilen bir etkiye sahiptir. Tarihte birçok kez, güçlü olan devletler kendi dilini farklı coğrafyalarda yaygınlaştırarak etkilerini daha da artırmayı başarmışlardır. 19. yüzyılın hegemonu İngiltere ve 20. yüzyılın hegemonu ABD'nin İngilizce'yi başarılı bir şekilde kültürel gücün bir aracı olarak tüm dünyaya yaygınlaştırması bu duruma örnek verilebilir.

- *Ülkenin Cazibesi*: Bir ülkenin kültürel cazibesi, toplumları ve devletleri kendisine çekmeye yardımcı olur. Güçlü ülkeler, genellikle kültürel cazibesini ekonomik ve politik gücünü kullanarak geliştirirler.

Yumuşak güç üzerine yapılan bir araştırmada²⁶², kültürel gücün bileşenleri olarak turizm, büyük film festivallerinde gösterime giren film sayısı, ülkedeki yabancı muhabirlerin sayısı, UNESCO Dünya Mirası Siteleri'nin sayısı, müzik piyasasının büyüklüğü, uluslararası düzeyde yapılan spor müsabakalarında alınan madalya oranı, diğer ülkelerdeki yıldızlı restaurant sayısı ve ülkenin dilinin dünyadaki etkisi gibi kriterler esas alınmıştır.

²⁶⁰ Bu araştırma esnasında dünyadaki yaklaşık 21.000 kişinin görüşleri alınmıştır. Bkz. Deidre McPhillips, Methodology: How the 2018 Best Countries Were Ranked, *US News*, 23 January 2018, <https://www.usnews.com/news/best-countries/china> (Erişim: 18.09.2018).

²⁶¹ The 2017 ISA Country Power Rankings, International Strategic Analysis (ISA), 27 June 2017, http://www.isa-world.com/fileadmin/user_upload/free_samples/country_power_rankings.pdf (Erişim: 18.09.2018).

²⁶² The Soft Power 30, A Global Ranking of Soft Power 2017, USC Center on Public Diplomacy, Portland, 2017, <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2017/07/The-Soft-Power-30-Report-2017-Web-1.pdf> (Erişim: 18.09.2018).

Kai L. Chan tarafından yapılan bir arařtırmada²⁶³ ise, dünyada kullanılmakta olan dillerin etki derecesi üzerine bir  l me yapılmış ve bu ölçmeye göre de diller başarı derecesine göre sıralandırılmıştır. Dilin etki derecesi  l l rken de beş kriter esas alınmıştır. Bunlar: *coĝrafya, ekonomi, iletişim, bilgi/medya ve diplomasi*dir.

- *Coĝrafya*: Dilin bireyler tarafından bilinmesi (konuşma, dinleme, yazma gibi), kişiye o dilin konuşulduğu bölgeleri gezme ve keşfetme olanağı sağlar. Coĝrafya; dilin konuşulduğu ülkeler, dilin konuşulduğu coĝrafik alanın büyüklüğü ve gelen turist sayısı olmak üzere üç alt başlık altında incelenmektedir.

- *Ekonomi*: Dil, konuşulan ülkenin ekonomik hayatına katılımı sağlar. Ekonomi; GSMH, kişi başı GSMH, ihracatlar, döviz piyasası ve özel para çekme hakları olmak üzere beş alt başlık altında incelenmektedir.

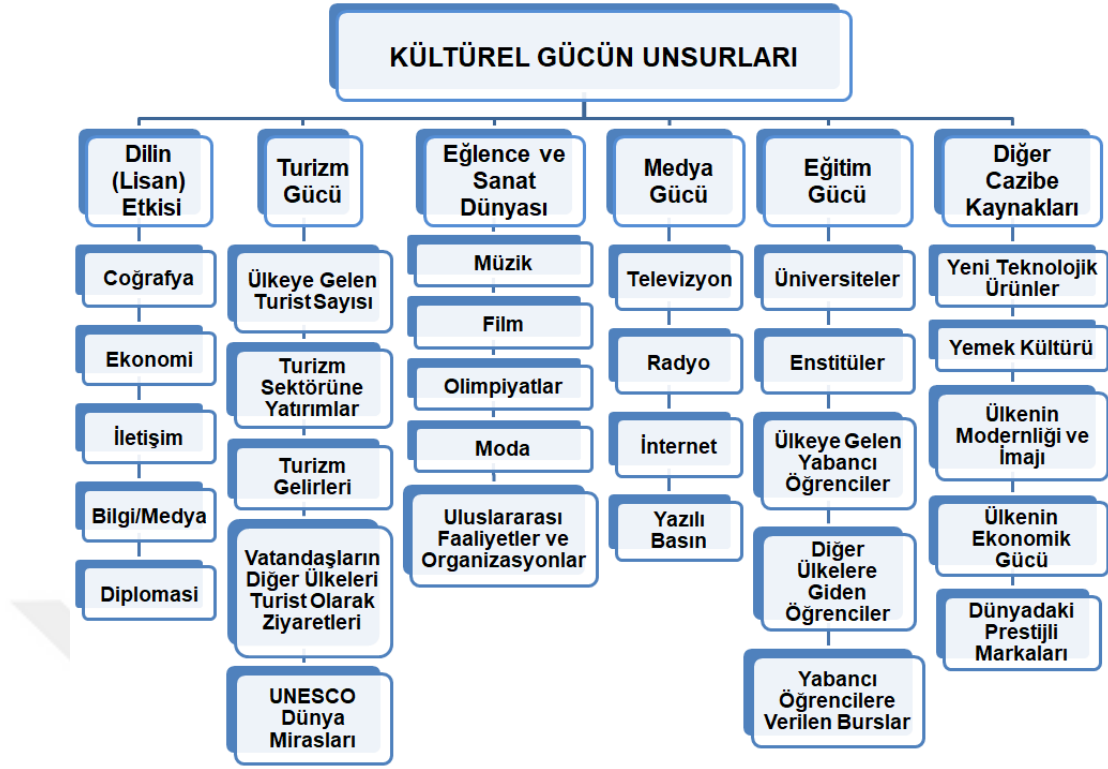
- *İletişim*: Dil, başkalarıyla etkileşim ve iletişim aracıdır. İletişim fırsatı, dil sayesinde diğer insanlarla sosyal etkileşimi sağlamada etkin bir rol oynar. İletişim; ana dilde konuşanlar, ikinci dili olarak kullananlar ve dilin konuşulduğu diğer coĝrafyalar (dil ailesi) olmak üzere üç alt başlık altında incelenmektedir.

- *Bilgi/Medya*: Bir dilin öncelikli amaçlarından biri, medya yoluyla bilgi ve fikirlerin paylaşılmasıdır. Bilgi/medya; dilin internet ortamında kullanılması, vizyona giren filmler, ilk 500'e giren  niversiteler ve akademik yayınlar olmak üzere dört alt başlık altında incelenmektedir.

- *Diplomasi*: Diplomasi, bir ülkenin dilinin uluslararası ortamlarda kullanılması için fırsatlar doğurmaktadır. Politik alan başta olmak üzere diğer g ç parametrelerinin birleşimi oldukça üst düzey seviyede olan gelişmiş büyük ülkeler, zaman içerisinde kendi dillerinin uluslararası kurumlarda diğer ülkeler tarafından doğal süreçte kullanılmasını sağlarlar. Diplomasi; IMF, BM, Dünya Bankası, DT , UNESCO ve diğer kurum/kuruluşlar gibi alt başlıklar altında ele alınmaktadır.

Bu kısımda, kültürel gücün unsurları konusunda birçok araştırma ve inceleme yapılmıştır. Bu noktada, bir sentez yapılarak elde edilen tüm sonuçların bir araya getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Aşağıdaki Şekil-24, kültürel gücün tüm unsurlarını gruplandırarak açıklamaktadır.

²⁶³ Kai L. Chan, Power Language Index, May 2016, pp.13-17, http://www.kailchan.ca/wp-content/uploads/2016/12/Kai-Chan_Power-Language-Index-full-report_2016_v2.pdf (Erişim: 18.09.2018).



Şekil-24 Kültürel Gücün Unsurları²⁶⁴

3.1.6. Motivasyon Gücünün Unsurları

Bir ülkenin küresel çapta hegemonya kurabilmek yönünde motivasyonunun olup olmadığının nasıl tespit edilebileceği konusunda, *birinci adım* olarak, devletin başındaki liderlerin konuşmalarını ve demeçlerini incelemek gerekmektedir. Bu kapsamda, *söylem analizleri* yapılarak bir devletin küresel hegemonya konusunda motivasyonunun (isteğinin) olup olmadığı sonucuna kısmen ulaşılabilir. Aynı zamanda, belirli periyotlarla tüm dünyaya yayımlanan "*ulusal güvenlik strateji belgeleri*"ni de inceleyip hegemonyaya yönelik bakış açısını analiz etmenin ve bu yolla motivasyonunun olup olmadığını araştırmanın faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Ülkenin hegemonya kurmaya yönelik olarak motivasyonunun olup olmadığını sadece söylem analizleri ve yayımlanan belgeler ile tespit etmek, şüphesiz tek başına yeterli olmayacaktır. Bununla birlikte, *ikinci adım* olarak, ülkenin dünyada yapmış ve hâlen sürdürmekte olduğu *girişimlerini* incelemeye de gereksinim duyulmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu girişimlerini hangi alanlarda araştırmak

²⁶⁴ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

gerekir sorusuna gelince, bu konuda daha önce tezin ikinci bölümü boyunca yapılan araştırmanın sonuçlarını temel almak gerekmektedir. Çünkü tezin ikinci bölümü boyunca, 21. yüzyılda küresel seviyede hegemon olmak isteyen bir devletin hangi güç parametrelerinde başat aktör olması gerektiği araştırılmış ve bir sonuca ulaşılmıştır. Bu çerçevede elde edilen sonuç ise ekonomi, politik, askerî, kültürel, bilimsel ve teknolojik alanlarda küresel hâkimiyetini kurmak ve sürdürmek olduğudur. Dolayısıyla hegemonya adayı bir devletin, söz konusu güç parametreleri konusundaki küresel çaplı girişimlerinin incelenip araştırılması gerekmektedir.

Hatırlanacağı üzere, daha önce tezin birinci bölümünde tipik bir hegemon devletin ihtiyaçlarını tespit edebilmek ve bu ihtiyaçlarını ne seviyede karşılayabildiğini öğrenmek amacıyla Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşisi"nin faydalı bir rehber olduğu açıklanmıştı.²⁶⁵ Bu noktadan hareketle, üçüncü bölümde Çin'in motivasyonu incelenirken, Çin'in yaptığı girişimlerinin kendi ihtiyaçlarını hangi seviyede karşılayabildiğini tespit edebilmek amacıyla Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşisi" kapsamında bir analizi de yapılacaktır. Söz konusu analizin, Çin'in kendi fizyolojik, güvenlik, sevgi ve aidiyet, saygınlık ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını gerçekleştirmede motivasyonunun başarı derecesini göstermesi yönünden faydalı bir çalışma olacağı değerlendirilmektedir.

Çin'in motivasyon gücü kapsamında birinci ve ikinci adımlar tamamlandıktan sonra, söylemler ile girişimlerin birbirleriyle paralellik arz edip etmediği de test edilmiş olacaktır. Diğer bir deyişle, Çin devlet başkanlarının hegemonya konusunda ne söylediği ile yaptıkları girişimleri arasında bir uyum mu yoksa bir çelişki mi olduğu ortaya çıkacaktır.

Üçüncü adım olarak, küresel hegemonya adayı bir devletin gerek bölgesel gerekse küresel çaptaki anlaşmazlıklarda, krizlerde ve hatta iki ülke arasındaki sıcak çatışmalarda "*sorumluluk sahibi devlet*", diğer tabirlerle de "*sorumlu ağabey*" veya "*dünyanın polis memuru*", "*dünyanın jandarması*" rolünde konuya müdahil olması ve söz konusu problemlerin ya da anlaşmazlık durumlarının çözüme kavuşturulabilmesi için aktif faaliyetlerde bulunması gerekmektedir. Bu nedenle, küresel hegemonya adayının bu doğrultuda bir motivasyonunun olması da önem arz etmektedir. Bu şekilde davranmasının kendisine de şüphesiz faydaları olacaktır. Her şeyden önce dünyanın ve uluslararası sistemin istikrarlı ve barışçıl bir şekilde işliyor olması,

²⁶⁵ Bkz. tezin birinci bölümü, Tablo-6'da "Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ne Göre Tipik Bir Hegemonun İhtiyaçları".

hegemonya adayının da arzu ettiği bir durumdur. Çünkü hegemonya adayı, her alandaki kalkınmasını ya da yükselişini sürdürebilmek için istikrar ve düzen içerisinde bir küresel ortamı arzu eder. Aksi takdirde, bölgesel ya da küresel seviyede meydana gelen problemler hegemonya adayı devleti de birçok alanda olumsuz yönde etkileyebilecektir. Sorumluluk sahibi bir devlet rolünü üstlenerek, aynı zamanda dünyadaki imajına ve prestijine de olumlu yönde katkı sağlamış olacaktır.

Aslına bakılacak olursa, hegemonya adayı bir devletin dünyada çıkan anlaşmazlıklarda ya da krizlerde sorumluluk bilinciyle olaylara müdahil olabilmesi, yeterli gücünün olup olmaması ile de doğrudan alakalıdır. Örneğin, kendisinden çok uzak bir coğrafyada meydana gelen bir krizde, söz konusu krizin çözümü için askerî müdahalenin yapılması gerektiğini düşünelim. Eğer hegemonya adayı devletin kendisinden uzak coğrafyalara askerî güç projeksiyonu yapabilecek yeterli ölçüde imkân ve yeteneği yoksa, bu durumda kendinde sorumluluk hissetse ve problemin çözümü yönünde çok fazla motivasyonu olsa bile, söz konusu müdahaleyi başarılı bir şekilde yapamayacaktır.

Sorumluluk sahibi devlet rolüne ilişkin olarak, hegemonya adayı devletin *küresel kamu mallarının* adil bir şekilde paylaşılması noktasında da motivasyonunun ve buna yönelik olarak aktif faaliyetlerinin olması gerekmektedir. Hatırlanacağı üzere, küresel kamu malları konusunda daha önce tezin ikinci bölümünde bahsedildiği gibi, bu tür mallar çevre, sağlık, bilgi, güvenlik-barış ve yönetim sektörlerinden oluşmaktadır. Konuyu örnek vererek açmak gerekirse, hegemonya adayı devletin;

- Tüm insanlık için önemi gün geçtikçe artan hava kirliliği konusunda emisyonları azaltma ve ozon tabakasının korunması için koruyucu tedbirleri artırması, küresel ısınma konusunda proaktif davranarak pratik çözüm önerileri üretmesi ve bunları uygulayarak tüm insanlığa fayda sağlaması, bu konularda diğer devletlerle yapılacak ortak çalışmalara liderlik yapması,

- Tüm dünyayı tehdit eden günümüzdeki salgın hastalıklar konusunda araştırmalar yaparak önleyici tedbirleri alması, gerekirse liderlik yaparak ortak çözümler getirilmesini sağlaması, aynı zamanda bu alandaki kazanımlarını diğer devletlerle paylaşması,

- İnternet ve haberleşme sistemleri gibi alanlarda gerekli olabilecek araştırma merkezlerinin kurularak tüm devletler tarafından ihtiyaç duyulan altyapının kurulmasına öncülük etmesi, ayrıca uzayda konuşlandırıldığı uyduları sayesinde tüm

insanlıĝa gözlem, iletişim, yayın, seyrüsefer ve konum belirleme gibi alanlarda faydalar sağlaması,

- Uyuşmazlıkların çatışmaya dönüşmeden önlenmesi için devletler arasında kural, norm ve esasların belirlenerek uluslararası seviyede kurum ve kuruluşların tesis edilmesine ön ayak olması gerekmektedir.

Yine tezin ikinci bölümünde de açıklandığı gibi, uluslararası ortamda küresel kamu mallarının akışının sağlanmasından başat lider olarak tanımlanan hegemon devlet sorumludur. Bu alanda yerine getirilecek bir sorumluluk aynı zamanda hegemon devlete geri dönüşüm kazançları sağlayacaktır. Çünkü kendi millî kazançlarının yanı sıra küresel kamu mallarından da fayda sağlayabilen devletler, böyle bir düzen ve istikrar ortamının kurulmasına liderlik yapan devletin hegemon gücüne “ikna” olup inanacaklar ve “rıza” gösterecekler, hegemon devletin dünyadaki politikalarının âdeta savunucusu ve destekçisi konumuna gelebileceklerdir. Böyle bir durum, hegemonun uluslararası sistemdeki meşruiyetine de elbette katkı sağlamış olacaktır.

Çin’in küresel hegemonik güç olmak yönünde motivasyonunun olup olmadığını tespit edebilmek konusunda araştırılması gereken göstergeler irdelenip tespit edilmiştir. Şekil-25’te, söz konusu göstergeler sunulmaktadır.



Şekil-25 Küresel Hegemonya Adayı Bir Ülkenin Motivasyon Göstergeleri²⁶⁶

3.2. ÇİN'İN EKONOMİK GÜCÜ

Mao'nun ölümünün ardından 1978 yılında iktidara gelen Deng, uyguladığı "siyah ve beyaz kedi teorisi"²⁶⁷ ile Çin ekonomisinin temellerini atmıştır. Mao sonrası bu dönemde yapılan reformlar sayesinde; serbest piyasa ekonomisini benimseyen, dünyaya açılan ve diğer ülkelerle birçok alanda ilişkiler geliştiren ve girişimler yapan, özellikle de yabancı yatırımcıların ülkede artış gösterdiği bir süreç yaşanmaktadır.

Deng ile başlatılan ekonomik süreçte *sanayi, tarım, ulusal savunma ve bilim-teknoloji* alanlarında modernleşme amaçlanmıştır. Çin, bu yeni dönemde modernleşmeyi dışa açık bir metot izleyerek gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

²⁶⁶ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

²⁶⁷ Kedinin siyah ya da beyaz olması fark etmez. Eğer kedi fareyi yakalayabiliyorsa, kedinin ne olduğu önemli değildir. Önemli olan onun fareyi yakalamasıdır.

Çin'in ekonomik reform sürecinde birçok yasa ve düzenleme uygulamaya konulmuştur. Bunlar: Yabancı Sermaye Ortak Girişimler Yasası, Ticari Markalar Yasası, Patent Yasası, Yabancılarla Ekonomik Sözleşmeler Yasası, Tamamen Yabancıların Mülkiyetindeki İşletmeler Yasası²⁶⁸, Çin ve Yabancı Sermaye Ortak Girişimler Yasası, Telif Hakları Yasası, Haksız Rekabetin Engellenmesi Yasası, Tüketici Hakları Yasası, Dış Ticaret Yasası, Ticari Bankalar Yasası, Hisse Senetleri Yasası, Kırsal Arazi Kiralama Yasası, Bankacılık Düzenleme Yasası, Mülkiyet Yasası, Tekelleşmeyi Önleme Yasası gibi.²⁶⁹

1978 yılından sonra Çin'de adım adım yapılan ekonomi alanındaki reformlar sayesinde, ülkede serbest piyasa ekonomisi uygulanmaya başlanmış, böylece yabancı yatırımcıların önü açılmış; Çin'in ekonomik yapısının hukuki düzenlemeleri yapılmış; uygulanan stratejiler özü itibariyle, serbest piyasa güçlerine ve piyasa mekanizmasına bağlanmış; ihracat, ekonominin büyümesini sağlayan itici bir güç haline getirilmiş; ekonominin liberalleşmesi temel unsur olarak kabul edilmiştir.

Çin tarafından 1978 yılından itibaren uygulanan reformların neticesinde; ekonomide yüksek büyüme hızı, düşük enflasyon, fiyat istikrarı, ihracatta büyüme, dış borçlarda azalma, yabancı döviz rezervlerinde ve istihdamda artış sağlanmıştır. Çin'in ekonomi alanındaki kalkınmasına 2001 yılında DTÖ'ne kabul edilmesi ve böylelikle dünya ekonomik sistemine entegre olması, aynı zamanda her yıl artan doğrudan yabancı yatırımlar ve dış ticaret fazlası vermesi de etkili olmaktadır.

Çin'in uygulamakta olduğu iktisadi adımlarının boyutu, 1978 yılından günümüze kadar hâlâ etkisini sürdürmektedir. Çin'in yaklaşık son yarım yüzyıla yaklaşan radikal yükselişi, bir ekonominin küresel piyasalara açılmasının etkisinin en çarpıcı örneklerinden biridir. Ülke bu dönemde büyük ölçüde tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi yaşamıştır. Bu süreçte, Çin'in dünyanın ikinci en büyük ekonomisi haline gelmesine olanak sağlayan reformlarının payı yadsınamaz.

Çin ekonomisi, istikrarlı bir şekilde artan GSMH'sı ve büyüme hızı ile günümüzde dünyanın en önde gelen ekonomileri arasında yer almaktadır. Çin'in Ulusal Güvenlik Strateji Belgeleri'nde de vurguladığı en önemli hususlardan biri, ekonomik gelişim ve kalkınmanın sürdürülebilirliğidir.

²⁶⁸ Bu yasayla birlikte, yabancıların Çin'de yatırım yapabilmesi için sermayenin yarısına ortak olacak bir Çinli yatırımcı bulmalarına gerek kalmamıştır.

²⁶⁹ Ümit Çalık, Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem), *Yıldız Teknik Üniversitesi Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl 16, Sayı 64, Güz 2011, ss.185-206.

Çin'in ekonomik başarısının sırrı, esasen kompleks bir üretim modelini benimsemesinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Çin'i sadece kendine yeten büyük bir ekonomi olarak değerlendirmek hata olur. Çin, tüm dünyanın devasa bir imalat fabrikası konumundadır. Dikeysellikten uzak çok uluslu ağlar içine kurulmuş bu üretim modelinde, işlevleri ve hizmetleri birleşik tek bir modelden ayırıp kendisinden daha etkin üretimde bulunabilen bir grup yabancı ortağa devredebildiği bir tarz uygulanmaktadır.²⁷⁰ Bu üretim modelinde sadece devlet elindeki şirketler değil, uluslararası firmalar için de iş alanı yaratılmaktadır.²⁷¹

Ekonomistlere göre Çin'in uzun yıllar devam eden hızlı ekonomik büyüme performansının üç temel nedeni bulunmaktadır: Yurtiçi tasarruflar, doğrudan yabancı yatırımlara bağlı olarak geniş çaplı sermaye yatırımları ve verimli üretim. Kısacası, gerçekleştirdiği ekonomik reformlar ve başarılı üretim modeli sayesinde Çin, ekonomisinde uzun dönemli verimliliği yakalayabilmiştir.²⁷²

Çin'de ekonomi alanında izlenen strateji ve politikalarda değişikliğe gidilerek kapitalist sisteme yakın liberal bir ekonomi modeli belirlenmiş ve uygulanmaktadır. Bu modeli "*sosyalist pazar ekonomisi*" olarak adlandırmak mümkündür. Söz konusu modelde, Çin'in mallarının devlet kontrolü altında dış pazara açılması sağlanmaktadır.

Çin'in ekonomik sistemini "*karma ekonomik sistem*" olarak da tanımlamak mümkündür. "Sosyalist ve kapitalist sistemlerin uyumlu bir bileşimi olarak düşünülebilir. Kısmen devletçi kısmen özel sektöre dayalı bir üretim mevcuttur. Hem serbest piyasa ekonomisi geçerlidir hem de merkezi planlama yapılıdır. Kamu yararı ve kişilik hakları eşit öneme sahiptir. Özel sektörün girmek istemediği veya gücünün yetmediği alanlarda devlet yatırımları devreye girer. Devlet, ekonomik hayatı yönlendirir ve müdahil olur. Devlet üretim araçlarına çeşitli oranlarda sahiptir, fakat özel sektör de yasak değildir."²⁷³

Mao sonrası dönemde Deng ilk olarak özellikle yaşamsal alanlardaki reformların hayatiliğine işaret etmiş ve devam eden süreç ile birlikte ülkenin içinde

²⁷⁰ Edward S. Steinfeld, *Playing Our Game: Why China's Rise Doesn't Threaten The West*, Oxford University Press, Oxford, 2010.

²⁷¹ Mustafa Tüter, *Çin Gücü, Statükoya Karşı Yeni Güç Arayışları*, Babil Yayınları, İstanbul, 2018, s.157.

²⁷² Wayne M. Morrison, *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges and Implications for the United States*, Congressional Research Service Report, 21 October 2015, p.7.

²⁷³ Tarık Morgül, Mikro ve Makro Ekonomik Göstergeler, York University Türkiye Temsilciliği İşletme Bölümü Lisans Programı, Yalova, Eylül 2013, s.21 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

bulunduğu geri kalmışlıkta ekonomik boyutun son derece önemli ve dönüştürülmesi gereken alanların başında geldiğini aşağıdaki sözleriyle ortaya koymuştur. Kasım 1979 tarihinde yabancı konuklarla yaptığı söyleşide Deng, “*Pazar ekonomisinin sadece kapitalist toplumlarda var olduğunu söylemek ve sadece kapitalist pazar ekonomisinin olduğunu düşünmek doğru değildir. Sosyalizm neden bir pazar ekonomisi geliştiremesin? Bu, kapitalizmi uygulamak olmayacaktır. Bugün pazar ekonomisinin tamamlayıcı olduğu ve planlı ekonominin egemen olduğu bir ekonomik sistem geliştiriyoruz, fakat bu sosyalist bir pazar ekonomisidir.*”²⁷⁴

Çin, günümüzde kendine has yeni bir sosyalizm uygulamaktadır. Bu yeni modelin ekonomi boyutundaki şeklini, Deng’in Kasım 1979’daki söyleminden de anlaşılacağı üzere sosyalist pazar ekonomisi olarak adlandırmak yerinde olacaktır. Bu modelde, komünizmdeki gibi herkese eşit ücret ödemek yerine demokratik yönetimlerde olduğu gibi herkese emeği kadar ücret ödemek şeklinde bir sistem geliştirilmiş ve uygulanmaktadır. Dolayısıyla çok çalışan ve emek harcayana çok, az emek harcayana ise az ücret veya az kazanç dönüşümü yapılmaktadır.

Dünya ekonomi tarihi incelendiğinde, Çin kadar hızlı bir ekonomik büyüme ve kalkınmayı kısa bir zaman içerisinde gerçekleştirebilmeyi başarabilen bir ülkeye rastlamak söz konusu değildir. Ekonomi alanındaki bu başarıda, Mao’nun ölümünün hemen ardından başa geçen yöneticilerin Çin’in kalkınmasında izlemiş oldukları stratejilerin ve politikaların payı büyüktür.

Çin’de uygulanmakta olan sosyalist pazar ekonomisinde *yabancı girişimciler ve özel sektöre* de izin verilmektedir. Bu bağlamda, Çin halkı yeni işyerleri açabilmekte ve işletebilmekte, aynı zamanda yabancı sermayenin de ülke içerisinde ticaret yapabilmesine olanak sağlanmaktadır. Yine sanayi alanında yapılan reformlarla da devlet tekelindeki Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) haricinde halk kendi sanayi üretimini yapabilmekte ve gelir sağlayabilmektedir.

1978 yılı sonrası yapılan reformlar öncesinde tarım sektöründen elde edilen gelirin GSMH içerisindeki oranı % 40 seviyesinde iken, 1978 sonrasında günümüze kadar bu oranın giderek azaldığı görülmektedir. Dünya Bankası’nın

²⁷⁴ Jinguang Jiang, *Ekonomik Gelişmenin Toplumsal Sınırları: Çin Ekonomik Modelinin Geleceği*, Çev. Adnan Köymen, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2013, s.73.

verilerine²⁷⁵ göre, 2017 yılında bu oran % 7,9'a kadar düşmüştür. Bu noktadan hareketle, Çin'in kalkınmasında tarım sektöründen elde edilen gelirlerin GSMH içerisindeki payının giderek azaldığı çıkarımı yapılabilir. Aslında bu durum, aynı zamanda küresel çapta lider olmaya aday bir ülkenin göstergesidir. Çünkü küresel hegemon bir devlet olabilmek için tarım sektöründen çok daha fazla sanayi ve endüstri ile hizmet²⁷⁶ sektörlerinde öncü olmak gerekmektedir.

Bununla birlikte, 1978 sonrası Çin'in kalkınması yönünde yapılan reformlar sayesinde endüstri alanında yapılan girişimlerin ne ölçüde etkili olabildiği araştırıldığında²⁷⁷; uygulanan reformlar sayesinde, Çin'in endüstri alanında elde ettiği gelirlerin 1980'de GSMH'sının % 40'ı seviyesine ulaştığı, 2017 yılında da bu oranın % 40,46 seviyesinde etkisini hâlâ sürdürdüğü görülmektedir. Çin'in hizmet sektöründeki gelişimi²⁷⁸ araştırıldığında ise; 2004 yılında hizmet sektöründen elde edilen gelirin GSMH'sına oranı % 41 iken, 2017 yılında bu oran % 51,6'ya yükselmiş durumdadır. Dolayısıyla Çin'in GSMH'sında endüstri ve hizmet sektörlerinden elde ettiği gelirlerinin büyük bir payı olduğu çıkarımı yapılabilir. Aynı zamanda, Çin'in artık yeni süreçte *tarım toplumundan modern bir topluma evrildiği* iddia edilebilir.

3.2.1. Çin'in Ekonomik Gücünün Analizi

3.2.1.1. Çin'in Parasal Göstergeleri

Ülkeler arasında GSMH ve kişi başına düşen GSMH rakamlarını karşılaştırmak için ABD doları esas alınabilir. Ancak bu tür karşılaştırmalar bir şekilde yanıltıcı olabilir. Bu yüzden, söz konusu rakamlar incelenirken, *satın alma gücü paritesine (purchasing power parity)* göre ele alınmalıdır. Çünkü tüketiciler farklı ülkelerde farklı fiyatlar ile karşı karşıyadır. Örneğin, Meksika'daki fiyatlar daha düşük olduğundan, bin ABD doları ile Meksika'da ABD'dekinden daha fazla ürün ya da mal satın alınabilir. Bu nedenle, fiyatlardaki farklılıkların tolere edilip daha objektif hâle getirilebilmesi için, *satın alma gücü paritesi* cinsinden rakamlar esas

²⁷⁵ The World's Agriculture, Forestry, and Fishing, Value Added (% of GDP), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=CN> (Erişim: 18.05.2018).

²⁷⁶ Hizmet sektörü; oteller, restoranlar, ulaşım, ulaştırma, devlet tarafından yapılan hizmetler, finansal alandaki faaliyetler, mesleki ve eğitim faaliyetleri, sağlık hizmetleri ve gayrimenkul hizmetleri gibi birçok alanı kapsamaktadır.

²⁷⁷ China's Industry (including construction), Value Added (% of GDP), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS?locations=CN&view=chart> (Erişim: 18.05.2018).

²⁷⁸ China's Services, Value Added (% of GDP), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS?locations=CN> (Erişim: 27.10.2018).

alınmalıdır. Böylelikle, ülkeler gelirden ziyade reel gelir açısından karşılaştırılarak daha sağlıklı ve tarafsız veriler elde edilmiş olunur.²⁷⁹

Satın alma gücü paritesine, uluslararası ölçekte bir para birimi ya da değeridir denilebilir. Satın alma gücü paritesi, ülkelerin gelirlerini standart hâle getirerek objektif bir şekilde ölçüm yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla bu kısımda GSMH ve kişi başına düşen GSMH rakamları, satın alma gücü paritesine göre ele alınmıştır.

Dünya Bankası'nın 2017 yılı verilerine²⁸⁰ göre ülkelerin GSMH rakamları sunulmuştur. Söz konusu rakamlara göre Çin 23,3 trilyon dolar ile dünyada birinci, hemen arkasından 19,39 trilyon dolar ile ABD ikinci, Hindistan 9,45 trilyon dolar ile üçüncü, Japonya 5,49 ile dördüncü, Almanya 4,19 ile beşinci ve RF 3,82 trilyon dolar ile altıncı sırada yer almaktadır.²⁸¹ Tüm dünyanın 2017 yılındaki toplam GSMH'sı 127,571 trilyon dolardır.

Söz konusu rakamlara göre Çin; dünyanın toplam GSMH'sının neredeyse % 20'lik dilimine sahip bulunmakta, ilave olarak da ABD'den sonra gelen Hindistan, Japonya, Almanya ve RF'nin toplam GSMH'larından daha büyük bir gelire sahiptir. Çin'in GSMH'sının muazzam bir seviyede ve yükselişte olması, her şeyden önce ülkenin zenginliği ve ekonomik gidişatının tekâmül ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Aynı zamanda, doğrudan yabancı yatırımcılar için kritik bir veri kaynağıdır. Çünkü yabancı yatırımcılar için bir ülkenin GSMH'sının yüksek seviyede olması, onları yatırım yapmaya teşvik etmekle birlikte, şüphesiz ki tek başına da bu veri yeterli değildir.

Dünya Bankası'nın 2017 yılı kişi başına düşen GSMH rakamlarına²⁸² göre Çin, 16.807 dolar ile dünya ortalamasının altındadır. Söz konusu kişi başı gelir rakamı ile Çin, dünyada *Orta Gelir Grubu'nda* yer almaktadır. 2000 yılı verilerine bakıldığında

²⁷⁹ Compare Countries With Annual Data From Official Sources, The Global Economy, <https://www.theglobaleconomy.com/compare-countries/>; World Development Indicators, Economy, The World Bank, <http://wdi.worldbank.org/tables> (Erişim: 02.10.2018).

²⁸⁰ World Development Indicators Database, The World Bank, 21 September 2018, http://databank.worldbank.org/data/download/GDP_PPP.pdf (Erişim: 03.10.2018).

²⁸¹ IMF'nin raporuna göre, Çin'in GSMH'sı ABD doları üzerinden incelendiğinde dâhi 2030 yılında ABD'yi geçeceği öngörülmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. People's Republic of China, IMF Staff Country Reports, IMF Country Report No.18/240, 26 July 2018, p.5, <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2018/07/25/Peoples-Republic-of-China-2018-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-Staff-46121> (Erişim: 03.10.2018).

²⁸² 2017 yılına göre dünyanın kişi başına düşen GSMH ortalaması 16.941 dolardır. Bkz. The World's GDP per Capita, PPP (Current International \$), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD> (Erişim: 03.10.2018).

ise, Çin'in 2.933 dolar ile *Daha Düşük Orta Gelir Grubu'nda* yer aldığı görülmektedir. 2000 yılından günümüze kadar söz konusu rakamlar ele alındığında, Çin'in kişi başına düşen GSMH'sinin seviye atladığı gözlemlenmektedir. Ancak günümüzde Avustralya, Avusturya, Brunei Krallığı, Danimarka, Almanya, Hong Kong, İzlanda, İrlanda, Kuveyt, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Katar, Suudi Arabistan, Singapur, İsveç, İsviçre, Birleşik Arap Emirlikleri ve ABD gibi ülkeler 47.304 doların üzerinde kişi başına GSMH'ya sahip olup *Yüksek Gelir Grubu'na* dâhildirler.²⁸³ Çin ise söz konusu rakamla (16.807 dolar) kişi başına düşen GSMH kategorisinde dünyada 108. sırada yer almaktadır.²⁸⁴

Çin, sahip olduğu GSMH'sı ile dünyada birinci sırada iken kişi başına düşen GSMH'da çok gerilerde yer almaktadır. Bu çelişkinin sebepleri arasında kuşkusuz 1,386 milyarlık devasa bir nüfusa²⁸⁵ sahip olmasının payı büyüktür.

Yukarıda da belirtildiği üzere Çin, Dünya Bankası'nın 2017 yılı kişi başına düşen GSMH rakamlarına göre 16.807 dolar ile dünya ortalamasının altında ve dünyada *Orta Gelir Grubu'nda* yer almaktadır. Ancak sadece kişi başına düşen GSMH rakamlarına bakarak Çin'deki ya da herhangi bir ülkedeki bireylerin yaşam standartları hakkında hüküm vermek doğru olmaz. Çünkü kişi başına düşen GSMH, bir toplumun yaşam standardının bir göstergesi olabilir, ancak bu sadece genel anlamda yüzeysel bir göstergedir. Bununla birlikte, bireyler arasındaki gelir adaletsizliği, yaşam ve çalışma koşullarının kalitesi, sağlık ve eğitim hizmetleri, insanların mutluluğu, tüketim ve yatırımda bireyler arasındaki farklılıklar gibi daha pek çok konuda objektif bilgi yansıtamadığından dolayı, kişi başına düşen GSMH tek başına yeterli olamamaktadır. Bu nedenle, söz konusu veri dikkate alınarak, Çin toplumunun yaşam standartları hakkında sadece yüzeysel seviyede bir bilgi sahibi olunabilir, kesin hüküm vermek yanıltıcı olur.

Dünya Bankası'nın ekonomik büyüme oranları²⁸⁶ incelendiğinde, Çin'in ekonomik büyüme oranının 2000 yılında % 8,49; 2017 yılında ise bu oranın % 6,9

²⁸³ Ülkeler, kişi başına düşen GSMH'larına göre gruplara tasnif edilmektedirler. Buna göre ülkeler sırasıyla "yüksek gelir, üst orta gelir, orta gelir, düşük-orta arası gelir, daha düşük orta gelir ve düşük gelir" şeklinde gruplara ayrılmaktadır. Bu bağlamda, 2017 yılı verilerine göre kişi başına düşen GSMH'sı 12.112 - 17.774 dolar arasında olan ülkeler *orta gelir grubunda* yer almaktadırlar. Bkz. The World's GDP per Capita, PPP (Current International \$), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD> (Erişim: 03.10.2018).

²⁸⁴ The World Factbook, Central Intelligence Agency (CIA), 2017, <https://www.cia.gov/Library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html> (Erişim: 03.10.2018).

²⁸⁵ Bkz. China's Population (Total), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=CN&view=chart> (Erişim: 03.10.2018).

olduğu görülmektedir. Çin'in 2000-2017 yılları arasındaki ekonomik büyüme oranlarının²⁸⁷ toplamının aritmetik ortalaması alındığında ise % 9,28'lik bir büyüme hızının olduğu anlaşılmaktadır. Hatta 1980'li yıllardan günümüze kadar Çin'in ekonomik büyüme hızı ABD'ninkinden sürekli olarak daha fazla bir yükseliş göstermektedir.

Hâlihazırda dünyanın en büyük ekonomik gücü olan ABD'nin 2000-2017 yılları arasındaki ekonomik büyümesinin²⁸⁸ aritmetik ortalaması % 1,97'dir. Çin'in ise yukarıda da belirtildiği gibi % 9,28'dir. Söz konusu rakamların karşılaştırılması neticesinde, Çin'in 2000-2017 yılları arasındaki ekonomik büyüme hızının ABD'ninkinin yaklaşık olarak neredeyse beş katı (4,7 kat) olduğu görülmektedir.

Diğer bir şaşırtıcı husus da, Çin'in ekonomik büyüme hızının²⁸⁹ 1997 Asya ekonomik krizinde % 9,23 ve 2008 dünya ekonomik krizinde % 9,7 olmasıdır. Dünya ülkelerinin ekonomik büyüme hızları²⁹⁰ ise 1997'de % 3,7 ve 2008'de % 1,8'dir. Çin'in ve dünyanın ekonomik büyüme hızları kıyaslandığında, Çin'in söz konusu rakamlar ile her iki ekonomik kriz esnasında dünya ortalamasının çok üzerinde büyümeye devam ettiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Çin'deki ekonomik büyüme hızının istikrarlı bir şekilde sürmesi, Çin'e pek çok alanda fırsatlar ve avantajlar sunmaktadır.²⁹¹ Bunlardan bazıları; Çin'in istihdam hacmine ve potansiyeline olumlu katkıları (işsizliğin azalması)²⁹², vergi gelirlerindeki

²⁸⁶ Bkz. China GDP Growth (Annual %), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2017&locations=CN&start=2000> (Erişim: 03.10.2018).

²⁸⁷ Bkz. GDP Growth (Annual %), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN-US> (Erişim: 08.10.2018).

²⁸⁸ GDP growth (Annual %), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2017&locations=CN-US&start=2000> (Erişim: 27.10.2018).

²⁸⁹ China GDP Growth (Annual %), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2017&locations=CN&start=1997> (Erişim: 27.10.2018).

²⁹⁰ World GDP Growth (Annual %), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2017&locations=1W&start=1997> (Erişim: 27.10.2018).

²⁹¹ Daha fazla bilgi için bkz. Tejvan Pettinger, Importance of Economic Growth, 01 November 2017, <https://econ.economicshelp.org/2009/11/importance-of-economic-growth.html> ; Ayrıca bkz. Noel T. Palmer, The Importance of Economic Growth, March 2012, <http://www.cpaireland.ie/docs/default-source/Students/Study-Support/Strategy-Leadership/the-importance-of-economic-growth.pdf?sfvrsn=0> (Erişim: 11.10.2018).

²⁹² Durgun bir ekonomi, daha yüksek işsizlik oranlarına ve bunun sonucunda ortaya çıkan sosyal boyuttaki yoksulluğa yol açmaktadır. Ekonomik büyüme daha fazla talebe yol açmakta ve firmaların istihdamını artırmasına sebebiyet vermektedir.

artışın Çin toplumuna tekrar hizmet olarak yansıtılma fırsatı²⁹³, tüketimin artmasının üretimi ve yeni yatırımları teşvik etmesi, yoksulluğun azaltılması²⁹⁴, ayrıca devletin borçlarının azaltılması fırsattır.²⁹⁵

Bir ülkenin ekonomik gücü incelenirken önem arz eden hususlardan biri de, o ülkenin sahip olduğu yabancı para rezerv miktarı ile aynı zamanda kendi para biriminin uluslararası piyasada ne kadar dolaşımında olduğudur. Bu kapsamda, *en çok yabancı para rezervine sahip ülkeler* sıralamasında Çin yaklaşık 3,162 trilyon ABD doları rezervi ile dünyada birinci sırada yer almaktadır.²⁹⁶ Çin'i sırasıyla Japonya, İsviçre, Suudi Arabistan ve Hong Kong takip etmektedir.²⁹⁷

Çin için fazla miktarda döviz rezervi bulundurmanın, ülkeye ekonomik yönden pek çok faydaları²⁹⁸ bulunmaktadır. Bu bağlamda, Çin'in kendi ekonomik düzenlemelerini gerçekleştirebilmesi, aynı zamanda iç ve dış piyasa dengesini kurabilmesinde önemli bir araçtır. Çin'in yüksek miktarda döviz rezervi bulundurması sadece makroekonomik düzenleme ve kontrol yeteneğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda uluslararası toplumda millî ve ticari itibarını korumasına, kendi dış ticaretini genişletmesine, yabancı yatırımı çekmeye, yerli işletme finansman maliyetlerini azaltmaya, Çin için uluslararası çaptaki finansal riskleri önleyebilmesine ya da çözüme kavuşturabilmesine yardımcı olmaktadır.

Dünyada en fazla işlem gören para birimi ise % 63,5'lik hacmi ile ABD dolarıdır. Çin'in *Yuan para birimi* ise en fazla işlem gören para birimi kategorisinde dünyada yedinci sıradadır. Bu bağlamda Yuan para birimi, dünya para rezervlerinin % 1,1'ini oluşturmaktadır.²⁹⁹

²⁹³ Daha yüksek ekonomik büyüme, bununla birlikte daha yüksek vergi gelirlerinin alınmasını doğurabilecektir. Diğer bir deyişle, hükümet daha fazla gelir vergisi, kurumlar vergisi ve harcama vergileri alacaktır. Hükümet, aldığı vergileri daha sonra kamu hizmetlerine daha fazla para harcayarak geri dönüşümü sağlayabilecektir.

²⁹⁴ Artan ulusal GSMH ve ekonomik büyüme, Çin toplumunun daha fazla mal ve hizmetten yararlanabileceği anlamına gelmekte, istihdam hacminin artmasıyla birlikte yoksulluğun azalacağı kıymetlendirilmektedir.

²⁹⁵ Çin'in ekonomik büyümesi, aynı zamanda ülke gelirlerinin artmasına ve dolayısıyla borçlarının azaltılması ya da kapatılmasına büyük destek sağlayacaktır.

²⁹⁶ Bu listede ABD ve AB gibi büyük ekonomiler önemli ölçüde bulunmamaktadır. Çünkü ABD doları ve AB'nin avro para birimi, uluslararası işlemlerde kullanılan en yaygın rezerv paralarıdır. Netice itibarıyla, ABD gibi ülkelerin çok fazla rezerv tutmalarına gerek yoktur.

²⁹⁷ These Are The Economies Which Hold The Most Foreign Currency, World Economic Forum (WEF), <https://www.weforum.org/agenda/2018/06/mapped-the-countries-with-the-most-foreign-currency-reserves> (Erişim: 06.10.2018).

²⁹⁸ Daha fazla bilgi için bkz. Shu Du vd., Xiangwen Han, Advantages and Disadvantages of Continued Growth in Foreign Exchange Reserves, Finance Department, Changsha University of Finance and Economics, *Financial Statistical Journal*, En Press, China: Hunan, 2018, pp.9-10.

²⁹⁹ Jeff Desjardins, *Mapped: The Countries With the Most Foreign Currency Reserves*, 24 May 2018, <http://www.visualcapitalist.com/countries-most-foreign-currency-reserves/> (Erişim: 06.10.2018).

Bir ulusal para biriminin uluslararası piyasalarda yaygın bir şekilde kullanılmasının, o ülkeye öncelikle yumuşak güç bakımından itibar kazandırdığı bir gerçektir. Bunun yanı sıra, o ülkeye makroekonomik açıdan esneklik sağlamakta, ekonomik gücünü perçinlemekte, diğer devletlerin finansal kaynaklara erişimini kontrol edebilmesine olanak vermekte, dışarıdan başka devletlerin kısıtlamasına veya yaptırımına fırsat vermeksizin özgürce hareket edebilmesini sağlamakta, ayrıca gerektiğinde sizin ekonomi ve para politikalarınıza diğer devletlerin ayak uydurmaları konusunda inisiyatifi elinde bulundurmanıza destek sağlamaktadır.³⁰⁰ Sonuç olarak, Çin'in Yuan para biriminin hâlihazırda dünyada % 1,1'lik dolaşıma sahip olduğu dikkate alınır, yukarıda bahsedilen avantaj ve fırsatlardan mahrum kaldığı görülmektedir.

3.2.1.2. İhracat ve İthalat

2017 yılı verilerine³⁰¹ göre, dünyanın en fazla ihracat yapan ülkelerinin derecelendirildiği sıralamada Çin toplam 2,263 trilyon dolar ile birincidir. Çin'den sonra sırasıyla ABD, Almanya, Japonya ve Hollanda yer almaktadır. 2016 yılı rakamlarına göre Çin, dünyanın toplam ihracat miktarının % 17'sini yaparak birinci sırada yer almaktadır. Çin'i sırasıyla % 16'luk ihracatıyla AB, % 14'lük ihracatıyla ABD takip etmektedir.³⁰²

2017 yılı rakamlarına göre, dünyanın en fazla ithalat yapan ülkeler sıralamasında Çin 1,842 trilyon dolar ile ikincidir. ABD ise birinci ülke konumundadır. Çin'den sonra sırasıyla Almanya üçüncü, Japonya dördüncü ve İngiltere beşinci konumda yer almaktadır. Çin, dünyanın toplam ithalat miktarının % 10,2'sini; ABD ise % 13,4'ünü tek başına yapmaktadır.³⁰³

Çin, toplamda onsekiz ticaret kategorisinden beşinde en büyük (birinci sırada) ihracatçı konumundadır. Bunlar: bilgisayar, yayın ekipmanları, telefon, yalıtımlı teller

³⁰⁰ Xiongwei Cao, The Dollar Hegemony And The U.S.-China Monetary Disputes, University of Central Florida, 2001, pp.58-64, **Masters Thesis (Open Access)**, <http://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3102&context=etd> (Erişim: 11.10.2018).

³⁰¹ Jeff Desjardins, **Visualizing the World's Biggest Exporters in 2017**, 21 June 2018, <http://www.visualcapitalist.com/visualizing-worlds-biggest-exporters-2017/> (Erişim: 03.10.2018).

³⁰² The EU, **USA and China Account for Almost Half of World Trade in Goods**, 24.08.2017, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170824-1?inheritRedirect=true> (Erişim: 06.10.2018).

³⁰³ Aslında Hong Kong'un yapmış olduğu 590 milyar ABD doları ithalat da Çin'in ithalat rakamlarına dâhil edilirse, Çin bu rakamlarla ABD'yi az bir farkla geçmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Jeff Desjardins, **Visualizing the World's Largest Importers in 2017**, 11 July 2018, <http://www.visualcapitalist.com/visualizing-the-worlds-largest-importers-in-2017/> (Erişim: 03.10.2018).

ve mücevher sektörleridir. İthalat kategorisinde ise ham petrol, entegre devreler ve uçak alanında dünyanın en büyük ithalatçısı (birinci sırada) konumundadır.³⁰⁴

2016 yılı verilerine³⁰⁵ göre Çin'in en fazla ihracat yaptığı ülkeler, ihracat rakamı ve oranı ile birlikte sırasıyla şu şekildedir; ABD (436 milyar dolar, % 19), Hong Kong (250 milyar dolar, % 11), Japonya (149 milyar dolar, % 6,6), Almanya (99 milyar dolar, % 4,4) ve Güney Kore'dir (87 milyar dolar, % 3,8). Çin'in en fazla ithalat yaptığı ülkeler ise, ithalat rakamı ve oranı ile birlikte sırasıyla şu şekildedir; ABD (122 milyar dolar, % 9,9), Güney Kore (121 milyar dolar, % 9,8), Japonya (120 milyar dolar, % 9,8), Almanya (84 milyar dolar, % 6,8) ve diğer Asya ülkeleridir (81 milyar dolar, % 6,5).

Görüldüğü üzere Çin, gerek ihracat ve gerekse ithalatta genel olarak gelişmiş ülkelerle ticaret yapmayı tercih etmektedir. Bunun ise elbette Çin'e birçok açıdan kazanımlar sağlayacağı düşünülmektedir. Söz konusu kazanımlara teknolojik ürünler, kaliteli hizmet, inovasyon, vizyon, yönetim becerilerinde farklı uygulamaların kazanılması ve geniş hacimli pazar piyasasına sahip olmak gibi farklı alanlarda örnekler vermek mümkündür.

Sonuç olarak, Çin'in ihracat ve ithalat rakamlarının yüksek seviyede olmasında öncelikle serbest piyasa ekonomisine geçmesinin, aynı zamanda 2001 yılında DTÖ'ne üye olmasının büyük etkisi bulunmaktadır.

3.2.1.3. Enflasyon ve Faiz Oranları

Bir ülkenin kalkınmasında, enflasyon oranının belirli bir seviyenin altında kalmasının önemi büyüktür. OECD'nin verilerine³⁰⁶ göre 2000 yılında Çin'in enflasyonu % 0,40 iken bu rakam 2017 yılında % 1,60'tır. Çin'in 2000-2017 yılları arasındaki enflasyon rakamlarının aritmetik ortalaması alındığında ise % 2,2'lik bir enflasyon değerine ulaşılmaktadır. Dünya Bankası'nın verilerine³⁰⁷ göre, genel

³⁰⁴ Bkz. Jeff Desjardins, *The Top Importers and Exporters of the World's 18 Most Traded Goods*, 19 February 2018, <http://www.visualcapitalist.com/top-importers-exporters-worlds-18-traded-goods/> (Erişim: 03.10.2018).

³⁰⁵ China, https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/chn/#Trade_Balance (Erişim: 03.10.2018).

³⁰⁶ Inflation (CPI), OECD Data, OECD, <https://data.oecd.org/price/inflation-cpi.htm> (Erişim: 06.10.2018).

³⁰⁷ Inflation, Consumer Prices (Annual %), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?end=2016&locations=1W&start=2000> ; Ayrıca bkz. Inflation Rate, Average Consumer Prices, IMF Data Mapper, IMF, <https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/CHN> (Erişim: 06.10.2018).

olarak dünyanın 2000 ile 2017 yılları arasındaki enflasyon rakamlarının aritmetik ortalaması alındığında ise % 3,7'lik bir enflasyon değeri elde edilmektedir. Netice itibariyle, Çin'in 2000-2017 yılları arasındaki enflasyon ortalamasının dünyanın aynı dönemdeki enflasyon ortalamasından daha düşük bir değerde olduğu gözlemlenmektedir.

Ayrıca 2017 yılı rakamlarına göre dünyada en fazla enflasyon oranına sahip ülkeler sıralaması yapıldığında, Çin'in % 1,60 ile dünyada 86. sırada iyi bir seviyede (olumlu) olduğu görülmektedir.³⁰⁸

Çin gibi enflasyon rakamlarının düşük seviyede seyir ettiği ülkeler pek çok avantajlara sahip bulunmaktadır. Söz konusu avantajlar;³⁰⁹

- Firmalar yatırım yapmaya daha istekli, kararlı ve iyimser olacaklar, bu da üretim kapasitesinde bir artışa ve gelecekte daha yüksek ekonomik büyüme oranlarına olanak sağlayacak,
- Tasarruf sahiplerinin birikimlerinin gerçek değerindeki düşüşünü engelleyecek,
- Ayrıca nispeten daha rekabetçi bir şekilde ihracat yapılabilmelerine olanak sağlayacaktır.

Bir ülkenin ekonomisi hakkında fikir sahibi olunmasında faiz oranları da önemli makro ekonomik göstergeler arasında yer almaktadır. Dünya Bankası'nın verilerine³¹⁰ göre, Çin'in 2000 ile 2017 yılları arasındaki faiz oranlarının bir ortalaması alındığında yaklaşık % 2,1'lik bir faiz oranına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Çin, 2017 yılında sahip olduğu faiz oranı ile dünyada en fazla faiz oranına sahip olan ülkeler listesinde 72. sırada iyi bir seviyede (olumlu) yer aldığı görülmektedir.³¹¹

³⁰⁸ Aynı rapora göre Japonya 24., AB 77., Kanada 90., ABD 110. ve RF 149. sırada yer almaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. The World Factbook, CIA, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2092rank.html> (Erişim: 06.10.2018).

³⁰⁹ Daha fazla bilgi için bkz. Low Inflation, https://www.economicshelp.org/macroeconomics/low_inflation/; Ayrıca bkz. Brian O'Reilly, The Benefits of Low Inflation: Taking Stock, April 1998, pp.5-6, <https://www.banqueducanada.ca/wp-content/uploads/2010/01/tr83.pdf> (Erişim: 11.10.2018).

³¹⁰ Real Interest Rate (%), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/FR.INR.RINR?end=2017&locations=CN&start=2000> (Erişim: 06.10.2018).

³¹¹ Dünyanın en fazla faiz oranlarına sahip ilk beş ülkesi sırasıyla Madagaskar (% 47,76), Brezilya (% 41,55), Mozambik (% 16,47), Kırgızistan (% 14,58), Honduras'tır (% 14,44). Daha fazla bilgi için bkz. Real Interest Rate (%), <https://knoema.com/atlas/topics/Economy/Financial-Sector-Interest-rates/Real-interest-rate> (Erişim: 06.10.2018).

Faiz oranlarının düşük olması, istihdam piyasasına etkisinin olumlu olma ihtimalini yükseltmektedir. Çünkü faizlerin artması demek, yatırımların durması anlamına gelebileceği için risksiz yatırım varken risk alıp iş yeri açmak yatırımcıya zor gelecektir. Bu nedenle, bir ülkede faiz artırımının yatırımları düşüreceği varsayılarak büyüme açısından olumsuz olarak görülmektedir. Sıkı para politikası uygulaması anlamına gelen faiz artırımını, düşük maliyetli para bulup yatırım yapacak olan yatırımcının yüksek maliyetlerden dolayı yatırımdan vazgeçmesine neden olabilmektedir. Bu etki de, yatırımların önünde engel olmasından dolayı büyüme açısından ülkenin olumsuz olarak görülmesine (algılanmasına) neden olabilmektedir.³¹² Bu açıdan değerlendirildiğinde, düşük faiz oranlarının seyir ettiği Çin'in yukarıda bahsedilen avantajlardan faydalanma fırsatı yakaladığı anlaşılmaktadır.

Çin'in enflasyon ve faiz oranlarının düşük seviyede olması, ekonomik istikrarına ve ayrıca diğer ülkeler nezdinde yatırım yapılabilecek *güvenilir ülke* kategorisinde yer almasına katkı sağlamaktadır.

3.2.1.4. İstihdam ve İşsizlik

Dünya Bankası'nın 2017 yılı istihdam verilerine³¹³ göre dünyada toplam 3,453 milyar kişi (Çin dâhil), Çin'de ise 786,738 milyon kişi çalışmaktadır. Söz konusu rakamlardan Çin'in, dünyadaki iş gücünün yaklaşık % 23'ünü (yaklaşık çeyreği) karşıladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

2017 yılında dünyadaki işsizlik oranı % 5,49'dur. Çin'deki işsizlik oranı ise % 4,7 olup dünya ortalamasının altındadır. Hatta 2000 ile 2017 yılları arasında Çin'deki işsizlik oranının dünya ortalamasının hep altında seyrettiği görülmektedir.³¹⁴ Çin, en fazla işsizlik oranına sahip ülke sıralamasında dünyada 167. sırada olup iyi bir seviyede (olumlu) yer almaktadır.³¹⁵

³¹² Daha fazla bilgi için bkz. Faiz Artırımı Nedir? Faiz Artırımında Neler Olur, Olası Etkileri Nelerdir?, **Sözcü Gazetesi**, 07 Haziran 2018, <https://www.sozcu.com.tr/2018/ekonomi> (Erişim: 11.10.2018).

³¹³ Total Labor Force, The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN?locations=1W-CN> (Erişim: 06.10.2018).

³¹⁴ Bkz. Unemployment, Total (% of Total Labor Force) (Modeled ILO Estimate), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?end=2017&locations=CN-1W&start=2000> (Erişim: 06.10.2018).

³¹⁵ RF 139., ABD 154., İngiltere 155., Almanya 172., Japonya 183. sırada yer almaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.indexmundi.com/g/r.aspx?t=0&v=74&l=en> (Erişim: 06.10.2018).

Çin'deki istihdam kapasitesinin yüksek bir seviyede olmasının pek çok avantajları bulunmaktadır. Bunlar; ülkenin kalkınmasına katkısı, yoksulluğun önüne geçilmesi, uluslararası piyasalarda ekonomi alanında güvenilirliğine olan katkısı, yüksek performansta üretim gücünün olması, ayrıca sosyolojik açıdan da suç oranlarında görülen azalma gibi etkilere sahiptir.

3.2.1.5. Çin'in Uluslararası Ekonomi Sistemine Entegrasyonu

Açık kapı stratejisi, Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımların akışını hızlandırmıştır. Bu bağlamda, Çin hükümeti bazı düzenlemeler yapmış, yabancı yatırım ve teknolojiyi ülkesine çekebilme için bazı yasalar çıkarmıştır. Çin hükümeti, anakara Çin'in farklı bölgelerinde ekonomik kalkınmayı koordine etmek için doğrudan yabancı yatırım konusunda politikalarını yönlendirmektedir.³¹⁶

Yabancı yatırımcıların Çin'de yatırım yapmalarında; Çin'in pazar piyasasının büyüklüğü, GSMH'sinin giderek büyümesi ve iş gücü ücretlerinin düşük seviyede olması gibi faktörler başlıca etkenleri oluşturmaktadır.³¹⁷

Çin menşeli firmaların diğer ülkelerde yatırım yapmayı tercih etmelerinin başlıca nedenleri ise şu şekildedir: Çin'de bulunan firmaların bağlı olduğu eyaletlerin ekonomik kalkınma durumu, inovasyon ve teknoloji kapasitesi, eyaletlerde yapılan ihracatın Çin'in GSMH'sine oranı gibi faktörlerdir. Ayrıca Çin'de üretilen mallar için pazar aranması, taşra firmalarının yurt dışında yatırım yapmayı tercih etmesinin ana nedeni olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, Çin'de ekonomi piyasasındaki yoğun rekabet ortamının ve ülkedeki üretim maliyetlerinin hızla artmasının da, Çin menşeli firmaların yurt dışında yatırım yapmalarında giderek daha önemli bir etken olduğu görülmektedir.³¹⁸

Bilindiği üzere Çin, sadece hızlı büyüyen ulusal ekonomisi ile emek ve kaynaklarındaki göreceli avantajı değil, aynı zamanda istikrarlı politik yapısı ve istikrarlı para birimi nedeniyle de yabancı yatırımcılar için cazip bir ülke

³¹⁶ Munise Tuba Türker, Çin'e Yönelik Doğrudan Yabancı Yatırımlar: Politika, Gelişim ve Dünya Pazarlarına Ulaşım, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, Haziran 2009, ss.44-45, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/184962> (Erişim: 10.10.2018).

³¹⁷ Ayşe Yüce and Mauricio Zelaya, Foreign Direct Investment Decisions Into China And India, *Asian Economic and Financial Review*, 4(3), 2014, p.309, <https://pdfs.semanticscholar.org/bb3a/09001a40edf95d298728b31c3102b748f528.pdf> (Erişim: 10.10.2018).

³¹⁸ Chunlai Chen, Determinants and Motives of Outward Foreign Direct Investment from China's Provincial Firms, *Transnational Corporations*, Vol. 23, No.1, p.22, https://unctad.org/en/PublicationChapters/diaeia2015d1a1_en.pdf (Erişim: 10.10.2018).

konumundadır. Çin'e doğrudan yabancı yatırımlar, 1979'dan beri denizaşırı ülkelerden gelmektedir. DTÖ'ne üyeliğinden sonra Çin'e doğrudan yabancı yatırımların oranı önemli ölçüde artmıştır.³¹⁹

Çin, yaklaşık on beş yıl süren müzakerelerden sonra 2001 yılında DTÖ'ne tam üye olmuştur. 1971'de kendisine yapılan üyelik önerisini reddetmesinin ardından Çin, 1980'lerde tam üyeliğini etkin hale getirme arayışına girmiş ve 1982'de DTÖ'ne gözlemci statüsünde katılmıştır.³²⁰ DTÖ'ne üyelik, ülkenin kapitalist sisteme eklenmesinde önemli bir aşamadır. Çünkü Çin, tarım ve sanayi ürünlerine koymuş olduğu tarifeleri indirmek, ticaret ve yatırım rejimlerinde saydamlığı artırmak, ülke çapında ortak bir ticaret politikası uygulamak, sübvansiyonları kaldırmanın yanı sıra hizmet sektörünü rekabete açmak ve yabancı yatırımcılara uygulanan kısıtlamaları esnetmek ve hatta zaman içerisinde kaldırmak taahhüdünde bulunmuştur. Bu üyelik aynı zamanda Çin hükümetine, liberal reformların daha da derinleştirilmesinin önündeki içsel engellerin aşılması olanağını da vermiştir.³²¹

DTÖ Anlaşması ile Çin iç piyasayı daha da genişletmiş durumdadır. Çin'in DTÖ'ne katılımı, DTÖ'nün yükümlülüklerini yerine getirmesi için ekonomik reformları derinleştirmek için Çin'e olumlu yönde katkı sağlamış, Çin'in DTÖ üyeliğinin yabancı ülkelere Çin'e daha fazla doğrudan yatırım yapılmasına sebep olmuştur. Bu nedenle Çin, dünyadaki doğrudan yabancı yatırımlarla ilgili olarak en cazip ülkelere biri konumunu sürdürmektedir.³²²

BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (United Nations Conference on Trade and Development-UNCTAD) 2018 yılı raporuna³²³ göre Çin, doğrudan yabancı yatırımların en fazla yapıldığı ülke sıralamasında; ABD'ye 2017 yılında 275 milyar dolarlık yapılan yabancı yatırımın ardından 136 milyar dolar yatırım ile dünya sıralamasında ikinci konumda yer almaktadır. Yine aynı raporda³²⁴ diğer ülkelere en fazla yatırım yapan ülke sıralamasında Çin; 2016 yılındaki 196 milyar dolarlık dış

³¹⁹ Türker, a.g.m., ss.44-45.

³²⁰ Judith F. Komberg and John R. Faust, *China in World Politics: Policies, Process, Prospects*, 2nd edition, Lynne Rienner Publisher, Canada, 2005, p.234.

³²¹ Ramesh Adhikari and Yongzheng Yang, What will WTO Membership Mean for China and its Trading Partner?, *Finance and Development*, Vol. 39, No: 3, September 2002, www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/09/adhikari.htm (Erişim: 09.10.2018).

³²² Türker, a.g.m., s.45.

³²³ *World Investment Report 2018: Investment and New Industrial Policies, Key Messages and Overview*, United Nations Conference On Trade and Development (UNCTAD), Geneva, 2018, pp.3-4, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_overview_en.pdf (Erişim: 27.10.2018).

³²⁴ United Nations Conference On Trade and Development (UNCTAD), a.g.e., p.5.

yatırımı ile ABD'den sonra ikinci iken, 2017 yılında 125 milyar dolarlık yatırımı ile sırasıyla ABD ve Japonya'dan sonra üçüncü konuma gerilemiştir.

Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımlardaki artış oranını görmek amacıyla, Dünya Bankası'nın verilerinden de faydalanmanın uygun olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, Dünya Bankası'nın verileri³²⁵ ile Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırım rakamları incelendiğinde, 1980'li yıllardan itibaren açık kapı politikasıyla birlikte DTÖ'ne üyeliğin gerçekleştiği 2001 yılına kadar yavaş bir ilerlemenin gözlemlendiği ve 2001'de yatırımların 47 milyar dolara yaklaştığı, 2001 sonrasında günümüze kadar olan dönemde ise, Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımlarda dikeysel olarak muazzam bir artışın yaşandığı, hatta 2013 yılında yatırım rakamının 290 milyar dolara ulaştığı görülmektedir.

Çin, DTÖ'ne katılımı ile küresel ekonomiye entegrasyonunu hem genişletmiş hem de derinleştirmiştir. Böyle bir teşebbüs neticesinde Çin'in yatırımları ivme kazanmış, ileri teknolojilerin kazanımında fayda sağlamış, yönetim ve uzmanlık konularında birikimini artırmış, mal ve hizmetlerini uluslararası piyasalarda pazarlama fırsatı yakalamış, ayrıca ekonomi alanındaki reformlarının hızlanmasına katkı sağlamıştır.³²⁶

Çin, DTÖ'ne, yabancı bankaların ülkeye girişi ve çalışmasına ilişkin uyguladığı sınırlamaları kaldırma taahhüdünde bulunmuştur. Ayrıca, bankacılık alanının düzenleme ve denetleme işlevinin Çin Halk Bankası'ndan alınarak, bu işlevi yerine getirmek üzere bir düzenleyici kurumun kurulması da DTÖ'ne üyeliğin bir sonucudur.³²⁷

Çin'in DTÖ'ne katılmasının Çin ekonomisi için kazanımlarından biri de, Çin'in ihracat ve ithalatının yıllık olarak % 20'nin üzerinde artmasına neden olmasıdır. Çin'in ihracatının ve ithalatının dolar değeri 2001-2005 yılları arasında ihracatta % 29,3 ve ithalatta % 25,3 oranında artmıştır. Bu büyük performansının sonucunda, Çin'in 2001'deki dünya ihracatındaki payı % 3,9'dan 2004'de % 6,5'e; benzer şekilde

³²⁵ Foreign Direct Investment in China, Net Inflows (BoP, Current US\$), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=CN&view=chart> (Erişim: 27.10.2018).

³²⁶ China 2030, Building a Modern, Harmonious and Creative Society, The World Bank, 2013, p.6, <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/China-2030-complete.pdf> (Erişim:10.10.2018).

³²⁷ John Hou ve Huang Jianying, *Globalization of Banking Industry and Development of China's Banking Regulatory Framework*, 2006, pp.1-2, www.kingandwood.com/Bulletin/Bulletin%20PDF/en2006-05-China-johnhou.pdf (Erişim: 03.08.2006).

2001'deki % 3,3'lük ithalattaki payı da 2004'te % 5,9'a yükselmiştir. Bu durum, Çin'i dünya ticaretinde ve aynı zamanda Doğu Asya'daki çekişmeli ticaret sektörünün önemli bir katılımcısı hâline getirmektedir.³²⁸

Çin, DTÖ'ne katılarak daha fazla reform yapma ve ekonomisini diğer ülkelerin pazar piyasasına açma konusunda kararlı bir taahhütte bulunmuştur. Bu çabaların sonucu ise olağanüstü olmuştur: Çin'in yıllık ticaret büyümesi 1979-2001 yılları arasında ortalama % 13,9 iken, DTÖ'ne katıldıktan günümüze kadarki süreç içerisinde % 21,6'ya yükselmiştir. Ve Çin'in ticaret entegrasyonu oranı 2010 yılında % 50'den fazla bir orana yükselmiştir ki, bu oran dünyadaki büyük ekonomiler arasında en yüksek orandır. Çin'in DTÖ'ne katılımı aynı zamanda doğrudan yabancı yatırım payını da on kat artırmıştır. Bugün, Çin'in ihracatının yarısından fazlası yabancı yatırımcılar tarafından desteklenen ve üretilen Çin'deki işletmeler sayesinde sağlanmaktadır.³²⁹

Çin'in DTÖ'ne üye olmasıyla birlikte ekonomisine reel anlamda faydası olup olmadığını görebilmek amacıyla karşılaştırmalı bir araştırma daha yapmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, Çin'in DTÖ'ne üye olmadan önceki altı yıllık dönemin (1995-2001 yılları arası) ihracat ve ithalat rakamları ile DTÖ'ne üye olduktan sonraki altı yıllık dönemin (2002-2008 yılları arası) rakamlarının bir kıyaslaması aşağıda yapılmıştır:³³⁰

- Çin'in toplam ihracatı 1995'te 199 milyar dolar ve 2001'de 378 milyar dolar olup 1,89 kat bir artış; 2002'de ise 445 milyar dolar ve 2008'de 1,62 trilyon dolara ulaşmış ihracat rakamları ile 3,64 kat bir artış gözlenmekte,
- Çin'in toplam ithalatı 1995'te 119 milyar dolar ve 2001'de 203 milyar dolar olup 1,7 kat bir artış; 2002'de ise 246 milyar dolar ve 2008'de 856 milyar dolara ulaşmış ithalat rakamları ile 3,48 kat bir artış gözlenmektedir.

Yukarıdaki mukayeseden de anlaşılacağı üzere, Çin'in DTÖ'ne üyelik öncesi ve sonrasındaki altı yıllık periyotlardaki ihracat ve ithalat oranlarındaki büyüme kıyaslandığında; üyelik sonrasındaki ihracat ve ithalat oranlarında öncesine göre neredeyse iki kat daha fazla bir artış olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

³²⁸ Robert Z. Lawrence, *China and the Multilateral Trading System*, National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper No. 12759, 2006, p.3, <http://www.nber.org/papers/w12759> (Erişim: 09.10.2018).

³²⁹ Otaviano Canuto, *10-Year Anniversary of China's Access to WTO: Opening Remarks by the World Bank*, The World Bank, 11 December 2011, <http://www.worldbank.org/en/news/speech/2011/12/11/10-year-anniversary-of-chinas-access-to-wto-opening-remarks-by-the-world-bank> (Erişim: 10.10.2018).

³³⁰ Bkz. China, https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/chn/#Product_Space (Erişim: 10.10.2018).

Çin'in DTÖ'ne katılmasının ekonomisine olumlu katkısının olup olmadığını ölçmek amacıyla GSMH açısından da bir araştırma yapmak mümkündür. Çin'in DTÖ'ne üye olduğu 2001 yılındaki GSMH'sı 4,1 trilyon dolar iken, bu rakam 2017 yılında 23,3 trilyon dolara ulaşmıştır.³³¹ Buradan Çin'in millî gelirinin 2001 yılına kıyasla neredeyse dikey bir yükselişle altı katına ulaştığı görülmektedir.

Çin'in uluslararası ekonomik sisteme entegrasyon yönündeki girişimleri sadece DTÖ'ne üyeliği ile sınırlı kalmamaktadır. Bununla birlikte, kendisinin de üyesi olduğu BRICS ülkeler topluluğu ile resmî bir şekilde 7 Temmuz 2015 tarihinde kurdukları New Development Bank (Yeni Kalkınma Bankası-NDB) da önemli bir gelişmedir.³³² NDB; dünyanın toplam GSMH'sının yaklaşık % 24'ünü, dünya nüfusunun da % 43'ünü oluşturan BRICS ülkeler topluluğu tarafından kurulmuştur. Ayrıca GSMH bakımından BRICS ülkelerinden Çin'in dünyada ikinci, Hindistan'ın yedinci ve Brezilya'nın da dokuzuncu sırada olduğu göz önüne alınırsa, BRICS tarafından kurulmuş olan NDB'nin ne kadar güçlü ülkeler tarafından oluşturulduğu daha iyi anlaşılabilir.³³³ NDB, BRICS'te altyapı ve sürdürülebilir kalkınma çabalarını desteklemek için, ayrıca diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde yenilik ve en ileri teknoloji ile daha hızlı gelişim sağlayabilmek amacıyla kurulmuş bir banka özelliği taşımaktadır. NDB, ülkeleri sermaye ve bilgi yoluyla ortaklaştırmayı, kendi üyelerinin kalkınma hedeflerine ulaşmalarına destek sağlamayı ve diğer tüm ülkelerin kalkınması için eşit fırsatlar yaratmayı kendisine görev edinmiş bulunmaktadır.³³⁴

30 Haziran 2017 tarihinde yürürlüğe koyduğu *2017-2021 Genel Strateji Belgesi* ile yeni hedeflerini belirlemiş durumdadır. Bu kapsamda, geniş altyapı ve sürdürülebilir kalkınma yelpazesi içerisinde NDB'nin ana faaliyet alanlarını; yenilenebilir enerji, ulaştırma altyapısı, sulama, su kaynaklarının yönetimi, su arıtma, sürdürülebilir kentsel gelişim, ayrıca gerek BRICS üyeleri arasında gerekse BRICS

³³¹ GDP, PPP (current international \$), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?locations=CN>, (Erişim: 23.01.2019).

³³² History of New Development Bank (NDB), NDB, <https://www.ndb.int/about-us/essence/history/>; Ayrıca bkz. Shigehisa Kasahara, *The BRICS New Development Bank: Its Likely Effects on International Political Economy*, The 4th International Conference of BICAS in China Agricultural University, Beijing/China on 28-30 November 2016, Conference Paper No. 2, October 2016, http://www.plaas.org.za/sites/default/files/publications-landpdf/2%20BICAS%20CP_Kasahara.pdf (Erişim: 13.01.2019).

³³³ Leslie Maasdorp, As the BRICS New Development Bank Turns Two, What Has It Achieved?, World Economic Forum, 01 September 2017, <https://www.weforum.org/agenda/2017/09/brics-new-development-bank-turns-two-what-has-been-achieved/> (Erişim: 13.01.2019).

³³⁴ Mission of New Development Bank, NDB, <https://www.ndb.int/about-us/essence/mission-values/> (Erişim: 13.01.2019).

ile gelişen pazarlar ve gelişmekte olan ülkeler arasında ekonomi alanında işbirliği ve entegrasyon faaliyetleri oluşturmaktadır. 2017-2021 hedeflerini gerçekleştirdikten sonraki aşamada ise iklim değişikliği, doğal kaynakların tükenmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması ve yeşil alanların korunması bağlamında sürdürülebilir ormancılık ve tarımsal faaliyetlere yönelebileceğini ifade etmektedir.³³⁵ NDB, hâlihazırda dünyadaki çok taraflı kalkınma bankaları, ulusal kalkınma bankaları, ticari kalkınma bankaları, çok taraflı kuruluşlar, farklı alanlarda girişimciler ve üniversitelerle işbirlikleri kurmuş durumdadır.³³⁶

Augusto Rinaldi, NDB'nin amacının; küresel ekonomiyi, özellikle de gelişmekte olan dünyayı etkileyen altyapı yatırım ve finansman alanlarındaki açığı kapatmak, aynı zamanda küresel ilişkiler konusunda BRICS ülkelerinin sesini uluslararası alanda yükseltmek olduğunu ifade etmektedir.³³⁷ Bu nedenle BRICS, NDB sayesinde ekonomik krizden (2009 çöküşünden bu yana) kendi tartışma gündemini genişletmek, kalkınma, teknoloji transferi, iklim değişikliği, güvenlik ve uluslararası işbirliği gibi alanları benimsemek de dâhil olmak üzere uluslararası politik ekonomi alanına katılarak etkisini daha da artırmayı hedeflemektedir.³³⁸

Esasen Çin'in NDB'ye ilgisi daha çok politiktir. Çin'in NDB'ye katılmaktaki özellikle temel motivasyonu, barışçıl bir yükseliş sürecinde olduğunun tanınmasının (algılanmasının) yanı sıra dünya meselelerinde Çin'in varlığını (ve kabulünü) artırabilmek ve böylelikle uluslararası ortamda daha fazla etki yaratabilmektir.³³⁹ Dolayısıyla Çin'in NDB'ye katılmakla ekonomik kalkınmasına ilave olarak politik amaçlarını da gerçekleştirmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır.

Yeni kurulmuş bir banka olmasına rağmen, geniş vizyonu ile NDB'nin gelecekte üye sayısını artıracığı ve uluslararası ekonomik alanın birçok sektörüne nüfuz edebileceği, *Dünya Bankası* ve *IMF* gibi küresel sermayeyi yönlendirmeyi başaran güçlü finans kuruluşlarına karşı alternatif bir banka olabileceği, bu bağlamda da uluslararası iktisat meselelerine alternatif bir düşünce ve çalışma yöntemi geliştirme şansına sahip olduğu değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Çin'in

³³⁵ NDB's General Strategy: 2017-2021, NDB, pp.20-21, <https://www.ndb.int/wp-content/uploads/2017/08/NDB-Strategy.pdf> (Erişim: 13.01.2019).

³³⁶ Partnerships of New Development Bank (NDB), NDB, <https://www.ndb.int/partnerships/list-of-partnerships/> (Erişim: 13.01.2019).

³³⁷ Augusto Rinaldi, *The New Development Bank: Challenges and Interests*, Revista de Estudos Internacionais (REI), ISSN 2236-4811, Vol. 9 (1), 2018, pp.103-104.

³³⁸ Rinaldi, a.g.m., p.104.

³³⁹ Rinaldi, a.g.m., pp.112-113.

söz konusu gelişmelerden kendi ulusal çıkarları doğrultusunda istifade edeceği düşünülmektedir.

Çin'in uluslararası ekonomik sisteme entegrasyon gayretlerinin bir meyvesi de Asya Altyapı Yatırım Bankası'dır (Asian Infrastructure Investment Bank-AIIB). AIIB³⁴⁰, Asya ülkelerinde altyapıyı finanse etmek amacıyla Ocak 2016'da Çin'in liderliğinde kurulmuş bir bankadır. Temel hedeflerinden biri, işbirlikleri sayesinde bazı ülkelerin Çin'e karşı olan korkularını azaltmak ve aynı zamanda, gelişmekte olan ekonomilerle ittifaklar yoluyla uluslararası alanda girişimlerini ilerletmektir.³⁴¹ AIIB'ye mevcut haliyle 93 ülke üye statüsünde bulunmaktadır.³⁴² AIIB'nin kurulması, Şi'nin 2012'de ÇKP Genel Sekreteri ve 2013'te de devlet başkanı olmasından bu yana gerçekleşen uluslararası ekonomik politikasının daha geniş bir perspektifte yeniden kurgulanması çabasıdır. AIIB, gerek bölge ülkeleriyle gerekse diğer ülkelerle ekonomik, güvenlik ve siyasi bağları derinleştirebilmek için iddialı bir araç olarak kurulmuştur.³⁴³

Takatoshi Ito, AIIB'nin yönetim ve şeffaflığı üzerine endişelerini kaleme aldığı makalesinde³⁴⁴, Batılı ülkelerin AIIB'ye katılımının zorlaştırıldığını, tartışmasız bir şekilde Çin'in AIIB içerisinde lider olarak öne çıktığını, bir yönetim kurulunun (Board of Directors) bulunmamasının bankanın yönetimi açısından bir eksiklik olduğunu, Çin'in gelecekte çoğunlukla kendi projelerini finanse etmesi hâlinde ülkeler arasında çıkar çatışmalarının olabileceğini, yine Çin'in gelecekte söz konusu bankayı kendi politik amaçları için yönlendirme potansiyelinin olduğunu, ayrıca hâlihazırda uluslararası finans kuruluşlarıyla yeterli seviyede işbirliği yapmadığını ayrıntılarıyla belirterek, AIIB'nin zayıf yönlerini sorgulamakta ve tartışmaktadır.

Diğer taraftan, Çin'in AIIB girişimi ile uluslararası sistemde kendi iradesi ile küresel kabul edilebilecek yeni bir kurum yaratma konusunda liderlik göstermesi, kendi hegemonyasının temellerini atması yönüyle önem arz etmektedir. Gelecekte

³⁴⁰ NDB ile AIIB arasında üye ülkelerin veto yetkisi bakımından fark bulunmaktadır. NDB'ye üye beş ülke eşit oy oranına sahip iken, AIIB'de ise üye ülkeler GSMH'ları oranında oy verme hakkına sahiptirler.

³⁴¹ Chris Humphrey, *Development Revolution or Bretton Woods Revisited? The Prospects of the BRICS New Development Bank and the Asian Investment Bank*, ODI Working Paper (418), 2015, pp.1-35.

³⁴² *Members and Prospective Members of AIIB*, AIIB Resmî İnternet Sayfası, <https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html> (Erişim: 13.01.2019).

³⁴³ Martin A. Weiss, *Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)*, Congressional Research Service, 03 February 2017, p.2, <https://fas.org/sqp/crs/row/R44754.pdf> (Erişim: 13.01.2019).

³⁴⁴ Takatoshi Ito, *The Future of the Asian Infrastructure Investment Bank: Concerns for Transparency and Governance*, Center on Japanese Economy and Business, Columbia Business School, Occasional Paper Series, No:72, New York, June 2015, <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D8WS8SFD> (Erişim: 15.01.2019).

AIIB'nin Çin'in ekonomik kalkınmasına ve aynı zamanda politik amaçlarına da ulaşmasında önemli denilebilecek katkılarının olacağı düşünülmektedir. Gerek NDB sayesinde gerekse AIIB aracılığıyla Çin'in gelecekte uluslararası finansal sistemde daha büyük rol alması mümkün olabilecek, ilave olarak biriken rezervlerini bu sayede etkili kullanabilme fırsatı da yakalayabilecektir.

Çin'in ekonomi alanındaki muazzam yükselişinin ve uluslararası sisteme entegrasyon çabalarının yanı sıra bu yükselişin getirdiği problemler de bulunmaktadır. Çin'in endüstri alanına getirdiği politikaları, kurumsal performansını ve teşebbüslerini üç yönden etkilemektedir. Bunlar:³⁴⁵

- Hükümet, büyüklüğüne ve sahiplik durumuna göre firmalar arasında ayrımcılık yaparak, esasen endüstri politikaları alanında kaynak tahsisini bozmaktadır. Sanayi politikaları daha büyük firmaların lehine çalışarak, endüstri alanında öncü rol oynayan KİT'lere yönelik bir yanlılığı ima etmektedir. Ortaya çıkan aşırı kaynak fazlalığı, genellikle daha az verimli ama daha büyük KİT'lere akmakta, KOBİ'leri (Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme) geri plana atarken KİT'lerin hayatta kalmasına ve daha da büyümesine yardımcı olmaktadır.

- Doğrudan idari müdahalelerin sıklıkla yapılması, hükümet tarafından desteklenmeyen ya da teşvik edilmeyen firmaların karşılaştığı belirsizlik düzeyini daha da artırmakta ve yatırım ortamını kötüleştirmektedir. Uzun vadeli vizyona sahip olan şirketler; inovasyon, iyileştirme ve büyüme için öngörülebilir istikrarlı bir ortama ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak hükümet tarafından yapılan beklenmedik düzenleme ve uygulamalardan, şirketlerinin birleşmeye zorlanmasından, hatta kapanmasından korkan firma sahipleri Çin'de yatırım yapma konusunda daha isteksiz olmaktadır.

- Hükümet içerisinde farklı seviyelerde ve ayrıca kurumlar arasında çekişen politikaların yarattığı gerilimler, Çin'de iş yapmanın daha da zorlaşmasına neden olmaktadır. Hükümet içerisindeki her aktör ya da kurum bile çok farklı hedeflere sahip olabilmektedir. Her kurumun görev ve sorumlulukları açık bir şekilde sınırlandırılmamış, bundan dolayı da kurumlar arasında görev çakışması gibi durumlar da söz konusu olabilmekte, bu da karışıklığa yol açmaktadır. Neticede, firmalar belirsiz bir iş ortamı içerisinde kendi vizyonlarını net bir şekilde belirleyememektedirler.

Sonuç olarak, Çin'in uluslararası ekonomik sisteme entegrasyon süreci açık kapı politikasıyla başlatılmış ve DTÖ'ne üyeliği ile perçinleşmiştir. Bununla birlikte,

³⁴⁵ China 2030, a.g.e., p.109.

gerek NDB'ye üyeliği gerekse AİIB'deki girişimleri sayesinde, Çin küresel çapta diğer ülkeler ve kuruluşlarla işbirliği fırsatları yakalamayı başarmıştır. Ancak firmalara dayattığı politikalar ve düzenlemeleri ile kendi ekonomisine ve ulusal ekonomik istikrarına zarar vermektedir. Aynı zamanda bu durum, hem ülke içerisindeki Çin menşeli firmaların ve hem de doğrudan yabancı yatırımcıların kurumsal performanslarını, teşebbüslerini ve yatırıma yönelik motivasyonlarını azaltmaktadır.

3.2.1.6. Diğer Unsurlar

3.2.1.6.1. Çin'in Küresel Rekabet Gücü

Küresel rekabet gücü, ülkelerin rekabet düzeyini niceliksel olarak ölçmek üzere oluşturulan bir veridir. Dünya Ekonomik Forumu'nun 2017-2018 Küresel Rekabet Endeksi'ne³⁴⁶ göre Çin, dünyadaki 137 ülke arasında 27. sırada, ABD ise ikinci sırada yer almaktadır.³⁴⁷

Söz konusu rapora³⁴⁸ göre Çin'in problemleri alanları olarak finansmana erişim, hükümetin bürokratik işleyişinin yetersizliği, enflasyon, politikalarda kararsızlık, yolsuzluk, yüksek vergi oranları, yetersiz altyapı, vergi düzenlemeleri, inovasyonda yetersizlik, eğitilmiş iş gücünün yetersizliği, iş gücü piyasasında iş ahlakının zayıf olması, hükümetin kararsızlığı, kısıtlayıcı iş mevzuatı, yabancı para düzenlemeleri, halk sağlığındaki kötü durum, suç ve hırsızlık oranlarının yüksek olması gibi hususlar zikredilmektedir. Aynı raporda³⁴⁹ Çin, küresel seviyede *pazar piyasasının hacmi* kategorisinde dünyada birinci konumdadır.

Pazar piyasasının hacmi ya da pazarın büyüklüğü üretkenliği olumlu yönde etkilemektedir. Çünkü büyük pazarlar şirketlere daha geniş bir ekonomik çevrede

³⁴⁶ Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan Küresel Rekabet Endeksi 12 kategoriden oluşmaktadır. Bunlar: kurumlar, altyapı, makro ekonomik çevre, sağlık ve temel eğitim, yüksek seviyeli eğitim ve öğretim, ürün piyasasının verimliliği, iş gücü piyasasının verimliliği, finansal pazarın geliştirilmesi, teknolojik hazırlık seviyesi, pazar piyasasının hacmi, iş dünyasının kapsamlılığı, inovasyon. Daha fazla bilgi için bkz. Methodology and Computation of the Global Competitiveness Index 2017–2018, World Economic Forum (WEF), pp.11-12,317-324,
<http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf> (Erişim: 06.10.2018).

³⁴⁷ Klaus Schwab, The Global Competitiveness Report 2017-2018, World Economic Forum (WEF), p.13,
<http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf> (Erişim:06.10.2018).

³⁴⁸ Schwab, a.g.e., p.90.

³⁴⁹ Schwab, a.g.e., pp.22, 90.

daha fazla ticaret yapma fırsatı sunmaktadır. Küreselleşme çağında uluslararası pazarlar, özellikle küçük ülkeler için iç pazarların yerini almıştır. Böylece ihracat, bir ülkedeki işletmeler için piyasanın büyüklüğünü belirlemek amacıyla iç talebin yerine geçebilir. Yerli ve yabancı piyasalar, ihracat odaklı ekonomilere ve coğrafi bölgelere (AB gibi) bölünmüş olmasına rağmen, neticede tek bir ortak pazara sahiptirler. Çin de, küresel boyutta en iyi olduğu alan olarak *büyük bir piyasa hacmine* sahiptir. Bu durum, Çin'in geniş ölçekli bir pazara sahip olmasının verdiği ekonomik avantajlardan yararlanmasını ve üretkenliğini de olumlu yönde etkilemektedir.

Çin, finans sektöründe henüz konsolide edilmiş ve devlet tarafından sahip olunan finans şirketleri konusunda belirli ve açık bir düzenleme ortaya koyamamıştır. Hükümet, sahip olduğu finans kurumlarıyla ülke içerisindeki finans sektöründe uzun vadede dominant güç olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle de, Çin'deki özel finans şirketleri kendi ilgi alanlarına yönelik vizyonlarını belirleyip hedeflerine ulaşma fırsatı bulamamaktadırlar. Ayrıca devlete ait finans sektöründeki şirketlerin nasıl organize edildiği, görevlerinin, hak ve sorumluluklarının neler olduğu, performans göstergeleri gibi hususlarda kamuya açık ve net bilgiler yeterli ölçüde verilmemektedir.³⁵⁰

Çin'deki özellikle devlete ait bankaların finans sektöründe hâkim konumda olması ve hükümetin finans sektörüne çok fazla müdahalede bulunması gibi hususlar, karşılaşılan temel kısıtlamalar ve özelleştirme sürecinde yaşanan zorluklardan başlıcalarıdır. Söz konusu sıkıntılara yönelik duyulan endişeler, esasen Çin'de finans alanında acil bir şekilde reformların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak hükümet, bu reformların yapılmasına inanmasına rağmen geciktirme eğilimindedir. Bu bağlamda, finans sektöründe ihtiyaç duyulan reformların yapılmasındaki engelleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:³⁵¹

- *Kamu bankalarının ve işletmelerinin yarattığı tehlike.* Büyük bankaların ve firmaların devlete ait olduğu bir ortam, özel bankalar ve işletmeler açısından riskler doğurabilmektedir. Sert bütçe kısıtlamaları olmaksızın, devlete ait firmalar artan faiz oranlarına rağmen yüksek kredi talebinin devam etmesine yol açacak pervasız yatırım ve borçlanmaya devam edebilirler. Kâr ve ihtiyatlı yönetimden ziyade pazar payına daha fazla öncelik veren devlet bankaları, faiz oranı konusunda rekabet ortamını daha da kızıştıracaklardır. Bu durumda ise zayıf güçteki özel

³⁵⁰ China 2030, a.g.e., p.119.

³⁵¹ China 2030, a.g.e., p.125.

bankalar, fonlarını harekete geçirmek ve yüksek riskli borç alanlarına veya projelere borç vermek ya da yatırım yapmak için daha yüksek mevduat oranları sunmak konusunda özellikle büyük teşvikler sağlamak zorunda kalacaklardır. Bunun sonucunda ise büyük borçlanmalar ve finansal istikrarsızlıklar meydana gelecektir. Eğer ahlaki tehlikeye yönelik güçlü teşvikler uygun şekilde kontrol edilmezse, finansal alandaki liberalizasyon problemi daha büyük bir finansal istikrarsızlık riskini doğurabilecektir.

- *Bazı KİT'lerin mali açıdan zayıflığı.* Hâlen KİT'ler, borçları için özel firmalar ve kooperatifler gibi diğer borç alanlarından daha düşük faiz oranları ödemektedirler. KİT'lerin varlıklarının ortalama getirisi de ağırlıklı olarak diğer firmalarinkinden önemli ölçüde düşüktür. Eğer finansal sistem serbestleştirilirse, çok sayıda KİT'ler yatırımlarını veya borçlarını düşük maliyetle finanse etmede zorluklarla karşılaşacak ve mali durumlarını yitireceklerdir. Bu durum da muhtemelen KİT'lerin iflasına neden olacaktır.

- *Siyasi ve bürokratik direniş.* Çin'de mali alandaki baskı, daha önce ayrıcalık tanınan şirket sahipleri için ekonomik rantı beraberinde yaratmış durumdadır. Bu şekilde rant sağlayan bankalar; yüksek giriş engelleri, faiz oranlarında devletin kontrolü ve kredi tahsisatına izin veren aşırı kredi talebi ile sağlanan rahat bir iş ortamından kendilerine ayrıcalık tanınarak yararlanmaktadırlar. Yetkililerin bankaları kontrol etme gücü ve kredi tahsisleri, ekonomi ve toplum üzerindeki güçlerinin bir kaynağıdır. Bütün bunlar, finansal reforma karşı direniş hareketine geçirmek ve eski sisteme geri dönme eğilimini hızlandırmak için uygun ortamları oluşturmak yönünde yeterli sebeplerdir.

Sonuç olarak, Çin'in uluslararası piyasalarda rekabet edebilme gücü henüz yeterli seviye değildir. Bunun en büyük sebebinin ise, otoriter rejimden doğan baskılar ve yanlış uygulanan politikalardan kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

3.2.1.6.2. Çin'in Ekonomik Özgürlük Endeksi

Dönemin ÇKP Genel Sekreteri Şi, 2013'te iktidarın başına geçtiğinden bu yana ekonomi alanında önemli bir reform yapmamıştır. Bununla birlikte Şi, otoritesini daha da merkezileştirmiş, ülke içerisindeki siyasi rakiplerini devirmiş ve sivil toplumun kontrolünü sıkılaştırmak için otoriter politikaları desteklemektedir. Dünyanın en büyük ekonomisi ve en büyük ihracatçısı olan Çin, hâlen dünya ortalamasının altında olan kişi başına düşen bir gelire sahip bulunmaktadır. Esasen

pek çok şey, yeni ideolojik ekonomik çerçevenin hükümet politikasına nasıl dönüştüğüne bağlı olacaktır.³⁵²

The Heritage Foundation adlı kurum tarafından 2018 yılında ülkelerin ekonomik özgürlükleri hakkında bir rapor³⁵³ hazırlanmıştır. Söz konusu rapora³⁵⁴ göre, ekonomik özgürlük bakımından Çin almış olduğu 57,8 puan ile dünyada 110. sırada yer almaktadır. Ayrıca raporda aşağıdaki hususlara yer verilmektedir:

- Toplam puanı “hükümet politikalarında ve yargısının etkinliğinde” artış göstermekte, fakat “mali konulardaki gelişme, işçilerin özgürlüğü ve mülkiyet haklarında” düşüşler yaşanmaktadır. Çin, ekonomik özgürlük kategorisinde Asya-Pasifik bölgesindeki 43 ülke arasında 24. sırada yer almakta ve toplam puanı ile bölgesinde ve dünya ortalamasının altında bir gelişime sahip bulunmaktadır.

- Çin ekonomisi “*Çoğunlukla Özgür Değil*” kategorisinde yer almaktadır. Ancak küresel ekonomiye entegrasyondan faydalanmaktadır. Ekonomik reform konusunda çok az bir ivme sağlayabilmiştir ve KİT, hâlâ finans sektörüne ve birçok temel endüstriye hükmetmektedir. Çin’in benimsediği ve uygulamaya koyduğu “*Çin’e Özgü Sosyalizm*” ideolojisi, Çin’in ekonomisini liberalleşmekten alıkoymaktadır. Bu durum da, Çin’deki ithalat ve yatırımlara karşı şeffaflığı azaltmakta, yeni bürokratik engelleri doğurmakta, ayrıca potansiyel olarak hukukun üstünlüğünü zayıflatma ihtimalini artırmaktadır. Dolayısıyla devlet, daha dinamik bir ekonomik kalkınmanın önünde politikalarıyla engel teşkil etmeye devam etmektedir.

- Çin’de mülkiyet haklarının korunması zayıf kalmaktadır. Komünist Parti yargı sistemine hükmetmektedir. Parti içi siyasi-hukuki komiteler; hâkimlerin, mahkeme işlemlerinin, kararların ve cezaların belirlenmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Yolsuzluk yaygındır ve hükümet daha temel reformları yapmak yönünde kararlı görünmemektedir.

- Çin’de bir iş yerinin açılması veya işletilmesinin kolaylaştırılmasına yönelik düzenleyici kurallarda ya da kanunlarda önemli değişiklikler yapılmamıştır. Bu bağlamda, genel düzenleyici çerçeve adil olmak yerine karmaşık ve keyfidir. Hükümet, emek konusunda baskıcı olmaya devam etmektedir. Hükümet, çok sayıda verimsiz nitelikteki devlet teşebbüsünü desteklemekte ve üretilen ihracat, enerji, tarım ve tüketim malları için çok çeşitli sübvansiyonları zorunlu kılmaktadır.

³⁵² 2018 Index of Economic Freedom, *Country Rankings*, The Heritage Foundation, 2018, <https://www.heritage.org/index/country/china> (Erişim:07.10.2018).

³⁵³ Söz konusu rapor içerisinde yer alan Ekonomik Özgürlük Endeksi, ekonomik özgürlüğü toplam 12 faktör yönünden incelemektedir. Bunlar; mülkiyet özgürlüğü, yolsuzluktan uzaklık, hükümetin sağlamlığı, vergi yükü, kamu harcamaları, mali özgürlük, iş özgürlüğü, emeğin özgürlüğü, parasal özgürlük, ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü ve finansal özgürlük.

³⁵⁴ The Heritage Foundation, a.g.e.

- Ticaret, Çin ekonomisi için önemlidir. Yapılan ihracat ve ithalatın toplamı Çin'in GSMH'sinin % 37'sine eşittir. Ancak hükümet tarafından getirilen engellemeler nedeniyle ticaret beklenen seviyeye ulaştırılamamıştır. KİT'nin sayıca çokluğu ve yaygın olması, yabancı yatırımı sınırlandırmaktadır. Devlet, ekonomiyi yönetmek için mali denetim mekanizmalarını sıkı bir şekilde uygulamaktadır. Devlet, borç verme konusunda kendi KİT'lerini önceliklendirmekte, özel teşebbüsler ise geri plana atılmaktadır.

Sonuç olarak; Çin'de ideolojiyi yönlendiren sosyalizm, ekonominin liberalleşmesine sekte vurmaktadır. Çin sosyalizmi; ithalat ve yatırımları destekleyecek açıklık ve şeffaflığı azaltmakta, yeni bürokratik engeller ortaya çıkarmakta, hukukun üstünlüğü prensibini zayıflatmakta, bunun yanı sıra ülke içerisinde yaygın bir şekilde hâkim olan devlet tekerciliği, dinamik yapıda bir ekonomik kalkınmaya engel teşkil etmektedir.

3.2.1.6.3. Çin'in Yolsuzluk Algılama Endeksi

Uluslararası Saydamlık Enstitüsü (Transparency International), en son 2017 yılında 180 ülke ile ilgili yolsuzluk konusunda bir araştırma ve derecelendirme yapmıştır. Söz konusu araştırmanın sonuçlarına göre, dünyanın en az yolsuzluk olduğu ülkeler sıralamasında Çin, aldığı 41 puan (100 üzerinden)³⁵⁵ ile dünyada 77. sırada yer almaktadır.³⁵⁶ Söz konusu raporda, ülkelerin yolsuzluk alanındaki araştırması yapılırken birçok sektörde puanlandırma yapılmıştır. Söz konusu sektörlere ilişkin olarak Çin'in almış olduğu puanlar şu şekildedir: siyasi partiler (68 puan), parlamento ve yasama (68 puan), kolluk kuvveti (72 puan), iş dünyası ve özel sektör (72 puan), medya (66 puan), kamu görevlileri (68 puan), yargı (60 puan), hükümet dışı organizasyonlar (58 puan), dini örgütler (56 puan), silahlı kuvvetler (54 puan), eğitim ve öğretim (60 puan).³⁵⁷

Vergi gelirlerinin dağıtılmasında merkezi ve yerel yönetimler arasındaki ihtilaf, Çin'deki çeşitli farklı türde yolsuzlukların temel nedenidir. Geçtiğimiz 20 yıl içerisinde merkezi yönetimin vergi gelirleri içindeki payı % 55'e çıkararak, yerel yönetimlerden

³⁵⁵ 100 puan, belirtilen sektörde hiçbir yozlaşmanın olmadığını ve tertemiz olduğunu; 0 puan ise aşırı derecede (maksimum seviyede) bir yozlaşmanın ya da yolsuzluğun olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, 2017 verilerine göre, Yeni Zelanda almış olduğu 89 puan ile dünyada yolsuzluğun en az olduğu birinci sıradaki ülkedir.

³⁵⁶ Corruption Perceptions Index 2017, Transparency International, 21 February 2018, https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017 (Erişim: 07.10.2018).

³⁵⁷ Fighting Corruption in China, Transparency International, 08 November 2012, https://www.transparency.org/news/feature/fighting_corruption_in_china (Erişim: 03.05.2018).

kaynak yetersizliği sağlamıştır.³⁵⁸ Yerel yetkililer bu eksikliği telâfi etmek için, yolsuzlukla kirlenilen ve azaltılan gelir seviyesini tekrar artırma planlarına başvurmuştur. Çin'deki yolsuzluk vakalarının büyük çoğunluğu arazi satışlarıyla ilgilidir.³⁵⁹

Devlet içerisinde yönetici (idareci) statüsündeki kamu kurumu personeli; Çin'de okullar, üniversiteler ve hastaneler de dâhil olmak üzere kamu görevlilerine kötü muamele yapmaktadırlar. Bu durum, iktidarın kilit pozisyonundaki yöneticilerine rüşvet talep etmek yönünde fırsat ortamları yaratmaktadır. 2010/11 Küresel Yolsuzluk Barometresi'ne göre, Çin'de ankete katılan her on kişiden birinin yakınına, son bir sene içerisinde bir kamu hizmeti için rüşvet ödediğini belirttiği tespit edilmiştir.³⁶⁰

Çin'in hükümet teorisindeki bilgiye erişim kararname si, halkın hükümetten bilgi istemesi yönünde bir fırsat alanı açmaktadır. Ancak uygulamada, hükümet rutin olarak önemli bilgi taleplerini reddetmektedir. Buna ek olarak, hem hükümet hem de parti yetkilileri için zorunlu mal bildirim i uygulaması, hem yolsuzluğa karşı caydırıcı olacak hem de vatandaşların hükümet ve parti yetkililerini hesaba çekmeleri yönünde bir yöntem olarak uygulanabilecektir. Bu durum, yolsuzlukla mücadele için ön koşullardan biri olmasına rağmen, hâlihazırda Çin'de eksikliği devam etmektedir.³⁶¹

Bugün Çin'de sadece 470.000'in yasal olarak kayıtlı olduğu üç milyondan fazla Sivil Toplum Kuruluşu (STK) olduğu tahmin edilmektedir. Normal şartlar altında hâkim olan eğilimin, STK'ların hükümete karşı potansiyel muhalif güçler olarak kullanılmasıdır. STK'ların demokratik ülkelerdeki başlıca görevlerinden biri budur. Ancak Çin'deki durum farklıdır. Çin'deki STK'lar, hükümet aleyhine farklı söylemlerini dile getirmekten yoksun bırakılmaktadırlar. Oysa STK, yolsuzlukla mücadele reformları dâhil olmak üzere sosyal reformların başlatıcıları ve uygulayıcıları olarak önemli roller oynayabilirler.³⁶²

Sonuç olarak, Çin'deki yine otoriter rejimden kaynaklı yanlış yönetim politikalarının uygulanması neticesinde ekonomik sistemde yozlaşmanın olduğu,

³⁵⁸ Fighting Corruption in China, a.g.e.

³⁵⁹ Fighting Corruption in China, a.g.e.

³⁶⁰ Fighting Corruption in China, a.g.e.

³⁶¹ Fighting corruption in China, a.g.e.

³⁶² Fighting corruption in China, a.g.e.

bürokrasinin ekonomik kalkınmayı yavaşlattığı, ayrıca denetim ve kontrol mekanizmalarının etkin bir şekilde hayata geçirilememesinden kaynaklanan yolsuzluğun tüm bürokratik işleyişi ve ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

3.2.1.6.4. Çin'in Rekabet Gücü Yıllığı

Uluslararası Yönetim Geliştirme (International Management Development-IMD) adlı kuruluş tarafından her yıl ülkelerin küresel rekabet gücü yıllığı hazırlanmaktadır. Söz konusu yıllığa göre 63 ülke arasında Çin 2016 yılında 25., 2017'de 18. ve 2018 yılında dünyada 13. sıraya yükselmiştir.³⁶³

Söz konusu verilerden, Çin'in uluslararası piyasalarda rekabet edebilme potansiyelinin yıllar geçtikçe arttığı gözlemlenmektedir.

3.2.1.6.5. Çin'in İnsani Kalkınma Endeksi

BM Kalkınma Programı (United Nations Development Programme-UNDP) tarafından hazırlanan 2018 İnsani Kalkınma Endeksi'ne göre Çin, 189 ülke arasında ancak 86. sırada yer alabilmiştir.³⁶⁴ Çin'in 2017 yılındaki insani kalkınma puanı (0,752), dünya ortalamasının (0,757) altındadır. Ancak Çin'in söz konusu puanının, Doğu Asya ve Pasifik'teki ülkeler grubundaki ortalama puandan (0,733) daha yüksekte olduğu görülmektedir.³⁶⁵

3.2.2. Değerlendirme

Uluslararası Stratejik Analiz (International Strategic Analysis-ISA) adlı kuruluş tarafından 2017 yılında ülkelerin ekonomik güçlerinin bir kıyaslaması yapılmıştır.

³⁶³ Competitiveness Trends, Overall, China Mainland, International Institute for Management (IMD), <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/countries-profiles/>; <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/competitiveness-2017-rankings-results/> (Erişim: 07.10.2018).

³⁶⁴ Human Development Reports, United Nations Development Programme (UNDP), 2018, <http://hdr.undp.org/en/2018-update> ; <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/CHN> (Erişim: 07.10.2018).

³⁶⁵ China, Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update, http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/CHN.pdf (Erişim: 07.10.2018).

ISA'nın yaptığı araştırmaya³⁶⁶ göre Çin, ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumundadır.

Çin'in ekonomi alanına yönelik olarak dünya sıralamasında hangi seviyelerde olduğu yeri geldikçe ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, aşağıdaki Tablo-24, Çin'in ekonomik güç bakımından dünyadaki başarı sıralamasının özet bir dökümünü sunmaktadır.

Tablo-24 Çin'in Ekonomik Güç Bakımından Dünyadaki Başarı Sıralaması³⁶⁷

Çin'in Ekonomik Güç Bakımından Dünyadaki Başarı Sıralaması	
Araştırma Alanı	Çin'in Dünyadaki Sıralaması
En Yüksek <u>GSMH'sı</u> Olan Ülke	1.
En Fazla İhracat Yapan Ülke	1.
En Çok Yabancı Para Rezervine Sahip Ülke	1.
En Büyük Pazar Piyasasına Sahip Ülke	1.
En Yüksek Ticaret Entegrasyon Oranına Sahip Ülke	1.
En Büyük Ekonomiye Sahip Ülke	2.
En Fazla İthalat Yapan Ülke	2.
En Fazla 'Doğrudan Yabancı Yatırımı' Yapılan Ülke	2.
Diğer Ükelere En Fazla 'Doğrudan Yabancı Yatırımı' Yapan Ülke	3.
En Fazla İşlem Gören Para Birimi	7. (<u>Yuan Para Birimi</u>)
En Yüksek Küresel Rekabet Gücüne Sahip Ülke	13.
En Fazla Faiz Oranına Sahip Olan Ülke	72.
Yolsuzluğun En Az Olduğu Ülke	77.
En Fazla Enflasyonu Olan Ülke	86.
En Yüksek İnsani Kalkınmaya Sahip Ülke	86.
En Yüksek Kişi Başına Düşen <u>GSMH'sı</u> Olan Ülke	108.
En Fazla Ekonomik Özgürlüğe Sahip Ülke	110.
En Fazla İşsizlik Oranına Sahip Ülke	167.

³⁶⁶ ISA'nın yaptığı araştırmada "ekonominin boyutu, zenginlik, büyüme, etki, finans, ticaret, istikrar, kendine yeterlilik" kriterleri esas alınmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. The 2017 ISA Country Power Rankings, International Strategic Analysis (ISA), 27 June 2017, p.7, http://www.isa-world.com/fileadmin/user_upload/free_samples/country_power_rankings.pdf (Erişim:07.10.2018).

³⁶⁷ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

Yukarıdaki Tablo-24'ün bir analizi yapıldığında;

- GSMH, ihracat, yabancı para rezervi, pazar piyasasının büyüklüğü, uluslararası ekonomik sisteme entegrasyon ve ithalat alanlarında dünyada ilk iki ülke arasında yer aldığı görülmekte,

- Yabancı yatırımcılar açısından Çin'deki pazar piyasasının oldukça büyük olmasının, GSMH'sinin giderek büyümesinin ve iş gücü ücretlerinin düşük seviyede olmasının etkili ve cazip olduğu düşünülmekte,

- Çin'in geniş ölçekli bir pazara sahip olmasının verdiği ekonomik avantajlardan yararlanmasını ve üretkenliğini de olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmakta,

- İstihdam ve iş gücü bakımından pek çok ülkeye kıyasla iyi bir durumda olduğu gözlemlenmekte,

- Hegemonya adayı bir devletin kendi para biriminin tüm uluslararası piyasada dolaşımda olmasının önem arz ettiği dikkate alındığında; Çin'in bu konuda henüz yeterli seviyede olmadığı, bunun sebebinin ise henüz daha 40 seneye yakın bir açık kapı politikasını uygulamaya geçirmiş olmasından ve yakın bir dönem içerisinde DTÖ'ne üye olmasından kaynaklandığı, ancak hâlihazırdaki ekonomik yükselişini ve diğer ülkelerle ekonomi alanındaki entegrasyonunu devam ettirmesi hâlinde, kendi para biriminin uluslararası piyasalardaki etkinliğinin giderek yükselişe geçebileceği değerlendirilmekte,

- Küresel rekabet gücü açısından henüz beklenen seviyeye ulaşamamasının nedenleri olarak; finansmana erişim, hükümetin bürokratik işleyişinin yetersizliği ile politikalarındaki kararsızlık ve belirsizliğin olması (kısıtlayıcı iş mevzuatı, yabancı para düzenlemeleri gibi), yolsuzluğun yaygın oluşu ve iş gücü piyasasında iş ahlakının zayıf olması, yüksek vergi oranları ve vergi düzenlemelerindeki yetersizlik, inovasyon alanında yaratıcılıktan daha çok ürünlerin taklit yoluyla üretilmesi yolunun tercih edilmesi ve ayrıca eğitilmiş iş gücünün yetersizliği gibi hususlar sıralanabilmekte,

- Ekonomik özgürlük bakımından dünya sıralamasında gerilerde olduğu gözlemlenmekte, bunun sebeplerinin ise otoriter rejimden kaynaklı olarak özellikle mali konulardaki düzenlemelerde belirsizliklerin olması, ayrıca işçilerin özgürlüğü ve mülkiyet haklarındaki kısıtlamalardan kaynaklandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Çin'in ekonomik gücü detaylı bir şekilde farklı açılardan incelenmiş ve araştırılmıştır. Ancak Çin'in ekonomik gücünün küresel seviyede bir potansiyele sahip olup olmadığı sonucuna ulaşabilmek için genel bir değerlendirmeye ihtiyaç

duyulmaktadır. Bu bağlamda, büyük resmi görebilmek amacıyla aşağıda Çin'in ekonomik gücünün *SWOT analizi* yoluyla bir incelemesi yapılmıştır.

Güçlü Tarafları:

- İstikrarlı bir ekonomik büyüme hızına sahip olması,
- Giderek tarım toplumundan sanayi toplumuna evrilmesi,
- Dünyanın toplam GSMH'sinin neredeyse % 20'lik dilimine sahip olması,
- Yabancı para rezervi bakımından çok zengin ve iyi bir konumda olması,
- Uluslararası pazar piyasası hacminin çok büyük olması ve bu durumun ihracatına olumlu katkıları,
- Enflasyon ve faiz oranlarının düşük seviyede olmasının, ülkenin ekonomik istikrarına, performansına ve ayrıca diğer ülkeler nezdinde yatırım yapılabilecek güvenilir ülke kategorisinde yer almasına katkı sağlaması,
- Çin'deki istihdam oranının yüksek bir seviyede olmasının getirdiği avantajlar (ülkenin kalkınmasına katkısı, yoksulluğun önüne geçilmesi, uluslararası piyasalarda güvenilirliğinin artması, yüksek performansta üretim gücü gibi),
- DTÖ'ne üye olmasının getirdiği kazanımlar;
 - Çin'in küresel ekonomiye entegrasyonunu hem genişletmiş hem de derinleştirmiş olması,
 - Liberal reformların daha da derinleştirilmesinin önündeki içsel engellerin aşılması olanağını vermesi,
 - Doğrudan yabancı yatırımların artmasına büyük katkı sağlaması,
 - Çin'in yatırımlarına ivme kazandırmış olması,
 - Diğer ülkelerle artan ticaret sayesinde ileri teknolojilerin kazanımında fayda sağlaması, yönetim ve uzmanlık konularında birikimini artırma imkânı tanınması, mal ve hizmetlerini uluslararası piyasalarda pazarlama fırsatı yakalaması,
 - İhracat ve ithalat performansının artmasına neden olması.

Fırsatlar:

- Açık kapı politikasının (serbest piyasa ekonomisi) hayata geçirilmesi,
- Ekonomi alanında başlatılan reformlar,
- Daha çok gelişmiş ülkelerle ihracat ve ithalat yapmayı tercih etmesinin kendisine kazanımları (teknolojik ürünler, inovasyon, vizyon, yönetim becerilerinde farklı uygulamaların kazanılması gibi),
- Çin'deki iş gücü ücretlerinin düşük seviyede olmasının yabancı yatırımcıları teşvik etmesi,

- Yeni üyesi olduğu NDB ve AIIB sayesinde gelecekte uluslararası finansal sistemde daha büyük rol aynama, biriken rezervlerini bu yolla etkili bir şekilde kullanabilme fırsatlarına ilave olarak, küresel sistemde kendi politik amaçlarına ulaşabilmesinde yeni araçlara sahip olmuş olması.

Zayıf Tarafları:

- Kişi başına düşen GSMH'sının dünya ortalamasının altında olması ve ayrıca dünyada *Orta Gelir Grubunda* yer alması,
- *Yuan para biriminin* uluslararası piyasalardaki işlem hacminin çok düşük olması,
- Finans sektöründe henüz konsolide edilmiş ve devlet tarafından sahip olunan finans şirketleri konusunda belirli ve açık bir düzenleme ortaya koyamamış olması,
- Devlete ait bankaların finans sektöründe hâkim konumda olması ve hükümetin finans sektörüne çok fazla müdahalede bulunmasının doğurduğu olumsuz sonuçlar,
- Finans sektöründe ihtiyaç duyulan reformların yapılmasında engellerin bulunması;
 - Kamu bankalarının ve işletmelerin ahlaki tehlikesi,
 - Bazı KİT'lerin mali açıdan zayıf olması,
 - Siyasi ve bürokratik direniş,
- Ekonomik özgürlük endeksinin çok düşük olması, özellikle de mali konulardaki gelişme, işçilerin özgürlüğü ve mülkiyet haklarında düşüşlerin yaşanması,
 - KİT'nin sayıca çokluğu ve yaygın olmasının yabancı yatırımları sınırlandırması, aynı zamanda hükümetin borç verme konusunda kendi KİT'lerini önceliklendirip özel teşebbüsleri ise geri plana atması,
 - İnsani kalkınma endeksinin dünya ortalamasının da altında olması,
 - Küresel seviyede ekonomik rekabet edebilme gücünün yeterli seviyede olmaması.

Tehditler:

- Endüstri ve sanayi alanında inovasyonun yanı sıra kolaycılığa kaçarak taklit yoluyla üretime de meyilli olması,
- Hükümetin, firmalar arasında ayrımcılık yaparak (özellikle de KİT'lere ayrımcılık yapması), esasen endüstri politikaları alanında kaynak tahsisini bozması,

- Hükümet tarafından firmalara karşı doğrudan idari müdahalelerin sıklıkla yapılmasının doğurduğu olumsuz sonuçlar (belirsizlik, yatırımlarda çekinceler ve isteksizlik, üretim performansında azalma, iflas korkusu gibi),
- Ülke içerisinde ekonomi alanında yozlaşma ve yolsuzluğun yaygın olması, buna mukabil ise önleyici denetim ve kontrol mekanizmalarının yeterli ölçüde uygulamaya geçirilmemesi,
- Devlet başkanı Şi'nin otoritesini daha da merkezileştirmesinin ve otoriter politikaları desteklemesinin ekonomiye yarattığı olumsuz etkiler;
 - Şeffaflığın azalması, bürokratik engellemelerin artması, potansiyel olarak hukukun üstünlüğünü zayıflatması,
 - Dinamik bir ekonomik kalkınmanın önünde politikalarla engel teşkil etmesi,
 - Ekonomisinin güvenilirliğini ve girişimlerin özgür bir piyasa ortamında yapılmasını tehdit etmesi.

Yukarıda yapılan SWOT analizinden de anlaşılacağı üzere, Çin ekonomisi muazzam bir yükselişte olmakla birlikte, otoriter rejimden kaynaklı devlet politikalarının etkin kullanılmaması ve bürokratik mekanizmaların ekonominin kalkınmasını yavaşlatması gibi idari konularda engellerle karşılaşmaktadır. Bu durum, tezin "*Çin'in, 21. yüzyılda küresel hegemon güç olmasının önünde ciddi engelleri bulunmaktadır*" şeklindeki beşinci varsayımı ile de örtüşmektedir.

Dünyadaki özellikle ekonomi alanında en önde gelen ülkelerin geleceğe dair projeksiyonları birçok kuruluş, şirket ve enstitüler tarafından araştırılmaktadır. Bu araştırmalara göre 2050'li yıllarda Çin'in dünyanın en büyük ekonomisi olacağı yönünde sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu çalışmalardan biri *PricewaterhouseCooper Araştırma Şirketi* tarafından yapılmıştır. Söz konusu şirketin araştırma raporuna³⁶⁸ göre, *Çin 2050'li yıllarda dünyanın toplam GSMH'sinin % 20'sini*³⁶⁹ *oluşturarak dünyanın en büyük ekonomik gücü* olacaktır. Bunun sebebi ise, PricewaterhouseCooper Araştırma Şirketi'nin bulgularına göre, Çin gibi gelişmekte olan ekonomiler gelişmiş olanlardan daha hızlı büyümeye devam edecektir. Ayrıca Çin'in, ABD'yi satın alma gücü paritesi bakımından hâlihazırda geçtiği belirtilmekte,

³⁶⁸ The Long View: How Will the Global Economic Order Change by 2050? PricewaterhouseCooper (PWC), February 2017, <https://www.pwc.com/gx/en/world-2050/assets/pwc-the-world-in-2050-full-report-feb-2017.pdf> (Erişim: 29.05.2018)

³⁶⁹ Aslında satın alma gücü paritesi bakımından Çin, 2017 yılı rakamlarına göre dünyanın en fazla GSMH'si olan ülkedir. Daha fazla bilgi için bu bölümde "Çin'in Parasal Göstergeler" kısmında Çin'in GSMH rakamlarına bakınız.

Çin'in 2030 yılından önce dünyanın en büyük ekonomik gücü olacağı vurgulanmaktadır.

Hatta aynı araştırmanın sonuçlarına göre, 2050'li yıllarda Çin'den sonra dünyanın en büyük ekonomisi olarak Hindistan'ın ikinci (Dünyanın toplam GSMH'sinin % 15'ini oluşturacak), ABD'nin üçüncü (Dünyanın toplam GSMH'sinin % 12'sini oluşturacak), Endonezya'nın dördüncü, Brezilya'nın beşinci, RF'nun altıncı, Meksika'nın yedinci, Japonya'nın sekizinci, Almanya'nın dokuzuncu ve İngiltere'nin de onuncu sırada yer alacağı öngörülmektedir.

OECD'de yapılan projeksiyonlar da, Çin'in gelecekte "yeni ekonomik süper güç" olabileceğini ortaya koymaktadır. *Goldman Sachs'ın* bir çalışmasında, çok ciddi bir siyasi-ekonomik bunalım ya da doğal felaket çıkmaması ve büyümesini sürdürülebilir kılması durumunda, Çin'in 2050'de 44 trilyon dolarlık GSMH büyüklüğüne ulaşacağını ve dünyanın en güçlü ekonomisine sahip olacağını öngörmektedir.³⁷⁰

Sonuç olarak, Çin hâlihazırda elde etmiş olduğu ekonomik zaferleri ile dünyanın ABD'den sonra en büyük ikinci ekonomisine sahiptir. Otoriter rejimden kaynaklı yönetsel politikalarını iyileştirmesi ve sahip olduğu ekonomik potansiyelini ve performansını sürdürmesi hâlinde, *21. yüzyılın en büyük ekonomik gücü olacağı sonucuna ulaşılmıştır.*

3.3. ÇİN'İN POLİTİK GÜCÜ

Çin; günümüz itibariyle dünyanın en büyük ve üretken nüfusuna sahip olması, geniş toprakları, doğal kaynakları, dünyanın en büyük ikinci ekonomisine sahip oluşu, uluslararası alanda birçok kuruluşa üye olması, güçlü bir askerî kuvvete sahip olması, yumuşak gücün unsurlarını küresel çapta etkin bir şekilde kullanmak için yaptığı girişimleri, dünyanın sayılı nükleer güçleri arasında yer alması, BMGK'nin beş daimî üyesinden biri oluşu, dünyada ekonomi alanında büyük bir piyasa hacmine sahip olması nedenleriyle 21. yüzyılın küresel aktörleri arasında önemli bir konuma sahiptir.

³⁷⁰ Atilla Sandıklı, Geleceğin Süper Gücü Çin, *Bilge Strateji*, Cilt:1, Sayı 1, 2009, s.46.

Soğuk Savaş sonrasında, uluslararasıdaki dönüşüm süreci, Avrupa-Atlantik İttifakı'nda Doğu-Batı entegrasyonunu getirirken, SSCB'nin dağılma süreci, sosyalist ideolojiyi Mao'nun farklı yorumu ile siyasal model olarak benimseyen Çin'in ulusal güvenlik stratejilerinde de köklü değişimlere neden olmuştur.³⁷¹

Çin'in uluslararası alanda küresel çapta bir aktör olarak öne çıkmasının en önemli sebebi, kuşkusuz Mao'nun ölümünden sonra ekonomik alanda yapılan girişimlerin sonucunda elde ettiği başarısıdır. Nitekim daha önce tezde "Çin'in Ekonomik Gücü"nü incelediği kısımda vurgulandığı gibi, söz konusu ekonomik büyümesini devam ettirebilmesi hâlinde, 2050 yılına gelindiğinde dünyanın en büyük ekonomik gücü olacağı öngörülmektedir. Bu bakımdan, Çin'in etkili bir dış politika izlemesi ve uyguladığı stratejileri ile başarılı olması durumunda dünyanın en büyük hegemon gücü olması muhtemeldir. Bu bağlamda, yeterli seviyede bir literatür taraması yapıldığında, Çin'in dış politika alanındaki stratejilerinin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmektedir;

- "Barış içinde bir arada yaşama" politikasını hayata geçirmek,
- Hong Kong ve Makao'da izlediği benzer stratejilerle ısrarlı bir politik duruş sergileyerek zaman içerisinde Tayvan'ı kendi topraklarına katabilmek,
- Giderek artmakta olan enerji ihtiyacına dönük olarak ham madde kaynakları olan ülkelerle ilişkilerini ve işbirliklerini geliştirmek,
- Artan enerji ihtiyacına yönelik olarak deniz yollarını kontrol edebilmek,
- Uluslararası kurum ve kuruluşlarda aktif ve etkili rol alarak millî çıkarları doğrultusunda hedeflerine ulaşabilmek,
- Tek kutupluluk yerine çok kutupluluğu destekleyici politik adımlar atmak.

3.3.1. Çin'in Politik Alandaki Amaçları

3.3.1.1. Çin'in "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" Stratejisi

Çin, küresel çapta ekonomik gücü göze çarpan bir şekilde yükselirken askerî, politik, kültürel, bilim ve teknoloji gibi alanlarda da girişimlerine ağırlık vermektedir. Bu sebeple, millî menfaatlerine ulaşmak yolunda ilerlerken dış politikada iddialı ve rekabete dayalı söylemlerden de uzak durmakta, temkinli ve mütevazı bir duruş sergilemektedir. Bu bağlamda, yeterli gücü elde edene kadar da yumuşak ve

³⁷¹ Muhammet Ali Başaran, Çin Halk Cumhuriyeti'nin İran'a Yönelik Dış Politikası, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bölümü, İstanbul, 2009, s.57 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

barışçıl politikalar sürdüreceğinin bir ifadesi olarak “barış içinde bir arada yaşama”³⁷² politikasına dayalı bir strateji izleyeceği değerlendirilmektedir.

Çin, dış politikasının temellerini “barış içinde bir arada yaşama”³⁷³ politikası üzerine yapılandırmaktadır. Söz konusu politikanın başarılabilmesi için beş koşulun hayata geçirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bunlar; *diğer ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüklerine saygı, mütekabiliyete dayalı olarak saldırmazlık, başka devletlerin iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı fayda.*³⁷⁴ Çin dış politikasının amacı, dünya barışının korunması ve sürdürülmesi sağlanarak kendi yükselişini gerçekleştirebilmektir. Bu nedenle Çin, dünyada düzen-barış-istikrar-güven ortamının sağlanabilmesi için barış içinde bir arada yaşama stratejisini oluşturan söz konusu beş ilkeye tüm ülkeler tarafından uyulmasını istemektedir.

Çin Devlet Başkanı Şi'nin Kazakistan'ın başkenti Astana'da 07 Eylül 2013 tarihinde verdiği şu söylemi de barış içinde bir arada yaşama stratejisini hayata geçirme konusunda ülkesinin kararlı olduğunu göstermektedir³⁷⁵: *“Dostluğumuzu gelecek nesillere aktararak uyum ve kardeşlik içinde yaşayan iyi komşular olmakta ısrar edelim. Çin, barışçıl gelişme yoluyla bağımsız ve barışçı dış politikayı kararlılıkla sürdürecektir. Bütün ülkelerin halklarının kendi iradesiyle seçtikleri gelişme yoluyla izledikleri iç ve dış politikalara saygılıyız.”*

Yine Şi'nin 18 Ekim 2017 tarihinde ÇKP'nin 19. Kongresi'ndeki konuşmasında³⁷⁶ 28 kez “barış (peace)” kelimesini kullanması, ayrıca Çin'in 2006 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde³⁷⁷ 45 kez, 2010 Ulusal Güvenlik Strateji

³⁷² “Barış içinde bir arada yaşama” politikası, Ekim Devrimi'nden sonra yeni Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni ayakta tutmak için verilen mücadele içinde doğmuştur. Dünyanın ilk sosyalist devletinin içe ve dışa karşı verdiği var olma mücadelesi kapsamında, “barış içinde bir arada yaşama” politikasının temelleri bu dönemde atılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Lenin, **Barış İçinde Bir Arada Yaşama**, Ekim Yayınları:6, Çev. Tahir Balkan, 3. Baskı, Ankara, Şubat 1990, <http://ozgucyalcin.com/images/Lenin/Lenin%20Bar%20C4%B1%C5%9F%20C4%B0%C3%A7inde%20Bir%20Arada%20Ya%C5%9Fama%20Ekim%20Yay%C4%B1nlar%C4%B1.pdf> (Erişim: 16.06.2018).

³⁷³ Nikita Kruşçev, SSCB Komünist Partisi'nin 1956 yılında toplanan 20. Kongresi'nde “Barış içinde bir arada yaşama (peaceful coexistence)” konusundaki görüşe yeni bir yorum getirmiştir. Bu yorum esas itibarıyla nükleer bir savaşta her iki tarafın da yok olacağına anlaşılmaya başlanması ile ilgilidir. Kruşçev'e göre barış içinde bir arada yaşama, sosyalist ülkelerin kapitalist ülkelerle olan mücadelesinin daha çok ekonomik ve teknolojik alanlara kayması sonucunu doğuracak bir ilkedir. Daha fazla bilgi için bkz. Sönmezoğlu, a.g.e., s.122; Oran, a.g.e., Cilt-1, s.510.

³⁷⁴ Qimao, a.g.e., s.57.

³⁷⁵ Xi Jinping: Çin'in Yönetimi, a.g.e., s.338.

³⁷⁶ Xi Jinping'in ÇKP'nin 19. Kongresi'ndeki Konuşma Metni, **Xinhuanet News**, 18 Ekim 2017, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (Erişim: 07.08.2018).

³⁷⁷ China's National Defense in 2006, The Information Office of the State Council, People's Republic of China, Pekin, 29 December 2006, <https://fas.org/nuke/guide/china/doctrine/wp2006.html#0> (Erişim: 07.08.2018).

Belgesi'nde³⁷⁸ 76 kez, 2015 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde³⁷⁹ 31 kez aynı kelimenin farklı konularda ele alınması da, Çin'in küresel seviyede bir barış ve huzur ortamının yaratılması yönündeki istekliliğini beyan etmesi açısından dikkat çekicidir.

Barış içinde bir arada yaşama, güçlü konumdaki kutup sayılabilecek ülkelerin birbirleri üzerinde sert güçlerini kullanarak âdeta kuvvet gösterisi yoluyla baskı uygulamaları yerine, sıcak bir çatışmaya meydan vermeksizin aralarındaki ilişkilerin saygı-eşitlik ve kazan-kazan prensibine dayalı olarak sürdürülmesini savunan bir düşüncedir. Bu düşünce ile Çin, aynı zamanda uluslararası sistemde düzen ve istikrarın sağlanabilmesi için güçlü devletlerin aralarında karşılıklı işbirliği ortamının tesis edilmesinin gerekli olduğunu da savunmaktadır.

Çin, ekonomik gelişimini sürdürebilmek maksadıyla gerekli olan ham madde ve enerjiye güvenli bir şekilde ulaşabilmek için barışçıl ve istikrarlı bir uluslararası ortama ihtiyaç duymakta, dolayısıyla çatışmaların önlenmesi ve çok kutupluluğun sağlanması için çaba sarf etmektedir. Bu nedenle de, "barış içinde bir arada yaşama" ilkesine dayanan barışçıl bir dış politika takip etmektedir.

Bu ilkelerin benimsenmesindeki bir diğer etken de az gelişmiş ülkelerin 19. ve 20. yüzyıllarda maruz kaldığı sömürgecilik politikasıdır. Zira bu ülkeler kendi geçmişlerinde büyük sıkıntılar ve acılar yaşadıklarından dolayı, ikili ilişkilerde kendi iç işlerine karışmama, toprak bütünlüklerine saygı, eşitlik ve karşılıklı fayda esaslarına büyük önem vermektedirler. Çin de yükselişini devam ettirebilmek için enerjiye olan ihtiyacını karşılayabilmek adına ham madde ve enerjisi olan az gelişmiş ülkelere güven telkin etmek zorundadır. Bu bağlamda barış içinde bir arada yaşama stratejisinin inandırıcılığı, Çin ile az gelişmiş ülkeler arasındaki ikili ilişkilerin olumlu yönde gelişmesine de katkı sağlayabilecektir.

Yukarıdaki nedenlerden dolayı Çin, uluslararası topluma vermek istediği ülke imajında, evrensel normlara saygılı olduğunun, sorumluluk sahibi bir devletin

³⁷⁸ China's National Defense in 2010, The Information Office of the State Council, People's Republic of China, Pekin, March 2011, http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284525.htm (Erişim: 07.08.2018).

³⁷⁹ China's Military Strategy 2015, The Information Office of the State Council, People's Republic of China, Pekin, <https://jamestown.org/wp-content/uploads/2016/07/China%E2%80%99s-Military-Strategy-2015.pdf> (Erişim: 07.08.2018).

taşıması gereken en uygun davranış tarzını sergilemeye gayret ettiğinin altını çizmektedir.³⁸⁰

Çin, “barış içinde bir arada yaşama”³⁸¹ prensibi doğrultusunda gerek kendi bölgesinde gerekse uluslararası alanda barış ve istikrar ortamının tesis edilebilmesi için girişimlerde bulunmaktadır. Bu kapsamda, bölgesindeki ve dünyadaki ülkelerle ekonomi, askerî, politik, bilim, teknoloji ve kültürel alanlarda³⁸² işbirlikleri geliştirmektedir. Aynı zamanda BM’in daimî beş üyesinden biri olarak aktif siyaset izlemekte, ŞİÖ’nü etkin bir şekilde kullanmakta, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerle diyalogunu geliştirerek dünyada barışın simgesi olan bir ülke konumuna gelmeyi amaçlamaktadır. Böylece kendi kalkınma süreci esnasında dünya ülkeleri ile herhangi bir sorun yaşamamayı da hedeflemektedir.

Nitekim 28 Ocak 2013 tarihinde yaptığı bir konuşmasında Şi, “*Mücadele hedeflerimizi gerçekleştirmek için barışçıl bir uluslararası ortama ihtiyaç duymaktayız. Barış olmadan ne Çin ne de dünya sorunsuz gelişebilir. Gelişme olmadan da ne Çin ne de dünya kalıcı barışa kavuşabilir. Var olan fırsatları değerlendirerek kendi işimizi en iyi şekilde yapmalı, ülkemizi daha müreffeh ve güçlü bir duruma getirmeli, halkımıza daha kaliteli bir yaşam sağlamalı, gittikçe artan güçlerimize dayanarak barışçıl gelişme yolunda daha emin adımlarla ilerlemeliyiz.*”³⁸³ şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Yumuşak gücün ikinci ayağı olarak dış politikadaki yaklaşımı incelendiğinde, Pekin’in bir yandan küresel güç merkezlerini gözetten, diğer yandan da doğal nüfuz alanı olarak gördüğü üçüncü dünya ülkelerini hedefleyen iki boyutlu bir strateji izlediği görülmektedir. Yükselen bir güç olarak, diğer küresel aktörleri mevcut statükoyu tehdit etmediği yönünde temin edici bir dış politika izlemekte ve dış politikada işbirliğini öne çıkaran bir söylem benimsemektedir. Yeni stratejinin belirlenmesinde amaç, Çin’in kısır politik çekişmeler, ticari savaşlar ve yoğun askerî

³⁸⁰ Liselotte Odgaard, *China and Coexistence: Beijing's National Security Strategy for the Twenty-First Century*, Johns Hopkins University Press, Washington DC, 2012.

³⁸¹ “Barış içinde bir arada yaşama” ya da “barışçıl yükseliş (peaceful rise)” kavramları, Çin’de ilk olarak dönemin devlet başkanı Hu tarafından 2003 yılında kullanılmış ve Zheng Bijian tarafından geliştirilmiştir. Bijian’a göre barışçıl yükseliş, sosyalist bir pazar ekonomisine geçişte siyasi ve ekonomik reformları sürdürmek, Çin’in barışçıl yükselişi için kültürel desteği sağlamak ve yükselişi desteklemek için iç ve dış farklı sektörlerin çıkarlarını dengelemek üzerine kuruludur. Daha fazla bilgi için bkz. Gordon C.K. Cheung, International Relations Theory in Flux in View of China’s Peaceful Rise, *Copenhagen Journal of Asian Studies*, 26 (1), 2008, <http://dro.dur.ac.uk/5110/1/5110.pdf> (Erişim: 07.08.2018).

³⁸² Söz konusu alanlarda Çin’in yapmakta olduğu faaliyetleri, ilgili güç parametrelerinin ele alındığı kısımlarda ele alınmış ve detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

³⁸³ Xi Jinping: Çin’in Yönetimi, a.g.e., s.296.

harcamalarla anılmasının önüne geçmek ve “çatışmadan uzak duran bir ülkenin politik, ekonomik ve kültürel etkisi aracılığıyla sağladığı barışçıl bir yükseliş” algısını pekiştirmektir. Bu çerçevede Pekin, yakın dönemde “uyumlu bir dünya inşa etmek” sloganı etrafında yeni bir dış politika vizyonu ortaya koymuştur ki, bu konsept yumuşak güç temelli yükseliş stratejisinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.³⁸⁴

Çin’in diplomatik bir strateji olarak benimsediği “barışçıl kalkınma”, bir yandan Çin’in yükselişi karşısında diğer devletlerin duydukları endişeleri gidermeye yararken, diğer yandan ileride uluslararası sistemi kendi lehine şekillendirecek koşulları hazırlamasına imkân sağlamaktadır. Çin’in yükselişi karşısında dengeleme davranışı oluşmasını engellemek, buna mukabil diğer aktörlere verdiği güven duygusuyla sürekliliği sağlamak esas gayesidir.³⁸⁵ Dolayısıyla “Çin tehdidi” yerine “barışçıl Çin” algısını tüm dünyaya yaymaya çalışmaktadır. Çin’in barışçıl yükseliş politikası her ne kadar uluslararası kamuoyunda sorgulansa ve Çin’in bir tehdit olarak görünmesini engellemede yeteri kadar başarılı olamasa da, dünya için bir fırsat sunabileceği de gözden kaçırılmamalıdır. Çin, ortaya koymuş olduğu bu vizyondan hareketle kendi dış politikasında Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkeleri ile işbirliklerini geliştirmeye devam etmektedir.

Çin; eşitlik ve karşılıklı fayda ilkesi kapsamında büyük güçlerle ilişkilerini de geliştirerek bu güçlerin, Çin’in hızlı gelişmesini engellemeye yönelik girişimlerini önlemeye gayret sarf etmektedir. Küresel düzeyde RF, ABD ve AB ile stratejik ilişkiler kurmakta, Asya Pasifik bölgesinde Japonya, ASEAN, APEC ve ŞİÖ ile bölgesel barış kuşağı oluşturmaya çalışmaktadır.³⁸⁶

Dönemin Çin devlet başkanı Hu, dış politika üzerinde dururken şunları ifade etmiştir: “Barışçıl gelişme yolunda ve karşılıklı yarar ile kazanca dayalı dışa açılma stratejisinde kararlılıkla ilerleyeceğiz. Ülkemizin gelişmesini gerçekleştirirken, başka ülkelerin, özellikle gelişmekte olan ülkelerin haklı taleplerini göz önünde bulunduracağız.”³⁸⁷ Burada devlet başkanı Hu’nun, tezin birinci bölümünde üzerinde vurgu yapılan hegemonyanın özündeki ikna ve rıza olgusuna önem verdiği görülmektedir. Çin’in kendi millî çıkarlarını elde etme yönündeki girişimlerini

³⁸⁴ Sheng Ding, Analyzing Rising Power from the Perspective of Soft Power: A New Look at China’s Rise to the Status Quo Power, *Journal of Contemporary China*, 19 (64), 2010, p.266.

³⁸⁵ Mustafa Tüter, *Çin Gücü; Statükoya Karşı Yeni Güç Arayışları*, Kopemik Yayınları, İstanbul, 2018, s.16.

³⁸⁶ Sandıklı, 2009, a.g.e., s.46.

³⁸⁷ *Hu Jintao’nun ÇKP Kongresi’ne raporu*, 15 Ekim 2007, <http://turkish.cri.cn/281/2007/10/15/1@81601.htm> (Erişim: 20.06.2018).

uygularken, aynı zamanda diğer ülkelerin de hak ve menfaatlerini gözeteceği vurgulanmaktadır. Başkan Hu'nun söyleminden, Çin'in diğer ülkeler ile yapacağı girişimlerinde diğerleri ile kazan-kazan prensibine dayalı bir işbirliğini vaat ettiği görülmektedir.

Çin'in dış politikasında benimsediği ve uyguladığı "barış içinde bir arada yaşama" stratejisi dönem dönem Çin'in başına geçen devlet başkanları tarafından "barışçıl yükseliş" ya da "barışçıl gelişme" şeklinde farklı söylemlerle ifade edilse de, söz konusu stratejide esas ve içerik bakımından bir değişiklik söz konusu olmamıştır. Ancak Çin'in 21. yüzyılda çok kısa bir zaman içerisinde öncelikle kendi bölgesinde etkin bir konuma ulaşmış olması ve ayrıca uluslararası alanda da yükselen bir güç konumuna gelmesi, hem komşusu olan ülkeleri hem de diğer büyük ülkeleri tedirgin etmektedir. Bu sebeple Çin, bu yükselişinin bir tehdit olmaktan ziyade komşuları ve diğer ülkeler için bir fırsat ve avantaj olduğunu anlatma ve ikna etme çabası içerisinde. Çin, özellikle Asya ülkelerini bu bağlamda razı ve ikna edebilmek için "*barışçıl gelişme teorisi*"ne ağırlık vermektedir.

Kasım 2005'te Devlet Enformasyon Ofisi tarafından yayımlanan raporda "barışçıl gelişme teorisi" şu şekilde açıklanmıştır: "Birincisi, barışçıl gelişme Çin'in modernizasyonu için kaçınılmaz bir yoldur. İkincisi, Çin barışçıl küresel bir ortam yaratarak ve gelişmeler vasıtasıyla dünya barışına katkıda bulunarak gelişmelerini sürdürmektedir. Üçüncüsü, Çin gelişmesini kendi kapasitesine, teknolojisine ve düzenlemelerine dayanarak gerçekleştirmektedir. Dördüncüsü, Çin küreselleşme eğilimine uyum sağlamak ve diğer devletlerle karşılıklı fayda ve ortak gelişmeyi sağlamak için çaba harcamaktadır. Beşincisi, Çin barış, gelişme ve işbirliği ilkelerine sadık kalarak sürekli barış ve zenginliğin olduğu uyumlu bir dünya inşa etmek için uğraşmaktadır."³⁸⁸ Barışçıl gelişme teorisi bağlamında Çin, uluslararası sistemin düzen ve istikrara kavuşmasına katkı sağladığını, küresel ortamın barış ve huzur içinde gelişim sağlamasına katkıda bulunduğunun altını çizmekte, bu söylemini her ortam ve fırsatta dile getirmektedir.

Söz konusu teori çerçevesinde Çin, hiçbir devlete karşı saldırgan bir tavır içinde bulunmamakta, diğer devletlerin toprak bütünlüğüne saygı duymakta, iç

³⁸⁸ Young Nam Cho, Jong Ho Jeong, China's Soft Power: Discussions, Resources and Prospercts, *Asian Survey*, Vol 48, No 3, May/June 2008, p.468.

işlerine karışmamakta ve onlarla ilişkilerinde karşılıklı faydayı ve eşitliği gözetmektedir.³⁸⁹

Bu politika sayesinde kendine gelişme için güvenli bir dış politika ortamı oluşturmayı, gereksiz gerginlik ve çatışmalardan kaçınarak ekonomik olarak büyümeyi ve dünyaya açılmayı hedeflemektedir. İç istikrarın temini, Tibet, Doğu Türkistan gibi hassas sorunlarına dışarıdan müdahalelerin engellenmesi maksadıyla, devletlerin iç işlerine karışılmamasını, ülkelerin egemenliklerine ve toprak bütünlüklerine saygı gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Uluslararası sorunların eşitlik ve karşılıklı fayda ilkesi doğrultusunda barışçı bir yöntemle çözümlenmesini öngörmektedir. Barışçı bir dış politika ve aşırı söylemlerden kaçınmak suretiyle, diğer güçleri rahatsız etmeden hedefleri doğrultusunda ilerlemeye devam etmektedir.³⁹⁰

Çin, “Barış içinde bir arada yaşama” stratejisini yayımladığı ulusal güvenlik strateji belgelerinde³⁹¹ vurgulamakta, aynı zamanda dönemin Çin devlet başkanları tarafından dile getirilmekte ve ne anlama geldiği uluslararası kamuoyuna açıklanmaktadır. Ancak birçok siyasetçi ve bilim insanı, söz konusu politikanın Çin tarafından sürekli dile getirilmesinin sebebi olarak, Çin’in ekonomi alanında yükselen bir güç olmakla birlikte askerî, politik, kültürel, bilim ve teknoloji gibi alanlarda henüz yeterli gücü elde edemediğinden kaynaklandığını öne sürmektedir. Deng’in şu sözleri de aslında Çin’in izlediği barışçıl politikanın perde arkasında yatan gerçeği açıklar niteliktedir: “Sakince izle, reaksiyon için hazırlıklı ol, sıkı dur, kabiliyetlerini sakla, zamanı iyi kullan, asla lider olmayı deneme ve başarmak için yeterli ol.” Dolayısıyla söz konusu strateji sayesinde, dünyanın özellikle büyük güçlerini tedirgin etmeden yumuşak bir geçişle dünyanın en büyük güçleri arasında yer alabilmek için bu politikaya öncelik verdiği düşünölmektedir. Söz konusu strateji aynı zamanda, Batı kamuoyundaki “Çin tehdidi” algısını ortadan kaldırmak amacını da taşımaktadır.

Fahir H. Armaoğlu da “barış içinde bir arada yaşama” politikasını mercek altına aldığı “Barış İçinde Bir Arada Yaşama’nın Sovyet Yorumu” başlıklı

³⁸⁹ Elif Sak, Kamu Diplomasisi ve Çin, Yalova Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, s.20. Bkz. <http://dergi.cicr.org.tr/> (Erişim: 20.06.2018).

³⁹⁰ Sandıklı, 2009, a.g.e., s.46.

³⁹¹ 2015 Yılı Çin Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi için bkz. <http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/index.htm> 2010 Yılı Çin Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi için bkz. http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284525.htm (Erişim: 30.07.2018).

kitabında³⁹², bu politikanın özü itibariyle objektif bir zorunluluk ve komünist rejimler için geçici bir evre olduğunu ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle, komünizm objektif zorunluluğu devamlı bir yaşama statüsü olarak değil, geçici bir dönem olarak kabul etmektedir. Bunun sebebi ise, barış içinde bir arada yaşama şartları içinde komünizm ile kapitalizm, barışçı bir şekilde rekabet ve mücadele edecekler, bu rekabet sonunda da, gittikçe güçlenen komünizm kapitalizmi yeryüzünden kaldıracaktır. Armaoğlu'na göre bu politika, komünist sistemle hürriyet ve demokrasi sisteminin ebediyen bir arada yaşaması demek olmayıp, komünizmin dünya üzerindeki hâkimiyetini kolaylaştıran ve komünizmin nihaî zaferi ile sona erecek geçici bir devredir. Bu noktadan hareketle, komünist rejimle yönetilen Çin'in izlediği "barış içinde bir arada yaşama" stratejisinin ne kadar samimi ve gerçekçi olduğu sorgulanmaya muhtaçtır.

Siyaset bilimci Mearsheimer da Çin'in yükselişinin barışçıl olmayacağını bir makalesinde³⁹³ açıklamaktadır. Mearsheimer, söz konusu makalesinde ABD'nin zaman içerisinde Batı'ya egemen olduğu şekilde Çin'in de öncelikle Asya'ya hâkim olmaya çalışacağını belirtmektedir. Çin, özellikle güçlü olan komşuları Japonya ve RF ile kendisi arasındaki güç farkını her yönden maksimize etmeye çalışacaktır. Çin yeterli gücünü maksimize ettiğinden emin olabilmek için askerî üstünlük ve diğer ülkeleri fethetmek yerine sınırlarını belirleyecektir. Hatta Çin ileride bu politika ile Tayvan'ı kendi topraklarına da katabilecektir. Mearsheimer'a göre gücü giderek artan Çin'in gelecekte Amerika'yı Asya'dan çıkarmaya çalışması da muhtemeldir. Mearsheimer'a³⁹⁴ göre, devletlerin saldırgan hedefleri uluslararası sistem içinde hâkim güç olana kadar devam etmektedir. İktisadi olarak zenginleşen Çin'in statükoyu muhafazaya yönelik bir devlete evrilmeyeceğini, tam tersi, artan ölçülerde saldırgan politikalar izleyebileceğini vurgulamaktadır. Denny Roy da Mearsheimer'ın görüşlerine paralel bir şekilde, Çin'in özellikle Asya kıtasında bir hegemon olarak ortaya çıkması neticesinde, Asya-Pasifik bölgesinin güvenliğini tehdit eder duruma geleceğini vurgulamaktadır.³⁹⁵

Çin; "barış içinde bir arada yaşama", "barışçıl yükseliş", "barışçıl gelişme", "barışçıl kalkınma" gibi söylemlerle uluslararası ortamda kendi yükselişinin barış,

³⁹² Fahir H. Armaoğlu, Barış İçinde Bir Arada Yaşama'nın Sovyet Yorumu, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 27, Sayı 3, Ankara, 1972, ss.287-296, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ausbf/article/viewFile/5000054276/5000051589> (Erişim: 16.06.2018).

³⁹³ John Mearsheimer, *Why China's Rise Will Not Be Peaceful*, 17 September 2004, pp.1-5, <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0034b.pdf> (Erişim: 11.08.2018).

³⁹⁴ John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton, 2001, pp.4, 21.

³⁹⁵ Denny Roy, Hegemon on the Horizon? China's Threat to East Asian Security, *East Asian Security*, p.113.

huzur, düzen, istikrar amaçlı olduğunu ne kadar anlatmaya ve diğer ülkeleri bu konuda ikna etmeye çalışsa da,

- Özellikle Tibet ve Sincan Uygur Bölgesi'ndeki insan hakları ihlalleri ve baskı politikası³⁹⁶,
- Aynı zamanda otoriter rejime sahip olan ülkelerle sürdürdüğü sıkı ilişkiler,
- Bununla birlikte, Tayvan sorunu ile ilgili olarak Çin'in gerektiğinde güç kullanmaktan ve sıcak bir çatışmaya girmekten çekinmeyeceğine dair söylemleri,
- Hatta savunma harcamalarını her geçen yıl bir önceki yıla nazaran artırması, askerî bütçesini de şeffaf olarak açıklamaması nedenleriyle uluslararası kamuoyunda tedirginlik ve kaygı uyandırmakta, uluslararası toplumun tepkisini çekmektedir.

Görüldüğü üzere, etkin bir kamu diplomasisi süreci başlatmış olan Çin, bu sürecini sınırlandıracak pek çok faktörle karşı karşıyadır. Öncelikle Pekin'in diktatör yönetimlere sahip ülkelerle sıkı ticari ve siyasi ilişkiler kurması yumuşak gücünü azaltan bir etmendir. Haziran 2005'te BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Çin'in sıkı ilişkiler kurduğu Zimbabve Başkanı Mugabe'yi ağırlarken, Mugabe'nin uygulamaya koyduğu kentsel tahliye programının ne kadar adaletsiz olduğundan söz etmekteydi.³⁹⁷ 2004 yılında Batılı ülkelerin Darfur sorunu nedeniyle Sudan'a uyguladığı yaptırımlara rağmen, Çin toplam petrol ithalatının % 5'ini bu ülkeden sağlayarak mevcut yönetime dolaylı da olsa destek vermiştir.³⁹⁸

Çin'in bu tür otoriter rejimlere yönelik desteği, bu ülkelerdeki demokratikleşme ve iyi yönetim çalışmalarını olumsuz etkilemektedir. Kamboçya Muhalefet Partisi, baskıcı bir politika izleyen iktidar partisinin Çin tarafından desteklendiğini ve Çin politikalarını eleştiren gazetecilerin de Çin Büyükelçiliğinin baskısı altında olduğunu belirtmiştir.³⁹⁹

³⁹⁶ Daha fazla bilgi için bkz. Kenan Dağcı ve Mustafa Keskin, Çin'in Doğu Türkistan Politikası ve Azınlık Hakları Bağlamında Hak İhlalleri, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Yıl 2013, Cilt 1, Sayı 2, ss. 11-29, <http://dergipark.gov.tr/yalovabaccd/issue/21778/234055>; Erkan Avcı, Doğu Türkistan Sorunu, *BİLGESAM Analiz, Doğu Asya ve Pasifik*, No: 1391, 11 Aralık 2018, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-486-20181211111391.pdf>; Aslan Balci, Doğu Türkistan'daki Çin Katliamı, *Timeturk*, 30 Nisan 2013, <https://www.timeturk.com/tr/makale/aslan-balci/dogu-turkistan-daki-cin-katliami.html> (Erişim: 12.08.2018).

³⁹⁷ Secretary-General Calls for Immediate Halt to Evictions, Demolitions in Zimbabwe, Saying Envoy's Report Confirms Catastrophic Injustice, United Nations Information Service, 25 July 2005. Daha fazla bilgi için bkz. www.unis.univie.ac.at/unis/pressrels/2005/sgsm10012.html (Erişim: 30.07.2018).

³⁹⁸ Abraham McLaughlin, A Rising China Counters US Clout in Africa, *Christian Science Monitor*, 30 March 2005.

³⁹⁹ Joshua Kurlantzic, China's Charm: Implications of Chinese Soft Power, *Carnegie Endowment*, No. 47, June 2006, p.5.

Çin'in son dönemde yükselişi ile birlikte var olan tehdit algısı, küresel dinamiklerin ötesinde kendi bölgesindeki anlaşmazlıklar ile birlikte yeni bir boyut da kazanmıştır. Çin'in uzun zamandır askerî teknoloji ve silahlanmaya artan oranlarda yatırım yapması, komşu ülkeler tarafından endişe ile takip edilirken, Çin yapmış olduğu bu yatırımların barışçıl yükselişinin bir parçası olarak görülmesi konusunda ısrarcıdır.⁴⁰⁰ Ancak 2012 yılında Doğu Çin Denizi'nde komşuları ile yaşadığı adalar problemine paralel olarak bölgede yeni savaş uçakları, saldırı helikopterleri ve Ukrayna'dan alarak modernize ettiği savaş gemisi ile gövde gösterisi yapmakta tereddüt etmeyen Çin, oluşturmaya çalıştığı barışçıl büyüyen ülke imajını yönetmede daha fazla zorluk çekmektedir.⁴⁰¹ Dahası Çin'in ekonomik gücüne paralel bir şekilde savunma ve güvenlik harcamalarını artırması ve askerî harcamalarını uluslararası kamuoyuna açıklamada şeffaf bir politika izlememesi de yine ülkeleri tedirginliğe ve endişeye sevk etmektedir.

Sonuç olarak Çin, söylemleri ve buna mukabil yaptığı icraatları arasında kendisiyle çelişmektedir. Bu nedenle de, uluslararası kamuoyunda barış içinde bir arada yaşama stratejisi yeteri kadar samimi bulunmamakta, devletler arasında kaygı uyandırmaktadır. Çin, barış içinde bir arada yaşama stratejisi ile kendi gücünü artırma sürecindedir. Dolayısıyla söz konusu strateji ile zaman kazanmaya çalışmakta ve kendi gelişimini zirveye taşımaya odaklanmaktadır.

3.3.1.2. Tayvan'ı Kendi Topraklarına Katabilmek

Tayvan, 1971 yılına kadarki süreçte tüm Çin adına BMGK'nde temsil edilen siyasi alanda etkili bir devlet konumundaydı. Ancak 1971 yılında Çin'in BM tarafından tanınması ve hatta BMGK'nde Tayvan'ın yerini alması sonucunda, söz konusu dengeler Tayvan aleyhine değişmiştir.

Çin'in kayıtsız şartsız bir şekilde tartışmaya dahi meydan vermeden uygulamaya koyduğu "*Dünyada Tek Çin Devleti*" politikasında Tayvan ciddi bir engel teşkil etmektedir. Pasifik bölgesindeki millî çıkarlarını gözeten ABD ise, kendisine yakın pozisyondaki Tayvan'a siyasi alan öncelik olmak üzere ticari ve askerî alanlarda destek vermekte, Tayvan'ın Çin tarafından işgal edilmesine engel olmaktadır.

⁴⁰⁰ Drew Thompson, Think Again: Why China's Military is Not Yet a Threat, *Foreign Policy*, March/April 2010.

⁴⁰¹ China Domestic Security Spending Rises to \$111 Billion, *Reuters*, 27 Kasım 2012, www.reuters.com/article/2012/03/05/us-china-parliament-securityidUSTRE82403J20120305 (Erişim: 13.06.2018).

13 Haziran 2013 tarihinde yaptığı bir konuşmasında Şi, “*Tayvan’ın bağımsızlığını savunan bölücü güçler ve faaliyetleri, Tayvan Boğazi’ndeki barışın reel tehdidi olmaya devam etmektedir. Ne şekilde olursa olsun, Tayvan’ın bağımsızlığını savunan bütün bölücü görüş ve faaliyetlere karşı çıkıp önünü kesmeye devam etmeliyiz. Bu konuda en ufak bir taviz bile vermemeliyiz.*”⁴⁰² şeklinde bir söylemde bulunmuştur. Yine Şi bu sefer 18 Ekim 2017 tarihinde ÇKP’nin 19. Kongresi’ndeki konuşmasında⁴⁰³, Tayvan’ın bağımsızlığını savunan tüm bölücü girişimlere karşı duracaklarını ve bu konuda hiçbir şekilde taviz vermeyeceklerini belirtmiştir. Daha önce Şi’nin selefi Hu Jintao da Tayvan konusunda benzer ve kararlı söylemlerini birçok kez dile getirmiştir.⁴⁰⁴ Söz konusu söylemlerden hareketle Çin’in, Tayvan’ın bağımsızlığına destek veren devletleri bölücülükle suçladığını ve bu devletlere karşı her türlü mücadeleye devam edeceğini, hiçbir şekilde taviz vermeyeceğini kararlılıkla vurguladığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Tayvan’ın uluslararası sistemde bağımsız olmasına katkı sağlayan ve destekleyen en büyük işbirlikçisi ABD de, Çin devlet başkanlarının söylemleri nezdinde bölücülükle suçlanmaktadır.

Tayvan sorunu, Çin’in sınır tartışmalarında ve uluslararası ortamda en fazla yüzleşmek zorunda kaldığı problemlerin başında gelmektedir. Çin’in Tayvan sorunuyla ilgili politikası barışçıl bir şekilde yeniden bir araya gelmek ve “*bir ülke, iki sistem*”dir.⁴⁰⁵ Bunun anlamı, bir ülke, iki sistem formülüyle, barışçıl bir şekilde yeniden bir araya gelebilmektir. Ancak, ABD’nin 1950’lerden beri Tayvan sorunuyla ilgilenmesi, durumu karmaşık bir hale getirmiştir. Çin, ABD’nin Tayvan’a silah satışını artırmasını⁴⁰⁶ ve askerî ilişkiler geliştirmesini tepkiyle karşılamaktadır. Ancak

⁴⁰² Xi Jinping: Çin’in Yönetimi, a.g.e., s.283.

⁴⁰³ Xi Jinping’in 18 Ekim 2017 tarihinde ÇKP’nin 19. Kongresindeki Konuşması, *Xinhuanet News*, s.51, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (Erişim: 07.08.2018).

⁴⁰⁴ Bkz. Hu Jintao’nun 8 Kasım 2012 tarihinde ÇKP’nin 18. Kongresindeki Konuşması, http://www.china.org.cn/china/18th_cpc_congress/2012-11/16/content_27137540.htm (Erişim: 07.08.2018).

Hu Jintao’nun 15 Ekim 2007 tarihinde ÇKP’nin 17. Kongresindeki konuşması, https://www.eapasi.com/uploads/5/5/8/6/55860615/full_text_of_hu_jintaos_report_at_17th_party_congress_qiu_shi_journal.pdf (Erişim: 07.08.2018).

⁴⁰⁵ “*Bir ülke iki sistem*”, ÇKP ve Çin hükümeti tarafından anavatanın yeniden birleşmesi davasını gerçekleştirmek ve Tayvan, Hong Kong ve Makao sorunlarını çözmek için ortaya koyulan bilimsel bir kavramdır. Bu kavramın temel içerikleri şunlardır: Anavatanın yeniden birleşmesi koşuluyla ana kesimde sosyalizm sistemi uygulanmakla birlikte; Tayvan, Hong Kong ve Makao’da var olan kapitalizm sistemi ve yaşam biçimi uzun süre değişmeyecek ve bu üç bölge azami derecede özerklik hakkına sahip olacak. Bu kavram doğrultusunda Hong Kong 1997 yılında, Makao da 1999 yılında anavatanına yeniden kavuşmuştur.

⁴⁰⁶ ABD, 1982’de Çin ile imzalanan Ortak Bildiri’ye rağmen, 1979’da imzalan Tayvan’la İlişkiler Yasası’na dayanarak Tayvan’a silah satışı yapmaya devam etmektedir. Hatta 2011’de Tayvan, ABD’nin en fazla silah sattığı ülke olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Denis V. Hickey, Imbalance in the Taiwan Strait, *Parameters*, 43(3), 2013, pp.43-53.

ABD, Tayvan Boğazi'ndeki dengeyi muhafaza etmek için silah satışının ve askerî temasların gerekli olduğu görüşündedir.⁴⁰⁷

Çin'in dış politikada bazı hedeflerini gerçekleştirebilmek için bazı revizyonist politikalar da takip ettiği görülmektedir. Ancak bu politikaları uygularken dahi barışçı yaklaşımları esas almıştır. Özellikle "tek ülke, iki sistem" politikası⁴⁰⁸ Hong Kong ve dört yüz yıllık Portekiz sömürgesi Makao'yu ülke sınırları içine katmıştır. Özel idare bölgesi ve yapısal özerkliğe sahip bu bölgeler kendi yasalarını uygulamaya devam etmekte, toplumsal ve iktisadi yaşam tarzlarını değiştirmemektedirler. Ayrıca bu bölgeler; diğer uluslar, örgütler ve kurumlarla ikili anlaşmalar imzalayabilmektedirler. Bu iki gelişmiş bölgenin Çin'e bağlanmasının büyük sorunlara neden olacağı senaryoları tutmamış, tek ülke iki sistem politikası başarılı sonuçlar vermiştir. Bu gelişme, Çin ekonomisine ve vizyonuna çok büyük katkı sağlamıştır. Çin, gelecekte Tayvan sorununun⁴⁰⁹ da benzer sistemle çözümlenmesini arzu etmektedir.⁴¹⁰

Ancak Çin ile Tayvan arasındaki siyasi anlaşmazlık askerî alandaki rekabeti de beraberinde getirmektedir. Bölgedeki ABD askerî varlığı ve ABD'nin siyasi olarak Tayvan'a destek vermesi, Tayvan'ın bağımsızlığını devam ettirebilmesinde önemli bir faktördür. Tayvan'ın kendi savunması kapsamında ABD'ye bağımlı olması, olası bir kriz durumunda Çin ile ABD'yi karşı karşıya getirebilecektir. Bu nedenle, Tayvan'ın mevcut statükosunu ve bağımsızlığını devam ettirebilmesi, ABD'nin siyasi ve askerî alandaki desteğiyle mümkün görünmektedir.

Çin-Tayvan arasındaki gerilim ise bölgede ABD'nin Japonya ile, Çin'in ise RF ile yakınlaşmasına neden olmuştur. Bu durum, Çin ile Tayvan'ın birleşme sorunundaki mevcut statükonun devam etmesine sebebiyet vermektedir. Diğer taraftan ise, Çin'in askerî gücünün her geçen yıla nazaran daha da fazla artması⁴¹¹ karşısında Tayvan'ın mevcut statüsünün korunmaya daha ne kadar dayanabileceği

⁴⁰⁷ Qimao Chen, Çin'in Yeni Güvenlik Anlayışı ve Politikası, *Stratejik Öngörü*, Sayı 4, 2005, s.104.

⁴⁰⁸ Çağdaş Üngör, *Çin'in Tek Ülke İki Sistem Politikası: Tayvan, Hong Kong ve Macau, Geleceğin Süper Gücü Çin*, Atilla Sandıklı ve İlhan Güllü (ed.), TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, ss.30-31.

⁴⁰⁹ The One-China Principle and the Taiwan Issue, *The Taiwan Affairs Office&the Information Office of the State Council People's Republic of China*, Beijing, February 2000.

⁴¹⁰ Sandıklı, a.g.e., 2009, s.47.

⁴¹¹ 2018 yılı verilerine göre Çin ile Tayvan'ın askerî güçlerinin bir mukayesesi yapıldığında, Çin'in savunma harcamalarının 151 milyar dolarken Tayvan'ın 10,725 milyar dolar olduğu; Çin'in aktif asker sayısının 2.183.000 iken Tayvan'ın 257.500 olduğu; Çin'in uçak ve helikopter sayısının 3.035 iken Tayvan'ın 843 olduğu; Çin'in tank sayısının 7.716 iken Tayvan'ın 2.005 olduğu, liman sayısı bakımından Çin'in 15 limanının Tayvan'ın 4 limanının olduğu; Çin'in bir uçak gemisine karşılık Tayvan'ın uçak gemisinin olmadığı; Çin'in 73 denizaltısına mukabil Tayvan'ın ise sadece 4 denizaltısının olduğu görülmektedir. Daha fazla bilgi için bkz.

<https://www.globalfirepower.com/countries-comparison-detail.asp?form=form&country1=china&country2=taiwan&Submit=COMPARE> (Erişim: 04.08.2018).

belirsizdir. Bu bakımdan, ABD'nin bölgedeki varlığı ve Tayvan'a desteği, Tayvan'ın bağımsızlığı adına kritik önem arz etmektedir.

Bariş içinde bir arada yaşama stratejisi ile temkinli bir dış politika izleyen Çin, gelecekte mutlaka Tayvan'ın da Hong Kong ve Makao örneklerinde olduğu gibi Çin egemenliği altında topraklarına dâhil edileceğine inanmaktadır. Bu nedenle, Tayvan ile ilgili siyasi duruşundan da uluslararası ortamda hiçbir şekilde taviz vermemektedir.

Şi'nin 28 Ocak 2013 tarihinde yaptığı bir konuşmasında sarf ettiği şu sözleri, ülkesinin millî çıkarları konusundaki kararlılığını göstermesi açısından önemlidir: *"Barişçıl gelişme yolunda kararlılıkla ilerleyeceğiz, ancak meşru hak ve çıkarlarımızdan da asla vazgeçmeyeceğiz, ülkemizin temel çıkarlarını asla feda etmeyeceğiz. Hiçbir yabancı ülke, kendi temel çıkarlarımızı pazarlık konusu yapmamızı ve egemenliğimizin, güvenliğimizin ve gelişme çıkarlarımızın zarar görmesinin acı meyvesini yutmamızı bizden beklemesin."*⁴¹²

Diğer taraftan askerî kapasitesini ve gücünü her geçen gün artıran Çin, bölgedeki en büyük askerî güç olmaya çok yakındır. Bu sürecin devam etmesi durumunda, gelecekte Tayvan'ın Çin tarafından yutulması mümkün olabilir. Ayrıca Çin, hem Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi üzerindeki hak iddialarını çok daha kolay gerçekleştirebilmek hem de savunma güvenliğini artırabilmek için Tayvan'ı topraklarına katmayı amaçlamaktadır. Tayvan'ın askerî güvenlikteki rolü de yadsınamaz. Çünkü Güney Çin Denizi'nde konuşlanan Çin denizaltıları, açık denizlere açılabilmesi için bir süre su yüzeyinde ilerlemek zorunda kalmakta ve bu da denizaltılarını özellikle uçaklara karşı savunmasız bırakmaktadır.⁴¹³

Sonuç olarak, Çin'in hem toprak bütünlüğünü hem de bölgesel liderliğini/güvenliğini sağlayabilmesi, Tayvan'ın birleşme sorununu kendi lehine çözmesiyle mümkün olacaktır. Ancak Tayvan halkının Çin egemenliğine karşı düşünceleri değişmedikçe ve ABD'nin bölgedeki askerî ve siyasi gücü de göz önüne alındığında, adanın egemenliği sorununun uzun yıllar boyunca mevcut statüko içinde devam edeceği öngörülmektedir.⁴¹⁴ Bununla birlikte Çin, Tayvan meselesi ile

⁴¹² Xi Jinping: Çin'in Yönetimi, a.g.e., s.296.

⁴¹³ Selçuk Çolakoğlu ve Arzu Güler, Türkiye ve Tayvan: İlişkilerde Zemin Arayışları, **Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK Analiz)**, 12 Ağustos 2011, ss.4-30.

⁴¹⁴ İshak Turan, ABD-Çin İlişkileri Bağlamında Tayvan Sorunu, **Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 1, Yıl: 6, s.101, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/317003> (Erişim: 04.08.2018).

ilgili politikasından hiçbir şekilde taviz vermeden amacına ulaşma yolunda sağlam bir duruş sergilemeye devam etmekte, Hong Kong ve Makao'da olduğu gibi süreç içerisinde Tayvan'ı da topraklarına dâhil edebileceğine tereddütsüz inanmaktadır.

3.3.1.3. Enerji İhtiyacına Dönük Olarak Ülkelerle İlişkilerini ve İşbirliklerini Geliştirmek

Çin'in barış içinde yaşama ilkesi ve diğer devletlerle iyi ilişkiler kurmak istemesi, enerji güvenliği politikasıyla birebir örtüşmektedir. Günümüzde yalnızca kendi iç talebinin bir kısmını karşılayabilecek kısıtlı miktarda petrol üretebilen Çin, hem mevcut ekonomik yapısını korumak hem de kalkınmasını sürdürmek için kesintisiz bir biçimde enerji temin edeceği kaynaklara ulaşmak durumundadır.⁴¹⁵ ABD Ticaret Bakanlığı'nın Temmuz 2017 verilerine göre, Çin 2016 yılındaki petrol ihtiyacının % 65,6'sını diğer ülkelerden karşılamıştır ve söz konusu enerji bağımlılığının 2030'a kadar % 80'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. IEA da, Çin'in diğer ülkelerden petrol ihtiyacının 2040'a kadar % 80'e çıkacağını belirtmektedir.⁴¹⁶ Bu nedenle, ülke ekonomisini ayakta tutacak olan güvenilir petrol kaynaklarına ulaşmak Çin dış politikasının ana hedeflerinden biridir. Bu bağlamda, Çin dış politikasının yönünü belirleyen temel faktörlerden birinin, hatta ana motivasyon kaynağının hızlı ekonomik büyümeyi desteklemek için enerji ve ham maddeye erişim ihtiyacı olduğu iddia edilebilir.

Çin'in petrol ithal ettiği ülkeler incelendiğinde oldukça geniş dağılımlı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Çin; Orta Doğu, Orta Asya ve Latin Amerika ülkelerinden petrol ithal etmektedir. Ancak ülkeye giren petrolün % 51'i özellikle Suudi Arabistan, Kuveyt ve İran gibi bölge ülkelerinden temin edilmektedir. Bu nedenle, Orta Doğu bölgesi Çin'in enerji kaynaklarına yönelik ürettiği dış politikada hayati bir konuma sahiptir.⁴¹⁷ Enerji politikası dışında bölgenin Çin açısından diğer bir önemi de, Orta Doğu'nun müslüman ülkeleri ile iyi ilişkiler kurarak Doğu Türkistan bölgesindeki ayrılıkçı müslümanların⁴¹⁸ dış desteğini kesmektir.⁴¹⁹

⁴¹⁵ Özekmekçi, a.g.m., s.2.

⁴¹⁶ Paraskova, a.g.m.

⁴¹⁷ Özekmekçi, a.g.m., s.3.

⁴¹⁸ Çin'i endişelendiren konulardan biri de Sincan Özerk Bölgesi'nde yaşayan Uygur kökenli azınlıklar sorunudur. Bu bölgede yaşayan Uygur azınlıklar bağımsızlıklarını kazanabilmek için Çin'e karşı mücadele vermişler, ancak Çin bu mücadeleyi ayrımcılık ve karşı devrimcilik olarak ilan etmiş ve mücadele taraftarlarını idam ettirmiştir. Bağımsızlık ümitlerini devam ettiren Uygur azınlıkları, günümüzde bu desteği Orta Doğu ve Orta Asya devletlerinden beklemektedirler. Sınırların iki tarafında da bulunan büyük sayıda Uygur azınlığının varlığı, Çin hükümetini tedirgin etmektedir. Azınlıkların birleşmesi ile Uygurların bağımsızlığına yol açabilecek mücadeleler devletin dağılması yönünde tehdit oluşturmaktadır.

Enerji kaynaklarına ulaşım açısından Orta Asya bölgesi de Çin için önemlidir. Bu bölgede ABD'yi jeopolitik bir rakip olarak gören Çin'in Orta Asya politikası, daha geniş stratejik yaklaşım içinde, ABD'ye karşı çok kutuplu dünyanın yaratılması çabasıdır.⁴²⁰ Ayrıca Çin, bölgenin liberal piyasalara açılma veya bölgedeki neo-komünist rejimlerin iktidardan uzaklaştırılma fikirlerini paylaşmamaktadır. Çin'in bölgeye yönelik politikası iki temele dayanmaktadır: birincisi, bölgedeki milliyetçi akımların uyanmaması, çünkü bu tür hükümetler Çin'deki ayrılıkçı Uygurları destekleyebilir, ikincisi ise, ABD'nin bölgeden uzak tutulmasıdır.⁴²¹ İlave olarak Çin, bölgenin enerji kaynaklarına ulaşmada bir zorlukla karşılaşmamak için Orta Asya'da bir çatışma veya kriz durumunun oluşmasını önlemek istemektedir. Böylece, Orta Asya ülkelerini Çin pazarına ticari ilişkilerle bağlamak istemektedir.

Son 10 yılda Çin'in Latin Amerika ülkeleriyle ilişkilerini ciddi şekilde geliştirdiği ve bölge ülkelerinin altyapılarını geliştirmek ve ekonomilerini iyileştirmek adına pek çok projeye destek verdiği görülmektedir. Çok kutuplu bir dünya düzeni teşkil etmek, Latin Amerika'daki doğal kaynaklara ulaşmak, ticaret ortaklarını artırmak ve bölgedeki ABD hâkimiyetini kırmak Pekin'in bu coğrafyaya yönelmesindeki temel faktörlerdir. Öte yandan, Çin ile gelişen ticari ve politik ilişkiler, Tayvan'ı bağımsız bir ülke olarak tanıyan ve diplomatik ilişki yürüten Latin Amerika ülkelerinin bu politikalarını gözden geçirmelerine sebep olacaktır.⁴²²

Çin'in Latin Amerika bölgesindeki hızlı yükselişinin en önemli sebebi, her zamanki gibi bölge ülkelerinin ABD ile ilişkilerindeki bozulmadır. Bu fırsatı bölge ülkelerindeki komünist ve sosyalist partiler aracılığıyla iyi kullanan Çin'in, bölge ülkelerine önem atfetmesinde petrol ve enerji kaynakları önemli yer tutmaktadır. Bir diğer önemli husus da, dünyada Tayvan'ı tanıyan 20 küsur ülkenin 12'sinin bu bölgedeki ülkelerden olması ve Çin'in Tayvan'ı izolasyon politikası adına bu durumun çok anlam ifade etmesidir.⁴²³ Dolayısıyla Çin'in Latin Amerika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmek istemesinin altında sadece ekonomik amaçlar değil, aynı zamanda siyasi hedefler de bulunmaktadır.

⁴¹⁹ Özekmekçi, a.g.m., s.2.

⁴²⁰ Mark Burles, *Chinese Policy Toward Russia and Central Asian Republics*, RAND Corporation, Mr-1045-AF, 1999.

⁴²¹ Bülent Uğrasız, Çin'in Hazar ve Orta Asya Bölgesine Yönelik Politikaları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, 2002, s.231.

⁴²² Emine Akçadağ, ABD'nin Panama Kanalı'na Rakip: Çin'in Nikaragua Kanalı, *Bilgesam Analiz, Doğu Asya ve Pasifik*, No 1180, 16 Ocak 2015, s.3, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-38-20150116511180.pdf> (Erişim: 15.06.2018).

⁴²³ Ekin, a.g.e., s.183.

Çin ile Latin Amerika ülkelerinin arasındaki dostluk ve işbirliği fırsatlarının değerlendirilmesi hususunda Şi, 5 Haziran 2013 tarihinde Meksika ziyareti esnasında Meksika Senatosu'nda yaptığı konuşmasında⁴²⁴; Çin ve Latin Amerika ülkelerinin daha geniş vizyon içerisinde ve baş başa ilerleyerek geleneksel dostluklarını pekiştirmelerinin, her alandaki temaslarının yoğunlaştırılarak karşılıklı işbirliklerinin yeni bir seviyeye taşınması gerektiğini, Çin ile Latin Amerika ülkelerinin karşılıklı yarar ve ortak gelişmeye dayalı kapsamlı işbirliği ve ortaklık ilişkilerinde yeni atılımlar gerçekleştirmelerinin önemini vurgulamıştır.

Çin için Latin Amerika; enerji, gıda ve temel malların satın alınabileceği, buna karşılık elektronik eşyalar ve tekstil ürünlerinin satılabileceği gelişen bir pazardır. Bu bağlamda özellikle Brezilya, Arjantin, Küba ve Venezüella ile ilişkiler geliştirilmektedir. Brezilya ile savunma, eğitim, deniz yolları güvenliği; Arjantin ile altyapı, tarım ve finans; Venezüella ile teknoloji, inovasyon, petrol, tarım ve madencilik; Küba ile eğitim, tarım ve kalite kontrol alanlarında pek çok anlaşma imzalanmıştır. 2013 yılında Çin'in Brezilya ile ticaret hacmi 90 milyar dolara, Arjantin ile 14 milyar dolara, Küba ile 1,4 milyar dolara, Venezüella ile 19 milyar dolara yükselmiştir.⁴²⁵

Daha önce tezin ikinci bölümünde Wallerstein tarafından geliştirilen Dünya Sistemi Kuramı incelenirken, "merkez-çevre-yarı çevre" ülkeler arasındaki ilişkiden bahsedilmiştir. Bu bağlamda ele alındığında, Çin *merkez ülke* statüsünde iken Çin'in ikili ilişkilerini geliştirmeye çalıştığı Latin Amerika ülkelerini *yarı çevre ülkeler*⁴²⁶ olarak değerlendirmek mümkündür. *Eksen ülke* olarak da tanımlanan yarı çevre statüsündeki Latin Amerika ülkelerinin; hegemonya adayı Çin'in girişimlerinin meşruiyetini kabul etmeleri, özellikle siyasal alanda Çin'i desteklemeleri ve farklı alanlarda Çin'in işbirlikçisi konumunda olmaları, uluslararası konjonktürde hegemonya adayı Çin için tampon vazifesi görmeleri, diğer merkez ülkeler tarafından oluşturulan bir karşı muhalefette, Çin'e politik destek sağlamaları açısından, *Çin'in gelecekteki hegemonyası* adına önem arz etmektedirler.

BM'de 53 ülke temsil edilen Afrika kıtası da hem uluslararası siyasi kararların alınmasında etkili bir bölge hem de ucuz üretim sahası olma ihtimalini

⁴²⁴ Xi Jinping: Çin'in Yönetimi, a.g.e., s.359.

⁴²⁵ Chine en Amerique latine, Lainfo.es, 07 January 2015, <http://lainfo.es/fr/2015/01/07/chine-en-amerique-latine/> (Erişim: 15.06.2018).

⁴²⁶ Yarı çevrenin içerisinde gelişmiş alanlar da geri kalmış bölgeler de bulunmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. Wallerstein, a.g.e., 2004, pp.110-174.

barındıran bir enerji ve maden yatağıdır. Bu nedenle, Çin açısından Afrika kıtası gerek siyasi manevra alanı olarak gerekse barındırdığı müthiş enerji kaynakları ve ekonomik üretim avantajları bağlamında oldukça önemli bir coğrafik mekân haline gelmektedir. Bu nedenlerden dolayı Çin, Afrika'ya önemli miktarda yatırımlar ve yardımlar gerçekleştirmektedir.⁴²⁷

Çin'in Afrika ile ilişkileri siyasi olarak FOCAC⁴²⁸ ile başlamıştır. Bu işbirliğinin temelleri 1990'ların ortalarında, dönemin Çin Devlet Başkanı'nın Afrika ülkelerine yapmış olduğu ziyaretlerle atılmıştır. Üst düzey resmî ziyaretlerle başlayan Çin'in Afrika hamlesi kısa sürede sonuç vermiş ve 2000 yılında hayata geçirilen FOCAC ile ilişkilerde derinleşmenin önü açılmıştır.⁴²⁹ Afrika ülkeleri ile 21. yüzyılda uzun vadeli, istikrarlı ve kazan-kazana dayalı bir yol haritasını öngören Çin, FOCAC kapsamında; ekonomik ve sosyal alanlarda Afrika ülkeleri ile işbirliği alanlarını geliştirmeyi, Afrika ülkelerinin belirli miktarlardaki borçlarını muaf tutmayı, Afrika'daki Çinli yatırımcılara ekonomik yönden destek sağlamayı, gümrük vergilerini kaldırmayı, Afrikalı vatandaşlara mesleki eğitim vermeyi, Çinli tarım uzmanlarını bölgeye göndererek destek vermeyi, sağlık hizmetleri vermeyi, eğitim ve insan kaynakları konularında işbirliğini geliştirmeyi hedeflemekte ve uygulamaya koymaktadır.

Bununla birlikte, yaklaşık son yirmi yıldır Çin'in başına geçen devlet başkanlarının ilk ya da ikinci yurt dışı ziyaretlerini Afrika'ya yapmaları da Afrika'ya verdikleri önemi göstermektedir.

Çin'in Afrika'ya yönelik ilgisinin başlıca bileşenleri şöyle sıralanabilir: Çin'in son 20 yılda yaşadığı yıllık ortalama % 9'luk ekonomik büyümeye bağlı olarak artan enerji ve ham madde ihtiyacını karşılayabilmek, bu kıtanın pazarlarında Çin ürünlerini satabilmek ve siyasi açıdan BM'de Güvenlik Konseyi ayrıcalığı ile birlikte onlarca oya sahip Afrika ülkelerinin desteğini sağlayarak önemli bir blok oluşturmaktır. Ayrıca Çin'in ihtiyacı olandan çok daha fazla bir döviz rezervine sahip olduğu görülmektedir. Ancak bu durum, Çin ekonomisine sekte vurabilecek bir riski de içinde barındırmaktadır. Eğer bu aşırı döviz rezervi eritilmezse, Çin'deki aşırı

⁴²⁷ Yalın Alpay, Çin Afrika'da Ne yapıyor?, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 14, 2009, ss.3, 5-6.

⁴²⁸ Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC), Çin ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilere kurumsal destek sağlamak amacıyla 2000 yılında kurulmuştur. FOCAC hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ufuk Tepebaş, *Yükselen Güçlerin Afrikadaki Kalkınma Politikaları: Çin Halk Cumhuriyeti Örneği*, TASAM, ss.2-4, http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/yukselen_cinin_afrika_politikalari_be95dd7b-06fd-4d60-a3de-91c8167dce64.PDF (Erişim: 05.08.2018).

⁴²⁹ Çin-Afrika İşbirliği Zirvesi, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), 2009, <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/425/cin-afrika-ismirliigi-zirvesi.aspx> (Erişim: 05.08.2018).

döviz bolluğu nedeniyle, iç piyasadaki ücretler ve fiyatlar kaçınılmaz olarak artış gösterecektir. Bu durum ise doğal olarak enflasyon olarak göstergelere yansiyacak, iç ekonomik dengeleri alt üst edecek ve de Çin'in en büyük avantajlarından birisi olan ucuz üretimin önünü kesecektir. Dolayısıyla Çin'in sahip olduğu bu devasa döviz rezervinin bir kısmını zaman kaybetmeden yurt dışına aktarması gerekmektedir. Bunun en iyi yolu ise, Çin'in siyasi olarak da egemenlik kurabilmesi ve kendi üretimini daha da gelişkin hale getirebilmesi için, keşfedilmemiş enerji alanlarına doğrudan yatırımlar gerçekleştirmesidir. Kısacası, Çin'in hem siyasi hem de ekonomik çıkarları, Çin'in küresel yatırımlar yapmasını şart koşmaktadır. Bu açıdan en uygun bölge Afrika'dır. Son dönemde Afrika ülkelerinde gerçekleştirilen kamu ihalelerinin % 50'sini Çin'in alması bu kapsamda değerlendirilmektedir.⁴³⁰

Bu nedenle, Çin'in Afrika kıtasının neredeyse tamamında yürüttüğü yatırımlar ve karşılıklı ticaretin boyutu hızla artmaktadır. Çin kaynaklı bu ilişkilerin karşısında ise özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ABD'nin Afrika'da terörizmle mücadele kapsamında geliştirdiği askerî ilişkilerin aynı döneme denk gelmesi, Çin ile ABD'nin kıtadaki güç mücadelesi olarak algılanmaya başlamıştır. Afrika'nın yüksek miktarda petrol ve diğer doğal kaynaklara sahip olması, kıtayı jeopolitik mücadelenin merkezine oturtmuş görünmektedir. ABD'nin aksine Çin, Afrika'ya askerî bir güç olarak değil ekonomik bir ortak olarak girme yolunu seçmiştir. Bu amaçla Afrika ülkeleri ile geliştirdiği ekonomik ilişkiler sadece doğal kaynakların çıkarılması ve ticareti şeklinde değil, kıtanın şiddetle ihtiyaç duyduğu altyapı yatırımları ve baraj inşaatları ile de giderek güçlenmektedir. Aynı zamanda Çin'in sağlık, eğitim ve borç silme şeklinde yaptığı yardımlar da kıta genelindeki etkisini artırmaktadır. Yardımları batılı yardım kuruluşlarının aksine herhangi bir ön şarta bağlamayan Çin'in, bu anlamda da Afrika ülkeleri tarafından farklı şekilde değerlendirildiği söylenebilir. Çin'in, Afrika kıtası ülkelerinin ürettiği mallara gümrüksüz olarak Çin pazarına ulaşma imkânı tanınması da, kıta ülkeleri ile Çin arasındaki ilişkilerin giderek güçlenmesini sağlamaktadır. ABD'nin kıtaya bakışı esas olarak insani müdahale, doğal kaynak elde etme ve güvenlik kaygıları tarafından şekillendirilirken, Çin ise kıtaya jeo-ekonomik bir perspektif ile yaklaşmaktadır. Bu farklı yaklaşımların temel belirleyicileri ise ABD için uluslararası sistemin devamının sağlanması olurken, Çin için karşı karşıya kaldığı özellikle ham madde konusundaki ekonomik gereksinimlerdir.⁴³¹ Sonuç olarak, kıtaya yaklaşımları göz önüne

⁴³⁰ Alpay, a.g.m., ss.3, 5-6.

⁴³¹ Seyfi Kılıç, Çin-Afrika İlişkilerinin Gelişmesinde Baraj İnşaatlarının Rolü, *Orta Doğu Analiz*, Nisan 5(52), 2013, ss.89-90.

alındığında, Çin'in ABD'ye nazaran Afrika kıtasında daha avantajlı olduğu görülmektedir.⁴³²

İzlediği Afrika politikasında Çin'i avantajlı duruma getiren başlıca faktörlerden biri de Çin'in Afrika'da daha önce sömürgeci bir geçmişe sahip olmaması durumudur. Bu durum, Afrika ülkelerinin Çin'e karşı önyargılı ve sorgulayıcı bir tavır almalarının önüne geçmekte, hatta Çin'in kıtada sürdürdüğü girişimlerinin Afrika halkları tarafından sempatiyle ve olumlu bir şekilde karşılanmasına sebep olmaktadır. Hatta Çin'in tüm dünyaya ilan ettiği "barış içinde bir arada yaşama stratejisini" başarılı bir şekilde hayata geçirdiği bölge olarak Afrika'yı göstermek mümkündür.

Wallerstein'in Dünya Sistemi Teorisi kapsamında *merkez ülke* statüsündeki Çin, *çevre ülke* statüsündeki Afrika ülkelerinden kendi enerji ihtiyacı ve sanayisinin gelişimi için gereksinim duyduğu ham maddeyi alırken, karşılığında da Afrika ülkelerine (çevre ülkeler) sanayi ürünleri, teknolojik ürünler ve çeşitli alanlarda hizmetler sunmaktadır. Dolayısıyla Karşılıklı Bağımlılık Teorisi bağlamında birbirleriyle ikili menfaat ilişkisine dayalı faaliyetler sürdürmektedirler. Bir taraftan, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi Çin enerji kaynaklarını çeşitlendirirken, Afrika ülkeleri de yapılan yatırımlar sayesinde küçük adımlarla da olsa kalkınma hamleleri gerçekleştirebilmektedirler. Bu durumu, hegemonya kavramının temel felsefesini oluşturan *sempati, rıza ve ikna* terimleriyle örtüştürmek mümkündür.

Çin'in izlediği küresel yönetim prensiplerinden belki de en önemlisi uluslararası alanda güç kullanımından ziyade, müzakere ve görüşmelere daha yoğun bir ilgi gösterilmesine yönelik tutumdur. Çin, kendisine karşı güç kullanımı ihtimali beliren söz konusu ülkeler ile diyalog kanallarının en iyi biçimde kullanılmasını savunmaktadır. Çin'in diğer bir dış politika pozisyonu, diğer ülkeler ile ikili ilişkilerde insan hakları vurgusu yerine söz konusu ülkelerdeki hükümetlerle iktisadi ve sosyal kalkınma alanlarında işbirliği yapılmasıdır. Çinli yetkililere göre, uluslararası hukukun rolünü ve etkinliğini artırmaya yönelik girişimler desteklenmelidir.⁴³³

⁴³² Taşkın Deniz, Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Stratejik Hamleleri, Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:13, Sayı:50, Yaz 2014, s.208.

⁴³³ Odgaard Liselotte, China and Coexistence: Beijing's National Security Strategy for the Twenty-First Century.

Görüldüğü üzere, Çin'in diplomatik alandaki yumuşak güç politikaları özellikle Afrika, Latin Amerika ve Asya gibi gelişmekte olan ülkelerin yoğunlukta bulunduğu bölgelerde (spesifik olarak da ABD ile ikili ilişkileri sorunlu olan ülkelerde) daha aktif bir nitelik kazanmaktadır. Çin'in otoriter bir siyasal rejim yapısına rağmen hızlı bir ekonomik kalkınma gerçekleştirmiş olması, üçüncü dünya ülkelerindeki otoriter rejimler açısından bir rol model olarak görülmesini sağlamıştır. Daha önce 1990'lar sonrası dünya sisteminde hâkim paradigma olarak kabul edilen "piyasa ekonomisi-demokratik hükümet" temelindeki "Washington Konsensüsü"nü yerine otoriter hükümet piyasa ekonomisi temelinde tanımlanan "Pekin Konsensüsü"nü ortaya çıkışı rejim güvenliği sendromu yaşayan birçok otoriter rejim için kurtarıcı reçete işlevi görmüştür. Özellikle Batı'da derinden hissedilen 2008 finansal krizi sırasında Çin'in uluslararası piyasalarda ayakta kalabilen ekonomilerin başında gelmesi, "Pekin Konsensüsü"ne olan pozitif algıyı daha da beslemiştir.⁴³⁴ Bu bağlamda, Çin'in bu ülkelerle kurduğu ilişkilerde "iç işlerine karışmama" ve "egemenliğe saygı" prensiplerini öne çıkarması, bu ülkelerin yönetimlerindeki "müdahaleci" ve "kibirli" ABD algısına karşı var olan olumsuz tutumu kapitalize etmeye yönelik bir stratejinin parçası olarak uygulanmaktadır.⁴³⁵ Çin'in dış politikası çoğunlukla birçok dış politika krizine karışmamak şeklindedir. Kendi yakın çıkarları tehdit edilmediği müddetçe Çin'in dış politikasında pozisyonu nötr olarak hareket etmektedir.⁴³⁶

Özetlemek gerekirse, Çin; enerji ve ham madde ihtiyacını karşılayabilmek için fayda görebileceği ülkelerle ikili ilişkilere ağırlık vermekte ve bu ülkelerle ticari alanda ilişkilerini ve işbirliği alanlarını artırmak yönünde girişimlerde bulunmaktadır. Ekonomik alanda yapılan bu girişimlerin Çin'e politik anlamda da olumlu katkıları olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu bağlamda Orta Doğu, Latin Amerika ve Afrika ülkeleriyle gözle görülür bir şekilde işbirliği alanlarını yoğunlaştırmakta ve geliştirmektedir.

Çin, söz konusu ülkelerle işbirliği girişimlerini yaparken ideolojik ve güvenlik argümanlarından ziyade karşılıklı kazan-kazan prensibine dayalı, ülkelerin toprak bütünlüklerine ve iç işlerine karışmamayı esas alan saygıya dayalı bir diplomatik üslup kullanmaktadır. Bu yönüyle de Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar

⁴³⁴ Joseph S.Nye and Jisi Wang, Hard Decisions on Soft Power: Opportunities and Difficulties for Chinese Soft Power, *Harvard International Review*, 31 (2), 2009, p.19.

⁴³⁵ M.Turgut Demirtepe ve Hasan Selim Özerterem, Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 65, Bahar 2013, s.106.

⁴³⁶ Sezai Özçelik, *Çin Dış Politikası ve Kırım*, 20. Kasım 2016, <http://qha.com.ua/tr/fikir-yazilari/cin-dis-politikasi-ve-kirim/150524/> (Erişim: 08.08.2018).

demokratikleşme, insan haklarına saygı ve güvenlik argümanlarını öne çıkararak ideolojik ağırlıklı bir diplomasi uygulayan ABD'den farklı bir siyaset izlediği söylenebilir.

Söz konusu diplomatik üslubu uygularken de Çin, Tayvan ile ilgili duruşunu ön plana koymadan ülkelerin iç işlerine karışılmaması fikrini destekleyici bir siyaset izlemektedir. Aynı zamanda Çin, işbirliği içerisinde olduğu ülkelere az gelişmiş seviyedeki olanlara kendi kalkınmaları için kredi ve çeşitli yardım olanaklarını da sunarak hegemonyanın özündeki sempati, rıza ve ikna unsurlarının temellerini de atmaya çalışmaktadır. Bu bakımdan, Çin'in kendi hegemonyasının temellerini gelecek adına atabilmek yönünde özellikle Orta Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkeleriyle doğru ve etkili bir dış politika uyguladığı söylenebilir.

Sonuç olarak, Çin'in dünya ülkeleri ile ilişkilerinde izlediği stratejide herhangi bir ayırım gözetmeksizin millî çıkarları doğrultusunda bir dış politika uyguladığı söylenebilir. Deng'in "Kedi, fare yakalayabildikten sonra rengi siyah olmuş, beyaz olmuş fark etmez" sözündeki temel mantık ile paralel bir şekilde, Çin ihtiyaç duyduğu enerji ve ham madde kaynaklarının bulunduğu ülkelerle ayırım gözetmeksizin ikili ilişkilerini geliştirmektedir. Söz konusu ilişkilerinde ideolojik, etnik, dini ve kültürel gibi ayrımları gözetmeksizin hedeflerine ulaşmak yönünde yol almaktadır.

3.3.1.4. Artan Enerji İhtiyacına Yönelik Olarak Deniz Yollarını Kontrol Edebilmek

21. yüzyılı enerji yüzyılı⁴³⁷ olarak tanımlamak mümkündür. Çünkü 21. yüzyılda enerji, ülkelerin dış politikalarının şekillenmesinde önemli bir faktördür. Büyük ülkelerin artan enerji ihtiyacına bağlı olarak yeni coğrafyalara ilgi göstermesinin sonucunda, enerji kaynakları ve bu kaynakların taşındığı geçiş yolları üzerinde kontrol ve güç sahibi olmak kritik öneme sahip olmuştur.

Çin için de sürekli büyüyen bir ekonomiye sahip olmak ülkenin gelişimi için önemli görülürken, büyümenin sürekliliği rejimin devamı olarak kabul edilmektedir. Ekonomik büyümeyi sürdürme zorunluluğu, Çin'i giderek enerjiye bağımlı hale getirmektedir. Enerjiyi sorunsuz ve kesintisiz elde etme temel dış politika amacı haline gelmektedir. Çin; enerji güvenliği, iktisadi güvenlik ve ulusal güvenliği bir

⁴³⁷ Arzu Yorkan, Küresel Enerji Denkleminde Türkiye, **BİLGESAM**, <http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=208> (Erişim: 09.08.2018).

“bütünsellik” içerisinde değerlendirmektedir. Bu bütünsel değerlendirme uluslararası sistemde güç olma isteğinin de göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında enerji ve güvenliğinin, Çin için giderek dış siyaset belirleyicilerinin başında geldiği görülmektedir.⁴³⁸

Çin kurulduğu 1949 yılından ekonomik kalkınma hamlesinin başladığı 1978 yılına kadar, uluslararası bir enerji politikasına ihtiyaç duymamıştır. Ülke, bu zaman diliminde kömürü ön plana çıkararak kendi kendine yeterli olmuştur. Ancak 1990’ların başından itibaren meyveleri toplanmaya başlayan kalkınma hamlesi neticesinde ulaşılan ortalama % 9’luk büyüme petrol ihtiyacını öne çıkarmıştır. 1995 yılında petrol üretim-tüketim dengesi eşitlenmiş ve ülke, bu tarihten itibaren ürettiğinden fazlasını tüketir hale gelmiştir.⁴³⁹

1990 sonrası sürece dikkat edildiğinde, hemen hemen tüm devletlerde olduğu gibi Çin dış politikasında da önemli değişiklikler olduğunu söylemek mümkündür. Kendi anararasına sıkışmış vaziyette kapalı bir görüntü veren Çin, Soğuk Savaş döneminin ardından yalnızca kendi coğrafyasında değil, denizaşırı coğrafyalarda da etkinlik kurmayı hedefleyen bir devlet haline gelmiştir. Bunun en önemli örneğini hiç şüphesiz enerji politikalarına yansıyan dış politika tercihlerinde görmek mümkündür. Çin dış politikasında enerji, 1990’ların ilk yıllarından itibaren merkez konumdadır. Soğuk Savaş döneminde kendine yeterli bir görüntü sergileyen Çin, 1990 yılı sonrası süreçte yükselen profiliyle doğru orantılı olarak artan ihtiyaçlarını karşılayabilmek için enerji güvenliği politikalarına özel bir önem vermiştir.⁴⁴⁰

Çin, ihtiyaç duyduğu enerjiyi Orta Doğu, Latin Amerika ve Afrika ülkelerinden güvenli bir şekilde kendi topraklarına ulaştırabilmek için deniz yollarının güvenliği ve kontrolü noktasında bir dış politika geliştirmek zorunda kalmıştır. Hatta enerji ve ham madde kaynaklarının var olduğu ülkelerden bu kaynakların tedarik edilmesi ne kadar önemliyse, aynı oranda söz konusu enerji ve ham maddenin Çin anararasına güvenli bir şekilde ulaştırılmasının da aynı seviyede önem arz ettiği söylenebilir. Diğer bir deyişle, Çin için enerjinin tedarik edilmesinde, enerji kaynaklarına sahip olan ülkelerle işbirliklerinin geliştirilmesi ve artırılması kadar, dünyadaki deniz

⁴³⁸ Ragıp Kutay Karaca, Çin’in Değişen Enerji Stratejisinin Dış Politikasına Etkileri (1990-2010), *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 9, Sayı 33, Bahar 2012, s.94.

⁴³⁹ Feng Lianyong et.al, China’s Oil Reserve Forecast and Analysis Based on Peak Oil Models, *Energy Policy*, Vol. 36, No.11, November 2008, pp.4149-4153.

⁴⁴⁰ Lee Pak K., China’s Quest For Oil Security: Oil (Wars) in Pipeline?, *The Pacific Review*, June 2005, p.267.

yollarına hâkim olmak ve kontrol edebilmek gerek ekonomik gerekse jeopolitik kazanç anlamına geldiğinden dolayı önem taşımaktadır.

Deniz yolları büyük ekonomik güce sahip olan ülkelerin bu alandaki gücünü devam ettirebilmeleri için hayati anlamda öneme sahip olduğundan Çin de; *Nikaragua Kanalı'nın açılması, Hint Okyanusu, Malakka Boğazı ve Güney Çin Denizi'nin kontrolü* konularında politikalarını geliştirmektedir. Aşağıda söz konusu deniz yollarının güvenliği ve kontrolü ile ilgili Çin'in girişimleri ele alınacaktır.

Yapımı ABD tarafından gerçekleştirilen ve 1914 yılında hizmete açılan Panama Kanalı, ABD'ye ekonomik ve jeopolitik anlamda büyük üstünlük sağlamaktadır. Ancak 2020 yılında hizmete açılması planlanan Nikaragua Kanalı'nın yapımında Hong Kong merkezli bir Çin menşeli şirketin bulunması, her ne kadar söz konusu tarih ötelenmiş de olsa, dengeleri Çin'in lehine değiştirebilecektir. Nikaragua Kanalı'nın açılması ile Çin'in elde edebileceği kazanımları ve avantajları şu şekilde özetlemek mümkündür⁴⁴¹;

- Atlas ve Büyük Okyanus arasında seyahat edecek ticaret gemileri için alternatif bir rota teşkil edecek,
- Büyüklükleri sebebiyle Panama Kanalı'nı kullanamayan süper tanker ve büyük konteyner gemilerinin geçişine de imkân sağlayacak,
- Geleneksel olarak ABD'nin etki alanı olarak nitelendirilen Güney Amerika'da, artık Çin'in de söz sahibi olduğu ve uluslararası arenadaki jeopolitik değişimlerin hızlandığı değerlendirmelerini beraberinde getirecek,
- Çin'in, Latin Amerika ülkeleriyle ticaretini kolaylaştırmasına yardımcı olacak,
- Olası bir anlaşmazlık veya gerginlik durumunda, Panama Kanalı'ndan Çin ticaret gemilerinin geçişinin yavaşlatılması veya durdurulması durumunda, Çin'e ait gemiler için alternatif bir güzergâh oluşturacak,
- Çin, söz konusu kanalın bulunduğu bölgede bir bakıma jeostratejik üstünlüğü de kazanmış olacaktır.

Dünyada enerji ve ham madde taşımacılığının yoğun bir şekilde yapıldığı Hint Okyanusu da Aden Körfezi, Hürmüz Boğazı, doğu Afrika kıyıları ve Malakka Boğazı ile çevrili olduğundan dolayı dünyanın en önemli geçiş güzergâhlarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca dünya ticaretindeki hareketlenmeler Asya-Pasifik eksenine

⁴⁴¹ Akçadağ, a.g.m., 16 Ocak 2015, ss.1-4.

doğru kaydığından dolayı da, 21. yüzyılın mücadele alanlarından biri olması muhtemeldir.

Günümüzde bölgede yaşanan pek çok rekabetin Hint Okyanusu üzerinde sağlanmaya çalışılan bir denetim ile doğru orantılı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. ABD-Hindistan ilişkileri, buna karşılık Çin-Pakistan yakınlaşması, Aden Körfezi ile Malakka Boğazı gibi iki kritik noktada ciddi güvenlik zafiyetleri yaratan deniz haydutluğu ve korsanlık faaliyetleri, İslami nitelikli örgütlerin varlığı gibi faktörler bölgeyi bir kriz coğrafyası haline getirmektedir.⁴⁴²

Enerji ticareti, Hint Okyanusu'nun stratejik öneminin artmasındaki ciddi bir faktördür. Dünyanın en önemli enerji ithalatçı ülkelerinin birçoğunun Asya-Pasifik coğrafyasında bulunması ve bu ülkelerin enerji ihtiyaçlarını büyük ölçüde Orta Doğu'dan sağlaması, Hint Okyanusu'nu bu bağımlılığın merkezine koymaktadır. Asya-Pasifik ülkelerinin 14'ünden 12'si enerji ihtiyaçlarının karşılanması noktasında büyük oranda Orta Doğu ülkelerine bağımlıdır. Bu ülkelerin aynı zamanda bu kaynakların nakli sebebiyle Hint Okyanusu'na da bağımlı olduğu değerlendirilmektedir. Artan ticaret ve beraberinde getirdiği yoğun trafik sebebiyle Hint Okyanusu'nun merkez olduğu ticaret hattı "*Yeni İpek Yolu*" olarak nitelendirilmektedir.⁴⁴³

Hint Okyanusu, güncel gelişmeler ışığında değerlendirildiğinde, hem ticaretin hem de krizlerin merkezidir. Afrika, Orta Doğu ve Asya-Pasifik bölgelerini birbirine bağlayan Hint Okyanusu'nun esasında kriz bölgeleri arasında bir köprü konumunda olduğu söylenebilir. Bu özellik ise bölgenin giderek askerleşmesini de beraberinde getirmektedir. Devletlerin ekonomik güçleri bölgedeki varlıklarını açıklayabilmek için yeterli değildir. Çünkü bölgede bir etkinlik elde edebilmek, ekonomik gücün askerî güç ile nasıl desteklenmesine yöneliktir.⁴⁴⁴

Çin'in ihtiyaçları ile doğru orantılı olarak şekillenen bu politika, süreç içinde daha da somutlaşmış ve "*İnci Dizisi Stratejisi*" olarak netlik kazanmıştır. İnci Dizisi Stratejisi, Çin'in denizlere yönelik sağlamaya çalıştığı etkinliğin en somut ifadesidir.

⁴⁴² John Bradford, Southeast Asian Maritime Security in the Age of Terror: Threats, Opportunity and Charting the Course Forward, *IDSS Working Papers*, April 2005, pp.10-15.

⁴⁴³ G. S. Khurana, Maritime Security in the Indian Ocean: Convergence Plus Cooperation Equals Resonance, *Strategic Analysis*, July-September 2004, p.413.

⁴⁴⁴ Ömer Atagöç, Çin ve Hindistan'ın Deniz Stratejisi ve Hint Okyanusu'nda Güç Mücadelesi, *Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012, s.155.

Bu yalnızca ekonomik bir kavram değil, aynı zamanda askerî niteliği de olan bir kavramdır. Çünkü enerji güvenliği kavramında risk faktörünün günden güne artması, enerji güvenliğinde askerî önlemlerin alınmasını da beraberinde getirmektedir. Gerek yatırımların gerek rezervlerin gerek nakil hatlarının güvenliğinin sağlanması tüm ülkelerde olduğu gibi Çin'i de yakından ilgilendirmektedir. Bu durum, 1990'ların ilk yıllarında Çin deniz kuvvetlerinin raporlarına girmiştir. Bu raporda, Güney Çin Denizi'ni de içerecek şekilde Hint Okyanusu üzerinde bir egemenlik kurulması gerektiğinden bahsedilmektedir.⁴⁴⁵

Ekonominin artan önemi ile birlikte sıcak savaşların yerini alan ekonomi, 1990'lı yıllarda yeni rekabet alanı olarak öne çıkmaktadır. Çin'in ekonomik güvenliği ile paralel olarak enerji güvenliğini sağlayabilmesi de denize kuracağı denetim ile doğrudan orantılıdır. "İnci Dizisi", Çin'in ekonomik ve askerî çıkarlarının somutlaştığı önemli bölgelerin bir araya gelmesinde oluşan bir çeşit rotadır. Bu rota üzerindeki her nokta birer "inci" olarak tanımlanmakta ve bu incilerin oluşturduğu hat ise, bu rotayı oluşturmaktadır. Tayvan'dan Hürmüz Boğazı ve Doğu Afrika'ya kadar uzanan bu hattın en önemli noktaları Malakka Boğazı, Myanmar, Bangladeş'te Chittagong, Sri Lanka'da Hambantota, Maldivler, Pakistan'da Gwadar, Hürmüz Boğazı ve Aden Körfezi'dir.⁴⁴⁶ Bu hat, Çin'in ekonomik çıkarları açısından hayati önemdedir.⁴⁴⁷

Ekonominin hızla gelişmesine paralel olarak Çin'in enerji ihtiyacı hızla artmaktadır. Çin, günlük 7 milyon varil olan petrol tüketiminin yarısını ithal etmek durumundadır. Petrol ithalatının % 60'ını Orta Doğu'dan yapmaktadır.⁴⁴⁸ ABD'nin Orta Doğu'ya yerleşmesi ve petrol ve doğalgaz kaynakları ve bunların ulaşım yollarını kontrol etmesi Çin'i rahatsız etmektedir.⁴⁴⁹ Artan enerji ve Orta Doğu bağımlılığını azaltmak için Çin kaynak ülkeleri çeşitlendirmeye çalışmakta, bu kapsamda Orta Asya,⁴⁵⁰ Afrika ve Latin Amerika'da⁴⁵¹ çeşitli ülkelerle anlaşmalar yapmaktadır. Çin'in yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da enerji yatırımları artmaktadır. Orta Asya ile petrol boru hatları bağlantıları gerçekleştirerek, bu hatlara İran'ı da dâhil ederek Hürmüz ve Malakka boğazlarından geçmek zorunda olan

⁴⁴⁵ Gurpreet S. Khurana, China's String of Pearls in the Indian Ocean and its Security Implications, *Strategic Analysis*, January 2008, p.2.

⁴⁴⁶ Khurana, a.g.e., p.4.

⁴⁴⁷ Atagenç, a.g.m., s.143.

⁴⁴⁸ Energy Policy Act 2005, Section 1837, *National Security Review of International Energy Requirements*, The U.S. Department of Energy, February 2006, p.22.

⁴⁴⁹ Çağdaş Üngör, Büyük Orta Doğu ve Çin, *Stratejik Öngörü*, TASAM Yayınları, Sayı 2, İstanbul, 2004, s.59.

⁴⁵⁰ Uğrasız, a.g.m.

⁴⁵¹ Deniz Gökçe, Çin Latin Amerika'da, *Akşam Gazetesi*, 13 Ocak 2006.

deniz ulaşım yollarının hassasiyetini asgariye indirmeye çalışmaktadır. Ayrıca deniz aşırı menfaatlerini ve deniz ticaret yollarının emniyetini sağlamak için deniz kuvvetlerini yeniden yapılandırmaktadır.⁴⁵²

Çin, Hindistan, Japonya ve Güney Kore gibi uluslararası ticaretin büyük önem taşıdığı ülkeleri Batı'ya bağlayan Malakka Boğazı⁴⁵³ dünya deniz ticaretinin yaklaşık % 25'ini sağlamaktadır.⁴⁵⁴ Aynı zamanda bu su yolu, batıdaki petrol üreticilerini doğudaki tüketicilere bağlaması nedeniyle enerji nakliyatı konusunda da kilit konumdadır. Zira Çin, Japonya ve Güney Kore, Orta Doğu petrolünün önde gelen müşterilerindendir. Örneğin Çin'e giden petrolün % 51'i Suudi Arabistan, Kuveyt ve İran'dan gelmektedir.⁴⁵⁵ Yine Arap Yarımadasından gelen petrol, Japonya'nın toplam petrol ithalatının % 87'sini oluşturmaktadır.⁴⁵⁶

Malakka Boğazı; Çin, Hindistan, Japonya ve Güney Kore gibi bölge ülkelerinin Batı ülkeleri ve diğer ülkelerle yaptığı ticarete önemli bir ulaşım hattını teşkil etmekle birlikte, bu boğaza kıyı olan Singapur, Endonezya ve Malezya'nın kalkınmasında da jeostratejik öneme haiz bulunmaktadır.

Malakka Boğazı'nın hukuki statüsünde Montego Bay Antlaşması'nın imzalanmasıyla kıyı devletler, bölge ülkeleri ve ABD arasında bir mutabakata varılmıştır. Söz konusu antlaşma ile Malakka Boğazı'ndan serbest geçiş ve bu arada da kıyı devletlerine ulusal güvenlik alanlarında garantiler verilmiştir.

Çin, Malakka Boğazı'nın güvenliğinde söz sahibi olmak istemektedir. Dönemin Çin devlet başkanı Hu'nun *Malakka İkilemi* terimi ile yaptığı vurgu, bu boğazın Çin açısından taşıdığı önemi kanıtlar niteliktedir.⁴⁵⁷ Malakka İkilemi, kendisi için son derece önemli bir ulaşım yolu olan Malakka Boğazı üzerinde Çin'in yeterli etkiye sahip olmaması nedeniyle hassas bir durumda bulunması anlamına gelmektedir. Boğazın güvenliğini etkileyecek terörist saldırılar Çin için de bir tehdit olmakla birlikte, bu önemli deniz koridorunun tamamen ABD'nin kontrolünde olması da Çin

⁴⁵² Sandıklı, a.g.e., 2009, ss.47-48.

⁴⁵³ Ekonomik ve stratejik açıdan bakıldığında dünyanın en önemli su yollarından biri olan Malakka Boğazı, Malezya ve Endonezya arasında bulunmaktadır. Bu su yolu, Hint Okyanusu ile Büyük Okyanus arasında ana geçiş güzergâhını oluşturmaktadır.

⁴⁵⁴ Yves Lacoste, Büyük Oyunu Anlamak, *NTV Yayınları*, İstanbul, 2007, s.191.

⁴⁵⁵ Özekmekçi, a.g.m., s.3.

⁴⁵⁶ Serge Desponds, Le Détroit de Malaca: Artere Nouriciere et Enjeu Stratégique de l'Asie du Sud-Est, *Bulletin d'Etudes de la Marine*, No:24, Juillet 2002.

⁴⁵⁷ Ian Storey, *China's Malacca Dilemma*, China Brief 6 (8), April 2006.

için hoşnutsuzluk kaynağıdır. Özellikle Tayvan ile yaşanacak bir çatışma durumunda, ABD'nin Malakka Boğazı yolu ile Çin'e gidecek tankerlerin geçişine izin vermemesi durumu, şüphesiz Çin'in en büyük endişe sebebidir.⁴⁵⁸

Bu bağlamda ekonomik büyümesini sürdürmek, bağımlı olduğu petrol ve doğalgaza sorunsuz ulaşmak, askerî ve stratejik alanda da gücünü artırmak isteyen Çin, boğaza hâkim olmak amacıyla son yıllarda Hint Okyanusu'na kıyısı olan ülkelerde ticari amaçlı limanlar inşa etmektedir. İnci Dizisi adı verilen bu politika kapsamında yer alan limanların ileride askerî üs olarak kullanılabilmesi mümkündür. Ayrıca boğaza kıyıdaş devletlerden Malezya ve Endonezya ile kurduğu gerek ekonomik gerekse siyasi ilişkiler de bu bağlamda dikkate değer niteliktedir. 1997 Doğu Asya Ekonomik Krizi'nden sonra Çin özellikle Endonezya, Malezya ve Filipinler gibi ülkelere 6 milyar dolar tutarında yardımda bulunmuştur. Endonezya'da 2004 yılında meydana gelen tsunami felaketinden sonra, Çin bölgeye yaklaşık 110 milyon dolarlık yardımda bulunmuştur.⁴⁵⁹

Çin'in Malakka Boğazı konusunda izlediği politika özetlenecek olursa; Çin, ABD'nin söz konusu boğaz üzerindeki hâkimiyetinden rahatsızlık duymakta, buna mukabil bölgedeki ülkelerle sıkı işbirlikleri geliştirmekte, bölge ülkelerde izlediği yumuşak güç politikasının yanı sıra bu ülkelerde inşa ettiği limanlar sayesinde kendi ulaştırma hatlarında önemli üsler edinmeye çalışmaktadır.

Sonuç olarak, Çin'in kalkınmasının devamlılığı ihtiyaç duyduğu enerjinin anakarasına sorunsuz bir şekilde ulaştırılabilmesi ile doğrudan ilintilidir. Çin, bu konudaki kaygılarını çözüme kavuşturabilmek amacıyla Nikaragua Kanal'ının açılmasına öncü olmasının yanı sıra farklı coğrafyalarda üsler kurulması, boru hatları projeleri, askerî deniz gücünün kapasitesini artırmak suretiyle Asya-Pasifik'teki deniz yollarının kontrolünün sağlanması gibi pek çok girişimde bulunmakla birlikte, bu alandaki endişelerini tamamiyle çözebilmiş görünmemektedir.

⁴⁵⁸ Emine Akçadağ, *Asya-Pasifik'in Ana Ulaşım Damarı: Malakka Boğazı*, BİLGESAM, 07 Haziran 2011, <http://www.bilgesam.org/incele/846/-asya-pasifik%C2%92in-ana-ulasim-damari-malakka-bogazi/#.VczJoPntlBc> (Erişim: 12.08.2018).

⁴⁵⁹ Akçadağ, 7 Haziran 2011, a.g.m.; Ayrıca daha fazla bilgi için bkz. Laura MacInnis, Natural Disasters Cost China \$110 Billion in 2008, *Reuters*, 22 January 2009, www.reuters.com/article/2009/01/22/us-disasters-un-idUSTRE50L50020090122 (Erişim: 12.08.2018).

3.3.1.5. Uluslararası Örgütlerde Aktif ve Etkili Rol Alarak Millî Çıkarları Doğrultusunda Hedeflerine Ulaşmak

Tezin birinci bölümünde uluslararası örgütlere üye olmanın ve aktif bir politika izlemenin hegemonya adayına; hegemonik dünya düzeninin yayılmasını kolaylaştıracak kuralları uygulayabilmesinde kolaylık sağlaması, uluslararası düzenin kurallarını ideolojik olarak meşrulaştırmasına destek sağlaması, diğer ülkelerle işbirliği alanlarını artırmasında fırsatlar sunabilmesi, oluşabilecek hegemonya karşıtı görüşleri engellemesine destek sağlaması yönleriyle katkı sağladığı belirtilmişti. Bu kapsamda, hegemonya adayı Çin'in de uluslararası seviyedeki örgütlere katılımı ve bu örgütlerde aktif rol oynaması, kendi küresel hegemonyasının inşası bakımından kritiktir.

Çin; dış politika bağlamında “barış içinde bir arada yaşama” stratejisi yönünde izlediği politikalarına da bağlı kalarak ŞİÖ, DTÖ, BM, BRICS, ASEAN, APEC, CICA ve FOCAC gibi uluslararası seviyedeki organizasyonlarda aktif bir şekilde faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda Çin, söz konusu kuruluşların içerisinde aktif rol alarak; stratejik seviyedeki millî çıkarlarını desteklemeye çalışmakta, uluslararası seviyede yapacağı girişimlerinin meşruluğu konusunda devletlerden destek almaya çalışmakta, uluslararası sisteme entegrasyon sürecine ivme kazandırmakta, dünyada barış ve istikrar yanlısı bir küresel aktör algısı oluşturmaya gayret göstermekte, ayrıca dünyadaki etkisini ve amaçlarına ulaşabilme kapasitesini artırmayı hedeflemektedir.

Çin, uluslararası sistem içindeki konumunu ve politik etkinliğini mevcut kurumsallaşmış yapılara aktif katılım yoluyla artırmaya çalışmaktadır. Bu tür kurumların tanınmasında veya bunlara katılımda her zaman geçerli tek ön koşul, *Çin Cumhuriyeti* adı altında veya ayrı bir devlet olmayı ima edecek herhangi bir isimle Tayvanlıların katılımının olmamasıdır.⁴⁶⁰

Çin, güç projeksiyonu amacıyla uluslararası kurumları kullanmaktadır. Tedrici bir reform stratejisini benimseyerek gündem belirleyici aktör olma konusunda kararlılık göstermektedir. Yan Xuetong'a göre, Çin diplomasisinin önceliği, ABD

⁴⁶⁰ Wang Jisi, *Changing Global Order: China's Perspective*, Ashley J. Tellis and Sean Mirski, (eds.), *Crux of Asia: China, India and the Emerging Global Order*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington, 2013, p.48.

liderliğindeki toplumun taleplerini tatmin etmek yerine, uluslararası kurumlarda gündem belirleme yeteneğini geliştirmesi ve temsil gücünü yükseltmesi olmalıdır.⁴⁶¹

Çin hükümetinin, resmî ve gayri resmî çok taraflı kurumlara katılırken uyguladığı bazı spesifik taktikleri ise şöyle sıralanabilir: ABD'nin tek taraflı politikalarını eleştirerek, pratikte her zaman olmasa da çok taraflılık kavramını desteklemek, yeni uluslararası örgütler yaratmak ve bunlara katılmak, gelişmekte olan dünyada proaktif bir şekilde “yumuşak güç” diplomasisi izlemek, uluslararası kurumlarda ABD aleyhine oy kullanmak, uluslararası ve bölgesel örgütlerde gündem belirleyici olmak gibi.⁴⁶²

Aşağıdaki paragraflarda, Çin'in üye olduğu uluslararası örgütlerdeki girişimleri ve bu örgütlere katılmasının kendi hegemonyasını inşa edebilmesindeki faydaları tartışılıp araştırılacaktır.

ŞİÖ, 1982 yılından itibaren yapılan müzakerelerin bir sonucu olarak 1996 yılında Şangay Beşlisi olarak da tanımlanan devletlerin aktif üyeliği (Çin, RF, Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistan) ile kurulmuştur.⁴⁶³ Çin, öncelikle çıkabilecek istikrarsızlıkların kendi topraklarına taşınmasını engellemek, bölge ülkeleriyle ekonomik bağlarını güçlendirmek ve sınırlarını güvenlik altına almak amacıyla ŞİÖ'nün kuruluşunda öncü olmuştur.⁴⁶⁴ Dolayısıyla ŞİÖ'nün esasen kuruluş amacı, daha ziyade üye ülkeler arasındaki sınır kontrolleri ve bölgesel güvenlik merkezlidir. Sonrasında ise bu örgüte Özbekistan, Hindistan ve Pakistan da aktif üye olmuşlardır. Kuruluşundan sonraki gelişmeler sayesinde, ŞİÖ'ne üye ülke sayısı hem artmış hem de örgütün kuruluş amacı olan güvenliğe ilave olarak ticaret, yatırım, politika, kültür, teknoloji ve çevresel amaçları da dâhil ederek daha geniş bir yelpazede işlevsellik kazanmıştır.

Devletler için gücün askerî güçten ekonomik güce kaydığı, ekonomik gücün ise Batı'dan Asya'ya kaydığı yeni konjonktürde dikkatler Asya üzerindedir. Yakın gelecekte dünyanın en büyük ekonomileri arasına girmesi beklenen Asya ülkelerinin

⁴⁶¹ Yan Xuetong, The Rise of China in Chinese Eyes, *Journal of Contemporary China*, Vol.10, no.26, 2011, p.38.

⁴⁶² Randall L. Schweller and Xiaoyu Pu, After Unipolarity: China's Visions of International Order in an Era of U.S. Decline, *International Security*, Vol.36, no.1, 2001, p.53.

⁴⁶³ ŞİÖ, T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sayfası, <http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirliigi-orgutu.tr.mfa> (Erişim: 10.08.2018).

⁴⁶⁴ Ceylan Candemir, Bağımsızlıktan Sonra Batı Türkistan-Çin İlişkileri, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze, 2009, s.49 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

bölgesel ve küresel organizasyonlarda yer almaları yeni dengeler açısından çok önemlidir. Bu bakımdan, güçlenmekte olan ekonomilerin bir araya geldiği ŞİÖ de yeni küresel sistemdeki en önemli oluşumlardan biri olarak görülmektedir.⁴⁶⁵

Çin'in ekonomik çıkarları açısından bakıldığında ŞİÖ, Çin'in artan enerji ihtiyacı karşısında bölge enerji kaynaklarına yönelik politikasını, RF'nu karşısına almadan, çok taraflı ve uzun dönemli bir açılımla yürütebileceği bir platformdur.⁴⁶⁶

Bişkek Zirvesi'nde, RF Devlet Başkanı Vladimir Putin'in önerisi ile ŞİÖ'nün ikili ve çok taraflı enerji anlaşmaları için platform olma özelliğini, örgüt içinde kurumsallaştırmak amacıyla "ŞİÖ Enerji Kulübü" olarak tanımlanan bir yapının kurulmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Söz konusu oluşum RF, Kazakistan, İran, Özbekistan gibi dev üreticiler ile Çin, Hindistan, Pakistan gibi dev tüketicileri bir araya getirmekle kalmayıp aynı zamanda transit ülkeleri de içine alan bir yapıdır. ŞİÖ, diğer alanlarda gösterdiği başarıyı enerji stratejileri konusunda da sergileyebilirse bu alanda ciddi mesafeler kat edebilir.⁴⁶⁷ ŞİÖ, enerji işbirliği için etkin bir platformdur. Bişkek Zirvesinde örgüt içinde bir enerji kulübünün devreye girmesine yönelik kararla birlikte çok taraflı işbirliği modelleri de gündeme gelebilecektir.⁴⁶⁸

Çin için temel sorun olan güvenlik ve istikrar bağlamında ŞİÖ'ne yüklediği anlam büyüktür. Çin'in asıl endişesi, Doğu Türkistan'da Uygur milliyetçiliğinin gelişmesi ve bağımsızlık yanlısı akımlara destek verebilecek bölgedeki İslamcı ve milliyetçi akımların güçlenmesidir. Bu nedenle, Çin açısından ŞİÖ; terörizm, ayrılıkçı hareketler ve aşırılıklara karşı savaşmak için en etkili organ konumundadır. Bu sayede Çin için tehlike olabilecek ayrılıkçı hareketlerle mücadele etmek, enerji kaynaklarına ulaşımı güvence altına alabilmek ve bölge ülkeleri ile ekonomik ilişkilerini geliştirmek mümkün olabilecektir.⁴⁶⁹

Tezin birinci bölümünde hegemonya ile meşruiyet kavramları arasındaki ilişki irdelenirken, hegemonya adayının ya da hegemon devletin uluslararası örgütlere

⁴⁶⁵ Neşe Uygun Erdoğan, Yeni Uluslararası Sistem ve Değişen Dengeler Bağlamında Rusya Çin Yakınlaşması, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Bolu, 2010, ss.70-71 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

⁴⁶⁶ Nejat Eslen, Değişen Küresel Jeopolitik, Çin ve ŞİÖ, *Global Stratejik Dergisi*, Sayı 10, 2007, s.71.

⁴⁶⁷ Gökçen Oğan, Şangay İşbirliği Örgütü, Enerji Kulübüne Doğru, *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM)*, www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1735&kat2=1 (Erişim: 09.08.2018).

⁴⁶⁸ Erdoğan, a.g.e., s.84.

⁴⁶⁹ Erdoğan, a.g.e., s.69.

üyeliğinin ve bu örgütlerdeki etkinliğinin, uluslararası seviyede meşruiyetinin sağlanması ve ayrıca dünya devletleri tarafından kendi yaptığı girişimlerinin makûl ve meşru olarak kabul edilebilmesi açısından önem arz ettiği belirtilmişti. Çünkü dünya hegemonyasının evrensel normlarının ifade mekanizması uluslararası örgütlerdir. Bu bağlamda Çin de, Tibet ve Sincan Uygur Özerk Bölgeleri'nde zaman zaman meydana gelen iç karışıklıklarla dünya politikasında zor duruma düştüğünden dolayı, söz konusu özerk bölgelerdeki uygulamalardan doğan olumsuz imajını, uluslararası örgütlere katılım yoluyla meşru göstermeye çalıştığı değerlendirilmektedir.

Çin, günümüz güç dengesinden de açık bir şekilde rahatsızlık duymaktadır. Bu bağlamda ortak çıkar, iç işlerine karışmama, karşılıklı güven ve işbirliği temelinde yeni güvenlik konsepti oluşturan Çin, çok taraflı güvenlik mekanizmasının gerekliliğini savunmaktadır. Bu bağlamda, zengin yer altı kaynaklarına sahip ve Batı'ya açılan bir koridor niteliğindeki stratejik bölge Orta Asya'nın istikrarının korunmasında, bu çerçevede bölgesel işbirliği hareketleri büyük önem kazanmaktadır. ŞİÖ'nün oluşmasında gösterilen çabanın ve gelişmesine verilen önemin temelinde de bu çıkarlar yatmaktadır.⁴⁷⁰

ŞİÖ'ne hâlihazırda üye ülkelerin çok büyük bir demografik kapasiteye sahip oluşunun yanı sıra geniş bir coğrafik alanı da kapsıyor olması, ŞİÖ'nün gücünü yansıtmaktadır. Hatta ŞİÖ'ne üye ülkelerdeki geniş coğrafyada zengin enerji kaynaklarının var oluşu da örgütün jeostratejik önemini daha da artırmaktadır.

Bunlara ilave olarak, ŞİÖ'ne üye ülkelerden Çin, RF, Hindistan ve Pakistan'ın nükleer enerji kapasitesine sahip olması da önem arz etmektedir. Hâlihazırdaki söz konusu üye ülkeler ile ŞİÖ ciddi seviyede bir nükleer silah ve enerji üretme kapasitesine sahiptir.

Başlangıçta ekonomik ve güvenlik ekseninde işbirliğini hedefleyen ŞİÖ, giderek bölgesel güvenliği sağlamayı üstlenen bir örgüt haline dönüşmüştür. Çıktıları ve tutumu ile ABD'ye karşı kurulan oluşumlar arasında en etkili birlik olma özelliğini taşıyan ŞİÖ, bu bakımdan Atlantikçi bloğun Avrasya'daki yayılmasına karşı bir Asya-Pasifik dayanışması olarak nitelendirilmektedir. Örgüt üyeleri; tek kutuplu dünya düzenine, ABD hegemonyasına ve ABD'nin Avrasya müdahalelerine karşı

⁴⁷⁰ Barış Adıbelli, *Çin'in Avrasya Stratejisi*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007, ss.27-28.

ortak eleştirel bir tavır ortaya koymaktadırlar. Hiçbir devlet ya da kuruluşa karşı kurulmadığını ya da faaliyet göstermediğini defalarca beyan eden ŞİÖ'den algılanan asıl tehdidin, yapısal özelliklerinin ötesinde, bölgedeki etkin ve ivedi sonuç verebilen girişimlerinden kaynaklandığı iddia edilebilir.⁴⁷¹

ABD'nin "renkli devrimler"i destekleyerek "demokrasiyi yayma" çabalarının bölgede çatışmalara ve istikrarsızlığa yol açması, bölge ülkelerini Çin-RF eksenine kaydırmış ve ŞİÖ'ne verdikleri önemi artırmıştır. RF ve Çin liderliğindeki ŞİÖ ile bölgede istikrarı koruyabileceklerine olan inanç artmıştır. Bu çerçevede Kırgızistan ve Özbekistan, örgüt kapsamında alınan kararlar ABD'den üslerini tahliye etmesini istemişlerdir.⁴⁷²

ŞİÖ'nün etkisinin giderek artması, ABD'nin bölge çıkarları açısından bir tehdit algılamasına yol açmıştır. ABD, dünya petrol ve doğalgaz rezervlerinin ve nükleer cephanenin oldukça geniş bir bölümünü içinde barındıran bir bölgede siyasi/askerî güç oluşumunu engellemeyi öncelikli hedefi haline getirmiştir. ABD, Avrasya'nın tek bir siyasi/askerî güç ve oluşumun etkisine/egemenliği altına girmesine engel olmayı ve bölgede "Müdahale Edebilme Yeteneğini" korumayı istemektedir. Çin ve RF; NATO'nun, BM'in ve ABD'nin bir ordusu gibi hareket etmesinden endişe duymaktadırlar. Özellikle NATO şemsiyesi dışında kalan Çin, ŞİÖ'nün etkin bir güce kavuşturularak, başta Orta Doğu olmak üzere dünyanın diğer bölgelerinde barışı koruma görevini üstlenmesini istemektedir.⁴⁷³

Batı'da ekonomik durgunluğun devam etmesi, işsizlik oranlarının artması ve ırkçılığın tehdit oluşturmaya başlaması, yaşlı nüfusun artması ve hayat standartlarının düşmesi nedeniyle Asya'nın büyük ivmeli ekonomik dinamizminin önem kazanacağı, bu durumun ise dünya petrol üretim ve kullanım pazarının yarısından fazlasını elinde bulunduran ŞİÖ'nün devamlılığını olumlu yönde etkileyeceği kıymetlendirilmektedir.⁴⁷⁴

Öte yandan birçok uzman ŞİÖ'nün en azından şu aşamada anti-ABD direniş bloğu olarak görülmesinin gerçekçi bir yaklaşım olmadığına ve uluslararası güç dengeleri gözetildiğinde, üye devletlerin çıkarlarının açık bir kamplaşmadan yana

⁴⁷¹ Erdoğan, a.g.e., s.78.

⁴⁷² İlyas Kamalov, Şangay Ekseni NATO'yu Dengeleyebilir mi?, *Stratejik Analiz Dergisi*, Sayı 69, Ocak 2006, s.13.

⁴⁷³ Erdoğan, a.g.e., s.80.

⁴⁷⁴ Erdoğan, a.g.e., s.80.

olmadığına, en azından bloğun itici gücü olan Çin ve RF arasında bile bu noktada bir yaklaşım birliği olmadığına dikkat çekmektedirler.⁴⁷⁵

21. yüzyılda zengin enerji kaynakları ile önemli stratejik konuma sahip olan Orta Asya'nın savunmasız ve dış etkilere açık bir şekilde büyük güçlerin nüfuz mücadelesine sahne olmasını önlemek için barışçıl ve güvenli bir ortam oluşturulması gerekliliği örgüte önemli misyon yüklemiştir. ŞİÖ, uluslararası sistemde bölgesel güvenlik rejimini tesis ederek, küresel güvenlikte ciddi inisiyatifler üstlenmeyi hedeflemektedir. Örgüt, uluslararası politikada ABD'nin tek taraflı anlayışına karşı çıkarak, küresel dengelerin çok kutuplu yapıda gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bugünkü konjonktürde güçlenerek bölgesel ve küresel dengeler açısından etkinliğini artırmaya çalışan örgüt, uluslararası politikada yeni bir güç merkezi olmayı hedeflemektedir.⁴⁷⁶

Bölgesel güvenlik konularında üye ülkeler arasındaki işbirliğini vurgulayan örgüt, daha sonra askerî tatbikatlar düzenleyerek bölgesel sorunlara karşı askerî müdahale işlevi üstlenmektedir. RF ile Çin'in ortak askerî tatbikatlar gerçekleştirmesi ve bu tatbikatları ŞİÖ ülkelerinin katılımıyla gerçekleştirmeyi planlamaları, örgütün işlevselliğinin artırılması yönünde çok önemli girişim olarak değerlendirilmektedir.⁴⁷⁷

Enerji jeopolitiğinde yeni bir güç merkezi olarak ortaya çıkmakta olan ŞİÖ, ortak enerji pazarı kurulmasını hedeflemektedir. Bu da enerji kaynakları ve boru hatları güzergâhları üzerinde etkinlik sağlama çabasında olan ŞİÖ'nün, OPEC benzeri doğalgaz karteli gibi bir yapıya bürünme ihtimalini kuvvetlendirmektedir.⁴⁷⁸

Bu kısımda, ŞİÖ'ne üyeliğinin Çin'in hegemonya sürecine nasıl bir katkı sağladığı, çok kutuplu bir dünya oluşturulması ve hegemon bir devlet olma yolunda kazandırdığı faydalarıyla birlikte ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur. Çin'in ŞİÖ'ne üyeliği kadar 2001 yılındaki DTÖ'ne üyeliği de önem arz etmektedir. Ancak DTÖ daha çok ekonomik bir nitelik taşıdığından dolayı, Çin'in DTÖ'ne üyeliğinin ekonomik yönden kazançları "Çin'in Ekonomik Gücü" başlıklı bölümde daha önce detaylı bir şekilde incelendiğinden, aşağıdaki paragraflarda Çin'in DTÖ'ne üyeliğinin kendi dış

⁴⁷⁵ Erdoğan, a.g.e., s.81.

⁴⁷⁶ Mehmet Seyfettin Erol, "Avrasya'da Güç Mücadelesi: Şangay Beşlisi ya da Mahşerin Beş Atlısı", **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı 16, 2001, s.70.

⁴⁷⁷ Barış Adıbelli, **Avrasya Jeopolitiğinde Büyük Oyun**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.120.

⁴⁷⁸ Muharrem Ekşi, "ŞİÖ ve Sino-Russo İlişkilerinde Zorunlu Stratejik İşbirliği", http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1279 (Erişim: 09.08.2018).

politikasına ve hegemonyasının inşasına katkıları yönüyle incelenmesi kısaca ele alınacaktır.

Çin'in DTÖ'ne üye olmasıyla birlikte; yapmakta olduğu reform süreci ivme kazanmış, Çin'in ihracatı artmış, Çin'in eşit şartlar altında dünya rekabetine katılabilmesini sağlamış, DTÖ'nün resmî üyesi olarak 21. yüzyıldaki ticaret yasalarının çıkarılmasına bizzat katılma ve kendi yasal haklarını koruma şansına sahip olmuş⁴⁷⁹, yabancı şirketlerin Çin pazarına erişimi ve ticareti kolaylaştırmış, yabancı yatırımcılar için cazip bir pazar ortamı oluşturulmuş, Çin ekonomisinin liberalleşmesine olanak sağlamış, Çin içerisinde özel sektörün yatırımlarına fırsat ortamı sağlamıştır.

Çin'in DTÖ'ne katılımı tümüyle ekonomik bir mesele olarak görülmemiş, öncelikle politik bir mesele olarak anlaşılmıştır. Çin, kısa vadeli kazanımların ötesinde pazarlık masasındaki yerini koruyarak oyunun kurallarını etkilemeye çalışmaktadır. Çin'in başarısında elbette Batılıların kendilerinin koydukları kurallarla oyuna girmesinde gösterdiği kabiliyetin öncelikli payı büyüktür.⁴⁸⁰

Ancak DTÖ'ne katılım müzakereleri yapılırken Çin Büyükelçisi'nin kullandığı şu ifadeler oldukça ilginçtir: “Şimdilik sizin istediğiniz şekilde oyunu oynamamız gerektiğini biliyoruz. Ama on yıl içinde kuralları biz koyacağız.”⁴⁸¹ Modern Çin'in kurucusu sayılabilecek Deng'in de şu sözü aynı anlamı taşımaktadır: “Sakince izle, reaksiyon için hazırlıklı ol, sıkı dur, kabiliyetlerini sakla, zamanı iyi kullan, asla lider olmayı deneme ve başarmak için yeterli ol.” Bu bağlamda pekişen Çin'in dış politika stratejisi, DTÖ'ne üyeliğinde öncelikle ABD ve Batı bloğu ile pragmatik uyumu sağlamaktır. Çin, büyüyebilmek için ABD ve Batı bloğu ülkeler ile barışçıl ve istikrarlı bir işbirliği ortamına ihtiyaç duymaktadır. ABD ve Batı bloğu ülkelerinin inisiyatifindeki DTÖ içerisinde, söz konusu güçlere karşı doğrudan bir meydan okumak yerine, yeterli gücü elde ettikten ve hegemonyasını güçlü temeller üzerine oturtuktan sonra, Çin'in DTÖ gibi uluslararası örgütlerde temkinli politikalar yerine daha yönlendirici ve proaktif politikalar izleyeceği değerlendirilmektedir.

⁴⁷⁹ Kaan Akçıl, Çin Ekonomisi ve Türkiye ile Çin'in Ekonomik İlişkilerinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Bilim Dalı, Konya, 2008, ss.55-56 (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).

⁴⁸⁰ Hu Xijing, A Competitive Edge, *Chinese Security*, vol.4, no.3, 2008, p.27.

⁴⁸¹ C. Fred Bergsten, A Partnership of Equals: Washington Should Respond to China's Economic Challenge, *Foreign Affairs*, vol.87, no.4, 2008, p.65.

Çin'in BM'e üyeliği de, uluslararası platformda söz sahibi olması bakımından önem taşımaktadır. BM Genel Kurulu'nun 1971 yılında 2758 sayılı kararı ile Çin ülkesinin BM nezdindeki tek meşru temsilcisinin Çin (bugünkü Çin Halk Cumhuriyeti) olduğu kabul edilmiştir. BM'in devrim niteliğindeki bu kararı neticesinde Çin; uluslararası ortamda resmen tanınan bir ülke konumuna gelmiş, uluslararası ilişkilere aktif olarak katılma fırsatı yakalamış, Tayvan yerine "Dünyada Tek Çin" politikasını uzun süren kararlı politik duruşuyla uluslararası kamuoyuna resmî olarak kabul ettirmeyi başarabilmiş, ayrıca BM'de etkin bir karar alma mekanizması olan BMGK'nin daimî beş üyesinden biri olarak çok etkin bir konuma yükselmeyi başarmıştır.

İstisnai durumlar haricinde Çin, BMGK oylamalarında gelişmekte olan ülkelere yana tavır sergilediği yönünde imaj yaratmak istemektedir. RF ve Çin'in sadece ve sadece ülkelerin meşru yönetiminden bir talep gelmesi durumunda BM kanalıyla güç kullanımına sıcak baktıkları bilinmektedir.⁴⁸² Çin, BMGK'nde izlediği bu politika sayesinde, BM'in üyelerinin 54 ülke ile % 28'ini oluşturan Afrika ülkelerinin BM'de destek almasını sağlamaktadır. Aynı zamanda, Çin ile bir arada buldukları birçok uluslararası platformda Çin'e destek vermelerinin yanı sıra Çin'le birlikte hareket etmekte ve Çin'e yönelik olumsuz kararların alınmasını önlemektedirler. Bu konuda önemli bir örnek olarak, Çin'in insan haklarını ihlal ettiği ve bu nedenle BM İnsan Hakları Konseyi tarafından Çin'in kınanması yönündeki verilen çabaların engellenmesi konusunda, Afrika ülkeleri önemli bir rol oynamış ve verilen bu çabaların boşa çıkmasını sağlamıştır.⁴⁸³

Ayrıca birçok uzman Çin'in istediği takdirde Afrika ülkelerinden BM'de aldığı bu desteği, herhangi bir ülkenin BMGK üyeliğini engelleme konusunda da alabileceğini belirtmektedir.⁴⁸⁴ Dolayısıyla Çin'in BMGK oylamalarında izlediği gelişmekte olan ülkelere yana tavır sergileme politikasının, kendisine geri dönüşümünün başarılı olduğu görülmektedir.

Afrika ülkeleri içinse BMGK daimî üyesi konumunda olan Çin ile iyi ilişkilerin sürdürülmesi bölgesel sorunların çözümünde bir çeşit garanti unsuru olarak

⁴⁸² Susan Tieh, China in the UN: United with Other Nations, *PDF Stanford Journal for East Asian Affairs*, 4, 1, Winter 2004.

⁴⁸³ Mürsel Bayram ve Hüseyin Emiroğlu, Afrika'da Artan Çin Nüfuzunun Çok Yönlü Sonuçları, *The Journal of Academic Social Science*, Sayı: 28, Temmuz 2016, s.505.

⁴⁸⁴ Aysu Vural, Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), *Avrasya Etüdüleri*, 51/2017-1, 2017, s.147, <https://www.researchgate.net> (Erişim: 11.08.2018).

görülmekte ve değerlendirilmektedir. Örneğin 2008 yılında RF ile birlikte hareket eden Çin, Zimbabve hükümeti hakkında diğer üyeler tarafından alınmak istenen yaptırım kararlarına ve silah ambargosuna, veto yetkisini kullanarak karşı çıkmıştır.⁴⁸⁵ İlave olarak Çin, Afrika ülkelerinde meydana gelen çatışmalara ve insan hakları ihlallerine karşı dahi diplomatik yollarla müdahale etmemekte, genellikle tarafsız bir politika izlemeyi tercih etmektedir.

Çin, BMGK'ndeki oylamalarda belirli bir ülkeye yaptırım uygulanması veya silahlı müdahalede bulunulması yönündeki kararlarda ya çekimser ya da ret oyu kullanmayı tercih etmektedir. ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgali sürecinde, Pekin bloke edici bir davranış sergilemiş ve yine bu ülkeye yönelik ambargonun erken sona ermesinde RF ve Çin ikilisinin girişimleri etkili olmuştur. Çin, BM oylamalarında genellikle RF ile ortak bir tavır sergileyerek, ABD'nin dünya geneline yayılan saldırgan ve kural-tanımaz tutumunu frenlemeyi amaçlamaktadır. BMGK'ni oluşturan beş devlet içinde barışı koruma operasyonlarına asker gönderme yoluyla en büyük desteği veren Çin'in, bu davranışı ile yakalamak istediği en önemli hedef, küresel arenada vermek istediği sorumlu siyaset imajı ile ilgilidir.⁴⁸⁶

Çin, APEC⁴⁸⁷ ve ASEAN⁴⁸⁸ ile bölgesel bazda geniş ekonomik faaliyetler üzerinden bir barış kuşağı oluşturmaya da çalışmaktadır.⁴⁸⁹ Çin, resmî olarak ASEAN üyeleriyle olan toprak anlaşmazlıklarını güç kullanarak değil, ortak çözüm mekanizmalarıyla çözmeyi taahhüt etmiş, böylece üye devletler dışında ASEAN'ın Dostluk ve İş Birliği Anlaşması'nı imzalayan ülke olmuştur. Bu durum, bölgede Çin'in iktisadi güç olarak kabul edilmesini ve bölge ülkeleriyle ilişkilerini artırmasını sağlamış, Asya'da Japonya'nın iktisadi üstünlüğü Çin tarafından dengelenmiştir.⁴⁹⁰

Çin, ASEAN üyesi olmamakla birlikte, 1997 yılından bu yana "ASEAN+1" adı altında, anılan bölgesel oluşum ile işbirliği konularında diyaloga girmiştir.

⁴⁸⁵ Bkz. United Nations Security Council , Veto List, <http://research.un.org/en/docs/sc/quick/>; United Nations Security Council, 11 July 2008, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2008/447 (Erişim: 07.08.2018).

⁴⁸⁶ Halil Kürşad Aslan, Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Orta Doğu Politikası, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, *Akademik Altı Aylık Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 2014, s.39.

⁴⁸⁷ APEC içerisinde, Büyük Okyanus kıyısındaki 21 ülkenin oluşturduğu birlik üyeleri arasında ABD, Çin ve Japonya başta gelmektedir.

⁴⁸⁸ 1967 yılında kurulan örgütün günümüzdeki üyeleri Filipinler, Malezya, Tayland, Endonezya, Singapur, Brunei, Kamboçya, Laos, Myanmar ve Vietnam'dır.

⁴⁸⁹ Sandıklı, 2009, a.g.e., s.47.

⁴⁹⁰ R. Kutay Karaca, *Güç Olma Stratejisi: Çin*, IQ Kültür Sanat Yayınları, Şangay Fikir Okulu, Ocak 2008, İstanbul, s.41.

“ASEAN+3” platformu ise, Çin ile birlikte Japonya ve Güney Kore’yi de kapsamaktadır.⁴⁹¹ Önemli bir ekonomik potansiyeli barındıran ASEAN+3 Platformu’na⁴⁹² Çin, ABD’nin bölgedeki etkisini kırarak kendi bölgesel liderliğini kuvvetlendirmeyi, Güneydoğu Asya’nın sahip olduğu doğal kaynaklara kolayca erişebilmeyi ve deniz ticaret yolunu güvence altına almayı amaçlamaktadır. Japonya ve Güney Kore ise, ASEAN ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini artırmak istemelerinin yanı sıra, Çin önderliğindeki bu yeni yükselişi kaçırmamayı; ASEAN üyesi on ülke ise, Çin pazarına daha rahat ulaşabilmek ve Çin ile birlikte küresel ekonomi içinde daha fazla yer almayı hedeflemektedir.⁴⁹³ Keza, ASEAN+3’ün, 1997 ekonomik krizinde ortaya çıkan kötü sonuçların giderilmesinde, kuzeydoğu ve güneydoğu Asya ülkeleri arasında kurduğu köprü ile yaptığı olumlu katkı da burada zikredilmelidir.⁴⁹⁴

Eylül 2006’da RF’nun girişimleriyle kurulan BRICS ittifakı⁴⁹⁵, bazı siyasiler ve akademisyenler tarafından Çin’in ABD’nin egemen olduğu uluslararası kurumların dışında gücünü kullanabileceği bir araç olarak görülmektedir.⁴⁹⁶ Çin için BRICS, deniz aşırı coğrafyalardaki ham madde ve enerji kaynaklarına, limanlara erişim ve aynı zamanda diğer ülkelerle daha farklı alanlarda işbirliği fırsatlarına olanaklar sunması açısından önem taşımaktadır.

Kuruluşundan itibaren geçen yaklaşık on yıllık süre zarfında BRICS, gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliği için önemli bir platform hâline gelmiştir. BRICS ülkeleri Asya, Afrika, Avrupa ve Amerika kıtalarından ülkelerin üyelikleri sonucunda teşkil edilmiş bir kuruluştur. Üyelerinin tamamı aynı zamanda G20 üyesi olmakla birlikte, BRICS ülkelerinin toprakları toplamı dünyanın % 26,46’sını, dünya nüfusunun % 42,58’ini, Dünya Bankası’nın oy gücünün % 13,24’ünü ve IMF kota

⁴⁹¹ Altay Atlı, Yeni Bir Dünya Gücü Olarak Doğu Asya, *NTV*, 20 Aralık 2004, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/301672.asp> (Erişim: 11.08.2018).

⁴⁹² Robert Sutter, *China’s Reginal Strategy and Why It May Not Be Good for America*, David Shambaugh (ed.) Power Shift-China and Asia’s New Dynamics, University of California Pres, California, 2005, p.297 .

⁴⁹³ David Shambaugh, *Return to the Middle Kingdom? China and Asia in the Early Twenty-First Century*, David Shambaugh (ed.), Power Shift-China and Asia’s New Dynamics, University of California Pres, California, 2005, pp.23-28.

⁴⁹⁴ Sheldon W.Simon, *ASEAN and The New Regional Multilateralism*, David Shambaugh and Michael Yahuda (eds.), International Relations of Asia, Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2008, s.208.

⁴⁹⁵ İlk kuruluşunda dört ülkenin yer aldığı BRIC, 2011 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti’nin de katılımı neticesinde BRICS adını almıştır. Daha fazla bilgi için bkz. History of BRICS, BRICS Website, <http://infobrics.org/page/history-of-brics/>; Sergei Guriev, Five Questions about the BRICS Nations, World Economic Forum, 08 July 2015, <https://www.weforum.org/agenda/2015/07/five-questions-about-the-brics-nations/> (Erişim: 21.01.2019).

⁴⁹⁶ Sara Hsu, *Why China’s Key Role in BRICS Does Not Threaten U.S. Power*, Huffpost, 06 December 2017, https://www.huffingtonpost.com/sara-hsu/china-brics-threat-us- b_7781584.html (Erişim: 21.01.2019).

paylarının % 14,91'ini oluşturmaktadır.⁴⁹⁷ BRICS ülkeleri; dünya GSMH'sının % 25,7'sini, toplam ticaretin % 17'sini, toplam yabancı yatırımların % 18'inden fazlasını, tüm döviz rezervlerinin % 40'ını ve ABD hazine bonosu toplam yabancı varlıklarının % 30'unu oluşturmaktadır.⁴⁹⁸ Dolayısıyla BRICS'in demografik, politik, coğrafik ve aynı zamanda ekonomik gücü uluslararası sistemde ön plana çıkmaktadır. Bu durumun, aynı zamanda Çin'in çok kutuplu bir dünya düzeninin kurulması yönündeki hedefine hizmet ettiği görülmektedir.

BRICS ülkeleri arasında demografik, politik, coğrafik ve ekonomik yönden en güçlü ülkenin Çin olduğu söylenebilir. Bu noktadan hareketle, gelecekte Çin'in BRICS içerisinde ve faaliyetlerinde lider ve aynı zamanda örgütün lokomotifi olabileceği öngörülmektedir. Bu durum, aynı zamanda Çin'in uluslararası sistemde politik amaçlarını gerçekleştirebilmesi yönündeki girişimleri için de kritiktir.

Başlangıçta ekonomik bir grup olarak ortaya çıkan BRICS, dünya ekonomisi ve siyasetinin mevcut ortamında aynı zamanda siyasi bir istişare ve iş birliği mecrası haline dönüşmeye başlamıştır. AB, ŞİÖ ve G7 gibi örgütlerle karşılaştırıldığında, daha zayıf ve ekonomik eksenli bir istişare grubudur. Bugünkü durumu ile ağırlıklı olarak istişare, ortak politika belirleme ve iş birliği boyutu ile ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Ancak grup üyeleri arasındaki ortak çıkarların artması veya ortak tehditlerin daha belirgin hâle gelmesi, bu grubu daha etkin bir teşkilat haline dönüştürebilme potansiyeline sahiptir.⁴⁹⁹

Sonuç olarak, tezin birinci bölümünde hegemonya aday devletinin, uluslararası örgütler aracılığıyla kendi evrensel normlarını ortaya koyabilme fırsatını yakalayabildiği ifade edilmişti. Hegemonik dünya düzeninin yayılmasını kolaylaştıracak kuralları uygulayan ve bu düzenin ürettiği uluslararası örgütler, bu kuralları ideolojik olarak meşrulaştırma ve oluşabilecek hegemonya karşıtı görüşleri engelleme işlevlerini yerine getirmeleri için tasarlanmıştır. Bu bağlamda, Çin'in sözcüğü uluslararası örgütlere üyeliği ve bu örgütlerde etkin rol alması, gelecekte kuracağı küresel hegemonyasının inşası adına önemlidir. Bu sayede Çin, kendi dış politika hedeflerine yönelik olarak ABD gibi büyük güçlerin keyfi uygulamalarına

⁴⁹⁷ What is BRICS?, BRICS Official Website, 26 January 2017, <https://www.brics2017.org/English/AboutBRICS/BRICS/>, (Erişim: 24.01.2019).

⁴⁹⁸ Minghao Zhao, *What is China's role in the BRICS?*, World Economic Forum, 20 July 2015, <https://www.weforum.org/agenda/2015/07/what-is-chinas-role-in-the-brics/> (Erişim: 24.01.2019).

⁴⁹⁹ Talha Köse, 6 Soruda Onuncu Yılında BRICS Zirvesi, *Sabah Gazetesi*, 28 Temmuz 2018, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/talhakose/2018/07/28/6-soruda-onuncu-yilinda-brics-zirvesi> (Erişim: 24.01.2019).

karşı bir engel oluşturabilecek ve uluslararası sistemin çok kutuplu bir dünyaya evrilmesine katkı sağlayabilecektir.

3.3.1.6. Tek Kutupluluk Yerine Çok Kutupluluğu Destekleyici Politik Adımlar Atmak

Soğuk Savaş dönemindeki Sovyetler Birliği ve ABD arasındaki iki kutuplu dünya düzeni, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte sona ermiştir. Akabinde, ABD'nin bu dağılma ile birlikte kendi yüzyılını inşa edeceği yönünde düşünceler ortaya çıkmıştır. Ancak ABD tarafından zikredilen yeni dünya düzeni, sanıldığı gibi tek kutuplu bir dönem olmamıştır. "Amerikan Yüzyılı"⁵⁰⁰, bu tek kutuplu düzeni kurmada başarısız olmuş ve günümüzde çok kutuplu olarak ifade edebildiğimiz yeni bir dönem oluşmuştur. Bu dönem, aynı zamanda "Koalisyonlar Dönemi" olarak da zikredilmeye başlanmıştır.⁵⁰¹ ABD, RF, Çin, AB, Japonya ve Hindistan gibi küresel aktörlere ilave olarak uluslararası kurum ve kuruluşların da sahada etkin rol alması neticesinde, uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapıya evrildiği söylenebilir.⁵⁰² 21. yüzyılda uluslararası sistemin çok kutupluluğa doğru şekillenmesindeki temel faktörlerden belki de en önemlisinin, enerji kaynakları ve enerji nakil hatlarının kontrol edilmesi konusunda ülkelerin birbirleriyle millî menfaatlerinin örtüşmemesi olduğu iddia edilebilir.

Çin, hâlihazırda kendi bölgesinde komşuları üzerinde hegemonyasını kurmak yönünde girişimlerini yoğunlaştırmaktadır. Çin, Soğuk Savaş dönemi sonrasında artık uluslararası alanda daha proaktif bir rol üstlenerek ABD'nin tek kutupluluğuna karşı çok kutuplu bir dünya düzenini⁵⁰³ savunmaktadır. Bununla birlikte, çok kutuplu

⁵⁰⁰ Şenol Kantarcı, Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı 'Koalisyonlar Dönemi mi?', *Güvenlik Stratejileri*, Yıl: 8, Sayı: 16, 2012, s.77.

⁵⁰¹ Kantarcı, a.g.m., s.52.

⁵⁰² Siyaset bilimci Nye de; ABD'nin dünyada tek güç olarak adlandırılmasına rağmen yeni sistemin eskisine göre çok daha karışık olduğunu savunmaktadır. Nye; dünya siyasetinin gündeminin sadece dikey ya da yatay oynayarak kazanılabilen üç boyutlu bir satranç tahtası haline geldiğini, bu tahtanın en üstünde askerî gücün yer aldığını, bu noktada da ABD'nin tek süper güç olduğunu ve bu konuda hegemonya kavramlarıyla konuşmanın doğru olacağını belirtmektedir. Ortadaki satranç tahtasında ekonomik gücün çok kutuplu olduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede, askerî anlamda tek güç olan ABD'nin; AB, Japonya, Çin ve diğerlerinin kabulü olmadan ticarette, mali düzenleme konularında istediği sonuçları alamayacağını ifade etmektedir. ABD'nin, IMF'de ve DTÖ'nde güçlü üstünlüğüne rağmen tek başına kararlar verememesi buna örnektir. Altaki satranç tahtasında yer alan terörizm, uluslararası suç, iklim değişikliği ve bulaşıcı hastalıkların yayılması gibi uluslararası konularda ise gücün, çok daha geniş bir alana yayıldığını ve devletler ile devlet dışı aktörlerin etkisinin çok daha fazla olduğunu, dolayısıyla sistemin "tek kutuplu" bir hale geldiğini söylemenin yanlış olacağını iddia etmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Joseph S. Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Çev. Gürol Koca, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003, ss. 46,48.

⁵⁰³ *Çok kutupluluk*, uluslararası sistemde çok sayıda devletin eşit etki, güç ve statüye sahip olması anlamına gelir. Daha fazla bilgi için bkz. *China and Russia: Partnership of Strategic Coordination*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18028.htm> (Erişim: 06.08.2018).

bir dünya düzenini sadece savunmakla kalmayıp küresel çapta yapmakta olduğu girişimleri ile de bunu tüm dünyaya yaymaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, Çin ve RF'nun yakınlaştığına ve iki ülkenin Soğuk Savaş sonrası dönemde çok kutuplu bir dünya düzenini savunan ortak bir dil geliştirerek, bu amaçla stratejik işbirliğine kadar varan dostluklarını geliştirdiklerine şahit olunmaktadır.

ABD'nin dış politikasında ağırlığını Pasifik bölgesine doğru kaydırmaya başlaması, bölgede Japonya ve Güney Kore gibi modern ülkelerle ilişkilerini yoğunlaştırmasına, buna mukabil ABD'nin Tayvan'ın bağımsızlığı konusundaki tavrı ise Çin'in RF ile yakınlaşmasına neden olmaktadır. Aslına bakılacak olursa, ülkeler arasındaki bu yakınlaşmaların ve işbirliklerinin temelinde çok kutuplu bir dünyanın daha istikrarlı ve güvenilir bir ortam sağlayacağı düşüncesi yatmakta, dolayısıyla ABD'nin tek taraflı keyfi politikalarına ve girişimlerine karşı bir tavır sergilenmektedir.

RF-Çin stratejik ortaklığının⁵⁰⁴ temel konularından biri olan çok kutuplu uluslararası sistem arayışı da yine ABD'nin tek başına hâkim olduğu uluslararası düzene ve Washington'un kural tanımaz, keyfi politikalarına karşı durma anlayışından hareket etmektedir. Çok kutupluluk meselesi, iki ülke ilişkilerinde çok önemli bir yer tutmaktadır. İlişkilerin gelişmesini sağlayan temel dinamiklerden biridir.⁵⁰⁵ ŞİÖ'nün 2007 yılında yapılan Bişkek Zirvesinde Putin'in, "*Tek kutuplu dünya kabul edilemez*" şeklindeki söylemi de, çok kutuplu bir dünya düzeninin oluşturulmasındaki niyeti ve politikayı ifade etmektedir.

RF-Çin ilişkilerinin ortaklığa dönüşmesi, her iki taraftaki liderlerin müşterek menfaat alanları bulmalarına ve bunlar üzerinde ortaklık inşa etmelerine dayanmaktadır. Son dönemde stratejik ortamın büyük değişime uğraması, RF-Çin ilişkilerini yakınlaşma yönünde yeni bir sürece sokmuştur. Bunun başlıca nedeni, Orta Asya'da artan ABD varlığıdır. 11 Eylül saldırılarından sonra Orta Asya bölgesinde askerî üsler vasıtasıyla ve Batı yanlısı liderlerin bölge ülkelerin yönetimlerine gelmeye başlaması ile ABD, bölgedeki nüfuzunu artırmıştır. Artan ABD nüfuzu, RF ve Çin için ortak tehdit algılamalarına yol açmıştır. RF ve Çin arasında bölgede ABD karşıtlığı ile gelişen siyasi ilişkiler, enerji temelli ekonomik ilişkiler çerçevesinde de hızla gelişmektedir.⁵⁰⁶

⁵⁰⁴ RF ve Çin; askerî, ekonomik, enerji, kültürel ve siyasi alanlarda birbirleriyle derin ilişkiler ve işbirliği içerisindedir.

⁵⁰⁵ Umut Bekcan, Yeni Dünya Düzeninde Rusya-Çin İlişkileri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2012, s.123 (**Yayımlanmış Doktora Tezi**).

⁵⁰⁶ Erdoğan, a.g.e., s.55.

Stratejik ortaklık temelinde uluslararası sistemde ABD hegemonyasına karşı çok kutuplu bir dünya düzeninin tesis edilmesini arzulayan ve bu bağlamda millî menfaatleri örtüşen Çin ve RF, BMGK nezdinde çoğu zaman ortak ve paralel hareket etme yönündeki işbirliklerine⁵⁰⁷ ilave olarak, bölgelerinde işbirliği ve dayanışmayı sağlayabilmek amacıyla 1996 yılında Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın da katılımı ile ŞİÖ'nü kurmuşlardır. ŞİÖ'nün amacı ise, daha önce de yukarıdaki paragraflarda uzun bir şekilde açıklandığı gibi ekonominin yanı sıra güvenlik ve kültür alanlarında işbirliği fırsatlarının hayata geçirilmesidir. Aslında ABD'nin Asya-Pasifik'teki artan nüfuzunu ve hegemonyasını dengelemek adına Çin, RF ile işbirliği yoluna giderek ŞİÖ'nü kurmuştur. Böylece ABD hegemonyasına karşı Çin, RF ile birlikte diğer ülkeleri de yanına katarak uluslararası sistemde ABD çıkarları karşısında farklı güç merkezlerinin müşterek hareket ettiği bir kutup oluşturmaya çalışmakta, böylece çok kutuplu bir uluslararası sistemin tesis edilmesi yönünde girişimlerde bulunmaktadır.

Çin ve RF arasındaki yakınlaşmanın ve işbirliğinin uluslararası ortamda göze çarpan bir şekilde gözlemlenmesi ve etkisini göstermesi neticesinde ABD, başta BM olmak üzere pek çok alanda ve seviyede daha temkinli politikalar izlemek zorunda kalmaktadır. Dünyada bu şekilde bir kutup oluşturulması, küresel seviyede bir dengenin oluşmasını sağlamakta ve dünyada daha barışçıl yaklaşımların ve çözümlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

RF Devlet Başkanı Medvedev, 2008 yılında Rus dış politikasının ilkelerini açıklarken, "Dünya çok kutuplu olmak zorunda. Tek kutuplu dünya kabul edilemez" söylemiyle ABD hegemonyasından ciddi rahatsızlık duyduğunun resmî açıklamasını yapmıştır.⁵⁰⁸

Mart 2010'da bir araya gelen Çin Devlet Başkan Yardımcısı Şi ve RF Başbakanı Vladimir Putin şu ortak düşüncüyü dile getirmişlerdir: "Çin ve RF, ileride

⁵⁰⁷ Çin ile RF birçok kez BMGK kararlarında ortak hareket ederek veto yetkilerini kullanmışlardır. Ancak ne Çin'in ne de RF'nun özellikle ABD ile herhangi bir kararda birlikte veto yetkilerini kullanmadıkları tespit edilmiştir. Buradan hareketle, Çin ile RF'nun ABD'ye kıyasla pek çok konuda çıkarlarının örtüştüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. Security Council Veto List, United Nations, <http://research.un.org/en/docs/sc/quick/> (Erişim: 07.08.2018).

⁵⁰⁸ Elif Kutsal, Rusya'nın DTÖ Üyelik Müzakereleri ve Çok Kutuplu Dünya Yaratma Politikası, *Bilge Strateji*, <http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=136> (Erişim: 09.08.2018).

çok kutuplu bir dünya düzeni içinde uluslararası ilişkilerin ve demokrasinin dünya yüzeyinde gelişmesi için ortak hareket etmelidirler.”⁵⁰⁹

Çin devlet başkanı Şi Aralık 2016 tarihinde BM’de yaptığı bir konuşmasında da, “Küçük-büyük, güçlü-zayıf tüm ülkelerin bağımsızlığını, haysiyetini gözeterek eşit hükümlülük ve karşılıklı bağımlılık içinde *çok kutupluluğu* savunuyoruz.”⁵¹⁰ şeklinde bir söylemde bulunarak Çin’in, emperyalizmin ekonomik kurallarını (ekonomik küreselleşmeyi) sahiplenen, ancak ABD hegemonyasına dayanan tek kutuplu dünyayı reddeden bir perspektif ortaya koyduğunu belirtmektedir. Şi, çok kutuplu bir dünya düzeninin kurulması sayesinde tüm devletlerin kazançlı çıkacağını, huzur ve istikrar ortamının yaratılabileceği bir uluslararası sistemin mümkün kılınabileceğini ifade etmektedir.

Şi, 18 Ekim 2017 tarihinde ÇKP’nin 19. Kongresi’ndeki konuşmasında, “*Dünya büyük gelişmeler, dönüşüm ve uyum sürecinden geçiyor, ancak barış ve kalkınma günümüzün çağrısı olmaya devam ediyor. Küresel eğilimlerde çok kutupluluk, ekonomik küreselleşme, bilişim teknolojileri uygulaması ve kültürel çeşitlilik ön almakta ve gelişmektedir. Ülkeler gittikçe birbirine bağımlı hale gelmekte, uluslararası güçler daha dengeli hale gelmekte, barış ve gelişme geri dönülemez konumdadır.*”⁵¹¹ şeklinde bir söylemde bulunarak, dünyanın artık çok kutuplu bir uluslararası sisteme doğru evrildiğini vurgulamaktadır.

Çin’e göre, dünya çok kutuplu hale gelmese bile, belli başlı güçler arasındaki ilişki daima işbirliğine dayalı olmalıdır. Çünkü dünyada pek çok geleneksel olmayan güvenlik tehdidi ortaya çıkmaktadır. ABD dâhil hiçbir ülke, tek başına küresel güvenlik sorunlarını çözecek durumda değildir. Dolayısıyla işbirliği ve koordinasyon önem kazanmaktadır. Bu yüzden, en büyük tehdit olabilecek durumda olmasına rağmen Çin, ABD ile iyi ilişkiler geliştirme çabasındadır.⁵¹²

⁵⁰⁹ Charles Kegley ve Shannon L. Blanton, *World Politics: Trend and Transformation*, Revised Edition, Boston: Wadsworth, 2011-2012, p.336.

⁵¹⁰ Korkut Boratav, Donald Trump, Xi Jinping ve küreselleşme, *Birgün Gazetesi*, 27 Ocak 2017, <https://www.birgun.net/haber-detay/donald-trump-si-jinping-ve-kuresellesme-144699.html> (Erişim: 06.08.2018).

⁵¹¹ Xi Jinping’in 18 Ekim 2017 tarihinde ÇKP’nin 19. Kongresindeki konuşması, *Xinhuanet News*, s.52, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (Erişim: 07.08.2018).

⁵¹² Sait Yılmaz, Yükselen Güç Çin’in Güvenlik Politika ve Stratejileri, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 2008, s.79.

Çin, çok kutuplu bir dünya düzeninin tesis edilmesi amacıyla enerji ve ham madde ihtiyacına bağlı olarak dünyanın çeşitli bölgelerindeki ülkelerle işbirliklerini artırmaktadır. Bu bağlamda Orta Doğu ve Asya ülkeleri ile ilişkilerini ve bağlarını güçlendirmeye çalıştığı gibi, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri ile de özellikle ekonomik ve siyasi alanda bağlarını kuvvetlendirmeye çalışmaktadır. Asya'da ŞİÖ ile kurduğu güçlü ittifak sayesinde, Batı bloğunun karşısında hem ekonomik hem de siyasi anlamda bir kutup konumundadır. Daha geniş bir stratejik yaklaşım içerisinde değerlendirildiğinde, Çin'in söz konusu girişimlerinin ABD'nin tek kutuplu küresel hegemonya hedefine karşı çok kutuplu bir dünya düzeninin kurulması çabası olduğu anlaşılmaktadır.

Karşılıklı bağımlılığın arttığı ve sorunların ulusal olmaktan çıkıp uluslararası nitelik kazandığı bu yeni dönemde, çok uluslu koalisyonlar da zorunlu hale gelmiştir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ve ABD saflarında yer alan günümüz çok kutuplu ülkeleri, milliyetçilik ve atavizme (atavizm) duyulan özlemlerle dünya düzeninde yer almaya çalışmaktadır.⁵¹³ Bu ülkeler; Çin, Hindistan, Japonya ve ulus-üstü bir aktör olarak AB olarak sıralanabilir. Bunlar, ABD'ye rakip olarak hem bölgesel, hem de uluslararası arenada boy göstermektedirler.⁵¹⁴

2000 ve 2001 yılları arasında yaşanan gelişmeler, günümüz uluslararası sistem açısından şekillendirici niteliktedir. Bir diğer deyişle, hem RF Devlet Başkanı Vladimir Putin'in göreve başlaması, hem de 11 Eylül 2001 saldırılarının gerçekleşmesi nedeniyle ülkeler açısından gelecek dönemin yeni parametreleri oluşmaya başlamıştır.⁵¹⁵ ABD açısından, alçak politikanın yanı sıra yüksek politikanın da değerli ve önemli olduğu bir kez daha görülmüştür. ABD'nin tek kutuplu iradesi yerini çok kutuplu bir dünyaya bırakırken, diğer aktörlerin de yeni dünya düzenindeki hamleleri merak konusu olmuştur. Bu doğrultuda RF, Çin, Hindistan, Japonya ve Asya Kaplanları'ndan biri olan Güney Kore gibi ülkeler yeni dünya düzeninde rekabet içerisine girmiştir. AB her ne kadar yukarıda ifade edilse de, aslında dış politika gibi önemli bir aşamada tek sesli bir aktör olamamasından ötürü İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkeleri de bu yeni düzende değerlendirmek gerekmektedir. İngiltere her ne kadar AB'ne yarı bağımlı bir ülke⁵¹⁶ olarak değerlendirilse de, Avrupa için önemli bir aktördür. Almanya ve Fransa'nın küresel

⁵¹³ Kamer Kasım, *Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya*, USAK Yayınları, Ankara, 2009, s.153.

⁵¹⁴ Kantarcı, a.g.m., s.70.

⁵¹⁵ Henry Kissinger, *Diplomasi*, Çev. İbrahim H. Kurt, Kültür Yayınları, 2000, s.899.

⁵¹⁶ Tanrı Ali, *The New World Disorder*, <http://www.counterpunch.org/2015/04/17/the-new-world-disorder/>, (Erişim: 07.08.2018).

finans krizinden sonra AB içerisindeki temel aktör rolleri ise pekişmiştir. Bu iki ülke, İngiltere'ye göre nispeten ABD'nin tek taraflı hamlelerine sıcak bakmamaktadırlar.⁵¹⁷

Çok kutuplu sistemin önemli aktörlerinden birisi olan Çin'in ekonomik olarak yükselişi ise devam etmektedir. Bu, aynı zamanda ABD'nin ekonomik egemenliğini paylaşması anlamına da gelmektedir. Çin, bu yükselişle birlikte dış politikada çok farklı bir konuma yerleşmektedir. Ekonomi gücünü kullanan Çin, birçok ülkeye hem havuç, hem de sopa göstermesini iyi bilmektedir. Filipinler ve Norveç gibi ülkelere yönelik sopa gösterirken, Venezüella ve Afrika ülkelerine yönelik finansal destekler sunmaktadır.⁵¹⁸

Çin'in kimi yazarlara göre nükleer askerî yapısı ve kalabalık nüfusu nedeniyle geleceğin kutbu ve yeni süper gücü olarak ifade edilmesi, yerinde bir yorum olmuştur. Çin'in, RF ile birlikte 2001 yılında oluşturduğu ŞİÖ, ABD ve AB'nin yayılmacı politikalarına karşı bir hamle niteliğindedir.⁵¹⁹ Bu yeni dünya düzeninde, bu iki ülkenin Avrupa-Atlantik odağına karşı Asya-Pasifik'i canlı tutması da değerlendirilmesi gereken bir konudur. Yukarıda ifade edilen koalisyonlar dönemi, Çin ve RF örneğinde de ortaya koyulmuştur. Bu iki ülkenin ortak hareket etmesini gerektirecek tehdit elbette ABD'den gelmektedir. Orta Asya'da ABD'nin üsler kurması ve mevcut krizlere yönelik hamlelerde bulunması, bu iki aktörü daha da yakınlaştırmıştır. Çin'in RF ile ortaklık kurmasında, ABD'nin Japonya ve Güney Kore ile olan yakın ve stratejik ortaklıkları da etkili olmuştur. RF ile Japonya arasında Kuril Adaları sorunu, Spratley Adalar sorunu, Japonya ve Çin'in Güney Adaları ile ilgili sorunu, Kuzey ve Güney Kore arasındaki Sarı Deniz problemi, küresel aktörlerin hangi ülkeler ile koalisyon kurabileceğini göstermiştir.⁵²⁰

ABD'nin; Çin ve RF'nun ortaklığına cevabı Japonya, Güney Kore ve Hindistan gibi aktörlerle olmuştur. Çin ve Hindistan arasındaki sınır anlaşmazlığı, Çin Denizi, Hint Okyanusu'ndaki ticaret yolu, Tibet Sorunu, Çin'in Pakistan'ı siyasi ve ekonomik

⁵¹⁷ Nina Werkhäuser, Almanya'nın Irak Politikası, <http://www.dw.com/tr/almanyan%C4%B1n-irak-politikas%C4%B1/a-2526875>, (Erişim: 09.08.2018).

⁵¹⁸ Aydın Şahinalp, Çin ekonomik savaşta ABD'yi eziyor, *Dünya Gazetesi*, <http://www.dunya.com/ekonomi/cin-ekonomik-savasta-abdy-eziyor-haberi-321843>, (Erişim: 09.08.2018).

⁵¹⁹ Kantarcı, a.g.m., s.71.

⁵²⁰ Erkin Ekrem, Japonya-Rusya Kuril Adaları Sorunu ve Çin, *Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE)*, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/japonya-rusya-kuriladalarlari-sorunu-ve-cin/2465>, (Erişim: 10.08.2018).

olarak desteklemesi gibi konular, ABD'nin Hindistan ile ikili ilişkilerinde elini güçlendirmiştir.⁵²¹

Sonuç olarak Çin'in, dünyanın çok kutupluluğa evrilmesi yönündeki isteği ve bu doğrultudaki girişimlerinin başarılı sonuçlar verdiği söylenebilir. Çok kutuplu bir uluslararası sistemin kurulması yönünde Çin'in yapmakta olduğu girişimleri arasında, RF ile stratejik ortaklık kurması ve BMGK'nde çoğu zaman RF ile birlikte paralel bir politika izleyerek ABD'nin tutum ve isteklerini bloke edici bir yol izlemesi⁵²² önemlidir. Aynı zamanda, ABD ve Batı bloğuna karşı ŞİÖ'nün kurulmasına liderlik yapması, üyesi olduğu BRICS'in uluslararası sistemdeki rolü, ayrıca NDB'nin Dünya Bankası ve IMF'ye gelecekte rakip olabilmesi olasılığı⁵²³ da çok kutupluluk bağlamındaki girişimleri arasında değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra Çin'in kendi inisiyatifi ile kurduğu AIIB'nin, özellikle Batı Bloğu'na karşı gelecekte alternatif bir finansman gücü niteliği taşıması, ilave olarak enerji ve ham madde ihtiyacına da dönük olarak Afrika, Latin Amerika, Orta Doğu ve Asya ülkeleri ile kurduğu ilişkileri de küresel çapta önemli sayılabilecek girişimleri arasında yer almaktadır.

Her ne kadar Çin, ABD'nin ekonomik ve askerî gücünü dengeleyebilecek yeteneğe henüz sahip olmasa da, ABD liderliğindeki düzenin meşruiyetini sorgulayabilmekte, özellikle Doğu Asya'da ABD çıkarlarına ters düşecek problemler üretebilmektedir.⁵²⁴ Çin, mevcut uluslararası düzene yönelik itirazlarını çeşitli şekillerde gündeme getirebilmekte ve farklı önerilerini yine bu yollarla ortaya koyabilmektedir.⁵²⁵

⁵²¹ Erkin Ekrem, Yükselen Çin'e Karşı ABD'nin Hindistan Kozu, **Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE)**, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/yukselen-cine-karsi-abdnin-hindistan-kozu/4265> (Erişim: 11.08.2018).

⁵²² Örneğin, İnsan hakları ihlallerinin sistematik bir devlet politikası hâline geldiği Suriye'de iç savaşın sebep olduğu can ve mal kaybı ile uluslararası barış ve güvenliğe yönelmiş olduğu tehdit, doğal olarak BM nezdinde ABD tarafından gündeme getirilmiş ve tartışılmıştır. Ancak Çin ile RF, Suriye'nin iç işlerine yönelik herhangi bir müdahalenin kabul edilemez olduğunu gerekçe göstererek konunun BMGK'nde görüşülmesine karşı çıkmıştır. Bu kapsamda, Çin ve RF 4 Ekim 2011, 4 Şubat 2012, 19 Temmuz 2012 ve 22 Mayıs 2014 tarihlerindeki oylamalarda birlikte hareket ederek Suriye konusunda veto yetkilerini kullanmışlardır. Daha fazla bilgi için bkz. Ahmet Hamdi Topal, Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararının Uygulanabilirliği, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD)**, Yıl:5, Sayı:19, Ekim 2014, ss.102-103.; ayrıca bkz. <http://www.taa.gov.tr/indir/uluslararasi-baris-ve-guvenligin-surdurulmesi-kapsaminda-baris-icin-birlik-kararinin-uygulanabilirliyi-bWFrYWxfDNjMwJmLTaxMjL2LE0MzEwLTJiOWNkLnBkZnwzNTY/> ; Security Council Veto List, United Nations, <http://research.un.org/en/docs/sc/quick/> (Erişim: 08.08.2018).

⁵²³ BRICS, NDB ve AIIB daha önceki kısımlarda detaylı bir şekilde ele alındığından dolayı, bu kısımda sadece sonuç bölümlerinde Çin'e politik alandaki faydaları bakımından kısaca değinilmiştir.

⁵²⁴ Thomas J. Christensen, Posing Problems Without Catching Up: China's Rise and Challenges for U.S. Security Policy, **International Security**, vol.25, no.4, 2001, pp.5-40.

⁵²⁵ Tüter, a.g.e., s.108.

3.3.2. Değerlendirme

Çin'in dış politikasının dayanakları olan stratejiler detaylı bir şekilde incelenmiş ve tartışılmıştır. Aşağıda Çin'in her bir dış politika stratejisinin SWOT analizi yoluyla bir değerlendirmesi yapılmıştır. Ancak bu bölümde Çin'in politik gücü zaten ayrıntılı bir şekilde ele alındığından dolayı, SWOT analizi yapılırken kısa ve öz bir değerlendirme yapılmıştır.

Güçlü Tarafları:

- BMGK'nin daimî beş üyesinden biri olarak veto yetkisine sahip olması,
- Daha önce Hong Kong ve Makao'da izlemiş olduğu "bir ülke iki sistem" şeklindeki politik kararlılığını ve duruşunu Tayvan konusunda da sergilemesi,
- Enerji ihtiyacına dönük olarak Orta Doğu, Orta Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkeleri ile işbirliği içerisinde olması, bu ülkelerle ekonomik alanın yanı sıra politik, kültürel ve diğer alanlarda da işbirliklerini geliştirmesi,
- Birçok ülke ile enerji bağlamında sürdürdüğü ilişkilerinin Çin'in ekonomik büyümesine ve sürdürülebilirliğine olan katkıları,
- Nikaragua Kanalı'nın açılması durumunda, Çin'in birçok alanda elde edebileceği stratejik üstünlük,
- ŞİÖ, DTÖ, BM, ASEAN, BRICS, NDB, AIIB, APEC, CICA ve FOCAC gibi uluslararası seviyedeki organizasyonlarda aktif bir şekilde faaliyet göstermesi,
- RF ile stratejik ortaklık seviyesinde işbirliklerini artırması, BMGK'nde çoğu zaman RF ile birlikte paralel bir politika izleyerek, ABD'nin tutum ve isteklerini bloke edici bir yol izlemesi,
- Asya'da ŞİÖ sayesinde kurduğu güçlü ittifak sayesinde, ABD ve Batı bloğunun karşısında hem askerî hem de siyasi anlamda bir kutup konumunda olması.

Fırsatlar:

- Uluslararası sisteme entegrasyon sürecini bir araç olarak görüp her fırsatta barışçıl söylemleri ve yayımladığı strateji belgeleri ile uluslararası kamuoyuna tehdit olmadığı yönünde mesajlar vermesi, onları ikna etmeye çalışması,
- Ekonomik açıdan büyük bir pazar olması,
- Geçmiş tarihinde Afrika'da sömürgecilik yapmadığından, Afrika ülkelerinin genel olarak Batı'ya kıyasla Çin'e karşı daha iyimser bir tutum izlemeleri,

siyasi açıdan da BMGK ayrıcalığı ile birlikte onlarca oya sahip Afrika ülkelerinin desteğini sağlayarak BM’de önemli bir blok oluşturma fırsatını yakalaması,

- Tayvan ile aynı kültüre ve geçmişe sahip olmasını, Tayvan’ın Çin’e katılması yönünde bir yumuşak güç unsuru olarak kullanması,

- Çin’in Orta Doğu, Orta Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkeleri ile gelişen ticari ve politik ilişkileri, Tayvan’ı bağımsız bir ülke olarak tanıyan ve diplomatik ilişki yürüten bu ülkelerin söz konusu politikalarını da gözden geçirmelerine sebep olması,

- İşbirliği içerisinde olduğu ülkelerin, BM’de Çin’in politikalarına karşı daha yakın olma ve destek verme olasılığının artması,

- Uluslararası örgütlerde barış ve istikrar yanlısı bir küresel aktör algısı oluşturma adına uygun bir platform bulmuş olması,

- ABD’nin tek kutuplu bir dünya oluşturmak suretiyle münferit hareket edebilmesinin, 21. yüzyıl ile birlikte gelişen küreselleşme ve büyük devletlerin artan enerji bağımlılığı sayesinde artık zorlaşması,

- Enerji politikası dışında Orta Doğu ve Asya’nın Çin açısından diğer bir öneminin de, bu bölgelerdeki müslüman ülkeler ile iyi ilişkiler kurarak Doğu Türkistan bölgesindeki ayrılıkçı müslümanların dış desteğini kesebilme fırsatını doğurmuş olması,

- Malakka Boğazı’na hâkim olabilmek amacıyla Hint Okyanusu’na kıyısı olan ülkelerde ticari amaçlı limanlar inşa etmesi, aynı zamanda bu limanların ileride askerî üs olarak da kullanılabilmesinin mümkün olması.

Zayıf Tarafları:

- Tayvan konusunda henüz ABD’yi bloke edebilecek yeterli askerî ve politik gücünün bulunmaması,

- Özellikle Tibet ve Sincan Uygur Bölgesi’ndeki insan hakları ihlalleri ve baskı politikaları ile birlikte, aynı zamanda Tayvan sorunu ile ilgili olarak gerektiğinde güç kullanmaktan ve sıcak bir çatışmaya girmekten çekinmeyeceğine dair söylemlerinin; uluslararası kamuoyundaki barışçıl politika ve söylemlerine gölge düşürmesi, samimiyetini ve inandırıcılığını zayıflatması,

- Uluslararası sisteme entegrasyon sürecinin Mao sonrası dönemle birlikte henüz yeni başlamış olmasının getirmiş olduğu dezavantajlar (diğer ülkelerle ilişkilerde ve işbirliği alanlarında bağların yeni kurulmaya başlanması nedeniyle köklü olmaması),

- ABD'nin hâlen Hint Okyanusu ve Güney Çin Denizi'nde belli seviyede kontrole sahip olması,
- BM gibi örgütlerde alınacak kararlarda daha çok çekimser bir politika izleyerek "sorumlu devlet" algısından uzak bir politika sergilemesi.

Tehditler:

- Zaman zaman Çinli liderlerin gerçek niyetlerinin barıştan ziyade dünyada üstünlük kurmak istediklerine yönelik üstü kapalı söylemleri neticesinde, Çin'in samimiyetinin uluslararası kamuoyunda sorgulanır hale gelmesi (Deng ile DTÖ'ne katılım müzakereleri yapılırken Çin Büyükelçisi'nin kullandığı sözler gibi),
 - ABD'nin Pasifik bölgesinde askerî güç bulundurması, Tayvan'a silah satışı ve siyasi olarak Tayvan'ı Çin'e karşı desteklemesi,
 - Hint Okyanusu üzerinde bölge ülkelerinin anlaşmazlıklarının devam etmesinin gelecekte bölgede bir sıcak çatışma tehlikesi doğurması,
 - ABD'nin hâlâ tek kutuplu bir dünya düzenini sürdürmek yönündeki girişimleri,
 - Otoriter rejime sahip olan ülkelerle sürdürdüğü sıkı ilişkilerin uluslararası kamuoyunda tepkilere yol açması,
 - Enerjiye giderek bağımlı bir hale gelmesinin ekonomik özgürlüğünü gelecek adına tehdit etmesi.

Yukarıda yapılan SWOT analizinin genel bir değerlendirmesini yapmak gerekirse; Çin'in politik alandaki en zayıf yönünün uluslararası sisteme entegre olma sürecinde henüz çok yeni olmasının (yaklaşık 40 yıl) getirdiği dezavantajlarının bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bununla birlikte, Çin'in otoriter bir rejime sahip olmasının getirdiği baskı politikalarının, uluslararası kamuoyunda Çin'e karşı önyargı ile yaklaşılması sonucunu doğurduğu da gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra, ülke içerisinde uygulanan baskı ve sansür uygulamaları ile Tibet ve Sincan bölgesindeki insanlık dışı uygulamalar, aynı zamanda Tayvan ile ilgili saldırgan tutumu, Çin'in barışçıl söylemlerinin sorgulanmasına neden olmakta, ikna ediciliğine gölge düşürmektedir. Söz konusu problemler, Çin'in, 21. yüzyılda küresel hegemon güç olmasının önünde ciddi engeller olarak görülmektedir. Bu durum da, tezin beşinci varsayımını doğrular niteliktedir.

Tezin birinci bölümünde hegemonya kavramı incelenirken, söz konusu kavramın özünü sempati, rıza ve iknanın oluşturduğu vurgulanmıştı. Dolayısıyla

otoriter bir rejime sahip olan Çin'in uluslararası kamuoyunu yeterince ikna edebilmesi için her şeyden önce barışçıl söylemleri ile uygulamaya geçirdiği politikalarının birbirleriyle uyumlu olması gerekmektedir. Çin'in gelecekte dünyanın birçok ülkesini peşinden sürükleyip onların desteğini alabilmesindeki en büyük engeli de, otokratik ve baskıcı bir rejime sahip olmasıdır. Küresel hegemonya için sadece "çevre ülkeler" statüsündeki Afrika ülkelerini peşinden sürüklemek yeterli olamaz.

Sonuç olarak, Çin'in uluslararası sisteme henüz yeni dâhil olmasından ve ayrıca otoriter rejimden kaynaklı yanlış politikalarından dolayı, küresel ölçekte bir politik gücü elde etme yönünde önünde daha uzun bir süreç olduğu öngörülmektedir.

3.4. ÇİN'İN ASKERİ GÜCÜ

21. yüzyılda uluslararası sistemde güç dengelerinde, küresel yönetim alanında, Asya-Pasifik bölgesinin jeostratejik yapısında ve ekonomi-bilim-teknoloji alanlarında rekabete dayalı derin değişiklikler gerçekleşmektedir. Bu gelişmelere paralel bir şekilde ülkeler askerî kuvvetlerini de güçlendirmektedirler. Her ne kadar öngörülebilir gelecekte büyük bir savaşın patlak vermesi ihtimal dâhilinde görünmese de, büyük devletler arasındaki güç mücadelesi devam etmekte, 21. yüzyılda güç ile birlikte devletlerin millî hak ve çıkarlarının yeniden dağılımı noktasında uluslararası rekabet yoğunlaşmaktadır. Öte yandan terörist faaliyetler giderek daha da endişe verici bir hâl almakta, etnik ve dini çekişmelerin yanı sıra toprak ve sınır anlaşmazlıkları gibi güncel sorunlar karmaşık ve değişken bir şekle bürünmektedir. Dünyada bazı bölgelerde küçük çaplı savaşlar, çatışmalar ve krizler tekrarlanmaktadır. Bu nedenle, dünya hâlâ potansiyel olarak bölgesel savaş tehditleriyle karşı karşıyadır.

Günümüz dünyasında, çok kutuplu ve ekonomik küreselleşmeye yönelik uluslararası eğilimler yoğunlaşmakta ve bilgi toplumuna doğru hızlı bir şekilde evrilme söz konusudur. Ülkeler arasında birçok alanda karşılıklı bağımlılık ilişkileri artmakta ve devletlerin ortak kaderden oluşan bir bağ ile giderek daha fazla birbirine bağlı hale geldiği görülmektedir. Bu nedenle, genel olarak değerlendirildiğinde, dünyadaki bu elverişli dış ortam, Çin'e gelişmesi ve ilerlemesi için önemli bir stratejik fırsat sunmaktadır. Çin'in kapsamlı ulusal gücü, temel rekabet gücü ve risk-direnç kapasitesi giderek artmaktadır. Gelişmekte olan büyük ülke konumundaki Çin'in,

hâlen çok sayıda ve karmaşık güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalmasının yanı sıra, dış engelleri ve zorlukları da büyümesi ile doğru orantılı bir şekilde artmaktadır. Bu nedenle Çin; ulusal birliğini, toprak bütünlüğünü ve kalkınma çıkarlarını korumak için zorlu bir görevi üstlenmekte ve bu bağlamda *askerî gücünü* de artırmak mecburiyetindedir.

Çin, barışçıl gelişmesine paralel bir şekilde tamamen aktif savunmaya yönelik bir ulusal savunma politikası izlemektedir. 2015 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde⁵²⁶ de vurgulandığı şekliyle Çin, "Saldırıya uğramadıkça saldırmayacağız, ama saldırıya uğrarsak kesin olarak karşı koyacağız" şeklinde dünyaya bir deklârasyonda bulunmaktadır. Çin; ulusal egemenlik, güvenlik, toprak bütünlüğünün korunması, ulusal kalkınma çıkarlarının korunması ve Çin halkının çıkarlarını her şeyin üstünde tutmaktadır. Çin, ulusal güvenlik ve kalkınma çıkarları ile uyumlu, sağlamlaştırılmış bir ulusal savunma ve güçlü bir askerî kuvvet inşa etmeye, aynı zamanda ülkeyi zenginleştirmeye ve ordusunu güçlendirmeye, her açıdan orta derecede refah içinde bir toplum kurmaya gayret göstermektedir.

Çin'in 21. yüzyıldaki *yeni ulusal savunma politikası* temel olarak şunları içermektedir⁵²⁷: ulusal güvenliği ve ülke bütünlüğünü desteklemek; ulusal kalkınması konusunda çıkarlarını sağlamak; ulusal savunma ve silahlı kuvvetlerinin çok yönlü, koordineli ve sürdürülebilir gelişimini sağlamak; silahlı kuvvetlerin performansını ana ölçme kriteri olarak bilgi ile güçlendirmek; aktif savunma stratejisini uygulamak; savunmaya dönük bir nükleer stratejiyi takip etmek ve barışçıl gelişmesine elverişli bir güvenlik ortamını teşvik etmektir.

Dünyanın ekonomik ve stratejik ağırlık merkezi, Asya-Pasifik bölgesine doğru giderek daha hızlı bir şekilde kaydıçça, ABD "yeniden dengeleme" stratejisini sürdürmekte ve bu bölgedeki askerî varlığını ve askerî ittifaklarını geliştirmektedir. Böyle bir gelişme, bölgedeki diğer ülkeler arasında ciddi kaygılara neden olmaktadır. Diğer yandan Japonya, 2. Dünya Savaşı sonrası uygulanmaya konmuş pasifist müeyyidelerden kurtulmaya çalışmakta, bu bağlamda askerî ve güvenlik politikalarını tekrar gözden geçirmek yönünde çaba sarf etmektedir. Aynı zamanda Japonya, ekonomik yönden kalkınmasına başarılı bir şekilde hız vermektedir. Asya-Pasifik Bölgesi'nde Çin ile diğer ülkeler arasında deniz hakları ve çıkarları

⁵²⁶ Bkz. China's Military Strategy, Strategic Guideline of Active Defense, Beijing, May 2015, http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/2015-05/26/content_4586711.htm (Erişim: 16.08.2018).

⁵²⁷ Bkz. Defense Policy, Ministry of National Defense of the People's Republic of China, <http://eng.mod.gov.cn/Database/DefensePolicy/index.htm> (Erişim: 15.08.2018).

çerçevesinde anlaşmazlıklar ve adalar konusundaki sorunlar devam etmektedir. Bölge dışından ABD gibi bazı ülkeler de Güney Çin Denizi sorununa dâhil olmaya çalışmakta, bu bağlamda Çin'e karşı sürekli olarak deniz gözetimi ve hava keşiflerini sürdürmektedirler. Bu nedenle Çin, bölgede denizcilikle ilgili hak ve çıkarlarını korumak için uzun süredir mücadele etmektedir. Bununla birlikte, Kore Yarımadası istikrarsızlık ve belirsizlik statüsünü sürdürmektedir. Neticede Çin'in bulunduğu coğrafyadaki söz konusu problemlerin tümünün Çin'in güvenliğini yakından ilgilendirdiğini, dolayısıyla bölgesindeki problemlerin Çin'in güvenliği ve istikrarı üzerinde olumsuz etkileri olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Çin, Tayvan sorununu Çin'in yeniden birleşmesi ve uzun vadeli kalkınması adına önemsemekte, taviz verilemeyecek bir millî çıkar olarak görmektedir. Son yıllarda, Çin-Tayvan arasındaki ilişkiler, iki ülke arasında barışçıl bir gelişme olarak ivme kazanmakla birlikte, Çin'e göre istikrarsızlığın temel nedeni henüz ortadan kaldırılamamıştır. Çin, "Tayvan'ın bağımsızlığı" konusunda destek veren tüm güçleri barışçıl gelişmesinin ve Tayvan ile birleşmenin en büyük tehdidi olarak kabul etmektedir. Çin, Tayvan meselesine paralel bir şekilde "Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı" ve "Tibet'in bağımsızlığı"na destek veren güçlerin tamamını ayrılıkçı ve bölücü güçler olarak tanımlamaktadır. Bu husus, daha önce "Çin'in politik gücü" kapsamında ele alınırken de vurgulanmıştı. Sonuç olarak Çin, 21. yüzyıl koşulları dikkate alındığında, ulusal güvenlik ve sosyal istikrar açısından daha fazla zorlukla karşı karşıyadır. Çin'in ulusal çıkarlarının büyümesi ve girişim yaptığı alanın daha da genişlemesiyle birlikte uluslararası sistemde daha fazla problemle karşı karşıya kalabileceği düşünülmektedir.

21. yüzyıl ile birlikte savunma ve güvenlik de boyut değiştirmektedir. Uzun menzilli, hassas, akıllı, görünmez, insansız niteliklerdeki silah sistemleri giderek daha karmaşık ve modern bir hâl almaktadır. Bununla birlikte savaşın şekli, bilgi birikimine doğru evrimini hızlandırmaktadır. Bu bağlamda siber alan, devletler arasındaki stratejik güç mücadelesinde yerini hızla almakta ve konvansiyonel harbe âdeta meydan okumaktadır. Bununla birlikte, dünyadaki büyük güçler ulusal güvenlik stratejilerini ve savunma politikalarını proaktif bir şekilde planlamakta ve uygulamaya geçirmektedirler. Askerî teknolojilerdeki ve savaş biçimlerindeki söz konusu devrimci değişimler, devletleri askerî alanda yapısal dönüşümlere zorlarken, aynı zamanda Çin'in de askerî güvenliğine yeni ve ciddi zorluklar getirmektedir.

2015 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi kapsamında Çin, askerî gücünü daha fazla ön planda tutacağını ve ulusal çıkarlarını korumak için daha agresif bir tutum sergilemekten kaçınmayacağını bir anlamda uluslararası kamuoyuna duyurmaktadır. Bu durumda, Asya-Pasifik bölgesinde suların daha da ısınacağını ve gerginliğin artacağını söylemek mümkündür. Zira ABD ve bölgedeki müttefikleri geri adım atma niyetinde olmadıklarını icra ettikleri askerî tatbikatlarla göstermektedirler.⁵²⁸

Çin, 2015 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde asla hegemonya peşinde koşan bir ülke olmadığını ve olmayacağını beyan etmekte, askerî olarak yayılma düşüncesinin bulunmadığını vurgulamaktadır. Aslına bakılacak olursa, Çin için askerî gücünü artırmak istemesinin yakın vadedeki en önemli sebebinin, istikrarlı ekonomik gelişimini sekteye uğratabilecek engellerin bertaraf edilmesi amacı taşıdığı ortaya çıkmaktadır. Bu husus, Çin'in enerjiye ulaşım ve deniz yollarının kontrolünün sağlanması çerçevesinde "Çin'in politik gücü" kısmında da detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda, Çin'in güvenlik politikasının öncelikli olarak hedefinin bölgesinde hegemonyasını kurmak ve enerji alanındaki millî menfaatlerini gerçekleştirmek olduğu söylenebilir. Çin'in giderek artmakta olan enerji bağımlılığı ise büyüyen ekonomisi için bir risk oluşturmaktadır. Bu nedenle de, ham madde kaynaklarının ve enerjinin anakaraya taşınmasında problem yaşaması durumunda, Çin'in gerekirse küresel güçlerle sıcak çatışmaya girmek dâhil her türlü mücadeleye girmekten imtina etmeyeceği değerlendirilmektedir.

Şi, ÇKP'nin 19. Ulusal Kongresi'nin açılış konuşmasında 2035'e kadar Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun yeni silahlarla donatılacağını, 2050'ye kadarsa Çin'in dünyanın en güçlü ordusuna sahip olacağını beyan etmiştir.⁵²⁹ Çin Silahlı Kuvvetleri 2012 yılından bu yana büyük bir yenilenme ve askerî modernizasyon içerisine girmiştir. Şi'nin askerî reform politikalarının bir sonucu olan bu süreç, silahlı kuvvetlerin savaş kabiliyetini artırmanın yanında Çin'in küresel politikaları için de önemli bir destek unsuru olarak kurgulanmaktadır. Son yıllarda askerî harcamalarında gözlemlenen artış, resmî söylemlere göre herhangi bir devlete karşı doğrudan bir tehdit içermese de, Çin'in uluslararası düzeyde konumunu güçlendirmeye çalıştığının bir kanıtıdır. Çin'in güçlü bir askerî güce sahip olmak ve

⁵²⁸ Emine Akçadağ, Çin'in Yeni Askerî Strateji Belgesi, *BİLGESAM*, 01 Haziran 2015, <http://www.bilgesam.org/incele/2111/-cin-in-yeni-askeri-strateji-belgesi/#.VzcfAJGLShc> (Erişim: 16.08.2018).

⁵²⁹ Yeni Küresel Dağılım: Çin Niçin Dünyanın En Güçlü Ordusunu Kuruyor?, *Sputnik News*, 19 Ekim 2017, <https://tr.sputniknews.com/analiz/201710191030673988-yeni-kuresel-dagilim-cin-nicin-dunyanin-en-guclu-ordusunu-kuruyor/> (Erişim: 26.08.2018).

bu amaçla da silahlı kuvvetlerini modernize etmesinin sebeplerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- Sınırları içinde 56 farklı etnik grup bulunan Çin, içeride algıladığı tehdide ilave olarak en yoğun nüfuslu yedi ülkenin yer aldığı Asya kıtasında, ulusal çıkarları açısından güvensizlik hissetmektedir. Sahip olduğu geniş toprakların güvenliğini sağlama önceliğine ilave olarak Tayvan ve Güney Çin Denizi'ndeki bölgesel kriz alanları da bu güvensizliğin oluşmasına neden olan faktörlerdendir. Dolayısıyla Çin'in yaşadığı güvensizlik ikilemi, askerî modernizasyon çabalarını tetikleyen önemli bir unsur olmuştur.⁵³⁰

- Çin'in askerî gücünü hızla modernize etmek istemesinin bir diğer nedeni de, küresel çapta yaşanan jeopolitik dönüşümle ilgilidir. Zira Pekin yönetimi, küresel mücadelede sadece ekonomik gücün yeterli olmadığını bildiğinden askerî varlığına daha fazla yatırım yapma ihtiyacı duymaktadır. Bu sebeple, 2012 yılından itibaren orduda geniş kapsamlı yenilikçi uygulamaları gündemine almıştır.⁵³¹

- Şi, göreve başladığı günden bu yana jeostratejik girişimlerin gerekliliğini vurgulamıştır. Bu girişimlerin en önemlisi olan *Bir Kuşak Bir Yol Projesi*'nin gerçekleştirilmesi için büyük yatırımlar yapılmıştır. Çin Ordusu'nun da bu denizaşırı projelerdeki çıkarların korunmasında büyük rol oynaması beklenmektedir.⁵³²

- Askerî reformun sebeplerinden bir diğeri ise, Şi'nin ordudaki muhalifleri tasfiye ederek kendisi gibi düşünen generaller aracılığı ile etkinliğini artırmak istemesidir. Ordunun reformlarla yeniden yapılandırılması, Çin Kurtuluş Ordusu'nu sıkıntıya sokan sorunların ve yolsuzluk söylentilerinin ele alınmasına fırsat sağlamıştır.⁵³³

Dünya askerî harcamalarının 2017 yılında 1,739 trilyon dolara ulaştığı tahmin edilmektedir.⁵³⁴ SIPRI'nin 2017 yılı verilerine göre Çin, dünyada en fazla askerî harcama yapan ülkeler sıralamasında ABD'den sonra 228 milyar dolar harcama⁵³⁵

⁵³⁰ Tüter, a.g.e., s.193.

⁵³¹ Zeynep Çalışkan, *Çin'in Askerî Reformları ve Küresel Siyaset*, 13 Ağustos 2018, http://insamer.com/tr/cinin-asker-reformlari-ve-kuresel-siyaset_1589.html (Erişim: 27.08.2018).

⁵³² Timothy R. Heath, What does the 19th Party Congress mean for the PLA?, *Asia Dialogue*, 18 October 2017, <http://theasiadialogue.com/2017/10/18/what-does-the-19th-party-congress-mean-for-the-pla/> (Erişim: 27.08.2018).

⁵³³ The Growing Dragon: The Radical Reorganization of The PLA, *Center for International Maritime Security (CIMSEC)*, <http://cimsec.org/growing-dragon-radical-reorganization-pla/36165> (Erişim: 27.08.2018).

⁵³⁴ Bkz. Trends in World Military Expenditure in 2017, *SIPRI Fact Sheet*, May 2018, p.1, https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-05/sipri_fs_1805_milex_2017.pdf (Erişim: 28.08.2018).

⁵³⁵ Çin'in savunma harcamaları hiçbir şekilde şeffaf değildir. Çin'in yayınladığı askerî harcama rakamları; stratejik seviyedeki kuvvetlerin harcamaları, yabancı alımlar, askerî AR-GE faaliyetleri ve paramiliter güçleri de dâhil olmak üzere büyük harcama kategorilerini içermemektedir. Bkz. China's Defense Budget, *Global Security*, <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/budget.htm> (Erişim: 17.08.2018).

ile ikinci sırada yer almaktadır.⁵³⁶ Çin'e atfedilen bu rakam, dünyanın toplam askerî harcamasının % 13'üne tekabül etmektedir. Birinci sırada olan ABD ise 610 milyar dolar askerî harcama rakamı ile dünyanın toplam askerî harcamasının % 35'ini oluşturmaktadır. Yine SIPRI'nin 2017 verilerine⁵³⁷ göre, Çin'in yaptığı bu askerî harcaması GSMH'sinin % 1,9'unu teşkil ederken, ABD'nin yaptığı askerî harcama ise GSMH'sinin % 3,1'ini oluşturmaktadır.

Dünya Bankası'nın verilerine⁵³⁸ göre Çin'in askerî harcamalarının yıllar bazında genel bir değerlendirmesi yapıldığında; 1997 yılında 16 milyar dolar olan askerî harcaması 2007 yılında 68 milyar dolara, 2017 yılında ise bu rakam 228 milyar dolara yükselmiştir. Ayrıca askerî harcamalarında bir önceki yıla nazaran hep artış gözlenmektedir.

SIPRI'nin 2018 yılı verilerine⁵³⁹ göre Çin, dünyanın en büyük silah ihracatı yapan ülkeler sıralamasında, dünyadaki toplam silah ihracatının % 5,7'sini yaparak beşinci sırada yer almaktadır. Yine aynı verilere göre Çin, dünyada en fazla silah ithalatı yapan ülkeler sıralamasında, dünyadaki toplam silah ithalatının % 4'ünü yaparak yine beşinci sırada yer almaktadır.

Uluslararası Stratejik Çalışmalar Merkezi'nin (Center for Strategic and International Studies-CSIS) 2017 yılı rakamlarına⁵⁴⁰ göre, Çin'in toplam silah ihracatının % 74'ü Asya, % 21'i Afrika, % 3'ü Latin Amerika ve geriye kalan % 2'lik dilim ise dünyadaki diğer ülkelere yapılmaktadır. Çin'in söz konusu silah ihracatı kıtalara göre ülkeler bazında ele alındığında;

- Çin'in Asya kıtasındaki ülkelere yaptığı toplam silah ihracatının % 53'ünü Pakistan, % 18'ini Bangladeş, % 11,1'ini Myanmar, % 3,2'sini İran, % 2,7'sini Endonezya ve geri kalan % 12'lik dilimi ise diğer Asya ülkeleri oluşturmaktadır,

⁵³⁶ Military Expenditure by Country Between 1988-2017, *SIPRI*, 2018, pp.4,11, 21, https://www.sipri.org/sites/default/files/1_Data%20for%20all%20countries%20from%201988-2017%20in%20constant%20%282016%29%20USD.pdf (Erişim: 17.08.2018).

⁵³⁷ Trends in World Military Expenditure in 2017, SIPRI Fact Sheet, *SIPRI*, May 2018, p.2, https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-05/sipri_fs_1805_milex_2017.pdf (Erişim: 28.08.2018); Ayrıca bkz. China and US Military Expenditure (% of GDP), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=CN-US&view=chart> (Erişim: 28.08.2018).

⁵³⁸ China Military Expenditure (Current USD), The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD?locations=CN> (Erişim: 28.08.2018).

⁵³⁹ SIPRI Yearbook 2018, Armaments, Disarmament and International Security, Stockholm International Peace Research Institute, 2018, p.8, https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-06/yb_18_summary_en_0.pdf (Erişim: 28.08.2018).

⁵⁴⁰ How Dominant is China in the Global Arms Trade?, Center for Strategic and International Studies (CSIS), <https://chinapower.csis.org/china-global-arms-trade/> (Erişim: 31.10.2018).

- Afrika kıtasına yaptığı toplam silah satışının % 42'sini kuzey Afrika ülkelerine, % 29'unu doğu Afrika ülkelerine ve geri kalan % 29'luk dilimi ise diğer Afrika ülkelerine yapmakta,
- Afrika'ya yaptığı toplam silah satışının % 27,6'sını Cezayir, % 10,6'sını Tanzania, % 8,8'ini Fas, % 8,2'sini Nijerya, % 7,9'unu Sudan ve geriye kalan % 37'lik dilimi ise diğer ülkeler oluşturmakta,
- Çin'in Latin Amerika ülkelerine yapmakta olduğu silah satışının % 87'lik gibi büyük bir dilimini Venezüella'ya yapmaktadır.

3.4.1. Çin'in Askerî Gücünün Analizi

3.4.1.1. Çin'in Kara Gücü

Çin Silahlı Kuvvetleri, ÇKP'nin talimatlarını yerine getirmek üzere kurulmuş olan bir parti ordusu konumundadır.⁵⁴¹ Geleneksel olarak, Çin'in kara kuvvetleri son derece uyumlu, vatansever, fiziksel olarak uygun ve temel beceriler konusunda iyi eğitilmişlerdir. Ancak orduya giren askerlerin çoğunluğu kötü eğitime sahip köylüler ve kara kuvvetleri personelinin dörtte biri de iki yıllık görev sürelerini tamamlayan geçici (profesyonel olmayan) askerlerden oluşmaktadır.⁵⁴² Neticede, Çin'in kara gücü sofistike ekipmanı çalıştırmak için eğitilmiş deneyimli profesyonel askerlerden oluşan büyük bir yapıya sahip değildir. Ulaşım ve lojistik destek yönünden de eksik tarafları mevcuttur.⁵⁴³

Çin'in kara gücü, özellikle operasyonel seviyelerde, komuta personelinin liderlik yeteneklerindeki muharebe deneyimlerinin ve kendi kendini tanımlayan sınırlamaların eksikliğiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu problemler, askerlerin uzun süredir eğitimleri esnasında gerçek şartlara uygun harekât şartlarında eğitim yapmamlarından kaynaklanmaktadır. Bunun sebepleri olarak ise; birincisi, Çin'in 1979 yılında Vietnam ile yapmış olduğu sıcak çatışmadan günümüze kadar herhangi bir harekâta katılmamış olması, ikinci sebep ise, Mao'nun ölümüyle evrilen Çin dış politikasının merkezine barışçıl politikaların yerleştirilmiş olmasıdır. Bununla birlikte, 2011 yılında bu konuların üstesinden gelebilmek amacıyla 2020 yılına kadar tasarlanmış planlar yürütmeye başlanmış, eğitim için simülasyon kullanımı

⁵⁴¹ Philip C. Saunders ve Julia G. Bowie, US-China Military Relations: Competition and Cooperation, *The Journal of Strategic Studies*, 39/5-6, p.2.

⁵⁴² People's Liberation Army (PLA) - Ground Forces / PLA Army, *Global Security*, 04 August 2018, <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/pla-ground-intro.htm> (Erişim: 17.08.2018).

⁵⁴³ People's Liberation Army (PLA) - Ground Forces / PLA Army, a.g.m.

benimsenmiş, komuta kararlarına yardımcı olmak için otomatik komut araçları geliştirilmiştir.

Eski Sovyet ordusu gibi Çin ordusu da, en modern ekipmanlarının çoğunu potansiyel bir savaşta kullanmak üzere depolarda saklamakta, daha çok eski teçhizatlarını kullanmakta ve yeni teçhizatlarının sadece küçük bir kısmını eğitimlerinde kullanmaktadır. Yeni teçhizatlarını seferberlik zamanları için sakladığından, askerî personelin modern ekipmana aşina olmadığı bilinmektedir. Aynı zamanda, eski teçhizatlarının bakımı kötü bir şekilde yapıldığından ve bu kötü bakımdan kaynaklanan arızalar çıktığından dolayı da, bu durum askerler tarafından tepkiyle karşılanmaktadır.⁵⁴⁴

Sputniknews adlı haber ajansının yaptığı analize göre de, Pekin'in Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun modernizasyonu çerçevesinde en hırslı hedeflerinden birinin, Kara Kuvvetleri'nin sahip olduğu eski model silah sistemlerinden kurtulmak yönünde planlama yaptığını, Çin'in hâlihazırda elinde bulunan yaklaşık 8 bin tankın üçte birinin eski Sovyetler döneminden kalma eski ve yıpranmış Type-59 tipi tanklar olduğu, yeni program çerçevesinde bu eski tankların kademeli olarak Type-96 ve Type-99 tanklarıyla değiştirileceğini, ilave olarak Çin ordusunda kullanılan zırhlı araçlarda, topçu birliklerinde, hava savunma sistemlerinde de benzer bir durumun söz konusu olduğunu, bu araçlar ve sistemlerin de kademeli olarak lağv edilmek suretiyle yerlerine Çin'in bizzat kendi ürettiği modern araçlarla ve sistemlerle donatılacağını belirtmektedir.⁵⁴⁵

1992 yılının Ekim ayında düzenlenen 14. Komünist Parti Kongresi'nde dönemin Genelkurmay Başkanı Chi Haotian, yapmış olduğu konuşmada Tayvan'ın bağımsızlığını ifade eden iki farklı Çin'in kabul edilmesini "*casus belli*", yani "*savaş sebebi*" olarak ifade etmiş ve gerekirse meselenin halli için askerî güç kullanılacağını tüm dünyaya açıkça deklâre etmiştir. Söz konusu toplantıda sorunun çözümü için hedeflenen zaman 2005 yılı olarak belirtilmiş, ancak sorun günümüzde hâlâ açık bir çözüme kavuşturulamamıştır.⁵⁴⁶ Askerî gücünü ulusal çıkarlarının gerçekleştirilmesinde bir araç olarak kullanacağını net bir şekilde ortaya koyması,

⁵⁴⁴ People's Liberation Army - Ground Forces / PLA Army, a.g.m.

⁵⁴⁵ Yeni Küresel Dağılım: Çin Niçin Dünyanın En Güçlü Ordusunu Kuruyor?, *Sputnik News*, 19 Ekim 2017, <https://tr.sputniknews.com/analiz/201710191030673988-yeni-kuresel-dagilim-cin-nicin-dunyanin-en-guclu-ordusunu-kuruyor/> (Erişim: 26.08.2018).

⁵⁴⁶ Allen S.Whiting, The PLA and China's Threat Perceptions, *The China Quarterly*, 1996, p.606.

Çin hükümetlerini Çin Kurtuluş Ordusu'nun teknolojik imkân ve kabiliyetlerini artırmaya iten önemli bir güç olmuştur.⁵⁴⁷

Çin, modern ordularda uygulanan nitelik yoğunluklu kuvvet oluşturmaya başlamıştır. Bu bağlamda, sayıca çok büyük kara gücü yerine daha nitelikli, donanımlı, mobil kapasiteli, kısa zamanda harbe hazırlık seviyesi olan ve eğitilmiş bir kara gücü olma yönünde projelerine ağırlık vermektedir. Bu maksatla, 1990'ların ortasından bu yana Çin'in "ordu seviyesindeki" birliklerinin sayısı 100'den yaklaşık 50'ye indirilmiş ve birçoğu tugay seviyesine küçültülmüştür. 2011'in ortalarında, kara kuvvetlerini modüler kombine tugay odaklı bir kuvvet yapısına dönüştürmeye başlamıştır. Küçülerek güçlendirilen nitelikli birliklerin Çin'in kara gücünün yeteneklerini artıracak ve Çin'in sınırları boyunca potansiyel krizlere karşı reaksiyon zamanını azaltacak değerlendirilmektedir. İlave olarak Çin, Boğaz'daki Tayvan veya Tayvan kontrolündeki adalara karşı amfibi operasyonları daha etkin bir şekilde yürütebilecek birimler kurmaktadır.⁵⁴⁸

Son yıllarda, mobil operasyonların stratejik gereksinimleri ve üç boyutlu taarruz ve savunmaya yönelik olarak, Çin Kara Kuvvetleri kademeli bir şekilde birliklerini küçük, modüler ve çok fonksiyonlu bir yapıya dönüştürmektedir. Dolayısıyla orduda bir reform sürecinin yaşandığı söylenebilir. Bu bağlamda, orduda özellikle havacılık alanında (yerden havaya füze birliklerinde), hafif mekanize birliklerinde ve istihbarata karşı koyma birliklerinde hızlı bir gelişme sağlanmaktadır. Ayrıca uzun menzilli mesafelerde harekât yapabilecek özel harekât birliklerinin modernizasyonu da yapılmaktadır.

ABD kaynaklı tehdit algılaması bir yana, bazı Çinli akademisyenler Çin Ordusu'nun modernizasyonunun gerekçesi olarak diğer bölge ülkeleri olan Hindistan, Japonya, Vietnam ve Tayvan'ın askerî güç artırımına gitmelerini göstermekte ve söz konusu durumun Çin üzerinde bir baskı oluşturduğunu ifade etmektedirler.⁵⁴⁹ Ancak ne var ki Çin, söz konusu baskıya rağmen ekonomik kalkınma hamlelerine öncelik vermiş, ülke genelinde uyguladığı ekonomik ve teknolojik kalkınma çabaları sayesinde ordunun kapsamlı modernizasyonunun

⁵⁴⁷ Haluk Karadağ, Çin Kurtuluş Ordusu (PLA) ve Çin'in Askerî Gücü Üzerine Bir Değerlendirme, Eylül 2017, <http://www.tyb.org.tr/haluk-karadag-cin-kurtulus-ordusu-pla-ve-cinin-askeri-gucu-uzerine-bir-degerlendirme-31496h.htm> (Erişim: 19.08.2018).

⁵⁴⁸ People's Liberation Army - Ground Forces / PLA Army, *Global Security*, 04 August 2018, <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/pla-ground-intro.htm> (Erişim: 17.08.2018).

⁵⁴⁹ Whiting, a.g.m., p.599.

önünü açmıştır. Böylece kara, deniz ve hava kuvvetleri en son teknolojiye sahip, büyük çoğunluğu millî olarak üretilen araç, silah ve malzeme ile teçhiz edilmeye başlanmıştır. 2016 yılında silahlı kuvvetleri için yaklaşık 150 milyar dolarlık bir askerî bütçe ayıran Çin, silah sistemlerinde yüksek teknolojiye ağırlık vermeye başlamıştır.⁵⁵⁰

Ordunun hâlihazırdaki başlıca zayıf taraflarından biri de *barış hastalığı* olarak ifade edilmektedir. Çinli komutanlar ve askerler ülkelerinin barışçıl bir gelişme süreci içerisinde olduğunu, bu bağlamda ülkelere yönelik ciddi bir tehdidin olmadığını ve hiçbir ülkeyle yakın ve orta vadede sıcak bir çatışmaya girilmeyeceği varsayımını benimsemektedirler. Bu kapsamda, barış hastalığı; Çin ordusuna sirayet etmiş durumda olup orduya ölümcül bir şekilde zarar vermekte, ordunun eğitim konseptini, savaşma kapasitesini ve motivasyonunu azaltmaktadır.⁵⁵¹ Barış hastalığı, tezde daha önce “Çin’in Politik Gücü”nün incelendiği bölümde ele alınan ve Çin dış politikasının sürdürmekte olduğu barışçıl kalkınma, barışçıl yükseliş, barış içinde bir arada yaşama politikalarının Çin Ordusu’na olumsuz yönde sirayet etmesi şeklinde tanımlanabilir.

Dünya ordularını sıralayarak birbiriyle karşılaştıran araştırma şirketi *Global Firepower*’ın 2016 yılı verilerine⁵⁵² göre, Çin Kara Kuvvetleri’nin elinde 9.150 ana muharebe tankı, 4.788 zırhlı personel taşıyıcı, 1.710 güdümlü füze sistemi, 6.246 çekili topçu ve 1.770 adet çok namlulu roketatar sistemi bulunmaktadır. *Global Firepower*’ın söz konusu raporuna göre, kara gücü olarak dünyadaki güçlü ordular sıralamasında üçüncü sırayı alan Çin Kara Kuvvetleri, söz konusu gücü ile bulunduğu coğrafyada bariz bir üstünlüğe sahip görünmektedir. Coğrafi sınırlarının büyük kısmının kara sınırlarından oluşması ve hâlen bazı komşuları ile yaşadığı sınır problemlerinin tam anlamıyla çözüme kavuşturulmamış olması, Çin Ordusu’nun niçin kuvvetli olması gerektiğini açıklar niteliktedir.

Bununla birlikte, son yıllarda Çin Kara Kuvvetleri’nin giderek artan yoğunlukta BM harekâtlarına katılması da, Çin’in çok uluslu harekâtlara katılma ve uluslararası ortamda var olma konusundaki azmi ve isteğini ortaya koymaktadır. Başlangıçta

⁵⁵⁰ Agence France-Presse, China to Increase Defence Spending by ‘7-8%’ in 2016 - Official, *The Guardian*, 04 March 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/mar/04/china-to-increase-defence-spending-by-7-8-in-2016-official> (Erişim: 19.08.2018).

⁵⁵¹ People’s Liberation Army - Ground Forces / PLA Army, *Global Security*, 04 August 2018, <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/pla-ground-intro.htm> (Erişim: 17.08.2018).

⁵⁵² Global Fire Power Index, Chinese Land Forces, 2018, http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=china (Erişim: 19.08.2018).

uluslararası ortamda cereyan eden çatışmalara katılma yönünde karşıt bir tutum sergileyen Çin, daha sonraları söz konusu tutumunu değiştirmiş ve BM kararlarına uygun olarak kuvvet gönderme talebi bulunan bölgelere askerî kuvvet gönderme kararı almıştır.⁵⁵³ Böylece uluslararası ortamda daha aktif bir politika takip etmeye ve görünürlüğünü artırmaya başlamıştır. Bununla birlikte, askerî birlik bazında görev yaptığı misyonlarda yerel otoriteler ile görüşmeler yapmak suretiyle sorun çözücü olarak rol alabilmek, okullara ve diğer eğitim kurumlarına çeşitli yardımlarda bulunmak ve sağlık desteği vermek gibi hususlar Çin'in aktif olarak takip ettiği faaliyetlerdendir.⁵⁵⁴

İlk olarak 1990 yılında BM Mütareke Gözlem Örgütü (UNTSO)'ne askerî gözlemci personel gönderen Çin'in⁵⁵⁵, bugün BM'nin üstlendiği misyonlarda önemli ölçüde rol aldığı görülmektedir. Hâlihazırda ikisi polis, sekizi askerî kuvvetlerin katıldığı toplam on adet BM misyonuna (görevine) personel yönünden destek vermektedir. Askerî görevler sırasıyla Batı Sahra Referandumu için BM Misyonu (MINURSO), Mali BM Çok boyutlu Entegre İstikrar Misyonu (MONUSCO), Demokratik Kongo Cumhuriyeti BM İstikrar Misyonu (MONUSCO), Darfur BM Afrika Birliği Misyonu (UNAMID), Lübnan BM Misyonu (UNIFIL), BM Liberya Misyonu (UNMIL), BM Güney Sudan Misyonu (UNMISS) ve son olarak BM Mütareke Gözlem Örgütü (UNTSO)'nden oluşmakta⁵⁵⁶ ve bahse konu misyonlarda Şubat 2017 itibarıyla toplam 2.567 askerî personeli görev yapmaktadır.⁵⁵⁷

Bunun dışında Çin, ASEAN Regional Forum (ARF) kapsamında çok taraflı güvenlik toplantılarına aktif olarak katılmaktadır. Bu çerçevede, ASEAN+1 (Çin) ve ASEAN+3 (Çin, Japonya ve Güney Kore) toplantılarında yer almaktadır.

Sonuç olarak, Çin; coğrafi sınırlarının büyük kısmının kara sınırlarından oluşması ve hâlen komşuları ile yaşadığı sınır problemlerinin tam anlamıyla çözüme kavuşturulamamış olması nedenleriyle, kara gücünü modernize ederek 21. yüzyılın

⁵⁵³ Stefan Stahle, China's Shifting Attitudes Towards United Nations Peacekeeping Operations, *The China Quarterly*, No. 195, September 2008, pp.631-655.

⁵⁵⁴ Haluk Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut: Kamu Diplomasisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2016, s.177.

⁵⁵⁵ Yasuhiro Matsuda, *China's UN Peacekeeping Operations Policy: Analysis of the Factors Behind the Policy Shift Toward Active Engagement, International Circumstances in the Asia-Pacific Series (China)*, Japan Digital Library, March 2016, p.52, http://www2.jiia.or.jp/en/digital_library/china.php (Erişim: 19.08.2018).

⁵⁵⁶ BM Resmî İnternet Sitesi, UN Mission's Summary Detailed by Country, p.9, http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2017/feb17_3.pdf (Erişim: 19.08.2018).

⁵⁵⁷ BM Resmi İnternet Sayfası, *Contributors to United Nations Peacekeeping Operations*, http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2017/feb17_1.pdf (Erişim: 19.08.2018).

koşullarına uygun bir şekilde nicelikten daha çok nitelik ağırlıklı bir silahlı güç olmak yönünde faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak yukarıda zikredilen barış hastalığının yanı sıra ordusunun bir kısmının profesyonel olmayan geçici askerlerden teşekkül etmesi başlıca sorunları arasında yer almaktadır.

3.4.1.2. Çin'in Deniz Gücü

Küresel ticaretin günümüzde % 90'ından fazlası deniz yollarıyla yapıldığından⁵⁵⁸, Çin'in çok güçlü bir deniz gücüne sahip olması gerekmektedir. Çin'in 2015 yılında yayımladığı Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nden, gücünü denizlerde yoğunlaştırmaya yönelik bir askerî yapılanmaya öncelik vereceği anlaşılmaktadır. Bunun sebebinin ise, Çin'in giderek enerjide dışa bağımlılığıyla ilişkili bir şekilde deniz yollarının güvenliği ve kontrolünün sağlanmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Çin'in Mahan'ın *Denizlere Hâkimiyet Teorisi'nden* etkilendiği söylenebilir. Çin Deniz Kuvvetleri'nin öncelikli ilgi alanlarını ise; deniz yetki alanlarındaki hak ve menfaatlerinin korunması, enerjinin kesintisiz bir şekilde Çin anakarasına emniyetli bir şekilde ulaştırılması ve Tayvan ile yaşanan sorunun Çin lehine çözüme kavuşturulması şeklinde özetlemek mümkündür.

Ekin'in değerlendirmesi kapsamında da, bölgesel/küresel bir güç olmanın yolunun denizleri kullanmak ve açık deniz alanlarından yararlanabilmekle mümkün olabileceği, Çin'in takip ettiği politikalarla bir kez daha anlaşılmaktadır. İlave olarak Ekin, Çin'in deniz gücüne yönelik söz konusu politikalarının en önceliklisinin, ABD'yi Tayvan'a vereceği muhtemel destekten vazgeçirmek için Tayvan boğazında çeşitli girişimlerle deniz kontrolünü sağlamak olduğunu ifade etmektedir. Çin bu konuda başarılı olursa, bölgesini son hegemon olan ABD'ye karşı sınırlandırmanın ötesinde bir anlam taşıyacağını ve süratle okyanus ötesi girişimlere geçebileceğini savunmaktadır.⁵⁵⁹ Hatta Çin'in dünya politikasında hâkimiyetini ilan etmesi Tayvan'a bağlıdır. Çin, ABD'ye rağmen Tayvan'ı merkezi yönetime bağlaması hâlinde, bu Çin'in dünya politikasının yeni hegemonik belirleyicisi olduğu anlamına gelecek, aynı zamanda Çin'in küresel alanda rüştünü ispat etmesi olacaktır. Dolayısıyla Çin'in

⁵⁵⁸ International Maritime Organization (IMO), United Nations, 2016, p.1, <https://www.un.org/ecosoc/sites/www.un.org.ecosoc/files/files/en/integration/IMO.pdf> (Erişim: 31.10.2018).

⁵⁵⁹ Ekin, a.g.e., s.219.

süper güç olması, Tayvan sorununu ulusal çıkarları doğrultusunda çözmesine bağlıdır.”⁵⁶⁰

Çin, enerjiyi kesintisiz bir şekilde temin edebilmek amacıyla deniz yollarının güvenliğini ve kontrolünü sağlamak istemektedir. Bu isteğinin somut bir göstergesi olarak, tezin “Çin’in politik gücü”nün ele alındığı bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanan “İnci Dizisi stratejisi” adı altında Güney Çin Denizi’nden Orta Doğu’ya, Afrika’ya ve hatta Latin Amerika’ya kadar farklı coğrafyalarda deniz üsleri⁵⁶¹ kurmak yönünde yatırımları ve projeleri bulunmaktadır. Hatta yine tezin aynı bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklanan Nikaragua Kanalı’nın açılması hususunda Çin kaynaklı bir şirketin bulunmasının arkasında yatan gerekçe de, ağırlıklı olarak enerjinin kesintisiz bir şekilde Çin topraklarına ulaştırılabilmesi endişesidir.

Çin, özellikle kendi coğrafyasındaki üstünlüğünü deniz kontrolü ile tamamlamak istemektedir. Özellikle Japonya ile ABD üzerinden bir mücadele sürecine girmektedir. Çin ve Japonya ise denizlerin kontrolü, takımadalar ve egemenlik konularında çekişmeler yaşamaktadır. Elbette bu çekişmelerin temelinde, ABD’nin Çin’in deniz kontrolünü engelleme amacının olduğunu da vurgulamak gerekmektedir.⁵⁶²

Her ne kadar Çin bölgedeki çıkarlarının çatıştığı ABD’nin ismini açıkça zikretmese de, 1991 yılından beri yaptığı tüm tatbikatlarda düşman kuvveti olarak Amerikan askerî gücünü esas aldığı bilinmektedir.⁵⁶³ Kısacası Tayvan meselesinden diğer sorunlara kadar ABD donanması ile bir çatışmaya girme ihtimalini gözden uzak bulundurmamaktadır. Bu yaklaşımının esas sebeplerinden biri de, Çin’in ABD tarafından bölgesine hapsedilmeye çalışıldığı düşüncesidir. Bir dönem Çin donanmasında görevli Amiral Liu Huaqing⁵⁶⁴, Çin donanmasının bölgesel etkinliğinin artırılması gerektiğini ifade etmiş ve ABD tarafından tanımlanan birinci ve ikinci

⁵⁶⁰ Barış Adıbelli, *Çin Dış Politikasında Tayvan Sorunu*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Ankara, 2006.

⁵⁶¹ Küresel hegemonyanın askerî güç parametresi altında önemli unsurlarından biri de, hegemonya adayının dünyanın farklı coğrafyalarında tesis edeceği üsler sayesinde söz sahibi olmasıdır.

⁵⁶² Ekin, a.g.e., s.255.

⁵⁶³ Whiting, a.g.m., p.607.

⁵⁶⁴ Amiral Liu Huaqing, 1982-1987 yılları arasında Çin Deniz Kuvvetleri Komutanı olarak görev yapmıştır. Amiral Liu, Çin Deniz Kuvvetleri’nin modernleştirilmesi yönünde birçok çalışma ve projeyi başlatmıştır. Bu nedenle Amiral Liu, yeni ve modern Çin Deniz Kuvvetleri’nin babası (kurucusu) olarak da anılmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. Daniel Hartnett, The Father of the Modern Chinese Navy-Liu Huaqing, *Center for International Maritime Security (CIMSEC)*, 08 October 2014, <http://cimsec.org/father-modern-chinese-navy-liu-huaqing/13291> (Erişim: 08.12.2018); Edward Wong, Liu Huaqing Dies at 94; Oversaw Modernization of China’s Nav, *The New York Times*, 16 January 2011, <https://www.nytimes.com/2011/01/18/world/asia/18liu.html> (Erişim: 08.12.2018); James Holmes & Toshi Yoshihara, Liu Huaqing, RIP, *The Diplomat*, 18 January 2011, <https://thediplomat.com/2011/01/liu-huaqing-rip/> (Erişim: 08.12.2018).

adalar zincirinden oluşan ve Çin'i sınırlayan zahiri hatların 2020 yılında nihai olarak kontrol altına alınması gerektiği düşüncesini açıklamıştır.⁵⁶⁵ Bu itibarla, bahse konu zahiri hatların kuzeyden güneye doğru sıralandığı şekilde Kuril Adaları, Japonya, Ryukyu adaları, Tayvan, Filipinler, Borneo ve Natuna Besar adalar hattından oluşan birinci adalar zincirini; bu hattın birkaç yüz mil doğusundan geçen hattın ise ikinci adalar zincirini teşkil ettiği görülmektedir. Amiral Liu, Çin donanmasının birinci ve ikinci adalar zincirinin tümüne 2020 yılında ulaşacağını ifade etmektedir. Nihai olarak ise, 2050 yılında bir dünya gücü olarak ABD donanması ile boy ölçüşebileceğini iddia etmektedir.⁵⁶⁶

Çin geleneğinde yıllarca kara gücüne odaklanılmasından dolayı, Çin Deniz Kuvvetleri yeterince gelişme fırsatı bulamamış ve kısır kalmıştır. Deniz gücü hâlihazırda kıyı savunmasını yapabilecek güçte olup, denizaşırı coğrafyalarda Çin'in hak ve çıkarlarını koruyabilecek yetenek ve kapasiteye henüz ulaşamamıştır. Son zamanlarda göze çarpan iyileştirme faaliyetlerine rağmen, Çin donanma gücü ağırlıklı olarak demode birimlerle ve silah sistemleriyle donatılmıştır. Son zamanlarda inşa edilmiş gemilerin bile düşmanın hava araçlarına ve denizaltılarına karşı savaş yeteneklerinin büyük ölçüde yetersiz kaldığı görülmektedir. Aynı zamanda Çin, bir küresel hegemonun denizaşırı coğrafyalarda askerî gücünün varlığını sürekli bir şekilde gösterebilmesini sağlayacak olan uçak gemileri konusunda da yeterli güce sahip değildir.

Bu kapsamda, Pekin'in erken modernizasyon çabaları, önümüzdeki dönemde Çin donanmasının gücünü artırarak denizaşırı coğrafyalarda görev yapmasına fırsat tanıyabilecektir. Dahası, Doğu ve Güney Çin Denizleri ile Batı Pasifik'teki Çin deniz gücüne ait devriyelerin sıklığı ve görev süresi üç aşamalı bir yaklaşımla artabilecektir. Birinci aşama, hâlihazırda bu görevlerin Batı Pasifik ve Hint Okyanusu'nda sık sık kısa süreli bayrak göstermesi şeklinde devam etmektedir. İkinci aşama olarak, 2025 yılına kadar bu görevlerin daha uzun ve daha geniş bir harekât alanında icra edilebileceği, üçüncü aşamada ise, 2050 yılına kadar Asya'nın tümünde varlığını göstereceği uzmanlar tarafından değerlendirilmektedir.⁵⁶⁷

⁵⁶⁵ Andrew Scobel ve Andrew J. Nathan, China's Overstretched Military, *The Washington Quarterly*, 35-4, 2012, p.142.

⁵⁶⁶ Scobel ve Nathan, a.g.m., p.142.

⁵⁶⁷ Hartnett, a.g.m.

Çin Deniz Kuvvetleri, *bölgesel güç projeksiyonu*⁵⁶⁸ yeteneklerini geliştirebilmek için gayret sarf etmektedir. Bunu da denizaltılarını uzun süreli devriyelere göndererek ya da gemilerini daha yetenekli hava savunma araçlarıyla ya da cruise füzeleriyle donatarak yapmaya çalışmaktadır.

Bunlara ek olarak, Çin Deniz Kuvvetleri olası bir harekâta düşman denizaltılarına karşı zafiyetlerini öngörerek bunları giderme yoluna gitmektedir. Artan kazanımlarına rağmen, Çin deniz gücünün hava savunma yeteneği ile büyük çaptaki amfibi harekâtlar için ihtiyaç duyulan deniz/hava indirme yeteneği kısıtlı seviyede bulunmaktadır. Çin Deniz Kuvvetleri söz konusu alanlardaki eksikliklerini gidermeye çalışmakla birlikte, bu alanlarda en az 2025 yılına kadar önemli kazanımlar elde etme olasılığının olmadığı değerlendirilmektedir.

Çin deniz stratejisi, günümüzde artan enerji ihtiyacına bağımlı olarak deniz yollarının kontrolü ve emniyetinin sağlanması bağlamında geniş bir vizyona doğru eğilim göstermektedir. Daha doğrusu bu eğilim ve ihtiyaç, Çin'in kalkınmasına paralel bir şekilde doğal süreçte ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Çin, bölgesinde kendisine rahatlıkla müdahale yapabilme imkânı sağlayacak daha modern savaş gemilerini ve denizaltılarını envanterine kazandırmalıdır.

Çin donanması, deniz gücüne yönelik harp yeteneklerini iyileştirebilmek amacıyla geniş bir yelpazede araştırma ve yabancı teknolojiye sahip olmak yönünde çalışmalarını yürütmektedir. İlave olarak, Doğu ve Güney Çin Denizlerinin sınırlarına yönelik operasyonlar için daha uygun olabilecek yeni tip savaş gemilerini tedarik etmektedir.

Yapılan çalışmalar sonucunda Çin, Doğu ve Güney Çin Denizi'ndeki askerî varlığını artırmıştır. Pekin yönetimi, Doğu Çin Denizi'nde Japonya'nın talep ettiği Senkaku (Diaoyu) Adaları üzerindeki egemenlik iddialarını boşa çıkarmak için bölgede düzenli olarak deniz donanması ve uçaklarıyla etkinliğini sürdürmektedir. Pekin, Güney Çin Denizi'nde düzenli olarak toprak ıslahı ve Spratly Adaları'nda askerî karakolların inşası ile de uğraşmaktadır. Son raporlara göre Çin, hâlihazırda tartışmalı bölgelerin birkaçında anti-gemi füzeleri, havadan füze ve askerî ekipman

⁵⁶⁸ *Güç projeksiyonu*; bir devletin krizlere cevap vermek, caydırıcılığa katkıda bulunmak ve bölgesel istikrarı artırmak amacıyla millî güç unsurlarının bir kısmını ya da tümünü hızlı ve etkin bir şekilde gerekli olan coğrafyaya intikal ettirebilme, aynı zamanda bu güçlerinin orada varlığını ve etkinliğini sürdürebilme yeteneğidir. Bkz. "Definition of Power Projection", US Department of Defense (US DoD), https://www.militaryfactory.com/dictionary/military-terms-defined.asp?term_id=4153 (Erişim: 21.08.2018).

sistemi kurmuştur. Bu toprakların artan militarizasyonu göz önüne alındığında, ABD Donanması Amirali Philip Davidson, Çin'in şu anda ABD ile savaşın tüm senaryolarında Güney Çin Denizi'ni kontrol edebilme kapasitesine sahip olduğunu söylemektedir.⁵⁶⁹

Çin deniz gücünün bölge dışı konuşlandırma ve liman ziyaretleri, Pekin'in küresel ve bölgesel katılım stratejisinin ayrılmaz bir parçası olarak yürütülen denizcilik diplomasisidir. Bu iyi niyet çabaları, Çin'in yavaş yavaş ortaya çıkmakta olan deniz aşırı sularda harekât yeteneğini ve varlığını göstermektedir. Bu durum, Çin'in Batı Pasifik ve Hint Okyanusu'nda bölgesel etki ve varlığını yansıtabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Çin Deniz Kuvvetleri son yıllarda kara ve hava kuvvetlerine nazaran daha fazla gelişim göstermektedir. Başta Tayvan'la olan sorunlarının, diğer taraftan Doğu ve Güney Çin denizinde bölge ülkeleri ile yaşanabilecek krizlerin deniz yoluyla icra edilecek bir askerî harekâtı gerektirecek olması, Çin'i denizde üstün kılmaya iten nedenlerin başında gelmektedir. Buna bir de ABD ile bölgede yaşanabilecek muhtemel krizler eklendiğinde, deniz kuvvetlerinin hem nitelik, hem de nicelik olarak güçlenmesi gerektiği hususu Komünist Parti yetkilileri tarafından kaçınılmaz olarak görülmektedir. Aslına bakılırsa ülkenin deniz gücü, küresel ekonomideki payı her geçen gün giderek artan Çin'in ekonomik özgürlüğünün teminatı olarak görülmektedir. Rakamsal olarak bakıldığında, bölge ülkelerine kıyasla bariz üstünlüğe sahip olan deniz kuvvetlerinin elindeki en önemli ve asimetrik üstünlük Liaoning uçak gemisidir. Bunun yanı sıra Çin donanmasında bulunan 48 fırkateyn, 32 destroyer, 26 korvet, 68 denizaltı, 138 sahil güvenlik gemisi ve 4 adet mayın arama gemisi deniz kuvvetinin omurgasını teşkil etmektedir.⁵⁷⁰ Ayrıca donanması üç farklı bölgede konuşlanmış olan Çin Deniz Kuvvetleri, Qingdao'da Kuzey Saha Donanmasını, Ningbo'da Doğu Saha Donanmasını ve Zhanjiang'da Güney Saha Donanmasını konuşlandırmış olarak bölgesel tehditlere karşı tertiplenmiş durumdadır.⁵⁷¹

⁵⁶⁹ Patricia M. Kim, Understanding China's Military Expansion and Implications for U.S. Policy, **Council on Foreign Relations**, 17 May 2018, https://intelligence.house.gov/uploadedfiles/patricia_kim_-_testimony_on_china_military_expansion_-_hpsci_may_17.pdf (Erişim: 27.08.2018).

⁵⁷⁰ Global Fire Power Index, *Chinese Naval Power*, http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=china (Erişim: 18.08.2018).

⁵⁷¹ *The PLA Navy: New Capabilities and Missions for the 21st Century*, Federation of American Scientists (FAS), p.11, <https://fas.org/nuke/guide/china/plan-2015.pdf> (Erişim: 22.08.2018).

Çin, deniz ihtilafları için en büyük potansiyelin Doğu Çin Denizi ve Güney Çin Denizi'nde ortaya çıkabileceğine inanmaktadır. Bundan dolayı, söz konusu bölgeler için "Ani Müdahale Gücü" oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Kuzey Denizi Filosu daha iyi bir donanıma sahip olmasına rağmen, genel olarak Doğu ve Güney Deniz Filoları'nın toplam muharebe yetenekleri bakımından Kuzey Denizi Filosu'na kıyasla daha üstün olduğu söylenebilir.

Sayısal üstünlüğüne ilave olarak, teknolojik üstünlüğe sahip söz konusu silah sistemleri Çin Silahlı Kuvvetleri'nin bölgesel caydırıcılığına katkı sağlayan önemli unsurlardır. Donanma bilhassa envanterinde bulunan Jin sınıfı (Tip 094) denizaltıları ile balistik füze fırlatma imkân ve kabiliyetine sahip bulunmaktadır. Söz konusu denizaltılar, 16 adet Julang-2 füzesi taşıyabilmekte ve 7.500 deniz mili uzaklığa kadar füze fırlatabilmektedir. Ayrıca denizaltı teknolojisinde ilerleme kaydeden Çin, daha gelişmiş Tang sınıfı (Tip 096) denizaltı üretim çalışmalarını sürdürmektedir. Tang sınıfı denizaltılarının avantajı, Jin sınıfı denizaltılardan daha sessiz çalışması ve sonar radarlar⁵⁷² tarafından tespit edilme ihtimalinin daha zayıf olmasıdır. RF'ndan sipariş edilen dört adet ultra sessiz Lada sınıfı denizaltısının da Çin donanmasına güç katacağı değerlendirilmektedir.⁵⁷³ Bununla birlikte, hava savunması zayıf olan eski gemilerini servis dışında bırakarak hava ve füze savunması daha kuvvetli olan altı adet Luyang II tipi (Tip 052C) destroyer üretmiş ve daha gelişmiş teknolojik donanıma sahip Luyang III tipi (Tip 052D) destroyer üretimine başlamıştır. Deniz gücünü, üretmiş olduğu yirmi adet Jiangkai II tipi (Tip 054A) fırkateyn ile kuvvetlendirmiş olan donanma komutanlığı, uzun menzilli füzeler ile donatılmış olan fırkateynlerinin seri üretimini de sürdürmektedir.⁵⁷⁴

Deniz kuvvetlerindeki gemi ve denizaltıların nükleer başlıklı füze fırlatma yeteneğine sahip olması ise, diğer devletler ve de özellikle ABD tarafından stratejik öneme sahip bir husus olarak algılanmaktadır. Çin donanmasının sahip olduğu bu imkân ve kabiliyet ile ABD'nin Seattle, Chicago ve New York gibi şehirlerini vurabilme ihtimali, Amerikan millî güvenlik uzmanları ile karar vericilerine rahatsızlık

⁵⁷² SONAR (*Sound Navigation ve Ranging*), suyun altında sesin yayılımını kullanmak suretiyle denizaltıların seyir ve aynı zamanda muhabere yapmalarını sağlayan bir sistemdir. Daha fazla bilgi için bkz. Fleet Installations and Environmental Readiness, US Fleet Forces Command, Norfolk, Virginia, <https://www.public.navy.mil/usff/environmental/Pages/Sonar.aspx> (Erişim: 31.10.2018).

⁵⁷³ *Project Kalina: Russia's Fifth-Generation Diesel-Electric Submarine*, **Sputnik News**, <https://sputniknews.com/military/201603221036746542-russia-kalina-class-submarine/> (Erişim: 27.08.2018).

⁵⁷⁴ *The PLA Navy: New Capabilities and Missions for the 21st Century*, **FAS**, a.g.m., p.12.

vermektedir.⁵⁷⁵ Bölgesel üstünlüğünü küresel üstünlüğe dönüştürme gayretinin önemli bir parçası olan ve Çin'in tamamen kendi mühendisleri tarafından Dalian tersanesinde üretim faaliyeti devam eden ikinci uçak gemisi CV-17'nin 2020'li yılların başında hizmete gireceği tahmin edilmektedir.⁵⁷⁶ Çin'in ikinci uçak gemisiyle, ABD'nin Çin Denizi bölgesinde 2. Dünya Savaşı'nın bitişinden itibaren sürdürdüğü stratejik üstünlüğünün sona ereceği öngörülmektedir.⁵⁷⁷

Çin, uluslararası ortamda deniz gücünün varlığını hissettirmek ve kendi gemilerini deniz korsanlarından korumak amacıyla Somali açıklarında korsanlarla mücadele kapsamında çok uluslu harekâta kendi adına iştirak etmiştir. Asıl görevi ekonomik çıkarlarını korumak olsa da, donanmanın üstlendiği görev aynı BM misyonlarında olduğu gibi uluslararası güvenliğe yapmış olduğu katkı açısından bakıldığında, Çin'e önemli ölçüde prestij sağlamaktadır. Somali açıklarında artan korsanlık faaliyetlerine ABD, RF, Hindistan gibi devletlerin donanma gemileri ile NATO ve AB gibi örgütlere bağlı gemilerin katılması, BM'in beş daimî üyesinden biri olan Çin'in katılımı için ayrı bir anlam ifade etmektedir.⁵⁷⁸ Böylece küresel güç olma hedefi peşinde koşan Çin'in, uluslararası güçlerle koordineli çalışma ve koordinasyon sorununu çözmesi beklenmektedir. 2009 yılının Ocak ayında üç savaş gemisi ile başlamış olan misyon 2016 yılının Ocak ayında 22. Deniz Görev Kuvveti'nin nöbeti devralmasıyla devam etmiştir. 2015 yılına kadar toplam 68 gemi ve bu gemilerde görevli 16.000 personel, Hint Okyanusu'nda süregelen bahse konu misyona iştirak etmiştir.⁵⁷⁹

Söz konusu bölgede icra edilen harekâta iştirak etmenin pratikte Çin'in deniz gücüne birçok katkısı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; katılan donanma personelinin gerçek tatbikat ortamında eğitim yapması, uluslararası güçlerle koordineli görev yapma imkanına kavuşması ve uluslararası güvenliğe yapmış olduğu katkılar nedeniyle ülkeye prestij sağlaması gibi önemli hususlardır.⁵⁸⁰ Çin'in söz konusu harekâtlara katılmasının perde arkasında yatan asıl sebeplerden biri de,

⁵⁷⁵ Peter Navarro, *Crouching Tiger: What China's Militarism Means for the World*, Prometheus Books, 2015, p.29.

⁵⁷⁶ Robert Farley, *Everything We Know About China's New Aircraft Carrier*, *The National Interest*, <http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/everything-we-know-about-chinas-new-aircraft-carrier-18224> (Erişim: 28.08.2018).

⁵⁷⁷ Karadağ, Eylül 2017, a.g.m.

⁵⁷⁸ J.Peter Pham, *Pirates and Dragon Boats: Assessing the Chinese Navy's Recent East African Deployments*, *The Journal of the Middle East and Africa*, 4/1, pp.87, 96.

⁵⁷⁹ Olivia Gippner, *Antipiracy and Unusual Coalitions in the Indian Ocean Region: China's Changing Role and Confidence Building with India*, *Journal of Current Chinese Affairs*, 45/3, p.118.

⁵⁸⁰ Karadağ, Eylül 2017, a.g.m.

ticari faaliyetlerinin güvenliğini sağlamanın yanı sıra dünya barışı ve güvenliğinin korunmasında daha büyük bir rol oynamak istediği konusunda uluslararası topluma güçlü bir siyasi mesaj vermektir.

Çin Deniz Kuvvetleri bir yandan sert güç unsuru olarak yukarıdaki faaliyetlere iştirak ederken diğer taraftan yumuşak güç unsuru olarak “Harmonious Mission” (Uyumlu Görev) adı altında çeşitli insani yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Tarihi görevler (historic missions) adı altında sürdürdüğü faaliyetlerini 2010 yılında başlatan ve özellikle “Peace Ark” isimli devasa hastane gemisini çeşitli ülke limanlarına göndererek bölge halkının sıhhi muayene, tedavi ve ameliyatlarını gerçekleştiren Çin, söz konusu misyonları 2015 yılına dek devam ettirmiştir. Askerî kamu diplomasisi uygulaması olarak da isimlendirebilecek uygulama yıl içerisinde, iki-üç aylık dönemler hâlinde, her defasında dünyanın başka bir bölgesine düzenlenen seferler biçiminde uygulanmaktadır.⁵⁸¹ Böylece Çin, “Barışçıl Yükseliş” sloganı ile uyumlu biçimde askerî deniz gücünü bir dış politika enstrümanı olarak kullanmaktadır.⁵⁸²

“Bir Kuşak Bir Yol” inisiyatifi de, Hindistan’ı çevreleyen ve Çin’e ekonomik açıdan da büyük katkı sağlayabilecek olan bir stratejidir. Söz konusu inisiyatif ile birlikte, Çin Silahlı Kuvvetleri’nin misyonu anavatan topraklarının korunmasından daha ileri bir seviyeye yükselerek, Çin’in millî hak ve çıkarlarının dünyanın herhangi bir yerinde korunmasına doğru evrilmektedir. Bu bağlamda inşa edilecek olan askerî üsler, Çin’in artan deniz aşırı çıkarlarını korumak için en ileri düzeyde destek sağlayabilecektir.

Bir Kuşak Bir Yol Projesi kapsamında 60’tan fazla ülkeye bir trilyon dolardan fazla altyapı yatırımında bulunmayı taahhüt eden Çin, ekonomik gücüne dayanarak yakın çevresine ve ötesine nüfuz etmeye çabalamaktadır. Ancak askerî varlığı hissettirmeden yürütülen trilyonluk yatırımların uğrayacağı sıkıntıları giderme kaygıları, Pekin yönetiminde alternatif açılım arayışlarını tetiklemektedir. Bu çerçevede, Çin’in yurt dışında ekonomi alanında artan yatırımları Çin Donanması’nın uzak denizlerde faaliyet göstermesi için zemin oluşturmaktadır. Büyük ölçüde genişleyen Çin Donanması, öncelikle “Bir Kuşak Bir Yol Projesi”nde denizcilik zincirinin korunmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda Çin, ilk deniz aşırı

⁵⁸¹ Glen Diehl ve Solomon Major, White Hull or Whaite Elephant? Soft Power and the Chinese Hospital Ship, the Peace Ark, *Defense & Security Analysis*, 31/4, p.277.

⁵⁸² Karadağ, Eylül 2017, a.g.m.

askerî üssünü 2017 yılında Cibuti'de açmıştır. Ayrıca Marines, Gwadar ve Pakistan'da kalıcı olarak asker bulundurulmasına karar verilmiştir.⁵⁸³

Sonuç olarak Çin, küresel hegemonyasını inşa edebilmek için mutlaka güçlü bir deniz gücüne sahip olması gerektiğinin farkındadır. Bu bağlamda, geleceğe yönelik olarak modernizasyon projelerine ve yatırımlarına ağırlık vermektedir. Çin'in tarihinden gelen kara gücü odaklı bir silahlı kuvvetler teşkil etme zihniyeti, Çin'in dünyaya açılma vizyonu ile birlikte yıkılmaya ve yerini deniz gücü ağırlıklı bir kuvvet oluşturmaya terk etmektedir. Çin Deniz Kuvvetleri yaptığı askerî yatırımlar ve modernizasyon projeleri kapsamında, kendini savunma boyutundan hâlihazırda bölgesinde hak ve menfaatlerini koruyabileceği bir aşamaya dönüştürmüştür. Ancak Çin'in deniz aşırı coğrafyalarda harekât yapabilme yetenek ve kapasitesine sahip olduğunu iddia etmek için henüz erken olduğu kıymetlendirilmektedir. Çünkü Çin'in güç projeksiyonu yapmak için gerekli olan yeterli sayıda uçak gemisi yoktur, aynı zamanda dünyanın farklı bölgelerinde üsleri ve hatta askerî personeli yeterli seviyede değildir. Dolayısıyla Çin Deniz Kuvvetleri hâlihazırda küresel seviyede askerî bir hegemon güç sayılamaz.⁵⁸⁴

3.4.1.3. Çin'in Hava ve Uzay Gücü

Kara ve deniz kuvvetlerinin yanı sıra hava kuvvetleri de Çin'in modernizasyon projelerinde önemli bir yere sahiptir. Kendi uçağını üreten az sayıdaki ülkelerden biri olan Çin, hava kuvvetlerini bölgesel krizlerde aktif olarak kullanmak için kapasite geliştirme faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu sayede son yirmi yıldır modernizasyon faaliyetlerini sessiz şekilde yürüterek günümüzde dünyanın önde gelen hava kuvvetlerinden biri haline gelmiştir. Bu ciddi ve caydırıcı güç, Çinli akademisyenler tarafından *stratejik hava kuvveti* olarak nitelendirilmektedir.⁵⁸⁵

Toplam 398.000 personele sahip Çin Hava Kuvvetleri'ne ait ana üsler yedi farklı bölgede konuşlandırılmıştır. Shenyang, Pekin, Lanzhou, Jinan, Nanjing,

⁵⁸³ The Growing Dragon: The Radical Reorganization of the PLA, *Center for International Maritime Security (CIMSEC)*, <http://cimsec.org/growing-dragon-radical-reorganization-pla/36165> (Erişim: 27.08.2018).

⁵⁸⁴ *Güç projeksiyonu* yapabilmenin, küresel bir hegemon için olmazsa olmaz bir yetenek olduğu daha önce tezin ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklandığından, bu konu hakkında tekrar ayrıntılara girilmemiştir.

⁵⁸⁵ Michael S. Chase ve Cristina L. Garafola, China's Search for a Strategic Air Force, *Journal of Strategic Studies*, 14 September 2015, pp. 2, 7-9.

Guangzhou ve Chengdu olarak teşkil edilmiş yedi askerî hava bölge komutanlığına ayrıca bir de hava indirme kolordusu dâhildir.⁵⁸⁶

Global Firepower'ın 2018 yılı verilerine göre⁵⁸⁷ Çin Hava Kuvvetleri'nin envanterinde hâlihazırda 1.125 av bombardıman ve 1.527 önleme (hava savunma) olmak üzere toplam 2.652 savaş uçağı, 722 ulaştırma uçağı, 353 eğitim uçağı ve 281'i taarruz helikopteri olmak üzere toplamda 985 helikopteri bulunmaktadır. Bu rakamlarla bölgesinde yer alan komşularına nazaran ciddi üstünlüğe sahip bulunmaktadır. Elindeki savaş uçaklarının 300 adedi J-10, J-11, J-15 ve SU-30 tipinde ve gelişmiş ülkelerin hava kuvvetlerinin esasını oluşturan dördüncü nesil savaş uçaklarından oluşmaktadır. Çin, ABD'nin elinde bulunan en son model F-22 ve F-35 savaş uçaklarına rakip olabilecek beşinci nesil savaş uçağı geliştirme ve üretme faaliyetlerini sürdürmektedir. Özellikle beşinci nesil olarak adlandırılan son teknolojiye sahip savaş uçağı üretme kapasitesine sahip olması, Çin'i bu anlamda dünyadaki birkaç ülkeden birisi yapmaktadır.⁵⁸⁸

Yakın gelecekte prototipini üretmiş olduğu, ABD ordusundaki emsalleri gibi görünmezlik teknolojisine sahip, uçak gemisine kolayca iniş yapabilecek ve dikey iniş kalkışa imkân veren J-20 tipi savaş uçağının seri üretimine başlayacağı değerlendirilmektedir.⁵⁸⁹ Ayrıca savaş uçaklarının yere inmesine gerek kalmadan havadan yakıt ikmali yapabilmesine imkân sağlayan iki adet tanker uçağı (Rus Tupolev TU-16'dan dönüştürülen Xian-HY6 ve Ukrayna'dan alınan IL-78) sahip olan Çin Hava Kuvvetleri söz konusu kabiliyetini geliştirmeye devam etmektedir.⁵⁹⁰

Savaş pilotlarının eğitime de özel önem veren hava kuvvetleri "altın kask" (golden helmet) adı altında yarışmalar düzenlemek suretiyle ülkenin savaş pilotlarını en iyi biçimde yetiştirme eğilimindedir. Temel eğitimlerini Cangzhou Hava Üssü'nde alan pilotlar, altın kask yarışmalarının düzenlendiği hava üssüne sahip olan Dingxin'deki test ve uçuş eğitim alanında eğitimlerine devam etmektedir. Burada

⁵⁸⁶ Antony H.Cordesman and Steven Colley, *Chinese Strategy and Military Modernization in 2015: A Comparative Analysis*, **Center for Strategic Studies**, 2015, p.159.

⁵⁸⁷ 2018 China Military Strength, Current Military Capabilities and Available Firepower for the Nation of China, **Globalfirepower**, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=china (Erişim: 19.08.2018).

⁵⁸⁸ Karadağ, Eylül 2017, a.g.m.

⁵⁸⁹ Çin Hayalet Uçak J-20 ile Gövde Gösterisi Yaptı, **NTV Haber**, 11.01.2016, http://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/cin-hayalet-ucak-j-20-ile-govde-gosterisi-yapti,i_mZJdTEGEK2QWbP0JhMMg/nLHa5jK6BUK_BOgSGeuVhA (Erişim: 19.08.2018).

⁵⁹⁰ Sino Defence Editor, PLA's Aerial Refuelling Tanker Fleet, **Sino Defence-Chinese Defence News and Analysis**, <https://sinodefence.com/2017/01/07/plas-aerial-refuelling-tanker-fleet/> (Erişim: 19.08.2018).

amaç, pilotlar arasında rekabet duygusunu oluşturmak ve teknolojik yönden gelişmiş olan uçakların en yetenekli pilotlar tarafından kullanılmasını sağlamaktır.⁵⁹¹

Çin'in askerî-politik hedeflerinden en önemlisi (aynı deniz gücünde olduğu gibi), gelişmiş hava kuvvetleri sayesinde bölgesel üstünlüğü ele geçirerek ABD'nin gücünü dengelemeye çalışmasıdır. Bu maksatla, hâlen teknolojik olarak geliştirmeye devam ettiği son sistem silahlarının bir kısmını ekonomik gelir elde etmek maksadıyla diğer ülkelere pazarlama gayreti içerisinde. ABD'nin diğer ülkelere ihracatına kolaylıkla izin vermediği silahlı İHA (insansız hava aracı) olarak adlandırılan silah sistemlerini Çin, diğer ülkelerin ürettiği emsallerine nazaran daha uygun fiyatlarla satarak uluslararası savunma sanayi pazarına sunmaktadır. Irak, Suudi Arabistan, Ürdün ve Mısır gibi ülkeler söz konusu İHA sistemlerini Çin'den satın alarak kullanılmaktadır.⁵⁹² Hava savunma sanayindeki etkinliğini artıran Çin, üretmiş olduğu silah sistemleri ile hem uluslararası ortamda teknolojik/askerî gücünü gösterme imkânı bulmakta hem de bölgedeki en büyük rakibi olan ABD donanması karşısında stratejik dengeye ulaşmak istemektedir.⁵⁹³

Çin Hava Kuvvetleri'nin birincil görevi anakaranın savunmasıdır ve çoğu uçak bu role atanmaktadır. Av bombardıman uçaklarının bir kısmı, tecrit⁵⁹⁴ ve yakın hava desteği⁵⁹⁵ için görevlendirilmektedir. Uçakların bir kısmı ise nükleer silahların düşman bölgesine taşınıp hedefe bırakılması için görevlendirilmektedir. Diğer taraftan, Çin hava gücünün sadece kısıtlı seviyede hava indirme ile 'havadan keşif ve gözetleme'⁵⁹⁶ yetenekleri mevcuttur.⁵⁹⁷

⁵⁹¹ Michael S.Chase, Kenneth W.Allen and Benjamin S. Purser, **Overview of People's Liberation Army Air Force Elite Pilots**, RAND Corporation, California, 2016, p.5.

⁵⁹² Ryan Pickrell, Cheap, *Lethal Chinese Drones are Filling Distant Skies*, **The Daily Caller**, 12.04.2016, <http://dailycaller.com/2016/12/04/cheap-lethal-chinese-drones-are-filling-distant-skies/> (Erişim: 19.08.2018).

⁵⁹³ Karadağ, a.g.m., Eylül 2017

⁵⁹⁴ *Hava tecrit harekâtı*; dost kuvvetlere tehdit olmadan önce düşmanın sath unsurlarının taciz edilmesi, geciktirilmesi, tesirsiz hâle getirilmesi veya imha edilmesi amacıyla icra edilen bir hava harekâtıdır. Bkz. Geleceğin Hava Kuvvetleri 2016-2050: Sektör Değerlendirme Raporu, Thinktech, Future Technology Institute, Şubat 2016, s.54, https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/1472017131025575_satm_bb_17_0200_sektor_raporlari_iha_26_0417.pdf (Erişim: 19.10.2018).

⁵⁹⁵ *Yakın hava desteği görevi*, dost kuvvetlere doğrudan tehdit olan veya olabilecek düşman sath unsurlarına karşı dost sath unsurlarının desteklenmesi amacıyla icra edilen bir hava harekâtıdır. Düşman kontrolündeki bölgede icra edilen bu görev kapsamında dost sath birlikleriyle sıkı koordinasyon gereklidir. Bkz. Geleceğin Hava Kuvvetleri 2016-2050: Sektör Değerlendirme Raporu, a.g.e., s.55.

⁵⁹⁶ Havadan keşif ve gözetleme görevi; hedeflerin belirlenmesi, düşman kuvvetlerinin konumlarının tespiti, harp hasar tespiti, dost birliklerin izlenmesi, KBRN (kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer) kirlenme tespiti amacıyla icra edilen bir hava harekât türüdür. Bkz. Geleceğin Hava Kuvvetleri 2016-2050: Sektör Değerlendirme Raporu, a.g.e., s.53.

⁵⁹⁷ People's Liberation Army Air Force, **Global Security**, 06 December 2017, <https://www.globalsecurity.org/military/world/china/plaaf-intro.htm> (Erişim: 17.08.2018).

Çin Hava Kuvvetleri, dünyadaki en büyük üçüncü hava kuvveti ve toplamda 2.800'den fazla hava aracı ile Asya'nın en büyük hava kuvvetidir. ABD Savunma Bakanlığı'na göre, Çin Hava Kuvvetleri yapmakta olduğu modernizasyon çalışmaları sonucunda, Batı ülkelerinin hava kuvvetleri ile arasındaki boşluğu hızla kapatmaktadır.⁵⁹⁸

Çin, uzay alanındaki çalışmalara da öncelik vermektedir. Çin hükümeti, uzay endüstrisini ülkenin genel kalkınma stratejisinin önemli bir parçası olarak kabul etmekte, uzay alanındaki çalışmalarında ve faaliyetlerinde *uzayın barışçıl amaçlarla kullanılması ilkesine* bağlı kalacağını belirtmektedir. Bu bağlamda yürüttüğü faaliyetlerde amacı; uzayı keşfetmek ve barışçıl amaçlarla kullanmak, insanlığın tümüne fayda sağlayarak dünya medeniyetini ve sosyal ilerlemeyi teşvik etmek, ülkesinin ekonomisi, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri, ulusal güvenliği ve sosyal ilerlemesi doğrultusunda ihtiyaç duyulan taleplerini karşılamak, halkının bilimsel ve kültürel düzeyini geliştirmek, ulusal hak ve çıkarlarını korumak ve genel gücünü artırmaktır.⁵⁹⁹

Ulaşmış olduğu teknolojik seviyeyi atmosferin dışına taşıyan Çin, ABD ve RF ile uzayda rekabete girişmiştir. İlk uydusunu 1970 yılında uzaya fırlatmış ve ilk insanlı uçuşunu Yarbay Yang Liwei'yi uzaya göndererek 2003 yılında gerçekleştirmiştir. Böylece uzay teknolojilerinde önemli bir mesafe kat eden Çin, RF ve ABD'nin ardından uzaya insanlı araç gönderen üçüncü ülke olmuştur.⁶⁰⁰ Bununla yetinmeyerek ay yüzeyinde insanlı araştırma çalışmaları yapmak üzere bir araştırma programı başlatmış olan Çin, uzay istasyonu kurarak çeşitli araştırmalara girişmiştir. İlk defa 2011 yılının Eylül ayında uzaya yerleştirilen Tiangong-1 ya da *cennet sarayı* adı verilen istasyon, yüz metre uzunluğa sahip Uluslararası Uzay İstasyonu'nun aksine on metre uzunluğu ve üç metre genişliği olan bir yaşam alanına sahip bulunmaktadır.⁶⁰¹ Küçük de olsa uzay istasyonu işletme potansiyeline sahip olması, Çin için gelecek adına ümit vadeden başarılarıdır. Ayrıca söz konusu çabalar

⁵⁹⁸ 2016 China Military Power Report, <https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2016%20China%20Military%20Power%20Report.pdf> (Erişim: 21.08.2018).

⁵⁹⁹ China's Space Activities in 2016, White Paper, The State Council Information Office of the People's Republic of China, *Global Security*, December 2016, https://www.globalsecurity.org/space/library/report/2016/china-space-activities_2016.htm (Erişim: 18.08.2018).

⁶⁰⁰ Marcia S. Smith, *China's Space Program: An Overview*, CRS Report for Congress, 21 October 2003, p.1.

⁶⁰¹ Ian Sample, Where Will the Out-of-Control Chinese Space Station Land?, *The Guardian*, 24 September 2016, <https://www.theguardian.com/science/2016/sep/24/where-will-the-out-of-control-chinese-space-station-land-tiangong-1> (Erişim: 19.08.2018).

uzay rekabetinde Çin Hava Kuvvetleri'nin asimetrik savaflara hazır olduğunu göstermesi açısından ciddi ölçüde caydırıcılık sağladığı değerlendirilmektedir.⁶⁰²

Çin son on yılda uzay endüstrisi, bağımsız inovasyon, uzaya erişim, uzay altyapısında sürekli iyileştirme, insanlı uzay aracı, keşif, seyrüsefer (navigasyon) sistemi ve yüksek çözünürlüklü yer gözetleme sistemi gibi büyük projeleri sorunsuz bir şekilde uygulamaya koymasıyla belirgin bir şekilde kapasitesini artırmaktadır.

Long March taşıyıcı roket serisi, Çin'in ürettiği uzay ulaştırma sistemidir. Bu sistem ile 2011'den Kasım 2016'ya kadar 100 fırlatma aracı hedef yörüngeye başarılı bir şekilde gönderilerek 86 fırlatma görevi tamamlanmıştır.⁶⁰³

Çin, aynı zamanda uydu teknolojileri alanında da büyük ilerleme kaydetmiştir. Bunlar yer gözlem uyduları, iletişim ve yayın uyduları, seyrüsefer ve konum belirleme uyduları, yeni teknolojik test uydularıdır.

Yer gözlem uydularından Fengyun uydusu rüzgâr ve bulut durumunu; Haiyang uydusu okyanusları, Ziyuan uydusu yeryüzündeki kaynakları, Gaofen uydusu yüksek çözünürlük gerektiren coğrafyaların gözlemlenmesi, Yaogan uydusu uzaktan algılama ve Tianhui uydusu uzayın haritalanması konusunda yetenekleri olan uydulardır. İletişim ve yayın uyduları kapsamında Çin; sabit, mobil ve data röle uydu sistemlerinin kurulumunu kapsamlı bir şekilde ilerletmiş durumdadır. Yatai ve Zhongxing gibi iletişim uydularının başarılı lansmanı, iletişim hizmetleri kapsamında Çin'in tüm bölgelerinin yanı sıra dünyanın tüm bölgelerini de kapsayan sabit bir iletişim uydu destek sisteminin tamamlanmasını temsil etmektedir.⁶⁰⁴

Seyrüsefer ve konum belirleme uyduları kapsamında Beidou Navigasyon Uydu Sistemi (Beidou-2), Asya Pasifik bölgesindeki müşterilerine konumlandırma, hız ölçümü, zamanlama, geniş alan farkı ve kısa mesaj iletişim hizmeti sunmaktadır. Yeni teknolojik test uyduları kapsamında Çin, teknolojik deneyler için Shijian-9 uydu serisini piyasaya sürmüş ve böylelikle yeni teknolojileri test etmenin önemli bir yolunu bulmuştur. 2012 ve 2013 yıllarında Shenzhou-9 ve Shenzhou-10 insanlı uzay araçları, hedef uzay aracı Tiangong-1 ile birlikte yerleştirilmesi sayesinde Çin'in uzay araçlarını buluşturma ve bunları yerleştirme teknolojisinde atılımları, aynı zamanda

⁶⁰² Karadağ, a.g.m., Eylül 2017.

⁶⁰³ China's Space Activities in, a.g.m., 2016

⁶⁰⁴ China's Space Activities in, a.g.m., 2016

insanlı uzay taşıma sisteminde ilerlemeler kaydedilmiştir. 2016 yılında Shenzhou-11 insanlı uzay aracı ve Tiangong-2 uzay laboratuvarının da fırlatılmasıyla birlikte Çin; insanlı uzay taşımacılığı, uzayda kenetleme, montajda çalışan astronotlar ve yörüngede orta vadede kalma gibi büyük uzay teknolojilerine hâkim olduğunu göstermektedir.⁶⁰⁵

Derin uzayın keşfi konusunda da Çin, Chang'e-2 ile Chang'e-3 araçlarını uzaya göndermiş ve derin uzayın keşfedilmesi konusunda atılımlar yapmaktadır. Ay Keşif Programı ile Çin, Ay'ın yüksek çözünürlüklü haritasını ve görüntüsünü elde etmekte başarı sağlamıştır. Bu kapsamda Ay'ın yüzeyinin morfolojisi, yapısı, yüzeyinin element kompozisyonu ve çevresi konularında veriler elde etmeyi başarmıştır. 2011 yılından bu yana Çin; toplamda 29 ülke, uzay ajansı ve uluslararası örgütlerle 43 adet uzay alanında işbirliği antlaşması imzalamıştır. BM ve diğer ilgili uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenen faaliyetlere katılmaktadır. Aynı zamanda, uzay ortamında yapılacak uluslararası ticari işbirliğini desteklemektedir.⁶⁰⁶

Çin'in ikili işbirlikleri kapsamında RF, Avrupa Uzay Ajansı, Brezilya, Fransa, İtalya, İngiltere, Almanya, Hollanda ve ABD ile antlaşmaları mevcuttur. Ayrıca Cezayir, Arjantin, Belçika, Hindistan ve Kazakistan ile uzay teknolojileri, uzay uygulamaları, uzay bilimleri, eğitim ve öğretim alanlarında değişim ve işbirliğini güçlendirmek amacıyla antlaşmaları mevcuttur. Çin'in çok taraflı antlaşmaları kapsamında ise BM ve Asya-Pasifik Uzay İşbirliği Örgütü (APSCO), ASEAN, BRICS ülkeleri, Uluslararası Küresel Navigasyon Uydu Sistemleri Komitesi (ICG), Uluslararası Uzay Bilimleri Federasyonu, Uluslararası Uzay Araştırmaları Komisyonu, Uluslararası Uzay Bilimleri Akademisi ve Uluslararası Uzay Hukuku Enstitüsü gibi daha pek çok kurum ve kuruluşlarla da faaliyetleri devam etmektedir.⁶⁰⁷

1 Eylül 2015 itibariyle ABD'nin yörüngede yaklaşık 549 aktif uydusu, RF'nun yaklaşık 131 aktif uydusu ve Çin'in 142 aktif uydusu bulunmaktadır (Bu rakam Çin için 2000'de 10 ve 2008'de 35 idi). Çin'in söz konusu uydularının yaklaşık 95'i, Çin

⁶⁰⁵ China's Space Activities in, a.g.m., 2016

⁶⁰⁶ China's Space Activities in, a.g.m., 2016

⁶⁰⁷ China's Space Activities in, a.g.m., 2016,

Savunma Bakanlığı ve Çin Silahlı Kuvvetleri'nin de dâhil olduğu Çin savunma kuruluşları tarafından işletilmektedir.⁶⁰⁸

Çin her ne kadar uzay alanındaki çalışmalarını barışçıl amaçlar için kullanacağını uluslararası kamuoyuna duyursa da, uzay alanındaki bu kadar bilgi birikimini askerî kapasitesini ve yeteneklerini desteklemek amacıyla kullanmayacağı kabul edilebilir bir yaklaşım olamaz. Çin'in uzay alanıyla ilgili olarak yukarıda açıklanan kapasitesi, yetenekleri ve yarım yüzyıldan fazla tecrübesi dikkate değer ve küçük görülemeyecek seviyede bir güç olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Çin;

- Beşinci nesil savaş uçakları, İHA'lar, helikopterler, füze sistemleri ve uzay alanında yapmakta olduğu girişimleri ile dünyanın sayılı hava güçlerinden biri konumundadır.

- Bununla birlikte, bir ülkenin savunma gücünü kendi öz kaynakları ile millî olarak ürettiği silahlar ve silah sistemleriyle sağlaması, gelecekte katılacağı olası harekâtlarda hem başarısını hem de harekâtının devamlılığı açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Çin'in havacılık alanındaki kendi askerî yeteneklerini yine kendi millî imkân ve kabiliyetleri ölçüsünde gerçekleştirmeye çalıştığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla Çin'in askerî havacılık alanında doğru bir strateji izlediği iddia edilebilir.

- Aynı zamanda, uzay alanında yaptığı girişimleri sayesinde gözlem uyduları, iletişim ve yayın uyduları, seyrüsefer ve konum belirleme uyduları ile yeni teknolojik test uydularını insanlığın kullanımına ve faydasına sunmaktadır. Daha önce tezin ikinci bölümünde "*küresel kamu malları*"nın diğer uluslarla paylaşılmasının küresel hegemon devletin sempati kazanmasına, rıza ve iknayı artırabilmesine katkı sağladığı ayrıntılarıyla açıklanmıştı. Bu yönüyle bakıldığında da, uzay alanındaki söz konusu girişimleri sayesinde Çin'in gelecek adına kendi küresel hegemonyasına hız kazandıracığı değerlendirilmektedir.

3.4.1.4. Çin'in Siber Gücü

Siber alanda güçlü olan bir ülke, aynı zamanda bu yeteneklerini askerî amaçlarla da hem barış hem savaş durumlarında kullanabilme yeteneğine sahip olabilecektir. Bu durum Çin bazında ele alındığında, Çin'in siber alandaki

⁶⁰⁸ China in Space, *Global Security*, <https://www.globalsecurity.org/space/world/china/index.html> (Erişim: 18.08.2018).

çalışmalarının ve gelişmişlik seviyesinin askerî bakımdan⁶⁰⁹ siber gücünü göstereceği çıkarımı yapılabilir. Bu bağlamda, bu kısımda Çin'in siber gücü; dünyadaki ülkelerle kıyaslanarak⁶¹⁰ ve devlet olarak Çin'in bu konudaki çalışmaları ile geleceğe yönelik planlamaları araştırmak suretiyle bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

Önemli bilişim altyapısı ve siber silahlara sahip olan Çin, 1999 yılında yayımlanan Çin Halk Cumhuriyeti Kurtuluş Ordusu'na ait gazetede internet savaşının diğer savaşlarla aynı değeri taşıdığını belirtmektedir.⁶¹¹ Daha önce tezin ikinci bölümünde de söz konusu görüşe paralel bir sonuca ulaşılmıştır. Bu bağlamda, konvansiyonel harp ile siber harbin toplamda 16 farklı kriter bakımından mukayesesi yapılması neticesinde, 21. yüzyıl koşullarında *siber savaşın konvansiyonel harbe göre daha avantajlı* bir konumda olabileceği iddia edilmiştir.

Çin'in siber harekâta yönelik çalışmaları Çin Genelkurmay Başkanlığı komutası altında yürütülmektedir. Aynı zamanda *Mavi Ordu* adını verdikleri siber savaş birimine sahiptir ve *Çin Kızıl Korsanlar Birliği* adıyla bilinen, birçok ülkeye başarılı siber saldırılar düzenleyen bilgisayar korsanları topluluğunun faaliyetlerinin Mavi Ordu tarafından koordine edildiği tahmin edilmektedir.⁶¹²

Şi, Şubat 2014'te Çin'in siber güç olabilmesi için gerekli her şeyi yapma niyetini açıklamıştır.⁶¹³ Akabinde Temmuz 2016'da Çin hükümeti, siber güç üzerine yayımladığı strateji belgesi ile hem zaman yönünden planlamasını hem de amaçlarını kararlı bir dille tüm dünyaya duyurmuştur. Söz konusu belge kapsamında Çin'in siber güç alanındaki amaçları; bilgi ve iletişim teknolojilerinde küresel

⁶⁰⁹ Siber gücü, askerî açıdan tanımlamak gerekirse; *siber askerî güç*; bir ülkenin ulusal ve askerî savunma alanında kilit seviyedeki internet ve bilgi teknolojileri altyapısını olası taarruzlara karşı korumak, aynı zamanda kendine ait gizli bilgilerinin çalınmasını önlemek, muhtemel bir harp durumunda ise siber imkân ve kabiliyetlerini harbin kazanılması için düşmanın bilgi ve iletişim altyapısını bertaraf edebilmek amacıyla kullanabilme yeteneğidir.

⁶¹⁰ Çinli akademisyen Yan Xuetong'un da savunduğu görüş aynı paraleldedir. Xuetong, Çin'in siber gücünün seviyesini ve tarafsız değerlendirmesini yapabilmek için dünyadaki diğer devletlerle mukayese yapılmasının daha gerçekçi bir sonuç vereceğini belirtmektedir. Bkz. Yan Xuetong, The Rise of China and its Power Status, *Chinese Journal of International Politics*, Volume 1, 2006, p.22.

⁶¹¹ Dancho Danchev, China's Blue Army: When nations harness hacktivists for information warfare, 31 May 2011, <https://www.zdnet.com/article/chinas-blue-army-when-nations-harness-hacktivists-for-information-warfare/> (Erişim: 27.08.2018).

⁶¹² Dancho Danchev, a.g.m.

⁶¹³ Greg Austin, Mapping and Evaluating China's Cyber Power, the Australian Centre for Cyber Security, University of New South Wales, 8 September 2016, p.4, <https://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/lci/documents/policy-papers/Policy-Papers-Issue-2-Greg-Austin-Chinas-Cyber-Power.pdf> (Erişim: 27.08.2018).

seviyede başat olmak, aynı zamanda silahlı kuvvetlerini siber gücüyle birlikte dünyanın en büyük askerî yeteneği hâline getirmek şeklinde özetlenebilir.⁶¹⁴

Bununla birlikte, Çin'in siber güç mekanizmaları bağlamında hem yabancı teknolojiye sahip olmak ve kontrol edebilmek hem de inovasyonda ve teknolojik ilerleme konularında sıçrama yapan ülkelerle yarışmak gibi kaygılarının ve iç sorunlarının olduğu değerlendirilmektedir.

ABD'deki *Mandiant* isimli siber güvenlik şirketi; Çin ordusunun içindeki "61398" adlı gizli bir birimin, "dünyanın en yayılcı casusluk grubu" olduğunu öne sürmekte; söz konusu birimin, dünya genelinde en az 141 kuruluşun sistematik olarak yüzlerce terabaytlık veri çalmış olabileceğini ve Şangay'daki sıradan bir binada konuşlandığını iddia etmektedir. Çin ise bu iddiaları doğal olarak reddetmektedir. Mandiant şirketi 2004'ten bu yana veri güvenliğinin ihlal edilmesiyle ilgili hazırladığı raporunda; bu faaliyetleri yürütenlerin esas olarak Çin'de üslendiğini ve Çin hükümetinin bu olaylardan haberdar olduğunu, hatta hükümet destekli olduğunu vurgulamaktadır. Mandiant şirketinin konuyla ilgili hazırladığı rapora göre, Çin'in siber casusluk programının merkezi olduğu düşünülen Siber Casusluk Grubu'nun özellikleri şöyledir⁶¹⁵: grubun yüzlerce, belki binlerce üyesi iyi derecede İngilizce ve ileri seviyede bilgisayar ağ güvenliği bilgisine sahiptir; hack'lenen 20 sektörden 141 şirketin % 87'si İngilizce konuşulan ülkelerde kuruludur; aynı anda düzinelerce ağdan veri sızdırabilme yeteneğine sahiptir. Çin Dışişleri Bakanlığı ise söz konusu iddiaları temelsiz diye nitelendirerek, yeterli kanıt olmadan ileri sürülen bu tür iddiaların sorumsuzca olduğunu savunmaktadır.⁶¹⁶

Ülkelerin siber alandaki güçlerini belli bir metodoloji kapsamında araştırıp dünya genelinde derecelendirme yapan kuruluşlar mevcuttur. Bunlardan biri de Dünya Ekonomik Forumu'dur. Dünya Ekonomik Forumu tarafından her yıl "*Network Ağına Hazırlık Endeksi*"⁶¹⁷ yayınlanmaktadır. 143 ülkenin siber güç kapasitesini

⁶¹⁴ Austin, a.g.m., p.3.

⁶¹⁵ 61398: Çin'in Siber Birliği En Büyük 'Casusluk Grubu', *BBC News*, 19 Şubat 2013, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/02/130219_china_cyber_espionage.shtml (Erişim: 26.08.2018).

⁶¹⁶ 61398: Çin'in Siber Birliği En Büyük 'Casusluk Grubu', a.g.m.

⁶¹⁷ *Network Ağına Hazırlık Endeksi*, Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayımlanan bir rapordur. Ülkelerin dijital dünyadaki durumlarını gösteren önemli bir araştırma ve derecelendirmedir. Bir ülkenin ekonomisinin rekabet gücünü ve refah seviyesini artırabilmesi için bilgi ve iletişim teknolojilerini ne kadar iyi kullandığını ölçer. Dünya, Dördüncü Sanayi Devrimi'nin başlangıcındadır. Bu yeni sanayi devrimi dijital, biyolojik ve fiziksel teknolojileri bir araya getiren yeni ve güçlü bir dönüşüme geçişi temsil etmektedir. Network ağına hazırlık da, her ülkenin bu dönüşüme geçişin faydalarından ne kadar istifade edebileceğini göstermektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Keith Breene, *What is 'Networked Readiness' and Why Does it Matter?*, World Economic Forum (WEF), 06 July

karşılaştıran araştırma sonuçlarına göre Çin 2011 yılında dünyada 36. sırada⁶¹⁸ yer alırken, 2016 yılında 139 ülke arasında yapılan araştırma sonuçlarına göre ise 59. sıraya⁶¹⁹ gerilemiştir.

Siber güç alanında bir diğer araştırma da *The Economist Intelligence Unit* tarafından 2011 yılında G-20 ülkelerinden 19'unu kapsayan (AB'ye son üye olan ülke hariç) bir araştırmadır.⁶²⁰ *Siber Güç Endeksi*⁶²¹ adı altında yapılan söz konusu araştırma kapsamında 19 ülke arasında Çin; yasal ve düzenleyici çerçeve bağlamında 18. (En sonuncu olan Suudi Arabistan'ın bir önünde), ekonomik ve sosyal çerçeve bağlamında 8., teknoloji altyapısı sıralamasında 14., endüstri alanındaki uygulamalar sıralamasında 11. sırada yer almaktadır. Aynı araştırmanın genel sıralandırmasında ise Çin, aldığı 34,6'lık puan ile 19 ülke arasında 13. sırada yer almıştır. İngiltere ise 76,8 puan ile birinci, ABD 75,4 puan ile ikinci, Avustralya 71 puan ile üçüncü, Almanya 68,2 puan ile dördüncü, Kanada 66,6 puan ile beşinci sırada yer almaktadır.⁶²² Yapılan genel sıralandırmada dikkati çeken husus, Çin'in almış olduğu puanın sıralandırmada ilk beşte olan her bir ülkenin puanının yaklaşık yarısı kadar olmasıdır. Söz konusu siber güç endeksinin Çin bağlamında öne çıkan bulguları genel olarak, Çin'in siber alanda bilgi akışının sık sık sansür edildiği bir ülke olması⁶²³, diğer taraftan ise iş gücü verimliliği ve mühendislik alanlarında iyi bir seviyede olduğundan dolayı ekonomik ve sosyal çerçeve bağlamında yükselişte olmasıdır. Söz konusu araştırma kapsamında genel olarak bir değerlendirme

2016, <https://www.weforum.org/agenda/2016/07/what-is-networked-readiness-and-why-does-it-matter/> (Erişim: 25.08.2018).

⁶¹⁸ The Networked Readiness Index 2010–2011, The Global Information Technology Report, DUTTA Soumitra and MIA Irene (eds.), The World Economic Report, World Economic Forum, p.12, <http://reports.weforum.org/wp-content/pdf/gitr-2011/02-part-1/1.1-the-networked-readiness-index-2010-2011.pdf> (Erişim: 25.08.2018).

⁶¹⁹ The Networked Readiness Index 2016, World Economic Forum, <http://reports.weforum.org/global-information-technology-report-2016/networked-readiness-index/> (Erişim: 25.08.2018).

⁶²⁰ Booz Allen Hamilton, *Cyber Power Index, Findings and Methodology*, The Economist Intelligence Unit, 2011, p.2, <https://www.sbs.ox.ac.uk/cybersecurity-capacity/system/files/EIU%20-%20Cyber%20Power%20Index%20Findings%20and%20Methodology.pdf> (Erişim: 24.08.2018).

⁶²¹ *The Economist Intelligence Unit* adlı kuruluş tarafından yapılan *Siber Güç Endeksi* araştırmasında, siber güç; siber taarruzlara karşı dayanıklılık ile ekonominin üretken ve güvenilir bir şekilde büyüebilmesi için gerekli olan dijital altyapıyı dağıtabilmek anlamında kullanılmıştır. Nitel ve nicel verilerden oluşan 39 kriteri baz alan bir araştırmadır. Bu kriterlerden bazıları şunlardır: Sansür uygulamaları, eğitim ve teknik yeterlilik, inovasyon derecesi, bilgiye erişim, bilgi teknolojisine yapılan harcama, bilginin niteliği, güvenilir internet sunucularının sayısı, e-devlet, e-ticaret, e-sağlık, akıllı şebekeler gibi. Araştırmanın ülkeler bazındaki inceleme alanı dört ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar: yasal ve düzenleyici çerçeve, ekonomik ve sosyal çerçeve, teknoloji altyapı, endüstri alanındaki uygulamalar. Her bir ülkenin puanlandırılması 0 ile 100 arasında yapılmıştır.

⁶²² Hamilton, a.g.m., p.2.

⁶²³ Örneğin, Ocak 2010 tarihinde Çin ve Google şirketi arasında sansür kuralları ve uygulamaları konusunda bir anlaşmazlık olmuş, Çin'in öne sürmüş olduğu sıkı sansür uygulamaları Google tarafından kabul edilmemiştir. Devam eden tartışmalar neticesinde, Google kendi arama motorlarını Çin anakarası üzerinden kaldırmış, bunun yerine talep ve istekleri Hong Kong üzerinden yönlendirmektedir.

yapıldığında, Çin'in G-20 ülkeleri arasında siber gücünün *düşük seviyede* olduğu değerlendirilebilir.

Siber güvenlik alanında uzman olan bilim insanı Greg Austin da, Çin'in siber gücünü mercek altına aldığı makalesinde⁶²⁴, Çin'in küresel çapta siber alanda hegemon bir güç olmak yerine siber uzayda daha çok ülkelerin siber güvenliklerini zafiyete uğratmak ve bilgi sızdırmak yönünde bir amaç peşinde koştuğu sonucuna ulaşmaktadır.

Sonuç olarak, Çin'in siber gücünün çeşitli kuruluşlar tarafından yapılan ülke sıralandırmalarından da anlaşılacağı üzere, yetenekler bağlamında küresel anlamda yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Çin'in, kendi siber gücünü daha çok diğer ülkelerin verilerinin sızdırılması ve devletlerin siber güç kapasitelerinin test edilmesi amacıyla kullandığı, bu durumun da uluslararası toplumun tepkisine yol açtığı değerlendirilmektedir.

3.4.1.5. Çin'in Nükleer Gücü

İlk nükleer denemesini 1964 yılında⁶²⁵ yapan Çin, nükleer silahlarını uzun vadeli programının bir parçası olarak modernize etmeye ve aynı zamanda nükleer silahlara yönelik misilleme stratejisiyle de tutarlı bir şekilde daha sağlam ve güçlü bir nükleer kuvvet geliştirmeye devam etmektedir. 2017 yılı verilerine göre yaklaşık 270 adet nükleer savaş başlığına sahip olan Çin, planlı olarak geliştirdiği kara, deniz ve hava esaslı nükleer bir güce sahiptir.⁶²⁶ Nükleer başlıklı balistik füzelerini kara ve deniz kuvvetleri bünyesinde konuşlandırdığı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, Çin'in nükleer yetenekli karada konuşlu, eski model ve sıvı yakıtla çalışan balistik füzelerinin tamamı daha çok ömürlü ve mobil katı yakıtlı modellerle değiştirilmek suretiyle kademeli bir şekilde modernizasyon sürecinden geçirilmektedir.⁶²⁷

Çin, kıtalararası seyir yeteneğine de sahip olan DF-41 tipi balistik füzeleri geliştirme aşamasındadır. Söz konusu füzelerin ABD'deki hedefleri vurabilecek yeteneğe sahip olduğu bilinmekle birlikte, ne zaman hizmete gireceği konusunda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Çin aynı zamanda, nükleer başlıklı füzelerinin

⁶²⁴ Austin, a.g.m., p.15.

⁶²⁵ Shannon N. Kile and Hans M. Kristensen, *Trends in World Nuclear Forces*, 2017, SIPRI Fact Sheet, July 2017, p.2, https://www.sipri.org/sites/default/files/2017-06/fs_1707_wnf.pdf (Erişim: 27.08.2018).

⁶²⁶ Kile and Kristensen, a.g.m., p.5.

⁶²⁷ Kile and Kristensen, a.g.m., p.5.

komuta-kontrolünü sağlayabilmek için muhabere ve ağ destek yeteneklerini geliştirmektedir. İlave olarak Çin, nükleer başlıklı balistik füze taşıyabilen 094 tipi bir denizaltı filosu geliştirmeye çalışmaktadır. Söz konusu denizaltıların her biri 12 adet JL-2 tipi balistik füze taşıyabilme ve fırlatabilme imkân/kabiliyetine sahip olacaktır. Ancak füze programı teknik zorluklar nedeniyle gecikmelere uğradığından dolayı henüz operasyonel seviyede hizmete girmemiştir.⁶²⁸ Aynı zamanda Çin, 094 tipi denizaltı filosunu destekleyebilmek amacıyla ihtiyaç duyduğu deniz altyapısını inşa etmek için önemli kaynaklara yatırım yapmaktadır.⁶²⁹

2018 yılı verilerine⁶³⁰ göre, nükleer başlıklı silah kapasitesi yönünden ülkeler sıralandığında; RF 6.850 nükleer silah kapasitesi ile birinci, ABD 6.450 nükleer silah kapasitesi ile ikinci, Fransa 300 nükleer silah kapasitesi ile üçüncü ve Çin 280 nükleer silah kapasitesi ile dördüncü sırada yer almaktadır. Akabinde Çin'den sonraki sıralama ise İngiltere, Pakistan, Hindistan, İsrail ve Kuzey Kore şeklindedir. Söz konusu veriler ışığında RF ve ABD'nin nükleer askerî gücünün dünyanın nükleer askerî kapasitesinin yaklaşık % 93'ünü oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Çin'in nükleer askerî kapasitesinin çok düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak, Çin'in kendi nükleer gücünü açıklama konusunda şeffaf olmadığı da gözden kaçırılmamalıdır.

Sonuç olarak, büyük güç olmanın önemli parametrelerinden biri olarak askerî güç önemlidir. Ancak askerî gücün konvansiyonel ve siber güç imkân ve kabiliyetleriyle güçlendirilmesi kadar nükleer kapasite ile de desteklenmesi zorunludur. Bu bağlamda, Çin; dünyanın en büyük dördüncü nükleer güç kapasitesine sahip olmasına rağmen, dünyada sahip olunan toplam nükleer güç kapasitesinin (14.300) yaklaşık olarak ancak % 2'sine sahip olduğu göz önüne alındığında, *düşük seviyede* bir nükleer gücünün olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

⁶²⁸ Kile and Kristensen, a.g.m., p.5.

⁶²⁹ Kile and Kristensen, a.g.m., p.6.

Daha fazla bilgi için bkz. Hans M. Kristensen and Robert S. Norris, **Chinese Nuclear Forces**, Bulletin of the Atomic Scientists, 74:4, 2018,

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00963402.2018.1486620?needAccess=true> (Erişim: 27.08.2018).

⁶³⁰ Hans M. Kristensen and Robert S. Norris, **Status of World Nuclear Forces**, Federation of American Scientists (FAS), June 2018, <https://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/>; Ayrıca bkz. SIPRI Yearbook 2018: Armaments, Disarmament and International Security, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), 2018, https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-06/yb_18_summary_en_0.pdf (Erişim: 27.08.2018).

3.4.2. Değerlendirme

Çin, 1949 yılında kuruluşundan Mao'nun ölümüne kadar dış dünyaya kapalı bir politika izlemiş, Mao'nun ölümünden sonra ise tüm dünyaya kapılarını açarak kendine özgü bir sosyalizm anlayışıyla dış pazarlara açılarak ekonomisini yükseltmeyi başarmıştır. Ekonomi alanındaki yükselişinin sürekliliğini sağlayabilmek için askerî güç bağlamında reform ve modernizasyon faaliyetlerini planlı ve programlı bir şekilde sürdürmektedir. Yeterli seviyede bir askerî güç konumuna gelene kadar da "barışçıl yükseliş" söylemlerine devam edeceği düşünülmektedir. Ancak 2030'lu yıllarda bölgesinde ciddi anlamda bir askerî güç olabileceği göz önüne alındığında; Tayvan sorunu, Çin Denizi'nde bölge ülkeleri ile olan ihtilaflar ve bölgedeki ABD askerî varlığına yönelik olarak söz konusu sorunlarının çözümü için gerektiğinde askerî güce başvurabileceği mümkün görünmektedir. Bu nedenle, yeterli güce ulaştığında yaygın olarak kullanmakta olduğu barışçıl söylemlerden vazgeçerek askerî gücünü ön plana çıkarabileceği değerlendirilmektedir.

The National Interest Dergisi'nin 2017 yılı raporuna⁶³¹ göre dünyanın en güçlü beş kara gücü arasında ABD, RF, Hindistan ve Fransa ile birlikte Çin de yer almaktadır. Derginin değerlendirmesine göre Çin, Vietnam ile yaptığı savaştan sonra hiçbir harekâta katılmamış ve bu yüzyılın önemli çatışmalarında hiçbir rol oynamamıştır. Bu yüzden Çin Ordusu'nun tecrübe eksikliği vardır. Aynı derginin derecelendirmesine göre dünyanın en iyi donanmalarına sahip ülkeler RF, ABD, Çin, İngiltere ve Japonya; dünyanın en iyi hava kuvvetleri listesine ise ABD, RF, Çin ve Japonya girmektedir. Neticede Çin Silahlı Kuvvetleri kara, deniz ve hava gücü bakımından dünyanın ilk beş askerî gücü içerisinde yer almaktadır.

Global Firepower'ın 2018 yılı itibariyle ülkelerin askerî güçlerini mukayese ettiği araştırmasında⁶³² da, Çin Silahlı Kuvvetleri dünyada ABD'nin birinci ve RF'nun ikinciliğinin hemen ardından üçüncü sırayı almaktadır.

Uluslararası başka bir kuruluş⁶³³, 2017 yılında 168 ülke bazında ülkelerin askerî güçlerini puanlandırmıştır. Söz konusu puanlandırmada askerî harcamalar,

⁶³¹ Robert Farley, Ranked: 5 Most Powerful Armies On The Planet, *The National Interest*, 20 September 2017, <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/ranked-5-most-powerful-armies-the-planet-2030-22386?page=0%2C1> (Erişim: 21.08.2017).

⁶³² 2018 Military Strength Ranking, *Globalfirepower*, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (Erişim: 20.08.2018).

silah üretimi ve satışları, aktif asker sayısı, askerî harcamaların GSMH'ya oranı, nükleer silah kapasitesi kriterleri⁶³⁴ dikkate alınarak ülkeler sıralandırılmıştır. Bu bağlamda, dünyada askerî alanda en güçlü ülke ABD, ikinci ülke Çin ve RF ise üçüncü sırada yer almaktadır. Ancak araştırmada dikkati çeken husus, ABD'nin aldığı 31,03 puana karşılık RF 8,99 puan ve Çin 8,21 puan almaktadır. Diğer bir deyişle, Çin ile ABD'nin askerî güçleri arasında çok büyük bir güç farkı bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Çin'in askerî gücünü değerlendiren uzman ve akademisyenlerin de Çin'in bu alanda küresel hegemonik bir güç olmadığı değerlendirmesini yaptıkları görülmektedir. Örneğin; Massachusetts Institute of Technology (MIT)'de uzman *M.Taylor Fravel*⁶³⁵ askerî anlamda süper bir gücü, başka bir ülkeyi yenmek ya da domine etmek için dünya çapında askerî güç üretebilen bir ülke şeklinde tanımlamaktadır. Bu kritere göre, Çin'in askerî alanda bir süper güç olmadığına ve uzun bir süre de olamayabileceğine işaret etmektedir. Bugün Çin'in askerî stratejisini tetikleyen asıl beklenmedik durumun, 'bilgiye dayalı yerel savaşlar' olduğunu belirtmekte ve bunun da, Çin'in bugünkü askerî stratejisinde küreselden ziyade bölgesel yönelime eğilim gösterdiğinin altını çizmektedir. Olası harekâtlar Çin anakarasına ne kadar yakın olursa, Çin de bu durumda gerek lojistik destek gerekse elastikiyet ve menzil yönlerinden askerî operasyonlarda daha fazla avantaj sağlayabilecektir. Ancak Çin o zamana kadar Batı Pasifik'e ulaşamaz ve ABD, Çin'den uzaklaştıkça daha fazla avantaj sağlamaya devam eder. Ancak Çin anakarasından ne kadar uzaklaşırsa, bu durumda Batı Pasifik'e ulaşana kadar ABD harekâta başarı sağlamış olabilecektir.

Georgetown Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan *Oriana Skylar Mastro* da, Çin'in küresel seviyede askerî bir güç olmadığını ve hâlihazırda da böyle bir güç olma konusunda hedefinin bulunmadığını, bunun yerine askerî anlamda ilk hedefinin bölgesel bir güç olduğunu, ayrıca 1979'dan beri savaşmadığından dolayı yeterli bir tecrübeye sahip olmadığını da altını çizmektedir.⁶³⁶

⁶³³ Arak and Lewicki, a.g.e.

⁶³⁴ Piotr Arak and Grzegorz Lewicki, *Power Index 2017*, Łukasz Lipiński and Anna Radwan (eds.), 2017, <http://index.ineuropa.pl/en/methodological-annex/> (Erişim: 28.08.2018).

⁶³⁵ Is China a Military Superpower?, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 21 October 2018, <https://chinapower.csis.org/is-china-a-military-superpower/> (Erişim: 21.08.2018).

⁶³⁶ Is China a Military Superpower?, a.g.m.

ABD Ulusal Savunma Üniversitesi'nin Direktörü *Phillip C. Saunders*, güç projeksiyonunun bir süper güç için kendi askerî gücünün ihtiyaç duyduğu coğrafyalara gidip millî hedeflerine ulaşmaya çalışması demek olduğunu belirterek, Çin'in güç projeksiyonu yapabilmek konusundaki imkân ve kabiliyetlerinin çok gerilerde olduğunu ifade etmektedir. Saunders, ABD ve RF'nun dünya düzeninin sağlanması garantörlüğünü üstlenme görevini aldığını ve Çin'in de bu sorumluluğu uzunca bir süre almak istemeyeceğini belirtmektedir. Saunders, Çin'in askerî güç anlamında hava kuvvetleri ve donanmasının daha önceleri yeterli seviyede olmadığını, ancak şimdi ise oldukça yetenekli silah sistemlerine sahip olduğunu ifade etmektedir.⁶³⁷

Çin'in askerî gücü ile ilgili fikir vermesi açısından, birçok alanda dünyadaki başarı sıralamaları yeri geldikçe zikredilmiştir. Aşağıdaki Tablo-25'te, Çin'in dünyadaki sıralamalarının özet bir dökümü sunulmaktadır.

Tablo-25 Çin'in Askerî Güç Bakımından Dünyadaki Başarı Sıralaması⁶³⁸

Çin'in Askerî Güç Bakımından Dünyadaki Başarı Sıralaması	
Araştırma Alanı	Çin'in Dünyadaki Sıralaması
En Fazla Askerî Harcama Yapan (Askerî Bütçe) Ülke	2.
En Güçlü Silahlı Kuvvetlere Sahip Olan Ülke	3.
En Güçlü Kara Kuvvetlerine Sahip Olan Ülke	3.
En Güçlü Hava Kuvvetlerine Sahip Ülke	3.
Uzaya İlk İnsanlı Araç Gönderen Ülke	3.
En Büyük 'Nükleer Başlıklı Silah Kapasitesi' Olan Ülke	4.
En Fazla Silah İhracatı Yapan Ülke	5.
En Fazla Silah İthalatı Yapan Ülke	5.
En Güçlü Deniz Kuvvetlerine Sahip Ülke	İlk 5'te
En Büyük Siber Güç Kapasitesine Sahip Olan Ülke	59.

Yukarıdaki Tablo-25'teki başarı sıralandırmalarından, Çin'in siber güç kapasitesi haricinde tüm alanlarda dünyada ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Ancak Çin'in askerî gücünün küresel seviyede bir potansiyele sahip olup olmadığı sonucuna ulaşabilmek için genel bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda,

⁶³⁷ Is China a Military Superpower?, a.g.m.

⁶³⁸ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

büyük resmi görebilmek amacıyla aşağıda Çin'in askerî gücünün SWOT analizi yoluyla bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Güçlü Tarafları:

- Dünyanın sayılı kara, deniz, hava, uzay ve nükleer güçleri arasında yer alması, genele bakıldığında da dünyanın en güçlü silahlı kuvvetleri sıralamasında ABD ve RF'ndan sonra üçüncü sırada olması,
- Savunma harcamalarına (askerî bütçe) büyük kaynak ayırarak askerî gücünü modernize etmesi,
- Uzay çalışmaları konusunda yaklaşık yarım asırdan fazla bir tecrübesinin olmasından dolayı bu alanda iyi bir seviyede olması,
- BM Barışı Koruma Operasyonlarına, uluslararası terörizme karşı faaliyetlere ve dünyadaki felaketler için yardım operasyonlarına aktif olarak destek vermesi,
- Gerek ikili gerekse çok taraflı seviyede askerî ilişki ve işbirliklerinin olması.

Fırsatlar:

- Savunma bütçesi yüksek seviyede olduğundan, bu durumun kendisine küresel seviyede askerî bir güç pozisyonuna kısa zamanda ulaşabilme fırsatı tanıyabilmesi durumu,
- "İnci Dizisi Stratejisi" adı altında Güney Çin Denizi'nden Orta Doğu'ya, Afrika'ya ve hatta Latin Amerika'ya kadar farklı coğrafyalarda deniz üsleri kurmak yönünde girişimlerinin olmasının, gelecekteki hegemonyası adına Çin'e güç projeksiyonu yapabileceği yeteneğini kazandırma fırsatı sunması,
- Gerek uluslararası ortamlarda deniz gücünün varlığını hissettirmek ve kendi gemilerini deniz korsanlarından korumak konusunda olsun, gerekse BM Barışı Destekleme Harekâtları'na katılmak suretiyle olsun Çin'e yönelik kazanımlar ve fırsatlar sunması, bu durumun da askerî personeline gerçek ortamlarda tecrübe kazandırma imkânı tanınması, uluslararası güvenliğe ve kendi güvenliğine katkıları, uluslararası güçlerle koordineli görev yapma imkânı sunması, dünyada Çin algısına ve prestijine olumlu katkısı,
- Askerî kamu diplomasisi kapsamında faaliyetler yürütmesinin, Çin'e diğer devletler ve uluslar nezdinde sempati ve rızalarını kazanma fırsatı tanınması,
- Esasen enerji ve ham madde ihtiyacından kaynaklı Orta Doğu, Orta Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkeleriyle ilişkilerinin aynı zamanda askerî alanda da işbirliği fırsatları doğurma imkânı,

- Uzay alışmaları sonucunda elde ettiği “gözlem uyduları, iletişim ve yayın uyduları, seyrüsefer ve konum belirleme uyduları ile yeni teknolojik test uydularını” insanlığın faydasına sunmak suretiyle, kamu mallarının diğer uluslarla paylaşımı noktasında gelecekte kurabileceği hegemonyası için dünyada sempatisini ve rızasını artırabilme fırsatı yakalaması,

Zayıf Tarafları:

- 1979'da Vietnam ile yaptığı savaştan sonra günümüze kadar hiçbir harekât yapmamış olmasının getirdiği tecrübesizlik,
- G projeksiyonu yapabilecek kapasite ve yeteneğe henüz sahip olmamasından dolayı denizaşırı coğrafyalarda harekât yapamaması,⁶³⁹
- Çok uzun bir kara sınırı ve deniz kıyısı bulunmasından dolayı, ana vatanın savunması için büyük bir gayret harcamak zorunda kalması,
- Siber gücünün düşük seviyede olması, aynı zamanda siber gücünü diğer devletlerin bilişim altyapılarına taarruzlar yapmak suretiyle kullanması sonucunda uluslararası toplumun tepkisini çekmesi,
- Nükleer askerî güç kapasitesinin ABD ve RF'na göre çok düşük seviyede (% 2) kalması,
- Kara gücünde profesyonel olmayan geçici askerlerinin bulunması.

Tehditler:

- Silahlı kuvvetler personeline barış hastalığının sirayet etmesinin getirdiği motivasyon eksikliği ve eğitimlerde gerçek şartların yeterli seviyede oluşturulamaması,
- Bulunduğu coğrafyada Tayvan ile problemini ozememiş olması, ayrıca bölgesindeki ülkelerle sınır ve adalar gibi sorunlarının hâlâ devam etmesi,
- Ekonomik yönden kalkınmasının kesintisiz enerji ve ham madde akışının sağlanmasına bağlı olmasından dolayı, denizaşırı coğrafyalarda deniz yollarının emniyet ve kontrolünü en kısa zamanda sağlamak zorunda olması,
- Enerji kaynaklarına ulaşım ve enerjinin ülkesine taşınmasında problem yaşaması durumunda küresel güçlerle sıcak çatışmaya girme riskinin bulunması,
- Asya-Pasifik bölgesinde ABD'nin askerî varlığının Çin'e engel oluşturması,

⁶³⁹ Tellis vd., a.g.e., p.135.

- Askerî alanda reform ve modernizasyon girişimlerinin, dış politikasının omurgasını oluşturan “barış içinde bir arada yaşama” prensibinin inandırıcılığının sorgulanmasına neden olması,
- Savunma harcamalarının miktarının uluslararası kamuoyunda şeffaf olarak algılanmamasının barışçıl politikasının inandırıcılığını zedelemesi,
- Siber güç mekanizmaları bağlamında yabancı teknolojiye bağımlı ve kontrol edebilmede zorluklar yaşaması.

Yukarıda yapılan SWOT analizinden de görüldüğü gibi, Çin Silahlı Kuvvetlerinin güçlü tarafları ile birlikte ele geçirdiği fırsatları olduğu kadar zayıf tarafları ile kendisine zarar verebilecek tehditler de mevcuttur. Genel olarak bakıldığında ise, Çin Silahlı Kuvvetleri dünya sıralamasında ABD ve RF’ndan sonra üçüncü büyük askerî güç olması bakımından dünyanın sayılı askerî güçleri arasında yer almaktadır. Neticede çok güçlü bir silahlı kuvvetlere sahiptir. Ancak burada Çin’in askerî gücü hakkında bir karara varabilmek için küresel seviyede etkin ve etkili bir güç olup olmadığı üzerinde durulmalıdır. Diğer bir deyişle, küresel hegemonu askerî yetenek bakımından güçlü kılan ve fark yaratan en önemli kriterlerden biri, gerektiğinde ya da ihtiyaç duyduğunda dünyanın farklı bölgelerinde askerî gücünü bulundurabilme imkân ve kabiliyetinin olmasıdır. Bu da güç projeksiyonu yapıp yapamadığı ile doğrudan ilgili bir husustur.

Çin Silahlı Kuvvetleri “güç projeksiyonu” yapabilme kabiliyeti açısından incelediğinde, Çin’in;

- Dünyanın değişik yerlerinde yeterli sayıda üssünün olmaması,
- Dünyanın farklı coğrafyalarında konuşlu askerî personeli bulunmaması,
- Yeterli sayıda uçak gemisine sahip olmaması,
- Stratejik hava ve deniz ulaştırma kabiliyeti yönünden yetersiz olması,
- Bölgesinde komşularıyla sınır ve adalar konusundaki sorunlarının hâlâ devam etmesine bağlı olarak bölge kontrolünü sağlayamamış olması sebeplerinden ötürü, Asya-Pasifik bölgesinde kısıtlı ölçüde güç projeksiyonu yapabilme imkân ve kabiliyeti olmakla birlikte, denizaşırı coğrafyalarda güç projeksiyonu yapabilecek kabiliyet ve yeteneğe henüz sahip olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Denizaşırı coğrafyalara güç projeksiyonu yapamaması, Çin’in küresel hegemonyası için önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Bu durum, tezin beşinci varsayımı ile paralellik arz etmektedir.

Sonuç olarak, Çin'in askerî güç kapasitesini artırmak istemesinin yakın vadedeki en önemli sebebinin, istikrarlı ekonomik gelişimini sekteye uğratacak engellerin bertaraf edilmesi amacı taşıdığı düşünülmektedir. Bu bağlamda, Çin'in güvenlik politikası alanındaki öncelikli olarak hedefinin bölgesinde hegemonyasını kurmak ve enerji alanındaki millî menfaatlerini gerçekleştirmek olduğu söylenebilir. Çin'in giderek artmakta olan enerji bağımlılığı ise büyüyen ekonomisi için bir risk oluşturmaktadır. Bu nedenle de, ham madde kaynaklarının ve enerjinin ülkesine taşınmasında problem yaşaması durumunda, Çin'in gerekirse küresel güçlerle sıcak çatışmaya girmek dâhil her türlü mücadeleye girmekten imtina etmeyeceği değerlendirilmektedir. Çin, askerî güç bakımından küresel seviyede hâkimiyet kurmuş değildir. Ancak hâlihazırdaki reform ve modernizasyon faaliyetlerini devam ettirmesi, aynı zamanda güç projeksiyonuna yönelik imkân ve kabiliyete ulaşması durumunda, gelecekte “dünyanın polis memuru” rolünü üstlenebileceği kıymetlendirilmektedir.

3.5. ÇİN'İN BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK GÜCÜ

Çin uygarlığı incelendiğinde bilim ve teknoloji dünyasına birçok katkılar yaptığı görülmektedir. Bunlar arasında başlıcaları olarak barut ve pusulanın icat edilmesi, kâğıdın icadı ve baskı yapılması, ilave olarak geleneksel Çin tıbbı, akupunktur ve bitkisel ilaçlar sayılabilir.⁶⁴⁰ Sonraları ise Çin'de bilim ve teknoloji alanında durgunluk yaşanmıştır. Bu durgunluk Çin'in kurulduğu 1949 yılından sonrasında da devam etmiştir. Ancak Mao'nun ölümünün ardından devletin başına geçen Deng, 10 Ekim 1978'de Çin'in gelişimi için vizyonunu şu sözlerle dile getirmiştir⁶⁴¹: “Çin, kapılarını dış dünyaya açarak, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri diğer ülkelerden öğrenerek kendini geliştirebilir”. Başkan Deng, görev sürecinde reform faaliyetlerini başlatmıştır. Bu reform alanlarından biri de bilim ve teknoloji alanında Çin'i geliştirmek hedefi olmuştur.⁶⁴²

Çin'in, dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gerisinde kalmamak ve diğer ülkeler arasında en ileri seviyede yerini almak vizyonu 21. yüzyılda da devam etmektedir. Nitekim Mayıs 2016'ya gelindiğinde devlet başkanı Şi, bilim ve teknolojinin ülkesinin temelini oluşturduğunu ve bu bağlamda Çin'in güçlü olması için bilimsel ve teknolojik alanda güçlü bir kapasitesinin olmasının şart olduğunu ifade

⁶⁴⁰ History of Science and Technology in China, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/History_of_science_and_technology_in_China (Erişim: 01.09.2018).

⁶⁴¹ Deng Xiaoping, *Excerpt from Talk in Federal Republic of Germany*, Speech, 10 October 1978, p.1.

⁶⁴² Song Zhiming, *Deng Xiaoping Theories*, Remin University Press, Resource Center, Beijing, 2006, pp.15-18.

etmiştir.⁶⁴³ Hemen ardından Haziran 2016'da Şi, Çin'in bilim ve teknoloji alanında şu anki durumunun zayıf olduğunu, söz konusu alanlarda ülkesinin başkalarının kontrolü altında olduğunu ifade etmiştir.⁶⁴⁴ Ayrıca 2016 yılı içerisinde Şi, 2020'ye kadar en yenilikçi ülkelerden biri olmayı, 2030 yılına kadar lider ülkelerden biri olmayı ve Çin'in kuruluşunun yüzüncü yılında (2049 yılı) bilim ve teknoloji alanında dünya lideri olmayı hedeflediklerini ifade etmiştir.⁶⁴⁵ Şi'nin söz konusu söylemi ile bilim ve teknoloji alanında Çin'in vizyonu açık bir şekilde belirlenmiştir.

Daha önce tezin ikinci bölümünde Dünya Sistemi Teorisi kapsamında Wallerstein'ın sırasıyla Hollanda ve İngiltere'nin hegemonik zaferlerinin sebeplerini araştırırken “bilimsel ve teknolojik yönden ileri bir seviyeye ulaşmasını” temel parametrelerden biri olarak gösterdiği açıklanmıştı. Hatta bilimsel yenilikler ile Hollanda'nın teknolojisinin üstün bir konum kazandığı, tarım sektöründe ve gemicilik alanlarında bu teknolojik kazanımlarını kullanmayı başarabildiği belirtilmiş, gemicilik alanında kullanılan teknolojik yenilikler sayesinde dünyanın birçok yerine ticaret akışını sağlayabilen Hollanda'nın dünya ticaretini kontrol edebilmeyi, kendisine sömürge devletler kazandırmayı, bu yolla da ekonomik, politik ve askerî alanlarda kazançlar sağlamayı başarabildiği açıklanmıştı. Wallerstein'a göre, yine tezin ikinci bölümünde açıklandığı şekilde İngiltere'nin hegemonya mücadelesinde zafere ulaşmasının birinci sebebi, 18. yüzyılda başlayan Sanayi Devrimi'nin etkisiyle bilimsel alandaki ilerlemeler ve bu ilerlemenin sonucu olarak da teknolojik üstünlükten kaynaklanmaktadır.

Wallerstein'ın yukarıdaki çıkarımına paralel bir şekilde Çin de, Mao'nun ölümünden sonraki yeni süreçte bilim ve teknolojiye ileri bir seviyede olmanın ülke ekonomisini ve askerî gücünü doğrudan olumlu yönde etkileyeceğinin bilincinde olarak bu alanda reform sürecine gitmiştir. Nitekim Çin hükümeti 1982 yılında yayınladığı bir hükümet belgesinde⁶⁴⁶, “Ekonomik kalkınma, bilim ve teknolojiye dayanmalıdır. Bilim ve teknoloji ekonomik gelişmeye hizmet etmelidir.” şeklinde bir deklârasyonda bulunmuştur. Yukarıdaki tüm söylemlerden, Çin devlet başkanlarının

⁶⁴³ Xi Sets Targets for China's Science, Technology Progress, *Xinhuanet News*, 30 May 2016, http://news.xinhuanet.com/english/2016-05/30/c_135399655.htm (Erişim: 25.08.2018).

⁶⁴⁴ President Xi Says China Faces Major Science, Technology “Bottleneck”, *Xinhuanet News*, 01 June 2016, http://news.xinhuanet.com/english/2016-06/01/c_135402671.htm (Erişim: 25.08.2018).

⁶⁴⁵ President Xi's Speech on Science, Technology Published, *China Daily News*, 02 June 2016, http://usa.chinadaily.com.cn/china/2016-06/02/content_25595722.htm (Erişim: 25.08.2018).

⁶⁴⁶ **Guide to China's Science and Technology Policy**, *State Science and Technology Commission of the People's Republic of China*, Scientific and Technical Documentation Press, Beijing, 1998.

bilim ve teknoloji alanlarında ileri seviyede olunmasının Çin'in diğer güç parametrelerini doğrudan etkilediğinin bilincinde oldukları çıkarımı yapılabilir.

3.5.1. Çin'in Bilimsel ve Teknolojik Gücünün Analizi

Bilimsel tabanlı bilgi ve bu bilginin teknoloji alanında kullanımı ile ekonomik ve toplumsal gelişim 21. yüzyılda giderek küresel ve çok kutuplu bir hâle gelmektedir. Avrupa ve ABD geleneksel olarak bilimsel gelişmeye öncülük ederken, Çin özellikle yeni bir bilimsel ve teknolojik güç merkezî olarak ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle şunun altını çizmek gerekir: Çin, çizmiş olduğu vizyonu doğrultusunda 21. yüzyıldaki "Çin Rüyası" idealini yeterli seviyede bilimsel ve teknolojik güce ulaşmadan gerçekleştiremeyeceğinin bilincindedir. Bunu hem devlet başkanlarının söylemlerinde ve hem de devletin bu yöndeki icraatlerinde görebilmek mümkündür.

Deng, Devlet Bilim ve Teknoloji Komisyonu'nu yeniden yapılandırmış ve kolej giriş sınavlarının tekrar başlatılacağını ilan etmiştir.⁶⁴⁷ 1986 yılında, ABD Ulusal Bilim Vakfı model alınarak benzer bir vakıf Çin'de de kurulmuştur. Bunu, Çin'deki ileri teknolojilerin gelişimini teşvik etmek amacıyla *863 Programı* veya diğer adıyla *Devlet Yüksek Teknoloji Geliştirme Planı* takip etmiştir. Akabinde Çin hükümeti 1995 yılında yüksek öğrenim kurumlarını kapsayıcı *Proje 211* adıyla yeni bir çalışma başlatmıştır. Çin hükümeti, *Proje 211* kapsamında yaklaşık 100 üniversitenin 1996-2000 yılları arasında araştırma kapasitesini yükseltebilmek amacıyla yaklaşık 2,2 milyar dolar tahsis etmiştir.⁶⁴⁸ *Proje 211*'i, Çin'deki seçkin üniversitelerin inşa edilmesine adanmış daha da iddialı bir program olan *Proje 985* takip etmiştir. Çin hükümeti, bilimsel alanda yaptığı yatırımlarda oldukça cömert davranarak büyük fonlar sağlamış ve bu fonu *Proje 985* tarafından desteklenen seçkin üniversiteler için zaman içerisinde de artırmıştır. Örneğin, Pekin Üniversitesi ve Tsinghua Üniversitesi için ilk aşamada 1999-2001 yılları arasında 300 milyon dolar tutarında bir fon sağlanmıştır.⁶⁴⁹

⁶⁴⁷ *Guide to China's Science and Technology Policy*, a.g.m.

⁶⁴⁸ Over 10 Billion Yuan To Be Invested in 211 Project, *People's Daily Online*, 26 March 2008, <http://english.people.com.cn/90001/6381319.html> (Erişim: 15.09.2018).

⁶⁴⁹ *China Education Yearbook*, Editorial Office of China Education Yearbook 2000, People's Education Press, Beijing, 2000.

Çin hükümeti, bilim alanına sermaye yatırımının tek başına Çin'i bilimsel alanda vizyonuna ulaştıramayacağını bilincinde olarak, diğer ülkelerde ve özellikle de ABD'de çalışan denizaşırı Çin doğumlu bilim insanlarını hedef almış ve anılan bilim insanlarını ülkesine çekmenin yollarını araştırmıştır. Bu bağlamda, Çin'e dönmelerini teşvik etmek amacıyla iki program tasarlanmıştır. 1998 yılında başlayan *Changjiang Bilim İnsanları Programı*, ilk olarak, çoğunlukla bu bilim insanlarının kısa süreli ziyaretlerini temel alarak onları Çin'de çalışmaya teşvik etmek amacıyla başlatılmıştır. Daha sonra ise, 2008 yılında hükümet, *Dünyadaki Uzmanların İşe Alım Programı* olarak adlandırılan ve dünyadaki üst düzey bilim insanlarını Çin'de çalışmaya teşvik etmek amacıyla yeni bir program daha başlatmıştır. Söz konusu işe alım programı, yüksek maaş ve yüksek bütçeli araştırma fonları gibi teşvikleri içermektedir.⁶⁵⁰ Söz konusu program, çok sayıda denizaşırı Çinli bilim insanını Çin'e geri çekmeyi başarmıştır. Bununla birlikte, yurt dışında okuyan Çinli öğrenci sayısı artmaya devam etse de, geri dönenlerin gidenlere oranı 2007'de % 30,56 iken, 2008 yılında % 38.54'e ve 2009'da % 47,23'e yükselmiştir.⁶⁵¹ Nisan 2012 verilerine göre toplamda 2.263 bilim insanı Çin'de çalışmak için gelmiştir.⁶⁵²

Çin üniversiteleri her yıl milyonlarca öğrenciyi mezun vermektedir. Ancak eğitimin kalitesinin zayıf olduğu ve birçok mezunun iş bulmakta zorluk çektiği bilinmektedir.⁶⁵³ Çin'deki eğitimin kalitesinin düşük olması şu sebeplerle açıklanabilir⁶⁵⁴: eğitim alanında yapılan aşırı seviyedeki okul kayıtlarının eğitimin kalitesini düşürmesi, doktora eğitiminin kısa süreli (üç yıl) olması, deneyimsiz ve düşük kaliteli öğretmenlerin olması, aynı zamanda eğitimde kullanılan pedagojik tekniklerin yetersiz seviyede kalması, üniversitelerin donanımlarının yetersiz olması, ayrıca bu üniversitelerin kalite kontrolünün sağlıklı bir şekilde yapılamaması.

Diğer taraftan Çin, bilim ve teknoloji alanında birçok atılımlar yapmış ve başarılı olmuştur. Bu atılımları genel olarak şunlardır⁶⁵⁵:

- *Uzay çalışmaları kapsamında*; uzaya ilk uydusunu 1970'te fırlatmayı başarmış, 2003'te ilk insanlı aracını uzaya göndermiş, 2008'de Çinli bir astronot

⁶⁵⁰ *Interim Procedure of Introducing Overseas High-Level Talents*, Organization Department of the Central Committee of the Communist Party of China 2008, Document No. 28, Pekin, 2008.

⁶⁵¹ Wang H and Miao L., *Annual Report on the Development of Chinese Returnees*, Social Sciences Academic Press, No.2, Beijing, 2013.

⁶⁵² Zhang Yue, Thousand Talent Program Brings More Pros, *China Daily News*, 23 April 2012, www.chinadaily.com.cn/bizchina/2012-04/28/content_15168335.htm (Erişim: 16.09.2018).

⁶⁵³ China's Army of Graduates Struggles for Jobs, *The New York Times*, 12 November 2010.

⁶⁵⁴ Education: The PhD Factory, *Nature Magazine*, Issue 20, April 2011, p.277.

⁶⁵⁵ China's Latest Scientific Achievements, *China Daily News*, 23 September 2016, <http://www.chinadaily.com.cn/china/2016latestscientificachievements/index.html> (Erişim:11.09.2018).

tarafından uzayda adım atılmış, 2011'de uzayda araştırmalar yapmak amacıyla laboratuvar niteliğindeki uzay aracını göndermiş, Ay'ın jeolojik yapısını ve doğal kaynaklarını araştırmak amacıyla 2013'te ilk defa Ay'a yumuşak iniş yapılmış, 2016'da *Tiangong II* isimli uzay laboratuvarını fırlatmış, astronotlar uzayda ipek böceklerinin üretilmesi ve uzay ortamında sebze yetiştirilmesi, ayrıca tıbbî deneyler yapılması konularında çalışmalar yapmışlar, geleceğe yönelik olarak da kalıcı bir uzay istasyonunun hizmete sokulması planlanmıştır,

- *Millî olarak üretilen uçaklar kapsamında;* Çin'in ilk yerli tasarımı büyük yolcu jet uçağı C919 test aşamasına gelmiş⁶⁵⁶, görünmezlik teknolojisine sahip yeni nesil avcı uçağı J-20'nin millî imkânlarla üretilmesi için çalışmalar devam etmekte, dünyanın en büyük amfibi uçağı özelliğine sahip olan AG600 yine millî imkânlarla üretilmekte⁶⁵⁷, ayrıca Çin'in en büyük nakliye uçağı Y-20 2016'da silahlı kuvvetler envanterine kazandırılmış⁶⁵⁸,

- *İletişim imkân ve yetenekleri kapsamında;* Çin tarafından geliştirilen dünyanın ilk kuantum iletişim uydusu Micius, kuantum bilimi alanındaki deneyler için kullanılmak amacıyla uzaya fırlatılmış, ilave olarak dünyanın en uzun kuantum iletişim ağı tamamlanarak hizmete sunulmuş⁶⁵⁹,

- *Astronomi alanında;* 500m. yarıçapında, uzaydan gelen zayıf radyo sinyallerini tespit edebilen, evrenin geniş çaplı fiziki yapısını ve karanlık maddenin doğasını anlama gibi hususlarda yararlı olabilecek, aynı zamanda Çin'in uzay programında yer alan uzay araçlarını takip edebilme yeteneğine sahip FAST (Five-hundred-meter Aperture Spherical Telescope) isimli dünyanın en büyük teleskopu yapılarak hizmete sunulmuş⁶⁶⁰,

- *Tıp alanında;* organ nakillerinde uygulanan biyo-mühendislik dalında kornea naklinde başarı sağlamış⁶⁶¹, ilave olarak birçok hastalığın tedavisi konusunda başarıya ulaşılmış,

- *Yapay zeka alanında;* akıllı ev aletleri, akıllı otomobiller, akıllı insansız sistemler, akıllı giyilebilir cihazlar ve robotlar gibi önemli projelere imza atmak amacıyla bilimsel faaliyetlerine devam etmektedir.⁶⁶²

⁶⁵⁶ Zhu Wenqian, C919 Passenger Jet Ready to Lift Chinese Aviation Industry, *China Daily News*, 02 November 2016, http://www.chinadaily.com.cn/business/2016-11/02/content_27245580.htm (Erişim: 12.09.2018).

⁶⁵⁷ Amphibious aircraft AG600 Displayed in South China's Zhuhai, *China Daily News*, 31 October 2016, http://www.chinadaily.com.cn/china/2016-10/31/content_27223036.htm (Erişim: 12.09.2018).

⁶⁵⁸ Zhao Lei, PLA Enlists Heavy Transport Jet, *China Daily News*, 07 July 2016, http://www.chinadaily.com.cn/china/2016-07/07/content_25999943.htm (Erişim: 12.09.2018).

⁶⁵⁹ Zhao Lei, China Launches First-Ever Quantum Communication Satellite, *China Daily News*, 16 August 2016, http://www.chinadaily.com.cn/china/2016-08/16/content_26484910.htm (Erişim: 12.09.2018).

⁶⁶⁰ Rebecca Morelle, China's Science Revolution, *BBC News*, 23 May 2016, <https://www.bbc.co.uk/news/resources/0192822d-14f1-432b-bd25-92eab6466362> (Erişim: 13.09.2018).

⁶⁶¹ Bio-Engineered Pig Corneas Help Chinese See Anew, *China Daily News*, 13 March 2016, http://www.chinadaily.com.cn/life/2016-03/13/content_23844598.htm (Erişim: 13.09.2018).

Yukarıda da görüldüğü üzere Çin, Mao'nun ölümünden sonra çizdiği vizyonu doğrultusunda bilimsel ve teknolojik alanda girişimlerini ivmelendirmiş durumdadır. Çin'in bilimsel ve teknolojik alandaki yükselişinin önemli bir göstergesi, AR-GE harcamalarıdır. Çin'in son yirmi yıldaki AR-GE yatırımları önemli ölçüde artmıştır.

Çin hâlihazırda AR-GE harcamaları açısından dünyada ikinci en büyük ülke pozisyonundadır ve dünyanın toplam AR-GE harcamalarının yaklaşık % 20'sini oluşturmaktadır. Bilimsel ve teknolojik bilgileri yoğun olarak kullanan sektörlerde de giderek ön sıralara yükselmektedir.⁶⁶³

Teknoloji geliştirme ve inovasyon, Çin'in 15. Beş Yıllık Planı'nda (2016-20) belirgin bir şekilde vurgulanmaktadır. Ayrıca Çin'in 2006'da uygulamaya koyduğu Ulusal Orta ve Uzun Dönemli Bilim ve Teknoloji Geliştirme Programı⁶⁶⁴, 2020'de Çin ekonomisini önemli bir inovasyon merkezine dönüştürmek ve Çin'i 2050 yılına kadar bilim dünyasının küresel lideri yapmak için iddialı bir plan olarak hazırlanmıştır. Söz konusu programın hedeflerinden biri de, AR-GE harcamalarını GSMH'sının % 2,5'ine yükseltmektir ki, Çin bu orana oldukça yaklaşmış durumdadır.⁶⁶⁵

Dünya Bankası'nın verilerine⁶⁶⁶ göre Çin'in 2000 yılında AR-GE harcamalarının GSMH'sına oranı % 0,896 iken 2015 yılında bu oran % 2,066'ya yükselmiştir. Anlaşılacağı üzere, Çin'in AR-GE harcamalarının GSMH'sına oranı yıllar geçtikçe giderek artmaktadır ve 2015 yılında bu oran 2000 yılına göre iki katını geçmiş durumdadır. Bu da Çin'in bilim ve teknolojiye göstermiş olduğu ilgiyi ve önemi göstermektedir.

OECD'nin 2015 yılında yaptığı bir araştırmada⁶⁶⁷, dünyada AR-GE harcamalarının GSMH'ya oranı yönünden ülkeler derecelendirildiğinde, Çin % 2,1 oranla dünyada 17. sırada ve kişi başına düşen 297,4 dolarlık AR-GE harcaması ile

⁶⁶² China's Latest Scientific Achievements, *China Daily News*, 23 September 2016, <http://www.chinadaily.com.cn/china/2016latestscientificachievements/index.html> (Erişim: 11.09.2018).

⁶⁶³ Reinilde Veugelers, The Challenge of China's Rise as a Science and Technology Powerhouse, July 2017, p.2, <http://bruegel.org/wp-content/uploads/2017/07/PC-19-2017.pdf> (Erişim: 10.09.2018).

⁶⁶⁴ China Issues Science and Technology Development Guidelines, Ling Zhu (ed.), 09 February 2006, http://www.gov.cn/english/2006-02/09/content_183426.htm (Erişim: 10.09.2018).

⁶⁶⁵ Veugelers, a.g.m., p.3.

⁶⁶⁶ Science and Technology, The World Bank, <https://data.worldbank.org/topic/science-and-technology?end=2014&locations=CN&start=2000&view=chart> (Erişim: 03.09.2018).

⁶⁶⁷ Science and Technology Indicators, <https://www.compareyourcountry.org/science-and-technology?cr=oeecd&lg=en&page=0&charts=1002+1005&template=6> (Erişim: 13.09.2018).

dünyada 33. sırada yer almaktadır. Aynı araştırmada İsrail % 4,3'lük oranla birinci sırada yer almakta, AR-GE harcamalarının GSMH'ya oranı yönünden ise 1.709 dolarlık harcaması ile İsviçre birinci sırada yer almaktadır.

OECD'nin 2018 yılında yaptığı bir başka araştırmada⁶⁶⁸, Çin'in 2000-2017 yılları arasındaki AR-GE harcamalarının GSMH'ya oranı sunulmaktadır. OECD'nin söz konusu verileri incelendiğinde, Çin'in 2000 yılında AR-GE'ye ayırdığı oran % 0,89 iken bu oran sürekli olarak artan bir grafik sergileyerek yükselmiş ve 2017 yılına gelindiğinde % 2,11'e ulaşmıştır. OECD'nin yine aynı araştırmasında, Çin'in kişi başına düşen AR-GE harcaması 2000 yılında 26 dolar iken bu rakamın bir önceki yıla kıyasla sürekli bir şekilde artış göstererek 2017 yılına gelindiğinde 326 dolara ulaştığı görülmektedir. Dünya sıralamasında söz konusu oran ile Çin ilk sıralarda yer almasına da, AR-GE harcamalarındaki artış ve kişi başına düşen AR-GE harcaması ile bilim, teknoloji ve AR-GE'ye önem verdiği, devlet başkanı Şi'nin çizdiği vizyon doğrultusunda 2020, 2030 ve 2049 hedeflerine ulaşma konusunda kararlı olduğu sonucuna rahatlıkla ulaşılmaktadır.

ABD, tüm dünyayı yıllarca bilimsel alandaki bilgi üretimi yönüyle hem nicelik hem de nitelik açısından geride bırakmıştır. Akabinde AB (bir blok olarak) ise 1994'ten sonra bilimsel yayınlar konusunda ABD'ye yaklaşmıştır. Günümüzde ise Çin, ABD'den sonra dünyada en fazla bilimsel yayın yapan ülke konumuna yükselmiştir. Çin'in bu yayınları arasında özellikle bilgisayar ve mühendislik alanlarında yayınlanmış makalelerinin payı daha ön plana çıkmaktadır.⁶⁶⁹

Scimago Journal tarafından yayımlanan bir araştırmada⁶⁷⁰, dünyadaki ülkelerin yapmış oldukları akademik yayınlar göz önünde bulundurularak bir derecelendirme yapılmıştır. Bu bağlamda, 1996 ile 2017 yılları arasında en fazla akademik yayın yapan ülkeler sıralamasında Çin, ABD'den sonra dünyada ikinci sırada yer almaktadır. Çin'den sonra üçüncü İngiltere ve dördüncü Almanya'dır. Bu araştırma sonuçlarında dikkati çeken husus, ABD'nin 1996-2017 yılları arasındaki akademik yayınlarının Çin'ininkinin yaklaşık olarak iki katı olmasıdır. Diğer bir husus

⁶⁶⁸ Main Science and Technology Indicators, OECD, 07 September 2018, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MSTI_PUB (Erişim: 08.09.2018).

⁶⁶⁹ Veugelers, a.g.m., p.4.

⁶⁷⁰ *Scimago Journal* tarafından yapılan araştırmanın kapsamı tarım, sanat, kimya, genetik, bilgisayar, ekonomi, enerji, finans, sağlık, fizik, matematik, yönetim ve astronomi gibi oldukça geniş bir yelpazededir. Bkz. Country Ranking, Scimago Journal, <https://www.scimagojr.com/countryrank.php> (Erişim: 03.09.2018).

ise, yine ABD'nin yayınlarının sayısının sıralamada kendisinden sonra gelen Çin'in, İngiltere'nin ve Almanya'nın üçünün toplamına yakın olmasıdır.

Akademik yayınlar hususunda diğer bir araştırma da Dünya Bankası tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada⁶⁷¹, Çin'in bilimsel ve teknolojik alandaki makale sayısı 2006 yılında yaklaşık 190 milyon iken, 2016 yılında bu rakam 426 milyonun üzerine çıkmıştır. Bu rakamlardan, Çin'in on yıl içerisinde bilimsel makale sayısında iki katından daha fazla makale yayınladığı ve dolayısıyla Çin'in belirlediği vizyonu doğrultusunda bilimsel faaliyetlerine öncelik verdiği, aynı zamanda sadece söylemler bazında kalmayarak bilimsel çalışmalarını pratiğe de dönüştürdüğü sonucuna ulaşılmaktadır.

Dünyadaki akademik yayınları karşılaştıran bir araştırma da *Thomson Reuters*⁶⁷² adlı kuruluş tarafından ülkeler bazında yapılmıştır. Söz konusu kuruluşun verilerinde, Çin'in makale ve araştırma yazısı sayısının nicelik olarak yıllar bazında giderek yükselişe geçtiği gözlemlenirken, "*en fazla alıntı yapılması*" kategorisinde ise Çin'in aynı ivmeyi yakalayamadığı, özellikle ABD ve Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında çok geride kaldığı görülmektedir.

Çin'in bilim ve teknoloji alanındaki performansındaki bu dikey ilerleme, fen ve mühendislik eğitimleriyle önemli bir şekilde desteklenmektedir. Çin, hâlihazırda bilim ve mühendislik alanlarında lisans seviyesinde en fazla mezun veren öğrenci sayısına sahiptir. Bu durum, dünyadaki lisans seviyesinde mezun olan öğrencilerin neredeyse dörtte birine yakındır. Çin, 2007 yılından günümüze kadar doğa bilimleri ile mühendislik alanlarında dünyadaki diğer ülkelere göre en fazla doktora derecesinde mezun veren ülke konumundadır.⁶⁷³

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (International Institute for Management Development-IMD) tarafından 2017 yılında yapılan bir araştırmada⁶⁷⁴, dünyadaki ülkelerin *teknolojik altyapı* bakımından başarı sıralandırması yapılmıştır.

⁶⁷¹ Science and Technology, The World Bank, <https://data.worldbank.org/topic/science-and-technology?end=2016&locations=CN&start=2006&view=chart> (Erişim: 03.09.2018).

⁶⁷² Publication Trends by Country, Supporting Information, p.14, <http://www.pnas.org/content/pnas/suppl/2014/06/12/1407709111.DCSupplemental/pnas.201407709SI.pdf?targetid=nameddest%3DST11> ; Ayrıca bkz. Hepeng Jia, China's Citations Catching Up, 30 November 2017, <https://www.natureindex.com/news-blog/chinas-citations-catching-up> (Erişim: 15.09.2018).

⁶⁷³ Veugelers, a.g.m., p.6.

⁶⁷⁴ IMD World Competitiveness Yearbook 2017, IMD World Competitiveness Center, pp.36-37, <http://www.mpc.gov.my/wp-content/uploads/2017/06/WCY-2017-bi.pdf> (Erişim: 04.09.2018).

Bu bağlamda Singapur birinci, Hollanda ikinci, Finlandiya üçüncü ve Çin dördüncü sırada yer almaktadır. *Bilimsel altyapı* bakımından ise Çin, sırasıyla ABD ve Japonya'dan sonra üçüncü konumdadır.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2017 yılında 137 ülke arasında yapılan bir araştırmaya⁶⁷⁵ göre, *eğitim ve öğretim seviyesi* olarak Çin dünyada 47. sırada yer almaktadır. Ayrıntılara girildiğinde ise Çin; ortaöğretime kayıtlı öğrenci oranında dünyada 66., eğitim sisteminin kalitesi yönünden 29., bilimsel eğitimin kalitesi yönünden 50. ve okullarda internet erişimi bakımından 50. sırada yer almaktadır. Söz konusu veriler genel olarak değerlendirildiğinde, küresel hegemonya adayı bir ülke olarak Çin'in eğitim ve öğretim alanında yeterli seviyede olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak sürekli bir şekilde gelişmeye devam ettiği de gözden kaçırılmamalıdır.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından yapılan aynı araştırmada⁶⁷⁶ ülkelerin *inovasyon* konusunda başarı sıralaması da yapılmıştır. Bu kapsamda Çin, inovasyon alanında genel başarı sıralandırmasında dünyada 28. sırada yer almaktadır. İnovasyon alanında ayrıntılara girildiğinde ise inovasyon kapasitesi yönünden Çin dünyada 44., bilimsel araştırma kuruluşlarının niteliği yönünden 36., şirketlerin AR-GE'ye yaptığı harcamalar yönünden 21., AR-GE konusunda üniversite-sanayi işbirliği yönünden 28., ileri teknoloji ürünlerinin devlet tarafından tedarik edilmesi yönünden 10., bilim insanları ile mühendislerin verimli kullanılması yönünden 29., Patent İşbirliği Anlaşması'na kayıtlı ülke patent sayısı bakımından 30. sırada yer almaktadır.

Dünya Ekonomik Forumu'nun yukarıdaki araştırmasında dikkati çeken hususlardan biri, üniversiteler ile sanayi alanındaki şirketler arasındaki işbirliğinin yeterli seviyede olmamasıdır. Çünkü Çin'deki işletmeler AR-GE çalışmalarının sonuçlarını öğrenmek için yerli araştırma kuruluşları ile üniversitelere ilgi duymamaktadırlar.⁶⁷⁷ Böyle bir sorunun, sanayi ve akademi arasındaki kültür çatışmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.⁶⁷⁸

⁶⁷⁵ Klaus Schwab (ed.), The Global Competitiveness Report 2017–2018, World Economic Forum, p.91, <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017–2018.pdf> (Erişim: 04.09.2018).

⁶⁷⁶ Schwab, a.g.e., p.91.

⁶⁷⁷ Rigas Arvanitis vd., A Fresh Look at the Development of a Market Economy in China, *China Perspectives*, No. 48, July-August 2003, pp.51-62.

⁶⁷⁸ Jishuanji Shijie, *China ComputerWorld*, No.1, 03 January 2000, pp.A17-A24.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından yapılan aynı araştırmada ülkelerin *teknolojik yeterlilik* konusunda başarı sıralaması da yapılmıştır. *Teknolojik yeterlilik* konusunda yapılan genel başarı sıralandırmasında Çin, dünyada 73. sırada yer almaktadır. Teknolojik yeterlilik alanında ayrıntılara girildiğinde ise, en son teknolojiyi kullanan ülkeler sıralamasında dünyada 81., şirket seviyesinde teknoloji kullanımında 58., doğrudan yabancı yatırım ve teknoloji transferi konusunda 49. ve internet kullanımı konusunda ise 80. sırada yer almaktadır.⁶⁷⁹

Dünya Ekonomik Forumu tarafından eğitim ve öğretim seviyesi, inovasyon ile teknolojik yeterlilik alanlarında yapılan söz konusu araştırma ve derecelendirme kapsamında, Çin'in dünyadaki ülkeler sıralamasında ilk sıralarda yer alamadığı ve bu alanlarda henüz yeterli seviyeye ulaşamadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak genel olarak irdelendiğinde, Çin'in bilim ve teknolojinin birçok alanlarında bir önceki seneye göre aynı seviyede ya da yükselişte olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla Çin'in söz konusu alanlarda gelişmeye devam ettiği sonucuna da ulaşılmaktadır.

Çin'deki şirketlerin teknoloji ve inovasyon alanlarında yeterli seviyede olamayışlarının sebeplerinden birinin, şirketlerin birçoğunun AR-GE faaliyetlerini yürütmek için çok az mali bütçe ayırmalarından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Yapılan bir araştırmaya⁶⁸⁰ göre, Çin'deki büyük ve orta ölçekli işletmeler, satış gelirlerinden AR-GE için ortalama olarak sadece % 0,5 ile % 0,8 arasında bir bütçe tahsis etmektedirler. Yapılan başka bir araştırmaya⁶⁸¹ göre, yüksek teknoloji ürünü parklardaki firmalar, satış gelirlerinin % 1,9'unu AR-GE'ye harcamaktalar, orta ve küçük ölçekli şirketler ise sadece gelirlerinin % 0,63'ünü harcamaktadırlar. Söz konusu verilerden, Çin'deki işletmelerin inovasyon alanında yetersiz kalabileceği, bundan dolayı da yenilikçi ve orijinal girişimler yerine daha çok taklit yoluyla ticari girişimlerini sürdürme yolunu seçtikleri söylenebilir.

Başka bir araştırma Bloomberg⁶⁸² tarafından 2015 yılında yapılmıştır. Araştırmada ülkelerin inovasyon yönünden bir derecelendirmesi yapılmıştır. İnovasyon yönünden ülkelerin seviyesi altı kategoride araştırılmıştır. Bu bağlamda,

⁶⁷⁹ Schwab, a.g.e., p.91.

⁶⁸⁰ *China Statistical Yearbook on Science and Technology 2003*, National Bureau of Statistics and Ministry of Science and Technology, China Statistics Press, Pekin, 2003, pp.94-95.

⁶⁸¹ Cong Cao, Challenges for Technological Development in China's Industry, *China Perspectives*, <https://journals.openedition.org/chinaperspectives/924#ftn38> (Erişim: 17.09.2018).

⁶⁸² The Bloomberg Innovation Index. <https://www.bloomberg.com/graphics/2015-innovative-countries/> Ayrıca bkz Country Economy Profiles, World Intellectual Property Organization (WIPO), http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017-appendix1.pdf (Erişim: 01.09.2018).

AR-GE bütçesi bakımından Çin dünyada 18., imal etme (üretim kapasitesi) bakımından 40., yüksek teknolojiye sahip şirketler yönüyle 2., yüksek seviyeli eğitimde 48., araştırmacı personel sayısında 44. ve ülkenin patent sayısında 3. sırada yer almaktadır. Bloomberg tarafından yapılan söz konusu araştırma irdelendiğinde, Çin'in sahip olduğu patent sayısı ve şirketlerinin yüksek seviyeli teknoloji kullanmaları haricindeki inovasyonun diğer alt kategorilerinde iyi bir seviyede olmadığı görülmektedir.

Çin'in inovasyon alanında yeteri kadar iyi bir seviyede olamayışının bir sebebinin de yaratıcılık için uygun ortam ve şartlarının oluşturulamamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Çünkü ancak yaratıcı bireyler inovasyonu geliştirebilir. Nitekim *Martin Prosperity Institute* tarafından 2015 yılında yapılan bir araştırmada⁶⁸³, ülkelerin yaratıcılık konusundaki başarısına yönelik bir ölçme yapılmış ve bu bağlamda ülkeler derecelendirilmiştir. Çin bu kapsamda dünyada 62. sırada yer almaktadır.⁶⁸⁴

Uluslararası Stratejik Analiz (International Strategic Analysis-ISA) kuruluşu tarafından 2017 yılında yapılan bir araştırmada⁶⁸⁵, ülkelerin *teknolojik güç* açısından bir başarı derecelendirmesi yapılmıştır. Söz konusu derecelendirmede teknolojik gücün alt unsurları olarak ülkelerin icat edebilme imkân ve kabiliyeti, teknolojik entegrasyon yeteneği, temel eğitim ve eğitimin gelişmişlik seviyesi esas alınmıştır. Bu bağlamda, ülkelerin teknolojik güç bakımından başarı sıralamasında Çin, dünya sıralandırmasında 95 puan alan (100 tam puan üzerinden) ABD'den sonra aldığı 60 puan ile ikinci sıradadır. Çin'den sonra sırasıyla Japonya, Almanya ve Güney Kore yer almaktadır. Bu noktada dikkati çeken husus, son hegemon ABD'nin Çin'e nazaran oldukça yüksek seviyede bir teknolojik güce sahip olmasıdır.

Çin, kendi ekonomik kalkınmasını yenileşme konsepti üzerine kurguladığı için inovasyon ve teknoloji konularına öncelik ve ağırlık vermekte, aynı zamanda bu yönüyle birçok avantaja da sahip bulunmaktadır. Bu avantajlardan ilki, Çin'in AR-GE harcamalarının dikey bir yükseliş içerisinde olması ve bu yükselişten kaynaklı olarak

⁶⁸³ Söz konusu araştırmada, ülkelerin yaratıcılık alanındaki başarı sıralaması ve puanlandırması yapılmıştır. Bu yapılırken de metotta yaratıcılığın alt bileşenleri olarak; AR-GE'ye yatırım, eğitim ortamı ve sistemi, sosyal ve çalışma ortamlarında hoşgörü, etnik ve dini ayrımcılığın yapıp yapılmadığı gibi kriterler dikkate alınmıştır.

⁶⁸⁴ Richard Florida vd., *The Global Creativity Index 2015*, Rotman School of Management University of Toronto, Martin Prosperity Institute, Toronto, July 2015, p.55, <http://martinprosperity.org/media/Global-Creativity-Index-2015.pdf> (Erişim: 18.09.2018).

⁶⁸⁵ The 2017 ISA Country Power Rankings, International Strategic Analysis (ISA), 27 June 2017, p.18, http://www.isa-world.com/fileadmin/user_upload/free_samples/country_power_rankings.pdf (Erişim: 08.09.2018).

da AR-GE faaliyetlerinde ilerleme kaydetmesidir. İkincisi, Çin'in imalat sektörünün büyük ve geniş kapsamlı yeteneklere sahip olmasıdır. Üçüncü olarak Çin, eğitim sisteminin kalitesini ve kapsamını genişletmeye çalıştığı için, bunun neticesi olarak gerek mühendislik becerilerinde gerekse bilim ve teknoloji alanında kalite yönünden bir yükseliş eğilimi içerisinde. Dördüncü olarak Çin, patent alanına ayırdığı sermayesini özellikle inovasyona ağırlık veren şirketlerini desteklemek için kullanmakta ve üretim kapasitesini yeni fikirlere odaklı ürünlere yöneltmektedir. Beşincisi, Çin'in kentsel orta sınıfının büyük ve genişlemekte olan tüketici pazarı, lider seviyede yenilikçi olan çokuluslu şirketleri ve aynı zamanda yenileşme konseptine sıcak bakan yerel seviyedeki girişimcileri teşvik etmektedir. Altıncısı, Çin'in nispeten az gelişmiş hizmet sektöründe önemli seviyede mevcut bir potansiyelinin olmasıdır.⁶⁸⁶

Diğer yandan, Çin'in sanayisi büyümesine ve gelişmesine rağmen, bilimsel araştırmaların büyük bir bölümü devlet ve devlete ait işletmeler tarafından yürütülmektedir. İlave olarak, Çin; bilimsel patent alanında büyük bir sıçrama elde etmiş olsa da, sahip olduğu patentlerinin ancak bir kısmını ticari alanda ürünler yoluyla pratiğe dönüştürebilmekte, bu nedenle de genelde başarılı olduğu patent alanları telekomünikasyon ve elektronik ile sınırlı kalmaktadır. Yine akademik yayınlarda da büyük bir sıçrama yapmış olmasına rağmen bu yayınların bir kısmı diğer dillere çevrilmediğinden bilim dünyasına katkıları kısıtlı seviyede kalmaktadır. Sorunun temelde devlet tarafından yapılan teşviklerin yetersiz olduğundan kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Diğer bir nedenin ise, araştırma enstitülerinin elde etmiş olduğu tecrübeleri ve birikimlerini ülke içerisinde network ağı ile paylaşmamış olmasından ve ayrıca diğer ülkelerle AR-GE konusunda yeterli seviyede bilgi alışverişi ile işbirliğini tatmin edici düzeyde yapmamış olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.⁶⁸⁷

Tezin ikinci bölümünde, Hegemonik İstikrar Teorisi incelenirken hegemon devletin kendi kamu mallarını küresel seviyede diğer ülkelerle paylaşmasının önemi üzerinde durulmuştu. Bu bağlamda, *küresel kamu mallarının* sağlanıp paylaşılması noktasında, bu malları sağlayabilen ve adil bir düzen içerisinde dağıtabilen bir devletin hegemonik liderliğinin diğer devletler ve güçler tarafından da ikna ve rıza yoluyla kabul edilmesinin kolaylaşacağı, hegemonun meşruiyetinin de

⁶⁸⁶ China 2030, a.g.e., pp.34-35.

⁶⁸⁷ China 2030, a.g.e., p.35. Ayrıca bkz. Richard P. Suttmeier and Cong Cao, China's Innovation Challenge and the Remaking of the Chinese Academy of Sciences, February 2006, <https://www.researchgate.net/publication/24089994/download> (Erişim:09.09.2018).

bu sayede, uluslararası alanda kamu mallarının adil ve istikrarlı akışını sağlayabildiği müddetçe sorgulanmayacağı ve meşru olarak kabul edileceği detaylı bir şekilde açıklanmıştı. Bu bağlamda Çin'in; tıp, mühendislik, ekoloji, iletişim, akademik yayınlar, inovasyon, teknoloji ve sosyal bilimler gibi daha birçok alanlardaki kazanımlarını diğer ülkelerle paylaşması önem arz etmektedir. Neticede, Çin'in bilim ve teknoloji alanında elde ettiği buluşlarını, icatlarını, yaptığı akademik yayınlarını vb. diğer ülkelerle paylaşmasının, gelecekte hegemonya idealini gerçekleştirmesine *rıza-ikna-meşruiyet* yönleriyle katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, Çin'in dünyadaki inovasyon yarışında engelleri bulunmaktadır. Çin üzerine çalışmalarda bulunan Scott Kennedy, söz konusu engellerin başlıcalarını şu şekilde özetlemektedir⁶⁸⁸: Çin'de öğrencileri yaratıcı düşünmeye sevk edici ve risk almayı öğretebilen bir eğitim sisteminin mevcut olmaması; AR-GE bütçesinin kurum ve kuruluşlar arasında adil olmayan bir şekilde paylaşılması; AR-GE harcamalarının sadece % 5'inin temel araştırmaya, yaklaşık % 10'unun uygulamalı araştırmaya ve geriye kalan büyük bölümünün ise geliştirmeye tahsis edilmesi,⁶⁸⁹ ABD gibi öncü ülkelerde risk alınarak inovasyona büyük sermaye ayrılmasına rağmen, Çin'de bu oranın düşük seviyede kalması; Çin'e ait patentlerin yaklaşık % 21'inin orijinal, geriye kalan büyük kısmının ise taklit yoluyla üretilmesi; daha problemlili olan noktanın ise, Çin'deki patentlerin yurtiçi değerinin çarpıcı olarak düşük seviyede kalması, bundan dolayı da fikri mülkiyet⁶⁹⁰ haklarından doğabilecek ekonomik kazancının çok düşük seviyede kalması (Örneğin, Çin'in 2015'te patent haklarından elde ettiği geliri 1,75 milyar dolar iken, ABD'nin aynı alanda 2012'de elde ettiği kazancı 115 milyar dolardır); neticede Çin'in artık büyük bir patent ülkesi olduğu, ancak yine de bu alanda pek çok noktada zayıf kalması sıralanabilir.

Çin'in inovasyon alanında engellerinin yanı sıra bilim ve teknoloji alanında da karşılaştığı zorlukları, sınırları ve problemleri bulunmaktadır. Bunlardan en

⁶⁸⁸ Kenneth Miller, *Is China Winning the Innovation Race?*, 19 June 2018, <https://leapsmag.com/is-china-winning-the-innovation-race/> (Erişim: 14.09.2018).

⁶⁸⁹ Devlet Başkanı Şi, Ekim 2017'de ulusal televizyonda yaptığı bir konuşmasında, "Uygulamalı bilimlerdeki temel araştırmaları güçlendirecek, önemli ulusal bilim ve teknoloji projelerini başlatacak ve temel teknolojilerdeki yenilikleri önceliklendireceğiz" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Bkz. Joe McDonald, China's Xi Calls For More Technology Development, 18 October 2017, <https://www.apnews.com/5f3ab4744a0f4f81adbb1d6614636964/China%27s-Xi-calls-for-more-technology-development> (Erişim: 17.09.2018).

⁶⁹⁰ Fikri mülkiyet (Intellectual Property-IP); buluşlar, icadlar, edebi ve sanatsal eserler, tasarımlar, ticarete kullanılan semboller, isimler ve resimler gibi zihnin yaratımlarını ifade etmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. World Intellectual Property Organization (WIPO), Switzerland, http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/450/wipo_pub_450.pdf (Erişim: 14.09.2018).

önceliklisi, Çin hükümeti neredeyse tüm sektörlerde olduğu gibi, bilim alanında da çok önemli bir rol oynamaktadır. ABD ve diğer gelişmiş ülkelerde ise, bilim için tahsis edilecek kamu finansmanı, bir hakemlik sistemi aracılığıyla dağıtılmaktadır. Buna karşılık Çin hükümeti, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı ve bazı yürütme kolları, hangi araştırma projelerinin finanse edileceğine karar vermektedirler.⁶⁹¹ Bu uygulama, araştırma fonlarının yanlış bir şekilde tahsisine yol açabilmektedir. Bu bakımdan, Çin hâlâ bilimsel katkıların gerçek değerlerini ölçmede zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Çin hükümeti, bilim insanlarını ve araştırma kurumlarını değerlendirdiğinde, en prestijli dergilerdeki yayın sayısına ve yapılan alıntı miktarını saymak gibi standart ve kalıplaşmış yöntemleri kullanma eğilimindedir.⁶⁹² Çin, 2020-2030-2049 vizyonlarına ulaşmak için ihtiraslı bir şekilde çabalamakta, ancak maalesef bilimsel çalışmalarında nicel (sayısal) unsurları nitel (kalifiye) unsurlara nazaran daha fazla önemsemektedir. Oysa Çin'i kendi vizyonuna ulaştıracak asıl lokomotif etken yaratıcı ve özgün bilgidir.

İkinci olarak, Çin'de bilimsel yolsuzluk ve dolandırıcılık, diğer bir deyişle intihal artmaktadır. Bilim insanının kalitesi artmakla birlikte bilimi değerlendirmek esasen idari kurumlar tarafından yapılmaktadır. Bu durum, bazı Çinli bilim insanlarını, hükümet yetkililerinin kolayca gözden kaçırdıkları bilimsel başarıya dair sahte kanıt sağlayarak sistemi (idarecileri) aldatmaya itmektedir.⁶⁹³ Çin, vizyonuna ulaşmakta yine metot hatası yapmaktadır. Her şeyden önce akademik kariyeri ya da uzmanlığı olmayan idari yetkililerin (yöneticilerin) bilimsel araştırmaları ve yayınları değerlendirmeleri, verimsiz bir uygulamadır. Bu durum, intihale de kapı aralamaktadır.

Çin'deki düşünce kuruluşları⁶⁹⁴ bağımsız hareket edemediklerinden dolayı âdeta devlet kurumları gibi çalışmaktadırlar. Devlet yönetimindeki karar alıcılar, düşünce kuruluşlarının fikirlerinin ve akademik araştırmalarının ülkenin ekonomisine, bilim ve teknolojisi ile inovasyonu gibi birçok alanına büyük faydalar sağlayabileceğini çoktan fark etmiş durumdadırlar. Ancak bu farkındalığa rağmen, aydınlara tam anlamda düşünce özgürlüğü verildiği takdirde, aydınların fikirlerinde ileri gidip haddini aşarak devlet otoritesini sarsabileceği korkusunu hâlâ

⁶⁹¹ Yigong Shi and Yi Rao, China's Research Culture, *Science Magazine*, Vol.329, 03 September 2010, p.1128.

⁶⁹² Jane Qiu, Publish or Perish in China, *Nature Magazine*, 12 January 2010, pp.142-143.

⁶⁹³ Qiu, a.g.m., pp.142-143.

⁶⁹⁴ Düşünce kuruluşları (think tanks); devletlerin bilgiye sahip olma konusundaki tekeline sonlandırmak, bilgi ve teknoloji alanında devrim niteliğindeki gelişmelere öncü olabilmek, doğru biçimde-doğru zamanda-doğru kişiler tarafından tam-güvenilir-zamanlı bilgi ve analizlerin yapılarak ihtiyaç sahiplerine yardımcı olabilmek amacıyla önem taşımaktadırlar.

taşımaktadırlar. Bu nedenle, Çin'deki düşünce kuruluşlarının gelecekteki gelişimi bir soru işareti olmaya devam etmektedir.⁶⁹⁵

Çin'de tek parti yönetiminin özgür ve özgün fikirlere kapılarını kapatmış durumda olması, bilimsel alandaki üretkenliği ve verimliliği olumsuz yönde fazlasıyla etkilemektedir. Çin, bilim ve teknoloji alanına milyarlarca dolar tahsis ederek vizyonuna ulaşamayacağına aslında farkında olmakla birlikte, rejimin bekası adına kaygılarından dolayı akademik ortamın özgürleştirilmesi konusunda taviz vermek istememektedir. Yine metotta (yol/yöntem) hata yapmaktadır.

Nitekim *The Novae Terrae Foundation* adlı kuruluş tarafından yapılan bir araştırma⁶⁹⁶ da, Çin'deki eğitim ve öğretim alanındaki özgürlüğün ne derecede olduğunu gözler önüne sermektedir. Söz konusu kuruluş tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, 136 ülke arasında eğitim ve öğretim alanındaki özgürlük sıralamasında Çin dünyada 87. sırada yer almaktadır.

Pensilvanya Üniversitesi'nin 2017 yılında dünyada ülkeler bazındaki "üst düzey seviyedeki düşünce kuruluşları" arasında yaptığı derecelendirmede⁶⁹⁷, sahip olduğu 1.872 düşünce kuruluşu (think tank) ile ABD dünyada birinci sırada, 512 ile Çin ikinci, 444 ile Hindistan üçüncü, 311 ile İngiltere dördüncü, 225 ile Arjantin beşinci, 214 ile Almanya altıncı, 197 ile Fransa yedinci, 116 ile Japonya sekizinci, 103 ile RF dokuzuncu ve 100 düşünce kuruluşu ile Kanada onuncu sırada yer almaktadır. Aynı zamanda Çin'deki 7 adet düşünce kuruluşu dünya sıralamasında ilk 100'de yer almaktadır.

Ancak Çin'deki düşünce kuruluşlarının çoğu ya parti devletinin içinde ya da devletin çeşitli kurumlarıyla yakından ilişkilidir. Çin'de 2016 yılı itibarıyla toplamda 1.192 düşünce kuruluşu (yukarıda bahsedilen üst düzey düşünce kuruluşları dâhil) bulunmaktadır. Söz konusu kuruluşların % 10'u ulusal düzeydeki parti, hükümet ve askerî düşünce kuruluşları, % 26'sı bakanlığa bağlı düşünce kuruluşları ve % 9'u da

⁶⁹⁵ Erdong Chen, Think-Tanks With Chinese Characteristics, *Asia Times*, 18 July 2009, <http://www.atimes.com/atimes/China/KG18Ad03.html> (Erişim: 16.09.2018).

⁶⁹⁶ Yapılan derecelendirmede devlete bağlı okullar ve devlete bağlı olmayan okullar olmak üzere iki çeşit okul türü üzerinde toplamda bir araştırma yapılmıştır. Devlete bağlı olmayan okullar kapsamına özel okullar ve "charter" okullar gibi özellikle sivil toplum tarafından yönetimi ve finansı sağlanan okullar dâhil edilmiştir. Bkz. The Novae Terrae Foundation, Freedom of Education Index, Worldwide Report 2016 on Freedom of Education, Brussels, November 2016, pp.26-30, 94-95, https://www.novaeterrae.eu/images/FEI_completo_Eng_Fra.pdf (Erişim: 15.10.2018).

⁶⁹⁷ James G. McGann, *2017 Global Go To Think Tank Index Report*, University of Pennsylvania, 31 January 2018, p.37, https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1012&context=think_tanks (Erişim: 16.09.2018).

yerel parti ve hükümete bağlı düşünce kuruluşlarıdır. Dolayısıyla devletin farklı kurumlarına bağlı olan düşünce kuruluşlarının oranı % 45'i oluşturmaktadır.⁶⁹⁸ Dolayısıyla parti ve hükümete bağlı düşünce kuruluşlarının egemenliği, en etkili düşünce kuruluşları arasında daha belirgindir. Yine tek parti ve dolayısıyla otoriter bir rejim ile yönetilen Çin'de, düşünce kuruluşlarının serbest fikir ortamında yaratıcı ve yenilikçi araştırmalar yapabilmelerinin oldukça güç olduğu kıymetlendirilmektedir. Ancak Çin birçok alanda olduğu gibi yine en fazla düşünce kuruluşuna sahip olan ülkeler sıralamasında da çok iyi bir seviyededir. Diğer bir deyişle, yine nicel (sayısal) yönden ön sıralarda olmakla birlikte, kalite ya da nitelik yönünden aynı başarıyı sergileyebilecek gibi görünmemektedir. Çünkü akademik ortamların en büyük gereksinimi, özgür ve özgün düşünebilme serbestisinin var olmasıdır.

Çin'deki diğer çarpıklık, düşünce kuruluşlarına tahsis edilecek fonlarda görülmektedir. Hükümet fonlarına bağlı olan düşünce kuruluşları, hükümetin politika önceliklerini doğal olarak takip etmektedirler. Bu husus şaşkıncı değildir. Gerçekten de, hemen hemen her yerde, düşünce kuruluşlarının araştırma konusu, finansörlerinin ilgi alanlarından büyük ölçüde etkilenmektedir. Fakat Çin'deki hükümet ya da partiye bağlı düşünce kuruluşlarında sıra dışı olan şey ise, düşünce kuruluşlarının kendi konularını sadece hükümetin önceliklerine göre belirlemekle kalmayıp, aynı zamanda araştırmalarının yönünün de bağlı bulunduğu resmî kurumlar tarafından belirlenmesidir. Dolayısıyla bu tür düşünce kuruluşları, hükümet ya da parti tarafından kendilerine verilen çok ayrıntılı yönergeleri takip etmek zorunda kalmaktadırlar.⁶⁹⁹

Netice itibariyle, Çin'deki düşünce kuruluşları ile ABD ve Batı ülkelerindeki düşünce kuruluşları arasında benzerlikler ve farklılıklar bulunduğu söylenebilir. Çin'deki bu düşünce kuruluşlarının hükümetle olan ilişkileri ve bu doğrultuda işlevlerini yerine getirmeleri, kendi etkinliklerini ve aynı zamanda Çin'in yumuşak gücünün artırılmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Çin'deki söz konusu kuruluşlar, parti devleti için şu an ülkedeki kamuoyunun bilgilendirilmesi ve devlete rehberlik etmek adına faydalı çalışmalar yapıyor gibi görünebilir, ancak bu durum uzun vadede düşünce kuruluşları için sürdürülebilir veya kayda değer bir görev olmayabilir.⁷⁰⁰ Çin'deki düşünce kuruluşlarının parti ya da hükümete bağlı kuruluşlar

⁶⁹⁸ Hongying Wang and Xue Ying Hu, *The New Great Leap Forward*, Think Tanks with Chinese Characteristics, Centre For International Governance Innovation (CIGI), CIGI Papers, No. 142, Canada: Waterloo, September 2017, pp.3-4, <https://www.cigionline.org/sites/default/files/documents/Paper%20No.142.pdf> (Erişim: 16.09.2018).

⁶⁹⁹ Wang and Hu, a.g.m., p.5.

⁷⁰⁰ Wang and Hu, a.g.m., pp.14-15.

gibi çalışıyor olmaları, aynı zamanda uluslararası alanda güvenilirliklerine gölge düşürmekte ve dolayısıyla da yapmış oldukları çalışmalarının, analizlerinin, akademik yayınlarının ve istatistiki verilerinin sorgulanmasına sebebiyet vermektedir.⁷⁰¹

Kasım 2017 tarihinde Çin'deki en iyi 25 üniversitede gerçekleştirilen anket çalışması üzerinden ulaşılan bulgular bazında, Çin'in bilimsel ve teknolojik alanda karşılaştığı problemlerini şu şekilde özetlemek mümkündür⁷⁰²;

- *Kısa Vadeli Düşünme ve Anlık Başarı Hevesi*: Ankete katılanlar, Çin'in mevcut araştırma ortamının, araştırma kalitesi üzerinde nicelik (örneğin, yayın sayısı) üzerinde durulduğundan yenilikçi veya özgün araştırmaları desteklemediğini belirtmektedirler. Çin'deki bilim ve teknoloji ortamında araştırmacılar uzun süreli, yenilikçi ve daha riskli araştırmalarla uğraşmak yerine, kısa sürede sonuç alınabilen, kısa sürelerle yayınlanan, anlık başarıya yol açabilecek araştırma etkinliklerine katılmaya daha çok teşvik edilmektedirler. Dolayısıyla akademik yayınların ve bilimsel araştırmaların kalitesi de düşük olmaktadır.

- *Araştırma Fonu*: Çin'de araştırmalar için ayrılan fon ile ilgili endişeler üç alt bileşenden oluşmaktadır. Bunlardan ilki araştırma fonunun çok düşük miktarda olması, ikincisi araştırma fonunun adil ve şeffaf dağıtılmaması, aynı zamanda çok az kişiye verilmesi, üçüncüsü ise kaynakların makûl olmayan bir şekilde harcanmasıdır. Çin'de ayrılan fonların sadece belirli araştırma kurum ve kuruluşlara verildiği, dolayısıyla da âdeta tekelleştiği söylenebilir. Fon alabilmek için araştırmacıların bilgi birikimlerini, yeteneklerini ve tecrübelerini dikkate almak yerine daha çok ikili ilişkilere ve insani bağlantılara dikkat edilmektedir.

- *Bürokrasinin Yoğun Olması ve Hükümetin Müdahalesi*: Çin'de bilimsel araştırmayı yönlendirmede aşırı derecede hükümet müdahalesi ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle, bilimsel sistemin çok katı olduğu ve akademik özgürlüğün sağlanmadığı söylenebilir. Aynı zamanda, araştırmacıların resmî ideolojileri ve standartları takip etmeleri için güçlü bir baskı kurulmaktadır. Devlet yöneticileri ve bürokratlar çok fazla güce sahip olmalarıyla tezat bir şekilde, kendi

⁷⁰¹ Tezin yazarı da araştırmaları esnasında bu konuyu tespit etmiştir. Bu bağlamda, Çin'deki bilimsel araştırma kuruluşlarının ve üniversitelerin yayımladıkları belgelerde kendi ülkelerini ve sistemlerini eleştirmeyip, bunun yerine daha çok olumlu yönlerini ortaya koymaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Bu nedenle de, tez esnasında yapılan araştırmalarda, Çin kaynaklı belgeler sadece tek tarafı bir şekilde esas alınması yerine, mümkün olduğu kadar diğer ülkelerin kaynakları ile çapraz kontrol yapılarak alıntı yapılmıştır.

⁷⁰² Han X., Appelbaum RP, *China's Science, Technology, Engineering, and Mathematics (STEM) Research Environment: A Snapshot*, PLoS ONE 13(4): e0195347, April 2018, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0195347>; Ayrıca bkz. Micah Springut vd., *China's Program for Science and Technology Modernization: Implications for American Competitiveness*, January 2011, pp.33-34, http://sites.utexas.edu/chinaecon/files/2015/06/USCC_Chinas-Program-for-ST.pdf (Erişim: 16.09.2018).

yetki alanlarında yeterli seviyede uzmanlığa sahip değillerdir. Bilimsel alanda çok fazla hükümet müdahalesi olduğundan, bilim insanlarının ve araştırmacıların görüşlerine yeterince saygı gösterilmemekte ve değer verilmemektedir. Rektör, dekan ve bölüm başkanları gibi üniversite yöneticileri âdeta devletin yönetim kademeleri gibi ya da hükümet yetkililerinin talimatları ve yönlendirmeleri doğrultusunda birebir hareket eden makamlar olarak görev yapmaktadırlar. Çin’de yapılan bilimsel araştırmalarda akademisyenlerin birinci hedefi, bilimsel teorileri kanıtlamak/çürütmek ya da toplumsal sorunları çözmek yerine, daha iyi bir akademik statü kazanmak ve araştırma yaparak kişisel çıkarlarını gerçekleştirmektir.

- *Değerlendirme Sistemi:* Çin’deki bilimsel ve teknolojik alandaki değerlendirme sistemi yenilikçi araştırmaları engellemekte, aynı zamanda adil olarak yapılmamakta ve daha çok araştırmacının nicel ölçümleri üzerine yoğunlaşmakta, bu nedenle de araştırmacının kalitesi etkili bir şekilde ölçülememektedir. İlave olarak da, araştırmacılara yüksek düzeyde idari sorumluluklar yüklenmektedir. Çin’deki eğitim ve öğretim performansı, genellikle öğretilen derslerin sayısı, yüksek lisans ve/veya doktora seviyesindeki öğrencilerin sayısı gibi nicel kriterler açısından değerlendirilmektedir. Bilim insanları, yıllık performans değerlendirmelerini geçebilecekleri şekilde makale hazırlamakta ya da gerekirse intihal yapmaktadırlar. Değerlendirme sistemi hızlı bir tempoda yapıldığından ve buna mukabil kapsamlı bir şekilde yapılmadığından dolayı, araştırmacılar yayınladıkları toplam akademik yayın sayısına göre yıllık kotalarını karşılama gibi tüm şartları yerine getirmek için kısa vadeli araştırmalar yapmak zorunda bırakılmaktadırlar. Bu durum ise, bilim insanlarının yetiştirilmesi için elverişli ortam ve şartları mümkün kılmamaktadır.

- *İnsan İlişkilerine Odaklı Bilimsel Ortam:* Çin’deki bilimsel ortam genel olarak insan odaklıdır. Kayırma ve adam tutma gibi gelişmemiş ya da otoriter rejimlerde çoğunlukla görülen bir anlayış ve tutum hâkimdir.

3.5.2. Değerlendirme

Çin’in bilim ve teknolojiadaki yükselişi bir tesadüf değildir. 1978 sonrasında başa geçen devlet başkanları, bilim ve teknolojiyi ekonomik ve askerî alanda büyümenin ayrılmaz bir parçası olarak görmüşler ve sonuçta ülkenin bilim ve teknoloji ile ilgili altyapısını geliştirmek için kayda değer adımlar atmış ve atmaktadırlar.

Çin’in bilimsel ve teknolojik gücü incelenirken birçok alt kategoride yeterli olup olmadığı irdelenmiştir. Aynı zamanda uluslararası kurum ve kuruluşların yapmış

olduğu araştırmalar neticesinde, Çin'in dñnyadaki başarı sıralaması ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aşağıdaki Tablo-26'da, Çin'in bilim ve teknoloji alanında dñnyadaki başarı sıralamalarının özet bir dökümü sunulmaktadır.

Tablo-26 Çin'in Bilimsel ve Teknolojik Güç Bakımından
Dñnyadaki Başarı Sıralaması⁷⁰³

Çin'in Bilimsel ve Teknolojik Güç Bakımından Dñnyada Başarı Sıralaması	
Araştırma Alanı	Çin'in Dñnyadaki Sıralaması
En Fazla Akademik Yayın Yapan Ülke	2.
şirket Seviyesinde Teknoloji Kullanımı	2.
Bilimsel Altyapı	3.
Sahip Olduğu Patent Sayısı	3.
Teknolojik Altyapı	4.
İleri Teknoloji Ürünlerinin Devlet Tarafından Tedarik Edilmesi	10.
AR-GE harcamalarının GSMH'ya oranı	17.
şirketlerin AR-GE'ye Yaptığı Harcamalar	21.
AR-GE Konusunda Üniversite-Sanayi İşbirliği	28.
<u>İnovasyon</u>	28.
Eğitim Sisteminin Kalitesi	29.
Bilim Adamları ile Mühendislerin Verimli Kullanılması	29.
Kişi Başına Düşen AR-GE Harcaması	33.
Bilimsel Araştırma Kuruluşlarının Niteliği	36.
İmal Etme (Üretim Kapasitesi)	40.
<u>İnovasyon Kapasitesi</u>	44.
Araştırmacı Personel Sayısı	44.
Eğitim ve Öğretim Seviyesi	47.
Doğrudan Yabancı Yatırım ve Teknoloji Transferi	49.
Bilimsel Eğitimin Kalitesi	50.
Okullarda İnternet Erişimi	50.
Ortaöğretime Kayıtlı Öğrenci Oranı	66.
Teknolojik Yeterlilik	73.
Ülkede İnternet Kullanım Oranı	80.
En Son Teknolojiyi Kullanan Ülke	81.
Eğitim ve Öğretim Alanında En Özgür Ülke	87.

⁷⁰³ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

Yukarıdaki Tablo-26'nın genel bir değerlendirmesi yapıldığında;

- Öncelikle hemen hemen tüm kategorilerde Çin'in geçmiş yıllara nispeten sürekli yükselişte olduğu, bundan dolayı da tekâmül ettiği sonucuna ulaşılmakta,
- AR-GE için ayırdığı bütçesinin yüksek oluşundan dolayı teknolojik ve bilimsel altyapısının tatmin edici seviyeye ulaştığı gözlemlenmekte, ancak Çin'in AR-GE harcamaları GSMH'sına ve kişi başına oranlandığında, dünyadaki başarı sıralamasında hegemonya adayı bir ülke için arka sıralarda yer aldığı görülmekte,
- Bilimsel altyapı bakımından dünyada ön sıralarda yer alsa da, eğitimin niteliği ve kalitesi bakımından henüz yeterli seviyede olmadığı, bunun sebebinin ise eğitimde reform hareketine henüz yeni başladığından dolayı bunun meyvelerini ancak ileriki dönemlerde alabileceği değerlendirilmekte,
- Genel anlamda inovasyon, inovasyon kapasitesi ve teknolojik yeterlilik kategorilerinde yeterli seviyede olmadığı sonucuna ulaşılmakta, bunun sebeplerinin ise; bilim insanlarını verimli bir şekilde istihdam edememesi, AR-GE konusunda üniversite ile sanayi kuruluşları arasında istenen düzeyde işbirliği olanaklarını gerçekleştirememiş olması, bilimsel araştırma kuruluşlarının nitelik bakımından yeterli olmaması, araştırmacı personelin niteliği bakımından tatmin edici düzeyde olmayışından kaynaklandığı değerlendirilmekte,
- Çin'in, Mao'nun ölümünden sonra başlattığı eğitim ve teknoloji seferberliğinin sonuçlarını almaya başladığı gözlemlenmekle birlikte, söz konusu seferberliği gelişmiş ülkelere nispetle çok geç başlattığından dolayı da henüz çizdiği vizyonu doğrultusundaki hedeflerine ulaşamadığı, ancak vizyonuna bir an evvel ulaşabilmek için nicel unsurlara daha çok ağırlık vererek tatmin edici neticelere ulaşabileceğini sandığı kıymetlendirilmektedir.

Çin'in bilimsel ve teknolojik gücü detaylı bir şekilde incelenmiş ve araştırılmıştır. Ancak Çin'in bilimsel ve teknolojik gücünün küresel seviyede bir potansiyele sahip olup olmadığı sonucuna ulaşabilmek için genel bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, büyük resmi görebilmek amacıyla, yine önceki güç parametrelerinde de yapıldığı gibi, aşağıda Çin'in bilimsel ve teknolojik gücünün *SWOT analizi* yoluyla bir incelemesi yapılmıştır.

Güçlü Tarafları:

- 21. yüzyılın hâkim gücü olabilmek için mutlaka bilimsel ve teknolojik alanda lider olmak zorunda olduğunun farkında olması, bu alanda sürekli olarak girişimlerini artırması ve yeterli seviyede motivasyona sahip olması.

Fırsatlar:

- ABD'de ve dünyanın değişik coğrafyalarında yaşayan Çin kökenli bilim insanlarını ülkesine çekmenin yollarını araştırıp teşvik etmesi,
- Dünyada "yükselen güç" imajını fırsata dönüştürmek yönünde diğer ülkelerden beyin göçü yoluyla bilim insanı çekmeye çalışması.

Zayıf Tarafları:

- Eğitimin kalitesinin zayıf olması ve bununla birlikte birçok mezunun iş bulmakta zorluk çekmesi,
- Eğitim alanında yapılan aşırı seviyedeki okul kayıtlarının eğitimin kalitesini düşürmesi,
- Deneyimsiz ve düşük kaliteli eğitmenlere ilave olarak eğitimde kullanılan pedagojik tekniklerin düşük seviyede kalması,
- Üniversitelerin donanımlarının yetersiz ve aynı zamanda bu üniversitelerin kalite kontrolünün sağlıklı bir şekilde yapılmaması,
- Yayınlanan makale sayısının yıllar bazında giderek yükselişe geçmiş olmasına rağmen, en fazla alıntı yapılan makale kategorisinde ise aynı ivmeyi yakalayamamış olması,
- Akademik yayınlarda büyük bir sıçrama yapmış olmasına rağmen, bu yayınların bir kısmının diğer dillere çevrilmemesinden kaynaklı olarak bilim dünyasına katkılarının kısıtlı seviyede kalması,
- Öğrencileri yaratıcı düşünmeye sevk edici ve risk almayı öğretebilen bir eğitim sisteminin mevcut olmaması,
- AR-GE bütçesinin kurum ve kuruluşlar arasında adil ve şeffaf olmayan bir şekilde paylaşılması,
- AR-GE harcamalarının çoğunluğunun gelişme için ayrılması, uygulamalı araştırma için ayrılan bütçenin ise kısır kalması,
- İnovasyon alanında risk alarak yenilikçi tasarımlar üretmek yönünde ayrılan sermayenin düşük seviyede kalması, bunun yerine daha çok teknolojinin taklit yoluyla üretilmesi yolunun tercih edilmesi,
- Patentlerin büyük bir kısmının taklit yoluyla geliştirilmesi, buna mukabil çok az bir oranda orijinal patentlerin üretilmesi,
- Patentlerinin yurtiçi değerinin çarpıcı olarak düşük seviyede olması, bundan dolayı da fikri mülkiyet haklarından doğabilecek ekonomik kazancın çok düşük seviyede kalması⁷⁰⁴,

⁷⁰⁴ Pek çok akademisyen, Çin'deki fikri mülkiyet haklarının korunması konusundaki temel sorunu, bu konuda ülke içerisinde bilincin düşük seviyede olmasına, ayrıca bu alanda hukukun ve yaptırımların etkili bir şekilde

- Bilimsel yolsuzluk ve dolandırıcılık, diğer bir deyişle intihalin artması,
- Bilimsel alanda özgür düşünceye yer verilmemesi,
- Özellikle devlete bağlı düşünce kuruluşlarının oranının yüksek seviyede olmasından dolayı yaratıcı ve yenilikçi fikirlerin üretilmemesi, bu durumun aynı zamanda uluslararası alanda güvenilirliklerinin ve dolayısıyla da yapmış oldukları çalışmalarının, analizlerinin, akademik yayınlarının ve istatistiki verilerinin sorgulanmasına sebebiyet vermesi.

Tehditler:

- Bilim ve teknoloji alanında nitelik ve kaliteden çok daha fazla nicel (sayısal) unsurlara öncelik verilmesi, bunun da çizmiş olduğu vizyonuna ulaşmasında önemli bir engel ve tehdit oluşturması,
- Bilimsel patent alanında büyük bir sıçrama elde etmesine rağmen, sahip olduğu patentlerinin ancak bir kısmını ticaret alanında pratiğe dönüştürebilmesi,
- Sanayisi büyümesine ve gelişmesine rağmen, araştırmaların büyük bir bölümünün devlet ve devlete ait işletmeler tarafından yürütülmesinin doğuracağı riskler ve tehditler,
- Araştırma kuruluşlarının elde etmiş olduğu tecrübeleri ve birikimlerini, ülke içerisinde network ağı ile paylaşmamış olması ve aynı zamanda, diğer ülkelerle AR-GE konusunda yeterli seviyede bilgi alışverişi ile işbirliğini tatmin edici düzeyde yapmamış olması,
- Bilimsel verilerin ve araştırma sonuçlarının idari kurumlar tarafından değerlendirmeye tabi tutulması, bu durumun da bazı Çinli bilim insanlarını, hükümet yetkililerinin kolayca gözden kaçırdıkları bilimsel başarıya dair sahte kanıt sağlayarak sistemi aldatmaya kanalize etmesi,
- Bilimsel alanda özgür düşünceye yer verilmediğinden dolayı, düşünce kuruluşlarının gelecekteki olumlu yönde gelişmelerinin risk altında olmaları,
- Bilimsel alanda adam kayırma ve iltimas yapılmasının, Çin'in bilimsel ve teknolojik alanda çizmiş olduğu vizyonunu gerçekleştirmede tehdit oluşturması,
- Çin'deki sanayi ve endüstri alanındaki şirketlerin birçoğunun, kendi AR-GE faaliyetlerini yürütebilmek için çok az mali kaynak ayırmaları, bu nedenle de inovasyon alanında yetersiz kalmaları, aynı zamanda yenilikçi ve orijinal girişimler yerine daha çok taklit yoluyla faaliyetlerini sürdürme yolunu tercih etmeleri.

uygulanmamasına dayandırıktadır. Daha fazla bilgi için bkz. Xiao Ma, *Traditional Chinese Culture: a Barrier or an Opportunity for the Development of Copyright Protection in China*, The University of Warwick, Centre for Cultural Policy Studies, MA Creative and Media Enterprises Best Dissertation 2012-13, pp.21-25, https://warwick.ac.uk/fac/arts/theatre_s/cp/research/publications/madiss/ccps_a4_ma_cme_xm_1.pdf (Erişim: 30.09.2018).

Yukarıda yapılan SWOT analizinden de anlaşılacağı üzere, Çin'in bilim ve teknoloji alanında birçok eksiklikleri ve kısıtlamaları bulunmaktadır. Çin, 21. yüzyılın küresel anlamda hâkim lideri olmak istiyorsa, bunu ancak ve ancak bilim, teknoloji ve inovasyon alanında yapacağı atılımlarla gerçekleştirebilecektir. Ancak Çin'in söz konusu alanlardaki problemleri oldukça fazla bulunmaktadır. Her şeyden önce de okullar, üniversiteler, araştırma ve düşünce kuruluşları gibi bilim ve teknolojinin temellerinin atıldığı ortamlarda öğrencilerin, bilim insanlarının ve araştırmacıların hiçbir güce ya da otoriteye bağlı kalmadan, endişe duymaksızın ve korkmadan özgür ve özgün bir şekilde fikirlerini açıklayabilmeleri ya da kâğıda dökabilmeleri birinci şarttır. Çin ise hâlihazırda söz konusu şartları ve ortamı sağlayabilmiş değildir, elverişli koşulların oluşturulabilmesi için de henüz bir ışık görünmemektedir. Temel sebebinin ise tek parti yönetimine dayalı olması ve bu nedenle de her türlü karşı fikirlere yönelik taviz verilmemesidir. Bu bağlamda, söz konusu engellerin ve problemlerin tümü, tezin beşinci varsayımını doğrular nitelikte olup, Çin'in 21. yüzyılda küresel hegemon bir güç olmasını zorlaştıracak seviyededir.

Çin, bilim ve teknoloji alanında belirlemiş olduğu vizyonuna ulaşabilmek için stratejisini yenilemelidir. Hâlihazırdaki koşullara bakıldığında, Çin'in 21. yüzyılda küresel hegemonyasını kurabilmesi için yeterli seviyede bilimsel ve teknolojik gücü bulunmamaktadır. İlave olarak, tezin ikinci bölümünde Wallerstein'in araştırmaları irdelenirken de vurgulandığı gibi, eğer Çin bilim ve teknoloji alanında dünya lideri statüsüne ulaşamazsa, özellikle ekonomi ve askerî alanlarda da hegemonik bir güç olamama ihtimali yüksek görünmektedir. Çünkü bilimsel ve teknolojik güç, ulusal gücün diğer parametrelerini tetikleyen ve besleyen önemli bir kaynaktır, âdetâ lokomotifir.

3.6. ÇİN'İN KÜLTÜREL GÜCÜ

Pekin tarafından ilk olarak, yumuşak gücün en önemli unsuru olduğu düşüncesi ışığında kültürel alanda etkinliği artırabilmek amacıyla Çin'in yüzyıllara dayanan uygarlık boyutunun çekiciliğini ön plana çıkaran birçok enstrüman kullanılmıştır. 2006 yılı Kültürel Gelişim Ulusal Planı'nda Çin kültürünü dünyada tanıtmaya ve Çin kültürel ürünlerinin etkisini ve diğer küresel ürünler karşısında tanıtmaya etkinliğini artırma amacıyla "dışa açılım" stratejisi benimsenmiştir. Bu bağlamda planda, Çin kültürünün uluslararası alanda tanınırlığını artırmak, Çin kültürel ürünlerinin uluslararası piyasalara taşınmasını sağlamak, uluslararası festivallere Çin ürünlerinin katılımını teşvik etmek gibi hedefler belirlenmiştir. Ekim

2003-Temmuz 2004 arasında Fransa'da ve 2007'de de RF'nda "Çin Yılı" ilan edilerek çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir⁷⁰⁵. Ayrıca Çin, Asya Sanat Festivali ve Afrika Çin kültürü tanıtım turu gibi etkinliklerin yanı sıra, yaklaşık 5 milyon turist çeken 2008 Pekin Olimpiyatları ve 2010 Sanghay World Expo gibi uluslararası organizasyonları Çin'in dış dünyaya tanıtımında bir platform olarak değerlendirmiştir.⁷⁰⁶

Devlet tarafından yönlendirilen etkilerin ötesinde, Çin'in küresel kültürel varlığı ve sosyal varlığı yaygındır. Pek çok unsuru vardır: tarih, yüksek kültür ve popüler kültür, güzel sanatlar ve uygulamalı sanatlar, film, edebiyat, entelektüel başarılar, icatlar ve yenilikler, ürün markaları, turizm, spor, müzik, bilim, eğitim, dil eğitimi, din, sosyal değerler, 2008 Olimpiyat Oyunları ya da Şangay'daki 2010 Dünya Expo gibi büyük uluslararası olaylar ve hatta hayvanlar (pandalar), hepsi Çin küresel kültürel varlığının parçalarıdır. Aslında bu boyutların bazıları hükümet tarafından yüceltilmekte ve pazarlanmakta, böylece kamu diplomasisinde kullanılmaktadır.⁷⁰⁷

Mao sonrası Çin'i yöneten liderler, ülkenin 21. yüzyılda büyük bir ülke olarak ön plana çıkabilmesi için kültürel gücünü etkin bir şekilde kullanması gerektiğinin farkında olmuşlar, bu farkındalıklarını da kültürün farklı alanlarında eyleme dönüştürmüşlerdir. Bu yönüyle kültür ve kültürel projeksiyon, ÇKP'nin iç politik hedefleri ile ilgili olarak uluslararası stratejide temel kaynaklar olarak benimsenmektedir. Bu bağlamda, 1978'de Çin'de reform ve açılımın başlamasından bu yana ve de özellikle "2006 Kültürel Gelişim Ulusal Planı"nın uygulamaya geçirilmesiyle, ülkenin kalkınmasının kültürel güç ile desteklenmesi vurgulanmaktadır.⁷⁰⁸

Nitekim 2006 yılı ve sonrasında ülkenin kalkınmasının mutlaka kültürel gücün farklı unsurlarıyla desteklenmesi gerektiğinin altını Çinli liderler çizmişlerdir. Örneğin başkan Hu, 2006 yılında yaptığı bir konuşmasında şunları söylemiştir⁷⁰⁹: "Kültürel kalkınma alanında dünyada liderliği ele geçiren ülke, uluslararası rekabette

⁷⁰⁵ Li Mingjiang, China Debates Soft Power, *Chinese Journal of International Politics*, 2 (2), pp.303-304.

⁷⁰⁶ Demirtepe ve Özertem, a.g.m., s.103.

⁷⁰⁷ David Shambaugh, *Çin; Küreselleşme Yolunda*, Çev. Latif Boyacı, Yarı Yayınları, Aralık 2016, s.262.

⁷⁰⁸ Bonnie S. Glaser and Melissa E. Murphy, *Chinese Soft Power and its Implications for the United States*, Carola McGiffert (ed.), Soft Power with Chinese Characteristics, CSIS, Washington D.C., March 2009, pp.15-17, https://www.voltairenet.org/IMG/pdf/Chinese_Soft_Power.pdf, (Erişim: 18.09.2018); Apparent Text of the 'Outline of the State Cultural Development Program for the 11th Five-Year Period', *Xinhua*, 13 September 2006.

⁷⁰⁹ Hu Jintao Speech to Literary and Art Circles, Renmin Ribao, 12 November 2006.

üstünlüğü kazanacaktır.” Yine başkan Hu 15 Ekim 2007 tarihindeki ÇKP’nin 17. Kongresi’nde yaptığı konuşmasında⁷¹⁰, kültürün giderek artan bir şekilde Çin’in ulusal gücünün ve yaratıcılığının kaynağı haline geldiğini, uluslararası rekabette önemli bir faktör olarak ön plana çıktığını, ayrıca Çin’in kendi kültürel yumuşak gücünü geliştirmesi gerektiğini vurgulamıştır. Hu, söz konusu kongredeki konuşmasının devamında, yumuşak gücün bir parçası olarak kültürü geliştirme ihtiyacından söz etmiştir. Başkan Hu, Çin’in ulaşmak istediği hedefler konusunda şunları söylemiştir⁷¹¹: “Halkın temel kültürel hak ve çıkarlarını daha iyi seviyede garanti altına alabilmek için, Çin toplumunda kültürel yaşamı zenginleştirmeliyiz ve gerek Çin toplumu için gerekse ülkemizin ilerlemesi için halkımızın heyecanına ilham kaynağı olmak durumundayız.”

Hu’nun kültür ve kültürel güç konusundaki duruşu ve yaklaşımı hâlihazırdaki Çin devlet başkanı Şi ile de devam etmektedir. Başkan Şi⁷¹², “Çin’in kültürel gücünü daha ileriye götürebilmek amacıyla modern Çin’in değerlerini dünyaya yaymak ve Çin kültürünün cazibesini tüm dünyaya göstermek durumundayız.” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Ayrıca başkan Şi, ÇKP’nin 19. Kongresi’nin açılışında yaptığı konuşmasının⁷¹³ farklı yerlerinde yaklaşık 100 kez kültür ve kültür kelimesinden türetilen kelimeler kullanmıştır. Bu bile Çin’in 21. yüzyılda ülkenin kalkınmasında kültüre verdiği önemi ifade etmektedir.

Yapılan söylem bazındaki araştırmalar neticesinde, Çin’in kültürel alandaki gücünün küresel seviyede lider bir ülke konumuna gelebilmesi için kritik bir unsur olduğunun devlet yöneticileri tarafından idrak edildiği ve önemsendiği, aynı zamanda devlet politikalarına da dâhil edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

3.6.1. Çin’in Kültürel Gücünün Analizi

Çin, Mao’nun 1976 yılında ölümüyle dışa kapalı politikasını terk etmeye başlamıştır. Akabinde kısa bir zaman içerisinde ekonomik bir güç haline gelen Çin, gerek kendi bölgesinde gerekse özellikle büyük ülkelerin nezdinde dikkatleri

⁷¹⁰ Full Text of Hu Jintao’s Report to the 17th Party Congress, *Xinhua News*, 24 October 2007.

⁷¹¹ Full Text of Hu Jintao’s Report at 17th Party Congress, <http://tr.china-embassy.org/eng/majorevents/t375202.htm> (Erişim: 20.06.2018).

⁷¹² Xi Jinping: Çin’in Yönetimi, a.g.e., s.203.

⁷¹³ Xi Jinping, Jinping’s Speech Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China, *Xinhuanet News*, 18 October 2017, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping’s_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (Erişim: 19.09.2018).

çekmiştir. Çin'in yükselişinden endişe duyan bölge ülkeleri ve kendisine rakip olabileceğini düşünen başta ABD ve AB'nin tedirginlikleri karşısında barışçıl söylemlerle uluslararası ortamı yumuşatmayı hedeflemektedir. İlave olarak Çin, diğer devletlerin söz konusu endişelerini gidermek ve ülkesinin gelişimine engel olmalarının önüne geçebilmek amacıyla yumuşak güç kapsamında kültürel alandaki girişimlerini de yoğunlaştırmaktadır.

Çin, bölgedeki nüfuzunu bölge ülkeleri ile yaşadığı sınır sorunlarının çoğunu çözümlenmeye başlamıştır. Bu kapsamda RF, Kazakistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Moğolistan ile sınır sorunlarını çözen Çin; Vietnam, Hindistan ve Filipinler ile olan sınır sorunlarında ise sert tutumunu yumuşatmaktadır. Böylece dünyaya meşru ve barışçıl dış politika izlenimi yaratmaktadır. Bu tür bir dış politika izlenmesinde 1990'lı yıllardan itibaren Çin düşünsel yaşamında uygulanmaya başlayan yumuşak güç kavramı çok etkilidir. Konfüçyanizmin komşularla "yumuşak" bir ilişki geliştirmeye vurgu yaptığı ve bu bağlamda düşmanca tavır sergileyen halklara karşı dahi zor kullanmak yerine, Çin'e ait medeni kültürün ve değerlerin cazibesinden faydalanılarak bu halklarla ilişki geliştirmenin daha doğru bir strateji olacağını dile getirmesi (savaş yerine diplomatik mücadele), yumuşak güç kullanımının temel nedenini oluşturmaktadır.⁷¹⁴

Diğer yandan, Çin'in kültürel alanda uyguladığı yanlış stratejileri de eleştirilmektedir. Söz konusu eleştirilerden biri Zhao Kejin tarafından yapılmıştır. Kejin, Çin'in kültürel diplomasi alanındaki sınırlamalarını aşağıdaki şekilde özetlemektedir⁷¹⁵:

- Kültürel diplomasi hedeflerinin hazırlanmasında ve uygulanmasında hükümetin aşırı rolünün olduğu, buna mukabil kurumlardan, ticari kuruluşlardan ve sosyal nitelikteki organizasyonlardan kültürel alana dair yenilikçi girdilerin sağlanmadığı, kültürel alanlarda esasen ana aktörün toplum olması gerektiği, hükümetin ise daha arka planda sadece yardımcı ve destekleyici bir rol üstlenmesi gerektiği,

- Geleneksel kültüre aşırı vurgu yapıldığı, çağdaş popüler kültürün ise göz ardı edildiği,

⁷¹⁴ Demirtepe ve Özerterem, a.g.m., s.101.

⁷¹⁵ Zhao Kejin, *Questions and Reflections on China's Cultural Diplomacy*, Gonggong Waijiao Jikan, 2014, pp.19-25, <http://www.pdcec.com/bencandy.php?fid=176&id=17611>; Ayrıca bkz. Ondrej Klimas, *China's Cultural Soft Power: The Central Concept in the Early Xi Jinping Era (2012-2017)*, 2017, pp.141-146, https://www.researchgate.net/publication/323965522_China%27s_Cultural_Soft_Power_The_Central_Concept_in_the_Early_Xi_Jinping_Era_2012-2017 (Erişim: 30.09.2018).

- Kültürel değişimin Çin toplumunun sadece seçkin katmanlarına ulaştığı, buna mukabil kısıtlı finansmana ya da olanaklara sahip Çin halkına söz konusu kültürel değişim unsurlarının ulaşmadığı,

- Ayrıca Çin'in, yabancılarla iletişim becerileri konusunda yeterli seviyede olmadığı, Çin'in kültürel diplomasi açısından diğer ülkelerin kültürel değerlerine daha fazla saygı göstermesi gerektiği ifade edilmektedir.

3.6.1.1. Çin'in Dilinin (Lisanı) Etkisi

Dünyadaki bir milyardan fazla kişinin anadili olarak kabul edilen Çince, tamamen ayrı birer dil olarak kabul edilebilecek kadar farklı dialektlerden oluşmaktadır. Bu yüzden, genelde dilbilimciler tarafından konuşma dili olarak Çince'nin bir dil değil, bir dil ailesi olduğu kabul edilmektedir.⁷¹⁶

Dünyanın birçok ülkesinde Çin mahalleleri bulunmaktadır. Bu mahallelerde Çince konuşulmakta ve günlük yaşam Çin'deymişçesine devam etmektedir. Kendi kültürleri Çin insanına, kültürel zenginlik ve tarihi miras bağlamında özgüven vermektedir. Ancak diğer insanlara yayma ve kültürel hegemonya mücadelesi kapsamında görülmemektedir.⁷¹⁷

Kai L. Chan tarafından yapılan bir araştırmada⁷¹⁸, dünyada kullanılmakta olan *dillerin etki derecesi* üzerine bir ölçme yapılmış ve bu ölçmeye göre de diller başarı derecesine göre sıralandırılmıştır. Bu bağlamda, Mandarin Çince'si dünyada İngilizce'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Mandarin Çince'si 100 tam puan üzerinden 41 puan alırken, İngilizce ise 89 puan almıştır. Söz konusu araştırmanın 2050 yılına yönelik projeksiyonuna göre ise Mandarin Çince'si aldığı 52 puan ile yine dünyada en etkili dil sıralamasında ikinci sırada yerini muhafaza ederken, İngilizce ise aldığı 88 puan ile yine dünyanın en etkili dili olarak gücünü devam ettireceği öngörülmektedir. Buradan Mandarin Çince'sinin gelecekte az da olsa etkisini artıracığı, fakat dünyada İngilizce kadar etkili olamayacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Bir dilin dünyadaki etkisini sadece o dilin ne kadar insan tarafından aktif bir şekilde kullanıldığı ile ölçmek yeterli değildir. Elbette dilin konuşulduğu ülkeler ve konuşulduğu coğrafik alanın büyüklüğü önemlidir, ancak o dilin daha çok insan

⁷¹⁶ Ekin, a.g.e., s.189.

⁷¹⁷ Ekin, a.g.e., s.184.

⁷¹⁸ Chan, a.g.e., pp.3, 5.

tarafından bilinmesi aynı zamanda turizme de büyük katkı sağlar, dil sayesinde ülkenizi daha iyi tanıtmaya (kültür, duygu, düşünce, zevkler gibi) fırsatı bulursunuz. Bunun yanı sıra dilin sosyal medya ortamındaki kullanım sıklığı, ikinci dil olarak insanların öğrenmeyi tercih etmeleri, vizyona girecek filmlerin o dilde çekilerek dünya insanlarına sunulması, müzik sayesinde hedeflenen mesajların verilmesi, ayrıca edebiyat, bilim, teknoloji, sanat, tarih gibi daha pek çok alanda yoğun olarak insanlar tarafından bir araç olarak kullanılması, dahası diplomatik alanda BM, IMF, Dünya Bankası, DTÖ, UNESCO ve diğer kurum/kuruluşlarda resmî dil olarak kabul edilmesi gibi hususlar, o ülkenin uluslararası ortamda kültürel ve diğer yönlerden cazibesini artırabilmesi yönleriyle önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Mandarin Çince'sinin dünyada yaklaşık bir milyar kişi⁷¹⁹ tarafından konuşuluyor olması nicel anlamda tek başına etkili olması anlamına gelmemektedir. Mandarin Çince'si, uluslararası diplomasi alanında hâlihazırda kullanılmakta olan bir dil değildir. İngilizce ise birçok alanda kullanılmasının yanı sıra diplomasi alanında da yaygın olarak kullanılmakta, hatta BM, DTÖ, UNESCO ve NATO gibi resmî nitelik taşıyan birçok kurum ve kuruluşlarda kullanılmaktadır.

Mandarin Çince'sinin hâlihazırda ve hatta 2050 yılına kadar dünyanın en etkili dil sıralamasında birinciliği alamayacağı öngörüsünün başlıca sebeplerinden birinin, bu dilin öğrenilmesinin oldukça zor oluşundan kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Mandarin Çincesi'ni öğrenmenin zorlukları şu şekilde açıklanmaktadır⁷²⁰: bir alfabesinin olmaması, bunun yerine tüm temel sesleri tonla öğrenmeye ve pratik etmeye yarayan *pinyin* adı verilen bir metodunun bulunması; yazı sisteminin karakterlerden oluşması, her bir karakterin ne anlama geldiğini öğrenmenin kolay bir yolunun bulunmaması, tek çözüm yolunun her bir karakterin ezberlenmek zorunda olunması; ayrıca karakterler ile onların telaffuzları arasında hiçbir rasyonel ilişki kurulamadığından ezberlenmek zorunda kalınması; dahası dil bilgisi kurallarının hemen hemen yok denecek kadar az olması gibi.

Yukarıda da görüldüğü üzere, Mandarin Çince'sini öğrenmek birçok dile kıyasla daha zordur. Bu nedenle de gelecekte dünyada İngilizce kadar yaygın bir

⁷¹⁹ BBC'nin bir haberine göre, Çin Millî Eğitim Bakanı bir konuşmasında Çin nüfusunun yaklaşık % 30'unun Çince'yi ana dili seviyesinde konuşamadığını ifade etmiştir. Bkz. Beijing Says 400 Million Chinese Cannot Speak Mandarin, **BBC News**, 06 September 2013, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-23975037> (Erişim: 28.09.2018).

⁷²⁰ Daha fazla bilgi için bkz.

<https://www.effectivelanguagelearning.com/language-guide/chinese-mandarin/chinese-difficulties/>;
<http://learnlanguages.website/the-biggest-challenge-of-learning-mandarin-chinese-its-not-what-you-expect/>;
<https://www.researchgate.net/publication/306400483/download> (Erişim: 28.09.2018).

şekilde kullanılmayacağı değerlendirilmektedir. Söz konusu değerlendirme ışığında da Mandarin Çince'sinin, Çin'in kültürel gücünün etkisini artırmada dünyada yeteri kadar etkili olamayacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Netice itibariyle, Mandarin Çince'si kolay öğrenilebilen bir dil değildir. Bununla birlikte, gelecek adına küresel hegemonya adayı Çin için kendi dilinin evrenselleşmesi önem taşımaktadır. Kendi dilini dünyada yaygınlaştırabilmek amacıyla da yeni stratejiler⁷²¹ geliştirmelidir.⁷²²

3.6.1.2. Çin'in Turizm Gücü

Dünya Turizm Organizasyonu'nun 2016 yılı raporuna⁷²³ göre, 2015 yılında dünyada en fazla yabancı turist gelen ülkeler arasında Çin 56,9 milyon yabancı turist ile dördüncü sırada yer almaktadır. Fransa 84,5 milyon ile birinci, ABD 77,5 milyon turist ile ikinci, İspanya 68,5 milyon ile üçüncü ve İtalya 50,7 milyon ile beşinci sıradadır. Yine aynı rapora göre, turizm alanında dünyada en fazla yatırım yapan ülke sıralamasında Çin 262 milyar dolar ile birinci sırada yer almaktadır. Çin'in ardından 122 milyar dolar ile ABD ikinci sırada, 81 milyar dolar ile Almanya üçüncü, 64 milyar dolar ile İngiltere dördüncü ve 41 milyar dolar ile Fransa beşinci sırada yer almaktadır. Bununla birlikte, Çin'in turizm alanındaki yatırımları 2000 yılında 14,2 milyar dolardan 2017 yılında 257,7 milyar dolara yükselmiştir.⁷²⁴ Diğer taraftan ABD, turizm alanında 2000 yılındaki 91,5 milyar dolarlık yatırımı ile dünyada birinci sırada iken, 2017'de 173,9 milyar dolarlık yatırımı ile Çin'den sonra ikinci sıraya gerilemiştir.⁷²⁵ Söz konusu veriler, Çin'in turizm alanına hem ülkesinin tanıtımı ve böylelikle hegemonya kurmasında cazip bir ülke konumuna gelmesini önemsendiğini, hem de ülke ekonomisi için önemli bir gelir kaynağı sağladığının bilincinde olduğunu göstermektedir.

⁷²¹ Çin, dünyanın farklı yerlerinde Çince basılmış gazetelerini ücretsiz olarak halka dağıtmaktadır. Çince gazetelerin ücretsiz dağıtımının yapıldığı istasyon sayısı 2000'li yılların başında yok denecek kadar az iken, 2017 yılı itibariyle 221 adet istasyona sahiptir. Daha fazla bilgi için bkz. Emily Feng, China and The World: How Beijing Spreads The Message, *Financial Times*, 12 July 2018, <https://www.ft.com/content/f5d00a86-3296-11e8-b5bf-23cb17fd1498> (Erişim: 01.10.2018).

⁷²² Konfüçyüs enstitüleri, 2004 yılından itibaren dünyanın pek çok ülkesinde kurulmuş olup bir amacı da Çince'nin öğretilmesidir. Konfüçyüs enstitüleri hakkındaki araştırmaya, "Çin'in Eğitim Gücü" başlıklı kısımda detaylı olarak yer verilmiştir.

⁷²³ 2016 Annual Report, World Tourism Organization, Spain: Madrid, 2017, p.13, http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/annual_report_2016_web_0.pdf (Erişim: 20.06.2018).

⁷²⁴ China, International Tourism, Expenditures (Current US\$), World Bank, 2000-2017, <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.XPND.CD?end=2017&locations=CN&start=2000>, (Erişim: 23.09.2018).

⁷²⁵ United States of America, International Tourism, Expenditures (Current US\$), World Bank, 2000-2017, <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.XPND.CD?end=2017&locations=US&start=2000>, (Erişim: 23.09.2018).

Diğer taraftan turizm gelirleri açısından bakıldığında; Dünya Turizm Organizasyonu'nun 2000 yılındaki verilerine göre Çin'in turizmden elde ettiği gelir sadece 16,2 milyar dolar idi ve dünyada yedinci sırada yer almaktaydı. 2016 yılında ise Çin 44,4 milyar dolar turizm geliri ile dünyada dördüncü sıraya yükselmiş, ABD ise 205,9 milyar dolar geliri ile birinci sırada yer almaktadır.⁷²⁶ Buradan Çin'in dünyada turizm alanında en fazla yatırım yapan ülke konumunda olmasının, aynı zamanda başarılı bir şekilde yürüttüğü turizm politikaları sayesinde en fazla gelir elde eden ülkeler sıralamasında Çin'i dördüncü sıraya yükselttiği görülmektedir.

Ancak Çin'in turizme yaptığı yatırım harcamalarına mukabil olarak, elde ettiği gelirin daha düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Bunun sebebinin ise daha önce dış dünyaya kapalı olduğu Mao döneminde turizm alanında yeterli altyapı yatırımlarının yapılmamış olmasından dolayı, bu boşluğun yeni dönemde doldurulmaya çalışıldığı değerlendirilmektedir.

Dünya Bankası'nın verileri⁷²⁷ incelendiğinde, Çin'e turistik amaçlarla gelen yabancı turist sayısı 1995 yılında yaklaşık 20 milyon iken bu rakam 2016 yılında 59 milyonun üzerine çıkmıştır. Dolayısıyla 21 yıllık bir süreç zarfında, Çin'e gelen yabancı turist sayısında yaklaşık üç katına yakın bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Buradan da gerek turizm gelirlerindeki ve gerekse turist sayısındaki artışın neticesinde, Çin'in turizm alanında gösterdiği gayretlerinin bir göstergesi olarak kazanımlarını elde etmeye başladığını söylemek mümkündür.

Bir ülkenin cazibesi ve turizm açısından ilgi odağı olabilmesinde, UNESCO tarafından belirlenen ve tüm ülkelere ilan edilen dünya miraslarının da önemi büyüktür. Bu yönüyle ele alındığında Çin, UNESCO tarafından ilan edilen *UNESCO Dünya Mirasları* listesine⁷²⁸ göre toplamda 53 adet kültürel mirasa sahiptir ve dünya sıralamasında İtalya'dan sonra ikinci konumda yer almaktadır.

⁷²⁶ World Tourism Barometer, United Nations World Tourism Organization (UNWTO), Volume 15, Annex 11, June 2017, https://ukmin.lv.lt/uploads/ukmin/documents/files/PTO%20barometras_2017-08-07.pdf (Erişim: 24.09.2018).

⁷²⁷ International Tourism, Number of Arrivals, World Tourism Organization, Yearbook of Tourism Statistics, Compendium of Tourism Statistics and Data Files, The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL?end=2016&locations=CN&start=1996> (Erişim: 24.09.2018).

⁷²⁸ World Heritage List Statistics, UNESCO, <http://whc.unesco.org/en/list/stat> ; Ayrıca bkz. Gregory Sousa, Countries With The Most UNESCO World Heritage Sites, 07 December 2017, <https://www.worldatlas.com/articles/countries-with-the-most-unesco-world-heritage-sites.html> (Erişim: 27.09.2018).

Dünya Miras Alanı'na sahip olmak, ülkelerin ekonomi ve turizm endüstrilerine büyük fayda sağlayabilmektedir. Dünya Mirası Siteleri turistler için genellikle ilgi odağı olduklarından, bu durum ülkeler için daha çok turist ve dolayısıyla ülke ekonomisi için daha çok kazanç anlamına gelmektedir. Bir ülkeye daha çok turistin gelmesi aynı zamanda o ülkenin uluslararası kamuoyu nezdinde ön planda olması, ilgili ülkeye sempati duyulması ve kültürünün tanıtılması için fırsat anlamına da gelmektedir. Çin de sahip olduğu fazla sayıdaki dünya mirasları sayesinde, söz konusu avantajlardan faydalanabilecek fırsatlara haiz bulunmaktadır.

Bir ülkenin tanıtılmasında o ülkeye gelen turistler kadar ülke vatandaşlarının turist sıfatıyla diğer ülkeleri ziyaretleri de farklı yönlerden kültür alışverişine olanak sağladığından dolayı önem taşımaktadır.

Dünya Bankası'nın verilerine⁷²⁹ göre, diğer ülkeleri turist sıfatıyla ziyaret eden Çinlilerin sayısı 1996 yılında yaklaşık 5 milyonun üzerindeyken bu rakam 2016 yılında 135 milyonu geçmiştir. Dolayısıyla yirmi yıllık bir zaman dilimi içerisinde dünyadaki Çinli turistlerin sayısında 27 kat bir artış olduğu gözlenmektedir. Söz konusu artışta, Çin'in ekonomisinin yıllar geçtikçe iyiye gitmesinden kaynaklı olarak halkının refah seviyesinin yükselmesinin baş etken olduğu değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, daha önce Mao döneminde demir kapılar ardında dünyaya kapalı yaşayan Çinlilerin, sonrasında dışa açılma politikasıyla dünyayı keşfetme ve diğer ülkelerdeki insanların kültürlerini merak edip yerinde görmek hevesinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Yukarıdaki tüm verilerden de anlaşılacağı üzere Çin, turizm alanına gereken önemi vermektedir. Bu nedenle, Çin kültürünün yayılması ve buna bağlı olarak da gelecekte dünyanın cazibe merkezlerinden biri durumuna gelmesinde turizmin payının etken olacağı değerlendirilmektedir.

3.6.1.3. Çin'in Eğlence ve Sanat Dünyası

Çin kültürünün dünyaya tanıtılmasında kullanılan önemli bir araç, ülkede düzenlenen organizasyonlardır. Bu bağlamda Çin, dünyada kendisinin görünürlüğünü artıracak birtakım organizasyonlara ev sahipliği yapmıştır. Örneğin

⁷²⁹ International Tourism, Number of Departures, World Tourism Organization, Yearbook of Tourism Statistics, Compendium of Tourism Statistics and Data Files, The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.DPRT?end=2016&locations=CN&start=1996> (Erişim: 24.09.2018).

1990'da "Asya Oyunları ve BM Uluslararası Kadınlar Konferansı"⁷³⁰ Çin'de gerçekleşmiştir.⁷³¹

Ancak uluslararası organizasyonlar arasında 2008 Olimpiyatlarının Çin'de düzenlenmesi ülkenin dışarıdaki imajına farklı bir etkide bulunmuştur. 8 Ağustos 2008 tarihinde gerçekleştirilen organizasyon, dünyada eş zamanlı olarak birçok seyirci tarafından izlenmiş ve görkemli bir şekilde gerçekleştirilen açılış seremonisi büyük yankı uyandırmıştır. Çin, ev sahipliğini yaptığı bu olimpiyat sayesinde spora ve sporcuya değer veren bir ülke imajı yaratmayı başarmıştır. Aynı zamanda, Olimpiyat Komitesi bu fırsatı değerlendirerek dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen ziyaretçiler ve sporcularla dostluk kurmuştur. 51 altın, 21 gümüş ve 28 bronz madalya kazanan Pekin, bu sayede yumuşak gücünü başarılı bir şekilde göstermiştir.⁷³²

Çin, Pekin'de 2008 Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yaparak sadece uluslararası prestij kazanmamış, aynı zamanda atletleri 51 altın madalya almış ve tüm madalyalarda (100 madalya ile) ikinci olmuştur. Çinli atletler birçok spor dalında önde gelmektedir. Nitekim Kanada'daki 2010 Kış Olimpiyatlarını Çin dokuzuncu olarak tamamlamış, ancak beş altın madalya kazanmıştır (ikisi de Çin için rekordur). Artistik patinaj çiftlerde Shen Xue ve Zhao Hongbo altın madalya kazanmış ve 1964'ten bu yana Rus patinajcılarda olan tekeli kırmıştır. Londra'daki 2012 Yaz Oyunları'nda da Çinli atletler 38'i altın olmak üzere toplam 88 madalya kazanarak tüm kategorilerde ikinci olmuştur.⁷³³

Diğer taraftan, dünyadaki dikkat çekici sportif başarılarına rağmen, Çin'in profesyonel spor ligleri gelişmemiştir ve rüşvet ile şike skandallarıyla sarsılmıştır.⁷³⁴ Çin'in en iyi atletleri ulusal takımlarla idman yapmaya zorlanmaktadır ve bu nedenle, profesyonel ligler ya da üniversite ligleri, Batı'da yaptıkları gibi yeteneklerin ortaya çıktığı ya da marka isimlerin üretildiği yerler olarak hizmet etmemektedir. Şimdiye kadar ulusal atletik yetenekleri teşvik eden bu yaklaşım, bireysel sporlarda fayda sağlamış olmasına rağmen henüz takım sporlarında sonuç vermemiştir.⁷³⁵

⁷³⁰ Hessarbanı Anja Lejli, *Public Diplomacy of People's Republic of China*, Sarajevo, 2011, p.6.

⁷³¹ Ming Lee, a.g.m., s.13.

⁷³² Ming Lee, a.g.m., s.13.

⁷³³ Shambaugh, a.g.e., ss.285-286.

⁷³⁴ Kathrin Hille and Alan Rappeport, China Tackles Image Problem in West, *Financial Times*, 19 January 2011.

⁷³⁵ Shambaugh, a.g.e., s.286.

İşbirliğinin ön plana çıktığı etkinliklerle birlikte Çinli sporcuların bireysel başarıları da Çin kültürünün dışarıya aktarılmasında önemli bir faktördür. Örneğin NBA takımı Houston Rockets'ın Çinli yıldızı Yao Ming yeni bir Michael Jordan haline gelmiştir.⁷³⁶ Bu bakımdan, özellikle Asyalı taraftarlara Çin imajının yansıtılmasında yardımcı olmaktadır.⁷³⁷

Çin'in en büyük yumuşak güç unsurlarından birini Çin medeniyeti oluşturmaktadır. Nitekim uzun bir tarihi geçmiş ve köklü kültürel değerler, özellikle Asya'da yer alan ülkeler arasında Çin'i bir adım öne çıkarmaktadır.

Bununla birlikte Çin mutfağı, Çin astrolojisi, geleneksel Çin tıbbı, akupunktur, Dragon Festivali gibi kültürel çekicilik öğelerinden de yararlanılmaktadır.⁷³⁸ Çin medeniyeti bağlamında ülkenin kültürel mirası önemlidir. Çin kültürü diğer devletlerle ilişki kurma konusunda bir değer olarak benimsenmeden önce de Asya'ya ve dünyanın diğer bölgelerine yayılmıştır. Örneğin "kâğıt, silah, porselen, ipek"⁷³⁹ Batı'dan önce Asya'da kullanılmıştır. Bununla birlikte özellikle "Eşitsiz Anlaşmalar" döneminde eski Çin felsefesi, geleneksel ilaçlar, dövüş sanatları, hat ve resim sanatı, misyonerler, tüccarlar ve diplomatlar tarafından dünyaya tanıtılmıştır.⁷⁴⁰

Çin'in beş bin yıllık tarihinin ve kültürel geleneğinin Çin'de pek çok kişi tarafından ülkenin yumuşak güç destesinin esası olarak görüldüğü açıktır. Aslında bu ironiktir, çünkü Çin'de uzun yıllar (1949-1978) komünist hükümet tarihi geçmişi (özellikle kültürel devrim sırasında) hem yalanlamış hem de ona saldırmıştır. 1990'lardan bu yana, yine de, yurt içinde geçmişi kucaklatacak ve bunu yurt dışına yansıtacak çok güçlü bir çaba vardır. Sayısız tapınak restore edilmiş, mezarlar ve kazılar UNESCO Dünya Miras Alanına seçilmiş ve Çin'in büyük bilgelerine (Konfüçyüs, Mencius, Lao Zi) saygı duyulmuştur. 2010'da epik film *Confucius* Çin'deki sinema salonlarında gösterilmiş ve Avatar'la kafa kafaya yarışmıştır.⁷⁴¹ Bu

⁷³⁶ Joseph Nye, *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç*, Elips Kitap, Birinci Basım, Ekim 2005, s.91.

⁷³⁷ Sak, a.g.m., s.23.

⁷³⁸ Emine Akçadağ, *Yükselen Güç Çin'in Kamu Diplomasisi*, Kamu Diplomasisi Enstitüsü, 17 Mart 2010, s.6, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/cinkamudip.pdf> (Erişim: 30.07.2018).

⁷³⁹ Jaime Otero Roth, *China Discovers Public Diplomacy*, Real Instituto Elcano, WorkingPaper, Spain, 01 June 2007, p.5, <http://biblioteca.ribei.org/1306/1/WP-24-2007.pdf> (Erişim: 24.06.2018).

⁷⁴⁰ Roth, a.g.m., p.5.

⁷⁴¹ *China Media Yearbook*, Zhongguo Xinwen Nianjian (ed.), China Academy of Social Sciences Institute of Journalism and Broadcasting, Beijing, 2009, p.66.

tarihi ve kültürel cazibe özellikle Asya'da güçlüdür ve Çin hükümeti bunu dünyaya pazarlamak için elinden geleni yapmaktadır.⁷⁴²

Kamu diplomasisi çalışmalarında, düzenlenen etkinlikler ve forumlar da yadsınamaz bir etkiye sahiptir. Bunu göz önünde bulunduran Çin, önemli etkinliklere ev sahipliği yapmak için yoğun çaba sarf etmektedir. Çin, 1990'larda Asya Oyunları ve BM Uluslararası Kadın Konferansı'na, 2001'de Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) Zirvesi'ne, 2008'de Olimpiyat Oyunları'na ve sonrasında Şangay Dünya Fuarı'na ev sahipliği yapmıştır. Bu etkinliklerin yanı sıra pek çok uluslararası forumun organizasyonunu yapmıştır. Bunlar arasında en bilineni Davos Ekonomik Forumu'nun Çin versiyonu kabul edilen ve Asyalı politikacılar ile iş çevrelerini bir araya getiren Boao Forumu'dur. Ayrıca daha küçük çapta pek çok etkinlik Pekin tarafından organize edilmektedir: Berlin'de Çin Kültürü Haftası (2001), Fransa'da Çin Kültürü Yılı (2004), Washington'da Çin Festivali (2005), RF'nda Çin Yılı (2007)...gibi.⁷⁴³

Uluslararası alanda gerçekleştirilen organizasyonların yanı sıra *Chinese Culture Weeks*⁷⁴⁴ gibi daha küçük faaliyetler de gerçekleştirilmektedir.⁷⁴⁵

Çin'in geleneksel mirası yurt dışında genellikle çok sayıda ülkede sergilenen bir dizi "Çin Yılı" festivalinin bir parçası olarak pazarlanmaktadır. Ekim 2009-Şubat 2010 arasındaki "Europalia-Çin Sanat Festivali" buna iyi bir örnektir. Söz konusu festival Belçika, Hollanda, Fransa, Almanya ve Lüksemburg'ta icra edilmiştir. Bin sanatçı ve uygulayıcı ile elli sergi düzenlenmiş, üç yüz performans gerçekleştirilmiştir.⁷⁴⁶ Ayrıca özel sergiler de açılmıştır. Pekin Saray Müzesi'nden çok sayıda imparatorluk sanat sergisi, Şian'dan ya da diğer tarihi bölgelerden *Terra Cotta* savaşıları yurt dışında gösteriler yapmışlardır.⁷⁴⁷

⁷⁴² Wang Yan, Chinese Media and Culture Heading Abroad, *China Daily*, 29 April 2010.

⁷⁴³ Akçadağ, a.g.m., 17 Mart 2010, s.7.

⁷⁴⁴ Bu tür organizasyonlarda geleneksel halk dansları, müzik, eğlence, Çin mutfağı, çocuklar için çeşitli faaliyetler, meşhur ejderha ve aslan dansları, geleneksel el sanatları, tarihle ilgili özel paylaşımlar, masa tenisi müsabakaları gibi faaliyetlere yer verilmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.visitphoenix.com/event/phoenix-chinese-week-culture-and-cuisine-festival/103022/>; <http://www.phoenixchineseweek.org/festival/festival-details/> (Erişim: 26.09.2018).

⁷⁴⁵ Lejli, a.g.m., p.6.

⁷⁴⁶ The World Exposition Reader, Song Chao (ed.), Shanghai Scientific and Technological Literature Publishing House, Shanghai, 2008.

⁷⁴⁷ Geoffrey Fowler and Stacey Meichtry, China Counts the Cost of Hosting Olympics, *Wall Street Journal*, 16 July 2008.

Yurt dışındaki pek çok sergi Kültür Bakanlığı'nın Çin Sanat ve Gösteri Grubu tarafından düzenlenmiştir. Bu grup, 2004'te Çin Performans Sanatları Kuruluşu ve Çin Uluslararası Sergi Kuruluşu'nun birleşmesinden oluşmuş devlet tarafından yönetilen büyük bir kuruluştur.⁷⁴⁸ Meclis Konseyi Bilgi Dairesi de yurt dışında sergi düzenlemektedir. Çin, hepsiyle birlikte, 2008'de kırktan fazla ülkede 120 kültür sergisine katılmıştır.⁷⁴⁹

Çin uygarlığını yurt dışında yansıtmayı ve Çin'deki yabancılara anlatmayı amaçlayan özel olarak dikkate değer sergilerden biri Şangay'daki 2010 Dünya Expo'dur. Dünya Expo tarihinde görülmemiş ölçüde bir başarı olan⁷⁵⁰ Expo 2010 Çin şehir planlamasının, bilim ve teknolojinin, icatlarının, mimarisinin, sanatının ve yerel yönetiminin en iyi yönlerinin ve en iyi uygulamalarının pek çoklarının yanı sıra Şangay şehrini de sergilemiştir. Bu bağlamda, pek çok yabancı ülkede başarılarını anlatmak için kendi fuar çadırlarını kurmuşlardır. Çin hükümeti, Çin'deki ve dünyadaki kayıtlı 73 milyon insanı cezbedecek altı aylık faaliyet için 45 milyar dolar harcamıştır. Ziyaretçilerden ve medyadan övgü dolu yorumlar almıştır.⁷⁵¹

Çin'in dünyadaki edebi varlığı da giderek artmaktadır. Pek çok Çinli kurgu yazarı ülke dışında tanınır hâle gelmiştir ve çalışmaları başka dillere çevrilmiştir. Gao Xingjian (Çin'den ayrıldıktan sonra) 2012'de Mo Yan'ın yaptığı gibi edebiyat alanında Nobel Ödülü kazanmıştır. Ha Jin'in kitaplarından birkaçı (özellikle ABD'de) büyük ilgi çekmektedir. Yazar Han Han da aynı şekilde ilgi görmektedir. Jiang Rong'un Wolf Totem'i (çok satmamış olsa da) Penguin Group tarafından basılmıştır. Yurt dışında Çinli yazarların artan varlığına rağmen uluslararası farkındalığın artması konusunda dilden kaynaklı ve mali engeller hâlâ büyüktür. Ancak Çin sanatı ve sineması Batılı izleyiciyi etkilemeyi başarırken, Çin edebiyatının büyük çağdaş edebiyatının küresel galerisinde hâlâ kendine bir yer edinmeye çalışması acı bir gerçektir. Hiçbir Çinli yazar 2010'da İngiltere'de en çok satan ilk 250 kitap arasına girememiş, bir uzmana göre ilk 2.500 arasında da hiçbir Çinli yazar yoktur.⁷⁵²

⁷⁴⁸ Shirong Chen, Chinese Overseas Students Hit Record High, *BBC News*, 18 April 2011.

⁷⁴⁹ Kathrin Hille, China's Overseas Students Set Stage for Shift in Values, *Financial Times*, 04 April 2012; Ayrıca bkz. World Education Information, The Number of Chinese Students Studying Abroad Has Increased for 30 Years, <http://www.wei.moe.edu.cn/article.asp?articleid=269> (Erişim:23.092018).

⁷⁵⁰ Edward Wong, China: Effort to Attract Foreign Students, *New York Times*, 30 September 2010.

⁷⁵¹ Shambaugh, a.g.e., ss.263-264.

⁷⁵² Shambaugh, a.g.e., s.271.

Kültürel gücün bir diğer alt unsuru da film sektörüdür. Çin filmleri ve Çinli yönetmenler uluslararası ilgiyi çekmeye başlamıştır. Ülke içi film endüstrisi gelişmektedir, ancak uluslararası varlığı sınırlı kalmaktadır. 2009'da Çin'de 456 uzun metrajlı film çekilmiştir, bu da onu sayısal olarak ABD ve Hindistan'ın ardından dünyada üçüncü sıraya koymaktadır.⁷⁵³ Crouching Tiger, Hidden Dragon, Hero gibi filmler Bruce Lee, Jet Li, Gang Li, Zhang Ziyi gibi oyuncular tüm dünyada tanınmaktadır.⁷⁵⁴

Bunun yanı sıra Pekin, Çin filmleri ve Çin modern pop müziğinin özellikle Güney Asya'da kültürel ihraç ürünü olarak yaygınlaşmasını teşvik etmektedir. Çin yetkilileri 2010 yılında Çin filmlerinin ihracından elde edilen gelirin 400 milyon doları aştığını ifade etmektedir. "Çin kültürünün uluslararasılaşması" stratejisi kapsamında devlete bağlı Radyo, Televizyon ve Film Kurumu tarafından Çin sinemasını tanıtan birçok film festivaline sponsorluk yapılmakta ve uluslararası film festivallerine Çin yapımlarının katılımı teşvik edilmektedir.⁷⁵⁵

Çin'in uluslararası film sektörüne katkısı elbette artmaktadır. Bunun, Çin'in yurt dışında kültürel olarak nasıl algılandığı üzerine bir etkisi olacaktır. Ancak Hollywood'un küresel etkisiyle karşılaştırıldığında Çin'in ona yetişmesi için çok yolu vardır. Örneğin 2010'da ABD beş yüzden fazla film yapmıştır ve gişe hasılatı 10,3 milyar dolar olmuştur. Yurt dışından gelen hasılat (küresel toplamın % 30'u) 19,3 milyar dolardır. Oysa Çin filmleri 2011'de içeride sadece yaklaşık 2 milyar dolar kazanmıştır, yurt dışı hasılatıysa kayda değer değildir.⁷⁵⁶ Ancak Çin sinemaları, her gün üç yeni beyazperdenin eklenmesiyle hızla genişlemektedir. Bu, dünyadaki herhangi bir ülkeden daha hızlı bir büyümedir.⁷⁵⁷

Diğer yandan pek çok Çinli yorumcu, Çin film sektörünün uluslararası etkiye sahip olmamasından şikayet etmektedir. Bunun bir unsuru yaratıcılıktır. Yumuşak güç konusunda uzman bir Çinlinin belirttiği gibi, "Gongfu'muz (dövüş sanatları) ve

⁷⁵³ Shambaugh, a.g.e., s.277.

⁷⁵⁴ Akçadağ, 17 Mart 2010, s.6.

⁷⁵⁵ Shanthi Kalathil, *China's Soft Power in the Information Age: Think Again*, ISD Working Papers in New Diplomacy, 2011, p.7, http://isd.georgetown.edu/files/Kalathil_Chinas_Soft_Power.pdf (Erişim: 13.06.2018).

⁷⁵⁶ Edward Wong, Eagerly Balancing Art with the Demands of State, *International Herald Tribune*, 7-8 January 2012.

⁷⁵⁷ Kathrin Hille and Matthew Garrahan, Chinese Eye Hollywood Deals, *Financial Times*, 23 January 2012.

pandalarımız var, ama *Kung-Fu Panda* gibi bir film yapamıyoruz!”⁷⁵⁸ Kung-Fu Panda Çin’de 100 milyon dolardan fazla hasılat yapmıştır. Sansür de Çinli film yapımcılarını önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Çin’in en ünlü film yapımcısı Zhang Yimou şöyle demektedir: “Sansürü geçemeyeceğini bildiğim birçok film var. Çin’de film yapmanın yolu neyin sansürden geçip neyin sansürden geçemeyeceğini bilmektir. Sansür karşısında herkes eşittir. Benim filmlerim daha çok inceleniyor olabilir. Bu konuyla görevli olanlar aramızdaki konuşmada bana, filmlerime daha yakından bakılacağını, çünkü hem Çin’de hem de yurt dışında daha fazla izleyicim olduğunu söylüyordu.”⁷⁵⁹

Zhang Yimou’nun Nanjing Katliamı hakkında bir hikayeyi anlatan filmi *Curse of the Golden Flowers*’ın yapımı 94 milyon dolara mal olmuştur ve Çin hükümeti tarafından 2012 Akademi Ödüllerinde en iyi yapımcı filme aday gösterilmiştir (yabancı hükümetlerin her yıl bir filmi aday göstermesine izin verilmektedir). Ancak yine de 2011’de en çok hasılat getiren Çin filmi olsa da, yabancı filmler *Transformers-3* ve *Kung Fu Panda-2*’nin yaptığı gişe hasılatının gerisinde kalmıştır.⁷⁶⁰

Çinli yönetmen Zhang’ın sözlerinden de anlaşılacağı üzere, Çin film endüstrisinin gereği kadar gelişmemesinin temel nedenlerinden biri yaratıcılığı sağlayacak ya da tetikleyecek özgür ortam ve uygun şartların olmayışıdır. Çin, devlet olarak otoriter rejimin getirdiği politikalar sonucunda birçok alanda kontrol ve denetimi sağladığı gibi film endüstrisine dayattığı kurallar ve düzenlemeler ile de sansür uygulamayı ihmal etmemektedir.⁷⁶¹

Eğer Çin dünya kalitesinde filmler yapamıyorsa, o zaman bunu yapacak stüdyolara sahip olmaya çalışması muhtemeldir ki, 2011’de birkaç Çinli yatırımcı İngiliz ve Amerikan film şirketlerinden hisse senedi almakla ilgilendiklerini açıklamışlardı. Çinli yatırımcıların hedefinde önde gelen birkaç Hollywood stüdyosu olduğu bilinmektedir.⁷⁶² Dönemin Çin Başkan Yardımcısı Şi Jinping’in Şubat 2012’de

⁷⁵⁸ Michael White and Alan Ohnsman, Dreamworks Animation Announces China Venture During Xi Visit, *Business Weeks*, 17 February 2012.

⁷⁵⁹ Xin Dingding vd., More Efficient Visa Procedures are Passport to Success, *China Daily*, 08 February 2012.

⁷⁶⁰ Shambaugh, a.g.e., s.278.

⁷⁶¹ Daha fazla bilgi için bkz. Ainhoa Marzol Aranburu , The Film Industry in China: Past and Present, *Journal of Evolutionary Studies in Business*, University of Barcelona, Volume 2, Number 1, 1-28, Barcelona, January-June 2017, <http://revistes.ub.edu/index.php/JESB/article/view/1021/20377> (Erişim: 28.09.2018).

⁷⁶² Wang Zhenghua, UK Hopes to Welcome More Chinese Visitors, *China Daily*, 12 April 2012; Jamil Anderlini and Patti Waldmeir, Chinese Doubt the Road Ahead, *Financial Times*, 5-6 November 2011.

Hollywood'u ziyareti sırasında *Kung-Fu Panda*'nın yapımcısı Dreamworks Animasyon ve Çinli ortağı (China Media Capital, Shanghai Media Group ve Shanghai Alliance Investment) arasında multimilyon dolarlık ortak yatırım anlaşması imzalanmıştır.⁷⁶³

Çinli şirketler yabancı film piyasasına da sermaye sağlamaya çalışmaktadır. 2012'de Dalian Wanda Group büyük Amerikan sinema salonu zinciri AMC Entertainment'ı 2,6 milyar dolara satın almıştır. Sonuçta Çin film sektörü küreselleşmeye çalışmaktadır, ancak bu bölümde incelenen diğer boyutlar gibi o da yumuşak gücü oluşturmaktan çok onu satın almaya çalışmaktadır.⁷⁶⁴

Çin dünyanın en büyük kıyafet üreticisidir, ancak yine de uluslararası *haute couture*⁷⁶⁵ üzerinde bir etki yaratmak zorundadır. Az sayıda Çin moda tasarımcısı Çin dışında bilinen markalar oluşturmuş ve ün kazanmıştır. Shanghai Tang, Vivienne Tam, Sue Wang ve Betty Charnius en iyi bilinenleridir, ancak şu anda hepsi Çin dışında yaşamaktadır ve iş yerlerinin merkezî Çin dışındadır. Vogue'nin belirttiği gibi, Çin'de küreselleşmek isteyen ve giderek artan moda tasarımcıları vardır, ancak bu şimdiye kadar istek olarak kalmıştır.⁷⁶⁶ Çinli tasarımcıların küresel bir etkide bulunması yine de bir zamanlama sorunudur.⁷⁶⁷

Diğer yandan, Batı kültürünün Çin'de yaygınlaştığı ve giderek popüler bir hale geldiği açık bir gerçektir. Çinliler Britney Spears'e bayılmakta, McDonalds önünde kuyruklar oluşturmakta, Brad Pitt ile Angelina Jolie'nin filmlerini kaçırmamakta, hatta kendilerine İngilizce isimler bile almaktadırlar.⁷⁶⁸ Ancak bu tabii ki Çin devlet yöneticilerinin algıladığı gibi hasmane güçlerin Çin üzerinde etki sahibi olma araçlarının değil, küreselleşmenin ve bu bağlamda Batı kültürünün erişmiş olduğu hegemonyasının bir sonucudur. Dolayısıyla bu durdurulabilir ya da geri çevrilebilir bir süreç de değildir. Çin hükümetinin bu doğrultudaki girişimleri, örneğin belirli internet sitelerini yasaklamak ya da her yıl Çin'deki sinemalarda vizyona girecek Batı

⁷⁶³ China Ranked Fourth in Travel MoneySpent, *China Daily*, 30 April 2010.

⁷⁶⁴ Shambaugh, a.g.e., s.278.

⁷⁶⁵ *Haute couture*, Fransızca bir ifadedir ve "yüksek kalite moda" anlamında kullanılmaktadır. Yenilikçi dikiş teknikleri, el dikimi ve boncuk işleme, hazır giyim koleksiyonlarından çok daha prestijli olan gerçek dışı, hayali, üstün tasarımlar... *Haute couture modası*; en iyi kumaşlar, antika deriler, zincirlerden örülen parçalar ya da 24 karat altın gibi eşsiz materyaller kullanarak en iyinin iyisini yaratmak için yapılan değişikliği sembolize etmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. <http://www.milliyet.com.tr/nedir-bu-haute-couture---pembenar-detay-stil-1201316/> (Erişim: 28.09.2018).

⁷⁶⁶ Fu Mengzi, China's International Influence, *Contemporary International Relations*, Cilt 21, No. 2, 2011, p.19.

⁷⁶⁷ Shambaugh, a.g.e., s.276.

⁷⁶⁸ Altay Atlı, Çin Kültürel Güç Yarışında, *Şark Ekspresi*, 04 Ocak 2012, <http://www.sarkekspresi.com/2012/01/cin-kulturel-guc-yarisinda/> (Erişim: 29.09.2018).

yapımı filmler için kotalar getirerek belirli bir sayının üzerinde yabancı film gösterilmesine izin vermemek gibi uygulamalar, Batı kültürünün Çinliler için cazibesini artırmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Hâl böyle iken “Batı, kültürel alanı kullanarak Çin’in içerisine sızıyor, bunu engelleyelim” demek, ancak kısıtlamaların ve sansürün artması anlamına gelir ve bunun Çin’e ne kadar fayda sağlayacağı veya Çinliler tarafından ne derecede benimsenip toplumsal bir meşruiyet bulacağı şüphelidir.⁷⁶⁹

Eğlence dünyası kapsamında incelenmesi gereken bir konu da müzik endüstrisidir. 2017 yılı Dünya Müzik Raporu’na⁷⁷⁰ göre, Çin’in dünya çapında ilk on listesine girmeyi başarabilen hiçbir şarkıcısı bulunmamaktadır. Bununla birlikte Çin, dünyada müzik geliri açısından 12. sıraya yükselmiştir.

Sonuç olarak Çin, finansman gücüyle yapılabilecek girişimlerde (uluslararası organizasyonlar ve festivaller gibi) ekonomik gücü yeterli seviyede olduğu için iyi konumlara gelebilmektedir. Ancak edebiyat, müzik, film, moda, güzel sanatlar gibi yaratıcılık gerektiren alanlarda ya da sektörlerde hedeflediği seviyeye ulaşmayı başaramamaktadır. Bunun en büyük sebebi ise, devletin otoriter rejimle yönetilmesinden kaynaklanan baskıcı politikalarının ve sansür uygulamalarının yürürlükte olmasıdır. Dolayısıyla özgür düşünce ortamının olmaması ve birçok alanda sansür uygulanması nedeniyle, söz konusu alanlarda başarılı ve özgün ürünlerin ortaya konulması mümkün görünmemektedir.

3.6.1.4. Çin’in Medya Gücü

Çin; turizm ile eğlence ve sanat dünyası gibi kültürel cazibe kaynaklarına ilave olarak medya araçlarını da kullanmaktadır. Bu yolla kendi kültürünü tanıtmaya ve diğer ülke insanların sempatisini kazanmaya gayret göstermektedir.

Çin’in kendisini dışarıda tanıtmak için kullandığı en temel araçlardan birini medya faaliyetleri oluşturmaktadır. Ülke içerisinde dört temel medya organizasyonu bulunmaktadır: Xinhua, China Central Television (CCTV), China Radio International, China Daily.⁷⁷¹

⁷⁶⁹ Atli, a.g.m.

⁷⁷⁰ Daha fazla bilgi için bkz. Global Music Report 2017: Annual State of the Industry, The International Federation of the Phonographic Industry (IFPI), pp.28-30, <http://www.ifpi.org/downloads/GMR2017.pdf> (Erişim: 30.09.2018).

⁷⁷¹ Shi Li, Propagating China to the World: Public Diplomacy through the Media Strategy in the Age of Globalization, *Gnovis Journal*, 26 Nisan 2013,

Yeni pozitif Çin algısı oluşturmak doğrultusunda uluslararası kamuoyunu etkilemek ve ikna etmek için medya olanakları değerlendirilmekte, bu çerçevede CCTV kanalı ve Xinhua Haber Ajansı gibi resmî medya kuruluşları küresel platforma taşınmaktadır. İki medya kuruluşunun yurt dışı etkinliğini artırmak amacıyla her biri için 1,5 milyar dolar ayrıldığı belirtilmektedir.⁷⁷² CCTV ve Xinhua, “Çin ve dünya hakkında penceremiz” sloganıyla Batı medyasının enformasyon alanındaki etkinliğini kırmak misyonuyla hareket etmektedir.⁷⁷³

The Xinhua News Agency, dünya çapında 13.000 çalışanı ve Çin’de 40’ın üzerinde bulunan ofisleriyle ülkenin en büyük medya organizasyonudur. Çin dışında bulunan büroları ve 130 branştaki medya organizasyonları ile dünya çapında bir haber ajansı olabilmek için aktif bir şekilde çalışmaktadır. Ajans, Çince multimedya servislerine Aralık 2008’de başlamıştır. Temmuz 2009’dan beri de İngilizce yayın yapmaktadır.⁷⁷⁴

“China Xinhua News Network Corporation (CNC)” ise 1 Ocak 2010’da yayına başlamıştır. İlk başlarda yalnızca Çince haber programları ve özel haber bültenleri yayınlamıştır. Temmuz 2010’dan itibaren *CNC World News* temel politik, ekonomik ve kültürel konularda İngilizce yayın yapmaya başlamıştır. İlk kurulduğunda yalnızca Asya-Pasifik bölgesinde ve birkaç Avrupa devletinde yayın gerçekleştiren CNC, 1 Ocak 2011’de tüm Avrupa ülkelerine ulaşmıştır. Ayrıca Orta Doğu’da ve Kuzey Afrika’da da yayın yapmaktadır. Sahra altı bölgedeki yaklaşık 50 ülkeden 4 milyonun üzerinde hane halkı CNC’nin İngilizce kanalından sinyal alabilmektedir. Yine Kanada ve Amerika’dan da kablolu bağlantı sayesinde CNC’nin İngilizce yayın yapan kanalı izlenebilmektedir.⁷⁷⁵

CCTV, yeni yüzyılla birlikte yayın alanını evrensel boyuta taşımıştır. 2000’de, aynı zamanda CCTV-9 olarak da bilinen *CCTV International* adıyla 7 gün 24 saat İngilizce yayın yapan kanal kurmuştur.⁷⁷⁶ Nisan 2010’da *CCTV News* olarak yeniden

<http://gnovisjournal.org/2013/04/26/propagating-china-to-the-world-chinas-public-diplomacy-through-media-strategy-in-the-age-of-globalization/> (Erişim: 13.06.2018).

⁷⁷² Kalathil, a.g.m., pp.6-7.

⁷⁷³ Kalathil, a.g.m., p.7.

⁷⁷⁴ Li, a.g.m., p.4.

⁷⁷⁵ Li, a.g.m., p.4.

⁷⁷⁶ Zhang Xiaoling, Chinese State Media Going Global, University of Singapore, East Asian Institute, p.45, http://www.eai.nus.edu.sg/Vol2No1_ZhangXiaoling.pdf (Erişim: 12.06.2018).

adlandırılmıştır. Kanal, son zamanlarda 100'den fazla ülkede 85 milyonun üzerinde seyirciye ulaşmaktadır.⁷⁷⁷

2004 yılında Fransızca ve İspanyolca olmak üzere iki dilde yayın yapan *E&F Kanalı* kurulmuştur.⁷⁷⁸ Bununla birlikte Temmuz 2009'da Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Asya Pasifik Bölgesi'nde 22 Arap ülkesinde 300 milyon seyirciye ulaşan yeni bir kanal ve Eylül 2009'da Pekin ve Moskova arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasının 60. yıl dönümü sebebiyle *CCTV-Rusya* yayına başlamıştır.⁷⁷⁹ Birçok dilde yayın yapan CCTV kanalının bulunmasının yanı sıra, CCTV aynı zamanda Çin vatandaşı olmayan muhabirlere ve sunuculara iş imkânı da sağlamaktadır.⁷⁸⁰ Ayrıca Aralık 2009'da İngilizce, İspanyolca, Arapça ve Rusça gibi çeşitli dillerde yayın yapan internet üzerinden erişim sağlayan *CNTV* kurulmuştur.⁷⁸¹

China Radio International (CRI), 1941'de kurulmuştur ve günümüzde 58 dilde yayın yapmaktadır. 2000 yılında Londra merkezli Dünya Radyo Ağı (World Radio Network-WRN) isimli özel şirketle birleşmesinin ardından radyo ve televizyon yayınları için geçiş servisleri sağlanmıştır. CRI'nın aynı zamanda 117 uluslararası FM ortağı ve Asya, Afrika, Kuzey Amerika, Avrupa ve Avustralya'da 32 AM radyo ortağı bulunmaktadır.⁷⁸²

China Daily, 1981'de Çin'de kurulmuştur. Amerika'da ilk olarak 2009 yılında New York'ta İngilizce yayına başlamıştır. Amacı Kuzey Amerika'nın iş dünyası hakkında haber vermek ve Çin'in hızlı ekonomik, kültürel ve politik değişimleri hakkındaki gözlemleri aktarmak olmuştur. 2009'dan beri *China Daily*; ABD'nin New York, Washington D.C., Chicago, San Francisco, Los Angeles ve Houston olmak üzere 6 önemli şehrinde ofis açmıştır.⁷⁸³

Geleneksel medyanın yanında Çin, interneti de etkili bir biçimde kamu diplomasisi aracı olarak kullanmaktadır. Enformasyon Ofisi tarafından

⁷⁷⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/CCTV_News (Erişim: 12.06.2018).

⁷⁷⁸ Xiaoling, a.g.m., p.45.

⁷⁷⁹ Li, a.g.m., p.5.

⁷⁸⁰ Lejli, a.g.m., p.6.

⁷⁸¹ Li, a.g.m., p.5.

⁷⁸² Li, a.g.m., p.5.

⁷⁸³ Li, a.g.m., p.6.

propaganda/kamu diplomasisi amacıyla düzenlenen siteler birçok dilde Çin hakkında bilgiye erişimi sağlamaktadır.⁷⁸⁴

ZenithOptimedia tarafından 2017 yılında dünyanın en büyük ilk 30'daki medya kuruluşları araştırılmıştır. Söz konusu araştırmaya ilişkin hazırlanan raporda⁷⁸⁵ Çin'e ait üç şirket ilk 30'da yer almaktadır. Bunlar sırasıyla *Baidu*⁷⁸⁶ dördüncü, *Tencent* ondördüncü ve *CCTV* yirminci sıradadır.

Çin, son derece stratejik bir tercihle özellikle ekonomik ve diplomatik ilişkilerinin yoğun olduğu gelişmekte olan ülkelerin medyaları ile işbirliğine yönelmekte ve "gerçeği saptırmaya yönelik emperyalist planın bir parçası" olarak gördüğü Batı medyasına karşı alternatif bir blok oluşturma çabasına girmektedir. Bu bağlamda, ilgili ülkelerdeki resmî yayın kuruluşlarına radyo vericileri ve ulusal yayın yapmada ihtiyaç duyulan uydu sistemleri için finansal destekte bulunma, teknoloji ve içerik sağlama, haber paylaşımı ve medya çalışanlarına eğitim programları sunulması gibi enstrümanlar aracılığıyla özellikle Güney Asya, Latin Amerika ve Afrika'daki gelişmekte olan ülke medyaları üzerinde kültürel hegemonya arayışı içindedir. Öte yandan bu çaba, çoğu zaman otoriter rejimlerin haber akışını monopolize etmesini ve yerel medya ile alternatif haber kaynaklarına ulaşımın engellenmesini doğurmaktadır.⁷⁸⁷

Öte yandan, Çin medyasının dünyadaki etkisini araştıran çalışmalar da yapılmıştır. Bunlardan biri İngiltere'de 2007 yılında (13 ülke ve bölgede) ve 2008 (14 ülke ve bölgede) yılında yapılmıştır. Söz konusu araştırma kapsamında, Çin'in değişen küresel bilgi akışı üzerindeki etkisine ilişkin anketler, Çin devlet medyasının dünyada % 5'ten daha az izleyiciye nüfuz ettiğini göstermiştir.⁷⁸⁸

İfade etmek gerekir ki, Çin medyası artık kurumsal bir kimlik kazanmış olan CNN ve BBC gibi dev medya kuruluşlarıyla ve hatta dünyada yeni yeni etkisini göstermeye başlayan *Al-Jazeera* ve *France 24* gibi medya şirketleriyle yarışmak

⁷⁸⁴ Lejli, a.g.m., p.6.

⁷⁸⁵ Top 30 Global Media Owners 2017, Zenith: The ROI Agency, <https://www.zenithusa.com/top-30-global-media-owners-2017/> (Erişim: 28.09.2018).

⁷⁸⁶ *Baidu*, Çin menşeli Google benzeri bir internet arama motorudur. *Tencent* ise, Çin'in Shenzhen şehrinde bulunan ve 1998 yılında kurulan internet tabanlı bir teknoloji ve kültür kuruluşudur.

⁷⁸⁷ Douglas Farah and Mosher Andy, *Winds From the East: How the People's Republic of China Seeks to Influence the Media in Africa, Latin America, and Southeast Asia*, Center for International Media Assistance, Washington, 2010, p.4.

⁷⁸⁸ Xiaoling, a.g.m., p.47.

zorundadır. Çin, dünyaya kapılarını çok geç açtığından dolayı, ekonomi ve politik alanlarda yaşadığı uluslararası sisteme entegrasyon problemlerini kültürel alanda da yaşamaktadır. Çünkü doğal süreçte dünyaya entegre olmuş olan sistemler ya da ülkeler Çin'e göre daha avantajlı bir konumdadırlar.

Çin gibi otoriter ülkelerde medya üzerinde baskılar daha çok yapılmaktadır. *Freedom of House* tarafından 2017 yılındaki bir araştırmada⁷⁸⁹, dünyadaki 198 ülkenin basın özgürlük endeksi yapılmıştır. Söz konusu endekse göre Çin medyası, 198 ülke arasında 186. sırada yer almış, ayrıca *internetin de özgür olmadığı* sonucuna varılmıştır. *Sınır Tanımayan Gazeteciler (Reporters Without Borders-RSF)*⁷⁹⁰ tarafından her yıl yapılmakta olan dünya basın özgürlüğü endeksine⁷⁹¹ göre de Çin medyası, 180 ülke arasında yapılan sıralamada 2013 yılında 173., 2014'te 175. ve 2015-2018 yılları arasında ise daha da geriye giderek 176. sırada yer almıştır.⁷⁹²

Devlet başkanı Şi, yeni teknolojinin kitlesel kullanımına dayanarak, medya bağlamında haberlerin ve bilginin kontrolü ve ayrıca vatandaşlarının çevrimiçi gözetimi temelinde Çin'de baskıcı bir sosyal modelin uygulanmasını başlatmıştır. Aynı zamanda, söz konusu baskıcı modeli, Çin'in etkisi altında "yeni bir uluslararası medya düzeni"ni teşvik ederek ihraç etmeye çalışmaktadır. Ülke içerisindeki medya artık Komünist Parti'nin yakın kontrolü altındayken, Çin'de çalışan yabancı muhabirler de bu alanda daha fazla engelle karşılaşmaktadırlar. Hâlihazırda 50'den fazla gazeteci ve blog yazarı, hayatları için tehdit oluşturan koşullarda gözaltına alınmaktadır. Daha sıkı internet düzenlemeleri altında, Çin'deki sosyal medyada veya mesajlaşma hizmetinde yayınladıkları ya da sadece içerik paylaştıkları basit bir haberle ilgili yaptıkları yorumlardan dolayı bile vatandaşlar artık hapse atılabilme riskiyle karşı karşıyadırlar.⁷⁹³

⁷⁸⁹ Freedom of the Press 2017, Freedom House, New York, April 2017, p.1, https://freedomhouse.org/sites/default/files/FOTP_2017_booklet_FINAL_April28.pdf (Erişim: 22.09.2018).

⁷⁹⁰ Paris'te bulunan "*Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF)*", 1985 yılında dört gazetecinin teşebbüsü sonucunda kurulmuş bir Sivil Toplum Kuruluşu'dur (STK). Avrupa Konseyi, BM, UNESCO ve Uluslararası Frankofoni Örgütü (OIF) ile istişare statüsüne sahiptir. Dünyada yaklaşık on şehirdeki bürosu ve 130 ülkedeki muhabir ağı ile RSF'ye, hükümetlere karşı meydan okuyabilme ve nüfuz etme gücü vermektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Reporters Without Borders (RSF), For Freedom of Information, <https://rsf.org/en/presentation> (Erişim: 22.09.2018).

⁷⁹¹ RSF tarafından yapılan basın özgürlük endeksinde; "çoğulculuk, medya özgürlüğü, otosansür, hukuki çerçeve, şeffaflık, altyapı ve suiistimal" kriterleri dikkate alınarak bir puanlandırma ve sıralandırma yapılmıştır. Bkz. Detailed Methodology, Reporters Without Borders (RSF), <https://rsf.org/en/detailed-methodology> (Erişim: 22.09.2018).

⁷⁹² 2018 World Press Freedom Index, Reporters Without Borders (RSF), <https://rsf.org/en/ranking> (Erişim: 22.09.2018).

⁷⁹³ China, Even Closer Control, Reporters Without Borders For Freedom of Information, <https://rsf.org/en/china> (Erişim: 22.09.2018).

Sonuç olarak, Çin'in yumuşak güç kampanyası, Çin'in projeyi tasarladığı imaj ve ülke eylemleri arasındaki uyumsuzluk nedeniyle sınırlanmaktadır. Çin'in kendisini dış dünyaya göstermek istediği yüzü ile dışarıdan Çin'in algılanışı ve görünüşü arasında tezatlık bulunmaktadır. Yükselen milliyetçilik, bölgesel anlaşmazlıklara karşı tutum, sivil toplum örgütleri üzerindeki çatlaklar, ulusal ve uluslararası medya sansürü, yabancı girişimcilerin ülkeye girişine sınırlama ve siyasi baskı, Çin'in yumuşak gücünü kısıtlamakta ve imajına zarar vermektedir.

Diğer problem de, Çin'in kendini dış dünyaya tanıtırken ne kadar dürüst ve samimi olduğu hususudur. Çin'deki medya kuruluşlarının büyük çoğunluğu devlet tekelinde ve kontrolündedir. Bu nedenle, Çin kendini dış dünyaya anlatırken eksikliklerine değinmez ve kendi politikalarını da eleştirmezse⁷⁹⁴, uluslararası kamuoyuna karşı inandırıcılığı da yetersiz kalır. Aslına bakılırsa, Çin kendi kültürünü ve fikirlerini dış dünyaya aktarmak için gerekli olan finansman gücüne ve yeterli seviyede donanımlı medya kuruluşlarına sahiptir. Ancak medyada basın özgürlüğünün olmaması, kendini tasvir etmedeki dürüstlüğüne ve dolayısıyla da inandırıcılığına gölge düşürmektedir.

3.6.1.5. Çin'in Eğitim Gücü

Onlarca yıllık ekonomik gelişme sayesinde, yeni dönemde Çin'in başına geçen liderler ülkenin eğitiminin modernleştirilmesine ve Çin'in yabancı öğrenciler için bir cazibe merkezî haline getirilmesine olanak sağlamışlardır. Yabancı öğrenciler önceleri sadece Çince dil kursları için Çin'e seyahat ederlerken, artık dünyanın dört bir yanından gelen öğrenciler giderek artan bir oranda teknik dersler alabilmek ve akademik alanda profesyonel derecelere ulaşabilmek için Çin'i tercih etmektedirler.

Çin'e eğitim amacıyla gelen öğrenci sayısı 2007 yılında 195.503'tür. Bu rakam, her yıl bir önceki yıla kıyasla yabancı öğrenci sayısında yaklaşık olarak % 10'luk bir artış göstermiş ve 2016 yılında 442.773'e ulaşmıştır.⁷⁹⁵ Bu rakam, Çin Millî Eğitim Bakanlığı'nın verilerine⁷⁹⁶ göre 2017'de 204 ülke ve farklı coğrafik

⁷⁹⁴ Tibet ve Sincan Uygur Bölgesi'ndeki insan hakları ihlalleri ve baskı politikası, Tayvan ile gerilim ve anlaşmazlıklar, bölgesindeki problemler ve uzlaşma sağlanamayan sorunlar, Çin'in dünyadaki yükselişi konusunda devletlerin endişeleri gibi.

⁷⁹⁵ Phil Jones, International Students in China: an Unreached Diaspora?, 06 October 2017, <https://www.chinasource.org/resource-library/blog-entries/international-students-in-china-an-unreached-diaspora>. (Erişim: 20.06.2018).

⁷⁹⁶ More Chinese Students Study Abroad, *China Daily News*, 30 March 2018, <http://www.chinadaily.com.cn/a/201803/30/WS5abe02d6a3105cdcf65156e2.html> (Erişim: 26.09.2018).

bölgelerden olmak üzere 490.000 yabancı öğrenciye⁷⁹⁷ ulaşmış durumdadır. Ayrıca Çin, diğer Asya'daki ülkelere kıyasla daha fazla yabancı öğrenciyi ülkesine çekmekte ve bu bağlamda, sırasıyla ABD ve İngiltere'den sonra küresel olarak üçüncü sırada yer almaktadır.⁷⁹⁸ Söz konusu rakamlar değerlendirildiği zaman, on yıllık bir süre zarfında (2007-2017) Çin'e gelen yabancı öğrenci sayısının iki buçuk kat daha fazla bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu noktada, Çin'de öğrenim görmeyen yabancı öğrenciler için giderek daha cazip hale geldiği ya da Çin hükümeti tarafından getirildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Hatta Çin'deki yabancı öğrencilerin sayısındaki belirgin artış, Çin'in eğitim sistemindeki tekâmülden daha çok başta ekonomik gücü olmak üzere ulusal gücünün artması sonucunda Çin'in artan cazibesine atfedilmelidir.

Çin'e öğrenim amacıyla gelen yabancı öğrenci listesinin en başında ülke olarak Güney Kore vardır, Güney Kore'yi sırasıyla ABD, Japonya, Vietnam, Tayland ve RF izlemektedir.⁷⁹⁹ Başkan Barack Obama, Kasım 2009'da Çin'e yaptığı resmî ziyareti sırasında ABD'nin beş yıl boyunca Çin'e 100.000 Amerikalı öğrenci yollama hedeflerinin olduğunu belirtmiştir. Zamanla gelişmekte olan ülkelerin yabancı öğrencilerinden gelişmiş ülkelerin yabancı öğrencilerine doğru bir değişiklik olmuştur. Sonuç olarak, Çin Bilim Konseyi ve Eğitim Bakanlığı'ndaki eğitim görevlileri Çin'in 2020 itibarıyla 500.000 yabancı öğrenciye ev sahipliği yapacağını tahmin etmektedirler.⁸⁰⁰ Yukarıdaki veriler ışığında, Çin'e her yıl aynı şekilde yaklaşık % 10 artışla yabancı öğrenci geleceği tahmin edilirse, bu durum Çin'in 2020 hedefine rahatlıkla ulaşacağı anlamına gelmektedir.

Çin'de eğitim görmeyen, yabancı öğrenciler açısından kendi ülkelerine döndükten ve işlerinde yükseldikten sonra Çin konusundaki görüşlerinde uzun süreli etkileri olacağı göz ardı edilmemelidir. Çin'in bakış açısına, geleneklerine, tercihlerine, alışkanlıklarına, değerlerine ve siyasetine karşı hassaslaşacaklar ve çok önemli *guanxi* olarak bilinen Çinli sınıf arkadaşlarıyla hayat boyu çeşitli bağlantıları

⁷⁹⁷ Bu kısımda, Çin'e gelen yabancı öğrenciler sadece kültürel etkileşim yönüyle incelendiğinden, Çin ekonomisine yaptığı kazanımlar açısından irdelenmemiştir.

⁷⁹⁸ 2015 yılı verilerine göre, ülkesinde uluslararası öğrenci bulunduran ülke sıralamasında 974.926 öğrenciyle ABD birinci sırada yer alırken, İngiltere 436.880 öğrenciyle ikinci ve 397.635 öğrenciyle Çin üçüncü sırada yer almaktadır. Ardından Kanada dördüncü, Almanya beşinci ve Fransa altıncı sırada gelmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Is China Both a Source and Hub for International Students?, **Center for Strategic and International Studies (CSIS)**, <https://chinapower.csis.org/china-international-students/> (Erişim: 26.09.2018); Ayrıca bkz. Jones, a.g.m.

⁷⁹⁹ Liu Dong, Universities to Rival West's in 25 Years, **Global Times**, 04 February 2010.

⁸⁰⁰ World University Rankings 2010, <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2010-20n/top-200.html> (Erişim: 23.09.2018).

olacaktır.⁸⁰¹ İlave olarak, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin, gelecek adına yapılan projeksiyonlar doğrultusunda parlak gelişme beklentilerine ve zengin kalkınma fırsatlarına sahip olacaktır. Bu durum da, Çin'in dünyadaki eğitiminin cazibesindeki hızlı artışı açıklamaktadır. Ayrıca akıcı seviyede Çince bilen bir kişinin, kariyer gelişiminde daha fazla fırsatlara sahip olacağı anlamına da gelmektedir.

Çin hükümeti, son yıllarda daha geniş bir burs yelpazesi sunarak yurt dışındaki öğrencilere hitap etmek için yeni bir adım atmaktadır. Çin hükümetinin finanse ettiği yabancı öğrenci sayısı son on yılda (2006-2016) yaklaşık olarak altı kat artmıştır. 2016 yılında, tüm yeni katılan yabancı öğrencilerin % 40'ı Çin hükümetinden *sponsorluk desteği* almaktadır.⁸⁰²

Çin'in eğitim alanındaki cazibesi yabancı öğrenciler nazarında artmasına rağmen, yabancı öğrenciler Çin'in eğitim kurumlarında belirli kısıtlamalar ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Örneğin, Çin Eğitim Bakanlığı, Kamu Güvenliği Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı tarafından Haziran 2017'de yayımlanan ortak bir belge bunlardan biridir. Söz konusu belge, Çin üniversiteleri için yabancı öğrencilerle ilgili kuralları, yönetmelikleri ve dolayısıyla bir takım kısıtlamaları içermektedir. Bu kısıtlamalar arasında dini toplantılar ile siyasi faaliyetler yapmanın yasak olduğu yer almaktadır. Bunlara ilave olarak, yabancı öğrencilere derslerde Çin yasalarının, yönetmeliklerinin, kültür ve gelenek/göreneklerinin öğretilmesi zorunluluk olarak yer almaktadır.

Aslında biraz geriye dönüp dönemin Çin devlet başkanı Hu'nun kültüre bakış açısı incelendiğinde, Çin'in büyük güçlerin kültür kuşatması altında kalmaktan endişe duyduğu anlaşılabilir. Hu tarafından Ocak 2012 yılında kaleme alınan "Gerçeği Arayış" başlıklı makalede en güçlü bir biçimde bu endişe dile getirilmektedir⁸⁰³: "Şunu açıkça görmeliyiz ki, uluslararası alandaki düşman güçler Çin'i batılılaştırmak ve bölmek konusunda stratejik planlarını yoğunlaştırıyorlar. Bu konuda ideolojik ve kültürel alanlar bu düşman güçlerin uzun vadede Çin'e sızmalarının odak noktalarını oluşturmaktadır." Kültürün uluslararası rekabet açısından önemine dikkat çeken Hu, Batı kültürünün Çin üzerindeki etkisinin

⁸⁰¹ Shambaugh, a.g.e., s.265.

⁸⁰² Is China Both a Source and Hub for International Students?, **Center for Strategic and International Studies (CSIS)**, <https://chinapower.csis.org/china-international-students/> (Erişim: 26.09.2018).

⁸⁰³ Hu Jintao's Article in Qiushi Magazine (Translated), China Copyright and Media, 04 January 2012, <https://chinacopyrightandmedia.wordpress.com/2012/01/04/hu-jintaos-article-in-qiushi-magazine-translated/>; David Cohen, Hu: China in Cultural War, **The Diplomat**, 05 January 2012, <https://thediplomat.com/2012/01/hu-china-in-cultural-war/> (Erişim: 08.12.2018).

artmasını bir tehdit olarak görmekte, bu nedenle de buna karşı koymanın gerekliliğine dikkat çekip Çin'in de karşı bir hücumla geçerek kendi kültürünü uluslararası anlamda yaygınlaştırmasını önermektedir.⁸⁰⁴

Çin'in hâlihazırdaki devlet başkanı Şi, Batı'nın bu kültürel etkisini sınırlandırmak amacıyla Çin üniversitelerini Batı biliminin Çin'de öğretilmesi konusunda sınırlandırmaya çağırmıştır. Bu sınırlandırmalar, Batıdan alınan kitapların öğretilmesinin engellenmesinin yanı sıra facebook, twitter, google ve instagram'ın bloke edilmesi gibi kısıtlamalardır. Bu durum, dönemin devlet başkanı Hu ile aynı resmin bir parçası şeklindedir. Çin, uluslararası ortamda memnuniyetle karşılanmak istemekte, ancak kendi ülkesinde daha az misafirperver konumdadır.

Çin'in ekonomik patlaması da orta sınıf ailelerin çocuklarını yurt dışında okutmak için gönderebilmeleri açısından yeni fırsatlar doğurmaktadır. Çinli öğrencilerin yurt dışında eğitim almaları, Çin'in geleceği açısından iyi eğitilmiş bir iş gücünün Çin'in ekonomisine ve inovasyonuna gelecekte katkı sağlamasının yanı sıra Çin kültürünün dünyada daha iyi tanıtılabilmesi yönüyle de faydalar sağlayacaktır. Dolayısıyla Çin kültürünün tanıtılmasında, Çin'e öğrenim için gelen yabancı öğrenciler kadar Çinli öğrencilerin diğer ülkelere gitmeleri de önem arz etmektedir.

Çinli öğrenciler yüksek öğrenim için 1970'lerin ortalarından, ama özellikle 1978'de başlayan "reform ve açılma" döneminden bu yana yurt dışına gitmektedirler. 5,2 milyon Çinli öğrenci 1978'den 2017'ye kadar yurt dışında eğitim almıştır.⁸⁰⁵ Yurt dışında okuyan Çinli öğrencilerin sayısı 1996 yılında 134.000 iken bu rakam her yıl yükselen bir grafik sergileyerek 2016 yılında 544.500'e ulaşmıştır.⁸⁰⁶ Bu verilerden, yirmi senelik bir süreçte (1996-2016) Çin'in yurt dışına gönderdiği öğrenci sayısının dört katı kadar artırdığı anlaşılmaktadır. Çinli öğrencilerin yurt dışına gönderilmesindeki artışta devlet politikası olarak bilim ve teknoloji alanındaki yeniliklerin gelişmiş ülkelerin eğitim kurumlarında öğrenilerek Çin'in her bakımdan kalkınmasında yeni neslin daha fazla katkı sağlaması birinci amaç olabilir. Bununla birlikte, yurt dışına giden Çinli öğrencilerin Çin kültürünü dünyaya yayması ve tanıtması bakımından da önem taşıdığı göz ardı edilmemelidir.

⁸⁰⁴ Atli, a.g.m.

⁸⁰⁵ More Chinese students study abroad, *Xinhuanet News*, 30 March 2018, http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/18/c_136835296.htm (Erişim: 26.09.2018).

⁸⁰⁶ Number of Students from China that Have Studied Abroad Between 2006 and 2016 (in thousands), <https://www.statista.com/statistics/227240/number-of-chinese-students-that-study-abroad/> (Erişim: 26.09.2018).

Yurt dışında okuyan Çinli öğrencilerin % 90'ından fazlası gelişmiş ülkelerde eğitim almaktadır.⁸⁰⁷ 2016 yılı verilerine⁸⁰⁸ göre Çin; ABD, Kanada, Avustralya, Japonya, Güney Kore ve İngiltere'de öğrenim gören yabancı öğrencilerin ana kaynağını oluşturan ülke konumundadır. Hatta Kanada'da okuyan Çinli lise öğrencilerinin sayısı ülkedeki liselerde okuyan tüm yabancı öğrencilerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

Çin'in eğitim alanıyla ilgili olarak ülkeye eğitim için gelen ve diğer ülkelere eğitim amacıyla giden Çinli öğrencilerin kültürel güç bağlamındaki etkileri incelenmiştir. Çin'in eğitim alanında yapmış olduğu bir diğer önemli hamleyi de Konfüçyüs enstitüleri⁸⁰⁹ oluşturmaktadır. Aşağıdaki satırlarda bu konu Çin'in kültürel gücü kapsamında ele alınmaktadır.

Çin'in büyüyen küresel kültürel nüfuz alanının en önemli yönlerinden biri, dünyada Çince'yi ve Çin kültürünü teşvik etmek için kurulan (üniversite seviyesindeki) *Konfüçyüs enstitüleri* ve (orta seviyedeki) *Konfüçyüs sınıflarıdır*. Konfüçyüs enstitüleri Almanya'nın Goethe Enstitüsü'nü, Fransa'nın Alliance Française'ını, İspanya'nın Instituto Cervantes'ini ve daha az boyutta İngiltere'nin British Council'ini örnek almıştır.⁸¹⁰

Konfüçyüs enstitüleri, Çin kültürünün tanıtılmasında en yaygın kullanılan kamu diplomasisi aracı niteliğindedir. İlki Kasım 2004'te açılan Konfüçyüs enstitülerinin 2020'ye kadar 1000'i bulması hedeflenmiştir.⁸¹¹ Çin diline ve kültürüne artan ilgiden yararlanan Hanban (Yabancı dil olarak Çince eğitiminden sorumlu Çin Ulusal Ofisi) pek çok ülkede Konfüçyüs enstitüsü ve Konfüçyüs koleji kurmuştur.⁸¹² Çin, 134 ülkedeki 500'e yakın Konfüçyüs enstitüsü⁸¹³ ile 1.000'e yakın Konfüçyüs sınıfları

⁸⁰⁷ Rise in Number of Foreign Students Reflects Country's Bright Prospects, *China Daily News*, 24 October 2017, http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2017-10/24/content_33637493.htm (Erişim: 26.09.2018).

⁸⁰⁸ Number of Chinese Students Studying Overseas Exceeds 4.58 mln, *Xinhuanet News*, 18.12.2017, http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/18/c_136835296.htm (Erişim: 26.09.2018).

⁸⁰⁹ Türkiye kültüründe Yunus Emre ve Mevlana ne ise, Çin kültüründe Konfüçyüs odur. Bunun içindir ki, Çin'in dış politika yapımında yumuşak güç kullanımı için gerekli altyapı yatırımı amacıyla Konfüçyüs enstitüleri tesis edilmektedir.

⁸¹⁰ Shambaugh, a.g.e., s.268.

⁸¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Confucius_Institute (Erişim: 26.09.2018).

⁸¹² Ingrid D'hooghe, The Rise of China's Public Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations, July 2007, p.29.

⁸¹³ Konfüçyüs enstitüleri, Çin Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çalışan uluslararası seviyede halk eğitim merkezleridir. Bu enstitülerin amacı; Çince'yi ve Çin kültürünü yaygınlaştırmak, dünyada Çin eğitimini desteklemek ve kültürel değişimleri kolaylaştırmaktır.

(derslikler), 200.000'e yakın eğitimli öğretmen kadrosu ve 1.500.000 civarında öğrenciye hizmet vermektedir.⁸¹⁴

Diğer ülkelerle iyi ilişkiler kurmak ve dünyada Çin dilinin ve kültürünün anlaşılmasını sağlamak için kurulan enstitülerde Çince öğretilmekte, ülkenin kültürü anlatılmakta ve değişim programları düzenlenmektedir.⁸¹⁵

Konfüçyüs enstitülerinin ve Konfüçyüs okullarının öncelikli amacı, yurt dışında Çince'yi ve Çin kültürünü öğretmek ve bazen de iş ortaklıklarını canlandırmaktır. Çince öğretmeye ek olarak Çin tıp bilimi, tarihi, kültürü, toplumu, dövüş sporları, tiyatrosu, çiçek düzenlemesi, kâğıt kesimiyle ve bazen de çağdaş konularla ilgili dersler açmaktadır.⁸¹⁶

Konfüçyüs enstitüleri dünya çapında hızlı büyümesine rağmen, rollerinin ve işlevlerinin ayrıntılı bir analizi pek yapılmamaktadır. Genellikle kabul görmüş ortak varsayım, Çin parti devletinin propaganda aracı niteliğinde olmasıdır. *Üniversite Profesörleri Amerikan Birliği* tarafından 2014 yılının Haziran ayında yayımlanan bir bildiri de, Konfüçyüs enstitüleri hakkındaki kaygılar dile getirilmiştir. Bu bağlamda, Konfüçyüs enstitülerinin Çin parti devletinin bir kolu olarak görev yaptığı ve bu enstitülerde akademik özgürlüğün göz ardı edilmesine izin verildiği vurgulanmıştır.⁸¹⁷ Söz konusu kaygılar akademik çevrelerde yankı bulmuştur.

Anne Marie Brady⁸¹⁸, Konfüçyüs enstitülerini “Çin'in propaganda araçları” olarak tanımlarken, Valerie Niquet⁸¹⁹ ise Konfüçyüs enstitülerinin “Çin'in kendi propaganda araçlarını modernize etme çabalarının bir parçası” olduğunu iddia etmiştir. Şikago Üniversitesi'nin kampüsünde bir Konfüçyüs enstitüsü kurulması yönündeki kararı eleştiren antropolog Marshall Sahlins, bu tür bağlantılar aracılığıyla bir yabancı devletin politik ve propaganda çabalarına alet olunacağını, ABD

⁸¹⁴ Jones, a.g.m.,

⁸¹⁵ Lejli, a.g.m., p.6.

⁸¹⁶ Shambaugh, a.g.e., s.269.

⁸¹⁷ Terry Flew, Confucius Institutes and the Network Communication Approach to Public Diplomacy, Queensland University of Technology, Australia Falk Hartig, Frankfurt University, *The IAFOR Journal of Asian Studies*, Volume-I, Issue-I, Frankfurt/Germany, Winter 2014, p.2, <https://iafor.org/archives/journals/iafor-journal-of-asian-studies/10.22492.ijas.1.1.02.pdf> (Erişim: 01.10.2018).

⁸¹⁸ Anne Marie Brady, *Marketing Dictatorship: Propaganda and Thought Work in Contemporary China*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2008, p.159.

⁸¹⁹ Valerie Niquet, *Confu-Talk: The Use of Confucian Concepts in Contemporary Chinese Foreign Policy*, Anne Marie Brady (ed.), China's Thought Management, New York: Routledge, 2012, p.81.

üniversitelerinin özgür sorgulama ve özgün düşünce ortamının politize edileceğini, bu durumun da Amerikan değerleriyle çeliştiğini iddia etmektedir.⁸²⁰

Sonuç olarak Çin, kendi kültürel gücünü ve etkisini tüm dünyaya yayabilmek amacıyla eğitim alanını bir araç olarak görmektedir. Aynı zamanda, bu aracı verimli bir şekilde kullanmayı da başarmaktadır. Gerek Çin'e eğitim amacıyla gelen yabancı öğrencilerdeki büyük artış gerekse gelişmiş ülkelere eğitim maksadıyla giden Çinli öğrenci sayısındaki artış, Çin'in kültürel yayılmasına büyük katkı sağlamaktadır. İlave olarak, devletin bizzat yabancı öğrencilere vermiş olduğu burs imkânları da Çin'e eğitim için gelmek isteyen yabancı öğrenci sayısının artmasında önemli bir etkidir. Ancak belki de çok daha önemlisi, Çin'in başta ekonomik gücü olmak üzere ulusal gücünün giderek artmasının dünyada Çin'in bir cazibe merkezî konumuna gelmesinde başlıca etken olmasıdır.

Tüm bu olumlu gelişmelere mukabil olarak, Çin devlet yönetiminin otoriter bir yapıda olmasından kaynaklı baskıcı politikalar ve sansür uygulamaları, Çin'in eğitim alanındaki başarısını ve aynı zamanda kültürel gücüne etkilerini sekteye uğratmaktadır. Çin, diğer ülkeler tarafından olumlu karşılanmak isterken ülkesine gelen yabancı öğrencilere karşı pek de misafirperver görünmemektedir. Devlet başkanları Hu ve Şi'nin yukarıdaki açıklamalarından da anlaşılacağı üzere, Çin hükümeti diğer ülkeler tarafından her bakımdan kültürel bir kuşatma altına alınabileceği endişesini yaşamaktadır. Söz konusu endişe eğitim alanında da sürmektedir.

3.6.1.6. Çin'in Diğer Cazibe Kaynakları

Ülkeler, kimliklerinin ve itibarlarının toplamı olarak algılanırlar. Bir ülkenin ekonomisinin iyi olması ve zenginleşmesi önemli olsa da, yalnızca bu faktörün varlığı o ülkenin dışarıda takdir gördüğü ve olumlu imaja sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Bu açıdan bakıldığında, Çin yakın dönemde ekonomik bir güç olarak ortaya çıkmasına rağmen zayıf geçmişi (Mao dönemi) ve yukarıda bahsedilen durumlar nedeniyle yeni Çin imajını dünyaya kabul ettirme konusunda zorluk çekmektedir. Bu bağlamda, uluslararası araştırmalar da Çin'in imajının ülkelere göre değiştiğini göstermektedir. Örneğin "Orta Doğu ve Afrika ülkeleri" Çin hakkında daha

⁸²⁰ Marshall Sahlins, China U., *The Nation*, 30 October 2013, <http://www.thenation.com/print/article/176888/china-u>. (Erişim: 01.10.2018).

olumlu düşüncelere sahipken, “ABD ve Avrupa”⁸²¹ negatif yönde düşüncelere sahiptir.⁸²²

Bu bağlamda, Çin'in kalkınma yardımlarını yumuşak güç stratejisinde oldukça önemseydiği, insani yardım alanında özellikle Afrika ve Orta Doğu ülkelerine yönelik yaptığı yardımların çok çarpıcı boyutlara ulaştığı görülmektedir. Örneğin, 2000'li yıllarda 47 Afrika ülkesine 15.000'den fazla doktor gönderilerek 180 milyondan fazla hastanın tedavisi yapılmıştır. Yine Yemen'de yaşanan felaketler karşısında destek olmak amacıyla 2000'den fazla sağlık personeli gönderilmiştir.⁸²³ Bunun yanı sıra, 2006'da Çin Eğitim Bakanlığı ve Komünist Gençler Birliği'nin ortak çalışmasıyla ABD'deki Barış Gönüllüleri model alınarak yeni bir organizasyon oluşturulmuş ve bu organizasyon aracılığıyla üniversite öğrencilerinin başta Afrika olmak üzere Çin'in yayılma stratejisi izlediği gelişmekte olan bölgelerde gönüllü faaliyetlerde bulunması teşvik edilmiştir.⁸²⁴ Çin'in yaptığı yardımlarını, Batı ülkeleri ya da birçok uluslararası kuruluş gibi insan hakları alanında gelişme kaydetme ya da çevre sorunlarını önlemeye yönelik düzenleme yapma gibi şartlara bağlamaması, yardım alan ülkelerdeki otoriter yönetimler açısından Çin'i daha cazip bir ülke konumuna getirmektedir.⁸²⁵

Günümüzde Çin, ekonomik ve siyasi gelişimlerini tamamlamak adına büyük ölçüde dış yardıma ihtiyaç duyan Güneydoğu Asya ülkelerine yapılan ekonomik yardımın ve ticari yatırımların ana kaynağı olarak tanınmaktadır. Çin, bölgeyle ilişkilerinde kültürel öğeleri de çok iyi kullanmaktadır. *Huaren* denilen, son 150 yılda Çin'den bölgeye göç etmiş ama Çin'le hâlen bağı olan Çin kökenli nüfusun yoğun bulunduğu Güneydoğu Asya ülkelerinde, bu tarihi ve kültürel bağlarını kuvvetlendirmek için ciddi gayret içindedir.⁸²⁶

Çin'in önünde birçok engel olmasına rağmen, gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetlerinin ülke hakkında olumlu imaj yaratılmasında önemli bir yere sahip olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Ülkenin kısa sürede ekonomik olarak

⁸²¹ Emine Akçadağ, *Kamu Diplomasisi, Yükselen Güç Çin'in Kamu Diplomasisi*, (Ed.) Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk, TASAM Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2012, s.184.

⁸²² Sak, a.g.m., s.24.

⁸²³ Denise E. Zhengh, *China's Use of Soft Power in the Developing World: Strategic Intentions and Implications for the United States, Chinese Soft Power and its Implications for the United States, Competition and Cooperation in the Developing World*, Carola McGiffert (ed.), Washington: Center, 2009, p.4.

⁸²⁴ Young Chinese Idealists vie to Join their 'Peace Corps in Africa, *The Christian Science Monitor*, 27 June 2007, www.csmonitor.com/2007/0627/p12s01-woaf.html (Erişim: 19.06.2018).

⁸²⁵ Demirtepe ve Özertem, a.g.m., s.107.

⁸²⁶ Cihan Uğur, Çin'in Yumuşak Gücü, *TÜRKSAM*, 02 Mart 2009.

yükselişe geçişi, Çin'in yumuşak gücünün artmasına en büyük katkı sağlayan unsur olsa da bunun yanında dışarıdaki yatırımların artırılması, herhangi bir koşul ileri sürmeden gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere yapılan dış yardımların sürdürülmesi, kültürünü aktarabilmek için çeşitli kamu diplomasisi araçlarını kullanması, Çin hakkında uluslararası alanda olumlu bir itibarın oluşmasını sağlamaktadır.⁸²⁷

Çin, yumuşak güç unsurlarını dış dünyaya aktarmada diğer devletlerle benzer kamu diplomasisi araçlarını kullanmaktadır. Bunlar arasında “medya, internet, kutlamalar, organizasyonlar, yayınlar ve projeler”⁸²⁸ yer almaktadır. Ancak bazı devletlerden farklı olarak bu araçların kullanımında devlet kontrolünün olması Çin'in kamu diplomasisi faaliyetlerini diğerlerinden ayırmaktadır.⁸²⁹ Çin'in dışarıdaki imajını zedeleyen en büyük unsurları ise, otoriter rejimlere karşı olan desteği ve Tayvan konusunda gerekirse güç kullanmaktan çekinmeyeceğine ilişkin açıklamaları oluşturmaktadır.⁸³⁰

The Economist Dergisi tarafından 2017 yılında yapılan bir araştırmada⁸³¹, dünyadaki 167 ülkenin demokratik olma sıralandırması yapılmıştır. Söz konusu araştırmaya⁸³² göre Çin, dünyada en demokratik ülke sıralamasında 139. sırada yer almaktadır ve “otoriter rejimle yönetilen ülke” statüsünde kabul edilmektedir. Söz konusu araştırmaya göre; Çin'in demokratikleşme hızı her yıl çok az da olsa yükselmektedir. Basın özgürlüğü sıralamasında ise dünyada 154. sırada yer almaktadır ve *Çin basınının özgür olmadığı* aynı raporda belirtilmektedir.

Bir başka araştırmada⁸³³ ise, dünyadaki ülkelerin mutluluk sıralandırması yapılmıştır. Buna göre Çin, 156 ülke üzerinde yapılan derecelendirmeye göre dünyanın en mutlu ülkesi sıralandırmasında 86. sırada yer almaktadır.

⁸²⁷ Sak, a.g.m., s.24.

⁸²⁸ Lejli, a.g.m., p.5.

⁸²⁹ Sak, a.g.m., s.20.

⁸³⁰ Akçadağ, 2012, a.g.e., s.184.

⁸³¹ Democracy Index 2017, *The Economist Intelligence Unit*, 2018, pp.3, 8, 15, 26, 42, https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/Democracy_Index_2017.pdf (Erişim: 27.09.2018).

⁸³² *The Economist Dergisi* tarafından yapılan araştırmada; seçim süreci ve çoğulculuk, sivil özgürlükler, hükümetin işleyişi, politik katılım ve politik kültür olmak üzere beş kriter esas alınmıştır. Bkz. Democracy Index 2017, a.g.e., pp.63-75,

⁸³³ Söz konusu mutluluk indeksinde; ülkelere ait kişi başına düşen GSMH, kişilere sağlanan sosyal destek, ortalama sağlıklı yaşam ömrü, ülkedeki yolsuzluk oranı gibi kriterler esas alınmıştır. Bkz. John F. Helliwell vd., *World Happiness Report 2018*, New York, 2018, pp.19-22, 163, https://s3.amazonaws.com/happiness-report/2018/WHR_web.pdf (Erişim: 27.09.2018).

Bir ülkenin diğer ülkeler üzerindeki kültürel etkisinde marka ürünleri de önemli bir paya sahiptir. *FashionUnited* tarafından yapılan bir araştırmada⁸³⁴, dünyadaki en büyük 100 markanın bir listesi ve sıralandırması yapılmıştır. Dünyadaki markalaşmış ürünler bazında Çin değerlendirildiğinde, dünyada ilk yüze giren markalarda Çin ancak üç adet markaya sahiptir. Söz konusu Çin markaları Semir, Lao Feng ve Xiang Jewelry'dir. ABD ise bu ilk 100 marka arasında toplamda 45 adet markaya sahip bulunmaktadır. Çin'e ait söz konusu üç şirketin toplam piyasa değeri ise 8,4 milyar dolar tutarındadır. Çin, ilk yüze giren markalara ait şirketlerinin dünyadaki ilk yüzdeki şirketlerin toplam piyasa değerine (yaklaşık bir trilyon dolar) oranı ise yaklaşık % 1'dir. Ayrıca bir başka kıyaslama yapıldığında, örneğin ABD menşeli firmalardan sadece *Nike Firması*⁸³⁵ ile bile Çin markaları kıyaslandığında, Çin'in dünyada markalaşma konusunda daha çok gerilerde olduğu söylenebilir.

Kültürel cazibe bakımından Çin yeterli kaynaklara sahiptir. Ancak Çin'in kendi kültürel ürünlerini pazarlayabilme yeteneğinin güçlü seviyede olmadığı kabul edilmelidir. "*Made in China*" etiketli ürünler dünyanın hemen hemen her yerinde bulunmasına rağmen, Çin'in ancak az bir sayıda markalaşmış şirketi, kültürel ikon, filmleri ve aynı anda her yerde bulundurulabilen Microsoft, MTV, McDonalds benzeri ürünleri vardır.

Brand Finance adlı kuruluş tarafından 2018 yılında dünyada piyasa değeri en yüksek olan 500 firmanın bir listesi⁸³⁶ yapılmıştır. Bu bağlamda, dünyada ilk 500'e giren Çin'e ait toplam 63 şirket (Hong Kong menşeli üç şirket dâhil); ilk 100'de 22 şirket ve ilk 10'da sadece bir adet Çin menşeli şirket bulunmaktadır. Aynı araştırma verilerine göre, ABD menşeli şirketlere kıyaslama olması bakımından göz atıldığında ise, ABD'nin ilk 500'e giren 193, ilk 100'e giren 46 ve ilk 10'a giren 8 şirketi bulunmaktadır.

Ülkelerin markaları konusunda bir başka araştırma ise *The Creative Future Company*⁸³⁷ tarafından yapılmıştır. Söz konusu araştırmaya göre Çin, daha çok

⁸³⁴ *FashionUnited Top 100 Endeksi*, sermayelendirme ağırlıklı bir endekstir ve dünyanın en büyük borsasında satılan hazır giyim şirketlerinden oluşmaktadır. Listelenen tüm firmalar; ister perakende satış mağazalarında, ister toptan satış isterse e-ticaret olsun, giyim satışı konusunda uzmanlaştıklarından dolayı seçilmiştir. Bkz. **Top 100 Fashion Companies Index**, FashionUnited International, <https://fashionunited.com/i/top100/> (Erişim: 27.09.2018).

⁸³⁵ *Nike Firması*'nın piyasa değeri 107,83 milyar dolardır ve dünyanın ikinci en büyük markasıdır.

⁸³⁶ Global 500 in 2018, The World's Most Valuable Brands of 2018, Brand Finance, London, 2018, http://brandirectory.com/league_tables/table/global-500-2014 (Erişim: 29.09.2018).

⁸³⁷ Ülkelerin marka olarak masaya yatırıldığı söz konusu araştırmada alınan kriterlerden bazıları şunlardır: politik özgürlük, hoşgörü, sağlık ve eğitim, hayat standartları, emniyet ve güvenlik, yaşamak ve eğitim almak için caziplik

kültür ve kültürel miras, turizm ve Çin’de üretilmiş ürünler kategorilerinde ön plana çıkmakta ve bu bağlamda ülkelerin genel anlamda marka sıralandırmasında dünyada 28. sırada yer almaktadır. Yine söz konusu araştırmanın “dünyanın en çekici şehirleri” kapsamında yaptığı sıralandırmasına göre, dünya şehirleri arasında Pekin 3., Şangay 9. ve Hong Kong 11. sırada yer almaktadır.

Dünyanın çeşitli yerlerinde açılan Çin restoranları da ülke kültürünün dünyaya tanıtılmasında önemli kamu diplomasisi araçlarıdır. “Batı’da açılan restoranlarda, kültür tanıtımı yapmak amacıyla hem geleneksel yemekler kullanılmakta hem de sunumun yöresel kıyafetler giyen Çinliler tarafından kendi ülkelerine ait müzikler eşliğinde gerçekleştirilmesine özen gösterilmektedir.”⁸³⁸

CNN⁸³⁹ tarafından 2017’de dünya mutfakları arasında bir araştırma yapılmıştır. CNN’in yaptığı değerlendirme öznel bir nitelik taşımakla birlikte, Çin söz konusu değerlendirmede dünya mutfakları arasında İtalya’nın ardından ikinci sırada yer almaktadır.

Diğer bir araştırma da ülkelerin *Toplumsal İlerleme Endeksi*⁸⁴⁰ konusunda *Social Progress Imperative*⁸⁴¹ adlı kuruluş tarafından yapılmıştır. Söz konusu endeks kapsamında ülkelerin sosyal açıdan birçok değerlendirmesi ve sıralandırması yapılmıştır. Bu bağlamda, dünyadaki 146 ülke arasında yapılan araştırmada toplumsal ilerleme bakımından Çin genel sıralandırmada 87. sırada yer almaktadır. Toplumsal ilerlemenin alt bileşenlerine bakıldığında, Çin’in dünyada; temel beşeri ihtiyaçlar sıralamasında 76., toplumun refahının temel dinamikleri açısından 74., temel bilgiye ulaşmada 62., kişisel hak ve özgürlüklerde 142., toplumsal eşitlikte 123. ve ileri seviyede eğitimde ise 55. sırada yer aldığı görülmektedir.

Çin’in ekonomik gücünün dünyada ABD’den sonra ikinci sırada olması da cazibesini artıran bir faktördür. Ancak bu husus “Çin’in ekonomik gücü” başlığı

derecesi, iş fırsatları, teknolojinin gelişmişlik seviyesi, tarihi mekânlar ve eserler, doğal güzellik, parasının değeri, mutfak kültürü gibi. Bkz. **Country Brand Index 2014-15**, The Creative Future Company, London, pp.7, 27, 36, 44, <https://www.futurebrand.com/uploads/CBI2014-5.pdf> (Erişim: 27.09.2018).

⁸³⁸ Lejli, a.g.m., p.8.

⁸³⁹ Zoe Li, Which Country Has the Best Food?, **CNN**, 04 May 2018, <https://edition.cnn.com/travel/article/world-best-food-cultures/index.html> (Erişim: 27.09.2018).

⁸⁴⁰ *Toplumsal İlerleme Endeksi*, toplumların başarısını tanımlamanın yeni bir yöntemidir. Ülkelerin ekonomik göstergelerinden bağımsız olarak gerçek yaşam kalitelerinin kapsamlı bir ölçüsüdür.

⁸⁴¹ 2018 Social Progress Index, Social Progress Imperative, 2018, <https://www.socialprogress.org/?tab=2&code=CHN> (Erişim: 27.09.2018).

altında daha önce yeterince irdelendiğinden dolayı burada bu konuya yer verilmemiştir.

Çin'in yükselen ekonomisi, ülkeyi âdeta taklit edilecek bir model olarak yükseltmiştir, ancak imajını zayıflatmakla tehdit eden çok sayıda unsurları da bulunmaktadır. Çevresel kirlilik ve bozulma, gıda güvenliği sorunları, devlete ait işletmelerin kapasite fazlası çalışması ve ülkedeki yolsuzluk gibi.

Sonuç olarak, dünyadaki ülkelerin bir kısmı Çin'in otoriter nüfuzunun yükselişi karşısında tedirginlik yaşamaktadır. Çin'in baskıcı otoriter siyasi sistemi, ülkenin ve hükümetin özlediği olumlu imajın önünde en büyük engel olarak devam etmektedir. Çin, politik anlamda baskıcı ve otoriter tutumunu değiştirmedikçe ve bu bağlamda özgür bir düşünce ortamı ile halkının dış dünyaya entegre olmasının önünü açmadıkça, Çin'in kendini dış dünyaya tasviri ile Çin'in gerçekliği arasındaki fark büyük olasılıkla artacaktır.

3.6.2. Değerlendirme

Uluslararası bir kuruluş tarafından 2017 yılında 80 ülkenin kültürel etkilerinin bir puanlandırması yapılarak *kültürel güç* sıralandırması⁸⁴² yapılmıştır. Söz konusu araştırmada ülkenin prestij derecesi, modernlik seviyesi, kültürel araçlarının etkileri, halkın mutluluk derecesi gibi kriterler dikkate alınarak yapılan puanlandırmada, Çin aldığı 3,9 puan (10 üzerinden) ile 80 ülke arasında kültürel güç sıralandırmasında 21. sırada yer almaktadır.

Çin'in kültürel gücü incelenirken birçok kategoride yeterli olup olmadığı irdelenmiştir. Aynı zamanda uluslararası kurum ve kuruluşların yapmış olduğu araştırmaları neticesinde, Çin'in dünyadaki başarı sıralaması ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aşağıdaki Tablo-27'de, Çin'le ilgili yapılan dünyadaki başarı sıralamalarının özet bir dökümü sunulmaktadır.

⁸⁴² Deidre McPhillips (ed.), Methodology: How the 2018 Best Countries Were Ranked, 2017, <https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/methodology> (Erişim: 28.08.2018).

Tablo-27 Çin'in Kültürel Güç Bakımından Dünyadaki Başarı Sıralaması⁸⁴³

Çin'in Kültürel Güç Bakımından Dünyadaki Başarı Sıralaması	
Araştırma Alanı	Çin'in Dünyadaki Sıralaması
Turizm Alanına En Fazla Yatırım Yapan Ülke	1.
2008 Pekin Olimpiyat Oyunlarında (En Fazla Madalya Kazanan Ülke)	2.
2012 Londra Yaz Olimpiyat Oyunları (En Fazla Madalya Kazanan Ülke)	2.
En Fazla UNESCO Dünya Mirasına Sahip Ülke	2.
Dilinin Etkisi (Mandarin Çince)	2.
En Lezzetli Mutfak	2.
En Fazla Yabancı Öğrenci Çeken Ülke	3.
Dünyanın En Çekici Şehri	3. (Pekin)
En Büyük Medya Kuruluşu	4. (Baidu)
En Fazla Turist Gelen Ülke	4.
En Fazla Turizm Geliri Olan Ülke	4.
2010 Kanada Kış Olimpiyat Oyunları	9.
En Etkili Kültürel Güce Sahip Ülke	21.
Dünyanın En Çekici Ülkesi	28.
En Etkili Yumuşak Güce Sahip Ülke	25.
En İleri Seviyede Eğitime Sahip Ülke	55.
Toplumunu Temel Bilgiye Ulaşmada En İyi Ülke	62.
Toplumun Refahının Temel Dinamikleri Bakımından	74.
Temel Beşeri İhtiyaçların Karşılandığı En İyi Ülke	76.
En Mutlu Ülke	86.
En İyi Toplumsal İlerleme Kaydeden Ülke	87.
En Fazla Toplumsal Eşitlik Olan Ülke	123.
En Demokratik Ülke	139.
Kişisel Hak ve Özgürlüklerin En Fazla Olduğu Ülke	142.
Basın Özgürlüğünün En Fazla Olduğu Ülke	154.

Yukarıdaki Tablo-27'nin bir analizi yapıldığında;

- Turizm, medya kuruluşları, olimpiyatlar, Çin mutfağı ve sahip olduğu UNESCO Dünya Mirasları yönleriyle tekâmül ettiği sonucuna ulaşılmakta,
- Basın özgürlüğü, kişisel hak ve özgürlükler, demokratikleşme, toplumsal ilerleme, halkının mutluluğu, temel bilgiye ulaşma gibi alanlarda dünya

⁸⁴³ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

sıralamasında gerilerde yer aldığı, bunun da başlıca nedeninin otoriter rejimden kaynaklı baskıcı politikalarından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmakta,

- Marka değerler yaratabilme konusunda kolaycılığa kaçıp daha çok taklit yolunu tercih ettiği gözlenmekte,
- Kültürel güç ve yumuşak güç bakımından dünyada küresel çapta henüz yeterli bir seviyede olmadığı, ancak yükselişte olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Çin'in kültürel gücünün küresel seviyede bir potansiyele sahip olup olmadığı sonucuna ulaşabilmek için genel bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, büyük resmi görebilmek amacıyla aşağıda Çin'in kültürel gücünün *SWOT analizi* yoluyla bir incelemesi yapılmıştır.

Güçlü Tarafları:

- Köklü bir medeniyete sahip olması,
- Mao sonrası Çin'in başına geçen devlet başkanlarının kültürel güç olmadan dünyada liderliği elde etmenin imkânsız olduğunu idrak etmiş olmaları,
- Turizm yönünden iyi bir seviyede olması ve bu başarısını daha da artırabilmek için yatırımlarına ağırlık vermesi,
- Olimpiyatlardaki yarışmalarda Çinli atletlerin başarılı olmaları,
- Finansman gücüyle yapılabilecek girişimlerde (uluslararası organizasyonlar ve festivaller gibi) ekonomik gücü yeterli seviyede olduğu için başarılı olması,
- Sahip olduğu güçlü medya araçları ile sadece ülke içerisiyle yetinmeyip diğer coğrafyalara da sesini ve etkisini duyurmak yönünde çaba göstermesi, bu maksatla da sadece Çince değil aynı zamanda pek çok dilde uluslararası yayınlar yapması,
- Ekonomik gücü başta olmak üzere ulusal gücünden kaynaklanan dünyadaki cazibesinin artması,
- Çin'deki yabancı öğrencilere devlet tarafından burs imkânlarının tanınması,
- Konfüçyüs enstitülerinin, dünyada Çince'nin ve Çin kültürünün yaygınlaştırılması konularında etkin bir şekilde araç olarak kullanılmaya çalışılması,
- Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde Çin imajının olumlu görülmesi.

Fırsatlar:

- Çok fazla sayıda UNESCO Dünya Mirasına sahip olmasının özellikle turizm açısından doğuracağı fırsatlar,

- Dünyada uluslararası organizasyonlar düzenleyerek bunu Çin'in tanıtımı için başarılı bir araç olarak kullanması,
- Çin'e gelen yabancı öğrenci sayısında her sene yaklaşık % 10'luk bir artışla birlikte, aynı zamanda diğer ülkelere eğitim amacıyla giden Çinli öğrencilerin sayısındaki artışın da Çin'e kültürel kazanımlar açısından olumlu katkı sağlaması,
- Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yaptığı karşılıksız yardımların Çin'in imajına olumlu yönde katkı sağlaması,
- Çin kökenli nüfusun yoğun bulunduğu diğer ülkelerde, tarihi ve kültürel bağlarını kuvvetlendirmek için ciddi gayret içerisinde olması.

Zayıf Tarafları:

- Mandarin Çince'sini öğrenmenin diğer dillere kıyasla oldukça zor olması,
- Takım sporlarında arzu edilen başarıyı yakalayamaması,
- Özellikle edebiyat, müzik, film, moda ve güzel sanatlar gibi yaratıcılık gerektiren alanlarda dünyada etkisini göstermede başarılı olamaması, bunun sebebinin ise daha çok baskıcı bir yönetimi tetikleyen otoriter rejimden kaynaklanması,
- Güçlü medya araçlarına sahip olmasına rağmen, söz konusu araçlarının çoğunluğunun devlet tekelinde ve kontrolünde olması neticesinde, yayınlanan haberlerin inandırıcılığının diğer ülkeler tarafından sorgulanması,
- Gelişmiş ülkelerde Çin imajının olumsuz olması,
- Dünyada marka ürünlerinin neredeyse yok denecek kadar az olması⁸⁴⁴,
- Kültürel değişimin Çin toplumunun sadece seçkin katmanlarına ulaşması, fakir kesimlere ise yeterince ulaştırılamaması.

Tehditler:

- Otoriter rejimden kaynaklı baskıcı politikalar yüzünden sanatın pek çok dallarında olumlu bir ivmeyi yakalayamamış olması,
- Basın özgürlüğünün olmaması,
- Çin'e gelen yabancı öğrencilere kısıtlamalar ve zorunluluklar uygulanması,
- Otoriter ve baskıcı rejime sahip olduğundan dolayı kültürel alandaki faaliyetlerinin (daha çok) gelişmiş ülkeler tarafından samimi bulunmaması, devletin

⁸⁴⁴ Daha önce tezin ikinci bölümünde vurgulandığı gibi ABD, günümüzde Mc Donald's, Burger King gibi yiyecek markalarına; Iphone marka cep telefonlarına; Microsoft, Intel, Apple, IBM gibi dev teknolojilere; Google-Facebook-Twitter gibi sosyal medya ağlarına; Amazon, e-bay gibi sanal alışveriş sitelerine; Levis, Nike gibi endüstriler tarafından üretilen markalı giyim eşyalarına; Coca-Cola, Pepsi gibi içecek endüstrisine; Hollywood film sektörü gibi marka değeri dünyada yüksek seviyede olan ürünlere sahiptir. Çin'in ise dünyada marka sayılabilecek ürünleri neredeyse yok denecek kadar azdır.

kendini dış dünyaya tasviri ile Çin'in gerçekliği (otoriter, baskıcı) arasında çelişkinin olması,

- Geleneksel kültüre aşırı vurgu yapıp çağdaş popüler kültürün ise göz ardı edilmesi,

- Çin'in yabancılarla iletişim becerileri konusunda yeterli seviyede olmaması, ayrıca kültürel diplomasi açısından diğer ülkelerin kültürel değerlerine yeterince saygı göstermemesi.

Yukarıdaki SWOT analizinden de anlaşılacağı üzere, Çin kültürel alanın pek çok unsurlarında iyi bir konuma sahiptir. Proaktif bir politika izlemek niyetini son dönemlerde belli eden Çin, dünyada kültürel alanda hamlelerde bulunmaktadır. Ancak, insan hakları ihlalleri ile siyasi hak ve özgürlüklerin kısıtlanması konularında uluslararası toplumun müdahalesine izin vermemesi, Çin'in kültürel güç alanındaki çabalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Çin kültürü, Batı kültüründen tabii ki farklıdır. Ancak kültürel gelişim ya da kültürel üretim dediğimiz zaman bazı evrensel doğruları gözden kaçırmamak gerekmektedir. Kültürel gelişim sağlanacak ve bu sayede tüm dünya üzerinde kitlelere ulaşılabilecekse, bu devletin talimat vermesiyle değil, sanatçıların, bilim ve kültür insanlarının özgür bir düşünsel ortamda ürün vermeleriyle olacaktır. Devletin görevi, bu insanların sahip oldukları potansiyeli tam anlamıyla ortaya koymalarına imkân tanıyacak uygun koşulları sağlamaktır. Çin, ne yazık ki şu anda bu noktada değil ve Çin'in bir devlet olarak kendi kültürel üretimini koordine edilmiş şekilde geliştirmeye çalışması geleceği adına umut kırmaktadır.⁸⁴⁵

Ortaya çıkan tartışmalar, Çin'e yönelik tehdit algısını beslemekte ve bu durum Çin'in uluslararası arenada hegemonik bir rol üstlenme arayışı içinde olduğuna yönelik algı oluşturmaktadır. Bu bağlamda Çin, bu tehdit algısını zayıflatabilmek, başaramadığı ölçüde de süreci yönetebilmek amacıyla yumuşak güç siyasetine başvurmakta, özellikle Batı-dışı dünyada olumlu bir Çin algısı oluşturabilmek için yoğun çaba sarf etmektedir. Ancak kendi sınırlarında var olan çözümlenmemiş çatışma bölgelerinde mevcut statükoyu kendi lehine çevirmek adına yaptığı askerî manevralar, bu sürecin yönetimi adına Çin için önemli bir kısıt oluşturmaktadır. Çin, gerek yumuşak güç politikalarına bütüncül bir şekilde yaklaşmaması gerekse bu konuda rejimin yapısal sorunları nedeniyle ciddi kısıtlarla karşı karşıyadır. Yumuşak güç parametreleri göz önünde bulundurulduğunda, Çin'in oldukça

⁸⁴⁵ Atli, a.g.m.

rekabetçi bir ortama dönüşen küresel sistemde var olan kısıtlara rağmen kararlı bir şekilde bu politikalarını şekillendirmeye çalıştığı görülmektedir.⁸⁴⁶

Çin'in bu büyük yatırımlarına rağmen, yumuşak güç konusunda yapılan karşılaştırmalı bilimsel çalışmalarda Çin hâlâ Batılı rakiplerinin bir hayli gerisinde yer almaktadır. Örneğin *Monocle Dergisi'nin* 2016 yılında 25 ülke arasında yaptığı araştırmada Çin yumuşak güç sıralamasında 20. sırada yer almıştır. *Portland Araştırma Şirketi'nin* yumuşak güç üzerine yapmış olduğu araştırmaya göre ise 2015 yılında Çin 30. sırada, ABD 3. sırada; 2016 yılında Çin 28. sırada, ABD 1. sırada; 2017 yılında Çin 25. sırada, ABD ise 3. sırada yer almaktadır.⁸⁴⁷ Bu veriler ışığında, ABD'nin yumuşak güç konusunda sıralaması ilk üçte yer alırken, Çin ise yumuşak güç alanında yaptığı politikalar ile ancak yavaş yavaş yükselebilmektedir.

ABD'nin Çin'e çok üstün olduğu bir diğer alan da kültürel rekabettir. ABD Hollywood sineması, evrensellik iddiası bulunan müzik listeleri, pop şarkıcıları ve devasa kültür endüstrisiyle dünya kamuoyunu yönlendiren bir ülke konumundayken; Çin, nev-i şahsına münhasır geleneksel kültürü ile bu alanda merak uyandırmakta, ancak henüz büyük bir cazibe yaratamamaktadır. Dünya liderliğine soyunacak bir ülkenin kuşkusuz yumuşak güç açısından da önemli unsurlarının olması, dünya kamuoyu açısından cazip bir hale gelmesi gerekmektedir. Çin henüz bu alanda sınıfta kalmaktadır. Öte yandan ekonomik açıdan geriledikçe, ABD'nin de bu alana daha fazla önem vermeye başladığı ve bu yolla ekonomik kayıplarını dengelemeyi umduğu görülmektedir.⁸⁴⁸

Çin dış dünyaya kendisini özgürlükçü, demokratik, insancıl, hukukun üstünlüğüne saygılı gibi evrensel değerler açısından olumlu göstermek istemektedir. Ancak kültürel alanda büyük yatırım ve harcamalar yapmasına rağmen, hedeflemiş olduğu kültürel etkiyi diğer uluslar üzerinde yeterli ölçüde yapamadığı gözlemlenmektedir. Diğer bir deyişle, kültürel alana yaptığı girişimleri ile bu girişimler neticesinde elde etmek istediği kültürel etki arasında bir paralellik söz konusu değildir. Bu başarısızlığın temel nedenleri ise; Çin'in sert gücünü dünyada iddialı

⁸⁴⁶ Demirtepe ve Özertem, a.g.m., ss.111-112.

⁸⁴⁷ Jonathan McClory, *The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power 2017*, Portland's in-House Content & Brand Team, 2017, p.43, <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2017/07/The-Soft-Power-30-Report-2017-Web-1.pdf> (Erişim: 12.06.2018).

⁸⁴⁸ Ozan Örmeci, 21. Yüzyılda ABD-Çin Rekabeti, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:29, Ağustos 2013, s.10.

göstermek istemesinden, aynı zamanda ülke içerisindeki baskıcı tutumundan kaynaklandığı söylenebilir.

Aslına bakılacak olursa, Çin, kendi kültürünü tüm dünyaya yayabilmek için yeterince köklü bir medeniyete ve zengin bir kültüre sahip bulunmaktadır. Aynı zamanda, kültürel birikimlerini yayabilmek için ihtiyaç duyulan ekonomik güce de fazlasıyla sahiptir. Dolayısıyla daha önce tezin birinci bölümünde detaylı bir şekilde açıklandığı gibi, stratejinin üç temel unsurundan biri olan “*yol/yöntem*”de eksiklikleri bulunmaktadır. Eğer Çin kültürel güç konusunda hedefine ulaşmayı başaramadığı sonucuna ulaşırsa, bu takdirde *yol/yöntemini* tekrar gözden geçirmeli; eğer küresel seviyede bir kültürel güç olmak hedefinin kendisi için ulaşılamaz bir hedef olduğuna kanaat getirirse, bu durumda da hedefini daraltmak yolunu seçmelidir.

Sonuç olarak, Çin; finansman gücüyle geliştirilebilecek turizm, olimpiyatlar, festivaller ve çeşitli etkinlikler gibi kültürel alanlarda oldukça iyi bir konumdadır. Ancak, otoriter bir rejime sahip olduğundan dolayı ülkede baskı ve sansür uygulanmaktadır. Bu nedenle müzik, film, güzel sanatlar, edebiyat, moda gibi yaratıcılığın ön planda olduğu alanlarda gelişmeye uygun ortam ve şartlara sahip bulunmamaktadır. Bu durum medya için de geçerlidir. Aynı zamanda eğitim alanında yabancı öğrencilere dayatılan düzenlemeler ve uygulamalar da, Çin’e eğitim amacıyla gelen ya da gelmek isteyen yabancı öğrencilerin motivasyonunu azaltmaktadır. Bu bağlamda, 21. yüzyılda Çin’in kültürel gücünün önemli bir parçasını oluşturan söz konusu yaratıcılık dallarında dünyanın en ileri seviyedeki ülkelerden biri konumuna ulaşmasının zor olacağı değerlendirilmektedir. Yine aynı sebeplerden dolayı, basın alanında da gelişmeye elverişli şartlara haiz olmadığından, sahip olduğu medya araçları ile dünyada etkisinin kısıtlı seviyede kalacağı kıymetlendirilmektedir. Netice itibarıyla, kültürel gücün tüm unsurlarıyla bir bütünü oluşturduğu göz önüne alındığında, özellikle yaratıcılığın ön planda olduğu alanlarda gelişmeye müsait şartlara sahip olmayan Çin’in, 21. yüzyılda görünen haliyle yeterli seviyede bir kültürel güce ulaşabilmesinin pek de mümkün olamayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda bu durum, tezin beşinci varsayımını da doğrular bir nitelik taşımaktadır.

3.7. ÇİN'İN MOTİVASYON GÜCÜ

3.7.1. Söylem ve Belge Analizi

ÇKP, genellikle her beş yılda bir üyelerinin de hazır bulunduğu parti kongresini gerçekleştirmektedir. Geleneksel olarak da, Çin devlet başkanları söz konusu kongrenin açılışı esnasında konuşma yapmakta ve parti üyelerine rapor sunmaktadırlar. Bu bağlamda, aşağıdaki Tablo-28'de 2002 yılı ve sonrasında ÇKP'nin parti kongresinin açılışlarında Çin devlet başkanlarının yapmış oldukları konuşmalarının bir söylem analizi yapılarak hegemonya konusuna bakış açıları tespit edilmeye çalışılacaktır.

Aşağıdaki Tablo-28'deki söylemlerin bir değerlendirmesi yapıldığında;

- Çin'in hegemonya kurmak ya da dünyanın diğer coğrafyalarında yayılmacılık gibi bir hedefinin olmadığı,
- Diğer ülkelerin iç işlerine karışmak yönünde girişimlerinin asla olmayacağı,
- Hegemonyacılığın, dünyadaki birçok problem ve zorluklarla aynı seviyede bir tehdit olarak görüldüğü,
- Aynı zamanda, Çin'in kalkınmasının diğer ülkeler için asla bir tehdit oluşturmadığı vurgulanmaktadır.

Aşağıdaki söylemlerden, Çin'in hegemonya kurmak yönünde asla bir amacının olmadığı ve hatta daha da ötesi, hegemonyacılık peşinde koşan ülkelere de iyimser gözle bakmayacağı anlaşılmaktadır. Yapılan söylem analizine dayanarak, Çin'in hegemonya kurmak konusunda motivasyonunun (istek, arzu) olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo-28 Çin Devlet Başkanlarının ÇKP'nin Açılışındaki Söylemleri

Çin Devlet Başkanlarının ÇKP'nin Açılışındaki Söylemleri			
Tarih	ÇKP Kongre Adı	Devlet Başkanı	Söylem
08 Kasım 2002	16. Kongre	Jiang Zemin	Bariş içinde bir arada yaşamının beş temel ilkesi bazında tüm ülkeler ile dostane ilişkiler ve işbirliği geliştireceğiz. Hegemonizm ve iktidar politikasına karşı çıkacağız. Adil ve rasyonel şekilde yeni bir uluslararası politik ve ekonomik düzenin kurulmasını teşvik edeceğiz.” ⁸⁴⁹
15 Ekim 2007	17. Kongre	Hu Jintao	Hegemonizm ve güç politikası hâlâ var, yerel çatışmalar ve sıcak sorunlar ortaya çıkıyor, dünya ekonomisindeki dengesizlikler kötüleşiyor, kuzey-güney uçurumu genişliyor, geleneksel ve geleneksel olmayan güvenlik tehditleri iç içe geçiyor. Bütün bunlar dünya barışı ve kalkınması için zorluklar yaratmaktadır... Çin, hegemonizm ve iktidar politikalarının her türüne karşıdır ve hiçbir zaman hegemonyayı aramayacak ya da yayılma politikalarına yönelmeyecektir” ⁸⁵⁰
08 Kasım 2012	18. Kongre	Hu Jintao	“Barışın Kutsal Nedenlerini ve İnsanlığın Gelişimini İlerletmek” konusuyla ilgili konuşma yaparken, “...Dünyada giderek artan bir şekilde hegemonizm, iktidar politikaları ve neo-müdahalecilik belirtileri mevcuttur... Çin, hangi biçimde olursa olsun hegemonizm ve iktidar siyasetine karşı çıkmaktadır. Diğer ülkelerin iç işlerine karışmayacak, aynı zamanda hegemonyayı ya da başka coğrafyalara yayılma politikasını asla gütmeyecektir.” ⁸⁵¹
18 Ekim 2017	19. Kongre	Xi Jinping	“Çin'in kalkınması herhangi bir ülke için tehdit oluşturmamaktadır. Kalkınmanın hangi aşamasına ulaştığı önemli değil, Çin hiçbir zaman hegemonya peşinde koşmayacak ya da başka coğrafyalara yayılmacılığa ilgi duymayacaktır.” ⁸⁵²

Nitekim Şi, 28 Ocak 2013 tarihinde yaptığı bir konuşmasında, yine aynı konulara vurgu yaparak hegemonyacılık konusunda ülkesinin kararlı duruşunu tekrar vurgulamaktadır. Şi konuşmasında⁸⁵³, “... *Uzun bir dönem içerisinde Bariş*

⁸⁴⁹ Full Text of Jiang Zemin's Report at 16th Party Congress, 17 November 2002, <http://www.china.org.cn/english/features/49007.htm> (Erişim: 14.10.2018).

⁸⁵⁰ Hu Jintao, Full text of Hu Jintao's report at 17th Party Congress, 15 October 2007, pp.23, 24, https://www.eapasi.com/uploads/5/5/8/6/55860615/full_text_of_hu_jintaos_report_at_17th_party_congress_qiu_shi_journal.pdf (Erişim: 13.10.2018).

⁸⁵¹ Hu Jintao, Full text: Report of Hu Jintao to the 18th CPC National Congress, XI. Continuing to Promote the Noble Cause of Peace and Development of Mankind, 08 November 2012, China, http://www.china.org.cn/china/18th_cpc_congress/2012-11/16/content_27137540_11.htm (Erişim: 13.10.2018).

⁸⁵² Xi Jinping, 19th National Congress of the Communist Party of China, 18 October 2017, p.53, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (Erişim: 14.10.2018).

⁸⁵³ Xi Jinping: Çin'in Yönetimi, a.g.e., ss.295-296.

İçinde Bir Arada Yaşamamın beş ilkesini ortaya koyduk, bağımsız ve barışçıl dış politikayı benimseyerek kararlılıkla izledik, hiçbir zaman hegemonyacılık ve yayılmacılık peşinde koşmayacağımız yönünde tüm dünyaya kutsal bir taahhütte bulunduk. Çin'in her zaman dünya barışını koruyan kararlı bir güç olacağını vurguladık. Bütün bunları asla sarsılmaksızın kararlılıkla sürdürmeliyiz.” şeklinde açıklamada bulunmaktadır.

Ancak DTÖ'ne katılım müzakereleri yapılırken Çin Büyükelçisi'nin kullandığı şu ifadeler oldukça ilginçtir⁸⁵⁴: “Şimdilik sizin istediğiniz şekilde oyunu oynamamız gerektiğini biliyoruz. Ama on yıl içerisinde kuralları biz koyacağız.” Çin devlet başkanları ısrarla ve kararlı bir şekilde hegemonyacılık konusunda duruş sergilerlerken, anılan büyükelçinin sözlerinin düşündürücü ve kaygı uyandırıcı olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Mao sonrası günümüz modern ve dışa açık Çin'in kurucusu Deng'in şu ünlü sözleri de yine aynı şekilde düşündürücüdür. Deng bir konuşmasında⁸⁵⁵, “Sakince izle, reaksiyon için hazırlıklı ol, sıkı dur, kabiliyetlerini sakla, zamanı iyi kullan, asla lider olmayı deneme ve başarmak için yeterli ol.” şeklinde bir açıklamada bulunarak, aslında kendinden sonra gelen Çin'in tüm devlet başkanlarının ısrarla vurguladıkları sözlerinin aksine denilebilecek ve aynı zamanda gizemli ve bir o kadar da tedirginlik yaratabilecek sözler sarf etmiştir.

Çin büyükelçisinin ve Deng'in yukarıdaki açıklamaları değerlendirildiğinde; Çin'in yeterli güç ve kudreti kazanana kadar barışçıl söylemlerle dünyada kendi yükselişi konusunda tedirginlik uyandırmamaya çalışacağı, gerekirse gerçek gücünü gizleyeceği, hatta bir anlamda takiye yaptığı, dünya liderliği konusunda ihtiyaç duyduğu güç parametrelerine ulaşana kadar sabırla, gerekirse sonuna kadar bekleyeceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Şi'nin son dönemde sürekli olarak dile getirdiği “Çin Rüyası” sloganının, hegemonya kurmak yönünde bir ideal olup olmadığı konusunda da bir inceleme yapmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

⁸⁵⁴ C. Fred Bergsten, A Partnership of Equals: Washington Should Respond to China's Economic Challenge, *Foreign Affairs*, vol.87, no.4, 2008, p.65.

⁸⁵⁵ US Government Accounting Office, *FY04 Report to Congress, Annual Report*, Government Printing Office, Washington D.C., 2000, pp.58-60.

Şi, “Çin Rüyası” ifadesini resmî olarak ilk defa ÇKP’nin 19. Kongresi’ndeki söyleminde kullanmıştır.⁸⁵⁶ Ancak söz konusu ifadeyi daha önce birçok kez farklı şekillerde dile getirmiştir. “Çin Rüyası” propagandası, 2013 yılında devlet başkanı seçildikten sonra da yoğun bir şekilde çok defalar bizzat kendisi tarafından farklı sloganlarla dile getirilmiştir. Hatta 17 Mart 2013 tarihinde halkına ilk seslenişinde⁸⁵⁷ defalarca “Çin halkının yeniden dirilişi”nden bahsetmiştir.

18 Ekim 2017 tarihinde ÇKP’nin 19. Kongresi’nde yaptığı konuşmasında⁸⁵⁸ 31 kez “Çin Rüyası”ndan bahsetmesi de konunun önemini göstermektedir. Söz konusu kongredeki konuşmasında Şi, “Çin Rüyası”nın, Çin halkı tarafından kucaklandığını ve ulusu motive ettiğini, Çin’in millî hedeflerine ulaşmasında bu rüyanın farkında olunmasının önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca diğer ulusların hayalleriyle de yakından bağlantılı olduğunu, “Çin Rüyası”nın yalnızca barışçıl bir uluslararası ortamda ve istikrarlı bir uluslararası düzende gerçekleştirilebileceğini, bu hayali gerçekleştirebilmek için çok çalışmak gerektiğini belirtmiştir. Çin toplumunun refah düzeyinin artırılması, partinin en ideal biçimde ülkeyi yönetmesi, reformlara devam edilmesi, ekonomik kalkınmanın sürekliliğinin sağlanması ve sosyalist piyasa ekonomisinin geliştirilmesi, aynı zamanda güçlü bir silahlı kuvvetlerin inşa edilmesi anlamına geldiğini ifade etmektedir.

Şi’nin “Çin Rüyası” söylemi, genel olarak 2021 yılında (ÇKP’nin kuruluşunun 100. yılı) orta halli refah toplumu inşasını kapsamlı bir biçimde tamamlamak ve Çin’in kuruluşunun 100. yılı olan 2049’da müreffeh, güçlü, demokratik, medeni ve uyumlu sosyalist, çağdaş bir ülke kurmak, böylece Çin halkının büyük yeniden kalkınışını öngören idealini gerçekleştirmek anlamına gelmektedir.⁸⁵⁹ Dolayısıyla da, Çin’in hegemonya kurmak ya da peşinde koşmak gibi bir vizyon çizmediği sonucuna ulaşılmaktadır.

⁸⁵⁶ Bkz. Xi Jinping, Jinping’s Speech Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China, *Xinhuanet News*, 18 October 2017, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (Erişim: 02.10.2018).

⁸⁵⁷ Bkz. What does Xi Jinping's China Dream mean?, *BBC News*, 06 June 2013, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-22726375> (Erişim: 16.10.2018).

⁸⁵⁸ Xi Jinping, 19th National Congress of the Communist Party of China, *Xinhuanet News*, 18 October 2017, p.53, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (Erişim: 14.10.2018).

⁸⁵⁹ Xi Jinping’in 17 Kasım 2012 tarihinde ÇKP 18. Merkez Komitesi Siyasi Büro Çalışma Grubu’nun ilk toplantısındaki konuşması. Bkz. Xi Jinping: Çin’in Yönetimi, a.g.e., s.40.

“Çin Rüyası” söyleminde dikkati çeken bir husus da, bu ideale *nasıl ulaşılaçağı* konusunda tatmin edici ölçüde yol-yöntemin açıklanmamış olmasıdır. Bu bağlamda, daha önce tezin birinci bölümünde strateji kavramı açıklanırken vurgulandığı gibi, Çin Rüyası’nın kaynaklar ve hedefi konusunda net bir vizyon çizilmiş olmakla birlikte, söz konusu rüyaya ya da ideale nasıl ulaşılaçağı konusunda yol ve yöntem sınırlı, hatta üstü kapalı (müphem) kalmaktadır.

Liderlerin söylemleri dışında, Çin’in yayımlamış olduğu Ulusal Güvenlik Strateji Belgeleri’nde Çin’in hegemonya konusuna nasıl baktığını incelemenin de faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Yapılan literatür taraması neticesinde, Çin’in söz konusu belgelerini 1995 yılı ve sonrasında yayımladığı tespit edilmiştir. Ancak araştırmayı daraltıp konuya daha iyi kanalize olabilmek amacıyla, Çin’in 1995⁸⁶⁰ ve 1998⁸⁶¹ yıllarında yayımlamış olduğu strateji belgelerine burada yer verilmeyecektir.

Aşağıdaki Tablo-29’da, Çin’in 2000 yılı ve sonrasında yayımlamış olduğu Ulusal Güvenlik Strateji Belgeleri’nin bir analizi yapılmıştır. Tablo-29’da, Çin’in hegemonya konusuna yaklaşımı araştırılmaktadır.

⁸⁶⁰ Daha fazla bilgi için bkz. White Paper-China: Arms Control and Disarmament, Information Office of the State Council Of the People’s Republic of China, Beijing, November 1995, <https://fas.org/nuke/guide/china/doctrine/wparms.htm> (Erişim: 13.10.2018).

⁸⁶¹ Daha fazla bilgi için bkz. China’s National Defense in 1998, Information Office of the State Council, The People’s Republic of China, Beijing, September 1998, pp.6, 11, 12, 13-14, <https://jamestown.org/wp-content/uploads/2016/07/China%E2%80%99s-National-Defense-in-1998.pdf?x87069> (Erişim: 13.10.2018).

Tablo-29 Çin'in Ulusal Güvenlik Strateji Belgelerinin Analizi

Çin'in Ulusal Güvenlik Strateji Belgelerinin Analizi	
Yıl	Belgede Yazılı Metin
2000	"...Dünyada hegemonizm ve iktidar politikası hâlâ mevcuttur ve uluslararası politik, ekonomik ve güvenlik alanlarında daha da gelişmektedir... Asla hegemonya peşinde koşmamak, Çin halkının dünyaya verdiği ciddi bir vaattir... Ancak, hegemonizm ve iktidar politikasının hâlâ var olduğu ve daha da geliştiği, özellikle ülkenin barışçıl anlamda yeniden birleşme sürecinin temelini ciddiye aldığı gerçeği göz önüne alındığında, Çin, egemenliğini ve güvenliğini askerî yollarla savunabilme kapasitesini geliştirmek zorunda kalacaktır... Çin, hegemonizm ve iktidar siyasetine kararlı bir şekilde karşı çıkmaktadır. Savaş, saldırganlık ve yayılma politikalarına karşı da mücadele etmektedir... Aynı zamanda, Çin hükümeti; bazı ülkelerin silah kontrolünü ve silahsızlanmayı diğer ülkeleri zayıflatmak ve bölgesel ya da küresel hegemonya kurmak amacıyla kendi askerî üstünlüklerini güçlendirmek için bir araç olarak kullanma girişimlerine kararlı bir şekilde karşı çıkmaktadır." ⁸⁶²
2002	"...Uluslararası ilişkilerde demokrasi hâlâ zor durumdadır. Hegemonizm ve iktidar siyasetinin yeni tezahürleri mevcuttur... Çin; aralıksız olarak yeni güvenlik konseptini uygulamaya geçirecek, her türlü hegemonizm ve iktidar politikalarına karşı çıkacak ve terörizmle tüm boyutlarıyla ve tezahürleriyle mücadele edecektir. Çin, dünyadaki diğer ülkelerle birlikte uzun vadeli barış, istikrar ve güvenlik ortamı yaratmaya çalışacaktır... Çin, hiçbir zaman hegemonya peşinde koşmayacaktır. Ne herhangi bir askerî bloğa katılacak ne de dünyada herhangi bir etki alanı oluşturabilmek maksadıyla çaba sarf edecektir." ⁸⁶³
2004	"...Çin'in, ne hegemonya kurmak ne de yeni coğrafyalara yayılmak yönünde hiçbir zaman amacı olmayacaktır... Hegemonizm ve tek kutupluluk eğilimleri zaman içerisinde stratejik noktalar, stratejik kaynaklar ve stratejik seviyede hâkimiyet noktasında kendisine zemin bulmaktadır." ⁸⁶⁴
2006	"...Hegemonizm ve iktidar politikaları, uluslararası güvenliği tehdit eden kilit faktörler olmaya devam etmektedir..." ⁸⁶⁵
2008	"Dünyadaki barış ve kalkınma çok farklı problemlerle yüz yüzedir. Stratejik kaynaklar ve coğrafyalar ile stratejik seviyedeki üstünlük mücadeleleri yoğunlaşmaktadır. Bu arada, hegemonizm ve iktidar mücadeleleri hâlâ devam etmektedir... Çin, gelişmişlik seviyesi nasıl olursa olsun, ne şimdi ne de gelecekte hiçbir zaman hegemonya kurmak ya da askerî yayılmaya başvurmayacaktır." ⁸⁶⁶

⁸⁶² China's National Defense in 2000, The Information Office of the State Council of the People's Republic of China, Beijing, October 2000, <http://www.china-un.ch/eng/bjzl/t176952.htm> (Erişim: 13.10.2018).

⁸⁶³ White Paper on China's National Defense in 2002, The Information Office of The State Council People's Republic of China, 09 December 2002, <https://fas.org/nuke/guide/china/doctrine/natdef2002.html> (Erişim: 13.10.2018).

⁸⁶⁴ China's National Defense in 2004, The Information Office of The State Council People's Republic of China, 27 December 2004, <https://fas.org/nuke/guide/china/doctrine/natdef2004.html> (Erişim: 13.10.2018).

⁸⁶⁵ China's National Defense in 2006, The Information Office of The State Council People's Republic of China, 29 December 2006, <https://fas.org/nuke/guide/china/doctrine/wp2006.html> (Erişim: 13.10.2018).

⁸⁶⁶ China's National Defense in 2008, Information Office of the State Council of the People's Republic of China, Beijing, January 2009, pp.4, 6, https://fas.org/programs/ssp/nukes/2008DefenseWhitePaper_Jan2009.pdf (Erişim: 13.10.2018).

2010	“Çin, hiçbir zaman hegemonya peşinde koşmayacaktır. Aynı zamanda, ekonomisi nasıl gelişirse gelişsin, şimdi ya da gelecekte askerî anlamda yayılma yaklaşımı içerisinde asla bulunmayacaktır... Çin, hegemonya ve iktidar politikalarının her türlüüne karşı çıkmaktadır.” ⁸⁶⁷
2013	“...Çin, hegemonizm ya da iktidar politikalarının her türlüüne karşı çıkmakta ve diğer ülkelerin iç işlerine müdahale etmemektedir. Çin, hiçbir zaman hegemonya peşinde koşmayacak ya da hegemonyacı bir şekilde davranmayacak, aynı zamanda askerî genişlemeyle (yayılmacılıkla) meşgul olmayacaktır...” ⁸⁶⁸
2015	“...Bununla birlikte, hegemonizm, iktidar politikaları ve neo-müdahalecilik alanlarında yeni tehditler mevcuttur. Hak ve çıkarların yeniden dağılımı noktasında uluslararası rekabet yoğunlaşmaya eğilimlidir.” ⁸⁶⁹

Yukarıdaki Tablo-29'dan da anlaşılacağı üzere, Çin; hegemonya kurmak idealinde hiçbir zaman olmayacağını, askerî yayılmacılık ya da askerî ittifaklar kurmak yönünde girişimlerde bulunmayacağını, hiçbir ülkenin iç işlerine karışmayacağını, diğer ülkelerle birlikte uzun vadeli barış, istikrar ve güvenlik ortamı yaratmaya çalışacağını taahhüt etmekte, kendisinin her zaman bu konularda aynı duruşu sergileyeceğini ve duruşundan da asla taviz vermeyeceğini her defasında vurgulamaktadır.

Ayrıca yayımlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgeleri kapsamında, “Çin Rüyası” söyleminin herhangi bir hegemonyacılık hedefi taşıyıp taşımadığı konusunda da bir araştırma yapılmıştır. “Çin Rüyası”, Şi döneminde ortaya konulan bir söylem olduğu için sadece 2015 yılına ait belgede bahsedilmektedir. Söz konusu belgede bu konuya ilişkin bir inceleme yapıldığında, Şi'nin ÇKP 19. Kongre'sinin açılış konuşmasında ve diğer zamanlarda “Çin Rüyası” üzerine yaptığı açıklamalarından farklı bir açıklaması tespit edilmemiş, bu bağlamda hegemonyacılık ile herhangi bir ilintisinin kurulmadığı görülmüştür. “Çin Rüyası” söylemi, daha çok halkın çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşması ve refahının artırılması üzerine odaklanmaktadır.

Sonuç olarak, Çin devlet başkanlarının ve strateji belgelerinin analizleri bu kısımda yapılmıştır. Yapılan resmî söylemler ve belgeler dikkate alındığında, Çin'in

⁸⁶⁷ China's National Defense in 2010, National Defense Policy, Information Office of the State Council of the People's Republic of China, Beijing, 31 March 2011, http://www.china.org.cn/government/whitepaper/2011-03/31/content_22263420.htm (Erişim: 13.10.2018).

⁸⁶⁸ 2013 China's Military Strategy, White Papers, Preface, Information Office of the State Council, The People's Republic of China, Beijing, April 2013, <http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/2012.htm> (Erişim: 13.10.2018).

⁸⁶⁹ 2015 China's Military Strategy, White Papers, National Security Situation, Peking, May 2015, <http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/index.htm> (Erişim: 13.10.2018).

kesinlikle küresel ya da bölgesel hegemonya kurmak yönünde herhangi bir amacının olmadığı anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle, söylemlere ve belgelere dayanarak *Çin'in hegemonya kurmak yönünde hiçbir motivasyonunun olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.*

3.7.2. Çin'in Dünyada “Sorumluluk Sahibi Devlet” Rolü

Uyuşmazlıkların önlenmesi ve çözüme kavuşturulması noktasında, hegemon ya da hegemonya adayının uluslararası ortamda kudretini göstermek yönünde bir motivasyona sahip olması beklenen bir davranıştır. Çünkü hegemon, gücünün hissedilmesi ve algılanmasını ister. Bu bakımdan, konuyu askerî ve politik açıdan ele almak gerekmektedir.

Öncelikle dünyanın herhangi bir bölgesinde askerî müdahaleyi gerektirecek bir durum söz konusu olması hâlinde, Çin'in *güç projeksiyonu* yapabilme imkân ve yeteneği hâlihazırda olmadığından, söz konusu harekâtı tarihte ABD'nin örneklerinde görüldüğü şekilde başarıyla yapamayacaktır. Bu konu, daha önce tezde “Çin'in Askerî Gücü” incelenirken detaylı bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu tespitten yola çıkılarak, Çin'in bir küresel hegemonya adayı olarak uyuşmazlıkları askerî yöntemlerle çözümlenebilmek noktasında hâlihazırda imkân ve yeteneğinin olmadığı, dolayısıyla da “*sorumluluk sahibi devlet (sorumlu ağabey)*” rolünü yerine getirmek yönünde de bir motivasyonunun bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması noktasında diğer araştırma ise politik alanda yapılmalıdır. Çin, uluslararası alanda meydana gelen uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması noktasında, bir yönden bakıldığında aslında kendisine kısıtlayıcı politikalar koymaktadır. Söz konusu kısıtlamaların kaynağı ise “Barış İçinde Bir Arada Yaşama” ilkesinden doğmaktadır. Hatırlanacağı üzere, daha önce tez içerisinde “Çin'in Politik Gücü” incelenirken “Barış İçinde Bir Arada Yaşama” ilkesinin temel aldığı beş prensipten bahsedilmişti. Bunlar; “*diğer ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüklerine saygı, mütekabiliyete dayalı olarak saldırmazlık, başka devletlerin iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı fayda*” şeklindedir. Söz konusu prensiplerden dolayı Çin, uluslararası alanda meydana gelen krizlerde ya da anlaşmazlık durumlarında liderlik motivasyonunu ortaya koymamakta, hatta özellikle BMGK'ndeki veto yetkisini dahi uyuşmazlıkların çözümü noktasında aktif bir şekilde kullanmamayı tercih etmektedir. Dolayısıyla genellikle pasif bir politika izlediği gözlemlenmektedir.

Çin'in pasif politika izlemesine yönelik olarak Suriye krizini örnek vermek mümkündür. Suriye'deki duruma bakıldığında, söz konusu eşiklerin fazlasıyla aşılmış ve "koruma sorumluluğu"nun⁸⁷⁰ askerî araçlarla uygulanması için 'haklı gerekçelerin' oluşmuş olduğu görülmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (Human Rights Watch) 2017 yılında yayımlanmış olduğu raporda⁸⁷¹, 2016 Şubat ayı itibariyle ölümlere ilişkin sayının 470 bine ulaştığı, Suriye içinde 6,1 milyon insanın yerlerinden edildiği, 4,8 milyon insanın da Suriye dışındaki ülkelere sığınma talebinde bulunduğu, çatışmaların sürdüğü bölgelerde 1 milyon insanın temel hayati yardımlardan mahrum biçimde yaşamlarını sürdürmeye çalıştığı, hapishanelerde binlerce insanın işkence ve kötü muamele gibi nedenlerle öldüğü, çatışan grupların uluslararası insancıl hukuk ilkelerine uymaksızın sivil-savaşan ayrımı gözetmeden siviller üzerinde şiddet uyguladığı, kimyasal silahların ve kullanımı yasak olan yangın bombaları, msket bombaları gibi araçların yaygın olarak kullanıldığı gibi birçok tespit yapılmaktadır. Ancak Suriye'ye yönelik müdahaleye varabilecek önlemleri içeren karar tasarıları BMGK'nde RF ve Çin'in vetolarıyla reddedilmiştir.

BMGK'nden Suriye'ye ilişkin olarak alınan kararlar, büyük ölçüde ateşkes ve itidal çağrılarını içeren kararlardır. Bunun ötesine geçebilecek kararlar, öncelikle RF ve bağlantılı olarak da Çin'in muhalefetiyle karşılaşmıştır. Bu muhalefetin temel gerekçesi, ülkeler tarafından Suriye'nin iç işlerine müdahil olunmaması gerekliliği ile açıklanmıştır.⁸⁷²

⁸⁷⁰ 2005 yılında BM reformu için yapılan BM Dünya Zirvesi'nde liderler, *koruma sorumluluğu* ilkesini tartışmışlardır. 2005 BM Zirvesi'nin nihai metninde; her devletin halkını soykırımdan, savaş suçlarından, etnik temizlikten ve insanlığa karşı suçlardan korumakla sorumlu olduğu, bu sorumluluğun, adı geçen suçları önlemeyi de içerdiği, uluslararası toplumun bu sorumluluğun yerine getirilmesinde devletlere yardım edeceği ve BM'in de erken uyarı sistemi kurarak destekleyeceği düzenlenmiştir. Devletlerin söz konusu suçlardan halklarını koruma konusunda uluslararası toplum da sorumludur ve BM Andlaşması VI. ve VII. bölümleri uyarınca uygun diplomatik, insani ve diğer barışçıl yollarla halkları soykırımdan, savaş suçlarından, etnik temizlikten ve insanlığa karşı suçlardan korumaya BM aracılığı ile yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, söz konusu suçlardan halkını korumada ulusal otoriteler açıkça başarısız olurlarsa ya da yetersiz kalırlarsa, BMGK VII. bölüm çerçevesinde duruma göre ilgili bölgesel örgütlerle işbirliği içinde kolektif hareket edecektir. Daha fazla bilgi için bkz. Ümmühan Elçin Ertuğrul, *Koruma Sorumluluğu: İnsani Müdahaleyi Makyajlamak*, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XX, Y., Sayı 2, Ankara, 2016, ss.442-443, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/20_2_13.pdf Ayrıca bkz. The Responsibility To Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICIS), December 2001, <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>; <http://responsibilitytoprotect.org/index.php/about-coalition/our-understanding-of-rtop> (Erişim: 15.10.2018).

⁸⁷¹ Bugüne kadar Suriye'ye ilişkin olarak 8 karar tasarısı veto edilmiştir. Bunlar; S/2011/612, S/2012/77, S/2012/538, S/2014/348, S/2016/846, S/2016/1026, S/2017/172 ve S/2017/315 kayıtlı karar tasarılarıdır. Bu veto kararlarından S/2016/846 ve S/2017/315 sayılı karar tasarıları, yalnızca RF tarafından veto edilirken, diğerleri ise RF ve Çin tarafından ortak veto edilmiştir. Bkz. Soner Karagül ve Çağrı Emin Demirbaş, *Koruma Sorumluluğu Doktrini Açısından Suriye Krizi: Bir 'İnsancıl Müdahalesizlik' Örneği*, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 30, ss.495-496, <http://ybd.dergi.comu.edu.tr/dosyalar/Ybd/koruma-sorumluluğu-doktrini-acısından-suriye-krizi-bir-insancil-mudahalesiz.pdf> ; Ayrıca bkz. World Report 2017, Human Rights Watch, Suriye Olayları 2016, <https://www.hrw.org/tr/world-report/2017/country-chapters/298673> (Erişim: 15.10.2018).

⁸⁷² Karagül ve Demirbaş, a.g.m., s.496.

Çin'in Suriye'de izlediği stratejinin bir benzerini Darfur krizinde de gözlemek mümkündür. Çin'in Darfur Krizi'ne yaklaşımında öne çıkan davranış kalıbı, "büyük güçlerle çatışmadan kaçınma" ve "küçük güçlerin/devletlerin otonomisine saygı duyma" şeklinde özetlenebilir. Çin, BMGK'nde Sudan'la ilgili oylamalarda daimî üyelik statüsünün getirdiği en önemli silah olan veto yetkisini kullanmak yerine çekimser kalarak kararların geçmesini sağlamış, böylece Sudan'daki yerleşik büyük güçleri doğrudan karşısına almamıştır.⁸⁷³

Esasen Çin'in BMGK'nde pasif bir politika izlemesi, başka bir tabirle BMGK'ndeki veto yetkisini yerel yönetimler ya da problemin vukuu bulduğu ükenin egemenlik, toprak bütünlüğü ve iç işlerine karışmama yönünde kullanmasının, bizzat kendisinin de Tibet ve Sincan ile aynı zamanda Tayvan sorunları nedeniyle hassasiyet⁸⁷⁴ taşıdığıyla doğrudan bağlantılı olduğu kıymetlendirilmektedir.

"Küresel kamu malları"nın paylaşılması konusuna gelince, Çin daha evvel tezin güç parametreleri incelenirken varılan sonuçlar dikkate alındığında, henüz bilimsel ve teknolojik alanda yeterli imkân ve kabiliyette olmaması nedeniyle⁸⁷⁵ çevre, sağlık, bilgi ve iletişim ile yönetim alanlarında üretmiş olduğu yeni ürünlere tatmin edici ölçüde sahip olamadığından, söz konusu alanlarda uluslararası topluma bu yönde yeterli desteği sağlayamadığı değerlendirilmektedir. Ancak süreç içerisinde bilimsel ve teknolojik alanlardaki gelişimine bağlı olarak küresel kamu malları konusunda liderlik yapması olasıdır.

Diğer taraftan, tezin üçüncü bölümünde "Çin'in Askerî Gücü" irdelenirken bulunan sonuçlara göre Çin; uzay çalışmaları sonucunda elde ettiği "gözlem uyduları, iletişim ve yayın uyduları, seyrüsefer ve konum belirleme uyduları ile yeni teknolojik test uydularını" insanlığın faydasına sunmak suretiyle, kamu mallarının diğer uluslarla paylaşımı noktasında gelecekte kurabileceği hegemonyası için dünyada sempatisini ve rızasını artırabilme fırsatı yakalamaktadır.

⁸⁷³ Mürsel Bayram, Çin'in Darfur Politikası, *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1 (3), Aralık 2017, s.243, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/391709> (Erişim: 14.10.2018).

⁸⁷⁴ Robert D. Putnam, uluslararası ilişkiler teorisinde bu tür durumları, "iki düzeyli oyunlar" modeliyle açıklamaktadır. Putnam, uluslararası müzakerelerde bir ülkenin takınacağı tutumunda, o konunun ya da kurumun özel stratejik dinamikleri kadar, müzakereyi yapan ülkenin saygınlığı ve meşruiyet kaygılarının da etkili olduğu görüşündedir. Daha fazla bilgi için bkz. Robert D. Putnam, *Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games*, *International Organization*, 41 (3), pp.427-460.

⁸⁷⁵ Çin'in bilimsel ve teknolojik alanda yeterli seviyede olmaması, bu alanda motivasyonunun bulunmadığı anlamına gelmez. Daha önce de vurgulandığı şekilde, Çin'in diğer alanlardaki girişimlerinde görüldüğü gibi bilimsel ve teknolojik alanda da motivasyonu vardır. Çünkü sürekli olarak faaliyetlerini ve başarısını artırma heves ve isteklilikte, azim ve kararlılıktadır.

Bu kısımda yapılan tüm incelemelerin ve değerlendirmelerin bir özetini yapmak gerekirse, Çin, gerek uyuşmazlıkların askerî yollarla çözümlenmesi gerekse küresel kamu mallarının paylaşılması noktasında uluslararası ortamda “*sorumlu devlet*” rolünü yerine getirmek konusunda, yeterli güce sahip olamadığından dolayı motivasyonu olsa dahi bu görevini yerine getiremeyecektir. Ayrıca politik alanda BM’de veto yetkisi gibi önemli bir güce sahip olmasına rağmen, söz konusu yetkisini küresel hegemonya adayı bir devlete yakışır bir biçimde kullanmadığı, bu konuda uluslararası topluma liderlik yapmak istemediği gözlemlenmektedir. Bu şekilde pasif bir politika izlemesinin arkasında ise birbiriyle doğrudan ilintili iki sebebin bulunduğu değerlendirilmektedir. Birincisi, uluslararası politikada izlediği “Barış içinde bir arada yaşama” ilkesi, ikincisi ise Tayvan, Tibet ve Sincan sorunları nedeniyle kırılğan bir yapıda olmasıdır.

Netice olarak, Çin’in uluslararası ortamda diğer devletlere ve uluslararası topluma karşı “sorumlu devlet” rolünü, askerî alanda ve küresel kamu mallarının paylaşılması noktasında yerine getiremediği; politik alanda ise kendisiyle ilgili hassasiyetlerinin bulunmasından dolayı, söz konusu görevi yerine getirmek istemediği sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu durum, Çin’in küresel hegemonyasına yönelik olarak önünde ciddi bir engel teşmekte olup, tezin beşinci varsayımının doğrulanmasına katkı sağlamaktadır.

3.7.3. Çin’in Küresel Seviyede Girişimleri

Çin’in motivasyonunu gösterir mahiyette küresel ölçekte yapmış ve yapmakta olduğu girişimleri sadece ekonomi alanıyla sınırlı kalmamakta, bunun yanı sıra politik, askerî, kültürel, bilimsel ve teknolojik alanlarda tam hızıyla devam etmektedir. Tezin bu üçüncü bölümünün daha evvelki kısımlarında, Çin’in söz konusu alanlardaki girişimleri detaylı bir şekilde ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Bu nedenle aynı konular tekrarlanmayacaktır. Ancak Çin’in yaptığı ve sürdürmekte olduğu girişimlerinin Maslow’un “*İhtiyaçlar Hiyerarşisi*”ne göre bir analizi yapılacaktır. Aşağıda Tablo-30’da yapılan analiz sayesinde, Çin’in birçok alanda kendi ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamadığı, bunun neticesinde de motivasyonunun hangi seviyede olduğu tespit edilebilecektir.

Tablo-30’da, her bir kategoride Çin’in ihtiyaçlarını karşılayabilmek yönünde performansının ve bunun sonuçlarının değerlendirilmesinde “*yüksek*” ve “*düşük*” şeklinde bir derecelendirme yapılmıştır. *Yüksek*, Çin’in ilgili girişiminin yeterli bir

seviyede olduğu, aynı zamanda ikna edici ve etkili bir şekilde kullanıldığı ve aynı zamanda küresel üstünlüğünü tesis edip sürdürebilmek için hegemon devlete ciddi katkılar sağladığı anlamı taşımaktadır. *Düşük* ise, Çin'in ilgili girişiminin Çin'in hegemonyasını oluşturması için desteği sağlamada birçok zayıf tarafları ve eksiklikleri olduğu için yetersiz kaldığı ve daha çok yol alması gerektiği anlamına gelmektedir.



Tablo-30 Çin'in Girişimlerinin Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşisi"ne Göre Analizi⁸⁷⁶

Çin'in İhtiyaçlarını Karşılatabilmek için Yaptığı Girişimleri
<p style="text-align: center;"><u>Kendini Gerçekleştirme İhtiyaçları</u></p> <p><u>Yüksek:</u></p> <ul style="list-style-type: none">✓ Ekonomik kalkınma hızı ve GSMH'sı yüksektir. 21. yüzyılda geleceğin en büyük ekonomisi olarak görülmektedir.✓ ABD'nin tek kutupluluk tezine karşı çok kutuplu bir uluslararası sistemin yaratılması yönünde girişimler yapmaktadır.✓ Gelecekte Dünya Bankası ve IMF'ye alternatif olabilecek NDB'nin bir üyesidir ve aynı zamanda, AIIB'nin kurulmasına liderlik yaparak, ekonomi alanındaki hedeflerinin yanı sıra politik deflerine de ulaşabilmek için yeni araçlara sahiptir.✓ Orta Doğu, Orta Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkeleri ile yoğun işbirliği içerisindedir.✓ ŞİÖ, DTÖ, BM, ASEAN, BRICS, NDB, AIIB, APEC, CICA ve FOCAC gibi uluslararası seviyedeki kurumlarda aktif bir şekilde faaliyet göstermektedir.✓ Asya-Pasifik kuşağında bölgesel hegemon bir güç olmak yönünde girişimlerini sürdürmektedir⁸⁷⁷.✓ "Çin Rüyası" söylemi ile halkını idealize etmeye çalışmaktadır. 2049'a kadar vizyonunu çizmiş durumdadır. Çin Rüyası söylemini uluslararası toplumun da kendine içselleştirebilmesi için çaba sarf etmektedir.✓ Üyesi olduğu ŞİÖ, gelecekte bir "enerji klübü" olma yönünde gelişmektedir.✓ "İnci Dizisi Stratejisi" adı altında dünyanın farklı coğrafyalarında deniz üsleri kurmak yönünde girişimlerde bulunmaktadır.✓ Kültürel alanda büyük organizasyonlara (2008 Pekin Olimpiyatları, 2010 Şangay Dünya Fuarı gibi) ev sahipliği yaparak dünyadaki etkinliğini artırmaktadır.✓ Turizm potansiyeli ve Künfüçyüs enstitüleri aracılığıyla küresel ölçekte kültürünü ve sempatisini artırmaya çalışmaktadır. <p><u>Düşük:</u></p> <ul style="list-style-type: none">✓ "Sorumluluk sahibi devlet" rolünü gerek askerî gerekse politik anlamda yerine getirememektedir.✓ Otoriter rejimden kaynaklı baskı ve sansür uygulamaları, aynı zamanda Tibet ve Sincan bölgesindeki insanlık dışı uygulamalar ile Tayvan konusundaki saldırgan tutumları neticesinde, kendisini barışçıl yükselişi konusunda uluslararası topluma ikna etmekte zorlanmaktadır.
<p style="text-align: center;"><u>Saygınlık İhtiyaçları</u></p> <p><u>Yüksek:</u></p> <ul style="list-style-type: none">✓ Özellikle az gelişmiş ülkelerde olumlu bir imaj ve saygınlığa sahiptir.✓ Gelişmiş ülkelerle arasındaki ekonomik karşılıklı bağımlılık, saygınlığına kazanç katmaktadır.✓ BM Barışı Koruma Operasyonlarına, uluslararası terörizme karşı faaliyetlere ve dünyadaki felaketler için yardım operasyonlarına aktif olarak destek vermektedir. <p><u>Düşük:</u></p> <ul style="list-style-type: none">✓ Otoriter bir rejime sahip olmasının dünyadaki saygınlığına olumsuz etkileri bulunmaktadır. Baskı, sansür gibi.✓ Gelişmiş ülkelerde genel olarak olumsuz bir imaja sahiptir.✓ Özgürlükler perspektifinde karnesi zayıftır. Bunlar; medya özgürlüğü, ekonomik özgürlük, bilim ve teknoloji alanında özgürlük, sanat alanında özgürlük gibi. Bu durum, dış dünyada saygınlığına zarar vermektedir.✓ Yuan para biriminin uluslararası piyasalardaki işlem hacminin çok düşük olmasının, saygınlık ve prestijine olumsuz etkileri bulunmaktadır.✓ Fikri mülkiyet hakları hususunda zayıftır. Sanayi, endüstri, bilim ve teknoloji alanlarında taklitçiliğe eğilimlidir.✓ Küresel kamu mallarının paylaşılması noktasında henüz yetersizdir.✓ Tibet ve Sincan'daki insanlık dışı uygulamaları dünyanın tepkisine yol açmaktadır.✓ Tayvan konusundaki saldırgan tutumu dünyadaki saygınlığına gölge düşürmektedir.

⁸⁷⁶ Tezin yazarı tarafından üretilip ortaya konulmuştur.

⁸⁷⁷ Bkz. Jennifer Lind, *Life in Asia: What Regional Hegemony Would Look Like*, *Foreign Affairs*, April 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-02-13/life-chinas-asia> (Erişim: 17.10.2018).

Sevgi ve Aidiyet İhtiyaçları

Yüksek:

- ✓ Uluslararası toplumun bir parçası olabilmek için dışı açık bir politikayı sürdürmektedir.
- ✓ DTÖ, IMF, BM, Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlara üye olarak entegrasyon sürecini hızlandırmaya çalışmaktadır.
- ✓ ŞİÖ'nün kurulmasına RF ile liderlik yaparak, bölgesinde kimlik-çıkar ilişkisi bağlamında "Biz Aileyiz" idealini oluşturmaya çalışmaktadır.
- ✓ ABD'nin boş bıraktığı Latin Amerika ve Afrika ülkeleriyle ve özellikle otoriter rejime sahip ülkelerin lehine yaptığı girişimlerle onların sempatisini kazanmaya çalışmaktadır.

Düşük:

- ✓ Otoriter bir rejime sahip olduğundan dolayı, Batı ülkeleri tarafından aidiyet konusunda dışlanmaktadır. Ayrıca dünyadaki otoriter rejimlere verdiği destekten dolayı uluslararası kamuyunun tepkisini çekmektedir.
- ✓ Halkın mutluluk seviyesi düşüktür.⁸⁷⁸

Güvenlik İhtiyaçları

Yüksek:

- ✓ Millî savunmasını güçlendirmektedir. Dünyanın sayılı askerî güçleri arasında yer almaktadır.
- ✓ Uzayda üstünlük kurmak yönünde çalışmalar yapmaktadır.

Düşük:

- ✓ Tayvan sorunu, ülkeyi ABD ile karşı karşıya getirebilecek bir risk potansiyeline sahiptir.
- ✓ Bürokrasisindeki yozlaşma ve ülkedeki yolsuzluk seviyesi devletin dinamiklerini olumsuz yönde tehdit etmektedir.
- ✓ Bölgesindeki ülkelerle sınır ve adalar gibi sorunları hâlâ devam etmektedir.
- ✓ Enerjiye giderek bağımlı bir hale gelmesi, ekonomik özgürlüğünü ve enerji güvenliğini kısıtlamaktadır.
- ✓ Tibet ve Sincan bölgesindeki problemleri, ülke içerisindeki güvenliğini ve huzurunu tehdit etmektedir.

Fizyolojik İhtiyaçlar

Yüksek:

- ✓ Halkın refahı için ekonomisini maksimize etmeye çalışmaktadır. Bunun için dünyadaki petrol, doğalgaz, su gibi enerji kaynaklarına sahip olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Orta Doğu, Orta Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkeleri ile işbirliklerini geliştirmeye çalışmaktadır.
- ✓ İstihdam oranı dünya ortalamasının üzerinde iyi bir seviyededir.
- ✓ Kalkınmasının devamlılığı ve halkın refahına yönelik olarak enerjiyi kesintisiz bir biçimde anakaraya ulaştırabilmek amacıyla Nikaragua Kanalı'nın açılmasına öncülük yapmakta, ayrıca Malakka Boğazı, Hint Okyanusu ve Çin Denizi'nde kontrolü ele geçirmeye çalışmaktadır.

Düşük:

- ✓ Kişi başı GSMH'sı *orta gelir* grubundadır.
- ✓ İnsani kalkınma endeksi dünya ortalamasının da altındadır.

Yukarıdaki Tablo-30'da yapılan analizin genel bir değerlendirmesi yapıldığında; Çin'in fizyolojik ihtiyaçlarını karşılama konusundaki girişimlerinin *iyi seviyede*, güvenlik ihtiyaçlarını karşılamada daha çok bulunduğu bölgeden kaynaklı problemlerden dolayı *düşük seviyede*, sevgi ve aidiyet ihtiyaçlarını giderme konusundaki girişimlerinin yoğun olduğu ve hız kazandığı, saygınlık ihtiyaçları

⁸⁷⁸ Çin'in mutluluk derecesinin düşük seviyede olduğu, daha önce "Çin'in kültürel gücü" incelenirken belirtilmişti. Çin halkı, dünya mutluluk endeksine göre 156 ülke arasında 86. sıradadır.

konusunda özellikle otoriter rejimden kaynaklı baskı ve sansürden dolayı *düşük seviyede*, kendini gerçekleştirme bakımından ise *yüksek seviyeli* bir profilde seyir ettiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Çin'in gelecek adına motivasyonunu anlayabilmek amacıyla vizyonunun da araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, Çin devlet başkanı Şi'nin 18 Ekim 2017 tarihinde ÇKP'nin 19. Kongresi'nin açılışında yaptığı konuşmasını⁸⁷⁹ irdelemenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Şi, söz konusu konuşmasında Çin'in kademeli olarak iki safhadan oluşan gelişme planından bahsetmektedir. 2020-2035 dönemini kapsayan birinci safhada; ekonomik ve teknolojik gücünü artırarak inovasyon alanında dünya lideri olmayı, hukukun üstünlüğünün her alanda temel olarak kabul edilmesini sağlamayı, tüm kurumlarını modernize ederek yönetim kapasitesini iyileştirmeyi, kültürel yumuşak gücünü daha da artırmayı, halkının yaşam standartlarındaki eşitsizliklerini gidermeyi ve daha müreffeh bir toplum hâline dönüştürmeyi, modern bir sosyal yönetim sistemini kurmayı hedeflemektedir.⁸⁸⁰

2035-2050 dönemini kapsayan ikinci safhada ise, Çin'in müreffeh, güçlü, demokratik, kültürel açıdan gelişmiş, uyumlu ve modern bir sosyalist ülke hâline dönüştürülmesi planlanmaktadır. İkinci safha için detaylara inildiğinde; politik, kültürel ve etik, sosyal ve ekolojik ilerlemenin her boyutunda yeni zirvelere ulaşmayı, Çin sisteminin modernizasyonunu ve yönetim kapasitesini sağlam bir temele oturtmayı, ulusal güç ve uluslararası etki açısından küresel bir lider hâline ulaşabilmeyi, tüm Çin halkının ortak refah düzeyini daha adil ve eşit bir seviyeye ulaştırmayı, ayrıca daha mutlu, daha güvenli ve daha sağlıklı bir toplum hâline evrilmeyi hedeflediği görülmektedir.⁸⁸¹

Çin'in 2020-2050 vizyonuna bir bütün hâlinde bakıldığında, Çin'in ulusal seviyede birçok alanda eksikliklerini gidermeyi hedeflemesinin yanı sıra uluslararası seviyede de *etkili bir küresel güç* konumuna ulaşmayı hedeflemesi dikkat çekicidir.

Sonuç olarak, daha önceki Çin'in ekonomik, politik, askerî, kültürel, bilimsel ve teknolojik alanlardaki girişimleri genel olarak gözden geçirildiğinde, Çin'in girişimlerinin bölgesel seviyede kalmayıp tüm dünyayı saran bir girişimler döngüsü

⁸⁷⁹ Xi's Speech Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China, Xinhuanet, 18 October 2017, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping%27s_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (Erişim: 17.12.2018).

⁸⁸⁰ Xi's speech delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China, a.g.e., pp.24-25.

⁸⁸¹ Xi's speech delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China, a.g.e., p.25.

ve çabası içerisinde olduğu, kendini gerçekleştirme yönünde iyi bir seviyede olduğu gözlemlenmektedir. Aynı zamanda, bu durum 2050'ye kadar çizmiş olduğu söz konusu vizyonu ile de örtüşmektedir. Bu noktadan hareketle, *Çin'in küresel hegemonya kurmak yönünde motivasyonunun yeterli derecede var olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.*

3.7.4. Değerlendirme

Birçok kategoride Çin'in hegemonya eğilimi yönünde motivasyonunun olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda;

- Çin devlet başkanları ve Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgeleri'nde hegemonya kurmak yönünde bir idealinin ve motivasyonunun kesinlikle olmadığı, hatta bu konuda tüm dünyaya âdeta taahhütte bulunduğu,
- Küresel seviyede girişimlerinin ise hegemonya idealine doğru bir gidişatın işaretlerini gösterdiği, bu noktada, Çin'in söylemleri ve belgelerde sözü edilen vaatler ile sürdürdüğü girişimleri arasında hegemonya ideali bakımından ikilem (çelişki) olduğu,
- Dünyadaki sorumluluk sahibi devlet rolünü yerine getirmesine bakıldığında,
 - Askerî güç projeksiyonu yapabilme imkân ve kabiliyetine henüz ulaşamadığından dolayı uyuşmazlıkların çözümü noktasında yetersiz kaldığı,
 - Yine aynı şekilde küresel kamu mallarının paylaşılması noktasında henüz yetersiz olduğu, ancak girişimlerini sürdürdüğü takdirde süreç içerisinde bu hedefine ulaşabileceği,
 - Politik alanda ise, BMGK'ndeki veto yetkisini "*koruma sorumluluğu*" bağlamında yerine getirmek istemediği, bunun sebebinin ise Tibet, Sincan ve Tayvan sorunları nedeniyle sahip olduğu hassasiyetle doğrudan bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Çin, dünyayla entegre olmanın ilk adımlarını Deng'in dışı açılma politikasıyla atmıştır. Dolayısıyla Çin'in her alandaki kalkınma sürecine bakıldığında, daha tamamlaması gereken uzun bir yol bulunmaktadır. Bu bağlamda, Çin'in yeterli gücü elde edene kadar yumuşak ve barışçıl politikalar sürdüreceğinin bir ifadesi olarak "Barış içinde bir arada yaşama" politikasına dayalı bir strateji izleyeceği, ABD hegemonyasına karşı çok kutuplu bir dünya düzeninin kurulmasına çalışacağı, ancak ABD ile doğrudan bir yüzleşmeye meydan vermeyeceği, akabinde ise dünya sahnesinde hegemon bir aktör olarak yerini alacağı değerlendirilmektedir.

Çin'in stratejik yaklaşımında ABD ile pragmatik uyumu öncelikli görmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. En temelde, Çin büyümesini sürdürebilmesi için ABD ile istikrarlı bir ilişkiye ihtiyaç duymaktadır. Çinli liderlerin 21. yüzyılın ilk yirmi yılını "önemli stratejik fırsatlar dönemi" olarak tanımlayan açıklamalarına bakıldığında, ABD ile uyum arayışının temel mantığının ekonomik kalkınma olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.⁸⁸² İkincisi, Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren genel olarak ABD'nin Çin'e yaklaşımını belirleyen ana motivasyonun çevreleme değil uyumlu angajman olduğu anlaşılmaktadır. Üçüncü önemli neden ise, Çinli stratejistlerin Çin'in nispi gücü konusundaki realist hesaplamalarıdır. Bu hesaplamalar, Batı dünyasının lehine olacak şekilde oluşturulmuş uluslararası düzen ve kurumlarına karşı doğrudan bir meydan okumayı yersiz ve zamansız görmektedir. Çin'in, kendi ulusal gücünü artırdıktan sonra uluslararası sistemde daha iyi bir konuma yükseleceği ve çıkarlarını koruyarak daha da geliştirebileceği zamana kadar beklemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Temel mantık çok basittir. Çin, çatışmacı olmayan bir yol izleyerek orta ve uzun dönemde dünyadaki büyük güçlerden biri olacaktır.⁸⁸³

Sonuç olarak, Çinli liderlerin söylemleri kapsamında hegemonyacılık yönünde bir amacının olmadığı görülmektedir. Diğer taraftan ise, küresel seviyede birçok alanda girişimlerini yoğunlaştırdığı gözlemlenmektedir.

3.8. BÖLÜM DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çin'le ilgili küresel hegemonya konusunda yapılan tüm tartışmalar ve araştırmalar neticesinde, üç seçenekten birine ulaşılması beklenebilir. Bunlar;

- Birinci seçenek, "Çin, 21. yüzyılda hâlihazırda küresel hegemon bir güçtür",
- İkinci seçenek, "Çin, 21. yüzyılda küresel hegemon bir güç olamaz",
- Üçüncü seçenek ise, "*şartlı olur*" biçiminde tanımlanabilecek "Çin, 21. yüzyılda süreç içerisinde hegemon güç olabilir, ancak bazı çekinceler mevcuttur" şeklinde sınıflandırılabilir.

⁸⁸² Jiang Zemin, *Full Text of Jiang Zemin's Report at 16th Party Congress*, Section 9, On the International Situation and Our External Work, Sixteenth National Congress of the Communist Party of China, Beijing, 8 November 2002.

⁸⁸³ Jia Qingguo, Learning to Live With the Hegemon: Evolution of China's Policy Toward the U.S. Since the End of the Cold War, *Journal of Contemporary China*, vol.14, no.44, 2005, pp.395-407.

Çin, hâlihazırda Asya-Pasifik kuşağında bölgesel hegemon bir güç konumuna doğru yol almaktadır⁸⁸⁴. Küresel hegemonya konusunda ise girişimlerini pek çok alanda ivmelendirmektedir.

Çin'in altı adet güç parametresi, tezin üçüncü bölümü boyunca detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Yapılan tüm araştırmaların neticesinde, Çin'in küresel hegemonya kurmak yönünde;

- Ekonomik alanda güçlü ve yükselen bir konumda olduğu,
- Politik, askerî, kültürel, motivasyon, bilimsel ve teknolojik alanlarda ise önünde daha uzun bir süreç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ancak Çin'in söz konusu parametrelere ilişkin yapmakta olduğu girişimlerinin devamlılığı göz ardı edilmemelidir. Çin, yükselen bir güç olabilmek amacıyla sürekli bir şekilde girişimlerini hem artırmaya çalışmakta hem de söz konusu girişimlerini çeşitlendirmeye özen göstermektedir. "Çin'in Motivasyon Gücü"nü ele alındığı kısımdan da hatırlanacağı üzere, Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşisi"nin en tepesinde yer alan "*Kendini Gerçekleştirme*" kategorisinde Çin'in girişimlerinin *yüksek seviyede* olduğu tespit edilmiştir.

Tezin üçüncü bölümü boyunca yapılan araştırmalar, tartışmalar, çıkarımlar, değerlendirmeler ve analizler neticesinde, Çin'in 21. yüzyılda süreç içerisinde küresel boyutta hegemonyasını kurabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak bazı çekinceleri bulunmaktadır. Bu çekincelerin temelde en büyüğü, her ne kadar dışa açılma politikasını sürdürse ve dünya ile entegre olmak yönünde girişimlerine hız verse de, Çin'in otoriter bir rejime sahip olmasından kaynaklı engelleri ve kısıtlamalarıdır. Çin, otoriter rejimden kaynaklı uygulamaları neticesinde; ekonomik özgürlük, medya özgürlüğü ve basınının dünyadaki etkisi, yolsuzluk, eğitim ve öğretim alanında özgürlük, internetin yaygın kullanımı, teknoloji transferi, düşünce kuruluşlarının niteliği, kişisel hak ve özgürlükler, demokratikleşme, toplumsal eşitlik ve toplumsal ilerleme, temel beşeri ihtiyaçların karşılanması, toplumun temel bilgiye ulaşması, toplumun refahı için gerekli olan temel dinamikler ve bilhassa gelişmiş ülkelerdeki imajı gibi daha pek çok hususlarda sınıfta kalmaktadır.

Başlıca engellerden bir diğeri de, Çin'in uluslararası sisteme henüz yeni dâhil olmasından kaynaklanmaktadır. Mao'nun ölümü sonrasında dünyayla entegrasyon

⁸⁸⁴ Lind, a.g.m.

sürecini başlatmış olan Çin, henüz 40 seneyi dahi tamamlamadığı bir süreç içerisinde bulunmaktadır. Bu nedenle de,

- Politik ve ekonomik alanlarda etkili olan uluslararası kurum ve kuruluşlarda gücünü ve varlığını yeterince hissettirebilecek köklü politikalar geliştirememiş durumdadır. Bunun yanı sıra dünya ülkeleri ile ilişkilerini ve işbirliklerini geliştirme aşamasındadır.

- Her ne kadar doğrudan yabancı yatırımlar konusunda cazip ve “fırsatlar ülkesi” olarak görülsede, uluslararası sisteme yeni entegre olmaya başlamasından dolayı, bunun meyvelerini daha yeni yeni almaya başlamıştır.

- ŞİÖ'nün yakın bir dönemde kurulması nedeniyle, küresel anlamda politik ve ekonomik gücünün ve etkilerinin henüz yeterli olmadığı kıymetlenmektedir.

- Eğitim ve öğretim alanında yabancı öğrencilere kapılarını yeni açmasından dolayı, gerek bilimsel birikimi gerekse kültürel gücünün dünyada yaygınlaştırılması konusunda dezavantajlı bir konumdadır. Aynı zamanda, bilimsel alanda diğer ülkelerle bilgi paylaşımı ve teknoloji transferi konularında henüz olgunlaşma evresinde olmadığı değerlendirilmektedir.

- Kültürel gücünün diğer ülkelerde etkisinin artırılmasına yönelik olarak yaptığı uluslararası organizasyonlarda ve ayrıca müzik, film, moda ve sanatın pek çok dallarında etkisini gösterebilmesi yönündeki girişimlerinin sonuçlarını ancak ileri süreçlerde alabileceği kıymetlenmektedir. Yine aynı şekilde, farklı coğrafyalarda kurulan Konfüçyüs enstitülerinin diğer toplumlar üzerindeki etkileri uzun bir süreçte meyvelerini verebilecektir.

Neticede, Çin'in pek çok alanda sürdürmekte olduğu girişimlerinin küresel ölçekteki etkileri için daha uzun bir süre beklemesi gerekmektedir.

Çin'in otoriter rejimden kaynaklı ve aynı zamanda diğer alanlardaki engelleri ve kısıtlamalarını genel olarak özetlemek gerekirse;

- Yanlış politikaların uygulanması sonucunda ekonomik sistemde yozlaşmanın olduğu, bürokrasinin ekonomik kalkınmayı yavaşlattığı, ayrıca denetim ve kontrol mekanizmalarının etkin bir şekilde hayata geçirilememesinden kaynaklanan yolsuzluğun tüm bürokratik işleyişi olumsuz yönde etkilediği,

- Otoriter rejime sahip olan ülkelerle sürdürdüğü sıkı ilişkilerinin uluslararası kamuoyundaki imajını olumsuz yönde etkilediği, aynı zamanda, Çin'in bu tür otoriter rejimlere yönelik desteğinin, bu ülkelerdeki demokratikleşme ve iyi yönetim çalışmalarını olumsuz etkilediği şeklinde algılandığı,

- Çin, bilim ve teknoloji alanına sadece milyarlarca dolar tahsis ederek vizyonuna ulaşamayacağını farkında olmakla birlikte, rejimin bekası adına kaygılarından dolayı akademik ortamın özgürleştirilmesi konusunda taviz vermemiştir, düşünce kuruluşlarının serbest fikir ortamında yaratıcı ve yenilikçi araştırmalar yapabilmelerinin oldukça güç olduğu, akademik camiada kayırma ve adam tutma gibi gelişmemiş ya da otoriter rejimlerde çoğunlukla görülen bir anlayış ve tutumun hâkim olduğu,

- Edebiyat, müzik, film, moda, güzel sanatlar gibi yaratıcılık ve özgün düşünceyi gerektiren alanlarda ya da sektörlerde başarılı olamadığı, bunun başlıca sebebinin ise yine ülkede var olan baskıcı tutum ve sansür uygulamalarından kaynaklandığı, hatta medya alanındaki inandırıcılığının ve haberlerdeki samimiyetinin sorgulanmasına neden olan başlıca faktörün de yine baskıcı tutum ve yapılan sansürler olduğu,

- Çin'in otoriter nüfuzunun yükselişi karşısında dünyanın tedirginlik yaşadığı, baskıcı otoriter siyasi sisteminin ülkenin ve hükümetin özlediği olumlu imajın önünde en büyük engel olarak devam ettiği, bu durumun aynı zamanda Çin'in kendini dış dünyaya tasviri (modern, demokratik gibi) ile Çin'in gerçekliği (baskıcı, otoriter) arasındaki farkın da artmasına neden olduğu,

- Çin'in, iç politikadaki kaygılarından kaynaklı dış politika davranışlarına uluslararası siyasetin her seviyesinde rastlamanın mümkün olduğu, bu nedenle, Tibet ve Sincan sorunları nedeniyle etnopolitik açıdan görece kırılğan bir devlet olduğu,

- Kayıtsız şartsız bir şekilde tartışmaya dahi meydan vermeden uygulamaya koyduğu "*Dünyada Tek Çin Devleti*" politikasında Tayvan'ın ciddi bir engel teşkil ettiği, hatta Tayvan konusunda gerekirse güç kullanmaktan çekinmeyeceğine ilişkin açıklamalarının uluslararası kamuoyundaki imajına, barışçıl söylemlerine ve yumuşak gücüne gölge düşürdüğü,

- KİT'lerin ve devlete bağlı bankaların ülke ekonomisinin kalkınmasını olumsuz yönde etkilediği,

- Uluslararası ekonomi alanında "*made in China*" imajının ucuz ve kalitesiz ürünler anlamına geldiği, aynı zamanda inovasyonda taklitçiliği ön plana koyduğu,

- Devlet başkanları ve diğer yöneticilerinin ve hatta ulusal güvenlik strateji belgelerinde dahi asla hegemonya arayışı içerisinde olmayacağı yönündeki âdeta taahhüt niteliğindeki söylemlerine rağmen dünyada inandırıcılığının sorgulandığı,

- Ülkede idari anlamda yapılan düzenlemelerin ve yönlendirmelerin yeterince etkin yapılamadığı, bunun nedenlerinin ise baskıcı yönetimden ve aynı

zamanda ülkede idari alanlarda yaygınlaşan yozlaşmanın ve yolsuzluğun neden olduğu,

- 1978 yılında kapılarını dış dünyaya açmasından kaynaklı olarak, uluslararası sisteme entegrasyon ve bu entegrasyondan doğacak kazanımlar konusunda daha kat etmesi gereken bir süreç olduğu,

- Dünyadaki farklı coğrafyalarda çıkabilecek uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulabilmesi ve aynı zamanda ekonomik hak ve çıkarlarını uluslararası sularda koruyabilmek maksadıyla ihtiyaç duyulan askerî güç projeksiyonu yapabilme imkân ve kabiliyetine henüz sahip olmadığı, uluslararası alandaki uyuşmazlıkların politik yolla çözümlenmesi konusunda ise kendine özgü hassasiyetlerinden kaynaklı olarak BMGK'ndeki veto yetkisini etkin bir şekilde kullanmak istemediği,

- Henüz yeterli seviyede bilim ve teknoloji altyapısına sahip olamadığından dolayı, "küresel kamu malları"nın paylaşılması konusunda uzun bir sürece ihtiyaç duyduğu değerlendirilmektedir.

Çin'in önündeki diğer engelleri ise; Tayvan sorunu, enerji bağımlılığı ve bununla ilintili olarak deniz yollarına hâkimiyet konusundaki yetersizliği, ABD'nin tek kutuplu bir dünya düzeni yaratma yönündeki girişimleri, zaman zaman Çinli liderlerin barışçıl söylemlerle çelişki yaratabilecek ifadeleri, güç projeksiyonu yapabilecek imkân ve yeteneğinin olmaması, BMGK'ndeki pasif tutumu, küresel kamu malları konusunda mevcut hâliyle yetersiz kalışı, adalar ve sınır sorunları gibi bölgesel problemleri, kendi dilinin öğrenilmesinin zorluğu şeklinde özetlemek uygun olacaktır.

Sonuç olarak, üçüncü bölümde yapılan tüm araştırmalar çerçevesinde, Çin'in 21. yüzyılda süreç içerisinde hegemon güç olabileceği, ancak bazı çekincelerinin mevcut olduğu kararına (*şartlı olur*) ulaşılmıştır. Bu kapsamda, Çin'in 21. yüzyıl boyunca süreç içerisinde küresel hegemonyasını kurabileceği, ancak yukarıda sıralanan çekincelerini çözümlenip avantaja dönüştürmesi şartıyla bu hedefini gerçekleştirebileceği, bununla birlikte bunun uzun bir süreci kapsayabileceği, söz konusu eksikliklerini tamamlamasının akabinde ise, 21. yüzyılda küresel ölçekte hegemon bir devlet olarak dünya sahnesine çıkabileceği ve liderliğini ilan edebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda, bahse konu tüm problemler tezin beşinci varsayımını desteklemekte olup, Çin'in küresel hegemonyasına yönelik önünde ciddi engeller olarak durmaktadır.

SONUÇ

Çalışmanın bu bölümünde, yapılan tüm araştırma, inceleme, tartışma ve analizler neticesinde elde edilen bulgular ve sonuçlar ortaya konulacaktır. Elde edilen sonuçlar, öne sürülen varsayımların geçerliliğine yönelik olarak yorumlanacaktır.

Öncelikle tezin temel kavramı olan hegemonyayı ele almak gerekirse, hegemonya kavramı “bir devletin diğer devletleri razı ederek ve gerektiğinde ikna ederek ulusal çıkarlarına ulaşması ve nihayetinde de uluslararası sistemde üstünlük kurması” şeklinde tanımlanabilir. Ancak bu tanımda hangi güç parametrelerinin esas alınacağı, sert gücün kullanılıp kullanılmayacağı, hangi devletler veya coğrafyalar üzerinde hâkimiyet kurulacağı ve hegemonyayı nasıl (hangi stratejilerle) elde edebileceği gibi hususlar eksik kalmaktadır. Hatta literatür taraması yapıldığında, hegemonyaya ilişkin tüm tanımlarda benzer eksikliklerin bulunduğu tespit edilmiştir. Çünkü hegemonya karmaşık bir yapıya sahiptir. Hegemonya kavramının neden karmaşık bir yapıya sahip olduğu ile ilgili tezin *birinci varsayımını*⁸⁸⁵ doğrulayıcı bulguları şu şekilde özetlemek uygun olacaktır; hegemonyanın güç parametreleri yaşanan çağın konjonktürel yapısına göre farklılık gösterebilmekte, dünya düzenini anlamada hegemonya çok değişkenli ve dinamik bir yapıya sahip bulunmakta, hegemonya süreci uzun bir dönemi kapsamakta, hegemonun uygulayacağı stratejilere göre hedefleri, kullanacağı kaynakları (parametreleri) ve yol/yöntem/metotları farklılaşabilmekte, hegemonu tetikleyen motivasyon nedenleri (dünyaya düzen verme, güçlü olabilmek, zenginlik, dinsel öğeler, hâkim olma, hüküm kurma, hırs vb.) ülkeden ülkeye değişim gösterebilmektedir.

Hegemonya, liderlik yapma sürecidir. Ancak bu liderlik, imparatorluk ve emperyalizmde olduğundan çok farklıdır (Tablo-5). Çünkü hegemonyanın özünde diğer devletleri sert güç kullanarak zorlamak yerine, onları ikna etmek suretiyle kendi yanına çekerek (cezbederek) girişim ve faaliyetlerini sürdürmek söz konusudur. Bu nedenle, hegemonya sürecinde hegemon ile diğerleri arasında karşılıklı bağımlılık ilişkileri ve işbirlikleri bulunmakta, dolayısıyla da kazan-kazan prensibi ön planda tutulmaktadır.

⁸⁸⁵ Tezin birinci varsayımı “Uluslararası ilişkiler disiplinde hegemonya kavramı karmaşık bir yapıya sahiptir” şeklindedir.

Hegemonya sürecinde yumuşak güç unsurları (Tablo-3/Tablo-4) kullanılarak rıza ve ikna sağlanabildiğinden dolayı, bu durum hegemonu uluslararası alanda imparatorluk ve emperyalizme kıyasla daha meşru göstermektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, hegemonyacılık yarışında güç çeşitlerinden özellikle *yumuşak güç* kullanılmakla birlikte, sert güç de sadece caydırıcı ve ikna edici bir araç olarak muhafaza edilir. Çünkü hegemonun liderliğinin temelinde yumuşak gücün varlığı en önde yer alırken, bu liderliğin kalıcı olabilmesi için sert gücünü de elinde tutmalıdır. Ancak hegemon, sert gücü kullanmaktan imtina etmelidir. Dolayısıyla hegemonya için sadece yumuşak güç değil, aynı zamanda sert güce de sahip olmanın önemli olduğu bulgusuna erişilmiştir. Söz konusu bulgu, gerek Wallerstein'in (Tablo-12) ve Nye'in (Tablo-16/Tablo-17) araştırma verileri gerekse tezde ulaşılan sonuçlar (Şekil-17) çerçevesinde doğrulanmaktadır. Çünkü birbirinden ayrı her üç araştırmada da küresel hegemonyanın güç parametreleri arasında askerî güç de yer almaktadır.

Hegemonun meşruiyetine katkı sağlayan araçlardan biri, bizzat hegemonun liderliğinde kurulan ittifaklardır. İttifaklar, hegemonun meşruiyetine katkı ve destek sağladığı gibi aynı zamanda hegemonu karşı meydan okuyan devlet ya da devletler topluluğu nezdinde de bir güç dengesinin oluşturulması için hegemonu fırsatlar sunmaktadır. İlave olarak, ittifak içerisindeki devletler arasında işbirliğinin sağlanması için uygun zemini hazırlayarak görev ve sorumlulukların paylaşılması suretiyle karşılıklı kazançların maksimize edilmesi yönüyle de fayda sağlamaktadır. Öte yandan, uluslararası kamuoyunda küresel hegemonun meşruiyetine katkı sağlayan diğer araçların ise *uluslararası örgütler ile medya unsurları* olduğu tespit edilmiştir. Hegemonun sert güçten daha çok yumuşak güç unsurlarına başvurması, meşruiyetine olumlu katkı sağlayacaktır. Aksi takdirde, sert gücün kullanılması hegemonu uluslararası ortamda zora sokabilecek, diğer devletleri ikna etmesi için sunacağı argümanları azaltacaktır.

Hegemonya ile strateji arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Hegemon, sahip olduğu güç parametreleri ölçeğinde ulusal hedefler belirlemelidir. Ancak en kritik nokta ise, eldeki kaynaklar ile ulaşılması hedeflenen amaçlara *nasıl erişilebileceğinin* ortaya konulmasıdır. Başka bir ifadeyle, hegemonun temel problemi ya da çözümlemesi gereken ana meselesi stratejinin yol/yöntem/metoduyla çok yakından ilintilidir. Tezde yapılan araştırmaların bulguları da bu durumu destekler niteliktedir. Nitekim tipik bir hegemon devletin uygulayacağı yol/yöntem/metodunun gerek Dünya Sistemi Teorisi perspektifinden (Şekil-7)

gerekse PESTEL (Tablo-14) ve 5N1K (Tablo-7) analizleri ile incelemesi yapıldığında, hegemonun stratejisinin omurgasını âdeta yol/yöntem/metodun oluşturduğu görülmüştür. Bu nedenle, hegemon ya da hegemon adayı devlet öncelikle geniş bir vizyona sahip olmalı, yaşadığı dünya düzenini çok yakından takip etmeli, uluslararası kamuoyunun nabzını tutabilmeli, geleceğin dünya düzenini şekillendirmede kilit rol oynayabilecek güç parametrelerini araştırmalı, bu güç parametrelerini gerektiğinde yeterli seviyeye çıkararak yeni güç yapısını oluşturmalı, diğer rakip devletlerin stratejilerini doğru analiz edebilmelidir. İlave olarak, mevcut kaynakları ile orantılı olabilecek makul hedefler seçmeli, her bir stratejisini uygulayacak doğru zamanı tespit edebilmeli, uluslararası konjonktürü iyi analiz edebilmeli, enformasyon ve istihbarat kapasitesini doğru yönlendirerek meydan okuyan güçlere göre daha proaktif davranabilmeli, asimetric üstünlüklerini etkin kullanabilmeli, gerekirse riskler alarak tavizler verebilmelidir. Hegemon, belirlemiş olduğu ulusal çıkarlarına ulaşamaması durumunda, izlediği yol/yöntemi değiştirmeli ya da hedeflerini küçültmeli/değiştirmelidir (Şekil-3).

Hegemonya parametreleri tarihi süreçte sürekli bir değişim yaşamıştır ve 21. yüzyılda da küresel hegemonyanın parametreleri değişmiştir. Çünkü yaşanan çağın özelliklerine göre hegemon ya da hegemon adayının ihtiyaç duyduğu güç unsurları farklılık arz etmektedir. Tezin bu *ikinci varsayımını* doğrulayıcı gerekçeleri şu şekilde sıralandırmak uygun olacaktır: Öncelikle Wallerstein'in Dünya Sistemi Kuramı'na göre hegemon devletlerin güç parametreleri değişim göstermektedir. Wallerstein'a göre 17. yüzyılın hegemon devleti Hollanda'nın güç parametrelerini ekonomik, politik, askerî, bilimsel ve teknolojik güç ile motivasyon gücü oluşturmakta; 18. ve 19. yüzyılların hegemonu İngiltere ile 20. yüzyılın hegemonu ABD'nin ise, Hollanda'nın parametrelerine ilave olarak kültürel güç ile ideolojik güce de ihtiyaç duyduğu görülmektedir (Tablo-12). Yine Nye tarafından yapılan araştırmaya göre, hegemonyanın güç parametrelerinin 16. yüzyıldan itibaren değişim gösterdiği saptanmıştır (Tablo-16/Tablo-17). Ayrıca tezin ikinci bölümünde, 21. yüzyılın hegemonya parametrelerinin araştırılması neticesinde de, altı adet güç unsurunun olmazsa olmaz nitelikte kaynaklar olduğu sonucuna varılmıştır (Şekil-17). Dolayısıyla yapılan araştırma sonuçları, 21. yüzyılda da küresel hegemonyanın güç parametrelerinin değiştiğini ispat etmektedir.

Tarihi süreçte küresel boyutta hegemonik güç mücadelesi devam etmekte ve hegemonya devletler arasında el değiştirmektedir. Çünkü tarihsel süreçte hegemonun faaliyetlerine karşı uluslararası konjonktürde meydan okuyan (karşı

hegemon) bir başka güç yer almaktadır. Tezin bu *üçüncü varsayımını* Modelski, Wallerstein ve Nye'in araştırma verileri ispat etmektedir. Modelski, 16. yüzyılın hegemon devleti Portekiz'in karşısında İspanya'yı, 17. yüzyılın hegemonu Hollanda karşısında Fransa'yı, 18. yüzyılın hegemonu Britanya'ya karşı Fransa'yı, 19. yüzyılın hegemonu Britanya'ya karşı bu kez Almanya'yı ve 20. yüzyılın hegemonu ABD'nin karşısında SSCB'yi meydan okuyucu olarak işaret etmektedir (Tablo-8). Wallerstein ise Dünya Sistemi Kuramı'nı ele aldığı araştırma bulgularında; 16. yüzyılda Portekiz'in, 17. yüzyılda Hollanda'nın, 18. ve 19. yüzyıllarda Britanya'nın, 20. yüzyılda ise ABD'nin küresel çaplı hegemonik üstünlüğü devraldığını vurgulamaktadır (Tablo-11). Nye da yaptığı tarihsel araştırmaları neticesinde; 16. yüzyılda İspanya'nın, 17. yüzyılda Hollanda'nın, 18. yüzyılda Fransa'nın, 19. yüzyılda Britanya'nın ve 20. yüzyılda da ABD'nin küresel üstünlüğü elinde tuttuğunu belirtmektedir (Tablo-16). Netice itibariyle, gerek hegemonya mücadelesi süresince ve gerekse hegemonun küresel hâkimiyet döneminde olsun, hegemon devletin girişimleri ve ulusal çıkarları ile çatışan ve onun yerini almak isteyen bir karşı hegemonun (meydan okuyan) varlığını kabul etmek gerekmektedir.

Tezde incelenen uluslararası ilişkiler teorilerinden her biri, hegemonya konusunda farklı yaklaşımlar sergilemekte ve bu teoriler hegemonyanın parametreleri konusunda da birbirlerinden farklılık göstermektedirler. Aynı zamanda tezin *dördüncü varsayımı* olan bu görüş, tezin ikinci bölümü boyunca yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bulgular ışığında ispat edilmektedir. Nitekim ele alınan her bir teorinin, hegemonya ve güç parametreleri konusunda farklı paradigmalara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo-22).

İlgili uluslararası ilişkiler teorilerinin incelenmesi neticesinde, küresel hegemonyanın inşası ve sürekliliği için gerekli olan beş güç unsuru tespit edilmiştir. Bunlar; ekonomik, politik, askerî, bilimsel-teknolojik ve motivasyon güçleridir (Tablo-22/Şekil-16). Bununla birlikte, 21. yüzyılda küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte, devletlerin kültürel alandaki girişimleri de âdeta bir mücadeleye dönüşmüştür. 21. yüzyıl koşullarında kültürel hegemonyanın SWOT yöntemiyle bir analizi yapıldığında, kültürün bir güç parametresi olarak başat bir küresel aktöre tatmin edici seviyede çok sayıda faydalar ve fırsatlar sunduğu bulgusuna ulaşılmıştır. (Tablo-18). Ayrıca 21. yüzyıl koşulları dikkate alınarak siber güç ile konvansiyel harbin çok yönlü kıyaslaması yapıldığında, *siber savaşın konvansiyonel harbe göre daha avantajlı* bir konumda olduğunu iddia etmek mümkündür

(Tablo-21). Netice olarak, kültürel güç ile siber güç⁸⁸⁶ unsurlarının da hegemonya parametrelerine dâhil edilmesine karar verilmiştir (Şekil-17).

Dolayısıyla ikinci bölüm boyunca yapılan tüm araştırmalar neticesinde, 21. yüzyılda küresel hegemonyanın inşası ve devamlılığı için altı güç parametresinin olması gerektiği tespit edilmiştir. Söz konusu parametrelerin almış oldukları puanlara göre bir sıralaması yapıldığında; ekonomik ve politik gücün birinci (en önemli), askerî-motivasyon-bilimsel ve teknolojik güçlerin ikinci, kültürel gücün⁸⁸⁷ ise üçüncü sırada olduğu görülmüştür (Tablo-23).

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Çin'in güç parametreleri sırasıyla incelenmiş ve farklı bulgular elde edilmiştir. Öncelikle Çin'in ekonomik gücü irdelendiğinde; hâlihazırda dünyada en büyük GSMH'ya sahip olduğu, dünyanın toplam GSMH'sının neredeyse % 20'lik dilimine sahip bulunduğu, ancak kişi başına düşen GSMH rakamlarına göre dünya ortalamasının altında ve *Orta Gelir Grubunda* yer aldığı, GSMH'sı ile kişi başı GSMH'sı arasındaki temel çelişkinin devasa bir demografik güce sahip olmasından kaynaklandığı, 2000-2017 yılları arasındaki ekonomik büyüme oranlarının aritmetik ortalamasının % 9,28, ABD'nin ise % 1,97'de kaldığı, dolayısıyla Çin'in ABD'ye kıyasla neredeyse beş kat daha büyük bir ekonomik kalkınma hızına sahip olduğu, hatta 1980'li yıllardan günümüze kadar Çin'in ekonomik büyüme hızının ABD'ninkinden sürekli olarak daha fazla bir yükseliş gösterdiği görülmüştür. Diğer bir şaşırtıcı husus da, Çin'in ekonomik büyüme hızını 1997 Asya ekonomik krizinde % 9,23 ve 2008 dünya ekonomik krizinde % 9,7 gibi yüksek bir oranda sürdürebilmiş olmasıdır. Yine ithalat, ihracat, para rezervi, istihdam rakamları, pazar piyasası, ticaret entegrasyon oranı ve doğrudan yabancı yatırımlar kategorilerinde dünyada ilk sıralarda yer aldığı saptanmıştır (Tablo-24).

Çin ekonomisinin, DTÖ'ne üye olmasıyla birlikte olumlu yönde ivme kazandığı tespit edilmiştir. Ayrıca NDB'nin bir üyesi konumundaki Çin'in, söz konusu banka aracılığıyla uluslararası ekonomi alanındaki hedeflerinin yanı sıra barışçıl yükseliş içerisinde olduğunun algılanmasını ve Çin'in varlığını (kabulünü) artırmayı, böylece uluslararası sistemde politik anlamda daha fazla etkili olabilmeyi amaçladığı da öngörülmüştür. Çin'in bizzat kendi inisiyatifi (liderliği) ile kurduğu AİB'nin ise, gelecekte inşa edeceği hegemonyası açısından önem teşkil ettiği

⁸⁸⁶ Siber güç, tezde askerî güç kapsamında incelenmiştir.

⁸⁸⁷ *Kültürel güç*, aritmetik ortalamanın (% 66,6) altında kaldığı için uluslararası ilişkiler teorilerinin perspektifinden küresel hegemonyanın güç parametrelerine dâhil edilmemiştir. Ancak sonrasında yapılan araştırma sonuçları neticesinde dâhil edilmiştir.

değerlendirilmektedir. Bu noktadan hareketle, Çin'in AIIB sayesinde gelecekte uluslararası finansal sistemde daha büyük rol alması mümkün olabilecek, biriken rezervlerini bu yolla etkili kullanabilme fırsatı da yakalayabilecektir. Hatta AIIB'yi bir politik araç olarak kullanması da mümkün görünmektedir.

Çin birçok yönden ekonomi alanında iyi bir seviyede olmakla birlikte, küresel rekabet gücü, ekonomik özgürlükler, insani kalkınma, yolsuzluklar, bürokratik engellemeler, devlet tekelliliğinin ön planda olmasının sonucunda özel teşebbüslerin yeterince gelişmemesi, hükümet politikalarında şeffaflık, yabancı yatırımcılara dayatılan hukuki ve idari zorluklar/kısıtlamalar, mülkiyet haklarının korunması gibi alanlarda dünya sıralamasında gerilerde olduğu gözlemlenmiştir. Netice itibariyle, otoriter rejimden kaynaklı söz konusu engellerini çözümlenebilmesi ve mevcut ekonomik kalkınmasını aynı şekilde sürdürebilmesi durumunda, Çin'in 21. yüzyılda ekonomik alanda hegemon olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Politik güç irdelendiğinde; öncelikle Çin'in uluslararası sahada altı amacının olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda, söz konusu amaçlarını *“barış içinde bir arada yaşamak, Tayvan'ı kendi topraklarına katabilmek, özellikle enerji ve ham madde ihtiyacına yönelik olarak diğer ülkelerle ilişkilerini ve işbirliği fırsatlarını geliştirmek, deniz yollarını kontrol edebilmek, uluslararası sistemde çok kutupluluğu desteklemek ve uluslararası örgütlerde aktif rol almak”* şeklinde tasnif etmek mümkündür.

Çin'in siyasi güç araçlarına bakıldığında, ilk göze çarpan “Çin İdeali” imajına yönelik ortaya koyulan *“barış içinde bir arada yaşama”* ilkesidir. Fakat Pekin'in barışçıl söylemlerine yönelik samimiyeti uluslararası kamuoyunda yeteri kadar inandırıcı bulunmamakta, Çin'in yükselişi pek çok devlet nezdinde tedirginlik ve kaygı uyandırmaktadır. Bunun sebeplerinin ise Tibet ve Sincan Uygur Özerk Bölgeleri'ndeki insan hakları ihlalleri ve baskı politikası, otoriter rejime sahip olan ülkelerle sürdürdüğü sıkı ilişkiler, Tayvan sorunu ile ilgili tutumu ve söylemleri, savunma harcamalarını şeffaf olarak açıklamamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, Tayvan meselesi konusunda uluslararası ortamda kararlı bir politik duruş sergilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca ABD'nin askerî ve siyasi olarak Tayvan'a destek vermesi, olası bir kriz durumunda Çin ile ABD'yi karşı karşıya getirme riski taşımaktadır. Bir başka husus, Çin'in enerji bağımlılığının zaman geçtikçe giderek artmasıdır. Çin'in ekonomik alandaki yükselişinin sürdürülebilirliği, enerjinin diğer ülkelerden tedarik edilmesi ve aynı

zamanda güvenli bir şekilde anakarasına ulaştırılması ile yakından bağlantılıdır. Bu nedenle, ham madde ve özellikle de enerji ihtiyacına yönelik olarak Afrika, Latin Amerika, Orta Asya ve Orta Doğu ülkeleri ile işbirliği alanlarını geliştirdiği ve ayrıca deniz yollarına da hâkim olabilmek için başta Kuşak ve Yol Projesi olmak üzere girişimlerde bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ülkelerle ilişkilerinin devamlılığı, aynı zamanda politik yönden de Çin'e faydalar sağlamaktadır. Bununla birlikte, Afrika'da daha önce sömürgeci bir geçmişe sahip olmaması, Çin için politik ve ekonomik alan başta olmak üzere birçok açıdan avantajlı bir durum yaratmaktadır. Bu ülkelerle kazan-kazan prensibine dayalı bir anlayışla hareket etmesi, gelecekte kurabileceği hegemonyasının sağlıklı nüvelerini teşkil edebilecektir.

Öte yandan, Çin'in önemli bir siyasi güç aracı olan BMGK'ndeki veto yetkisi ayrıcalığını etkin bir şekilde kullanmadığı, alınacak kararlarda çoğunlukla çekimser bir tutum sergileyerek "sorumlu devlet" algısından uzak bir politika izlediği görülmüştür. Pasif bir politika izlemesinin perde arkasında yatan sebeplerden birincisinin, "barış içinde bir arada yaşama" ilkesinin dikte ettirdiği "ülkelerin iç işlerine karışmama" prensibinden; ikincisinin ise Tayvan, Tibet ve Sincan sorunları nedeniyle kırılğan bir politik yapıya sahip olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Çin'in uluslararası sisteme entegre olmaya başlamasından günümüze kadar yaklaşık 40 sene geçmiştir. Bu süreç, bir ülkenin küresel sistemle bütünleşmesi ve ülkelerle ilişkilerini geliştirip olgunlaştırabilmesi açısından kısa bir zaman dilimidir. Bu nedenle, Çin'in gerek diğer ülkelerle gerekse küresel çaptaki kurum ve kuruluşlarla köklü işbirlikleri geliştirerek bunun meyvelerini alabilmesi için önünde daha uzun bir süreç olduğu kıymetlendirilmektedir.

Çin'in ekonomik büyümesinin devamlılığı noktasında, enerjinin kesintisiz bir şekilde tedarik edilebilmesi ne kadar önemliyse, enerjinin güvenli bir şekilde anakaraya ulaştırılması da o kadar hayatidir. Bu durumun fazlasıyla farkında olan Çin; *Nikaragua Kanalı'nın açılması, Hint Okyanusu, Malakka Boğazı ve Güney Çin Denizi'nin kontrolü* konularında siyasi ve askerî tedbirlerini artırmaktadır.

Ayrıca Çin'in, ABD'nin tek kutupluluğuna karşı çok kutuplu bir dünya düzenini sadece savunmakla kalmayıp, küresel çapta gerçekleştirdiği girişimleri ile tüm dünyaya yaymaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Çin'in çok kutuplu bir dünya düzenini arzu etmesinin altında birbirleriyle iç içe girmiş iki nedenin bulunduğu tespit

edilmiştir. Bunlardan birincisi, ABD'nin tek başına hâkim olduğu uluslararası düzene ve Washington'un tek taraflı politikalarına karşı durma anlayışından kaynaklanmaktadır. İkinci neden ise, ham madde ve enerjiye güvenli bir şekilde ulaşabilmek için barışçıl ve istikrarlı bir uluslararası ortama ihtiyaç duyması sebebiyle, çatışmaların önlenmesi ve çok kutupluluğun sağlanmasına atfettiği önemdir.⁸⁸⁸

Çin'in, çok kutupluluk doğrultusundaki girişimlerine yönelik aşağıdaki inisiyatifleri tespit edilmiştir: RF ile stratejik ortaklık kurması, ŞİÖ'nün kurulmasına liderlik yapması ve ayrıca ŞİÖ'nün işlevselliğinin ve ilgi alanlarının artırılması, BMGK'nde çoğu zaman RF ile birlikte paralel bir politika izlemesi, enerji ve ham madde ihtiyacına da dönük olarak Afrika, Latin Amerika, Orta Doğu ve Asya ülkeleri ile kurduğu ilişkiler, DTÖ-FOCAC-ASEAN-APEC gibi uluslararası örgütlerdeki faaliyetleri, BRICS'in teşkil edilmesi, NDB'ye üye olması ve AIIB'nin kurulması.

Çin, askerî bakımdan dünyanın en büyük güçleri arasında yer almaktadır (Tablo-25). Aynı zamanda, silahlı kuvvetlerinin reform ve modernizasyon faaliyetlerini de planlı ve programlı bir şekilde sürdürmektedir. Bunun başlıca nedenlerinden birinin, yine ekonomisi için ihtiyaç duyduğu enerji ve ham madde tedarikinin sorunsuz ve güvenli bir şekilde Çin anakarasına ulaştırılabilmesi endişesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, Çin'in gelecekte küresel bir hegemon devlet statüsünde olabilmesi için dünyanın farklı bölgelerine *güç projeksiyonu* yapabilecek imkân ve yeteneğe sahip olması zorunludur. Çünkü hegemon devlet, aynı zamanda "*dünyanın polis memuru*" rolünü üstlenen bir kimliğe de sahip bulunmaktadır. Ancak elde edilen bulgulara bakıldığında, Çin'in denizaşırı coğrafyalarda güç projeksiyonu yapabilecek imkân ve kabiliyete sahip olmadığı, bu konudaki girişimlerinin de yetersiz kaldığı saptanmıştır. Bu kapsamda, Çin Silahlı Kuvvetleri'nin; dünyanın değişik yerlerinde yeterli sayıda üssünün ve askerî personelinin bulunmaması, yeterli sayıda uçak gemisine sahip olmaması, lojistik olanaklar ve aynı zamanda bu lojistik olanakları farklı coğrafyalara ulaştırabilecek stratejik seviyedeki hava/deniz ulaştırma yeteneğine sahip olmaması, ilave olarak bölgesinde komşularıyla sınır ve adalar konusundaki sorunlarının hâlâ devam etmesine bağlı olarak bölge kontrolünü sağlayamamış olması gibi faktörler sıralanabilir.

⁸⁸⁸ 21. yüzyılda uluslararası sistemin çok kutupluluğa doğru şekillenmesindeki temel faktörlerden belki de en önemlisinin, enerji kaynakları ve enerji nakil hatlarının kontrol edilmesi konusunda ülkelerin birbirleriyle millî menfaatlerinin örtüşmemesi olduğu iddia edilebilir.

Çin'in bilimsel ve teknolojik gücü hakkındaki değerlendirmelerden önce şu saptamayı yapmak yerinde olacaktır: 21. yüzyıl koşullarında bilimsel ve teknolojik alanda en üstün seviyeye ulaşılardan hegemonya kurmak imkânsızdır. Bir başka ifadeyle, bilimsel ve teknolojik üstünlük diğer güç parametrelerini doğrudan ve ivmeli bir şekilde etkiler/tetikler. Bu çıkarım doğrultusunda bir tespit yapıldığında; Çin bilim ve teknoloji alanında gözle görülür derecede ilerleme kaydetmekle birlikte, kendine has otoriter yönetim yapısının getirdiği olumsuzlukların aynı zamanda bilim ve teknoloji alanını da menfi bir şekilde etkilediği görülmüştür. Nicelik (sayısal) yönüyle incelendiğinde, Çin'in birçok alanda ileri bir konumda ve yükselişte olduğu gözlemlenmekle birlikte, nitelik (kalite) açısından değerlendirildiğinde ise yeterli seviyede olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır (Tablo-26). Söz konusu olumsuz faktörleri ise; bilimsel alanda özgür düşünce ortamının sağlanmaması, eğitimin ve öğretmenlerinin niteliksiz oluşu, kısa vadeli düşünme ve anlık başarı hevesi, özellikle devlete bağlı düşünce kuruluşlarının oranının yüksek seviyede olmasından dolayı yaratıcı ve yenilikçi fikirlerin üretilmemesi, araştırma fonlarının adil dağıtılmaması, bürokrasinin yoğun olması ve hükümetin bilimsel alana müdahalesi, değerlendirme sisteminin bilimsel nitelikte olmaması, insan ilişkilerine odaklı bilimsel ortamın varlığı, patentlerin büyük bir kısmının taklit yoluyla geliştirilmesi, fikri mülkiyet haklarının korunmasındaki ihlaller ve eksiklikler şeklinde özetlemek mümkündür. Netice olarak, mevcut duruma bakıldığında, Çin'in 21. yüzyılda küresel hegemonyasını kurabilmesi için yeterli seviyede bilimsel ve teknolojik gücü bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Çin'in bilim ve teknoloji alanında belirlemiş olduğu vizyonuna ulaşabilmesi için öncelikle ülke içerisinde özgür düşünce ortamını sağlaması, sonrasında da bilim ve teknolojiye bakış açısını ve aynı zamanda stratejisini yenilemesi gerekmektedir. Bu konuda gerekli tedbirleri almadığı takdirde ise, hegemonyacılık yarışında diğer güç unsurlarında da sınıfta kalacağı öngörülmektedir. Çünkü bilimsel ve teknolojik alan diğer güç parametrelerinin âdeta lokomotif (tetikleyicisi) konumundadır.

Tarihi ve kültürel açıdan köklü bir medeniyete sahip olan Çin; turizm sektörü, dilinin dünyadaki etkisi, eğlence alanları, dünya olimpiyatlarındaki başarısı, uluslararası organizasyonlar, sahip olduğu büyük medya kuruluşları ve çekici şehirleri ile kültürel açıdan dünyanın en önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır. Açıkça belirtmek gerekirse, ekonomik yönden güçlü olan Çin; uluslararası organizasyonlar ve festivaller gibi finans gücüyle elde edilebilecek kültürel alandaki girişimlerde oldukça başarılı bir dereceye sahiptir. Ancak bu durum, yaratıcılığı ön plana çıkaran edebiyat, müzik, film, moda ve güzel sanatlar gibi kültürel alanlarda

söz konusu değildir. Çünkü yaratıcılık alanlarında özgür düşünceye müsaade edilmeyip baskı ve sansür uygulandığından, doğal olarak gelişim göstermek de mümkün görünmemektedir. Zaten Çin'in kişisel hak ve özgürlükler, basın özgürlüğü, toplumsal eşitlik ve ilerleme, toplumun temel bilgiye ulaşması, demokratikleşme gibi alanlarda dünyadaki sıralaması irdelendiğinde, söz konusu bulguya nasıl ulaşıldığı rahatlıkla anlaşılabilir (Tablo-27). Netice itibarıyla, kültürel alandaki ilerlemenin temel şartlarından birinin bireye ve toplumlara her alanda tanınan özgürlükler olacağı ve aynı zamanda kültürün tüm bileşenleri ile birbirlerinin tamamlayıcısı olduğu gerçeğinden hareket edilirse, Çin'in baskıcı ve sansüre yönelik tutumunu değiştirmede müddetçe kültürel alanda hegemonyasını kurmasının mümkün olamayacağı sonucuna ulaşılabilecektir.

Çin'in motivasyon gücünü irdelemek gerekirse; her şeyden önce Çin devlet başkanlarının söylemleri ve ulusal güvenlik strateji belgelerinde hiçbir surette hegemonyacılık peşinde koşulmadığı/koşulmayacağı, hatta hegemonya amacını güden devletlerin karşısında durulacağını kararlılıkla vurguladıkları görülmüştür (Tablo-28/Tablo-29). Diğer taraftan, Şi tarafından sürekli olarak dile getirilen "Çin Rüyası" söyleminde, Çin'in hedeflediği bu rüyaya ya da ideale *nasıl ulaşılabileceği* konusunda tatmin edici seviyede bir yol-yöntemin açıklanmadığı tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, söz konusu ideale hangi güç unsurlarıyla (yumuşak/sert/akıllı güç), hangi şartlarda, tek başına mı yoksa başka ülke ya da ülkeler topluluğuyla (ittifaklar) mı, ayrıca girişimlerinin hangi alanlarda olacağı gibi hususlar yetersiz kalmaktadır.

Elde edilen bir başka bulgu da, *küresel kamu mallarının* paylaşılması ile ilgilidir. Çin, bilimsel ve teknolojik alanda henüz yeterli seviyeye ulaşamadığından dolayı çevre, sağlık, bilgi, iletişim ve yönetim gibi alanlarda üretmiş olduğu yeni ürünlere tatmin edici ölçüde sahip bulunmamaktadır. Bu nedenle de, küresel kamu mallarının paylaşılması noktasında uluslararası topluma yeterli desteği sağlayamadığı değerlendirilmektedir.

Çin'in motivasyonu konusunda küresel seviyedeki girişimlerinin Maslow'un "İhtiyaçlar Hiyerarşisi" ölçeğinde bir çalışması yapıldığında (Tablo-30); sevgi ve aidiyet ihtiyaçlarını giderme konusundaki girişimlerinin yoğun olduğu ve hız kazanmaya başladığı, saygınlık ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılayabilmede düşük, fizyolojik ihtiyaçlar ile kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarında ise yüksek seviyede bir performans gösterdiği tespit edilmiştir.

Netice itibariyle, Çin'in uluslararası sistem içerisinde henüz yeterince güçlü olmamasından dolayı hegemonya konusundaki söylemlerden imtina ettiği, bu durumun hegemonya konusunda yeterli gücü elde edene kadar da bu şekilde devam edeceği öngörülmektedir. Ancak Çin'in dünyadaki girişimleri ve farklı biçimlerle ifade etmeye çalıştığı söylemleriyle, hegemonya konusundaki motivasyonunu sürdürdüğü değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Çin'in küresel hegemonya yolunda eksiklikleri ve engelleri bulunmaktadır. Söz konusu eksikliklerini ve engellerini giderebilmesi durumunda, 21. yüzyılda kendi küresel hegemonyasını inşa edebilmesi mümkün olabilecektir. Ancak bunun uzun bir zaman alacağı öngörülmektedir. Bu eksikliklerini ve engellerini ise üç kategoride ele almak gerekmektedir. Bunlar; otoriter rejimden kaynaklı yönetsel problemler, uluslararası sisteme yeni entegre olmasından kaynaklı problemler ve diğer nedenlerdir.

- *Otoriter rejimden kaynaklı problemleri;* demokratikleşme, temel özgürlükler, insan hakları, fikri mülkiyet hakları, insani kalkınma, eşitlik ve yolsuzluk, şeffaflaşma, eğitimin kalitesi, düşünce kuruluşlarının niteliği, devletin tekelliliği, bürokrasinin yavaş işlemesi, toplumsal eşitlik ve toplumsal ilerleme, temel beşeri ihtiyaçların karşılanması, toplumunun temel bilgiye ulaşması, dünyadaki otoriter rejimlerle kurduğu sıkı ilişkiler, uluslararası kamuoyundaki imajı ve saygınlığı gibi alanlarda görülmektedir.

- *Uluslararası sisteme yeni entegre olmasından kaynaklı problemlerini;* diğer ülkeler ve uluslararası örgütlerle ilişkilerini ve işbirliği alanlarını henüz yeterince geliştirememiş olması, doğrudan yabancı yatırımlar ile teknoloji transferi konularında yeterince köklü sayılabilecek ilerlemeler kaydetmemiş olması, kültürel alanda dünyadaki etkisinin henüz olgunlaşmamış olması gibi faktörlere dayandırmak mümkündür.

- *Diğer nedenleri ise;* Tayvan sorunu, enerjiye giderek daha da bağımlı hâle gelmesi, Asya-Pasifik bölgesinde ABD'nin askerî varlığı ve deniz yolları üzerindeki kontrolü, barışçıl söylemlerinin uluslararası kamuoyunda sorgulanması, denizaşırı coğrafyalara güç projeksiyonu yapabilecek imkân ve kabiliyetinin bulunmaması, BMGK'ndeki "sorumlu devlet" anlayışından uzak pasif tutumu, küresel kamu mallarının paylaşılmasında yetersizliği, Çinli liderlerin zaman zaman hegemonya kurmak yönündeki üstü kapalı söylemleri, Hint Okyanusu ve Güney Çin Denizi'nde hâlihazırda bölge ülkeleriyle devam eden anlaşmazlıkları, Mandarin Çince'sini öğrenmenin diğer dillere kıyasla oldukça zor olması şeklinde sıralamak uygun olacaktır.

Yukarıda üç kategoriye ayırarak analiz edilen problemler, Çin'in 21. yüzyılda küresel hegemon bir güç olmasının önünde ciddi engeller olarak durmaktadır. Dolayısıyla bu durum, tezin beşinci varsayımını⁸⁸⁹ doğrulamaktadır.

Son olarak, uluslararası ilişkiler disiplininde daha sonraki benzer çalışmalara ışık tutabilmek, yeni bakış açıları kazandırabilmek ve böylece bilim dünyasına katkı sağlayabilmek amacıyla gerçekleştirilebilecek *yeni araştırma konuları* önermek mümkündür. Bu doğrultuda güç parametreleri ölçeğinde, Çin ile son hegemon ABD mukayese edilebilir. Ayrıca '*bölgesel hegemonya*'⁸⁹⁰ için ihtiyaç duyulan güç parametreleri farklı bir metot izlenerek tespit edilebilir. Bu bağlamda, Çin'in bölgesel hegemonyası araştırılabilir, yine bölgesel hegemonya kapsamında Çin ve Japonya birbirleriyle kıyas edilebilir. İlave olarak, Çin'in sahip olduğu ciddi demografik ve coğrafi güç unsurlarının diğer güç parametreleri üzerinden olumlu ve olumsuz etkileri küresel hegemonya potansiyeli bağlamında araştırılabilir. Bunun dışında, Çin'in güç parametreleri 5-10 senelik periyotlarla tekrar araştırılarak, gelinen aşamada Çin'in küresel hegemonyası hakkında yeni sonuçlara ve değerlendirmelere ulaşılabilir.

⁸⁸⁹ Tezin beşinci varsayımı "Çin'in, 21. yüzyılda küresel hegemon güç olmasının önünde ciddi engelleri bulunmaktadır" şeklindedir.

⁸⁹⁰ '*Küresel hegemonya*' ile '*bölgesel hegemonya*' kavramları; etki alanı, güç parametreleri, hegemon ile diğer aktörler, işbirliği alanları, ulusal çıkarları, izlenecek strateji gibi yönleriyle birbirlerinden farklılık göstermektedirler. Küresel hegemon olmak için öncelikle bölgesel hegemon olmak gerekir. Bunun için de belli bir ekonomik, siyasi ve askerî güce sahip olmak gerekmektedir. Ancak tezde ortaya konulan küresel hegemonya parametrelerine bir bölgesel hegemonun sahip olması beklenemez. Örneğin; uluslararası ekonomiyi etkileme gücü, denizaşırı güç projeksiyonu yapabilme yeteneği gibi. Bir bölgesel hegemon, her ne kadar bölgesinde güçlü de olsa küresel hegemonu bölge dışında tutabilecek güce sahip değildir ve onun politikalarını etkileme yeteneği sınırlıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ADIBELLİ Barış, Avrasya Jeopolitiğinde Büyük Oyun, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

ADIBELLİ Barış, Çin Dış Politikasında Tayvan Sorunu, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Ankara, 2006.

ADIBELLİ Barış, Çin'in Avrasya Stratejisi, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007.

AKÇADAĞ Emine, Kamu Diplomasisi, Yükselen Güç Çin'in Kamu Diplomasisi, Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk (ed.), TASAM Yayınları, Birinci Basım, İstanbul, 2012.

ANDERSON Perry, Gramsci: Hegemonya, Doğu-Batı Sorunu ve Strateji, Çev. Tark Günersel, Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2007.

ARI Tayyar, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İş birliği, 2. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002.

ARI Tayyar ve TOPRAK Elif (ed.), Uluslararası İlişkiler Kuramları-II, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2954, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1990.

BOSWELL T., Accumulation Innovations in the American Economy, The Affinity for Japanese Solutions to the Current Crisis, in T. Boswell and A. Bergesen (eds.), America's Changing Role in the World-System, New York: Praeger, 1987.

BRADY Anne Marie, Marketing Dictatorship: Propaganda and Thought Work in Contemporary China, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2008.

BRZEZINSKI Zbigniew, Büyük Satranç Tahtası, Çev. Yelda Türedi, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2005.

CLARKE Richard A. ve KNAKE R., Cyber War-The Next Threat to National Security and What to Do About it, Harper Collins Publishers, New York, 2010.

CLAUSEWITZ Carl von, Savaş Üzerine, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2008.

COHN Theodore, Global Political Economy Theory and Practice, 3. B., New York, Pearson, 2005.

COX Robert and SINCLAIR Timothy J. (eds.), Approaches to World Order, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.

COX Robert, Gramsci, Hegemony, and International Relations: An Essay in Method, Approaches to World Order, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.

COX Robert W., Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method, International Relations: Critical Concepts in Political Science, Volume III, Andrew Linklater (ed.), London: Routledge, 2000-a.

COX Robert W., *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory*, Der. Robert Keohane, Columbia University Press, New York: 1986.

COX Robert W., *Production, Power and World Order: Social Forces in the Making of History*, New York, Columbia University Press, 1987.

CROUZET F., *Mercantilism, War and the Rise of British Power*, in P. O'Brien and A. Clesse (eds.), *Two Hegemonies, Britain 1846-1914 and the United States 1941-2001*, Aldershot: Ashgate, 2002.

DEDEOĞLU Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul, 2008.

ERALP Atila, *Hegemonya, Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

ERGENÇ Ceren, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Şaban Kardeş ve Ali Balcı (ed.), Çin'in Yükselişi, Dördüncü Basım, İstanbul, Ekim 2015.

FARAH Douglas and ANDY Mosher, *Winds From the East: How the People's Republic of China Seeks to Influence the Media in Africa, Latin America, and Southeast Asia*, Center for International Media Assistance, Washington, 2010.

FIGUERAS Magdalena Grau and AGUSTI Chalaux de Subirà, *Essay on Currency, Market and Society*, 2nd Edition, Çev. Loto Perrella, Joan Bardina Studies Center, Barcelona, 1997.

FRIEDEN Jeffry A. ve LAKE David A., *International Political Economy Perspectives on Global Power and Wealth*, 4. B., London and New York, Routledge, 2000.

GILPIN Robert, *Global Political Economy*, Princeton University Press, New Jersey, 2001.

GILPIN Robert, *U.S. Power and The Multinational Corporation: The Political Economy of Foreign Direct Investment*, Basic Books, New York, 1975.

GÖRGÜN BARAN Aylın ve SUĞUR Serap (ed.), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Anadolu Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2673, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1639, 1. Baskı, Eskişehir, Ağustos 2012.

GRAMSCI Antonio, *Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler*, Çev. Kenan Somer, Onur Yayınları, İstanbul, 1986.

GRAMSCI Antonio, *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*, International Publishers, New York, 1971.

GRIFFITHS Martin, *Fifty Key Thinkers in International Relations*, Londra: Routledge, 1999.

GÜRAK Hasan, *Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi*, Ekin Kitabevi Yayınları, 2006.

HALPER Stefan and CLARKE Jonathan, *America Alone: The Neoconservatives and the Global Order*, Cambridge University Press, New York, 2004.

HEYWOOD Andrew, *Küresel Siyaset*, Çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir, 3. Baskı, Adres Yayınları, Ankara, Ağustos 2014.

HOBSON John M., *The State and International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000.

IKENBERRY G. John, *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*, Princeton University Press, Princeton, 2011.

JIANG Jinguan, *Ekonomik Gelişmenin Toplumsal Sınırları: Çin Ekonomik Modelinin Geleceği*, Çev. Adnan Köymen, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2013.

JISI Wang, *Changing Global Order: China's Perspective*, Ashley J. Tellis and Sean Mirski (eds.), *Crux of Asia: China, India and the Emerging Global Order*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington, 2013.

JOHNSON Chalmers, *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy, and the End of the Republic*, Owl Books, New York, 2004.

KARACA R. Kutay, *Güç Olma Stratejisi: Çin, IQ Kültür Sanat Yayınları, Şangay Fikir Okulu, Ocak 2008, İstanbul.*

KARADAĞ Haluk, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut: Kamu Diplomasisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2016.

KARDAŞ Şaban ve BALCI Ali (ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Dördüncü Basım, İstanbul, Ekim 2015.

KEGLEY Charles ve BLANTON Shannon L., *World Politics: Trend and Transformation*, Revised Edition, Boston: Wadsworth, 2011-2012.

KEOHANE Robert O. and NYE Joseph S., *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Little, Brown and Company, Boston, Toronto, 1977.

KEOHANE Robert O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1984.

KEOHANE Robert O. and NYE Joseph, *Interdependence in World Politics*, George Crane and Abba Amawi, (eds.), *The Theoretical Evolution of International Political Economy*, Oxford University Press, New York, 1991.

KEOHANE Robert O. ve NYE Joseph S., *Güç ve Karşılıklı Bağımlılık*, Çev. Zana Çitak, Der. H. Williams, M. Wright, Tony Evans, *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.

KINDLEBERGER Charles P., *The World in Depression 1929-1939*, University of California Press, London, 1973.

KINDLEBERGER Charles P., *The World in Depression, 1929-1939*, Penguin Books, England, 1987.

KISSINGER Henry, *Diplomasi*, Çev. İbrahim H. Kurt, Kültür Yayınları, 2000.

KOMBERG Judith F. and FAUST John R., *China in World Politics: Policies, Process, Prospects*, 2nd edition, Lynne Rienner Publisher, Canada, 2005.

KUGLER Jacek and ORGANSKI A.F.K., *The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation*, Manus I. Midlarsky (ed.), *Handbook of War Studies*, Unwin Hyman, Michigan University Press, Boston, 1989.

KUGLER Jacek and TAMEN Ronald, *Regional Challenge: China's Rise to Power*, Jim Rolfe (ed.), *The Asia-Pacific: A Region in Transition*, Asia-Pacific Center for Security Studies, Honolulu, 2004.

Lenin, *Bariş İçinde Bir Arada Yaşama*, Ekim Yayınları:6, ev. Tahir Balkan, 3. Baskı, Ankara, Şubat 1990.

MEARSHEIMER John, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton, 2001.

MINGFU Liu, *China Dream: Great Power Thinking and Strategic Posture in the Post-America Era in 2010*, Chapter 1: *China's Dream for a Century*, CN Times Books, New York, 2015.

MODELSKI George, *Long Cycles in World Politics*, University of Washington Press, Seattle and London, 1987.

MORGENTHAU Hans J., *Uluslararası Politika*, ev. Ünsal Oskay ve Baskın Oran, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1970.

MORRISEY Oliver, TE VELDE Dirk Willem and HEWITT Adrian, *Defining International Public Goods: Conceptual Issues* içinde Marco Ferroni ve Ashoka Mody, *International Public Goods: Incentives, Measurement and, Financing*, Kluwer Academic Publishers, The Netherlands, 2002.

NAVARRO Peter, *Crouching Tiger: What China's Militarism Means for the World*, Prometheus Books, 2015.

NIQUET Valerie, *Confu-Talk: The Use of Confucian Concepts in Contemporary Chinese Foreign Policy*, Anne Marie Brady (ed.), *China's Thought Management*, New York: Routledge, 2012.

NYE Joseph, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, ev. Gürol Koca, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003.

NYE Joseph, *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç*, Elips Kitap, Birinci Basım, Ekim 2005.

NYE Joseph, *Is the American Century Over?*, Polity Press, Cambridge, 2015.

NYE J.S., Jr., *Bound to Lead, The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1990.

NYE Joseph, *Yumuşak Güç*, ev. Rayhan İnan Aydın, Elips Kitap, Ankara, 2005.

O'BRIEN P.K., *The Pax Britannica and American Hegemony: Precedent, Antecedent or Just Another History?* in P. K. O'Brien and A. Clesse (eds.), *Two Hegemonies: Britain 1846-1914 and the United States 1941-2001*, Aldershot: Ashgate, 2002.

ODGAARD Liselotte, *China and Coexistence: Beijing's National Security Strategy for the Twenty-First Century*, Johns Hopkins University Press, Washington DC, 2012.

ORGANSKI A.F.K., *World Politics*, New York, 1958.

ORTAÇ Fevzi Rifat, *Global Kamu Malları ve Finansmanı*, Gazi Kitabevi, 1.Baskı, Ankara, 2004.

QIMAO Chen, Çin'in Güvenlik Anlayışı ve Politikası, Geleceğin Süper Gücü Çin, Atilla Sandıklı ve İlhan Güllü (ed.), TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005.

ROBINSON William I., Küresel Kapitalizm ve Ulusötesi Kapitalist Hegemonya: Kuramsal Notlar ve Görgül Deliller, Çev. Erdem Türközü, Praksis, Sayı 8, 2006.

ROUSSEAU J.J., Toplum Sözleşmesi, Çev. Vedat Günyol, Çan Yayınları, İstanbul, 1965.

SANCAR ÜŞÜR Serpil, İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997.

SHAMBAUGH David, Çin; Küreselleşme Yolunda, Çev. Latif Boyacı, Yarın Yayınları, Aralık 2016.

SHAMBAUGH David, Return to the Middle Kingdom? China and Asia in the Early Twenty-First Century, David Shambaugh (ed.), Power Shift-China and Asia's New Dynamics, University of California Press, California, 2005.

SHOEMAKER P. ve REESE S., İdeolojinin Medya İçeriği Üzerinde Etkisi, Medya Kültür Siyaset, Der: Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara 1997.

SIMON Sheldon W., ASEAN and The New Regional Multilateralism, David Shambaugh and Michael Yahuda (eds.), International Relations of Asia, Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2008.

STEINFELD Edward S., Playing Our Game: Why China's Rise Doesn't Threaten The West, Oxford University Press, Oxford, 2010.

SUTTER Robert, China's Regional Strategy and Why It May Not Be Good for America, David Shambaugh (ed.), Power Shift-China and Asia's New Dynamics, University of California Press, California, 2005.

Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 1919-1980, Baskın Oran (ed.), İletişim Yayınları, 17. Baskı, Cilt I, İstanbul, 2012.

TÜTER Mustafa, Çin Gücü; Statükoya Karşı Yeni Güç Arayışları, Kopernik Yayınları, İstanbul, 2018.

Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler, Haydar Çakmak (ed.), Platin Basın Yayın Dağıtım, 2007, Ankara.

UZGEL İlhan, Hegemonik Güç Kutusu, Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

ÜNGÖR Çağdaş, Büyük Orta Doğu ve Çin, Stratejik Öngörü, TASAM Yayınları, Sayı 2, İstanbul, 2004.

ÜNGÖR Çağdaş, Çin'in Tek Ülke İki Sistem Politikası: Tayvan, Hong Kong ve Macau, Geleceğin Süper Gücü Çin, Atilla Sandıklı ve İlhan Güllü (ed.), TASAM Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005.

XI Jinping: Çin'in Yönetimi, Ertem Basın Yayın Dağıtım Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi, 1. Basım, Ankara, Temmuz 2017.

WALLERSTEIN Immanuel, Jeopolitik ve Jeokültür, Çev. Mustafa Özel, İz Yayınları, İstanbul, 1998 b.

WALLERSTEIN Immanuel, Modern Dünya-Sistemi (1); Kapitalist Tarım ve 16. Yüzyılda Avrupa Dünya-Ekonomisinin Kökenleri, Çev. Latif Boyacı, Bakış Yayınları, İstanbul, 2004.

WALLERSTEIN Immanuel, The Decline of American Power: The U.S. in a Chaotic World, The New Press, New York, 2003.

WALLERSTEIN Immanuel, The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century, Academic Press, INC, New York, 1974.

WALLERSTEIN Immanuel, World-Systems Analysis, An Introduction, Duke University Press, Durham and London, 2004.

WALTZ Kenneth N., Realist Thought and Neorealist Theory, Robert L. Rothstein (ed.), The Evolution of Theory in International Relations, University of South Carolina Press, South Carolina, 1992.

WALTZ Kenneth, Theory of International Relations, Waveland Press Inc., New York, 1979.

YALVAÇ Faruk, Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar, Der. Atila Eralp, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

YEE Herbert and STOREY Ian, The China Threat: Perceptions, Myths and Reality, Routledge Curzon Press, London, 2002.

Makaleler ve Raporlar

ADHIKARI Ramesh and YANG Yongzheng, What will WTO Membership Mean for China and its Trading Partner?, Finance and Development, Vol. 39, No: 3, September 2002.

AGNEW John, American Hegemony into American Empire? Lessons from the Invasion of Iraq, Antipode, 2003.

AKÇADAĞ Emine, ABD'nin Panama Kanalı'na Rakip: Çin'in Nikaragua Kanalı, BİLGESAM Analiz, Doğu Asya ve Pasifik, No 1180, 16 Ocak 2015.

AKÇADAĞ Emine, Asya-Pasifik'in Ana Ulaşım Damarı: Malakka Boğazı, 7 Haziran 2011.

AKÇADAĞ Emine, Çin'in Yeni Askerî Strateji Belgesi, BİLGESAM, 01 Haziran 2015.

AKÇADAĞ Emine, Yükselen Güç Çin'in Kamu Diplomasisi, Kamu Diplomasisi Enstitüsü, 17 Mart 2010.

AKYOL Servet ve ULUTÜRK Süleyman, Küresel Kamu Malları: Hegemonya ve İstikrarın Küresel Ekonomi Politikası, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, (13), 2007.

ALLARD Gayle, Science and Technology Capacity in Africa: A New Index, Journal of African Studies and Development, Volume 7, Number 6, June 2015.

ALPAY Yalın, Çin Afrika'da Ne yapıyor?, Stratejik Araştırmalar Dergisi, 14, 2009.

ANDERLINI Jamil and WALDMEIR Patti, Chinese Doubt the Road Ahead, Financial Times, 5-6 November 2011.

Apparent Text of the 'Outline of the State Cultural Development Program for the 11th Five-Year Period', Xinhua, 13 September 2006.

ARAK Piotr and LEWICKI Grzegorz, Power Index 2017, Łukasz Lipiński and Anna Radwan (eds.), 2017.

ARANBURU Ainhoa Marzol, The Film Industry in China: Past and Present, Journal of Evolutionary Studies in Business, University of Barcelona, Volume 2, Number 1, Barcelona, January-June 2017.

ARCHIBUGI Daniele, DENNI Mario and FILIPPETTI Andrea, The Technological Capabilities of Nations: The State of the Art of Synthetic Indicators, Technological Forecasting & Social Change, 11 January 2009.

ARMAOĞLU Fahir H., Barış İçinde Bir Arada Yaşama'nın Sovyet Yorumu, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 27, Sayı 3, Ankara, 1972.

ARRIGHI Giovanni, Hegemony and Social Change, Chase Dunn et. al., Mershon International Studies Review, Vol. 38, No. 2, 1994.

ARVANITIS Rigas, MIÈGE Pierre and WEI Zhao, A Fresh Look at the Development of a Market Economy in China, China Perspectives, No. 48, July-August 2003.

ASLAN Halil Kürşad, Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Orta Doğu Politikası, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Akademik Altı Aylık Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, 2014.

ATAGENÇ Ömer, Çin ve Hindistan'ın Deniz Stratejisi ve Hint Okyanusu'nda Güç Mücadelesi, Bilge Strateji, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012.

ATLI Altay, Çin Kültürel Güç Yarışında, Şark Ekspresi, 04 Ocak 2012.

ATLI Altay, Yeni Bir Dünya Gücü Olarak Doğu Asya, NTV, 20 Aralık 2004.

AUSTIN Greg, Mapping and Evaluating China's Cyber Power, the Australian Centre for Cyber Security, University of New South Wales, 8 September 2016.

AVCI Erkan, Doğu Türkistan Sorunu, BİLGESAM Analiz, Doğu Asya ve Pasifik, No: 1391, 11 Aralık 2018.

BALCI Aslan, Doğu Türkistan'daki Çin Katliamı, Timeturk, 30 Nisan 2013.

BARBER Lionel, The End of American Hegemony: the Legacy of September 11, Financial Times, 05 September 2011.

BATES Thomas R., Gramsci and the Theory of Hegemony, Journal of the History of Ideas, Vol: 36, No: 2, April-June 1975.

BAYLIS John, Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008.

BAYRAM Mürsel, Çin'in Darfur Politikası, ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 1 (3), Aralık 2017.

BAYRAM Mürsel ve EMİROĞLU Hüseyin, Afrika'da Artan Çin Nüfuzunun Çok Yönlü Sonuçları, The Journal of Academic Social Science, Sayı: 28, Temmuz 2016.

BEESON Mark, How Serious is the China Challenge?, Global Asia, Vol.11, No.2, Summer 2016.

Beijing Says 400 Million Chinese Cannot Speak Mandarin, BBC News, 06 September 2013.

BERGSTEN C. Fred, A Partnership of Equals: Washington Should Respond to China's Economic Challenge, Foreign Affairs, Vol.87, No.4, 2008.

BEYOĞLU Bülent Ecevit, AYDIN Oğuz Alpay ve YILDIZ Rengin Saliha, İnovasyonda İtici Güç, Savunma Sanayii Gündemi.

BRADFORD John, Southeast Asian Maritime Security in the Age of Terror: Threats, Opportunity and Charting the Course Forward, IDSS Working Papers, April 2005.

BREENE Keith, What is 'Networked Readiness' and Why Does it Matter?, World Economic Forum, 06 July 2016.

BURLES Mark, Chinese Policy Toward Russia and Central Asian Republics, RAND Corporation, Mr-1045-AF, 1999.

CAMERON R., A Concise Economic History of the World, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 1997.

CANUTO Otaviano, 10-Year Anniversary of China's Access to WTO: Opening Remarks by the World Bank, The World Bank, 11 December 2011.

CAO Cong, Challenges for Technological Development in China's Industry, China Perspectives, No. 54, 2007.

CHAN Kai L., Power Language Index, May 2016.

CHASE Michael S. and ALLEN Kenneth W., Overview of People's Liberation Army Air Force Elite Pilots, RAND Corporation, California, 2016.

CHASE Michael S. and GARAFOLA Cristina L., China's Search for a Strategic Air Force, Journal of Strategic Studies, 14 September 2015.

CHEN Chunlai, Determinants and Motives of Outward Foreign Direct Investment from China's Provincial Firms, Transnational Corporations, Vol. 23, No.1.

CHEN Erdong, Think-Tanks With Chinese Characteristics, Asia Times, 18 July 2009.

CHEN Qimao, Çin'in Yeni Güvenlik Anlayışı ve Politikası, Stratejik Öngörü, Sayı 4, 2005.

CHEN Shirong, Chinese Overseas Students Hit Record High, BBC News, 18 April 2011.

CHEUNG Gordon C.K., International Relations Theory in Flux in View of China's Peaceful Rise, Copenhagen Journal of Asian Studies, 26 (1), 2008.

China Education Yearbook, Editorial Office of China Education Yearbook 2000, People's Education Press, Beijing, 2000.

China, International Tourism, Expenditures (Current US\$), World Bank, 2000-2017.

China Issues Science and Technology Development Guidelines, Ling Zhu (ed.), The Central People's Government of the People's Republic of China, 09 February 2006.

China Media Yearbook, Zhongguo Xinwen Nianjian (ed.), China Academy of Social Sciences Institute of Journalism and Broadcasting, Beijing, 2009.

China Ranked Fourth in Travel Money Spent, China Daily, 30 April 2010.

China's Army of Graduates Struggles for Jobs, The New York Times, 12 November 2010.

China's National Defense in 1998, Information Office of the State Council, The People's Republic of China, Beijing, September 1998.

China's National Defense in 2000, The Information Office of the State Council of the People's Republic of China, Beijing, October 2000.

China's National Defense in 2004, The Information Office of The State Council People's Republic of China, 27 December 2004.

China's National Defense in 2006, The Information Office of The State Council People's Republic of China, 29 December 2006.

China's National Defense in 2008, Information Office of the State Council of the People's Republic of China, Beijing, January 2009.

China's National Defense in 2010, The Information Office of the State Council, People's Republic of China, Pekin, March 2011.

China's Military Strategy 2013, White Papers, Preface, Information Office of the State Council, The People's Republic of China, Beijing, April 2013.

China's Military Strategy 2015, The Information Office of the State Council, People's Republic of China, Pekin, May 2015.

China's Space Activities in 2016, White Paper, The State Council Information Office of the People's Republic of China, The Global Security, December 2016.

China Statistical Yearbook on Science and Technology 2003, National Bureau of Statistics and Ministry of Science and Technology, China Statistics Press, Pekin, 2003.

China to Increase Defence Spending by '7-8%' in 2016-Official, Agence France-Presse, The Guardian, 04 March 2016.

China 2030, Building a Modern, Harmonious and Creative Society, The World Bank, 2013.

CHO Young Nam and JEONG Jong Ho, China's Soft Power: Discussions, Resources and Prospects, Asian Survey, Vol 48, No 3, May/June 2008.

CHRISTENSEN Thomas J., Posing Problems Without Catching Up: China's Rise and Challenges for U.S. Security Policy, International Security, Vol.25, No.4, 2001.

COHEN David, Hu: China in Cultural War, The Diplomat, 05 January 2012.

CORDESMAN Antony H. and COLLEY Steven, Chinese Strategy and Military Modernization in 2015: A Comparative Analysis, Center for Strategic Studies, 2015.

Corruption Perceptions Index 2017, Transparency International, 21 February 2018.

ÇALIK Ümit, Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem), Yıldız Teknik Üniversitesi Liberal Düşünce Dergisi, Yıl 16, Sayı 64, Güz 2011.

ÇALIŞKAN Zeynep, Çin'in Askerî Reformları ve Küresel Siyaset, 13 Ağustos 2018.

ÇETİN Halis, Liberalizmin Tarihsel Kökenleri, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3. Cilt, Sayı 1, 2002.

Çin Hayalet Uçak J-20 ile Gövde Gösterisi Yaptı, NTV Haber, 11 Ocak 2016.

ÇİVİ Emin, EROL İbrahim, İNANLI Turgay ve EROL Ece D., Uluslararası Rekabet Gücüne Farklı Bakışlar, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:4, Yıl:4, Sayı:1, 4, Bahar 2008.

ÇOLAKOĞLU Selçuk ve GÜLER Arzu, Türkiye ve Tayvan: İlişkilerde Zemin Arayışları, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK Analiz), 12 Ağustos 2011.

DAĞCI Kenan ve KESKİN Mustafa, Çin'in Doğu Türkistan Politikası ve Azınlık Hakları Bağlamında Hak İhlalleri, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2013.

DANCHEV Dancho , China's Blue Army: When Nations Harness Hacktivists for Information Warfare, 31 May 2011.

DEBIN Liu, NASEER Rizwan and AMIN Musarat, Withering Hegemony of US and Evolving De-centered Globalism: A Theoretical Account, Journal of Political Studies, 19 (2), 2012.

DEMİRTEPE M.Turgut ve ÖZERTEM Hasan Selim, Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 65, Bahar 2013.

Democracy Index 2017, The Economist Intelligence Unit, 2018.

DENİZ Taşkın, Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Stratejik Hamleleri, Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:13, Sayı:50, Yaz 2014.

Department of Defense of US, Defense Manpower Data Center, 2015.

DESJARDINS Jeff, Mapped: The Countries With the Most Foreign Currency Reserves, 24 May 2018.

DESJARDINS Jeff , Visualizing the World's Biggest Exporters in 2017, 21 June 2018.

DESJARDINS Jeff , Visualizing the World's Largest Importers in 2017, 11 July 2018.

DESPONDS Serge, Le Détroit de Malaca: Artere Nourriciere et Enjeu Stratégique de l'Asie du Sud-Est, Bulletin Etudes de la Marine, No:24, Juillet 2002.

D'HOOOGHE Ingrid, The rise of China's public diplomacy, Netherlands Institute of International Relations, July 2007.

DIEHL Glen ve MAJOR Solomon, White Hull or Whaite Elephant? Soft Power and the Chinese Hospital Ship, the Peace Ark, Defense & Security Analysis, 31/4.

DING Sheng, Analyzing Rising Power from the Perspective of Soft Power: A New Look at China's Rise to the Status quo Power, Journal of Contemporary China, 19 (64), 2010.

DONG Liu, Uninersities to Rival West's in 25 Years, Global Times, 04 February 2010.

DU Shu, LIN Xuemei and HAN Xiangwen, Advantages and Disadvantages of Continued Growth in Foreign Exchange Reserves, Finance Department, Changsha University of Finance and Economics, Financial Statistical Journal, En Press, China: Hunan, 2018.

Education: The PhD Factory, Nature Magazine, Issue 20, April 2011.

EGAN Daniel, The Limits of Internationalization: A Neo-Gramscian Analysis of the Multilateral Agreement on Investment, Critical Sociology, Vol. 27, No 3, 2001.

EKREM Erkin, Japonya-Rusya Kuril Adaları Sorunu ve Çin, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE).

EKREM Erkin, Yükselen Çin'e Karşı ABD'nin Hindistan Kozu, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE).

ELMAS Filiz, Modern Dünya-Sistemi Analizi ve Dış Ticaret, Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, Ekonomik Yaklaşım, Cilt: 23, Özel Sayı, Ankara.

Energy Policy Act 2005, Section 1837, National Security Review of International Energy Requirements, The U.S. Department of Energy, February 2006.

EROL Mehmet Seyfettin, Avrasya'da Güç Mücadelesi: Şangay Beşlisi ya da Mahşerin Beş Atlısı, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı 16, 2001.

ERTUĞRUL Ümmühan Elçin, Koruma Sorumluluğu: İnsani Müdahaleyi Makyajlamak, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XX, Y., Sayı 2, Ankara, 2016.

ESLEN Nejat, Değişen Küresel Jeopolitik, Çin ve ŞİÖ, Global Stratejik Dergisi, Sayı 10, 2007.

EVANS Graham and NEWNHAM Jeffrey, Hegemony, The Penguin Dictionary of International Relations, Penguin Books, Suffolk, 1998.

FARLEY Robert, Everything We Know About China's New Aircraft Carrier, The National Interest, 28 October 2016.

FARLEY Robert, Ranked: 5 Most Powerful Armies On The Planet, The National Interest, 20 September 2017.

FENG Emily, China and The World: How Beijing Spreads The Message, 12 July 2018.

Fighting Corruption in China, Transparency International, 08 November 2012.

FISH Isaac Stone, Crouching Tiger, Sleeping Giant, Foreign Policy, 19 January 2016,

FLEW Terry, Confucius Institutes and the Network Communication Approach to Public Diplomacy, Queensland University of Technology, Australia Falk Hartig, Frankfurt University, The IAFOR Journal of Asian Studies, Volume-I, Issue-I, Frankfurt/Germany, Winter 2014.

FLORIDA Richard, MELLANDER Charlotta and KING Karen, The Global Creativity Index 2015, Rotman School of Management University of Toronto, Martin Prosperity Institute, Toronto, July 2015.

FOWLER Geoffrey and MEICHTRY Stacey, China Counts the Cost of Hosting Olympics, Wall Street Journal, 16 July 2008.

Freedom of the Press 2017, Freedom House, New York, April 2017.

FREEMAN Chas W., China's Challenge to American Hegemony: Remarks to the Global Strategy Forum, Middle East Policy Council (MEPC), London.

Full Text of Hu Jintao's Report to the 17th Party Congress, Xinhua News, 24 October 2007.

Geleceğin Hava Kuvvetleri 2016-2050: Sektör Değerlendirme Raporu, Thinktech, Future Technology Institute, Şubat 2016.

GILL S., The Global Political Economy, Harvester/Wheatsheaf, Hertfordshire, 1988.

GIPPNER Olivia, Antipiracy and Unusual Coalitions in the Indian Ocean Region: China's Changing Role and Confidence Building with India, Journal of Current Chinese Affairs, 45/3.

GLASER Bonnie S. and MURPHY Melissa E., Chinese Soft Power and its Implications for the United States, Carola McGiffert (ed.), Soft Power with Chinese Characteristics, CSIS, Washington D.C., March 2009.

Global Music Report 2017: Annual State of the Industry, The International Federation of the Phonographic Industry (IFPI), 2018.

Global 500 in 2018, The World's Most Valuable Brands of 2018, Brand Finance, London, 2018.

GÖKMENOĞLU S. Muharrem, AKAL Mustafa ve ALTUNIŞIK Remzi, Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler Üzerine Değerlendirmeler, Rekabet Dergisi, 13(3), 2012.

GRIES Peter Hays, China Eyes The Hegemon, Journal of Orbits, 2005.

GRUNBERG I., Exploring the 'Myth' of Hegemonic Stability, International Organization, 44 (4), 1990.

Guide to China's Science and Technology Policy, State Science and Technology Commission of the People's Republic of China, Scientific and Technical Documentation Press, Beijing, 1998.

GURIEV Sergei, Five Questions about the BRICS Nations, World Economic Forum, 08 July 2015.

GÜRKAYNAK Muharrem ve İREN Adem Ali, Reel Dünyada Sanal Açmaz: Siber Alanda Uluslararası İlişkiler, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, 2011.

HABIB M. and ZURAWICKI L., Country-Level Investments and the Effect of Corruption: Some Empirical Evidence, *International Business Review*, Vol.:10, 2000.

HAMILTON Booz Allen, Cyber Power Index, Findings and Methodology, The Economist Intelligence Unit, 2011.

HAN X., Appelbaum RP, China's Science, Technology, Engineering, and Mathematics (STEM) Research Environment: A Snapshot, *PLoS ONE* 13(4): e0195347, April 2018.

HARRIS Johnny, Why Does the US Have 800 Military Bases around the World?, *Vox*, 18 May 2015.

HARTNETT Daniel, The Father of the Modern Chinese Navy-Liu Huaqing, Center for International Maritime Security (CIMSEC), 08 October 2014.

HEATH Timothy R., What does the 19th Party Congress mean for the PLA?, *Asia Dialogue*, 18 October 2017.

HEILMANN Sebastian, RUDOLF Moritz, HUOTARI Mikko and BUCKOW Johannes, China's Shadow Foreign Policy: Parallel Structures Challenge the Established International Order, *China Monitor*, Number 18, 28 October 2014.

HELLIWELL John F., LAYARD Richard and SACHS Jeffrey D., *World Happiness Report 2018*, New York, 2018.

HERTZBERG Hendrik, Smart Power, *The New Yorker*, 26 January 2009.

HICKEY Denis V., Imbalance in the Taiwan Strait, *Parameters*, 43(3), 2013.

HILDRETH S.A., *Cyberwarfare Congressional Research Service Report for Congress*, Congressional Research Service & The Library of Congress, No: RL30375, 2001.

HILLE Kathrin, China's Overseas Students Set Stage for Shift in Values, *Financial Times*, 04 April 2012.

HILLE Kathrin and GARRAHAN Matthew, Chinese Eye Hollywood Deals, *Financial Times*, 23 January 2012.

HILLE Kathrin and RAPPEPORT Alan, China Tackles Image Problem in West, *Financial Times*, 19 January 2011.

HINES James R. Jr., Forbidden Payment: Foreign Bribery and American Business After 1977, *NBER Working Paper* 5266, 2000.

HINNEBUSCH Raymond, The US Invasion of Iraq: Explanations and Implications, *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, 16:3, 2007.

HOLMES James and YOSHIHARA Toshi, Liu Huaqing, RIP, *The Diplomat*, 18 January 2011.

HOU John ve JIANYING Huang, Globalization of Banking Industry and Development of China's Banking Regulatory Framework, 2006.

HSU Sara, Why China's Key Role in BRICS Does Not Threaten U.S. Power, *Huffpost*, 06 December 2017.

Hu Jintao's Article in Qiushi Magazine (Translated), China Copyright and Media, 04 January 2012.

Human Development Reports, United Nations Development Programme (UNDP), 2018.

Human Development Report, United Nations Development Programme (UNDP), Oxford University Press, New York, 1996.

HUMPHREY Chris, Development Revolution or Bretton Woods Revisited? The Prospects of the BRICS New Development Bank and the Asian Investment Bank, ODI Working Paper (418), 2015.

HUNTINGTON Sammanuel, The Lonely Superpower, Foreign Affairs, Mart-Nisan 1999, Cilt:78, Sayı:2'den aktaran, Ayşe Özkan, Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu, Avrasya Dosyası BM Özel, İlkbahar 2002.

HUNTINGTON Samuel P., The Clash of Civilisations?, Foreign Affairs, Vol. 72, No. 3, Summer 1993.

HUYGENS Addison Daniel, American Decline and Changing Global Hegemony, Iowa State University, 2017.

IMD World Competitiveness Yearbook 2017, IMD World Competitiveness Center, Malaysia, 2017.

Interim Procedure of Introducing Overseas High-Level Talents, Organization Department of the Central Committee of the Communist Party of China 2008, Document No. 28, Pekin, 2008.

Is China a Military Superpower?, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 21 October 2018.

ITO Takatoshi, The Future of the Asian Infrastructure Investment Bank: Concerns for Transparency and Governance, Center on Japanese Economy and Business, Columbia Business School, Occasional Paper Series, No:72, New York, June 2015.

JERVIS Robert, Understanding the Bush Doctrine, Political Science Quarterly, 118(3), Fall 2003.

JIA Hepeng, China's Citations Catching Up, Nature Index, 30 November 2017.

Jiang Zemin, Full Text of Jiang Zemin's Report at 16th Party Congress, Section 9, On the International Situation and Our External Work, Sixteenth National Congress of the Communist Party of China, Beijing, 8 November 2002.

JINTAO Hu, Full text: Report of Hu Jintao to the 18th CPC National Congress, XI. Continuing to Promote the Noble Cause of Peace and Development of Mankind, China, 08 November 2012.

JINTAO Hu, Speech to Literary and Art Circles, Renmin Ribao, 12 November 2006.

KALATHIL Shanthi, China's Soft Power in the Information Age: Think Again, ISD Working Papers in New Diplomacy, 2011.

JOHNSON S. R., National Size and International Power: A Demographic Perspective on Hegemony, in P. K. O'Brien and A. Clesse (Eds.), Two Hegemonies: Britain 1846-1914 and the United States 1941-2001, Aldershot: Ashgate, 2002.

KAMALOV İlyas, Şangay Ekseni NATO'yu Dengeleyebilir mi?, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı 69, Ocak 2006.

KANTARCI Şenol, Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı 'Koalisyonlar Dönemi mi?', Güvenlik Stratejileri, Yıl: 8, Sayı: 16, 2012.

KARACA R.Kutay, Çin'in Değişen Enerji Stratejisinin Dış Politikasına Etkileri (1990-2010), Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 33, Bahar 2012.

KARACASULU Nilüfer, Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 11 (4), 2009.

KARADAĞ Haluk, Çin Kurtuluş Ordusu (PLA) ve Çin'in Askerî Gücü Üzerine Bir Değerlendirme, Eylül 2017.

KARAGÜL Soner ve DEMİRBAŞ Çağrı Emin, Koruma Sorumluluğu Doktrini Açısından Suriye Krizi: Bir 'İnsancıl Müdahalesizlik' Örneği, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 30.

KASAHARA Shigehisa, The BRICS New Development Bank: Its Likely Effects on International Political Economy, The 4th International Conference of BICAS in China Agricultural University, Beijing/China on 28-30 November 2016, Conference Paper No. 2, October 2016.

KASIM Kamer, Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya, USAK Yayınları, Ankara, 2009.

KEJIN Zhao, Questions and Reflections on China's Cultural Diplomacy, Gonggong Waijiao Jikan, 2014.

KHURANA Gurpreet S., China's String of Pearls in the Indian Ocean and its Security Implications, Strategic Analysis, January 2008.

KHURANA Gurpreet S., Maritime Security in the Indian Ocean: Convergence Plus Cooperation Equals Resonance, Strategic Analysis, July-September 2004.

KILE Shannon N. and KRISTENSEN Hans M., Trends in World Nuclear Forces, 2017, SIPRI Fact Sheet, July 2017.

KILIÇ Seyfi, Çin-Afrika İlişkilerinin Gelişmesinde Baraj İnşaatlarının Rolü, Orta Doğu Analiz, Nisan 5(52), 2013.

KIM Patricia M., Understanding China's Military Expansion and Implications for U.S. Policy, Council on Foreign Relations, 17 May 2018.

KINDLEBERGER Charles P., Dominance and Leadership in the International Economy: Exploitation, Public Goods, and Free Rides, International Studies Quarterly, Vol. 25, No. 2, June 1981.

KINDLEBERGER Charles P., Hierarchy versus Initial Cooperation, International Organization, Vol.40, No. 4, Autumn 1986.

KLIMAS Ondrej, China's Cultural Soft Power: The Central Concept in the Early Xi Jinping Era (2012-2017), 2017.

KÖSE Talha, 6 Soruda Onuncu Yılında BRICS Zirvesi, Sabah Gazetesi, 28 Temmuz 2018.

KRASNER Stephen D., State Power and the Structure of International Trade, World Politics 28, 2 (April), 1976.

KRAUTHAMMER Charles, A World Imagined: The Flawed Premises of Liberal Foreign Policy, The New Republic, Vol. 220 (11), 15 March 1999.

KRISTENSEN Hans M. and NORRIS Robert S., Chinese Nuclear Forces, Bulletin of the Atomic Scientists, 74:4, 2018,

KRISTENSEN Hans M. and NORRIS Robert S., Status of World Nuclear Forces, June 2018.

KUHN Robert Lawrence, Xi Jinping's Chinese Dream, The New York Times, 04 June 2013.

KURLANTZIC Joshua, China's Charm: Implications of Chinese Soft Power, Carnegie Endowment, No. 47, June 2006.

KUTSAL Elif, Rusya'nın DTÖ Üyelik Müzakereleri ve Çok Kutuplu Dünya Yaratma Politikası, Bilge Strateji.

LACOSTE Yves, Büyük Oyunu Anlamak, NTV Yayınları, İstanbul, 2007.

LAKE David A., Leadership, Hegemony, and the International Economy: Naked Emperor or Tattered Monarch with Potential?, International Studies Quarterly, 37, 1993.

LAKE David A., American Hegemony and the Future of East-West Relations, International Studies Perspectives, Vol. 7, No 1, 2006.

LAWRENCE Robert Z., China and the Multilateral Trading System, National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper No. 12759, 2006.

LEE Pak K., China's Quest For Oil Security: Oil (Wars) in Pipeline?, The Pacific Review, June 2005.

LEJLI Hessarbani Anja, Public Diplomacy of People's Republic of China, Sarajevo, 2011.

LEMKE Douglas and REED William, Regime Type and Status Quo Evaluations: Power Transitions and the Democratic Peace Proposition, International Interactions, 22, 1996.

LIANYONG Feng et.al, China's Oil Reserve Forecast and Analysis Based on Peak Oil Models, Energy Policy, Vol. 36, No.11, November 2008.

LIND Jennifer, Life in Asia: What Regional Hegemony Would Look Like, Foreign Affairs, April 2018.

LINKLATER Andrew, Neo-realism in Theory and Practice, Ken Booth and Steve Smith (eds.), International Relations Theory Today, Polity Press, Cambridge.

LIPSON Charles, International Cooperation in Economic and Security Affairs, Der. David A. Baldwin, Neorealism and Neoliberalism.

LISELOTTE Odgaard, China and Coexistence: Beijing's National Security Strategy for the Twenty-First Century.

LI Xing, The Expansion of China's Global Hegemonic Strategy: Implications for Latin America, JCIR Special Issue, 2016.

MAASDORP Leslie, As the BRICS New Development Bank Turns Two, What Has It Achieved?, World Economic Forum, 01 September 2017.

MACINNIS Laura , Natural Disasters Cost China \$110 Billion in 2008, Reuters, 22 January 2009.

MANN Michael, American Empires: Past and Present, Canadian Review of Sociology and Anthropology, Vol: 45, No: 1, 2008.

MATSUDA Yasuhiro, China's UN Peacekeeping Operations Policy: Analysis of the Factors Behind the Policy Shift Toward Active Engagement, International Circumstances in the Asia-Pacific Series (China), Japan Digital Library, March 2016.

MA Xiao, Traditional Chinese Culture: a Barrier or an Opportunity for the Development of Copyright Protection in China, The University of Warwick, Centre for Cultural Policy Studies, MA Creative and Media Enterprises Best Dissertation 2012-13.

MCCLORY Jonathan, The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power 2017, Portland's in-House Content & Brand Team, 2017.

MCDONALD Joe, China's Xi Calls For More Technology Development, AP News, 18 October 2017.

MCGANN James G., 2017 Global Go To Think Tank Index Report, University of Pennsylvania, 31 January 2018.

MCPHILLIPS Deidre, Methodology: How the 2018 Best Countries Were Ranked, US News, 23 January 2018.

MCLAUGHLIN Abraham, A Rising China Counters US Clout in Africa, Christian Science Monitor, 30 March 2005.

MEARSHEIMER John, Why China's Rise Will Not Be Peaceful, 17 September 2004.

MENGZI Fu, China's International Influence, Contemporary International Relations, Cilt 21, No. 2, 2011.

MEYERS Reinhard, Grundbegriffe und Theoretische Perspektiven der Internationaler Beziehungen, Bundeszentrale für Politische Bildung.

Military Expenditure by Country Between 1988-2017, SIPRI, 2018.

MILLER Kenneth, Is China Winning the Innovation Race?, Leapsmag Magazine, 19 June 2018.

MINGJIANG Li, China Debates Soft Power, Chinese Journal of International Politics, 2 (2).

MORELLE Rebecca, China's Science Revolution, BBC News, 23 May 2016.

MORRISON Wayne M., China's Economic Rise: History, Trends, Challenges and Implications for the United States, Congressional Research Service Report, 21 October 2015.

MUGGAH Robert and TIBERGHIEEN Yves , The Future Global Order Will Be Managed By China and the US - Get Used to it, 12 February 2018.

NOSSEL Suzanne, Smart Power, Foreign Affairs, March/April 2004.

NOSSEL Suzanne, Smart Power, Foreign Affairs, Vol.83, No.2, 21 January 2004.

NYE Joseph & ARMITAGE Richard, A Smarter, More Secure America, CSIS Commission on Smart Power, CSIS, 2007.

NYE Joseph, Soft Power, Foreign Policy, No.80, 1990.

NYE Joseph, The Changing Nature of World Power, Political Science Quarterly, 105/2:177, 1990.

NYE Joseph S., The Changing Nature of World Power, Political Science Quarterly, 105(2), 1990.

NYE Joseph, The Changing Nature of World Power, Power in the Global Information Age from Realism to Globalization, Routledge Press, 2004.

NYE Joseph S. and WANG Jisi, Hard Decisions on Soft Power: Opportunities and Difficulties for Chinese Soft Power, Harvard International Review, 31 (2), 2009.

OĞAN Gökçen, Şangay İşbirliği Örgütü, Enerji Kulübüne Doğru, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM).

OKTİK Nurgün ve KÖKALAN Füsün, Immanuel Wallerstein; Tarihsel Kapitalizmin Analizi ve Dünya Sistemi, Doğu-Batı, Yıl 4, Sayı 17, 2001-2002.

O'REILLY Brian, The Benefits of Low Inflation: Taking Stock, April 1998.

Over 10 Billion Yuan To Be Invested in 211 Project, People's Daily Online, 26 March 2008.

ÖRMECİ Ozan, 21. Yüzyılda ABD-Çin Rekabeti, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:29, Ağustos 2013.

ÖZDAŞLI Esmе, Çin'in Gölge Politikası: Uluslararası Sistemde Paralel Yapılar ve Yeni İpek Yolu Ekonomik Kuşağı, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 18.11.2014,

ÖZDAŞLI Esmе, Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri, Turkish Studies, Volume 10/14, Fall 2015.

ÖZEKMEKÇİ İnanç, Türkiye'nin Doğu Sınırında Yeni Bir Güç: Çin, Dış politika Forumu, Aralık 2005.

ÖZEN Çınar, Neogramşiyen Hegemonya Yaklaşımı Çerçevesinde Güç ve Global Finans: Pax Britannica'daki Büyük Dönüşüm, Uluslararası İlişkiler, Cilt 2, Sayı 8, Kış 2005-2006.

PALMER Noel T., The Importance of Economic Growth, March 2012.

PARASKOVA Tsvetana, China Set to Become More Dependent on Oil Imports, 05 December 2017.

People's Republic of China, IMF Staff Country Reports, IMF Country Report No.18/240, 26 July 2018.

PETERSEN Kim, China's Dream of Hegemony?, Global Research, 04 June 2018.

PETTINGER Tejvan, Importance of Economic Growth, 01 November 2017.

PHAM J.Peter, Pirates and Dragon Boats: Assessing the Chinese Navy's Recent East African Deployments, The Journal of the Middle East and Africa, 4/1.

PICKRELL Ryan, Cheap, Lethal Chinese Drones are Filling Distant Skies, The Daily Caller, 12 April 2016.

PUTNAM Robert D., Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games, International Organization, 41 (3).

QINGGUO Jia, Learning to Live with the Hegemon: Evolution of China's Policy toward the U.S. Since the End of the Cold War, Journal of Contemporary China, Vol.14, No.44, 2005.

QIU Jane, Publish or Perish in China, Nature Magazine, 12 January 2010.

RAMO J. Cooper, The Beijing Consensus, Foreign Policy Center, London, 2004.

REICHERT Fernanda Maciel and ZAWISLAK Paulo Antônio, Technological Capability and Firm Performance, Management and Innovation, Journal of Tchnology, Volume 9, Issue 4, November 2014.

REINERT Erik S., Competitiveness and its Predecessors - A 500-Year Cross-National Perspective, MPRA Paper No. 48155, Oslo, May 1994.

RINALDI Augusto, The New Development Bank: Challenges and Interests, Revista de Estudos Internacionais (REI), ISSN 2236-4811, Vol. 9 (1), 2018.

ROGOFF Kenneth, Will China Really Supplant US Economic Hegemony?, Project Syndicate, 02 April 2018.

ROTH Jaime Otero, China Discovers Public Diplomacy, Real Instituto Elcano, WorkingPaper, Spain, 01 June 2007.

ROY Denny, Hegemon on the Horizon? China's Threat to East Asian Security, East Asian Security.

SAHLINS Marshall, China U.,The Nation, 30 October 2013.

SAK Elif, Kamu Diplomasisi ve Çin, Yalova Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi.

SAMPLE Ian, Where Will the Out-of-Control Chinese Space Station Land?, The Guardian, 24 September 2016.

SANDIKLI Atilla, Geleceğin Süper Gücü Çin, Bilge Strateji, Cilt 1, Sayı 1, 2009.

SANDIKLI Atilla, Siber Güvenlik, BİLGESAM, 09 Ekim 2012.

SANDIKLI Atilla, Yumuşak Güç Savaşları, BİLGESAM, 14 Nisan 2014.

SAUNDERS Philip C. ve BOWIE Julia G., US-China Military Relations: Competition and Cooperation, The Journal of Strategic Studies, 39/5-6.

SCHWAB Klaus, The Global Competitiveness Report 2017-2018, World Economic Forum.

SCHWELLER Randall L. and PU Xiaoyu, After Unipolarity: China's Visions of International Order in an Era of U.S. Decline, International Security, Vol.36, No.1, 2001.

SCOBEL Andrew and NATHAN Andrew J., China's Overstretched Military, The Washington Quarterly, 35-4, 2012.

SHIJIE Jishuanji, China ComputerWorld, No.1, 03 January 2000.

SHI Li, Propagating China to the World: Public Diplomacy through the Media Strategy in the Age of Globalization, Gnovis Journal, 26 Nisan 2013.

SHIMING Fan, Smart Power and China, School of International Studies, Peking University.

SHI Ting, Xi Plans to Turn China Into a Leading Global Power by 2050, Bloomberg LP, 17 October 2017.

SHI Yigong and RAO Yi, China's Research Culture, Science Magazine, Vol.329, 03 September 2010.

SHOR Francis, War in the Era of Declining U.S. Global Hegemony, Journal of Critical Globalisation Studies, Issue 2, 2010.

SIPRI Yearbook 2018: Armaments, Disarmament and International Security, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), 2018.

SMITH Marcia S., China's Space Program: An Overview, CRS Report for Congress, 21 October 2003.

SNIDAL Duncan, The Limits of Hegemonic Stability Theory, International Organization, Volume 39, Issue 4, Autumn 1985.

SOUSA Gregory, Countries With The Most UNESCO World Heritage Sites, 07 December 2017.

SPERO J.E., The Politics of International Economic Relations, Unwin Hyman Ltd, London, 1990.

SPRINGUT Micah, SCHLAIKJER Stephen and CHEN David, China's Program for Science and Technology Modernization: Implications for American Competitiveness, January 2011.

STEFAN Stahle, China's Shifting Attitudes Towards United Nations Peacekeeping Operations, The China Quarterly, No. 195, September 2008.

STEIN Arthur, Coordination and Collaboration: Regimes in An Anarchic World; Der. David A. Baldwin, Neorealism and Neoliberalism.

STOREY Ian, China's Malacca Dilemma, China Brief 6 (8), April 2006.

STRANGE Susan, Toward a Theory of Transnational Empire, Ernst-Otto Czempiel and James N. Rosenau (eds.), 1989.

SUTTMEIER Richard P. and CAO Cong, China's Innovation Challenge and The Remaking of The Chinese Academy of Sciences, February 2006.

ŞENOL Mustafa, Siber Güçle Caydırıcılık Ama Nasıl? İstanbul Teknik Üniversitesi, Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi, Cilt:2, No:2, 2016.

TELLIS Ashley J., BIALLY Janice, LAYNE Christopher and MCPHERSON Melissa, Measuring National Power in The Post Industrial Age, MR-1110-A, Analyst's Handbook, Arroyo Center, Rand Corporation, 12 December 2000.

TEPEBAŞ Ufuk, Yükselen Güçlerin Afrikadaki Kalkınma Politikaları: Çin Halk Cumhuriyeti Örneği, TASAM.

The Long View: How Will the Global Economic Order Change by 2050? PricewaterhouseCooper (PWC), February 2017.

The Networked Readiness Index 2010-2011, The Global Information Technology Report, DUTTA Soumitra and MIA Irene (eds.), The World Economic Report, World Economic Forum.

The Networked Readiness Index 2016, World Economic Forum.

The Novae Terrae Foundation, Freedom of Education Index, Worldwide Report 2016 on Freedom of Education, Brussels, November 2016.

The One-China Principle and the Taiwan Issue, The Taiwan Affairs Office&the Information Office of the State Council People's Republic of China, Beijing, February 2000.

The Responsibility To Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICIS), December 2001.

The Soft Power 30, A Global Ranking of Soft Power 2017, USC Center on Public Diplomacy, Portland, 2017.

The World Exposition Reader, Song Chao (ed.), Shanghai Scientific and Technological Literature Publishing House, Shanghai, 2008.

The 2017 ISA Country Power Rankings, International Strategic Analysis (ISA), 27 June 2017.

THOMAS P.D., The Gramscian Moment: Philosophy, Hegemony and Marxism, Leiden: Brill, 2009.

THOMPSON Drew, Think Again: Why China's Military is Not Yet a Threat, Foreign Policy, March/April 2010.

TIEH Susan, China in the UN: United with Other Nations, PDF Stanford Journal for East Asian Affairs, 4, 1, Winter 2004.

TOPAL Ahmet Hamdi, Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararının Uygulanabilirliği, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD), Yıl:5, Sayı:19, Ekim 2014.

Top 30 Global Media Owners 2017, Zenith: The ROI Agency, 09 June 2017.

TOURANGBAM Monish, Countering Hegemony: The US-China Balance, The Diplomat, 24 July 2017.

Trends in World Military Expenditure in 2017, SIPRI Fact Sheet, SIPRI, May 2018.

TURAN İshak, ABD-Çin İlişkileri Bağlamında Tayvan Sorunu, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 1, Yıl: 6.

TÜRKER Munise Tuba, Çin'e Yönelik Doğrudan Yabancı Yatırımlar: Politika, Gelişim ve Dünya Pazarlarına Ulaşım, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, Haziran 2009.

UĞRASIZ Bülent, Çin'in Hazar ve Orta Asya Bölgesine Yönelik Politikaları, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 3, 2002.

UĞUR Cihan, Çin'in Yumuşak Gücü, TÜRKSAM, 2 Mart 2009.

United States of America, International Tourism, Expenditures (Current US\$), World Bank, 2000-2017.

US Global Power Projection: Is the World's Policeman Still Credible?, Institute for Foreign Affairs and Trade, Budapest, 2016.

US Government Accounting Office, FY04 Report to Congress, Annual Report, Government Printing Office, Washington D.C., 2000.

XIAOPING Deng, Excerpt from Talk in Federal Republic of Germany, Speech, 10 October 1978.

XIJING Hu, A Competitive Edge, Chinese Security, vol.4, no.3, 2008.

XING Li, Interpreting and Understanding "The Chinese Dream" in a Holistic Nexus. Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences, Aalborg University, 8(4), 505-520. DOI: 10.1007/s40647-015-0098-3, Denmark, 29 August 2015.

XUETONG Yan, The Rise of China in Chinese Eyes, Journal of Contemporary China, Vol.10, No.26, 2011.

VEUGELERS Reinilde, The Challenge of China's Rise as a Science and Technology Powerhouse, Bruegel Think Tank Organization, July 2017.

VINE David, Where in the World Is the U.S. Military?, Politico, July-August 2015.

VOLGY Thomas J., KANTHAK Kristin, FRAZIER Derrick and INGERSOLL Robert Stewart, Resistance to Hegemony within the Core, Matthew B. Ridgway Center for International Security Studies, University of Pittsburgh, 2005.

VURAL Aysu, Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Avrasya Etüdüleri, 51/2017-1, 2017.

WAGNER Caroline S., BRAHMAKULAM Irene, JACKSON Brian, WONG Anny and YODA Tatsuro, Science and Technology Collaboration: Building Capacity in Developing Countries?, RAND Science and Technology, March 2001.

WALTZ Kenneth, Realist Thought and Neorealist Theory, Journal of International Affairs, 44/1, 1990.

WANG Hongying and HU Xue Ying, The New Great Leap Forward, Think Tanks with Chinese Characteristics, Centre For International Governance Innovation (CIGI), CIGI Papers, No. 142, Canada: Waterloo, September 2017.

WANG H. and MIAO L., Annual Report on the Development of Chinese Returnees, Social Sciences Academic Press, No.2, Beijing, 2013.

WEI Shang-Jin, How Taxing is Corruption on International Investors?, The Review of Economics and Statistics, No.1, February 2000.

WEISS Martin A., Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB), Congressional Research Service, 03 February 2017.

WHITE Michael and OHNSMAN Alan, Dreamworks Animation Announces China Venture During Xi Visit, Business Weeks, 17 February 2012.

White Paper-China: Arms Control and Disarmament, Information Office of the State Council Of the People's Republic of China, Beijing, November 1995.

White Paper on China's National Defense in 2002, The Information Office of The State Council People's Republic of China, 09 December 2002.

WHITING Allen S., The PLA and China's Threat Perceptions, The China Quarterly, 1996.

WONG Edward, China: Effort to Attract Foreign Students, New York Times, 30 September 2010.

WONG Edward, Eagerly Balancing Art with the Demands of State, International Herald Tribune, 7-8 January 2012.

WONG Edward, Liu Huaqing Dies at 94; Oversaw Modernization of China's Nav, The New York Times, 16 January 2011.

World Investment Report 2018: Investment and New Industrial Policies, Key Messages and Overview, United Nations Conference On Trade and Development (UNCTAD), Geneva, 2018.

World Tourism Barometer, United Nations World Tourism Organization (UNWTO), Volume 15, Annex 11, June 2017.

WUNDERLE William D., Through The Lens of Cultural Awareness: A Primer for United States Armed Forces Deploying in Arab and Middle Eastern Countries, Government Printing Office, 2006.

Yan Xuetong, The Rise of China and its Power Status, Chinese Journal of International Politics, Volume 1, 2006.

YAN Wang, Chinese Media and Culture Heading Abroad, China Daily, 29 April 2010.

Yeni Küresel Dağılım: Çin Niçin Dünyanın En Güçlü Ordusunu Kuruyor?, Sputnik News, 19 Ekim 2017.

YILDIZOĞLU Ergin, Hegemonyadan İmparatorluğa, Everest Yayınları, İstanbul, 2003.

YILMAZ Sait, Yükselen Güç Çin'in Güvenlik Politika ve Stratejileri, Stratejik Araştırmalar Dergisi, 1 (2), 2008.

YORKAN Arzu, Küresel Enerji Denkleminde Türkiye, BİLGESAM.

Young Chinese Idealists vie to Join their 'Peace Corps in Africa, The Christian Science Monitor, 27 June 2007.

YÜCE Ayşe and ZELAYA Mauricio, Foreign Direct Investment Decisions Into China And India, Asian Economic and Financial Review, 4 (3), 2014.

ZHAO Minghao, What is China's Role in the BRICS?, World Economic Forum, 20 July 2015.

ZHENGH Denise E., China's Use of Soft Power in the Developing World: Strategic Intentions and Implications for the United States, Chinese Soft Power and its Implications for the United States, Competition and Cooperation in the Developing World, Carola McGiffert (ed.), Washington: Center, March 2009.

ZHENGHUA Wang, UK Hopes to Welcome More Chinese Visitors, China Daily, 12 April 2012.

ZHIMING Song, Deng Xiaoping Theories, Remin University Press, Resource Center, Beijing, 2006.

2016 Annual Report, World Tourism Organization, Spain: Madrid, 2017.

2018 Index of Economic Freedom, Country Rankings, The Heritage Foundation, 2018.

61398: Çin'in Siber Birliği En Büyük 'Casusluk Grubu', BBC News, 19 Şubat 2013.

Tezler

AKÇİL Kaan, Çin Ekonomisi ve Türkiye ile Çin'in Ekonomik İlişkilerinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Bilim Dalı, Konya, 2008 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

AYDİLEK Emre, Uluslararası İlişkilerde Bağımlılık Yaklaşımı, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2011 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

BAŞARAN Muhammet Ali, Çin Halk Cumhuriyeti'nin İran'a Yönelik Dış Politikası, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bölümü, İstanbul, 2009 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

BEKCAN Umut, Yeni Dünya Düzeninde Rusya-Çin İlişkileri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2012 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

CANDEMİR Ceylan, Bağımsızlıktan Sonra Batı Türkistan-Çin İlişkileri, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze, 2009 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

CAO Xiongwei, The Dollar Hegemony And The U.S.-China Monetary Disputes, University of Central Florida, 2001, **Masters Thesis (Open Access)**.

ÇOBAN Savaş, Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Radyo TV Bilim Dalı, İstanbul, 2011 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

ERÇANDIRLI Yelda, Uluslararası Politikada Güç ve Güce İlişkin Alternatif Stratejiler, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Kırıkkale, Şubat 2009 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

EKİN Cengiz, Uluslararası Hegemonyanın Sürdürülmesinde Deniz Alanındaki Girişimler, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2011 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

EMBEL Ersin, Hegemonya ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği: Kore ve Kosova Örnekleri, Ankara, 2004 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

KARA Mahruze, Siber Saldırıları-Siber Savaşlar ve Etkileri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilişim ve Teknoloji Hukuku Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2013 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

KOÇAK Yunus Emre, Power and Decline in The British and American Hegemonies: A Wallersteinian Analysis, Middle East Technical University, Ankara, December 2006, **Masters Thesis (Open Access)**.

MORGÜL Tarık, Mikro ve Makro Ekonomik Göstergeler, York University Türkiye Temsilciliği İşletme Bölümü Lisans Programı, Yalova, Eylül 2013 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

OKUR Mehmet Akif, Hegemonya ve İmparatorluk Tartışmaları Bağlamında Irak Savaşı'nın Politikası, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Ankara, 2008 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

ÖZTÜRK Zafer, Hegemonik İstikrar Teorisi Çerçevesinde Dünya Ekonomisinin Yeniden Şekillendirilmesi ve Türkiye'nin Bu Süreçteki Yeri ve Katkısı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı, İstanbul, 2011 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

PEHLİVAN Murat, Küresel Kamu Malları ve Finansmanı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Maliye Programı, İzmir, 2010 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

SÖNMEZ H. Murat, Sert Güç Unsuru Silahlı Kuvvetlerin Yumuşak Güç Kapsamında Kullanılması: Türk Silahlı Kuvvetleri ve Balkanlar Özelinde Modelleme, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2014 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

SU Ali Ercan, Eleştirel Teori Çerçevesinde Hegemonya ve Alt-Hegemonya: Almanya ve Japonya Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2006, **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

TELATAR Gökhan, 11 Eylül Sonrası Amerikan Dış Politikasında Hegemonyanın Yeniden İnşası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2011 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

UYGUN ERDOĞAN Neşe, Yeni Uluslararası Sistem ve Değişen Dengeler Bağlamında Rusya Çin Yakınlaşması, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Bolu, 2010 **(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

VARLIK Ali Bilgin, Küreselleşme ve Küreselleşmenin Orta Doğu'ya Etkileri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Ankara, 2009 **(Yayımlanmış Doktora Tezi)**.

Sözlük ve Ansiklopediler

Encyclopaedia Britannica, <http://www.britannica.com/>, (Erişim Tarihi: 18.11.2015).

KILIÇLIOĞLU Safa ve ARAZ Nezihe, Meydan Larousse Ansiklopedisi, 5. Cilt, Hakkı Devrim (ed.), Meydan Yayınevi, İstanbul, 1979.

New World Encyclopedia, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Info:Main_Page, (Erişim Tarihi: 01.09.2018).

Redhouse Sözlüğü, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 2008.

SEYİDOĞLU Halil, Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük, 3. Baskı, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 2002.

SÖNMEZOĞLU Faruk, Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Der Yayınları, İstanbul, 2010.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_qts&arama=qts&guid=TDK.GTS.55d3336ea76007.33369098, (Erişim Tarihi: 23.10.2015).

United States of America Department of Defence, Joint Chiefs of Staff, USA Department of Defence Dictionary of Military and Associated Terms, Nisan 2018.

Gazeteler ve Haber Ajansları

ABD Haber Ajansı, <https://www.usnews.com/>, (Erişim Tarihi: 18.09.2018).

Akşam Gazetesi, <https://www.aksam.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 13.01.2018).

Associated Press (AP) Haber Ajansı, <https://www.apnews.com/>, (Erişim Tarihi: 17.09.2018).

Birgün Gazetesi, <https://www.birgun.net/>, (Erişim Tarihi: 06.08.2018).

British Broadcasting Corporation (BBC), <http://www.bbc.com/>, (Erişim Tarihi: 26.08.2018).

Cable News Network (CNN), <http://cnn.com/>, (Erişim Tarihi: 22.08.2018).

China Daily News, <http://usa.chinadaily.com.cn/china/>, (Erişim Tarihi: 25.08.2018).

Deutsche Welle Haber Ajansı, <https://www.dw.com/tr/gündem/s-10201>, (Erişim Tarihi: 09.08.2018).

Dünya Gazetesi, <http://www.dunya.com/>, (Erişim Tarihi: 09.08.2018).

Milliyet Gazetesi, <http://www.milliyet.com.tr>, (Erişim Tarihi: 28.09.2018).

NTV Haber Ajansı, <https://www.ntv.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 19.08.2018).

People's Daily Online, <http://en.people.cn/90001/6381319.html>, (Erişim Tarihi: 15.09.2018).

Reuters Haber Ajansı, <https://www.reuters.com/>, (Erişim Tarihi: 13.06.2018).

Sabah Gazetesi, <https://www.sabah.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 24.01.2019).

Sözcü Gazetesi, <https://www.sozcu.com.tr/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2018).

Sputnik Haber Ajansı, <https://tr.sputniknews.com/>, (Erişim Tarihi: 26.08.2018).

The Guardian Haber Ajansı, <https://www.theguardian.com/international>, (Erişim Tarihi: 19.08.2018).

The New York Times, <https://www.nytimes.com/>, (Erişim Tarihi: 08.11.2018).

Xinhuanet Haber Ajansı, <http://news.xinhuanet.com/english/>, (Erişim Tarihi: 25.08.2018).

Resmî İnternet Kaynakları

Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB), <https://www.aiib.org/>, (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

BM, <http://www.un.org/en/index.html>, (Erişim Tarihi: 07.08.2018).

BM Dünya Turizm Organizasyonu, <http://www2.unwto.org/>, (Erişim Tarihi: 20.06.2018).

BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD),
<https://unctad.org/en/Pages/Home.aspx>, (Erişim Tarihi: 10.10.2018).

Çin Dışişleri Bakanlığı, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/>, (Erişim Tarihi: 06.08.2018).

Çin Millî Savunma Bakanlığı, <http://eng.mod.gov.cn/>, (Erişim Tarihi: 30.07.2018).

Çin Resmî İnternet Sitesi, <http://www.china.org.cn/>, (Erişim Tarihi: 07.08.2018).

Dünya Bankası Veri Tabanı, <https://data.worldbank.org/indicator/>, (Erişim Tarihi: 18.05.2018).

Dünya Ekonomik Forumu (WEF), <https://www.weforum.org>, (Erişim Tarihi: 06.10.2018).

İnsan Hakları İzleme Örgütü, <https://www.hrw.org/tr/>, (Erişim Tarihi: 15.10.2018).

NATO Müttefik Transformasyon Komutanlığı, <http://www.act.nato.int/>, (Erişim Tarihi: 23.02.2016).

New Development Bank (NDB), <https://www.ndb.int/>, (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

OECD, <http://www.oecd.org>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

T.C. Dışışleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 10.08.2018).

The Central People's Government of the People's Republic of China, <http://www.gov.cn/english/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2018).

UNESCO, <http://unesco.org/en/>, (Erişim Tarihi: 27.09.2018).

UNDP, <http://www.undp.org/en/>, (Erişim Tarihi: 07.10.2018).

Uluslararası Para Fonu (IMF), <https://www.imf.org/external/index.htm>, (Erişim Tarihi: 03.10.2018).

İnternet Kaynakları

Aalborg University, <https://journals.aau.dk/>, (Erişim Tarihi: 07.11.2018).

ABD Deniz Kuvvetleri, <https://www.public.navy.mil/Pages/default.aspx>, (Erişim Tarihi: 31.10.2018).

ABD Merkezî İstihbarat Ajansı (CIA) kütüphanesi, <https://www.cia.gov/Library/>, (Erişim Tarihi: 03.10.2018).

Academia, <http://www.academia.edu/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2018).

Academic Journals, <http://www.academicjournals.org/ebook/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2018).

Asia Times Dergisi, <http://www.atimes.com/>, (Erişim Tarihi: 16.09.2018).

Atlas medya, <https://atlas.media.mit.edu/en/>, (Erişim Tarihi: 03.10.2018).

Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezî (ASAM), www.asam.org.tr/, (Erişim Tarihi: 09.08.2018).

BİLGESAM, <http://www.bilgesam.org>, (Erişim Tarihi: 08.11.2015).

BRICS, <https://www.brics2017.org/English/>, (Erişim Tarihi: 24.01.2017).

Bruegel (Avrupa'da bir düşünce kuruluğu), <http://bruegel.org/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2018).

Center for International Maritime Security (CIMSEC), <http://cimsec.org/>, (Erişim Tarihi: 27.08.2018).

Centre for International Governance Innovation (CIGI), <https://www.cigionline.org/>, (Erişim Tarihi: 16.09.2018).

China power, <https://chinapower.csis.org/>, (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

Columbia University Libraries, <https://academiccommons.columbia.edu/>, (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

Compare your country, <https://www1.compareyourcountry.org/en>, (Erişim Tarihi: 13.09.2018).

Counter punch, <https://www.counterpunch.org/>, (Erişim Tarihi: 07.08.2018).
Çin'in BM sitesi, <http://www.china-un.ch/eng/>, (Erişim Tarihi: 13.10.2018).

Çin Uluslararası Radyosu (Türkçe Bölümü), <http://turkish.cri.cn/>, (Erişim Tarihi: 20.06.2018).

Democracy Arsenal, <http://www.democracyarsenal.org/>, (Erişim Tarihi: 09.11.2015).

Dergipark Akademik, <http://dergipark.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2018).

Durham University Research Online, <http://dro.dur.ac.uk/>, (Erişim Tarihi: 07.08.2018).

Dünyadaki büyük markalar, <http://brandirectory.com/>, (Erişim Tarihi: 29.09.2018).

Dünyadaki büyük markalar, <https://www.futurebrand.com/>, (Erişim Tarihi: 27.09.2018).

Dünya Fikri Mülkiyet Organizasyonu (WIPO), <http://www.wipo.int/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2018).

Economics help, <https://www.economicshelp.org>, (Erişim Tarihi: 11.10.2018).

Federation of American Scientists (FAS), <https://fas.org/>, (Erişim Tarihi: 07.08.2018).

Financial Times Dergisi, <https://www.ft.com/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2018).

Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/>, (Erişim Tarihi: 19.01.2016).

Freedom House, <https://freedomhouse.org/>, (Erişim Tarihi: 22.09.2018).

Gazi Üniversitesi, <http://gazi.edu.tr/>, (Erişim Tarihi: 15.10.2018).

Global Asia, <https://www.globalasia.org/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2018).

Global Fire Power, <https://www.globalfirepower.com/>, (Erişim Tarihi: 04.08.2018).

Global Security, <https://www.globalsecurity.org/>, (Erişim Tarihi: 17.08.2018).

Gnovis Journal iletişim, kültür ve teknoloji sitesi, <http://www.gnovisjournal.org/>, (Erişim Tarihi: 13.06.2018).

Huffpost, <https://www.huffingtonpost.com/>, (Erişim Tarihi: 06.11.2017).

Index mundi, <https://www.indexmundi.com/>, (Erişim Tarihi: 06.10.2018).

İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezî, <http://insamer.com/tr/>, (Erişim Tarihi: 27.08.2018).

Institute for Poverty, Land and Agrarian Studies (PLAAS), <http://www.plaas.org.za/>, (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

International Institute for Management Development (IMD), www.imd.ch/, (Erişim Tarihi: 08.10.2018).

International Strategic Analysis (ISA), <https://www.isa-world.com/>, (Erişim Tarihi: 18.09.2018).

Iowa State University, <https://lib.dr.iastate.edu/>, (Erişim Tarihi: 07.12.2018).

İstatistik portalı, <https://www.statista.com/>, (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

John J. Mearsheimer (şikago Üniversitesi), <http://mearsheimer.uchicago.edu/>, (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

Kai L. Chan, <http://www.kailchan.ca/>, (Erişim Tarihi: 18.09.2018).

Kamu Diplomasi Enstitüsü, <http://www.kamudiplomasi.org/>, (Erişim Tarihi: 30.07.2018).

King's College (London), <https://www.kcl.ac.uk/index.aspx>, (Erişim Tarihi: 27.08.2018).

Knoema Dünya Bilgi Atlası, <https://knoema.com/>, (Erişim Tarihi: 06.10.2018).

Leapsmag Dergisi, <https://leapsmag.com/>, (Erişim Tarihi: 14.09.2018).

Malezya Verimlilik şirketi, <http://www.mpc.gov.my/>, (Erişim Tarihi: 04.09.2018).

Martin Prosperity Institute, <http://martinprosperity.org/>, (Erişim Tarihi: 18.09.2018).

Mercator Institute for China Studies (MERICS), <http://www.merics.org/>, (Erişim Tarihi: 12.10.2018).

Middle East Policy Council (MEPC), <https://www.mepc.org/>, (Erişim Tarihi: 17.10.2018).

Military factory, <https://www.militaryfactory.com/>, (Erişim Tarihi: 21.08.2018).

Moda dünyası, <https://fashionunited.com/i/>, (Erişim Tarihi: 27.09.2018).

Nature Index, <https://www.natureindex.com/>, (Erişim Tarihi: 15.09.2018).

Novae Terrae Araştırma Kuruluşu, <https://www.novaeterrae.eu/en/>, (Erişim Tarihi: 15.10.2018).

Oil price, <https://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/China-Set-To-Become-More-Dependent-On-Oil-Imports.html>, (Erişim Tarihi: 08.10.2018).

Open Edition Journals, <https://journals.openedition.org/>, (Erişim Tarihi: 17.09.2018).

Orta Doğu Teknik Üniversitesi kütüphanesi, <http://library.metu.edu.tr/>, (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

Pensilvanya Üniversitesi kütüphanesi, <https://repository.upenn.edu/>, (Erişim Tarihi: 16.09.2018).

PLOS Bilimsel Dergi, <https://journals.plos.org/>, (Erişim Tarihi: 16.09.2018).

Politico, <https://www.politico.com/>, (Erişim Tarihi: 22.08.2018).

PricewaterhouseCooper (PWC) Araştırma Şirketi, <https://www.pwc.com/>, (Erişim Tarihi: 29.05.2018).

Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA (PNAS), <http://www.pnas.org/>, (Erişim Tarihi: 15.09.2018).

Project Syndicate, <https://www.project-syndicate.org/>, (Erişim Tarihi: 07.12.2018).

Research Gate, <https://www.researchgate.net/>, (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

Ribeiro Digital Library, <http://biblioteca.ribeiro.org/>, (Erişim Tarihi: 24.06.2018).

Saïd Business School (University of Oxford), <https://www.sbs.ox.ac.uk/>, (Erişim Tarihi: 24.08.2018).

School of Foreign Service (George Town University), <https://isd.georgetown.edu/>, (Erişim Tarihi: 13.06.2018).

Scimago Journal, <https://www.scimagojr.com/>, (Erişim Tarihi: 03.09.2018).

Semantic Scholar, <https://www.semanticscholar.org/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2018).

Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF), <https://rsf.org/en/>, (Erişim Tarihi: 22.09.2018).

Sino defence, <https://sinodefence.com/>, (Erişim Tarihi: 19.08.2018).

Social progress, <https://www.socialprogress.org/>, (Erişim Tarihi: 27.09.2018).

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), <https://www.sipri.org/>, (Erişim Tarihi: 28.08.2018).

Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), <http://www.sde.org.tr/>, (Erişim Tarihi: 05.08.2018).

Taylor and Francis online, <https://www.tandfonline.com/>, (Erişim Tarihi: 27.08.2018).

The Asia Dialogue, <http://theasiadialogue.com/>, (Erişim Tarihi: 27.08.2018).

The Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2018).

The Christian Science Monitor, <https://www.csmonitor.com/>, (Erişim Tarihi: 19.06.2018).

The Daily Caller, <https://dailycaller.com/>, (Erişim Tarihi: 19.08.2018).

The Diplomat, <https://thediplomat.com/>, (Erişim Tarihi: 07.12.2018).

The Economist Dergisi istihbarat birimi, <https://www.eiu.com/home.aspx>, (Erişim Tarihi: 27.09.2018).

The Heinrich-Böll-Stiftung, <http://cn.boell.org/en/>, (Erişim Tarihi: 24.01.2019).

The Heritage Foundation, <https://www.heritage.org/>, (Erişim Tarihi: 07.10.2018).

The International Academic Forum (IAFOR), <https://iafor.org/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

The James Town Küresel Araştırma ve Analiz Kuruluşu, <https://jamestown.org/>, (Erişim Tarihi: 07.08.2018).

The Japan Institute of International Affairs (JIIA), http://www2.jia.or.jp/en/digital_library/, (Erişim Tarihi: 19.08.2018).

The National Bureau of Economic Research (NBER), <https://www.nber.org/>, (Erişim Tarihi: 09.10.2018).

The National Interest, <https://nationalinterest.org/>, (Erişim Tarihi: 28.08.2018).

The Nation Dergisi, <http://www.thenation.com/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

The New Yorker, <https://www.newyorker.com/>, (Erişim Tarihi: 09.11.2015).

The University of Texas, <https://www.utexas.edu/>, (Erişim Tarihi: 16.09.2018).

The University of Warwick, <https://warwick.ac.uk/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

The Washington Free Beacon, <https://freebeacon.com/>, (Erişim Tarihi: 15.10.2018).

Timeturk, <https://www.timeturk.com/tr/>, (Erişim Tarihi: 12.08.2018).

Transparency International, <http://www.transparency.org/>, (Erişim Tarihi: 12.10.2018).

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezî (TASAM), <http://www.tasam.org/>, (Erişim Tarihi: 05.08.2018).

Türkiye Yazarlar Birliği (TYB), <http://www.tyb.org.tr/>, (Erişim Tarihi: 19.08.2018).

Ulusal Güvenlik ve Strateji Araştırma ve Uygulama Merkezî (İstanbul Aydın Üniversitesi), <http://usam.aydin.edu.tr/>, (Erişim Tarihi: 30.10.2015).

Uluslararası Fonografik Endüstrisi Federasyonu, <https://www.ifpi.org/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

University of Central Florida (UCF), <https://stars.library.ucf.edu/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2018).

Visual Capitalist, <http://www.visualcapitalist.com/>, (Erişim Tarihi: 06.10.2018).

Vizyon 21. Yüzyıl, <http://www.vizyon21y.com/documan/>, (Erişim Tarihi: 01.09.2018).

Voltaire Network, <https://www.voltairenet.org/en>, (Erişim Tarihi: 18.09.2018).

Vox, <https://www.vox.com/>, (Erişim Tarihi: 22.08.2018).

World Atlas, <https://www.worldatlas.com/>, (Erişim Tarihi: 27.09.2018).

Yönetim Bilimleri Dergisi (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi),
<http://ybd.dergi.comu.edu.tr/>, (Erişim Tarihi: 15.10.2018).

Yüksek seviyeli eğitim alanında internet sitesi,
<http://www.timeshighereducation.co.uk/>, (Erişim Tarihi: 23.09.2018).

Zenith, (Erişim) <https://www.zenithusa.com/>, (Erişim Tarihi: 28.09.2018).

Ziff-Davis Network (ZDNet), <https://www.zdnet.com/>, (Erişim Tarihi: 27.08.2018).

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, <http://www.21yyte.org/tr>, (Erişim Tarihi: 12.10.2018).



